SCRIITORII ROMANI VECHI

NICOLAE COSTIN

LETOPISETUL TARII MOLDOVEI

DELA ZIDIREA LUMII PÂNĂ LA 1601

EDIŢIE ÎNGRIJITĂ DE
IOAN ŞT. PETRE

FUNDAŢIA REGALA PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

NICOLAE COSTIN

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI

DELA ZIDIREA LUMII PÂNĂ LA 1601

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE PE HÂRTIE VIDALON, DOUĂZECI ŞI ŞASE DE EXEMPLARE NEPUSE ÎN COMERŢ, NUMEROTATE DELA 1 LA 26.

NICOLAE COSTIN

LETOPISEŢUL ŢĂRII MOLDOVEI

DELA ZIDIREA LUMII PÂNĂ LA 1601

EDIŢIE CU O INTRODUCERE
de

IOAN ŞT. PETRE
Profesor secundar

FUNDAŢIA REGALĂ PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ
BUCUREŞTI, 1942

PREFAȚĂ

Lucrarea de față este o urmare a studiului Nicolae Costin — Viața și opera, *apărut în 1939 în editura « Tiparul Românesc ».*

Am ținut să dau la iveală « Letopisețul Țării Moldovei » de Nicolae Costin dintr'un îndoit motiv: întâi, ca să pun la dispoziția istoricilor și a altor cercetători un text cât mai apropiat de originalul operei acestui cronicar, întrucât cel publicat de M. Kogălniceanu este fragmentar și cu greșeli și deformări, unele datorite manuscrisului transcris, altele editorului; al doilea; ca să pun la îndemâna publicului cititor o carte veche, scrisă în graiul plăcut al bătrânilor, și care conține multe știri despre istoria Moldovei și a popoarelor vecine.

Dela apariția lucrării Nicolae Costin *până la editarea « Letopisețului », am fost în măsură să aflu o serie de fapte noi pe care le dau aci, în introducere.*

Ioan Șt. Petre

INTRODUCERE

I. NICOLAE COSTIN

1. **Schiță biografică.** Nicolae este al doilea fiu al lui Miron Costin și s'a născut după toate probabilitățile pe la 1660. Și-a făcut primele studii la colegiul iezuit din Iași și a fost un distins școlar. La vârsta de paisprezece ani, a ținut patru cuvântări ocazionale în fața domnitorului Antonie Ruset: trei în limba polonă și una în latină. În 1684 a fugit cu tatăl său în Polonia, unde și-a continuat studiile. Întors în țară la sfârșitul anului 1685, e numit treti-logofăt, dregătorie pe care o deține până în anul 1691, când se abate o mare nenorocire asupra familiei sale. În acest an, Constantin Cantemir, Domnul Moldovei, îndemnat de rudele sale, omoară pe tată-său Miron Costin și pe fratele acestuia Velicico Hatmanul. În acel timp, treti-logofătul se ducea la Țarigrad să se însoare cu Domnița Elena, fiica lui Duca Vodă. Este întors din drum dela Bârlad și închis în beciul curții domnești împreună cu frații săi: Ioniță, mai mare, și Petrașcu, mezinul. Apoi frații Costinești sunt eliberați pe chezășie.

Bănuiți la tot pasul de dușmanii lor, ei petrec doi ani plini de griji. Fiind persecutați de Iordache Vistiernicul, atotputernic în domnia lui Constantin Cantemir, și nemai putând suferi traiul în Moldova, se hotărăsc cu alți boieri să fugă din țară. Domnul află și trimite după ei steaguri de slujitori să-i prindă. Fiii lui Miron Costin sunt scăpați de comandantul cetății Neamțului. Aici ei află, în Martie 1693, că domnul cel vitreg, Constantin Cantemir, și-a dat obștescul sfârșit. Noul domn pentru o lună, Dimitrie Cantemir, ales de boieri fără consimțământul Porții, se arată binevoitor față de Nicolae și frații săi, însă ei,

nesimţindu-se în siguranţă, fug în Ţara Românească la Constantin Brâncoveanu.

În Iunie acelaşi an, fiind numit domn Constantin Duca, ei se întorc în Moldova şi Nicolae se însoară cu Domniţa Elena, sora domnului Moldovei. Nicolae Costin este făcut hatman, mai marele oştilor, funcţiune pe care o ţine până spre sfârşitul primei domnii a lui Constantin Duca. In Decemvrie 1695, Duca fiind mazilit şi venind domn Antioh Cantemir, Nicolae Costin fuge cu fraţii săi în Muntenia, unde rămân ca pribegi tot timpul acestei domnii, până în Septemvrie 1700. Aici, în refugiu, moare fratele său Pătraşcu. Ioniţă se întorsese prin 1699 şi făcuse act de supunere către domnul ţării.

În Septemvrie 1700, Antioh este mazilit şi Constantin Duca, cumnatul său, obţine tronul Moldovei pentru a doua oară. Nicolae Costin vine în ţară şi este numit din nou hatman, dregătorie pe care o deţine până în Septemvrie 1703, când Duca este mazilit şi numit domn Mihai Racoviţă. Acesta l-a îndepărtat pe Nicolae din divan, precum şi dela orice slujbă. În 1705, cu venirea lui Antioh pentru a doua oară, se produce împăcarea cu Cantemireştii şi Nicolae este numit vornic de Ţara de Sus. În 1707, cu a doua domnie a lui Mihai Racoviţă, Nicolae Costin a fost din nou îndepărtat din divan.

În 1709 este numit de Nicolae Mavrocordat caimacam şi acum la 50 de ani se află pe treapta cea mai înaltă a carierei sale politice. Până la venirea domnului, boierii i-au cerut ocrotire, ştiindu-l bine cu Antioh şi fiind cumnat cu Constantin Duca. Nicolae Mavrocordat în prima domnie i-a încredinţat dregătoria de vornic al Ţării de Sus. În 1710 vine domn pentru scurtă vreme Dimitrie Cantemir. Acesta l-a numit mare logofăt. Este vrednic de amintit cum au lucrat împreună aceşti doi mari cărturari ai neamului. Cantemir ducea o politică rusofilă, iar logofătul său Nicolae Costin care era un spirit conservator, ţinea cu Turcii. Cantemir nu se consulta cu el în hotărîrile mari, ci cu rudele şi alţi prieteni. Neculce era hatman.

În 1710, ţara a avut în fruntea ei un mănunchiu de scriitori: Dimitrie Cantemir, un savant, domn, Nicolae Costin, istoric erudit, mare logofăt, şi Ioan Neculce, viitor cronicar, hatman. În 1711, cu a doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat, Nicolae Costin este menţinut tot

ca mare logofăt. După fuga lui Dimitrie Cantemir în Rusia, el era acum persoana cea mai cultă din Moldova. Ştia leşeşte, slavoneşte, greceşte, latineşte şi era tălmaciul misionarilor care străbăteau ţara. În Septemvrie 1712, ducându-se la o moşie a sa, s'a îmbolnăvit grav şi în puţine zile a murit.

2. **Opera.** Nicolae Costin are trei lucrări: 1. *Letopiseţul Ţării Moldovei dela zidirea lumii la 1601*, scris între 1700 şi 1712 [1]). Este opera sa de căpetenie, care ni-l înfăţişează ca un mare erudit al vremii sale. Letopiseţul este o cronică erudită. 2. *Cronica domniei dintăi a lui Nicolae Mavrocordat*, care conţine istoria Moldovei în intervalul dela 14 Octomvrie 1709, data numirii ca domn a lui Nicolae Mavrocordat, până în Septemvrie 1711, când s'a întâmplat un cutremur. Cronica este scrisă în a doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat, adică între 1 Septemvrie 1711 şi 1 Septemvrie 1712. 3. *Ceasornicul domnilor*, o prelucrare după cartea lui Guevara: « Libro aureo del gram emperador Marco Aurelio con el Relox de principes »: « Cartea strălucită a marelui împărat Marcu Aureliu cu ceasornicul domnilor ». Cartea este tradusă şi prelucrată înainte de venirea lui Nicolae Mavrocordat în Moldova, deci înainte de 1709 şi a fost citată în letopiseţul ţării sub două forme: în letopiseţul către cititor astfel: « Iară eu am cetit cartea lui Marco Avrilie, împăratul Râmului pe urma lui Traian, al patrule împărat în anii dela Hristos 161 şi scrie cum să-l fie dus la Râm pe Decheval craiu împreună cu un fečor al lui », iar în redacţiunea către domn publicată de noi, în felul următor: « Iară într'alt chip aflu la cartea lui Marco Avrilie, care au stătut împărat Râmului pe urma lui Traian, al patrulea împărat la anii dela Hristos 161, căriia Curţius zice Časornicul domnilor, cum să fie dus pre Decheval viu la Râm împreună cu un fečor al lui » [2]).

---

[1]) Nu între 1711 şi 1712, cum a crezut Constantin Giurescu (*Noui contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene*, p. 11-12).

[2]) Un studiu strălucit despre această prelucrare ne-a dat d. profesor N. Cartojan în *Revista Istorică Română*, vol. III. Din Ceasornicul domnilor au publicat fragmente: Dr. Gaster, *Voroava Garamantilor* în *Literatura populară română*, N. Bălcescu în *Magazinul istoric pentru Dacia*, tom. III, p. 27 şi Mihail Kogălniceanu, un fragment intercalat în cronica lui Mustea. Fragmentul poartă titlul: « Aici învaţă pre domni, şi omenii ceĭ mari, cu câtu îmbĕtrânescŭ de ani, cu atâta mai multu de rĕutăţi sĕ se lase », tom. III, p. 15-18 subsol.

3. **Insușiri literare.** Am arătat în studiul menționat că Nicolae Costin este cunoscut de publicul nostru intelectual prin caracterizarea poetică a lui N. Iorga, însă nepotrivită pentru acest cronicar, ca un pisar, un uricar, un copist cu călimările în brâu, care scrie de toate și de oriunde, și fără să aibă vreun sentiment în redarea materialului istoric, fiind numit inimă de pergament. Tot acolo am evidențiat că scopul lui Nicolae Costin a fost să ne dea o operă monumentală, la care urmașii să nu mai aibă ce să adaoge, și că odată cu istoria Moldovei el a vrut să ne înfățișeze și istoria popoarelor megieșe. Privit astfel, Nicolae Costin apare ca un cronicar erudit.

Înaintea lui, Moldova ne-a dat doi mari cronicari, care și-au pus problema romanității: Grigore Ureche și Miron Costin. După aceștia, la începutul secolului al XVIII-lea, în aceeași provincie, s'au afirmat doi cărturari: un istoric, Nicolae Costin, cu lucrări în care predomină povestirea ușoară a evenimentelor, și un savant, Dimitrie Cantemir, a cărui operă se citește cu multă greutate, din cauza stilului său influențat de construcția frazei latine. Logofătul Nicolae este premergătorul lui Cantemir, el inaugurează genul cronicii erudite. Undeva N. Iorga l-a comparat cu Gheorghe Șincai[1]). Din publicarea Letopisețului Țării Moldovei, redacțiunea către domn, se va vedea că această fugară comparare cu Șincai este justă. Ambii se aseamănă prin felul cum au conceput istoria, prin rolul moralizator pe care și l-au însușit cu ocazia povestirii evenimentelor și prin ecoul pe care aceste evenimente l-au avut în sufletul lor.

Nicolae Costin este un istoric în sensul modern al cuvântului. L-am înfățișat sub acest aspect aiurea, și nu mai revin asupra chestiunii.

Logofătul Nicolae, deși erudit, nu este o « inimă de pergament », ci în lucrarea sa monumentală « Letopisețul Țării Moldovei » găsim accente care ne arată dragostea sa de neam: « Letopisețul rusesc scrie precum și pre acăstă oaste a Litvei să o fi întâmpinat, după ce au trecut Nistrul, oastea lui Ștefan Vodă, cu carii să fie făcut mare războі; ci, biruind pre oastea lui Ștefan Vodă, au străbătut de au

---

[1]) N. Iorga, *Istoria Literaturii Românești*, I, Secolul XVIII, vol. II, p. 231.

eşit înnaintea lui craiu la Cernăuţi. Ci ačasta nici Cromer, nici alte letopiseţe leşăşti nu scriu: că, de ar fi fost adevărat, cum ar fi tăcut, ales Cromer? ».

Adesea, pentru restabilirea adevărului, are rânduri convingătoare, care se adresează sufletului cititorului: « Iară despre moartea lui Alexandru Vodă scrie un Dlugoş Leah că l-au otrăvit Pătru Vodă, care au stătut domn ţărăi. Iată aicea, nu la Cetatea Albă au murit Alixandru Vodă, ci în Ţara Leşască, otrăvit de Pătru Vodă. Şi iaste de crezut, că de unde avea nădejde de domnie, acolo au tras la nevoia sa Alexandru Vodă, nu la Cetatea Albă »; sau de înfrângerea lui Pătru Aron de către Ştefan cel Mare: « Ci Pătru Vodă nu s'au lăsat cu atâta, ci de iznoavă s'au bulucit şi s'au lovit cu Ştefan Vodă la Orbic şi iarăşi au izbândit Ştefan Vodă. Măcar că scriu une letopiseţe moldoveneşti că au prins pe Pătru Vodă Aron şi l-au omorît Ştefan Vodă, ci nu-i adevărat. Cronicarii într'alt chip scriu, acei leşăşti, că au scăpat Pătru Vodă în Ţara Leşască, cum vom arăta pe urmă, unde să va pomeni de războiul lui Ştefan Vodă cu Mateiaş craiul unguresc, din ce pricină au stătut ».

Uneori, chiar în pasajele traduse, se află compătimire pentru persoanele care suferă din cauza altora: « Bietul craiu Ludovic ca un om tânăr, cu câtă putere avea, îi iase Sultanului înnainte la Mohaci, la care loc şi el singur au perit şi mai şi toată oastea ungurească, pripindu-l sultanul »; şi în altă parte la acelaşi capitol: « Iară crăiasa (Izavela) ca una acum nu stăpână, să nu mai zăbăviască în casa altuia, strângându-şi borfşoarele, au purces cu grei munţi pre cale din pământul Ardealului. Spun la un munte înnalt, pogorîtă din carâtă, până au încungiurat un pisc, căutând asupra Ardealului cu suspini, până i-a sosi carâta, cărturare fămee au scris într'un copaci cuvinte letineşti, adecă: Aşa va ceriul. Acesta semn lăsând durerii inimii sale, au purces părăsind Ardealul. »

Nicolae Costin a fost călăuzit de ideea de a da ţării sale un letopiseţ de vaste proporţii. În povestirea evenimentelor el este condus de aceste două idei:

1. Dumnezeu ajută celor nevoiaşi şi celor obidiţi şi nu lasă fărădelegile nepedepsite: « Nu peste multă vreme, toamna, spre luna lui Sep-

temvrie, au întrat 70.000 de Turci în Țara Rusască; toate acele locuri peste Nistru, pre Haliciu, pre la Jidacov, pre la Drohobeci și pre la Sambov, cu foc și cu sabie au pustiit, luund robi și mult plean. Și, de nu s'ar fi întors singuri păgânii de bună voe, nimeni nu le sta înnainte, nici le eșiia, ci numai singur Dumnezeu din ceriu, făcându-i-să milă de norod, i-au abătut cu acea iarnă de grabă cu omeți mari și cu geruri au căzut, cât nu putea Turcii străbate cu caii prin omeți. Și așa la 40.000 de Turci au rămas înghețați, nefiind Turcii și caii lor deprinși la atâtea răcele ». Și: « Intr'acest an mare cutremur s'au făcut în Țarigrad în 40 de zile; surpatu-s'au multe ğamii turcești, iară, vrând Dumnezeu, au ferit bisericile creștinești. Multe mii de oameni au perit de acel cutremur, cât au căutat împăratului turcesc a fugi la Odriiu; ci nici acolo nu s'au cutezat a să așăza, ci în câmpu cu corturile au șăzut ». Despre sfârșitul lui Iliaș Vodă (Rareș) la Turci, adaogă cu satisfacție: « Așa i-au plătit Dumnezeu ! », iară despre Ștefan Vodă Rareș: « Pre proastă cale purcesese Ștefan Vodă cu acestea... și el pe urmă au urmat fapte lui Dumnezeu neplăcute. Așa judecă Dumnezeu pre curvarii și preacurvarii, cum zice Pavel Apostolul cătră Corintieni ». « Și ačasta încă să se știe că prin slobozirea lui Dumnezeu, nerăbdând mai mult spurcata faptă, precum a lui Ștefan Vodă, să pedepsesc de oameni domnii răi și spurcați ». Exemplele se pot înmulți. In această privință seamănă cu cronicarii predecesori.

2. Cronicarul adânc impresionat de omorîrea lui Velicico, unchiul său, lovit în cap cu buzduganul în beciurile curții domnești de către Constantin Cantemir, și a lui Miron Costin la Roman de către Macri Vătaful, în tot cursul cronicii sale se ridică contra domnilor tirani și contra faptelor de cruzime. Astfel la domnia lui Ștefan cel Bun: « Scriu cronicarii leșăști de tirănia lui Ștefan Vodă, mai mult decât păgânii să fie făcut cu robii Leșii ce-i prinsese într'acel război, că ori pre câți aducea vii la dânsul, îndată poronciia de-i omorîia. (Ačasta astupă alte bunătăți acelui Ștefan Vodă, că să cuvine ochii domnilor să fie depărtați de tiranie: măcar că ar avea pricină de omorît, ci departe de dânsul și dela ochii lui să să facă) ».

La omorîrea boierilor munteni de către Mihnea Vodă: « Murit-au dară Radul Vodă într'acest an după Paști, stând pre urma lui domn

Țărăi Muntenești cumplit Mihnea Vodă, carele au omorît pre boiarii muntenești. Rău au deprins a părea a o seamă de domni acestor țări, căci pre cei cumpliți și răi domni îi hulește lumea. Ar vrea de toți într'un chip să scrie historiile lumii, ci ačasta în zadar o fac; căci, de s'ar lăuda cei răi și cumpliți domni într'un chip cu cei buni și blânzi domni, nimic alt n'ar fi, fără hulă celor buni și laudă celor răi. Ci, căci muritorii mai mult aleargă după laudă decât după hulă, că ar alerga toți domnii după răutăți și după tiränii ». La domnia lui Ștefăniță aceeași revoltă pentru uciderea lui Arbure: « Ci, cu toții s'au râdicat asupra lui Ștefan Vodă; ci cu greu iaste a afla pre tiranul adormit, că din fire iaste fricos, și după ce împreună fapta cu firea mai fricos să face. Căci fapta cea cumplită a domnilor cumpliți, le arată de pururea înnaintea ochilor grije și primejdii.»

La moartea lui Ștefăniță Vodă are satisfacție: « Vezi aicea moartea acestui Ștefan Vodă de singură doamnă-sa omorît. Nu va fi putut nici ia a răbda vărsarea de sânge ce făcea Ștefan Vodă, domnu-său. Niciodată sfârșitul bun a tiranilor nu s'au auzit. Citește, cetitoriule, historiile împăraților lumii și vei vedea sfârșitul tiranilor tot rău! » Despre Grit, un vărsător de sânge, adaogă: « Ci, nemerind în tabăra Muntenilor și a Moldovenilor, l-au prins și l-au pus la pază tare. Și așa să scurtăm voroava, luundu-l cei trei bărbați pre Grit, întăi au poruncit unui Țigan Calo de i-au tăiat mâinile, apoi au pus de i-au tăiat capul. Perit-au și Doție și alții mulți. Pre fečorii lui, Anton și Andrei, de-a-firea chipuri, aducându-i aicea la Pătru Vodă, i-au omorît. Vezi aicea cum plătește Dumnezeu tiranilor și vărsătorilor de sânge! Iară de iaste așa cum scrie Istvanfie și de Pătru Vodă, ce au arătat nemilă cu fečorii lui Grit, cumplită și oțărîtă faptă și abiia auzită la creștini în lume! » La uciderea lui Ștefan Lăcustă exclamă: « O, spurcată faptă! »

În cursul cronicii sale Nicolae Costin introduce capitole mari cu lucruri privitoare la streini: « Pentru cnejia Litvei, cum s'au unit la crăia leșască », « Pentru Crijeci ce neam au fost », « Războiul lui Vladislav craiul leșesc și ungurеsc ce au avut cu Sultan Murat la Varna », « Obiceiurile Leșilor când fac craiu nou », « De lucrurile crăiei ungurești », « Pentru țara și stăpânirea Astrahanului », mari digresiuni, ce

abat atenția cititorului dela șirul povestirii, care trebue să rămână Istoria Moldovei. Această abatere dela subiect este motivată din punctul său de vedere. Cronicarul a dorit să scrie o lucrare de proporții uriașe, la care urmașii să nu mai adaoge nimic, urmând să servească cititorului pentru cultivarea și « deschisul minții ». Letopisețul său poate fi considerat ca un început de istorie universală, care a servit drept literatură națională și beletristică generațiilor următoare.

4. **Stilul lui Nicolae Costin** nu seamănă cu cel al cronicarilor predecesori, Grigore Ureche, Simion Dascălul și Miron Costin, ci cu al unui cărturar; el întrebuințează perioada largă: de aceea cititorul trebue să-și concentreze atenția ca să poată urmări șirul frazelor lungi; totuși lucrările sale se pot citi cu plăcere.

5. **Letopisețul și posteritatea.** Un adnotator, la 1785, a lăsat pe un manuscris cu letopisețul Logofătului Nicolae următoarea însemnare: « 1785 luna lui Noemvri, am trecut acest hronograf dintr'o scoarță până în cealaltă de multe ori înnaintea Prea sfinției sale părintelui mitropolit chiriu chir Grigorie, citindu-i seara la masă, în loc de vorbă, poftind citanie la masă; și am însemnat spre știință. Arhimandrit Mihai » [1]).

Un copist și-a însușit un fragment din predoslovia adresată domnului. În manuscrisul Nr. 9 dela Academia Română, care ne-a transmis romanul popular « Varlaam și Ioasaf », copiat la 1786 de stolnicul Iordache Sion, se află și această scrisoare a copistului către frate-său Constantin Sion : « Prea iubite frate, obiceiu au toți grădinarii cei iscusiți, când înflorescu în grădinile lor cele împărătești flori: ei întru întâiaș dată culegând, facŭ mănunche și le ducŭ la stăpânii lorŭ, apoi la priiatenii lor cei prea iubiți, ca văzându-le să le mirosască și mult să-ș vesăléscă ochii acei ce le-ar mirosi. ... Iară tu, prea iubite frate, pre acest mănunchel de flori duhovnicești, cu multă dragoste să-l priimești, ca oarecând împăratul Artaxerxu, pumnul cel de apă dela omul cel sărac, că luând au băut și mult s'au vesălit, căci n'au socotit darul lui, ci dragoste care o au arătat cătră dânsul. Deci acelui înțălept asămănându-te și tu, prea iubite frate; și sănt al tău maĭ mare frate » [2]).

---

[1]) Ms. 2601, fila 1. Academia Română.

[2]) I. Bianu, *Catalogul manuscriptelor românești*, I, pp. 35-36.

II. LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI

1. **Edițiile anterioare.** Letopisețul transmis de copiști prin numeroase manuscrise a fost tipărit prima dată de Mihail Kogălniceanu, în anul 1847, în marea publicație *Letopisețul Țării Moldovei* cu litere chirilice, însă fragmentar: de o parte descălecatul dintâi, la mijloc cronica lui Grigore Ureche cu adaosurile lui Nicolae Costin în subsol, și la sfârșit marile excursuri datorite Logofătului Nicolae. Cum am arătat aiurea, letopisețul este un monument literar unitar și nu-l putem despărți în fragmente. Costin uneori omite pasaje din Grigore Ureche-Simion Dascălul, alteori parafrazează materialul copiat din acești cronicari. Deci letopisețul său rămâne un tot unitar și nu trebue publicat în fragmente. Prima ediție are unele lacune în text, pe care le-am semnalat în studiul nostru. A doua ediție cu litere latine, adăogită, cu aceeași fragmentare a letopisețului, a apărut în anul 1872 (Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei [1]).

În intervalul dintre datele apariției celor două ediții, tipograful Ioanid, găsind un manuscris cu o redacțiune diferită de cea a lui Kogălniceanu, tipărește în anul 1858 la București « Istoria Moldo-României », în care se află letopisețul lui Nicolae Costin dela zidirea lumii

---

[1]) Cu douăzeci de ani înainte de M. Kogălniceanu, în 1827, s'a publicat de Hase la Paris în colecția „Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque du Roi et autres bibliothèques"; publiés par l'institut Royal de France, vol. XI, un manuscris datorit lui Amiras și care conține cinci capitole din letopisețul lui Nicolae Costin și anume:

Nr. I-er. Expédition fabuleuse de l'empereur Trajan dans la Grande-Tartarie. Mur de Trajan. Fondation des premières villes en Moldavie.

Nr. II. Victoire d'Étienne le Grand, remportée sur les Turcs le 17 Janvier 1475, près de la rivière de Berlad.

Nr. III. Mort et caractère d'Étienne le Grand.

Nr. IV. Traité d'alliance entre l'empereur Soliman II et Jean de Zapolya, roi de Hongrie.

Nr. V. Expédition des Turcs contre la ville d'Astracan.

Hase atribue greșit lui Nicolae Costin alte trei capitole, unul Nr. VI din cronica lui Miron Costin „Règne du prince Radoul fils de Mihna surnommé le Grand (1623-1626)" și alte două VII și VIII cu evenimente din secolul al XVIII-lea (I. Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*, vol. III, p. 530-531).

până la cei doi urmași ai lui Alexandru cel Bun, circa 18 capitole din 40.

2. **Manuscrisele.** Letopisețul lui Costin se găsește integral sau parțial în următoarele manuscrise dela Academia Română: 53, 59, 104, 115, 120, 123, 125, 168, 232, 236, 238, 240, 252, 253, 254, 256, 266, 268, 338, 340, 352, 353, 354, 400, 401, 492, 503, 580, 601, 731, 932, 1298, 1665, 2305, 2575, 2591, 2601, 2942, 3039, 3056, 3057, 3067, 3410, 3439, 4161, 4456, 4797 și Nr. 70, 75, 88, 91 și 116 dela Biblioteca Universității din Iași.

Manuscrisele Nr. 2591, 2601 și 3039 din Biblioteca Academiei Române, fiindu-mi necunoscute la tipărirea studiului citat, trebue a fi descrise:

Manuscrisul 2591 [1]). In folio. Sec. XVIII. Luat dela Muzeul de Antichități. Conține letopisețele Moldovei și Țării Românești într'o compilație făcută de Axinte Uricariul și Iștoc Comisul. Pe prima scoarță, o însemnare scrisă de două ori; aceeași însemnare, pe fila 1 numerotată a cronicii. Pe filele 2-6 inclusiv, numerotate, se află un mare tablou sinoptic cuprinzând: anii, numărul, sultanii, nr., vezirii, Valahia, Moldavia, List. Pe fila 7, sau pagina 1 numerotată de copistul manuscrisului, se vede următorul titlu:

« Letopisețul Țărăi Românești și a Țărăi Moldovei. De viața a prea luminaților domni č'au stăpânit între aceste 2 țări și ce s'au lucrat în zilele lor și a părților streine, care să megieșesc cu aceste țări, pre largu adunate de(n) multe letopisețe și cu bună îndreptare alcătuit, precum să vede ».

Pentru Țara Românească este cronica lui Radu Popescu. Pentru Moldova este letopisețul lui Nicolae Costin dela Dragoș la 1595. La pag. 311, se poate citi însemnarea: « Acest letopiseț iaste al logofătului al treilea Nicolae Nica ot mahalaua Sfintei Vineri ». La paginile 356 și 759, însemnări asemenea ale aceluiași proprietar al manuscrisului.

Manuscrisul se întrerupe la pagina 839 cu letopisețul lui Miron Costin, cu știrea că Moisi Vodă s'a dus în Țara Leșască după mazilie

---

[1]) A fost descris de d. Constant Grecescu în *Revista Istorică Română*, vol. VIII, 1938, p. 87-88.

şi « i s'au săvârşit şi viaţa în zilele domniei Dabijei Vodă, domnind ani 1 ». Manuscrisul se continuă cu Nr. 5367 dela aceeaşi bibliotecă. Ambele alcătuesc o mare compilaţie de cronici moldovene şi muntene.

Manuscrisul 2601. In folio. Secolul XVIII. Luat dela Muzeul de Antichităţi. Conţine letopiseţul Ţării Moldovei dela zidirea lumii la 1661, deci letopiseţele lui Nicolae Costin, Grigore Ureche-Simion Dascălul şi Miron Costin.

Pe fila 1, o notiţă din anul 1785, menţionată mai sus în introducere şi alta din 1812: « Rămasă dela părinţi şi numărată cu alte cărţi ce au dat Dumnezeu supt a mea stăpânire. Constantin Aninoşan ». Manuscrisul cuprinde: Letopiseţul lui Nicolae Costin, redacţiunea către domn, fără predoslovie, dela facerea lumii la capitolul « De orbirea lui Iliaş Vodă » (f. 2-70); urmează letopiseţul lui Grigore Ureche-Simion Dascălul până la Aron Vodă (f. 70^v-156^v) şi al lui Miron Costin, copiat în anul 1710 (f. 157-318). La fila 39 se află notiţa: « Cei ce au scris mai nainte istoriia Ţării Moldovei n'au scris adevărat, ca un Istratie Logofătul şi alţii ».

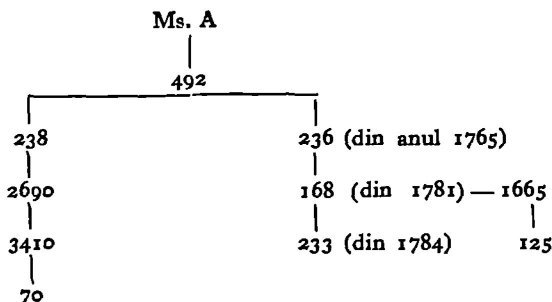
Manuscrisul 3039. In-4°. Cumpărat în anul 1904 dela Albert Zwiebel. Sfârşitul secolului al XVIII-lea. Este copie de pe manuscrisul 2601 pentru Nicolae Costin şi Grigore Ureche-Simion Dascălul. Cuprinde: Letopiseţul lui Nicolae Costin, redacţiunea către domn, fără predoslovie dela capul « Pentru facerea lumii » până la « De orbirea lui Iliiaş Vodă » (file 1-154), tip de manuscris publicat de tipograful Ioanid, şi letopiseţul lui Grigore Ureche-Simion Dascălul până la 1595 (file 154-325). La fila 75, însemnarea marginală întâlnită şi la 2601: « Cei ce au scris mai înainte istorie Ţărăi Moldovii n'au scris adevărat, ca un Istratie Logofătul şi alţii ».

3. *Clasificaţia manuscriselor*. După felul cum au transmis cuprinsul letopiseţului, manuscrisele se pot împărţi în următoarele grupe:

Grupa A, formată din manuscrisele 125, 168, 233, 238, 492, 1665, 2690 şi 3410 ale Academiei Române şi Nr. 70, 75 şi 91 dela Biblioteca Universităţii din Iaşi, cuprinde letopiseţul lui Nicolae Costin, redacţiunea către cetitor, dela zidirea lumii până la 1601; manuscrisele 352, 492, 1665, 91, 125, 75, 168, 233 şi 236 au aceleaşi opere: letopiseţul lui Nicolae Costin şi letopiseţul lui Miron Costin în redacţiunea « Bato-

reștii... până la sfârșitul lui Ștefăniță snu Vasilie Vodă ». Ultimile trei manuscrise sunt datate de copiști și pe lângă lucrările lui Nicolae și Miron Costin mai conțin: « Pentru moaștele lui Constantin împărat și pentru proorocia Țarigradului învățătură » și « Slovele care era scrisă pre mormântul marelui împărat Costandin și înțelesul slovelor ce spun ». 236 este din anul 1765, prescris de pe altul moldovenesc asemenea de Stoian Bucureșteanu dela Antim; 168 din 1781 și 233 din 1784, ambele copiate de Iordache Miclescu de pe 236. Manuscrisele 492 și 91 datează din prima jumătate a secolului XVIII: 75 este o copie din secolul al XIX-lea. Copistul Al. Beldiman a omis versurile despre moarte. Cele cu numărul 238, 2690, 3410 și 70 sunt în redacțiunea: Capetele, Letopisețul lui N. Costin dela zidire la 1601 precedat de predoslovia către cetitor, versurile despre moarte, letopisețul lui Miron Costin dela Batorești la moartea lui Ștefăniță, cronica lui Amiras și cronica lui Ioan Canta, cu excepția manuscrisului 70 care cuprinde cronica lui I. Kogălniceanu în locul cronicii lui Canta. Cel mai vechiu este 238; partea întâia a manuscrisului inclusiv Amiras este scrisă după 1730; cronica lui Canta după 1773. 2690 este o copie de pe 238 iar 3410 de pe 2690. Manuscrisul 1665 este dela sfârșitul secolului XVIII, fiind o copie de pe 168, iar 125 o altă copie de pe 1665.

Filiația manuscriselor din această grupă este următoarea:

Grupa B, compusă din: 353, 580, 3056—57 și 401 are letopisețul lui Nicolae Costin redacțiunea către domn, dela zidirea lumii până la gonirea lui Aron Vodă din țară de către Lobodă cu oaste căzăcească, adică până în anul 1595. 580, 2715 și 401 cuprind aceleași opere: Carte

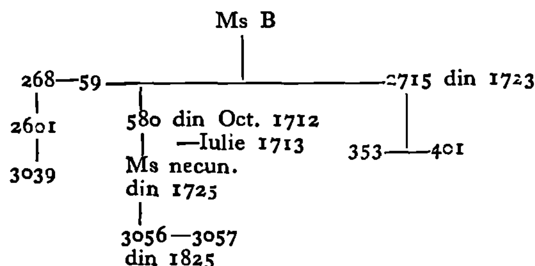
de neamul Moldovenilor, predoslovie către cetitori pentru stihuri, înţelesul stihurilor cum trebue să se cetească, Viiaţa lumii, epilog, Inţelesul pildelor ce sânt în stihuri, Graiul solului tătărăscu cătră Alexandru Machidon şi răspunsul *lui* solilor, Epigrama — preosfinţitului părinte Dosotei, stihuri împotriva zavistiei, toate opere ale lui Miron Costin, şi letopiseţul lui Nicolae cu predoslovia adresată Domnului în altă redacţiune, diferită de cea închinată cetitorului. 580 are Cartea de neamul Moldovenilor în şapte capitole; 2715 şi 401, în cinci capitole şi sunt aşezate neregulat. Manuscrisul 401 este cu letopiseţul lui Nicolae Costin numai până la domnia lui Ştefan cel Mare capitolul: « Pentru războiul lui Ştefan cu Ollrechtu, craiu leşescu ». Manuscrisul 353 conţine aceleaşi opere, cu « De neamul Moldovenilor » tot în cinci capitole; are în plus Prea slăvita viţă de N. Roset şi Viţa prea slăvitului neam de acelaşi. Manuscrisul 3056—3057 din 1825 reproduce o copie din anul 1725 scrisă atunci de copistul Radu Lupescul, logofeţelul de divan, snu Mihail ieromonah şi pe care nu o cunoaştem; conţine numai letopiseţul lui Nicolae Costin redacţiunea către Domn; prin urmare nu are operile lui Miron Costin.

Din această grupă cel mai vechiu este manuscrisul 580 scris în 1718 de pe o copie din 20 Oct. 1712 (nu 1713 cum greşit scrie copistul) — 25 Iulie 1713; îi lipsesc domnia a doua a lui Petru Şchiopul şi începutul domniei Iancului Vodă Sasul.

Grupa C, alcătuită din manuscrisele 59, 268, 2601 şi 3039 este o variantă a grupei B şi conţine letopiseţul logofătului Nicolae închinat Domnului, dela facerea lumii numai până la orbirea lui Iliaş Vodă de către frate-său Ştefan Vodă, urmaşii lui Alexandru cel Bun. Manuscrisele se continuă cu letopiseţul cronicarilor Grigore Ureche Vornicul-Simion Dascălul; 59 este cel mai vechiu; are o parte, circa 15 capitole numerotate; restul nenumerotate. Manuscrisele 268, 2601 şi 3039 au câte şi trele pe margine următoarele însemnări ale unui copist posterior şi care a copiat manuscrisul 168 de pe 59: « Impăratul Râmului da haraci Dachilor » ms 2601 fila 22^v, 268 fila 36^v şi 3039 fila 49^v şi « Cei ce au scris mai nainte Istoria Ţărăi Moldovei n'au scris adevărul, ca un Istratie Logofătu şi alţii ». Ms 2601 f. 34, 268 fila 58 şi 3039 fila 75. Ms 2601 pe lângă operile lui Nicolae Costin şi Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul

mai conţine şi letopiseţul lui Miron Costin redacţiunea completă dela Aron la Ştefăniţă sân Vasilie Vodă — prescris în anul 1710; letopiseţul lui N. Costin este mai nou din a doua jumătate a secolului XVIII.

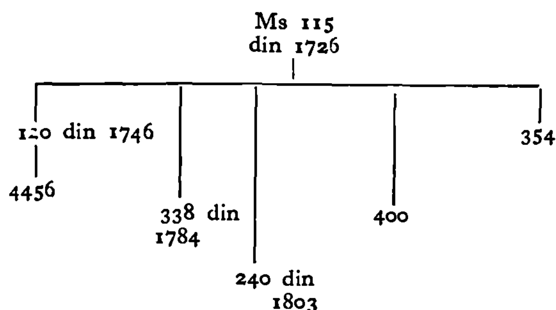
Filiaţia manuscriselor din grupele B şi C este următoarea:

Grupa D, formată din manuscrisele 115, 120, 240, 338, 354, 4456 şi 400, este o variantă a grupei A şi transmite letopiseţul redacţiunea către cetitor dela zidirea lumii numai până la izgonirea lui Alexandru Lăpuşneanu de către Despot; manuscrisele conţin operele: 1. Titlul; 2. Capetele ce s'au scris; 3. Predoslovia către cetitor cu letopiseţul lui N. Costin dela zidirea lumii la izgonirea lui Lăpuşneanu; 4. Letopiseţul lui Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul dela domnia lui Despot la Aron Vodă şi letopiseţul lui Miron Costin dela Aron la moartea lui Ştefăniţă. Manuscrisul 400 începe cu domnia lui Dragoş şi se termină la prima domnie a lui Radu cel Mare.

Cel mai vechiu este 115, fiind scris de Grigoraş snă Vasilie Uricariul în anul 1726; 354 este prescris de acelaşi copist. Manuscrisele 338 şi 240 sunt copii de pe 115; primul scris de Ştefan Stârce la 1784, al doilea de Antohi Sion la 1803. Manuscrisul domnesc 120 este o lucrare a copistului Ioan Pavăl Grămăticul din anul 1746. Acesta a avut ca model un manuscris tip 115 din care a eliminat istoria împăraţilor romani, o parte din cap. XII, descălecatul Ţării Leşeşti cap. XV; Cnezia Litvei, Pentru Crijeci, din care a dat numai un fragment începând cu «Al treisprezecelea mistru...», obiceiurile Leşilor când fac craiu nou şi Istoria Ardealului. Ms 4456 este o copie de pe 120 şi conţine letopiseţul lui Miron Costin numai până la domnia lui Gaspar Vodă, unde manuscrisul se întrerupe.

Filiaţia manuscriselor din această grupă este următoarea:

Grupa E, cea mai bogată, cuprinde manuscrisele: 53, 104, 123, 132, 252, 253, 254, 256, 503, 731, 1298, 2305, 2575, 2942, 3067, 4161 şi 4797 dela Academia Română şi 116 dela Biblioteca Universităţii din Iaşi; e formată din trei familii:

Prima, compusă din: 104, 256, 731, 2305, 2942, 3067 şi 116; majoritatea manuscriselor au operele: 1. Pinaţ sau tabla de materii; 2. Carte de neamul Moldovenilor de M. Costin; 3. Letopiseţul prescurtat al lui Nicolae Costin şi atribuit de copişti lui Ureche Vornicul, dela Togormu, al treilea fecior al lui Gomer, nepot lui Afet, la omnia a doua a lui Aron Vodă, şi letopiseţul prescurtat al lui Miron Costin. 256 n'are pinaţ, carte de neamul Moldovenilor şi descălecatul lui N. Costin prescurtat în patru capitole: 116, 731 şi 3067 sunt fără letopiseţul prescurtat al lui M. Costin. Manuscrisele 104 şi 2305 sunt copiate la 1800 de Toader Sion; 731, de Nichifor Monahul la 1819 şi 3067 este copie din 1832 de pe 731. La începutul domniei lui Ştefan cel Mare câte şi patru au versuri despre acest voievod. Ele sunt copii de pe un manuscris din 1778 Octomvrie 24 necunoscut nouă. In lucrarea De neamul Moldovenilor această familie este denumită de C. Giurescu, Sion.

C-tin Giurescu a cunoscut numai cinci manuscrise. I-au rămas necunoscute manuscrisele 266 şi 1298 dela Academia Română şi 116 dela Biblioteca Universităţii din Iaşi.

Familia doua, numită de Buhuş, C. Giurescu în opera « Letopiseţul Ţării Moldovei 1661—1705 », de pe letopiseţul buhuşesc conţinut, este formată de manuscrisele: 123, 232, 503, 1298, 2575 şi 4797; se află

în redacţiunea: Predoslovia lui Miron Costin şi Cartea de neamul Moldovenilor de acelaşi, letopiseţul prescurtat al lui N. Costin, letop. prescurtat al lui Miron şi letopiseţul buhuşesc (Letopiseţul Ţării Moldovei dela Eustratie Dabija la domnia a doua a lui Antioh Cantemir 1705). 4797 este incomplet: conţine: De neamul Moldovenilor, letopiseţul lui N. Costin şi letopiseţul lui Miron numai până la perirea lui Gaspar, în anul 1621. Manuscrisele 123, 503, 1298, 2575 şi 4797 după predoslovia lui M. Costin au interpolată o prefaţă din anul 1732 a unui copist. 1298 este cel mai vechiu din familie, datează din 1732 şi a rămas necunoscut lui C. Giurescu, însemnându-l cu X [1]). 4797 este o copie de prin anii 1740—50; 232 este prescris de Spiridon la 1780—81; 503 este altă copie scrisă de D-tru Cântăreţu de pe 232. Tot de pe acesta transcriu manuscrisul 123 în 1805 Vasile Pogor şi Miron; 2575 este o copie târzie din 1834.

Familia treia este numită Neculce de Giurescu, fiindcă conţine şi cronica lui Neculce şi este formată din manuscrisele: 53, 252, 253, 254, 4161. Acestea se află în redacţiunea: Predoslovia lui Neculce şi a lui M. Costin, Pinax, Carte de neamul Moldovenilor, letopiseţul prescurtat al lui Nicolae Costin, letop. prescurtat al lui Miron Costin, O seamă de cuvinte şi cronica lui Neculce.

Manuscrisul 253 este cel mai vechiu, fiind izvodul lui Neculce. In anul 1766 Iosif Luca a scos două copii de pe acesta: Ms 53 din 27 Martie şi 254 din 7 Aprilie. 252 este prescris la 5 Ghenarie 1775 de Ioasaf Luca ieromonah de pe 254. 4161 este o copie din 6 Noemvrie 1838.

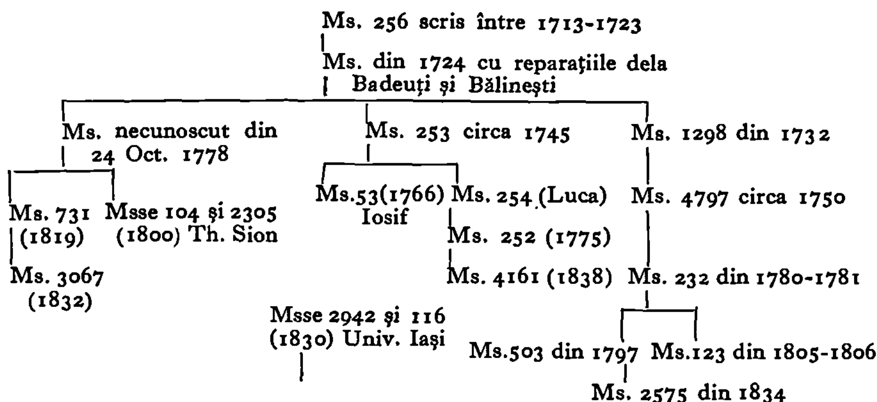
In toate manuscrisele din această grupă, letopiseţul prescrutat al lui N. Costin este intitulat de copişti: « Inceputul sau începătura letopiseţului Ţării Moldovei » şi e omisă istoria popoarelor vecine cu marile excursuri ale cronicarului.

Toate manuscrisele afară de 256 au două interpolări: una la domnia lui Ştefan cel Mare referitoare la reparaţia făcută de chir Calistru episcopul Rădăuţilor bisericii din Badeuţi în anii 7228/1720 Mai 25 şi alta din 12 Mai 7229/1721 la biserica dela Bălineşti, ambele în ţinutul Sucevei.

---

[1]) C. Giurescu, *Letopiseţul Moldovei dela Dabija la domnia a doua a lui Antioh* 1661—1705, p. 43.

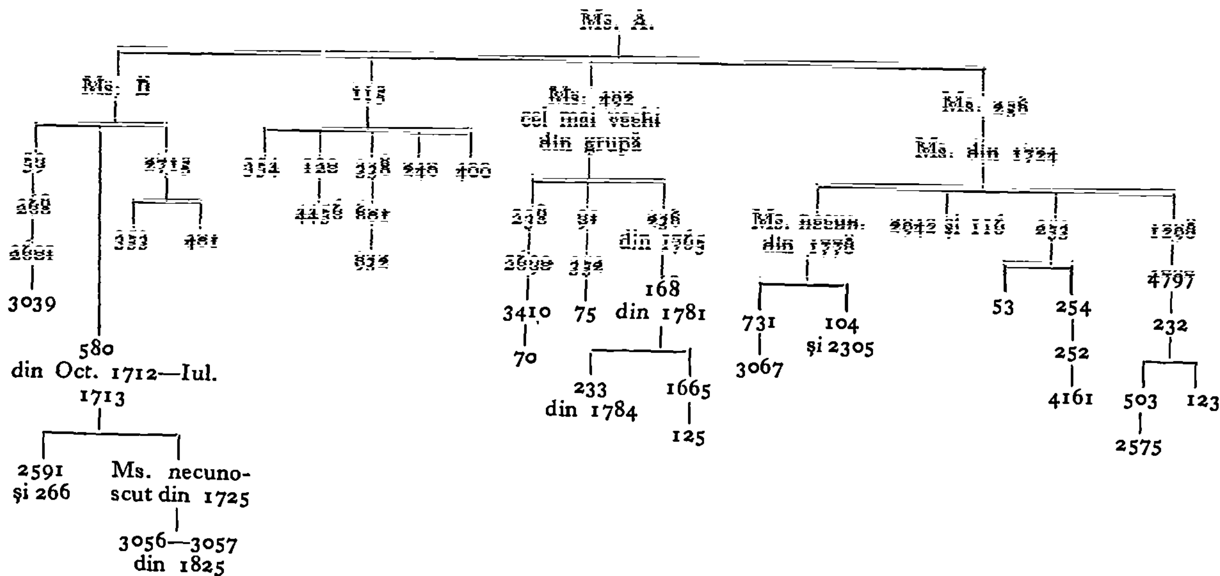
Filiația manuscriselor din această grupă este următoarea:

Grupa F formată din manuscrisele 266, 3439, 601, 932, 2591 dela Academia Română și 88 dela Biblioteca Universității din Iași, ne-a transmis numai fragmente din letopisețul lui Nicolae Costin. Manuscrisul 2591, o compilație de cronici moldovene și muntene, utilizează pentru epoca dela Dragoș Vodă la Aron Vodă Tiranul redacțiunea către domn, deci un manuscris din grupa B. 266 cuprinde letopisețul lui N. Costin dela zidirea lumii la capul 15: « De descălecarea Țărăi Leșești pe ce vreme și de ce neam s'au făcut » inclusiv; prin urmare din descălecatul dintâiu lipsește capitolul XVI: manuscrisul mai cuprinde și două capitole din Cartea de neamul Moldovenilor. Este din prima jumătate a secolului XVIII și face parte din grupa B. Manuscrisele 601 și 932 au același fragment din letopiseț « Domnia lui Ștefan Vodă celui Bun cap 20 » până la luarea Pocuției. Primul datează cu aproximație din 1784, iar al doilea este o copie din sec. XIX de pe 601. Ambele reproduc un fragment de pe un manuscris din grupa A sau D, având redacțiunea către cetitor.

Manuscrisul 3439 reprezintă un manual întocmit la 6 Iulie 7251/1743 de un copist; utilizează și letopisețul lui Nicolae Costin; până la Dragoș reproduce descălecatul întâiu în opt capitole; dela Dragoș întrebuințează un manuscris de tipul precurtat nr. 256 din grupa E, fără istoria popoarelor vecine.

Pentru a ilustra filiația manuscriselor din grupele de mai sus, dăm mai jos o stemă a tuturor manuscriselor cu letopisețul lui Nicolae Costin.

Ms. A.
3039
580
din Oct. 1712—Iul.
1713
2591
şi 266
Ms. necuno-
scut din 1725
3056—3057
din 1825
3410
70
75
168
din 1781
233
din 1784
1665
125
731
3067
104
şi 2305
53
254
252
4161
4797
232
503
123
2575

4. Letopisețul în două redacțiuni. Manuscrisele enumerate mai sus cuprind letopisețul lui Nicolae Costin în două redacțiuni: una către cititor, cu predoslovia semnată și cu povestirea faptelor până la anul 1601, cu evenimentele arătate mai pe scurt; alta către domn, cu predoslovia nesemnată și cu letopisețul numai până la anul 1595, mazilirea lui Aron Vodă după a doua domnie, însă cu multe întâmplări povestite pe larg.

Mihail Kogălniceanu a publicat în Letopisețele sale lucrarea lui Nicolae Costin în redacțiunea către cititor. A tipărit un manuscris combinat; dela zidirea lumii la izgonirea lui Alexandru Lăpușneanu de către Despot, după un manuscris din grupa C asemănător cu 115, iar dela Despot până la 1601 după unul din grupa A, probabil după 238.

Tipograful Ioanid a tipărit redacțiunea către domn incompletă, dela capul «Pentru facerea lumii» la subcapitolul «De orbirea lui Iliiaș Vodă», urmând un manuscris asemenea cu 2601 sau 3039.

Letopisețul către cititor, cu povestirea faptelor până la 1601, este o redacțiune posterioară cronicarului, iar cea către domn este redacțiunea primă, având o discontinuitate în redarea evenimentelor și lipsindu-i două capitole: unul din descălecatul dintâiu, istoria împăraților romani dela Adrian la Galian, și altul din descălecatul al doilea, capitolul: «Războiul lui Vladislav craiul unguresc și leșesc la Varna cu Sultan Murat», în locul căruia se află scris: «Aicea să scrie povestea crăiei lui Vladislav, cum au stătut craiu unguresc și să va pomeni și de războiul lui la Varna ce au avut cu sultan Murat împăratul turcesc». De asemenea ne-a lăsat o notă la domnia lui Alexandru cel Bun: «În zilele acestui Alexandru Vodă fu săborul al optulea în oraș în Florintina. *Aicea să pun ce feliu de târg și unde iaste* vălet 6940.»

Alcătuirea letopisețului în două redacțiuni își are următoarea explicație: Costin fiind bolnav și ajungând cu letopisețul său către domn până la domnia lui Aron Vodă, 1595, se va fi gândit că va rămâne opera neisprăvită, fiind concepută într'un plan vast (redacțiunea către domn povestește evenimente pentru un timp mai mic, și este mai dezvoltată decât cea către cititor).

Înrăutățindu-i-se boala, s'a hotărît să dea o redacțiune mai lungă în timp, însă cu știri mai puține, închinată cititorului, în care a adăogat

și lipsurile din redacțiunea primă către domn. Dar și acest manuscris pare să fi rămas neterminat și nerevăzut, deoarece ni s'a transmis cu multe omisiuni, care toate provin dela un prototip pierdut. Acesta va fi fost izvodul original al letopisețului lui Nicolae Costin.

5. **Omisiuni în manuscrise.** În letopisețul către cititor transmis de grupele A și C și cel către domn format de grupa B, găsim următoarele omisiuni:

1. Cap «Pentru Italia...»: «Că dela Beligradul dela Dunăre mergându... zile cum mergu negutitorii agiungu la Veneție». Ms. 238, fila 26v; 2690, fila 26; 3410, fila 27; 352, fila 25; 236, fila 24v; 168, fila 25v; 233, fila 16v; 1665, fila 21v; 125, fila 14v; 115, fila 24v; 580, fila 88; 2715, fila 44 și 353, fila 69.

2. Cap «Pentru Traian împăratul Râmului»: «După ce au gătit <podul> trecut-au Traian cu toate oștile sale peste Dunăre în cursul ailor dela zidire lumii... iară dela Hristos 105», 238, fila 29v; 492, fila 26; 2690, fila 29v; 352, fila 31; 3410, fila 30v; 236, fila 28; 168, fila 29; 233, 1665 și 125 au textul fără omisiune, există o legătură de filiațiune între ele. Ms. 115, fila 27v. Manuscrisele 580, 2715 și 353 fără omisiune, însă cu textul diferit de grupul 233, 1665 și 125.

3. Soborul dela Florența: «Fiind dă față patriarhul de Țarigrad și împăratul Răsăritului grecesc... Paleolog, s'au adunat pentru mădulările legii», 238, fila 53; 492, fila 52v; 2690, fila 53; 3410, fila 53; 352, fila 55v; 236 adăogat mai târziu «Ioan» fila 55v; 168, fila 54v; 233 fila 36; 1665, fila 55v; 125, fila 43; 115, fila 48; 580, fila 139v; 2715, fila 69v; 353, fila 111.

4. Cap «Pentru Crijeci»...: «Cu care cărți au trimis pre... patriarhul Ierusalimului la Râm», 238, fila 54v; 492, fila 54v; 2690, fila 54v; 3410, fila 54v; 352, fila 57v; 236, fila 57; 168, fila 56v; 233, fila 37v; 1665, fila 58; 125, fila 44v; 115, fila 49v; 580, fila 143v; 2715, fila 71v; 353, fila 114.

5. Cap «Pentru doi fičori ai lui Alexandru Vodă...»; «... Că în anul dela Hs, iară dela zidirea lumii 6943 Avgust 4 la Piperești s'au lovit Ilieș Vodă cu frate-său Ștefan Vodă», 238, fila 58v; 492, fila 58v; 2690, fila 58v; 3410, fila 58; 352 are anul dela Hristos greșit 1432, fila 61v; 236, fila 61v; 168, fila 61v; 233 are anul dela Hristos 1436, fila

40; 1665, fila 63; 125, fila 48v; 115, fila 53. Manuscrisele 580, 2715 și 353 n'au omisiune, au numai anul dela zidirea lumii.

6. Cap « Domnia lui Roman Vodă »... « Din sfatul lui Zbignev cardenalului au ales craiu pre Cazimir al doilea fečor a lui Vladislav Iaghelo craiul leșesc și l-au coronit în Cracău în... », 238, fila 61v; 492, fila 61v; 2690, fila 61; 3410, fila 60; 352, fila 65; manuscrisele 236 și 168 au eliminat omisiunea; 233 a introdus anul 1446, fila 67, 125, idem anul 1447, fila 52v; 115, fila 55v; manuscrisele 580, 2715 și 353 au textul schimbat și cu multe adăogiri.

7. Cap « Războiul lui Mateiaș craiul unguresc cu Ștefan Vodă... »: « Au zidit mânăstirea Putna în anul dela zidirea lumii... Septemvrie 3 întru lauda lui Dumnezeu », 238, fila 68; 492, fila 69; 2690, fila 68; 3410, fila 66v; 352, fila 73; 236, fără luna Septemvrie și ziua, fila 73; 168 idem, fila 75; 233 idem, fila 47v; 1665, fila 76v; 125, fila 59v. Manuscrisele 580, 2715 și 353 au numai luna fără să se observe omisiunea.

8. Cap « Aicea scriem de lucrurile crăiei ungurești »: « În anii dela zidirea lumii... iară dela Mântuitorul nostru Isus Hristos 1480, crăind Matiiaș Corvin pentru faptele și vestea celuilalt », 238, fila 102; 492, fila 104; 2690, fila 102; 3410, fila 97v; 352, fila 113; manuscrisele 236, 168 au numai anul dela Hristos, eliminând omisiunea, 1665, fila 120; 125, fila 95v; 115, fila 91. Manuscrisele 580, 2715 și 353 n'au omisiunea.

9. Subcapitolul « Cornea Portariul au stătut domn »: « În anii dela zidirea lumii... iară dela Hristos 1538, Alexandru Vodă Cornea cu Mihu Hatmanul iprocii, luând veste de Pătru Vodă Rareș »..., 238, fila 113; 492, fila 116; 2690, fila 113; 3410, fila 107; 352, fila 126; manuscrisele 236, 168, 233 înlătură omisiunea, 1665 și 125 au înlăturat ambele date; 115, fila 100; 580, fila 295; 2715, fila 139v; 353, fila 242v.

10. Domnia lui Despot: « Întăi Bârnov socotit-au că mai lesne iaste să... orice va putea decât să pătemască », 238, fila 125; 492, fila 128v; 2690, fila 125; 3410, fila 119; 352, fila 140; 236, fila 141; 168, fila 147v; 233, fila 88; 1665, fila 150; 125, fila 119v. Manuscrisele 580, 2715, 353 au cuvântul « să facă » Kogălniceanu l-a înlocuit cu: « să cerce ».

11. Domnia a doua a lui Alexandru Lăpuşneanu: « Domnit-au întru amândoaâ domniile ani ... », 238, fila 132; 492, fila 136v; 2690, fila 132v; 3410, fila 126v; 352, fila 148v; 236, fila 150; 168, fila 157; 233, fila 93v; 1665, fila 160; 125, fila 126v; manuscrisele 580, 2715 şi 353 fără omisiune.

12. Domnia lui Pătru Schiopul: « Iară şi Căzaci n'au şezut fără lucru pe ace vreme că au lovit... având povaţă pre un Căzac anume Bogdan », 238, fila 145v; 492, fila 150; 2690, fila 146; 3410, fila 139v; 352 fila 140v; manuscrisele 580, 2715, 353 au înlocuit omisiunea prin *i*: i-au lovit (pe Tătari). Kogălniceanu a introdus « Crâmul ».

13. Sfârşitul lui Aron Vodă: « Şi l-au închis cu toată casa lui în cetate în Alvinču în anul .... în luna lui Mai şi acolo ş'au sfârşit viaţa », 238, fila 154v; 492, fila 158; 2690, fila 154v; 3410, fila 149; 353, fila 176; manuscrisele 236, 168 şi 233 au înlăturat « în anul »; 1665, 125 şi anul şi luna, lăsând loc alb. Manuscrisele 580, 2715 şi 353 n'au omisiune.

14. Ponturile dintre Jicmont şi Mihai Vodă: « În Beligrad în luna lui Mai în 9 zile pe calendariul papistaşilor în anii .... aşezate şi încheiate dintru amândoaă părţile », 238, fila 155v; 492, fila 159; 2690, fila 155v; 3410, fila 152v; 352, fila 177; 236, fila 178v; 168, fila 186; 233 are 1595; 1655, fila 194; 125, fila 151. Manuscrisele 580, 2715 şi 353 au textul complet.

6. **Deosebiri între redacţiuni şi noi izvoare.** Prin înfăţişarea omisiunilor din manuscrisele celor trei grupe A, B, C, se observă că letopiseţul către cititor, transmis de manuscrisele grupelor A şi C, are circa 14 omisiuni, pe când letopiseţul închinat domnului, din grupa B, are numai trei sau patru. Redacţiunea către domn s'a păstrat fără semnătura autorului sub predoslovie; din această cauză copiştii de mai târziu l-au atribuit lui Miron Costin. La moartea Logofătului Nicolae, copiştii au găsit redacţiunea către cititor nerevăzută de cronicar şi cu unele cuvinte neînţelese; la transcriere au lăsat locul gol. Unii au încercat să introducă cuvinte şi au scris greşit, cum s'a arătat mai sus.

Letopiseţul către cititor este împărţit în unele manuscrise în 40 de capitole: 492, 238, 2690, 3410, 1665, iar în altele în 39: 236, 168, 233, 352, şi sunt numerotate greşit. Letopiseţul către domn este divizat

în 62 capitole. Ultimul, deși îi lipsesc cele două capitole semnalate mai sus, totuși dela Dragoș înainte pretutindeni are știri în plus; cele referitoare la popoarele vecine sunt în mare număr. Cititorul le poate observa singur, ediția noastră dând ambele letopisețe pe aceeași pagină. Intotdeauna sunt indicate izvoarele, pe care cronicarul le copiază, și prin aceasta Costin apare într'o lumină de adevărat istoric, meritând să fie comparat cu Şincai, prin mulţimea ştirilor culese și indicate.

Printre ele se află și unele date inedite interesând istoria literară. Letopisețul către cititor ne-a pomenit numai pe Grigore Ureche, care este citat în mai multe locuri: « După ce s'au pustiit, pe urmă vom scrie și descălecare țării cu Dragoș Vodă pe ce vreme s'au tâmplat încheind și letopisețul scris de Ureche Vornicul până la domnie lui Aron Vodă ». În letopisețul către domn Logofătul Nicolae citează în două locuri pe ambii cronicari. La domnia lui Iliaş Vodă: « De acest Iliaş Vodă puţin am văzut la letopisețul lui Ureche Vornicul și a unui Simeon Dascălul » și la capul: « A doa domnie a lui Alexandru Lăpușneanul »: « Scrie Ureche Vornicul și după dânsul Simeon precum să fie fost moartea lui Alixandru Vodă cu înșălăciune ». O alta, în legătură cu Ceasornicul domnilor, s'a evidenţiat mai sus.

Izvoarele letopisețului către cititor le-am arătat în studiul pomenit de nenumărate ori. Majoritatea autorilor pe care i-a copiat se află și în letopisețul către domn. În plus cronicarul utilizează altă lucrare a tatălui său, Miron Costin. La capitolul XVI « Descălecatul Ţării Moldovei la ce văleat dela zidire s'au întâmplat », introduce o convorbire între Dragoș și Rusul Ețco și o poveste, copiate din lucrarea « Despre poporul Moldovei și al Ţării Românesci », un fragment din cântul III. La domnia lui Alexandru cel Bun, înșiră o serie de dregătorii din aceeași lucrare polonă a părintelui său: « Ordinile funcţiunilor senatoriale și teritoriale a țărilor Moldovei și Munteniei ». O altă carte des citată este istoria Rușilor, ce se afla la Academia Română într'o serie de manuscrise. La domnia lui Ioan Vodă Armeanul aduce știri cu multe amănunte din Guagnin.

7. **Greşeli şi deformări la M. Kogălniceanu.** *a)* Rânduri omise de Kogălniceanu din greșală.

1. *Predoslovie*. Ediția noastră.	*Predoslovie*. Ediția M. Kogălniceanu, Let. II, Buc., 1872, p. 35.
« ...Şi pre noi cu neîndemână ni-au făcut, căci acolo în cartea Sivilii era prorocie scrisă de păgâni, precum Fiul lui Dumnezeu era să să întrupează. »	« ...Şi pre noi cu neîndemână ne-au făcut, căci Fiul lui Dumnezeu era să să întrupeze. »
2. « Şi au căutat lui Huniad a pune zălog la acel Gheorghie Despot pe Vladislav fiul său mai mare, până i-au trimis prețul răscumpărării. »	p. 146: « Şi au căutat lui Huniad a pune zălogu la acel George Despotul pre Vladislav, fiul său cel mai mare. »
3. « Den care au căzut în mare herbințiala inimii și ș'au svârșit viața, cum s'au scris mai sus de moartea acestui craiu Ion Zapolii. »	p. 420: « den care au căzut în mare herbințéla inimii și ș'au svêrșitu viața. »

Sunt și alte omisiuni, pe care nu le mai înșirăm, nefiind acesta scopul introducerii.

b) O mulțime de date greșite; unele se datoresc manuscrisului 115 urmat de Kogălniceanu, altele citirii editorului:

1. Cap XV: « Fiind cursul anilor dela Hristos Mântuitorul nostru 550, doi frați anume Leh și Ceh. »	p. 82: « Fiind cursul anilor dela Hristos Mântuitorul nostru 508 doi frați anume Leh și Ceh » (Ms. 115).
2. « Iară în anul dela Hristos 1385 înțelegând Iaghelo marile cniaz a Litvei. »	p. 381: « Êră în anul dela Hristos 1375, înțêlegându Iagelo Marele cnéz a Litvei. »
3. « ...Căruia i-au trimis ağutor Alexandru Vodă împotriva Crijecilor 400 de Moldoveni. »	p. 387: « Căruia i-au trimisŭ în agiutorŭ Alecsandru Vodă împotriva Crijacilor 500 de Moldoveni. »

Şi din această categorie dăm o minimă parte din exemplele ce le cunoaștem.

c) Exemple cu deformări de sens:

1. Cap II: « Cărora încă Noe patriiarhul în viața sa li-au împărțit lumea în trei părți precum	Cap. II, p. 46: « ...Cărora încă Noe Patriarcul în viața sa le-au împărțit limba în trei părți pre-

scrie Berosie: Asia, Africa și Evropa.»	cum scrie Berosie: Asia, Africa și Europa.»
2. Cap 11: «Scrie Bonfin istoricul ungur în carte 10 decad 2 «De lucrurile Ungurilor» că Ludovic craiul unguresc pentru să poată stăpâni fără de grijă pe Munteni, pus-au de au zidit cetatea Severinului.»	p. 70: «Scrie Bonfin, istoricu Ungur în cartea X, cap. II: De lucrurile Ungurilor că Ludovic craiul Unguresçu pentru se pótă stăpânii fără de grijă pământenii, pus-au de aŭ ziditu cetatea Severinul.»
3. «Ce de acolea ș'au luat oastea și s'au îndelungat și s'au dus în țara sa de nime nedodeit.»	p. 390: «Ce de acolea și-au luat óstea și s'au îndelungatŭ și s'au dusŭ în țéra sa de nimene nedositu.»
4. Cap 12: «Iuliu Galba ș'au ales soție la împărăție pe Alexandru fiul Mamii vărul său.»	p. 76: «Eliogobal... și s'au alesŭ soție la împerăție pre Alexandru fiul mai micu a vĕru-seu.»
5. «Ce stând și Laski Liavul, care pe atunce era în mare cinste la craiul Ion Zapolie, și cu Verbeție în partea lui Grit.»	p. 414: «Ce stându și Laski Lévul, care pe atunce era în mare cinste la Craiul Ion Zapolie, și cu bărbăție în partea lui Grit.»

7. **Limba**. Limba cronicarului Nicolae Costin oferă filologului un bogat material de studiu de natură fonetică, morfologică, sintactică, dar mai ales lexicală. În letopisețul către domn sunt termeni poloni pentru care avem cuvinte corespunzătoare în graiul epocii. Autorul familiarizat cu limba polonă a introdus termeni neobișnuiți în vremea aceea: *podčașul*, *podscarbi* și *podscarbul* = «vistierul», *probosciul* = «preotul». Alte cuvinte polone curente epocii le-am semnalat aiurea. Relevăm noi forme interesante: *a*) fonetice și morfologice: *ai* = pluralul dela *an*, *numere*, pluralul dela *nume*, *flămângiune*, *chelșug*, *spusoarea*, *nemuritorie*; *b*) lexicale: *podani*, *huciu*, *coteică*, *camenă*, *fečor după gard*, *precupii*, *peveții*, *infula*, *paralisis*, *melanholia*, *strileț*, *lastră*, *păretar*, *porușnic*, *țitnar*, *ștercul*, *gomon*, *pistrea*, *comornic*, *eresă*, *telali*, *zăhăială*, *roate nemțești*, *roată de slujitori*, *tarul*, *hasichiu*, *sângegașii*, *baliemezuri*, *gebhana*, *tabulhana*, *povod*, *colčacul*, *sacsana*, *dunanma*, *comisari*, *cornul drept*, *cornul stâng*, *cercătorii*, *cercătura vinii*, *mistru*, *podcomori*, *poedinoc*, *bunčucuri*, *rahna*, *a cehăi*, *a găbji*, *a săciui*, *a gâmba*, *a homnisi*, *a pre-*

țălui și *nămi, de cele mai sus zburând, a blăzni, a hărăți, a brodi cu vase, a nemernici, îngrecată* etc.

8. **Intocmirea ediției de față.** Am urmărit să găsesc un manuscris, care să fie cât mai aproape de izvodul pierdut. Grupele A (deci manuscrisele 492, *238*, 2690, 3410, 352, 236, 168, 233, 1665 și 125) și C (115, 120, 240, 338, 354, 4456, 340 și 400) au transmis letopisețul către cititor. Nr. 492 este mai vechi, însă cu lacune; îi lipsește predoslovia. De aceea am ales manuscrisul 238, care datează cu aproximație din epoca 1725-1735, fiind scris de Grigoraș snu Vasile Uricariul, copistul, care a transcris și manuscrisul 115 din 1726, cel mai vechiu din grupa C. Am urmărit de aproape corelația dintre manuscrisele 238 și 115. Grupa B, compusă din manuscrisele 580, 2715, 353, 3056—57 și 401, a transmis letopisețul redacțiunea către domn. Cel mai vechiu este 580 și se prezintă lacunar. 2715 este complet și datează din 1723. Unde a fost nevoie, l-am comparat cu 580. Copia cu letopisețul către cititor reproduce graiul moldovenesc al epocii, iar cea cu redacțiunea către domn, graiul muntenesc, apropiindu-se de limba literară din zilele noastre. La sfârșitul fiecărui capitol am indicat, izvoarele pe care Nicolae Costin le copiază sau traduce din cronicarii predecesori, români și streini.

9. **Transcrierea.** Din citirea și copierea manuscriselor am observat că între 1723 și 1735 semnele ѧ și ѣ între două consoane sau în poziție finală au aceeași valoare. Substantivul *Leși*, ca și altele multe, se află scris când *Lѧși*, când *Lѣși*. Chirilicele le-am transcris astfel:

ѧ și ѣ între două consoane sau în poziție finală sunt redate prin *e*, iar în cuvintele în care le pronunțăm astăzi *ea*, prin *ea*.

ѧ inițial și după o vocală prin *ia*. Acest fapt mi-a fost indicat de manuscrisul 2715, unde copistul procedează astfel în majoritatea cazurilor.

ч = *č (a, o, u), c (e, i).*

к = *ch (e, i), c (a, o, u).*

џ = *ğ (a, o, u), g (e, i).*

г = *gh (e, i), g (a, o, u).*

ъ, ѫ notează *ă* și *î*; m'am condus în transcriere după pronunțarea de astăzi.

θ = *th.*

ѕ,з = *z*.

ѫ = *în*, *îm* (în toate cazurile).

Transcrierea celorlalte litere nu necesită explicații speciale.

Prescurtările au fost desvoltate, ținându-se seama de fonetismul copistului. Literele aruncate peste rând au fost coborîte.

10. **Aparatul** de care m'am folosit la transcrierea manuscriselor:

A = Ms. 238 Academia Română; datează circa 1725-1735.

B = Ms. 2715 Academia Română din 9 Iulie 1723; B^1 din 1718.

C = Ms. 115 Academia Română din 25 Aprilie 1726.

| Liniile verticale arată începutul filelor.

< > = adaosuri ale editorului.

** indică omisiuni în text.

5r

PREDOSLOVIE LETOPISEŢULUI

Nime mai bine şi mai pre scurt toată desfătarea istoriei n'au cuprinsu, iubite cetitoriule, decât acela domnul voroavei râmleneşti, Ţiţero, carele o au numit otcârmuire vieţii; că cu aceia voroavă a lui toată roada a tuturor bunătăţilor şi a învăţăturilor cuprinzindu-o, au deşteptat viaţa oamenilor cătră ǧudecăţile istoriei a le tixi. Întru ačasta părere fost-au şi Tucidides, carele pre istorie o numeşte a fi cel mai ales şi mai mare a vieţii omeneşti visteriu; mărturisind zice, cum că nice odănăoară să nu fie istoriia osebită den mânule stăpânitorilor şi a sfetnicilor ţărălor, ca o înfrânare celor desfrânaţi, aǧutorindu-să cu cetirea ei, să poată isprăvi trebuinţăli, şi a să feri de tâmplările primejdioasă, când să privăd pricini ca acelea. Că niceo înţălepciune omeniască altă nu-i, decât luarea aminte primejdiilor şi lucrurilor viitoare, dentru cele

---

23v

PREDOSLOVIE

Nimini mai bine şi mai pe scurt toată desfătarea istoriei n'au cuprins decât acela domn al voroavei râmleneşti Ţiţeron, care o au numit otcârmuitoare vieţii, prea luminate şi prea înnălţate Doamne. Că cu aceia voroavă a lui toate rodurile a tuturor bunătăţilor şi învăţăturilor cuprinzându-le, au deşteptat viaţa oamenilor cătră judecăţile istoriei a le texi. Întru ačastă părere au fost şi Tucitides, carele prin istorie îl numeşte a fi cel mai ales şi mai mare a vieţii omeneşti vistiiariu; mărturisind zice cum nici odinioară nu trebue istoria, adecă oglinda adevărului, depărtată, aşa dela mâinile domnilor, cum şi sfetnicilor ţărălor, ca nişte înfrânări celor desfrânaţi; aǧutorindu-se cu citirea istoriilor, să poată isprăvi trebuinţele şi a să feri de întâmplările primejdioase, când să privăd pricini ca acelea. Că nicio înţelepciune omenească alta nu-i decât luarea aminte a primejdiilor şi lucrurilor viitoare dintru c le

trecute, ca dentr'un izvor scoasă ştiinţa; care singura istorie, mai mult decât alte ştiinţă să socoteşte a fi; că istoriia, precum pre toate ştiinţăle cu nemurire împodobeşte cu înţălepciunea sa: aşea pre cei tineri întru otcârmuire îi înţălepţeşte; direptu cu cei bătrâni îi potriveşte; iară pre cei bătrâni întru ispita tâmplărilor şi vremilor de primejdii, cu dovadă întăreşte-i, şi pre cei neînţălepţi cu cunoştinţa vremilor celor primejdioasă trecute, la cele ce-s de faţă, mai treji îi face.

Că norocit să socoteşte acela, pre carele îl fac primejdiile streine triaz. Vede-să dar ispita istoriei, aşea întru şcoale de sfat, cum întru lucrurile şi isprăvile | războaelor, că poate mai mult adeverit lucru iaste, 5v decât o mie de întrebări soficeşti.

Istoriia întâi învaţă pre sfetnicul cum să sfătuiască binele de obşte, cu urmarea acelor de mai nainte trecute ğudecăţi, obiceiurile, primejdiile şi învăţăturile, care aduc mare folos cătră părerile sale, şi orice greutăţi întru ale giudeţălor şi alegerea sfatului a dezlega poate.

Aşijdirea pre otcârmuitorii oştilor, în războae tari şi norociţi îi face cu pildele şi ispitele tâmplărilor şi vremilor trecute, ağutorindu-i de vreme ce, ca pe o tablă zugrăvită, acelor prea puternici împăraţi, acelor prea viteji hatmani şi a multelor năroade, izvorul şi lucrurile isprăvite,

---

trecute, ca dintr'un izvor scoasă ştiinţa; care singură istoriia mai mult decât alte ştiinţe să socoteşte a fi; că istoriia, precum toate ştiinţele cu nemurire împodobeşte cu înţelepciunea sa: aşa pre cei tineri întru ocârmuire îi şi înţelepţeşte; direpţ cu cei bătrâni îi potriveşte; iar pre cei bătrâni întru ispita tâmplărilor şi vremilor de primejdie, cu dovadă întăreşte, pre cei neînţelepţi cu cunoştinţa vremilor celor primejdioase trecute, la cele ce-s de faţă mai treji îi face. Că de nărocit să numeşte acela, pre carele îl fac triaz primejdiile striine. Vede-să dară ispita istoriei întru şcoală cum întru lucrurile şi isprăvile războaelor, că poate mai mult decât o mie de întrebări filosofeşti. Istoriia întâi învaţă pre sfetnicul cum va să sfătuiască binele cel de obşte cu urmarea judecăţilor acelor mai de nainte trecute, | običaiurilor, primejdiilor şi învăţă- 24r turilor, care au dat mare folos cătră părerile sale; şi orice greutăţi întru ale judecăţilor şi alegerea sfatului, a dezlega poate.

Aşijderea pre ocârmuitorii oştilor la războae, tari şi norociţi îi face, cu pildele şi ispitele a trecutelor tâmplări şi vremi agiutorindu-i, de vreme ce ca pre o tablă zugrăvită a celor prea puternici împăraţi, a celor prea războinici hatmani şi a multelor noroade izvorul şi lucrurile isprăvite,

---

21 : neamurile B.

mutările, stăpâniile răsipite cu tăriia și vicleșugul vrăjmașilor, oștile meșterșuguite, mijlocele meșterșugurilor, vicleșugurile, aflările, înșălăciunile vrăjmașilor, dobânda orașelor și a cetăților, istoriia dă socotială.

Așijdirea a nedejdui, a nu să teme și pre norocul — carele necăiuri multă șădere la un loc nu are — cum să mută, biruitoriul cum să vese lește de izbândă, gonind pre cei biruiți, pre urmă ciia ce fug, cum să fac biruitori asupra acelor biruitori mai întâi, cum bucuriia de sirgu să întoarce în scârbă, și scârba în bucurie. Toate acestea dentru cetiala istoriei să cunoscu. Marco Lucul, neștiind niceun meșterșug a războaelor, fără numai dentru singura cetială nepărăsită a istoriilor, așea de mare hatman a Romanilor au eșit, cât acelui prea puternic Mitridat a Asiei, și a Mării Albe, și a lui Tigranes Țărălor Armenești împărați, oștile cu sabiia și cu foame de istov li-au stânsu, și pre singur Mitridat, stăpânind niamuri 22, a căror și limbi li știia, l-au izgonit dela mare și den Asiia și den țărăle Armenilor, supuindu-le locul supt stăpâniia Râmului.

3r Uite-să toți oștașii cu căpeteniile lor la istorii, și | să-ș aducă aminte de acei vestiți oarecând hatmani și oșteni, să să deștepte cu oarecare nevoință a laudelor celor trecuți, și cu veste a numelui nemuritoriu;

---

mutările, stăpânirile răsipite cu tărie, și vicleșugurile vrăjmașilor, oștile meșteșugite, mijloacele meșteșugurilor, vicleșugurile, aflările înșălăciunii vrăjmașilor, dobânda cetăților și orașălor, istoriia dă socoteală.

Așijderea a nădăjdui a nu să teme, și pre norocul — carele nicăiri multă șădere la un loc n'are — cum să mută, biruitoriul cum să veselește de izbândă gonind pre cei biruiți; pe urmă cei ce fug să fac biruitori asupra celor biruitori; cum bucuriia să întoarce de sârg în mâhniciune și întristarea întru bucurie. Toate acestea dintru citirea istoriilor să cunosc. Marco Lucul, neștiind niciun meșteșug al războaelor, fără numai întru singură citirea nepărăsit a istoriei, așa de mare hatman al Romanilor au eșit, cât acelui prea puternic, Mitridat a Asiei și a Mării Albe și a lui Tigdnes țărălor Armeniei împărați, oștile cu foame și cu sabie de istov le-au stins, și pre singur Mitridat stăpânind 22 de neamuri, a cărora limbi le știia, le-au izgonit dela mare și din Asia și din țărăle Armenilor, supuindu-le locul supt stăpânirea Râmului.

Și de s'ar uita și ostașii noștri și căpitanii la istorii, să-ș aducă aminte cândva de acei vestiți oarecând hatmani și oșteni, i-ar deștepta cu oarecare nevoință a laudelor celor trecuți, și cu dragoste a numelui nemuritoriu;

23: de socoteală B.

că istoriia deștiaptă și pre cei leneși și neștiuți spre mare lucruri, și pre cei răi și făcători de rău, cu certări și cu griji a numelui celui rău, îi oprește istoriia de răutăți; iară celor blagorodnici, pintini le dă istoriia; și că pildele acelor vechi și de demult cetiți, mai de folos sintu spre a-i deștepta, a-i pleca, și a le aprinde inimile, decât pravilele lui Solon și a lui Licurgu.

Că toți ne tragem după nevoința laudei și a numelui celui bun și večnic și fiecare mai bun, după laudă să povățuiaște; precum și acela Alexandru Machedonianul, când s'au tăbărît la Sighet, la mormântul lui Ahilevsu, fiindu aprinsu de lauda acelui răsunat la lume pre acele vacuri, Ahilevsu, suspinând den pieptu, să fie strigat Alexandru zicând: « O nărccite tânurili, carele a vârtuților tale crainic și martor ai aflat pre Omirul ! ». De nu ar hi fostu Omirul, mormântul acela, care cu trupul și fapteli și numele nu numai a lui Ahilevsu, ce a tuturor Grecilor și a vitejilor Elenilor, de tot li-ar fi îngropat și astupat cu țărna; a cărora bunătățile, vârtuțile, cu scrisorile Omirului și a altora, sintu apărate de uitare; precum zice oarecare Lacon: « O sfintă și mare a proorocilor ostenială ! Toate cu sorți le apuci și dăruești oamenilor muritori văcuire ».

---

căci istoriia deșteaptă și pre cei leneși și neștiuți spre mari lucruri; și pre cei răi și făcători de rău, cu certări și cu grija a numelui celui rău îi trage și-i oprește istoriia de răotăți și-i îngrozește. Iară celor cuminte și de bun neam, pinteni le dă istoriia, și cu pildele acelor vechi și mai nainte trecuți, mai de folos sânt spre a deștepta, | a pleca și a aprinde inimile, decât pravilele lui Solon și a lui Licurg. 24v

Că toți ne tragem după nevoința laudei și a numelui celui bun și večnic și fieștecare mai bun după laude să povățuiaște; precum și acela Alexandru Machidon, când s'au tăbărît la Sighet, la mormântul lui Ahileus fiind, aprins de vestea aceluia răsunat la lume pre acele vacuri Ahileus, suspinând din piept să fie strigat: « O nărocite tânărule, carele a vârtuților tale crainic și martor ai aflat pre Omirul ». Că de n'ar fi fost Omirul, mormântul acela, care cu trupul și faptele și numele nu numai a lui Ahileos, ci a tuturor Grecilor și a vitejilor elinești, de tot le-ar fi îngropat și astupat cu țărâna; a cărora bunătățile, vurtuțile cu scrisoarea Omirului și altora sânt apărate de uitare. Precum zice un Lacon:

« O sfântă și mare a prorocilor osteneală! Toate cu soarte le apuci și dăruești oamenilor muritoare văcuiri ».

26: au prins B.

De ari stânge cineva numai istoriia a lucrurilor făcute, şi faptele cele arătate de toţi cei muritori oameni, abiia de s'ari cunoaşte viaţa oamenilor den dobitoace. Că, de nu ar fi istoriia, mare greşală şi întunerec a tuturor lucrurilor ar fi în lume şi în vacul acesta, şi viaţa oamenilor puţin s'ar despărţi de dobitocul cel mut: cu care şi nemurirea
3v oamenilor s'ari stânge, de nu am avea în cuget | lucrurile trecute şi cele viitoare cu socotială întriagă, şi de cei mai bătrâni cu pildele de nu i-am socoti, aşea mare şi nespusă greşală ni-ar căuta a avea. Aşea de zidirea lumii şi a omului celui dentâi, a strămoşului nostru Adam, şi de Dumnăzău şi de poroncile lui, şi de învăţătura mântuirei noastre, niceo ştiinţă nu am avea, de nu ni-ar fi descoperit şi arătat noaă Moisii den Duhul Sfint, Istoriia sfântă, Bibliia. Şi pre urmă Ezdra şi alţi proroci de nu ar fi lăsat vecilor următori, şi mai pre urmă de aciia, de minunată şi de mirată întrupare a Domnului şi Dumnăzăului nostru Is. Hs. şi de patima şi lăudata Inviiare den morţi, şi alte prea slăvite lucruri mântuitoare, cine dentru noi ari avea ştiinţă de nu ni-ar fi scris istoriia de acestea cei patru evanghelişti? Cine ari şti faptele Troadenilor şi a Grecilor, de nu ar fi scris Omirul cu stihuri nemuritoare? Cine îndrăznirea lui Iraclie, cine vitejiia a marelui Alexandru întru stăpânirea

---

De ar stinge cineva numai istoriia a lucrurilor făcute şi faptele cele arătate de toţi cei muritori oameni, abiia de s'ar cunoaşte viaţa oamenilor din dobitoace. Că, de nu ar fi istoriia, mare greşală şi întunecare a tuturor lucrurilor ar fi în lume şi vacul acesta, şi viaţa oamenilor puţin s'ar despărţi de dobitocul cel mut: cu care şi nemuritorie sufletelor s'ar stinge, de n'am avea în cuget lucrurile trecute şi cele viitoare cu socoteală întreagă, şi de cei mai bătrâni cu pildele de nu i-am socoti, aşa mare şi nespusă greşală ne-ar căuta a avea. Aşa de zidirea lumii şi a omului celui dintâi, a strămoşului nostru Adam şi de Dumnezeu şi de poruncile lui, şi de învăţătura mântuirii noastre, nicio ştiinţă n'am avea, de nu ne-ar fi descoperit şi arătat noao Moisi din Duhul Sfânt, istorie, sfinta Biblie şi pre urmă Ezdra şi alţi proroci, de n'ar fi lăsat vacurilor următoare, şi mai pre urmă, de aceia de minunată şi de mirat întrupare şi Naştere a Domnului şi a Dumnezeului nostru şi de patimile şi lăudata înviiare din morţi şi alte lucruri mântuitoare ale lui Hristos Domnului, cine dintru noi ar şti, de nu s'ar fi scris istoria de aceşti patru evanghelişti? Cine ar şti faptele
25r Troadenilor şi a Grecilor, | de n'ar fi scris Omirul cu stihuri nemuritoare? Cine îndrăznirea lui Iraclie? Cine vitejiia a marelui Alexandru întru stăpânirile

---

1: fapte la A. 24: strânge B.

lumii ari ține minte? Cine ar ști astăzi a hatmanilor Romanilor vestite războae, și de otcărmuirea ei cea de obște și de altor împărați, și de căderile împărățâelor și de strămutarea vremilor? Adevărat, toate aceste odoară și științăle s'ari fi stânsu la acești veci de pre urmă, de nu ar fi istoriia. Să ar fi cutezat acela Tarcvinie, craiul al cincele a Romanilor, zece milioane de galbeni de aur, nu trei sute, a da pre cărțile Sivilii Cumea, care cărți li-au aruncat Sivila Cumea în foc de au arsu, văziind că pentru mare osteniala ei, au luat plată dela Tarcvinie cu preț numai de 300 ughi. De ar fi știut Tarcvinie ce taine să închidea în cartea aceia a Sivilii Cumei, care mai pre urmă într'alte cărți cunoscându-să, li-au plătit cu mare jeale a sa și a toatei republicii a Romanilor; și pre noi cu neîndămână | ni-au făcut, căci acolo în cartea 7r
Sivilii era prorocie scrisă de păgâni, precum Fiiul lui Dumnezău era să să întrupează, și scriia de căderile și schimbările stăpâniei cei de obște a Romanilor. Sivila aceia den Duhul Sfint prea de-amănuntul și pre orânduială au fostu scris. Care carte pre urmă cu mare cinste era ținută în visterile Râmului. Că adevărat nu numai cu mare pilde și de cinste, ce deosăbit den suflarea Duhului Sfânt era povățuiți a vacului celui vechiu. Oamenii cei învățați și mai pre urmă fămeile și

---

lumii ar ține minte? Cine ar ști astăzi a hatmanilor romani și a chesarilor vestite războae, și de ocârmuirile lor și de obște și altor împărați, și de căderile împărățiilor și de strămutările vremilor? Adevărat, toate acest: odoară și științe s'ar fi uitat și stins la vacurile acestea, de nu ar fi istoriile. Ar fi cutezat acela Tarcvinii, al cincilea craiu al Romanilor, zece meleoane de galbeni de aur, nu 300 a da pă cărțile Sivilei Cumeei, care le-au aruncat Cumea Sivila în foc de au ars, văzând că pentru mare osteneala ei, au luat plată dela Tarcvinie cu preț numai de 300 de galbeni de aur. De ar fi știut Tarcvinie ce taină să închidea în cartea aceia a Cumei Sivilei, care mai pre urmă într'alte cărți cunoscându-se, le-au plătit cu mare jale a sa și a toatei republicii a Romanilor, și pre noi cu neîndemână ne-au făcut, căci acolo în cartea Sivilii era prorocie scrise de păgâni, precum Fiiul lui Dumnezeu era să să facă om, și scrie de căderile și schimbările stăpânirii cei de obște a Romanilor. Sivilla aceia Cumea din Duhul Sfânt prea de-a-măruntul și pe orânduială au fost scris. Care carte pre urmă cu mare cinste era ținute în vistieriele Râmului. Că adevărat nu numai cu mari pilde și de cinste, ci deosebit din suflarea Duhului Sfânt era povățuiți a vacului celui vechiu. Oamenii cei învățați și mai pe urmă fămeile și

---

32: Savilla B. 35: cu din A.

multe fečoare, lucrurile şi faptele a strămoşilor săi, aşea la războae arătate, cum la pace, au scris cu mare socotială şi tocmală.

Aciasta dară, singură nemurire de lauda lui Iraclie, a lui Ahileu, a lui Chir, a lui Filip, a lui Alexandru, a lui Themistocles, a lui Leonid, a lui Alţibiad, a lui Epaminend, a Esţipionilor, a lui Anibal, a lui Marie, a Siliei, a lui Pompeiu cel Mare, a lui Iulie Chesarului — scrisă cu mari cărţi faptele războaelor, de unde şi astăzi, nu aşea dentru biruinţăle adese a lor, cum dentru scrisori le cunoaştem — au aţiţat la mari şi cinsteşe lucruri şi pre alţii mulţi, pre urma acelora nenumăraţi şi îndrăzneţi bărbaţi, carii s'au împinsu la mari hărnicii şi laude, a cărora pomenire nice odănăoară vechitura vremilor nu o va stânge den cărţile vieţii. Că acei bătrâni şi vechi oameni, în vredniciile sale de s'ari fi îndoit cu nepomenirea lor în vecii ceşti viitori, nu ş'ar fi lăsat viaţa sa întru atâtea primejdii şi griji şi cu cumpăna vieţii lor. Ce era încredinţaţi şi întăriţi, că după ostenele şi arătare faptelor vrednice de laudă şi bine menite ale sale, vor lua roadă dentru scrisoarea a oameni învăţaţi, cu pomenire de dânşii la vecii viitori, precum nu s'au înşălat în socotelele lor.

---

multe fečoare, lucrurile şi faptele a strămoşilor săi, aşa la războae cum la pace, au scris cu mare socoteală şi orânduială.

Ačasta dar, singură nemurire de lauda lui Iraclie, a lui Ahileus, a lui Chir, a lui Filip, a lui Alexandru, a lui Temistocleu, a lui Leonid, a lui Alţibiad, a lui Epimenonda, a Sţipionilor, a lui Hannibal, a lui Mariest, a Sillii, a lui Pompeiu cel Mare, a lui Iulie Chesar — scrisă cu mare cărţi faptele războelor lor, din ce şi astăzi nu aşa dintru biruinţele ales a lor, cum dintru scrisori le cunoaştem — au aţiţat la mare şi cinsteşă lucruri şi pre alţii mulţi, pre urma acelora
25v nenumăraţi şi îndrezneţi bărbaţi, carii s'au împins | la mare vrednicie şi laude, a cărora pomenire nici odinioară vechitura vremilor nu o va stinge din cărţile vieţii. Că acei bătrâni şi vechi oameni, în vredniciile sale de s'ar fi îndoit cu nepomenirea lor la vacurile ceste viitoare, nu ş'ar fi dat şi lăsat viaţa sa întru atâtea primejdii şi griji şi cu cumpăna vieţii lor. Ce era încredinţaţi şi întăriţi, că după osteneală şi arătarea faptelor vrednici de laudă şi bine menit a sale, vor lua rod dintru scrisoare a oameni învăţaţi, cu pomenirea de dânşii la vacuri viitoare, precum nu s'au înşălat în socotelele lor.

21: nemărturie B.

Să pomenește în istoriile ungurești, cu mare laudă, Mătiiaș Huniiad, craiul ungurescu, să fie avut acestu obiceiu la | ospețăle sale: după ce 7v părăsiia de oștit, având oameni învățați, le asculta voroavele, și mai multu pre ciia ce era prea știuți întru istorii; făcea voroave cu aciia de lucrurile împăraților și altor oameni aleși și vrednici; sau poronciia cântăreților de cânta în canoane faptele a oameni bine-numiți și îndrăzneți la războaele cu Turcii, în stihuri, scrisă pre limba a lor de moșie. Care obiceiu și în Italia, și la Turci, și în Țara Sirbască, și în alte țări, și aicea în țară la noi, vedem și până astăzi, la mesăli domnilor, cântând lăutarii cântecele domnilor trecuți: cu nume bun și cu laudă celor buni, iară cu ocară celor răi și cumpliți. Acasta și Ahilevsu avea obiceiu, șezând supt cortu, fără altă zăbavă, cânta în cobuz faptele a oamenilor viteji.

De vreme dară că am arătat lauda și rodul istoriei, socotit-am, iubite cetitoriule, că și aicea în țara noastră mai multu folos va face letopisățul țărăi noastre, arătând descălecarea țărăi noastre de cine-i descălecată, și pe ce vreme au vinit Traian, împăratul Romei, întru aceste părți de loc, și den ce pricină și cum o au așezat-o?

Așijdărea avum să arătăm: mai nainte de vinirea lui Traian împăratul, ce niam au lăcuit pre aceste locuri și ce nume au avut, și de unde

---

Să pomenește în istoriile ungurești, cu mare laudă, Mateiași Huniud, craiul unguresc, să fie avut acest običai: după ce părăsiia de oștit, la ospețele sale având oameni învățați, asculta voroavele, și mai mult pre cei ce era prea știuți întru istorii; făcea voroave cu dânșii de lucrurile împăraților și altor oameni aleși și vrednici; și porunciia cântăreților de cânta în canoane faptele a oamenilor bine meniți și prea îndrăzneți la războaele cu Turcii, în stihuri, scrise pre limba de moșiia sa. Care običai în Italia, în Țara Turčască la Turci, în Țara Sârbească, în Ardeal și aicea la noi în țară, vedem și până astăzi la mesele domnilor, de cântă lăutarii cântecele domnilor trecuți: lauda celor buni, iar ocara celor răi și cumpliți. Ačasta și Ahilevsu avea obiceiu, șăzând supt cort, făr de alte zăbave, de cânta în copuz faptele oamenilor viteji.

De vreme dară ce am arătat lauda și rodul istoriei, socotit-am, prea luminate Doamne, că și aicea în țara noastră mai mult folos va face scrisoarea de lucrurile țărăi noastre, arătând descălecătoarea țărăi noastre din cine s'au făcut, și pe ce vreme au nemerit Traiian, împăratul Romei, într'aceste părți de loc, și din ce pricină și cum s'au așăzat?

Așijderea mai nainte de aceia, vom arăta descălecarea țărăi de Traiian împăratul, cine și ce neam lăcuisă pe aceste locuri și cum să chiema, și de unde

au nemerit pre aceste locuri? Cu care vom arăta sămințiile și altor năroade, începând de după potop, și vom arăta și ce stimă au avut țara încă de mai întâi de vinirea lui Traian, măcar că mai pre scurt de cum ar fi datoriia să scriem; că nu puțină ostenială iaste a lua de câteva sute de ani trecuți peste mie. În care ani nime n'au amelițat cu scrisoarea, fără o samă de basne a unui Misăil Călugăr, și a unui Simion, de pre carii s'au fostu lunecat și răpăosatul Grigorie Ureche vornicul; iară mai pre urmă, tatăl nostru, Miron Costin logofătul, cu multă ostenială și în oarecâți ani au început a scrie descălecarea țărăi de Traian; iară
8r mai pre scurtu de cum vei afla acestu letopisățu al nostru, | căci vremea nu l-au lăsat a-l scrie mai pre largu. Insă dela dânsul avăm începătură, și lui i-au fostu milă, a arăta ocărăle și basnele a lui Misail Călugăr și a lui Simion. Și după ce vom arăta descălecarea țărăi noastre, cum s'au pomenit mai sus, arăta-vom pre urmă câtă vreme au trăit pre aicea descălecarea lui Traian și pre urmă cine o au pustiit și pre ce vreme, și de au mai trăit pre aceste locuri vreun niam, după ce s'au pustiit? Pre urmă vom scrie și descălecarea țărăi cu Dragoș Vodă pe ce vreme s'au tâmplat, încheind și letopisățul scris de Ureche Vornicul până la domniia lui Aron Vodă; însă mai pre largu vom scrie, pomenind

---

au nemerit pre aceste locuri? Cu care vom arăta semințiile și altor noroade ce sânt de după potop, și vom spune și ce stemă au avut mai nainte de descălecarea
26r ei de Traiian, | cu multă osteneală aflată; că nu puțin lucru iaste a lua osteneală de câteva sute de ani trecuți peste mie. In carii nimini n'au amelițat cu scrisoarea, fără o samă de basne a unui Misail Călugăr, și a unui Simeon, dupre carii s'au fost lunecat și săracul Urechie Vornicul; iară mai pe urmă Miron Costin, ce au fost logofăt mare aicea în țară, cu multă osteneală și câțva ani începuse a scrie descălecarea țărăi de Traiian, împăratul Râmului, pre scurt de cum vei afla acest letopiseț al nostru, căci vremea nu l-au lăsat mai pe larg a scrie. Insă dela dânsul avem începătură și lui i-au fost milă, a arăta ocărăle ca pre niște basne ale lui Misail și a lui Simeon. Și după ce vom arăta descălecarea țărăi noastre de Traiian, împăratul Romei, vom arăta câtă vreme au trăit țara descălecată de Traiian și pe urmă cine o au pustiit, și pe ce vreme, și de au mai trăit pre aceste locuri vreun neam, după răsipa descălecării lui Traiian? Și așa arătând la ce vreme s'au tâmplat, vom purcede a arăta descălelecarea a doao de Dragoș Vodă, scris de Urechie Vornicul până la domniia lui Aron Vodă; însă mai pe larg vom scrie, pomenind

și alte stăpânii megiiașe și ce s'au lucrat în părțile megiiașilor noștri; și dela Aron Vodă, de unde au început a scrie Miron Logofătul, până unde ne va lungi Dumnezău vremea și viața.

Iară a pomeni de niște letopisățe pre urmă scrisă de o samă de boiari de țară, nu socotescu altă, fără cât ocară li să face la vecii viitori de i-aș pomeni; că și la istorii a le scrie deplin și pre largu, trebue și învățătura și știința altor țări, care aciia nu o au avut.

Așea ce am putut, nu cu puțină ostenială, ce câțva ani am împreunat toate, și den toate unul acesta letopisățu.

Nice să socotiască oricine că iaste puțin lucru a scrie și a lăsa în veci scrisoare cu faptele a stăpâniilor. Și de vei ceti letopisățăle altora, și uitându-te și la acesta unul și întru unul toate, vei cunoaște pre largu osteniala noastră, și ca pentr'o oglindă vei prăvi și a megiiașilor lucruri.

și alte stăpânii megiiași și ce s'au lucrat la părțile megiiașilor noștri; și dela Aron Vodă, de unde au început a scrie Miron Logofătul, — așa de ne va lungi Dumnezeu vremea și viața —.

Iar a pomeni de niște letopisețele pre urmă scoasă a o seamă de boiari de țară, nu socotesc alta, fără decât ocară li s'ar face de i-aș pomeni; că și la istorii a le scrie deplin și pre larg, trebue și învățătura și știința altor țări, carii și aceia nu o au avut.

Așa dar ce am putut, nu cu puțină osteneală, ci câțva ani am împreunat toate, și din toate unul acesta letopiseț.

Nici să socotească cineva că iaste puțin lucru a scrie și a lăsa vacurilor scrisoare cu faptele a stăpâniei lor. Și de vei citi Măriia Ta letopisețele altora și uitându-Te și la acesta unul și întru unul toate, vei cunoaște Măriia Ta pre larg osteneala noastră, și ca pentr'o oglindă vei privi și a megiiașilor lucruri. Priimește | dar prea luminate doamne, acasta osteneală a noastră cu veselă și dom- 26v
nească frunte, aducându-ț aminte Măriia Ta de Artaxerx, împăratul Persului, căruia apă în pumni oarecare lăcuitoriu din priința inimii sale către domnul său, și al doilea un măr au dus lui, cunoscură amândoi cuvioase hărăzirile dela împărați; nu pentrucă ar fi fost vrednice darurile acelor oameni proști aduse, ci pentru buna priință și plecată voe acelora către stăpâni, au fost priimit.

18: am pomenit B. 19 i-ar B.

Priimeşte, dar, iubite cetitoriule, şi ačasta a noastră ostenială, care o închin cu bună priinţă şi voe plecată; pre lângă care, rog pre Dumnezău, să-ţ dăruiască cuget bun, să ceteşti cu inimă bună şi cu îndemnare, prăvind ca pren oglindă viaţa a domnilor trecuţi, şi a noastră trudă neuitându-o pururea. Amin.

De bine voitoriu, iubitului cetitoriu

Nicolae Costin vel Logofătu

Priimeşte dar şi Măria Ta, ca acei vestiţi şi prea puternici împăraţi, care o închin Măriei Tale cu bună priinţă şi voe plecată ačastă osteneală a noastră în norocit numele Măriei Tale arătat, pre lângă care rog ca Dumnezeu hărăzitoriul de milele sale să te hărăzască pre Măriia Ta cu viaţă îndelungată şi prea fericită, întru prea fericita şi luminoasa stăpânirea Măriei Tale, adunat cu multă bucurie poftesc şi priesc.

10: rog din A.

Prima parte din predoslovie pp. 35—42 este tradusă de autor din S t r j k o w s k i, *Cronica Polska Litewska*; restul 42—45, din M i r o n C o s t i n, *De neamul Moldovenilor*, ediţia C. Giurescu, pp. 3—9.

pre carii punem marturi letopisățului « Descălecatul țărăi dentâi și de niamul Dachilor pre aceste locuri », cum și de a doa descălecare de Dragoș Vodă: Berosie « De niamuri », Dion « Învățătura lui Traian », Evtropii, Iulii Capitol, Bernand, Bomfin, Topeltin, Ian cel Mare, Istvanfie, Cromer, Stricovschii, Baronie, Carion, Cavațius, Dlugoș Liah, Belschii, Mehovie, Vapovschii, și alții câțva, pre carii nu-i pomenim, pentrucă numai ce au amelițat.

< ISTORICII >

Pre carii punem martori letopisețului « De descălecarea țărăi dintâi și de neamul Dachilor pre aceste locuri », cum și pentru a doao descălecare de Dragoși Vodă: Dion la « Viața lui Traiian », Evtropie, Iulie Capitol, Bernad, Bonfin, Topeltinu, Ioan cel Mare, Istefafii, Cromeu, Stricovchi, Baronie, Carion, Cavații, Dlugoș, Pilschii, Gvatnii, Miehovnii, Vapovschii, Volfgang, și alții mulți, pre carii nu-i pomenim pentrucă numai ce au amerințat de lucrurile țărăi.

9r PENTRU ZIDIREA LUMII

< CAP I >

De zidirea sau făptura lumii, multe păreri și dovăzi a filosofilor și a poiaticilor păgânești era. Că unii socotiia a fi zidită lumea den haos, adecă den amestecarea lucrurilor și a stihiilor, între carii și părerea poiaticului Ovidie au fost, unde zice în stihurile sale De Metamorfos I aceste: « Mainte de mare și de pământ și cât acopere ceriul, un chip era a firii în toată lumea, cărui chip i-au zis haos, groasă și neamistuită mamină, iproč ». Iară Thales Milisie, care să număra între cei 7 prea înțălepți Greci, socotiia cu dovadă că toate lucrurile sint făcute den apă, urmând întru ačastă părere a sa pre Omir cel vechiu, aflătoriul a toatei filosofiei, careli la XVI cap Iliad au scornit începătura a tuturor lucrurilor a fi ocheanul, marea ce încungiură

27r PENTRU FACEREA, ZIDIREA LUMII

CAP I

De zidirea sau făptura lumii, multe păreri și dovăzi a filosofilor și a poeticilor păgânești era. Că unii socotiia a fi zidită lumea din haos, adecă din amestecătura și plămădeala lucrurilor și a stihiilor, în care păreri și poeticul Ovidie au fost, cum zice la stihirile sale de Metamorfos I acestea: « Mai nainte de mare și de pământ și decât acopere ceriul, un chip era a firii a toată lumea, cărui chip i-au zis haos, groasă și neamistuită mamină, iproci ». Iară Thales Milisie, care să număra între cei 7 prea înțelepți Greci, socotiia cu dovadă că toate lucrurile sânt făcute din apă, urmând întru ačastași părere a sa pre Omir, cel mai vechiu aflătoriu a toată filosofiia, carele la XVI capete Iliad au scornit începătura tuturor lucrurilor a fi ochianul. Iară Hipparăh pre urmă și

1: « Pentru zidirea lumii și pentru împărțirea limbilor și pentru niamurile oamenilor și descălecarea țărălor și pentru niamul Moldovenilor și a Muntenilor, de unde să trage și din cine sintu aduși pre aceste locuri. Cap 1. » C.

pământul. Iară Hiparh pre urmă şi Iraclit Efisianul într'altu chip : socotiia a fi den foc şi den apă lumea făcută. Empidoclei, Epicur, Dimocrat, Dio Libertan, Zeno, Pithagora şi alţi Greci, lăsindu-să pre mari minţile sale, feliuri de feliuri şi multe începături a lumii a fi socotiia. Pre urma lor Aristotel, Ţiţero, Xenofan, iprocii, socotiia lumea a fi večnică, fără început şi fără sfârşit. Iară după ce să priciia aceştea toţi cu minţile mari între sâne, — cum mărturisăsc — Ţinsorin şi Cornilie Agrippa « De deşertarea ştiinţei » la cap LI: Oare oaăle au pasările s'au făcut întâi, de vreme ce nice oaăle fără pasiri, nice pasările fără oaă a să naşte nu poate; după multe şi îndelungate întrebări între dânş, neputându-să de ou şi de | pasări tocmi, au întărit ačastă părere a sa, precum 9v lumea şi toată zidirea iaste fără început şi trăesc în veci. Împrotiva cărora păreri era alţii. Ce toţi, cu cât mai adâncu vrea să-ş arete părerile sale, cu atâta mai oţărîţi au greşit, — fiind fără ştiinţa de atot puterniciei lui Dumnezău, cela ce toate den nemic şi den deşert, pline au făcut —. Unul numai dentre dânşii, Plato, cum socotesc unii că au cetit Svinta Biblie, ori că au avut den dumnezăiasca suflare, deşchis zice întru o carte a sa, ce să chiamă « Timeo », cum lumea iaste făcută

Iraclis Feseianul într'alt chip: socotiia a fi din foc şi din apă lumea făcută. Empedocles, Epicur, Dimocrit, Dioghenes Lambertanus, Zeno, Pithagor Samianul, Anaximenes, Ieroclit şi alţi Greci, alegându-se pe mari minţile sale, feliuri de feliuri, şi multe începături a lumii socotiia. Pre urma lor Aristostel, Ţiţeron, Xenofon, Averoes şi alţii, socotiia lumea a fi večnică, fără început şi făr de sfârşit. Iară după ce să priciia aceştea toţi cu minţile mari între sine,— cum mărturisesc Ţe[n]sorin şi Cornilie Agripa «De dăşertarea ştiinţei» cap LI —: Oare oaoale au pasările s'au făcut întâi, de vreme că nici oul fără pasăre, şi pasărea fără oul a să naşte nu poate; după îndelungate întrebări şi price între dânşii, neputându-se pentru ou şi pentru pasăre tocmi, au întocmit ačastă părere a sa, precum lumea şi toate zidirile sânt făr de început şi făr de sfârşit şi trăesc vecnice în veci. Împotriva căror păreri era alţi istorici. Ci toţi, cu cât mai întru adânc vrea să-şi arate părerile sale, cu atâta mai oţărîţi au | greşit,— fiind fără 27v ştiinţa de a tot puterniciia lui Dumnezeu, carele toate din nimic, din deşărt pline au făcut —. Unul numai dintre dânşii, anume Platon, cum socotesc unii că au citit Sfânta Biblie, ori că au avut din dumnezeiasca suflare, deşchis zice întru cartea.sa ce să chiamă « Timeos », că lumea iaste făcută

11: întrebări din B. 25: şi din A... 35: zicerile B.

de Dumnezău, și a toate altor zidiri, pricina a lui Dumnezău bunătate și putere pune că iaste; pentru ce i-au zis acestui Plato, dumnezăescul filosof. Că și Ovidie pre semne dentru acest Plato au luat, când zice: « Fost-au om născut; pre acesta ori den sămânța dumnăzăiască l-au făcut acela meșterul lucrurilor, a lumii cei mai bune, izvorul, iproč ». Și așea să mai apropie de adevăr, măcar că era păgâni, mărturisind pre Dumnezău a fi zâditoriul și începătura a tuturor lucrurilor, pre semne urmând Scriptura a lui Moiseiu.

Pentru aceia și noi mai adevărat și mai dovedit temeiu a începăturilor, a dovedirilor și a orânduirii istoriei noastre, în care arătăm cu alte niamuri și niamul Dachilor, cu mare ostenială, cu lungă nevoință și cu mare oserdie vecilor viitori, de aiurea nu am putut cunoaște fără dentru Svinta Scriptură, ca dentru o fântână și izvor științii și învățătura de Dumnezău, carele iaste zâditoriul, otcârmuitoriul, înmulțitoriul și începătoriul tuturor lucrurilor. Și iată așea ne învață Scriptura a Duhului Svint, pren Moiseiu întâi, și cu aceste cuvinte toate den istorii începe: Den început au făcut Dumnezău ceriul și pământul, soarele, luna, stelele și toate alte zâdiri în văzduh, în mare și pre pământ viețuind, iproč.

---

e Dumnezeu și a toate altor zidiri, pricină a lui Dumnezeu bunătate și utere pune că iaste; pentru ce i-au zis acestui Platon, dumnezeescul filosof. Că și Ovidie pe semne dintru acest Platon filosoful au luat, când zice: « Fu om născut; pe acesta ori din sământă dumnezeiască l-au făcut acela meșterul lucrurilor, a lumii cei mai bune izvorul, iproci ». Și așa să mai apropie de adevăr, măcar că era păgâni, mărturisind pre Dumnezeu a fi ziditoriu și începătoriu a tuturor lucrurilor, pe semne urmând Scripturii lui Moisi.

Pentru ce și noi mai adevărat și mai temeinic și mai dovedit temeiu a începăturilor, a dovăzilor și a orânduialelor istoriei noastre, în care arătăm cu alte neamuri și neamul Daților, cu mare osteneală, cu lungă nevoință și cu mare osârdie veacurilor viitoare, și de aiurea ce am putut culege fără dintru Sfânta Scriptură, ca dintr'o fântână și izvor științei și învățătura de Dumnezeu, carele iaste ziditoriul, ocârmuitoriul, înmulțitoriul și începutul tuturor lucrurilor am aflat. Și iată așa ne învață Scriptura a Duhului Sfânt, prin Moisi întăi, și cu aceste cuvinte întâi de toată istoriia începem. Precum din ceput au făcut Dumnezeu ceriul și pământul, soarele, luna, stelele și alte zidiri în văzduh, în mare și pe pământ, iproci.

Apoi a șease zi, den lut, den pământu, au făcut pre om după asămănarea sa, cu obrazul spre ceriu înnălțat, și 'n suflarea Duhului său l-au înviiat și l-au însuflețit, viețuind și în veci | nemuritoriu, cu înță- 10r
legere, cu înțălepciune, și cu alte daruri dumnăzăești decât toate alte zâdiri deplin împodobit. Precum și Mancineglu carte IV slăvește, zicând: « Și fieștecine iaste pilda lui Dumnezău întru chip mic, iproč ».

Dat-au Dumnăzău lui Adam și soție de asemenea pre Evva, den coasta a trupului lui Adam făcută de Dumnezău; cu aceiaș suflare a sa însuflețindu-o; i-au sălășluit pre amândoi în raiu, într'o priință împreună moștenitori și petrecători desfătărilor raiului; pentrucă fiind ei decât toate alte zâdiri înnălțați, slobozi de păcate și de moarte; iară după călcarea poroncii, date lor de Dumnezău, dentru svatul viclianului, îndată rămasără păcatului și morții supuși, de care avăm în Svinta Biblie deșchisă mărturie și învățătură. Nu voiu să zăbăvăscu pre cetitoriul cu lungă voroavă, fără cât să știe că lumea ačastă lată s'au început și s'au înmulțit dentru aceste începături, și că Adam și Eva sint de

---

Apoi a șasea zi, de lut, de pământ, pre cel întâi Adam, adecă pre om, l-au făcut cu asămănarea sa, cu obrazul spre ceriu înnălțat, pre carele cu suflarea Duhului său l-au înviiat, de să făcu cu sufletul viețuind în vecii nemuritoriu, cu cuvântare, cu cuget, cu înțelepțire și cu alte daruri dumnezeești decât alte zidiri deplin împodobit. Precum și Maftinel Pus carte IV slăvește, zicând: « Și fieștecine iaste pilda lui Dumnezeu întru chip mic, iproci ».

I-au adaos Dumnezeu lui Adam și soție de asemenea pre Eva din oase, sau din coasta trupului lui, făcută de Dumnezeu; pre carii cu | aceiași suflare a sa 28r
înviind-o, i-au pus pre amândoi întru soție împreună moșteni și petrecători desfătării raiului; pentrucă fiind decât toate alte zidiri înnălțați, slobozi de păcat și de moarte, întru blagosloveniia lui Dumnezeu, după nevinovăție și bunătate, în care era zidiți pre pământ, într'acel loc desfătat să petreacă și să-l moștenească. Iar, după călcarea poruncii date lor de Dumnezeu, din sfatul diavolului, împelițat supt șarpele cel viclean, de sârg rămasără păcatului și lipsii și morții supuș, de care având Sfânta Biblie pre larg și deșchise mărturii și învățături.

Nu voi să zăbovesc pre cititoriul cu voroavă lungă, fără cât să știe că lumea ačastă lată s'au început și s'au înmulțit dintru aceste începuturi, și că Adam și Eva sânt făcuți de

---

9: într'o ființă și într'o priință C.

Dumnezău făcuţi; carii amândoi sint sămânţa şi temeiul înmulţirii tuturor năroadelor şi niamurilor omeneşti, oriunde vieţuitori supt soare, în lume, precum vei videa mai ğos dovada de fičorii lui Noe.

Aşijdirea îndată la începutul zidirii lumii, Dumnăzău cel prea puternic, ca un prea înţălept întru orânduiala sa, căsaşi au aşezat căpetenie şi orânduială puterii, când au dat lui Adam putere de stăpânit toate zâdirile pre pământu şi în mare, să le păzască toate acele lucruri, şi să aşează bună rânduială între dânsele. Şi ačasta poroncă a lui Dumnezău iaste cea întăi începătura a giudecăţilor şi a legilor orânduite, şi a toată stăpânirea den nafară a monarşilor, a crailor, a domnilor şi a altor deregătorii duhovniceşti şi lumeşti, pentru aşezarea adevăratei laudei lui Dumnezău, a orânduialei tuturor lucrurilor, certării şi aşezământului dreptăţii lui Dumnezău, întru ce toate pentru poronca date lui Adam, Dumnezău foarte iubeşte.

De aicea şi beserica lui Dumnezău ča de obşte adevărată au luat
10v începătură atunce, că | îndată fu poroncă lui Adam şi Evei, cum ari păzi şi ari arăta frica şi credinţa lor înnaintea lui Dumnezău. Iară după ce greşiră, li-au arătat Dumnezău moarte večnică. Însă îndată împrotiva

---

Dumnezeu cel puternic ca un prea înţelept şi amândoi sânt sămânţa şi cea una şi temeinică înmulţire tuturor noroadelor şi neamurilor omeneşti, oriunde vieţuitori supt soare, în lume, precum să va vedea mai în jos dovada de fečorii lui Noe.

Aşijderea îndată la începutul zidirii lui Dumnezeu cel puternic, ca un prea înţelept întru orânduiala sa, căsaşi au aşăzat căpetenie şi orânduială puterii, când au dat lui Adam putere şi stăpânie peste toată zidirea, în mare şi pre pământ, să le păzească toate acele lucruri, şi să aşaze bună orânduială între dânsele. Şi ačastă poruncă a lui Dumnezeu iaste cea dintâi începătura a judecăţilor şi a legilor orânduite, şi a toată stăpânirea din nafară a monarşilor, a crailor, a domnilor şi altor orânduiale duhovniceşti şi lumeşti, pentru aşăzarea adevăratei laudei lui Dumnezeu, a orânduirei tuturor lucrurilor, certări şi aşezări dreptăţii laudii lui Dumnezeu, întru ce toate pentru porunca dată lui Adam, Dumnezeu foarte iubeşte.

De aicea şi biserica lui Dumnezeu cea de obşte, adevărată, au luat atuncea începătură, că îndată fu dată porunca lui Adam şi Evii, cu care ar păzi şi ar arăta frica şi credinţa lor înnaintea lui Dumnezeu. Iar, după ce greşiră, le-au arătat Dumnezeu puterea diavolului şi moartea večnică. Însă îndată împotriva

morții, dentru miloserdiia sa dumnezăiască, au făgăduit mântuitoare solie: adecă precum era să vie Hristos Mesia să zdrobască capul șarpelui, supt care era diiavolul, ce au înșălat în raiu pre Evva, și pre noi să ne mântuiască den păcat și den moarte vecnică. Cu nedejde ca aceia, Adam și Evva s'au mângâiat întru scârba lor, fiind urgisiț și scoși den raiu, ca de o veselă și mântuitoare prorocie dela singur Dumnezău dată, de vinirea Domnului Hristos. Și așea de atunce-ș întru aceste doaă chipuri s'au început beserica cea adevărată, întâi, precum svintul Epifanie, episcopul de Chipru, aiave dovedește împotriva ereticilor la carte I, tim I.

Așijderea ne mărturisește Șvinta Scriptură, precum Cain, fečorul lui Adam, pentru zavistie și răutatea sa den fire, au ucis pre Avel, frate-său, om bun și temătoriu de Dumnezău, nu pentru altă, ce pentru bunătatea și dreptatea lui ce avea Avel cătră Dumnezău, căriia au zavistuit Cain că jărtvele ce jărtviia Avel dentru agonisita sa, den oi și dentru alte dobitoaci, le priimiia Dumnezău; că den ce era mai bune și mai grasă dobitoace giunghia și aprindea pre jărtâvnic și să înnălța sfara dreptu la ceriu, și priimiia Dumnezău jărtva lui Avel. Iară Cain era den fire rău și den roada țarinii sale, ce era mai proastă pâne și pleave aprindea

---

morții, dintru milosârdiia sa cea dumnezeiască, au făgăduit mântuitoare solie den sămânță femeiască: adecă pentru Hristos precum era să să nască și să vie să zdrobească | capul șarpelui, supt care era diavolul și să răsipească 28v împărățiia diavolului și pre noi din păcat, și din moarte, și din robie vecnică să ne mântuiască și să fim slobozi. Cu nădejdea aceia, Adam și Eva s'au mângâiat întru lipsa și întru neajunsul lor, goniți din raiu, ca de o veselă și mântuitoare prorocie dela singur Dumnezeu dată, de făgăduita venire a lui Hristos Domnului. Și așa de aici întru aceste doao chipuri s'au început biserica cea adevărată, întâi, precum dascalul Epifanie cel sfânt, episcopul din Chipru, aiave dovedește împotriva ereticilor la cap I, tim I.

Așijderea ne mărturisește Sfânta Scriptură, precum Cain, fečorul lui Adam, pentru zavistiia și răutatea sa din fire, au ucis pre Avel, frate-său, bărbat bun și temătoriu de Dumnezeu nu pentru alta, ci pentru bunătate și dreaptă lauda lui ce avea cătră Dumnezeu Avel, căruia au zavistuit Cain, căci jărtvele care făcea Avel lui Dumnezeu dintru agonisitele sale, din oi și dintr'alte dobitoace, le priimiia Dumnezeu; că fumul din jărtvele lui Avel drept spre ceriu mergea, când aprindea jărtvele pre oltariu sau pre jărtvenic. Iară Cain era din fire rău, să zăboviia cu arătura și când aprindea

și jărtviia lui Dumnezău, și fumul nu să suia spre ceriu, ce să tindea ğos pre pământ; și de aicea întâi, dentru îndemnarea diiavolului începutu-s'au goana asupra besericii cei de obște.

Cain apoi, precum mărturisește Filon, de 15 ani, îndoindu-să de miloserdiia lui Dumnezău, povățuit fiind de cunoștința sa cea rea, fugit-au dela fața tătâne-său, lui Adam, spre răsărit, unde den soru-sa, anume Temeh, ce-i era fămee, au născut fečor anume pre Enoh. Pre
11r numele aceluia făcut-au | cetate mare și o au numit Enohia, supt muntele Livan; de care Berosie la carte I, Iosif și Moisăiu Prorocul svint, mai pre largu mărturisăscu. Iară Filon jidovul scrie că acest Cain au făcut orașe de toate, carele să chiamă: Enoc, Mavli, Leed, Tehe, Țelez, Iebbat, care li-au răsipit potopul.

Pre urmă pre Cain, al șeaptele urmaș lui, sau strănepot den sămințiia lui Lameh Orbul, fečorul lui Mathusal, l-au ucis la vânat cu săgiata, den tâmplare, neștiind de dânsul, precum în Biblie mai pre largu scrie. Și așea Cain fu omorît, precum și el au omorît pre frate-său Avel.

---

jărtvele sale din rodul semințelor sale, fumul să împrăștiia jos la pământ; și de aicea întâi dintru îndemnarea diavolului s'au început goana asupra bisericii cei de obște. Cain pre urmă, precum mărturisește Filon, de 15 ani, îndoindu-să cu milosârdniciia lui Dumnezeu, povățuit fiind de cunoștința sa cea rea, s'au ferit de fața tătâne-său, lui Adam, spre răsărit, unde din soru-sa, ce să chiema Temeh, pre care o avea muiare, au făcut fečor pre Enoh, pre a căruia nume s'au făcut oraș mare, anume Enohia și l-au împregiurat cu ziduri supt muntele Livan; de care Berosie la cartea I, Iosif și Moisi Prorocul sfânt, mărturisește mai pe larg. Iar Jidovul Filon la cartea ce să zice Biblie I, zice, precum Cain acesta au făcut și alte orașe, anume: Enoc, Mavli, Leed, Țelem, Tehe, Iebbal, care le-au răsipit potopul.

Pre urmă pre Cain, al șaselea următor lui, sau strenepot din sămințiia lui Lameh Orbul, fečorul lui Mathusal, l-au ucis la vânat cu săğata din întâmplare, neștiind de dânsul; ci din povățuirea slugii sale, precum scrie Iosif Ji-
29r dovul, măsurând cu | săgeata la vânat; și pre aceia vreme, tâmplându-se în desime Cain, acea țintă la care măsurase Lameh Orbul din povățuirea slugii sale, au ucis pre Cain. Și așa să duse Cain dintr'ačastă lume cu acea moarte cu care moarte au omorît și el pre frate-său Avel; că cine oștește cu sabia, după cum au zis Domnul Hristos, de sabie piiare.

27: Tibineb bat B.

Viețuit-au Cain ani 730; iară tot au aflat Cain lăudorii săi și urmași den povățuirea diiavolului, că au fost eretici spurcați, carii îl măriia pre Cain de patriiarh lor și zicea că cu cale au omorît Cain pre frate-său, iproci; de care cetește pe Epifanie la carte I tim 3 împrotiva Cainenilor lit iereticie.

Iară fičorii lui Cain și strănepoții lui, fičorii lui Lameh Orbului, au aflat întâi toate meșterșugurile: Toval au izvodit corturi și toată agonisita a face cu arătură și cu dobitoc, ce fac agonisita la casă. Ioval au izvodit musichia și tot meșterșugul cântării. Toval-Cain s'au făcut meșter de hier, lăcătuș, potcovar și zlătariu, zugrav, și toate lucrurile ce trebue oștenilor. Noema, strănepoata lui Cain, fata lui Lameh, au deprinsu toate torcăturile de lână, de in, țăsătura și altu lucru tot în casă fămeesc: a strânge brânză și untu, iproci.

Acelaș Lameh Orbul, al șeasele săminție a lui Cain, fečorul lui Mathusal, au avut 77 săminții den doaă muiari: den Ada și den Sela, carii toți de năboiul potopului celui mare au perit, pentru mari răutățile lor, cât tot niamul Caimilor cel oțărît să stânsă den temelie; în care niam s'au arătat întâi răscumpărarea lui Dumnezău ča driaptă pentru

---

Viețuit-au Cain 730 de ani; iară tot au aflat Cain lăudătorii săi și următori din povățuirea diavolului; că au fost eretici spurcați, carii îl avea pre Cain de patriarh și să numiia Caineni, de mărturisiia că cu cale au omorît Cain pre frate-său Avel, iproci.

Iar fečorii lui Cain și strănepoții lui, fečorii lui Lameh Orbul, au aflat întâi toate meșteșugurile: Tobal au aflat muzica și toate meșteșugurile cântării. Iarbal au aflat corturile și meșteșugul căsașului pregiur dobitoace cu care fac tot feliul de agonisită cu arătura. Tubal-Cain au aflat potcovăriia, lăcătușiia, zlătăriia, zugrăvitura și toate lucrurile de treaba oștenilor. Iară Noema, strenepota lui Cain și fată a lui Lameh, toate torcăturile de lână și de in, și țesătura, untul și brânza, iproci, a face, și alte trebuitoare de casă fămeești au aflat și au scornit.

Acest Lameh Orbul, al șaselea urmaș sau strenepot a lui Cain, fečorul lui Mathusal, au avut optzeci și șapte de semenții din 2 mueri: din Ada și din Sela, carii toți de năboiul potopului celui mare, pentru mari răutățile sale au perit, că tot neamul Cainilor cel oțărît s'au stins din temelie; întru care neam s'au arătat întâi răscumpărarea lui Dumnezeu cea dreaptă și cumplită, pentru

---

7-8-9: Toval... cântării din C. 24-25: Tobal... cântării din B[1].

vărsarea de singe nevinovat a lui Avel, în al treile și a patra sămînție, cercând răscumpărare nedreptății.

Născutu-s'au pre urmă lui Adam, dela zădirea lumii în ani 230, al treile fečor, anume Sith, în locul lui Avel dreptului celui ucis, și în
11v locul lui Cain ucigașului. Acesta Sith, petrecându-ș | viața întru Dumnăzăire și sămînțiia sa, pre urmă patriiarșii, din carii după trup au purces Domnul Hristos, întru aceleaș običaiuri a să teme de Dumnezău i-au învățat, și lauda lui Dumnezău cea adevărată au înmulțit-o și au lățit-o.

Scrie Iosif istoricul în istoriile cele vechi jidovești, precum Adam și fiiu-său Sith, fiind cu prea înțălepciune și științа a lucrurilor cerești luminați, au făcut doi stâlpi, unul de piatră și altul de cărămidă, pre cari stâlpi au săpat slove: voia lui Dumnezău și învățătura lui și prorociile prin care să păzește cuvântul lui Dumnezău. Și pentru aceia au făcut doi stâlpi, unul de piatră și altul de cărămidă, prevăzind den cursul ceresc, că era Dumnezău să certe lumea cu doaă certări: cu apă și cu foc. Ce nu știia, care urgie era să vie întâi. Pentru aceia au pus stâlpu de piatră, ca, de va trimite Dumnezău urgiia sa în lume pen apă, să rămâe stâlpul cel de piatră; iară de va trimite prin foc,

---

vărsarea de sânge nevinovat a frăține-său, în al treilea și a patra seminție, cercând răscumpărarea nedreptății.

Născutu-s'au pre urma lui Adam, dela zidirea lumii 230 de ani, al treilea fečor, anume Sith, în locul celui ucis Avel dreptului, și a lui Cain ucigașului. Acel Sith, petrecând viața sa întru Dumnezeire și seminția sa, pe urmă patriarșii, din cari după trup au purces Domnul nostru Isus Hristos, într'aceleași obiceiuri a să teme de Dumnezeu i-au învățat, și lauda lui Dumnezeu celui adevărat, cu nevoință o au îmulțit-o și o au lățit-o. |

29v Scrie Iosif în istoriile sale cele vechi jidovești, precum Adam și Sith, fečorul lui, fiind cu prea înțelepciune și știința a lucrurilor cerești luminați, au făcut doi stâlpi, unul de piatră, altul de cărămidă, pre carii au săpat slove; voia lui Dumnezeu, și învățătura lui Dumnezeu, și poruncile prin care să păzește cuvântul lui Dumnezeu. Și pentru aceia au făcut 2 stâlpi, unul de piatră și altul de cărămidă, prevăzând din cursul ceresc, că era Dumnezeu cu doao urgii să cerce toată lumea, cu apă și cu foc. Ci nu știia, care urgie să vie întâi. Pentru aceia au pus stâlp de piatră, că, de va trimite Dumnezeu urgiia sa în lume pen apă, să rămâe stâlpul cel de piatră; iar de va trimite prin foc întâi,

---

1: îl A. 5-6: Dmnzărie A. 11-12: unul...stâlpi din C și alte manuscrise din grupa A. 33: să certe B[1].

să va topi stâlpul cel de piatră și a rămâne cel de cărămidă, de pomenire întru sămnul vechiu și a sămințîi sale.

Așijderea scrie, precum acești doi patriiarși au împărțit cu orânduială anul în 12 luni și de mirare cursurile ceriurilor, și vârtejiturile lor întâi den suflarea Duhului Svint aflat, și pre urmă sămințiia sa, dentru aceleaș învățături i-au învățat, că neputinčos lucru să poată a cuprinde și a scorni singur mintea omeniască lucruri supțiri și înnalte și de mirat ca acelea, a ști crângurile şi vărtejăle cerești, de nu li-ar fi lor descoperit și arătat sângur Dumnezău. Și așea și învățătura și știința de Dumnezău, și scornitura slovelor la scrisoare, și toate învățăturile, oricâte sint, întâi dela Dumnezău, apoi dela Adam și dela Sith fiiu-său că sânt să credem; de care avăm mărturii multe la greceștii istorici, că scriptura și învățăturile dela patriiarșii jidovești toate s'au aflat, precum și Irodot scrie în cartea a cincea, precum Grecii toate învățăturile | și slovele au luat dela Finichi, carii sint și aciia de niamul 12r
jidovăscu, măcar că Grecii după basnele sale, deprinși să numere multe, zicând că ari avea acestea ce am zis mai sus, dela Cadmosul lor și dela alții. Iară Berosie la carte I «De lucrurile vechi», la începutul ostenelei

---

să va topi stâlpul cel de piatră și va rămâne cel de cărămidă, întru pomenire și întru semn vechiu seminției sale va rămâne.

Așijderea scriu, precum acești doi patriarși au împărțit anul cu orânduială în 12 luni și de mirare cursurile ceriurilor și vârtejurile lor, întâi din suflarea Duhului sfânt au aflat, și pre urmă neamul și semințiia sa ce au stătut pe urma lor dintru aceleaș învățături i-au învățat. Neputinčos lucru să poate cuprinde și a scorni singură mintea omenească lucruri supțiri și înnalte și de mirat ca acelea, a ști crugurile și vârtejurile cerești, de nu le-ar fi descoperit lor și arătat singur Dumnezeu. Și așa și învățătura și știința de Dumnezeu, și scornitura la scrisoare și a toate învățăturile, ori câte sânt, întâi dela Dumnezeu, apoi dela Adam și dela fečorul său Sith să credem; de carii avem mărturii multe la istoriile grecești, că scriptura și învățătura dela patriarșii jidovești toate s'au aflat, precum și Irodiot scrie în cărțile sale, a cincilea, precum Grecii toate învățăturile și slovele au luat dela Finichii, carii sânt și ei din neamul jidovesc, măcar că Grecii după faptele sale deprinse, numără multe, zicând că ar avea ačasta, care am zis mai sus, dela Cadmusul lor și dela alții. Iară Berosie la cartea « De lucrurile vechi », la începutul ostenelii

---

7: supt ceriu A și C. 22: ceriuriurilor B. 33: basnele B[1].

sale cu dovadă scrie, precum Haldeii mai nainte de potop, cu scrisoare haldeiască, pre stâlpi de piatră au scris urgiile ce era să fie în lume, și îngroziia pre oamenii cei răi, pre uriiași, sămințiia lui Cain, trăgându-i dela răutățile lor; den ce să vede precum scrisoarea Haldeilor, sau mai întâi de cea jidovască, sau tot pe o vreme că s'au aflat.

Trăit-au Sith, fečorul lui Adam, ani 912, precum mărturisește Toliman Stela Signinianul; iară după ce au născut pre fečorul său Enos, era de 105 ani.

Adam, văzându-să îmbătrânit, și prevăzindu-ș, den arătarea lui Dumnezău, sfârșitul său, chematu-ș'au muiarea și fečorii și toată sămințiia sa și i-au învățat, aducându-le aminte, să aibă frică de Dumnezău și i-au îngrozit cu doaă urgii a lui Dumnezău, ce era să vie în lume: una cu apă și alta cu foc, pentru oțărîtele răutățile omenești. Și așea, tuturor dându-le blagosloveniia sa cea de apoi, au murit, viețuind ani 930, înnainte dela nașterea lui Noe cu 120 ani.

Enos, fičorul lui Sith, nepot lui Adam, au slujit deplin înnaintea lui Dumnezău, întru ruga sa și întru nepărăsite jirtve, în care bunătăți învățat-au pre fičorii și pre nepoții săi; de a cărue sămințe și a

---

30r sale, cu dovadă scrie, precum | Haldeii mai nainte de potop, cu scrisoare haldeiască, pre stâlpi de piatră au scris urgiile, ce era să vie în lume și îngroziia pre oamenii cei răi, pre uriiași, semințiia lui Cain, trăgând dela răutățile lor; de aicea să vede precum scrisoarea Haldeilor, sau mai înnainte de cea jidovească sau tot pe o vreme că s'au aflat.

Viețuit-au Sith patriarhul, fečorul lui Adam, 912 ani, precum mărturisește Toliman Stilla Signineanul; iară, după ce au născut pre fečorul său Enos, era de 105 ani.

Adam, văzându-se îmbătrânit și prevăzându-și din arătare dumnezeiască moartea, chiemându-și la sineș muiarea, fečorii, fetele și toate semințiile sale, i-au învățat, și le-au adus aminte, să păzească voia lui Dumnezeu și să să păzească întru frica lui Dumnezeu. Spusu-le-au și pentru doao urgii ce era să vie în lume pentru oțărîte răutățile oameniloru, una prin foc și alta prin apă; până dând tuturor blagoslovenia sa cea după urmă, au murit, viețuind ani 930, mai nainte cu 126 de ani de nașterea lui Noe patriiarhului.

Enos, fečorul lui Sith, nepotul lui Adam, au slujit deplin înnaintea lui Dumnezeu, întru rugăciunile sale și cu nepărăsite jărtve, întru care bunătăți au învățat pre fečorii și pre nepoții săi; de a căruia semințe și a

---

30: spusu...urgii din B^1 31: pentru...oamenilor din B^1.

fieștecăruia vac, cu mare ostenială de noi vei afla scris, până la sămențiia lui Noe patriiarhului și a fečorilor lui, ce dentr'înșii toate niamurile omenești în lume s'au înmulțit.

Murit-au Enoh patriiarhul, viețuind 905 ani. Și aicea trec istoriile jidovești, care fiecine poate să vază, cetind la Biblie și la Iosif jidovul « De lucrurile vechi jidovești », căci nu să atingu de istoriia și lucrul nostru.

Iară avăm în Svinta Scriptura lui Moiseiu, și la Beros, Iosif, | și 12v
la Filon, precum Dumnezău au certat toată lumea cu potopul, în anul dela zidirea lumii 1656; căci tot trupul s'au fost strâcat și rătăcit den calea sa pre pământ. Și acele păcate mai mari ce vătămasă pre Dumnezău, Svinta Scriptură le numără: întâi, urîciunea de Dumnezău zâditoriul său, desfrânarea, curviia, preacurviia, asupreale și tirăniile acelor mai puternici spre cei mai slabi, spre cei mai săraci și neputernici. Pentru aceia au trimis Dumnezău potop de apă pre pământ. Iară până a sosi potopul, au arătat lui Noe, ce era de 500 ani pre atunce de vârstă, și fu plăcut lui Dumnezău, ca să înfrâneze pre uriiași de răutățile lor, și le aducea aminte să să întoarcă.

---

fieștecăruia vac, cu mare osteneală de noi vei afla scris, până la semințiia lui Noe patriarhului și a fečorilor lui, din carii toate neamurile în lume au purces.

Murit-au Enos plinind viața ani 905. Și aicea trec istoriile jidovești, care fieștecine poate vedea și citi în Biblie și la Iosif Jidovul « De lucrurile vechi a Jidovilor », căci nu se ating de istoriia și lucrul nostru.

Iară avem în Sfânta Scriptură, la Moisi, și la Beros, și la Iosif, și la Filon, precum Dumnezeu au certat toată lumea cu potopul în anul dela zidirea lumii 1656; căci tot trupul s'au fost stricat și rătăcit din calea sa pre pământ. Și acel păcat mai mare care tare mâniiase pre Dumnezeu, Sfânta Scriptură le numără: întâi, urîciune dela Dumnezeu ziditorul său, desfrânare, curvie, preacurvie, asupreală și tiranie a celor mai puternici între cei mai slabi | 30v
spre cei mai săraci și neputernici. Pentru aceia au trimis Dumnezeu groază pre pământ, prin potopul apei. Iară, până a sosi potopul, au arătat lui Noe, care era pre atunci de 500 de ani întru vârsta sa, ci pentru bunătatea lui, fu plăcut lui Dumnezeu, ca pre uriiași, semințiia lui Cain, să-i înfrâneze dela răutățile sale, și să le aducă aminte să se întoarcă.

13: desfârnarea A. 18: să să întoarcă dela răutățile lor C. 19: scris, la, din B[1]. 21: Noe B. 24: Avel B și B[1]. 33: până din B.

Şi au zis Dumnezău lui Noe să facă corabie, până întru o sută de ani, şi să să întoarcă oamenii dela păcat; iară istoricul Iosif pune 120 ani. Ce n'au ascultat oamenii să să întoarcă dela răutăţile lor; ce încă îş batĝocuriia de Noe, de ce făcea corabie în munte.

Iară Noe, după vreme arătată de Dumnezău, întră în corabie cu fămeia sa şi cu trei fičori ai săi: Sim, Ham şi Afet şi cu fămeile fečorilor săi: Tetea, Pandora, Noela şi Noegla; aşea scrie Berosie. Şi au luat Noe în corabie den toate dobitoacele şi hiarăle pământului şi pasiri zburătoare, de cele curate câte şeapte părechi, şi de cele necurate câte doaă părechi, parte bărbătiască şi fămeiască, pentru să să plodiască pre pământ după potop. Şi la anii dela zâdirea lumii 1656, în luna lui Prier, în 7 zile, s'au deşchis gaurile ocheanului celui adâncu, şi toate prăpăştile, izvorînd năprasnic. Aşijdirea nuorii, peste măsură ploae slobozîră 40 de zile şi 40 de nopţi nepărăsit, şi adăogându-să apa, au înnecat tot pământul cu toţi oamenii şi cu toate câte era pre pământu.

Numai Noe cu ai săi rămasă ferit în corabie, plutind pe diasupra naltilor munţi, tocma 13 luni, că au stătut în măsura sa apa, zile 150.

Şi i-au însemnat vremea să facă corabiia şi să întoarcă dela păcat pre oamenii cei răi, întru 100 de ani; iar Iosif, istoricul Jidovilor, pune 120 de ani. Ci n'au vrut să să întoarcă dela răutăţile lor; ci încă înmulţindu-şi păcatele, îş batjocoriia de Noe, căci făcea corabie în munte.

Şi aşa Noe, la anii vieţii sale 600, după cum i-au arătat Dumnezeu, au întrat în corabie cu fămeia sa şi cu trei fečori ai săi: Sim, Ham şi Iafet cu fămeile sale: Peteia, Pandora, Noela şi Noegla; aşa scrie Borisie. Luat-au cu sine Noe de toate hiarăle pământului şi a văzduhului, pasări din cele curate câte 7 părechi, iar din cele necurate câte doao părechi, parte bărbătească şi femeiască, pentru să să plădească după potop. Şi din hrană s'au grijit. Şi iată dela zidirea lumii, anul 1556, în luna lui Aprilie, 7 дни, s'au deşchis gaurile ochiianului celui adânc şi toate mările Răsăritului, Apusului, dela amiază noapte, şi marea din mijlocul pământului, şi toate pâraele năprasnice, făr de veste, în silă mare, au vărsat din ceriu mările sale peste nădejdea omenească. Aşijderea norii, năprasnică ploae sloboziia şi roao de sus, aşa cât patruzeci de zile şi 40 de nopţi n'au încetat; adăogându-se apa, tot pământul şi tot neamul omenesc, hierile şi tot lucrul vieţuitoriu l-au înnecat, i-au topit şi i-au înnecat. Numai însuşi Noe au rămas ferit în corabie cu ai săi, în care au petrecut deasupra înnaltelor stânci, plutind corabiia deplin 13 luni, că au stătut apa în măsura sa 150 de zile.

7: Noegla şi Noegla A. 34: i-au topit şi i-au nămolit B[1]

Iară, după ce începură a să arăta vârvurile munților, și scăzând apa, au | stătut corabiia în Țara Armeniască, pre munte naltu, anume Tavrus, iară după mărturiia lui Berosie, pe muntele ce să chiamă Gordeiu; 13r
iară Svintul Epifanie, c'au stătut corabiia în Țara Candiei, pre muntele Ararat și Lubar, unde să arată une semne de acea corabie.

Iară, după ce s'au uscat pământul, au poroncit Dumnezău lui Noe de au eșit den corabie, și atunce Dumnezău, ca cum de al doile rând au așezat lumea; că întâi au blagoslovit pre Noe și pre fečorii lui, și s'au făgăduit ca să nu mai fie potop pre pământ, precum au pus semn de întărirea păcii, ca un zălog večnic, curcubău pre ceriu în câteva văpsele: roșie, verde, albastră, care și acmu de pururea mainte de ploae și după ploae, pen nuori să vede. Iară, după ce s'au făgăduit Dumnezeu așea lui Noe, cum nu va mai certa lumea cu potop, nice pre sămințiia omeniască nu o va mai piiarde așea cumplit cu apă, au mai adaos ačastă tocmală, precum scrie Filon în cărțile « De bibliele vechi » cum: « de vor greși oamenii în lume trăind, îi voi certa cu foame sau cu armă, și cu foc, cu moarte, sau cu ciume, și cu cutremur de pământ, iproci; iară,

---

Iară, după ce începură a să arăta vârfurile munților și apa scădea, au stătut corabiia în Țara Armenească, pre munte foarte înnalt, anume Tavrus, iară pe mărturiia lui Beros, pe muntele ce să chiamă Gordeiu; | iară Sfântul 31r
Epifanie scrie, că au stătut corabiia lui Noe în Țara Candii, pre munții Ararat și Lubar, unde să arate une semne de acea corabie.

Iară, după ce s'au uscat pământul, au poruncit Dumnezeu lui Noe, să iasă din corabie, în care petrecuse un an închieiat și o lună; pe acea vreme Dumnezeu, ca cum ar fi al doilea rând făcut și așăzat lumea; că întâi au blagoslovit pre Noe și pre semințiia lui, și i-au făgăduit cum nu-i va mai certa așa cumplit pământul pentru om, nici lumea că nu o va mai vărsa cu ape, precum au pus semn și întărire pe ceriu și împăcăciune, și ca un zălog večnic între dânsul și între Dumnezeu, curcubeu pe ceriu în câteva văpsele: roșii, verzi și albastre, care și acum mai întâi de ploae și după ploae pen nori să vede. Iar după ce s'au făgăduit Dumnezeu a fi lui Noe, cum nu va mai certa lumea cu potop, nici pre neamul omenesc nu-l va mai piiarde așa cumplit cu apă, iară s'au adaos ačastă tocmeală, precum scrie Filon întru cărțile « De bibliile vechi », cum de vor greși oamenii în lume petrecând, îi va certa cu foamete, sau cu sabie și cu foc, sau cu moarte și cu ciume, și cu cutremur de pământ, iproci; iară,

---

22: Notă marginală, trimisă la Țara Candii: Critul.

dacă să vor plini anii vecilor, atunce va părăsi lumina, și va peri întunerecul, și voi învie morții, și voi rădica pre cei adormiți den pământ, și va întoarce iadul datoriia sa, și pierzarea va întoarce partea sa, ca și eu, zice Domnul, să dau fieștecărue după faptele sale, și după roada cugetelor lor, până când voiu giudeca între suflet și între trup, și să vor părăsi vecii, și să va stânge moartea și iadul îș va închide gura sa, și va fi alt pământ și alt ceriu, lăcașul celor drepți în veci ».

Aici să vede, că au propoveduit Dumnezău lui Noe de zua ğudețului și de înviiarea morților.

Slobozit-au Dumnezău lui Noe și sămenții lui să mănânce carne de fiară și de dobitoc, și alte mâncări, care mai nainte de potop, oamenii nu le știia, nice le mânca, că de să zăbăviia după vânat, numai pentru piii să zăbăviia.

13v Așezat-au Dumnezău atunce ğudecata ca cei ucigași de oameni, | cu aceiaș moarte să să pedepsască, cu care au omorît și ei pre alții, den socotiala ğudețului, și acelor vărsători de singe, așijdirea să li să verse sângele, de vreme ce omul iaste în chipul lui Dumnezău făcut.

Indată s'au apucat Noe a lucra pământul, fiind însuș stăpân a tot pământul, și au răsădit vie. Și întâi bătrânul Noe s'au îmbătat de vin,

---

deaca să vor plini anii vacului, atuncea va părăsi lumina, și va peri întunerecul, și vor înviia morții, și voi rădica pre acei adormiți din pământ, și va întoarce iadul datoriia sa, și pierzarea va întoarce partea sa, zice Domnul, « ca și eu să dau fieștecăruia după faptele sale, și după rodurile cugetelor lor, până când va judeca între suflet și între trup, și să vor părăsi vecii, și va stinge moartea, și iadul va închide rostul său, și va fi alt pământ și alt ceriu, lăcașul celor direpți în veci ».

Aicea să vede că au propoveduit Dumnezeu lui Noe de zioa județului și de înviiarea morților.

Slobozit-au așijderea Dumnezeu lui Noe și seminției lui, să mănânce carne de hiară și de dobitoace și alte mâncări, care mai nainte de potop, oamenii nu le știia nici mânca, că dă să zoboviia cu vânătoriia, numai pentru piei făcea.

Așăzat-au Dumnezeu pe acea vreme giudecata: cei ucigași de oameni, cu aceiaș moarte să să pedepsească, cu care și ei au omorît pe alții, din soco-
31v teala giudețului și acelor | vărsători de sânge, așijderea să li să verse sângele, de vreme că omul iaste după chipul lui Dumnezeu făcut.

Indată Noe au început, fiind singur stăpân a toată lumea, a să apuca de pământ și de agonisită și a pune vie. De care vin, singur bătrânul s'au îmbătat,

---

30: giudecata din B[1]

cât zăcea ca un mortu şi s'au golit. Şi văzind Ham, fečorul cel maĭ micu, goliciunea tătâne-său, au râs arătând celoralalţi fraţi. Scrie Berosie la carte I, precum acesta Ham s'au apucat de învăţături diiavoleşti şi farmece, pentru ce i s'au zis Zoroastel, precum anume au fărmăcat eĭ pre tatu-său bat, cât au rămas Noe ca un famân, de n'au mai avut de atunce-ş roadă a face copii.

Iară Sim şi Afet, fraţii lui Ham, fiind clătiţi cu dragoste spre tatuĭ lor, abătându-ş ochii de cătră goliciunea tătâne-său, luând haină, au acoperit pre tată-său. Iară, trezindu-să Noe şi oblicind fapta fečorilor celor č'au avut dragoste adevărată spre însu, i-au blagoslovit, iară pe sămințiia lui Ham o au blăstămat, zicând: « Înmulţeşte, Dumnezăule, pre Sim şi lăţeşte pre Afet şi pre sămințiia lor în veci, iară Ham să fie rob lor, cu sămințiia lui în veci! ».

De atunce-ş îndată au însămnat a trei fičori ai săi trei deregătorii, sau trei orânduiale şi ascultare, pentru ca fiecare de înşii statul şi chemarea sa să păzască şi să vieţuiască, când au zis cătră înşii: « Sim, tu să jărtveşti, rogu-te, şi să zăbăveşti cu Svinta Scriptură ca un preot! Ham, tu ară pământul şi păzeşte căsniciia şi alte meşterşuguri trebuitoare fă, ca un

---

aşa cât zăcea ca un mort, fără ruşine gol. Pre care văzându-l Ham, fečorul lui cel mijlociu, n'au acoperit goliciunea tătâne-său, ci arătându-l celoralalţi fraţi râdea de dânsul, de carele pre urmă Noe oblicind.— Scrie Berosie la cartea I, precum acel Ham s'au apucat de învăţăturile dievoleşti şi de farmece, pentru aceia i s'au zis Zoroastris, precum anume să fie fărmecat pre tată-său bat, cât pre urmă au rămas Noe ca un famen, de n'au mai fost vrednic spre plod.

Iară Sim şi Afet, fraţi lui Ham, fiind clătiţi cu dragoste de fečori adevăraţi, întorcându-şi ochii săi de cătră goliciunea tătâne-său, au acoperit pre tată-său. Pre care în urmă Noe, oblicind fapta lor cătră sine, i-au blagoslovit, iar pe seminţiia lui Ham o au blestemat, zicând: « Înmulţeşte, Dumnezeule, pre Sim şi lăţeşte pre Afet şi seminţiia lui în veci, iar Ham să fie şărb lor şi seminţiei lor în veci ».

Şi acolea îndată au însemnat Noe, a trei fečori ai săi, trei orânduiale şi ascultare, pentru ca fieştecine dintre dânşii întru statul şi chiemarea sa, hotărît să păzească şi să vieţuiască, când au zis cătră dânşii: Sim, tu te roagă, fă jărtvă, şi te zăboveşte cu Sfânta Scriptură ca un preot! Ham, tu ară pământul şi păzeşte căsniciia şi alte meşteşuguri trebuitoare fă, ca un

---

14: dregători C.

ţăran ! Iară tu, Afet, otcârmuiaşte şi apără pre aceşti doi, ca un împărat şi nemiş şi hotarăle lor le lărgeşte ! ». Că Afet să înţălege lărgime sau lăţime.

Şi aşea Noe aceste trei deregătorii între trei fičori ai săi au ales, şi au aşezat deplin tot lucrul de obşte, cu orânduială întemeind, fără care 14r nice o stăpânie, nice împărăţie, nice domnie a sta îndelungu | nu poate de vor eşi aceste trei staturi den hotarăle sale, precum astăzi vedem în Ţara Leşască.

Invăţat-au Noe pre fičorii săi şi pre săminţiia sa bogoslovia şi învăţături întru lucrurile dumnăzăeşti, precum scrie Berosie, şi le-au lăsat lor cărţi întru carele mari taine de firile lucrurilor au scris. Aşijdirea i-au învăţat şi îmbletul ceriului, şi au împărţit anul după curgerea soarelui şi a 12 luni, şi dentru acele învăţături le spunea lor, ce să întâmpla în tot anul.

Şi plinindu-să după potop lui Noe ani 350, iară dela naşterea lui vieţuind ani 950, au murit, văzindu-ş nepoţii şi strănepoţii şi fečorii den strănepoţii săi, carii toţi era 24.000 şi 100 bărbaţi vârstnici, fără muiari şi fără copii lor, carii pre atâţia era; că precum scrie Berosie carte III, că tot de gemeni să năştea, parte bărbătiască şi fămeiască. Aşijdirea şi copii aceiia, după ce viniia în vârsta ailor săi şi să însura,

---

ţăran! Iară tu, Afet, ocârmuiaşte şi apără pe aceşti doi, ca un împărat şi nemeş, şi hotarul lor le lărgeşte! Că Afet să tâlcuiaşte lăţime sau lărgime.

Şi aşa Noe, aceste trei orânduiale a trei fečori ai săi au ales, şi au aşăzat deplin tot lucrul de obşte, cu orânduială temeinică, fără care nicio stăpânie, nicio împărăţie, sau crăie a sta îndelung nu poate, de vor eşi aceste trei staturi din hotarăle sale, precum vedem astăzi în Ţara Leşască eşite.

32r Învăţat-au Noe pre fečorii şi seminţiia sa, bogoslovia şi | învăţăturile întru lucrurile lui dumnezeueşti, precum scrie Berosie, şi le-au lăsat lor cărţi întru care mari taine de hirile lucrurilor au scris. Aşijderea i-au învăţat şi cursul ceriului şi au împărţit anul după cursul soarelui şi a 12 luni, şi dintru aceste învăţături le spunea lor, ce să vor întâmpla în an.

Şi aşa plinind Noe după potop 350 de ani, iar dela naştere 950, au murit, văzându-şi nepoţii şi strenepoţii şi fečori din strenepoţii săi, carii de toţi era 24.000 şi 100 de bărbaţi vârstnici, fără mueri şi copiii lor, carii pre atâţea era; că precum naşterea să năştea şi parte bărbătească şi fămeiască, aşijderea şi copii aceia, după ce veniia la vârsta anilor săi de să însura,

---

3: trei dregători C.

tot de gemeni era roada sau plodul dentr'înșii. Așea scrie Berosie, că niceodată Dumnezău sau firea n'au avut lipsă în trebuința lucrurilor, care răzima de bișugul și împlutura lumii, iproci. Și fičorii niceodată nu muriia înnainte sau mainte de părinții lor; ce, după moartea părinților lor, cu aceiaș plodnicie în locul lor urma, fără numai Avel au murit ucis; și ačasta blagoslovenie au trăit, precum scrie Epifanie, 3332 ani, cât niceun fečor nu muriia mainte de părinții săi, fără unul, fičorul lui Aran, au murit în viderea tătâne-său — Thara — pentru lauda idoliască, carele însuș cu mintea sa au aflat de au sleit bozi, chipuri, și bozoae sau Dumnăzăițe de lut.

Fost-au și alte potopuri, care vărsa pre une locuri de pământu, iar nu au înnecat tot pământul deodată, ca în vremea lui Noe. Xenofon « De potrivirea glasurilor » și alte potopuri punê că zice și le numără așea: « Potopuri multe au fostu: cel întâi cu vărsarea de ape pre pământu, care au trăit 9 luni pe vremea lui Lugghighes celui vechiu, de demult ». Și pre acesta pre semne pre Noe, ca un păgân | îl socotește a fi, că mai sus 14v
în cartea lui, pre cel întâi Lugghighes strămoș lui Noe îl chiamă, carele au păzit niamul omenesc în corabie de potop, măcar că Svinta Scriptură mărturisește că Noe au fost 13 luni în corabie.

---

tot de gemeni sloboziia plodul din sine. Așa scrie Berosie de zice, că niciodată Dumnezeu sau firea n'au avut lipsă întru trebuința lucrurilor lor, care răzăma de bișugul și plinirea lumii, ipročaia. Și fečorii nici odinioară nu muriia înnaintea părinților săi; ci după moartea lor, în locul părinților cu aceia plodnicie urma, fără numai Avel, carele n'au murit de moartea sa; și ačastă blagoslovenie au trăit, precum scrie Epifanie, 3332 de ani, cât niciun fečor nu muriia înnainte de părinții săi, fără un fečor al lui Aram, ce au murit înnaintea tătâne-său, lui Thara, în vedere pentru lauda idolească, care singur întâi cu mintea sa au aflat sleind bozi, chipuri și Dumnezeiasă din lut.

Fost-au și alte potopuri, care vărsa pe unele locuri de pământ, iar nu în toată lumea, ca în vremea lui Noe; că Xenofont « De potrivirea glasurilor » și alte potopuri pune; că zice și le numără așa: « Potopuri multe au fost: cel întâi cu vărsarea apelor pre pământ, care au trăit 9 luni, pre vremea lui Ogghighes celui vechiu, de demult ». Pre acesta pe semne pre Noe ca pe un păgân îl socotește a fi, că mai sus în cartea lui, pre cel întâi Oghighes precum strămoșul lui « Nin » îl cheamă, carele au păzit neamul omenesc în corabiia de potop, măcar că Sfânta Scriptură mărturisește că Noi au fost treisprăzăce luni în corabie.

6: 3331 C. 16: mărturisește C. 22: mai înnainte B[1]. 25: mai înainte B[1]. 33: Oghighen B. 34: păzit din B[1].

Al doile potop au fostu pe vremea lui Iraclie și a lui Promithei, care au trăit o lună. Al treile potop, 2 luni, au fostu în zilele lui Oghighes Athinianul. Al patrule potop, în Ahiia, trei luni. Al cincile potop, a Thesaliei pe vremea lui Devcalion, împăratul Thesaliei, fečorul lui Promitheu, mai înnainte de nașterea lui Hristos Domnul nostru cu 1540 de ani, după cum numără Carion și alții; pe care vreme toată Țara Grečască au fostu vărsată de ape, cât multe cetăți și orașe au înnecat cu oameni, cu dobitoace, fără ciia ce au fugit cu împăratul lor Deucalion în munți, pentru ce Ovidie, la carte I Metamorfosius, scrie precum întru aceia vreme toată lumea fu strâcată de potop, pentru răutățile oamenilor; iară Deucalion cu muiarea sa Pirtha, numai amândoi au scăpat de acea pediapsă, pentru bunătatea lor și pre urmă au înmulțit niamul omenesc și că era prea îmbătrâniți, că Deucalion era de 82 ani. Să-i fie învățat pre dânșii Themes bozoaia ca să arunce înnainte oasăle mâne-sa, și dentr'acele oasă vor naște și vor crește fečori, feți și fete. Deci, fiind ascuțit la minte Deucalion, au socotit pământul a fi mumă-sa, iară piiatrile a fi oasăle ei; pentru aceia cari pietri arunca Deucalion înnaintea sa, să făcea bărbat, iară cari pietri arunca Pirha muiarea lui, să făcea muiari. Și de aice niamul cel

---

32v Al doilea potop au fost pe vremea lui Iraclie și a lui Promothei, care au trăit o lună. Al treilea potop, doao luni au trăit pe vremea lui Oghighes Athineanul. Al patrulea potop, în Ahaiia, 3 luni. Al cincelea potop a Thesaliei, pe vremea lui Devcalion, împăratul Thesaliei, fečorul lui Promothei, înnaintea Nașterii Domnului nostru Hristos cu 1540 de ani, după cum numără Calrion și alții; pre care vreme toată Țara Grečască au fost vărsată de apă, atât cât multe orașă și cetăți cu oameni și cu dobitoace s'au înnecat, fără acei ce au fost fugiți cu craiul său Devcalion în munți, pentru ce Ovidius, la cartea I Metamorfisi, scrie precum într'aceia vreme toată lumea fu stricată de potop, pentru răutatea oamenilor; iar Devcalion cu muiarea sa Pertha, carii numai amândoi au scăpat de acea pedeapsă pentru bunătatea lor și pe urmă au înmulțit neamul omenesc și că era prea îmbătrâniți, că Devcalion era de optzeci și doi de ani. I-au învățat pre dânșii Themes Dumnezeoaia, bozioaia, ca să arunce înaintea sa oasele mâne-sa, din care oase vor naște și vor înviia fečorii și fetele. Devcalion, fiind ascuțit la minte, au socotit pământul a fi muma sa, iar oasele pietrile lui; pentru aceia, care piatră arunca Devcalion înnaintea sa, să făcea bărbat, iar care arunca Pertha, să făcea muiare. Și de aicea neamul cel

---

21: Haiia B. 30: că din B[1].

împietrit și îndărăptnic s'au înmulțit, ce să zice niam împietrit, rău și îndărăptnic.

Al șeasele potop au fost atunce, când au răpit Paris pre Elena dela Lachedemonie, și au fugit la Troada.

Al șeaptele potop au fostu, când au vărsat Faros toată Țara Eghiptului. Și dela potopul a toată lumea, č'au fostu în zilele lui Noe, până la nașterea lui Deucalion, acestaș Xenofont numără ani 700, de care scrie cu greșală. Pomenește și Plato | în carte « De fire » în orașul Eghip- 15r
tului, care să chiamă ciumilitura sau gâcitura lui Solon celui înțălept, cu preotul cel bătrân a Eghiptului, carii aruncă lene historiilor grecești, căci numai un potop țin minte, de vreme ce multe potopuri au fostu, zicând: « O Solon, Solon! Grecii copii pururea sinteți! Și nime den Țara Grečască nu-i bătrân, căci tânără pururea iaste mintea voastră, întru care nu-i niceo știință căruntă, iproci ».

---

de piatră omenesc s'au înmulțit, zice, neamul împietrit, neam îndărătnic.

Al șaselea potop au fost pe acele vremi, când au răpit Pares pre Elena den Lachedemoniia în Troada.

Al șaptelea potop au fost pe acele vremii, când au vărsat Faros toată Țara Eghipetului. Și dela potopul a toată lumea, care au fost pe vremea lui Noe, până la naşterea lui Devcalion, acest Xenofont numără 700 de ani, de care scrie cu greșală. Pomenește și pe Platon în cartea « De fire » în orașul Eghipetului, ce să chiamă Saim, gâcitura lui Solon celui înțelept, cu preotul cel bătrân a Eghipetului, carii aruncă lene istoricilor grecești, căci numai un potop țin minte, de vreme ce numai un potop țin minte și multe potopuri au fost mai nainte, zicând: « O Solon, Solon! Grecii copii pururea sânteți! și nimini din Țara Grečască nu-i bătrân, | căč tânără iaste pururea mintea voastră, întru 33r
care nu iaste nici știință căruntă! iprocie ».

9: celimitura C. Solomon A.

Întreg capitolul este tradus din Strjkowski, *o. c.*, pp. 1—7.

Pentru împărțirea limbilor când să zidiia turnul la Vavilon și de înmulțirea a multe năroade den trei fičori a lui Noe anul dela potop 131 pre mărturiia lui Berosie iară dela zidirea lumii după cum numără Jidovii 1787; iară alții scriu aducând mărturie pre Iosif Jidovul 2243

CAP II

În a cincea sămințíe după strașnicul potop, în anul 131, după mărturiia lui Berosie, a lui Iosif și a lui Epifanie, când s'au înmulțit rodul omenesc, den trei fičori a lui Noe, și toți oamenii o limbă avea, și o limbă știia a grăi, îndată domnii și otcârmuitorii lor, carii era 72 mai bătrâni, clătindu-să dela muntele Liubar și den hotarăle armenești, unde să chema hotarăle Ararat, s'au așezat toți în câmpii Senaar, ce ș'au ales mai desfătate de traiul lor. Și acești câmpi și acmu cu acel

---

De împărțirea limbilor când să făcea turnul la Vavilon și de înmulțirea a multe noroade din trei fečori ai lui Noe anii dela potopul 131 precum mărturisește Berosie iar dela zidirea lumii cum numără jidovii 1787; iar alții scriu aducând mărturie pe Iosif jidovul 2245

CAP II

În a cincea semințíe după potop strașnicul, în anul 131, după mărturisirea lui Berosie, a lui Iosif, a lui Epifanie, când s'au înmulțit neamul omenesc den trei fečori ai lui Noe și toți oamenii o gură și o limbă avea, îndată domnii și ocârmuitorii, carii era șaptezeci și doi mai bătrâni, clătindu-se dela muntele Lubar și din hotarele armenești ce să chiamă hotarul Hararat, s'au așăzat toți în câmpii Senear, care ș'au ales mai desfătat de traiul lor. Și acei câmpi și acum supt acel

---

12: desfătate locuri C.

nume sint în Persiia. Acolo au început turnul Vavilonul, vrând acolo să-ș așează scaonul crăiei sale, și să supue și alte năroade supt stăpâniia lor, și vârvul turnului să agiungă până la ceriu, pentru să să numască Vavilonenii a fi cei mai de frunte și întâi întru niamurile omenești, și împărăție peste toate împărățiile; și să să poată apăra de Dumnăzău dentr'acel turn, de ar mai fi vr'un potop.

Așijdirea au vrut, precum mărturisește Filon în carte « De lucrurile vechi » să-ș facă nume și laudă vecnică în lume, scriindu-și și săpându-și toți numerele sale pe pietri și pe cărămizi; că dentru acea materie socotisă să-ș zidiască turnul, | a căruia vârvul și streașinile să agiungă 15v la ceriu. Însă acastă trufașă și de mirat socotială a lor, Dumnăzău o au strămutat și o au întorsu în nemic, precum mărturisește Svânta Scriptură, că, după ce începură den temei a zâdi turnul, în sus înnălțindu-l, fiind toți în limba lor de naștere jidovește sau după mărturiia altora, haldeiaște, dela Adam cel întâi patriiarh grăiia, îndată li s'au schimbat graiul cel de naștere. Că fiecare de înși într'alte limbi începură a grăi, ales cei 72

---

nume în Persia stau. Acolo sfătuindu-se să zidească orași și turn, au început a zidi într'aceiaș câmpi haldeești, asiriești, in Senear, desupra apei Efrathului, turnul Vavilonul, vrând acolo să-și așaze capul împărăției sale, și să supue și alte noroade supt stăpânirea lor, și vârful turnului să ajungă până la ceriu pentru să să numească Vavilonenii a fi cei de frunte și întâi întru neamurile omenești — și să se numească Vavilonul împărăție peste toate împărățiile; cătră acestea să să poată apăra de Dumnezeu dintr'acel turn, de ar vrea ca să mai certe cu potop.

Așijderea au vrut, precum mărturisește Filon în cartea « De lucrurile vechi » să să facă nume și laudă vecnică pre pământ, scriindu-și și săpând toți dintru dânșii numerile sale | pe piatră și pe cărămizi; că dintr'acea materie socotise să-ș zidească turnul, al căruia vârful și strășinile să ağungă la ceriu. Ci acastă trufașă și de mirare socoteală a lor, o au strămutat și o au întors întru nimic Dumnezeu, precum mărturisește Sfânta Scriptură, că, după ce începură din temelie a zidi turnul, în sus înnălțându-l, cei ce era mai nainte într'o limbă de naștere, jidovește, sau după mărturiia altora haldeiaște, dela Adam întâiul patriarh grăia, atuncea de sârg li s'au schimbat graiul cel den naștere. Că îndată fieștecare dintru dânșii în altă limbă au început a grăi, ales cei 72 33v

---

2: hotară C. 9: mărturie A și C.

căpetenii mai bătrâni, ce era învăţători şi svetnici pregiur turnu a să zâdi. Îndată, dintr'o limbă ce avea, să schimbară şi să făcură 72 limbi, şi nu înţălegea unul altuia ce grăia, şi rămasă lucrul lor neisprăvit.

Scrie Epifanie carte I, tom I că şi turnul l-au răsăpit Dumnezău den temelie cu năvarnice vânturi.

Iară fičorii şi săminţiia lui Noe să împrăştiiară unii în stânga, alţii în driapta, tot niamul după limba ce li s'au schimbat, cu căpeteniile sale, cărora încă Noe patriiarhul în viaţa sa li-au împărţit lumea în trei părţi, precum scrie Berosie: Asiia, Africa şi Evropa. Şi acestea sintu începăturili şi dovăzile săminţiei şi a nărodului despărţite a trei fičori a lui Noe: Sim, Ham şi Afet în lume înmulţită.

Sim cel mai mare, dentru a căruia ghenealoghie Domnul Hristos Mântuitoriul nostru de mai nainte de veci, la plinirea vremii, om adevărat s'au născut, au stăpânit părţile la răsărita soarelui, stând pre lângă apa Efraft, şi toată Siriia Răsăritului cu săminţiia sa o au aşezat.

Aicea am socotit a fi cu cale să însămnăm de acel de mirat turn dela Vavilon ce l-au făcut după potop cu a căruia răsipă şi împărţirea limbilor că s'au făcut precum am arătat mai sus.

---

domni mai bătrâni, carii era pricina şi învăţătura pregiur zidirea turnului, dela carii într'acel čas dintr'o limbă s'au schimbat şi s'au făcut 72 de limbi. Şi de atuncea şi împărţirea limbilor dintru una, că neputând unul altul să înţeleagă, au rămas şi acel lucru neisprăvit.

Iară Epifanie la carte I scrie că şi turnul Dumnezeu l-au răsipit din temelie cu năvarnice vânturi.

Iară fečorii şi seminţiia, urmaşii lui Noe, să împrăştiiară unii în stânga, alţii în dreapta, tot neamul ce li s'au schimbat limba la Vavilon, cu domnii săi, cărora Noe în viaţa sa au împărţit şi au însemnat, precum scrie Berosie, lumea în trei părţi, adecă: Asia, Africa şi Evropa. Şi acestea sânt începătură şi dovada seminţii şi a noroadelor despărţite din trei fečori ai lui Noe: Sim, Ham şi Iafet în lume înmulţiţi.

Sim cel mai mare, dintru a căruia ghenealoghie Domnul Hristos şi Mântuitoriul nostru Dumnezeu mai nainte de veci, la plinirea vremilor, om adeuărat s'au născut, au domnit părţile Răsăritului, pre lângă apa Efratul, şi voată Siriia Răsăritului cu seminţiia sa au aşăzat.

Aicea am socotit a fi cu cale să însemnăm de acel turn de mirat a Vavilonului ce s'au făcut după potop cu a căruia răsipă şi împărţire limbilor că s'au făcut precum am arătat mai sus pentru mai mare deşchisul minţii.

Nevrod, fičorul lui Hus, nepot răului Ham, au făcut acel de mirare turnu la Vavilon, precum scrie în Cartea Facerii cap XI, stih 3, 4.

Acesta turn în patru chipuri să socotește: întâi rădăcina sau pricina
socotindu-să, adecă cei întăi meșterii, carii era | cei mai mulți den fečorii 16r
și nepoții lui Noe, între carii Nevrod, cap și domnu sau cum zic Grecii 'Εργοδιοχητής a tot lucrul au fost. A doa, den care să făcea acel lucru, era cărămizile și cleiul, în loc de var: așea scrie Strabo carte V file 705. În Vavilon mult cleiu să face, de care strângu grămăzi ca niște stânci, pentru triaba zâdirilor, ce să fac de cărămizi. A triia după chip, că așea socotisă meșterii cei de frunte cu mintea lor, să facă acest turn așea de înnalt, cât să agiungă la ceriu. A patra și pentru care hotar și fârșit au vrut să facă acel turn, în trei feliuri să înțălege: întâi iconomus, poletic și besăricesc; hotarul sau sfârșitul au fostu, pentru să aibă Nevrod cetate împărătiască, întru care să petriacă cu mare veste și laudă, precum să vede den cuvintele meșterilor, scrisă la Facerea cap XI: « Hotarul poletic pentru să-ș adaogă noaă stăpânire Nevrod pre pământ, și să

Nevrod, fečorul lui Hus, nepotul răului Ham, au făcut acel de mirat turn a Vavilonului, precum iaste la Cartea Facerii cap XI, stih 3, 4.

Acest turn în patru chipuri să socotește: întâi rădăcina sau pricina | izvo- 34r
rând socotindu-se, adecă cei întâi meșteri, carii era cei mai mulți din fečorii și nepoții lui Noe, între carii Nevrod cap și domn sau cum zic Grecii 'Εργοδιοχητής a tot lucrul au fost. A doao materie, din care să făcea acel turn era cărămizile și cleiul, cu care pliniia cărămizile în loc de var: așa scrie Stravon cartea V list 705. În Vavilon mult cleiu să face, din care strâng grămăzi ca niște stânci, pentru făpturi ce sânt trăitoare, de zidiri, care să fac din cărămizi. A trea, după chip, că așa socotise meșterii cei de frunte, cu mintea lor să facă acel turn; carii vorbiia întru sine să-l facă în orașul său la Vavilon acel turn, așa de înnalt, cât să ağungă la ceriu. A patra și pentru care hotar și sfârșit au vrut să facă acel turn, în trei feliuri să înțelege: întâi iconomicesc, politicesc și bisericesc; hotarul sau sfârșitul casnic au fost, pentru ca să aibă Nevrod cetate împărătească, întru carea să petreacă cu mare veste și pohvală, precum să vede din cuvintele meșterilor, ce scriu la Cartea Facerii cap XI: « Hotarul politicesc pentru să-și adaogă noao stăpânire Nevrod pre pământ, și să

11: mijlocul A și C. 23: 'Εργοδιοχητής din A. 23: au tot B.

aibă prea tare apărare despre vrăjmaşii săi, că era tiran şi să temea de nepriiatini; că tiranii den firea lor sintu fricoşi »; precum zice prorocul: « Acolo avea frică, unde nu era frică: că pre tiran şi cunoştinţa lui cea den lontru îl face de să teme, şi a avea grijă de fugă, nime gonindu-l, ce să-i goniască pre înşii sunetul frunzălor sunătoare »; cum scrie la Liviticon cap VI: « Hotarul besăricesc au fost ca să aşeze Nevrod temeinică slujbă idolilor, să să lăţască în lume; pentru aceia au trebuit să fie acel turn ca o mirare lumii, unde să să adune năroadele den lume, ca la un scaon a lui Dumnezău ». Iară Dumnăzău cum ş'au batĝocurit de deşarta socotială a lui Nevrod cu a celoralalţi, am zis mai sus.

Şi atâta ne agiunge pentru mai deşchisul minţii la rândul istoriei noastre.

---

aibă prea tare apărare despre nepriiatenii săi, că era tiran şi să temea de nepriiatenii săi; căci toţi tiranii din firea sa sânt fricoşi »; precum zice prorocul David: « Acolo le era frică, unde nu era frică », psal 53, stih 6: « că pre tirani şi cunoştinţa lor cea din lăuntru îi face fricoşi, şi au grijă de fugă negoniţi de niminea, ci să-i gonească pre dânşii sunetul frunzelor sunătoare »; cum scrie la cartea Leviticon cap XXVI: « Hotarul bisericesc au fost ca să aşaze Nevrod temeinică slujbă idolilor, ca să se lăţească în lume; pentru aceia au trebuit să fie acel turn ca o mirare lumii, la care să să adune noroadele din lume, ca la un scaun al lui Dumnezeu ». Iară Dumnezeu cum s'au bătĝocorit de deşarta socoteală a lui Nevrod cu a celoralalţi ce am zis mai sus.

3: să temea de frică C.
Autorul a tradus şi acest capitol din Strjkowski, *o. c.*, p. 8.

Pentru sămințiia și niamul lui Sim și de cinci fičori a lui

CAP III

Elam, fečorul cel mai mare a lui Sim, den care au purces Elamitenii și Persii, niam cu bărbăție și cu stăpânie vestit. | Pomenește de să- 16v
mințiia niamului Elamitilor, Xenofont, în cărțili sale, în care scrie pentru Chir împărat; fiind monarh a Persilor și împărat mai a toată lumea, au stăpânit, după mărturiia cronicarilor de obște, în anul dela zidirea lumii 4441. Elam să înțălege după mărturiia sau tălmăcirea jidovască: tânăr, copilandru, crescând întru anii; den ce socotesc că și astăzi Persii, cum scrie Stricovschii, că au auzit cu urechile sale fiind în părțile Persilor în anul dela Hristos 1574, că strigă la rugile sale Persii: Hala elam sau Hala huhali, cum s'ar înțălege: Doamne Hali, sau

---

Pentru semințiia și neamul lui Sim și de cinci fečori ai lui 34v

CAP III

Elam, fečorul cel mai mare a lui Sim, din carii au purces Elamitenii și Persii, neam cu bărbăție și cu stăpânie vestită. Pomenește de neamul Elamitenilor și semințiia lor Xenofont în cărțile sale, întru carele scrie pentru Chir, carele fiind monarh Persilor și împărat mai a toată lumea pe aceia vreme, pre mărturiia a hronicarilor de obște, anul dela zidirea lumii 4441. Elam să înțelege după tâlmăcirea jidovească: tânăr, copilandru, crescând întru anii săi; din ce socotesc că și astăzi Persii, cum scrie Stricovschie, că au auzit cu urechile sale, fiind în părțile Persilor, în anul dela Hristos 1574, că striga la rugăciunile sale Persii: Halaha elam sau Hala huhali, adecă cum s'ar înțelege: Dumnezeule și Hali sau

---

10-11: fiind ... la din C

Elam patriiarhul nostru. Ce, ori pre Elam, fičorul lui Sim, pomenesc, ori pre Hali, ginirile lui Mehmet, carele au scornit legea turčască. Că și Turcii Halaha Mehmet, și Persii, carii au puțină despărțire de legea lui Mehmet: Halaha hali strigă. Ce ačasta-i adevărat, că Turcii dela Elam, fičorul lui Sim, și nepotul lui Noe, au săminție.

Iară Assur, al doile fečor a lui Sim, să înțălege binecuvântat, după mărturiia lui Teliman Stela; iară Rimighie, episcopul Antisidorenilor, tălmăcește acestu nume Assur: înnălțat. Pentru aceia zice Dumnezău la prorocul Isaiia: « Toiagul mânii mele Asur ». Dentru acesta Assur sintu Asirianii. Acesta au făcut vestit orașul Nineva în Asiriia, la care oraș fu trimis Iona prorocul. Nineva să înțălege casa Ninevilor; iară Nin să înțălege fiiu, de care vei afla la Isaia 14.

Iară al treile fičor a lui Sim, Aran, care să înțălege de-a-firea și naltu. Dela acesta s'au început Siriianii și Damaschinenii; și scaonul, orașul Sirii iaste Damascul, cătră care mergând svintul Pavel Apostol, fu întorsu la credință, precum scrie în « Faptele Apostolilor » IX. La 7 Isaiia iaste scris: « Capul Aramlenilor, Damascul cetatea ». Fečorii lui Aram, precum iaste scris la Facerea, X, au fost 4, anume: Messe,

---

Elam patriarhul nostru. Ci nu știu pre Elam, fečorul lui Sim patriarhul, pomenește, au pre Hali, ginerile lui Mehmet, carele le-au dat legea. Că și Turcii Halaha Mehmet, și Persii, carii puțin despărțiți de legea lui Mehmet: Halaha, hala strigă. Ci ačasta-i adevărat, că Persii dela Elam, fečorul lui Sim și nepotul lui Noe, au săminție.

Iară Asur, al doilea fečor a' lui Sim, să înțelege bună cuvântare, după mărturiia lui Teliman Stella; iară Dimighie, episcopul Antisirodenilor tălmăcește acest nume Asur: înnălțat. Pentru aceia zice Dumnezeu prin prorocul Isaia: « Toiagul mâniei mele Asur ». Dintr'acest Asur sânt Asiriianii. Acest Asur au făcut vestit orașul Nineva în Asiria, cătră care oraș au fost trimis Dumnezeu pre Iona prorocul. Și Nineva să înțelege casa Ninevilor; iară Nin să înțelege fiiu, de care vei afla la Isaia 14.

35r Aram, al treilea fečor a lui Sim | ,care nume să înțelege de firea și înnalt. Dela acesta s'au început Asirianii și Damaschinenii. Și orașul din scaunul Siriei iaste Damascul cătră care mergând sfântul apostol Pavel, l-au întors la credința creștinească pen orbiri. La Isaia 7 iaste scris: « Capul Aramlenilor, Damascul cetatea ». Fečorii lui Aram, precum iaste la Naștere, zece, au fost 4: Mes,

---

11: Ninevitenilor C. 13-14: tânăr și naltu C. 32: scaunul din B[1].

Ghetter, Hus și Hul. Dela Mes și Ghetter, precum sună numele, împreunate amândoaă la un loc, au eșit Masaghetii, niam mare și vestit, diasupra Mării Caspiei, în gura apei Volgăi, unde sint acmu oardele Astrahanului, supt stăpâniia Moscului, | de carii Irodot în istoriia « De . 17r
Chir », și Cvint Curții « De Alexandru Machedon » pe largu și ades scriu; așijdirea și Ptolomeiu și Enea Silvie.

Al patrule fičor a lui Sim, Arfaran, să înțălege: însănătoșat sau răsipă. Dela acesta au începătură Haldeii, și dela nepotul lui, Ever, sau Evra, fičorul lui Solomon, care au făcut Ierusalimul, au eșit Evreii, adecă înstreinații, sau rătăciții pe în multe țări. Dentru ačastaș sămînție, au eșit Avram tatul și începătura a toți Jidovii, precum scrie la Biblie în Cartea Facerii XI. Iaste dar lucru aiavea, că Hristos Domnul nostru iaste de niamul lui Arfaran, și dela Sim, fičorul cel întâi a lui Noe, măcar că au fostu și al cincele fečor a lui Sim, den care, zic unii, că s'au plodit niamurili Lidiianilor în Asiia.

Ghetter, Hus și Hul. Den Mes și den Ghetter precum s'au împreunat numele amânduror la un loc, au eșit Masaghetii, neam mare și vestit, lângă Marea Caspiei, în gura apei Volgăi, unde astăzi oardele Astrahanului supuse supt stăpânirea Moscului, de carii Irodot în istoria « De Chir » și Cvintus Curtii « De Alexandru Machidoneanul » pre larg și ades scriu; așijderea și Ptolomeiu și Eneas Silvie.

Arfaran, să înțelege însănătoșat sau răsipa și dobânda, al patrulea fečor al lui Sim. Dela acesta au începătură Haldeii, și dela nepotul lui, Heviru, sau Hivra, fečorul lui Solomon, carele au zidit Ierusalimul, au eșit Ovrei, adecă înstreinații sau rătăciții prin multe țări. Dintru ačastaș seminție au eșit Avraam tatăl și începutul Jidovilor, precum citim la Facere. Iaste dar aiave lucrul că Hristos Domnul nostru iaste din seminția lui Faras și dela Sim, fečorul cel mai mare a lui Noe, măcar că au fost și al cincilea fečor al lui Sim, din carii, zic unii, că s'au născut neamurile Lidiianilor în Asia.

1: Mes, Gher, Ter și Hus C. 21: Eivas Silvie B.
Întreg capitolul este tradus din Strjkowski, *o. c.*, p. 9 și 10.

Pentru sămințiia lui Ham

CAP IV

Ham, fičorul cel mijlociu a lui Noe, au stăpânit acele locuri ce sint în Africa, spre amiazăzi, Eghiptul și Țărăle Murinilor.

Hus, fečorul întâi a lui Ham, au înmulțit niamurile Murinilor, la hotarăle Africăi, de unde să începe vestită apa Nilul, precum scrie în Cartea Facerii XI. Pentru aceia și Ptolomeiu, care au scris « Toată lumea », niamurile Hussitiianilor le pune în țărăle de mijloc a Liviianilor.

Fečorii lui Hus, Saba și Zevila; den Saba au eșit Arapii și Sabinnii, a cărora crăiasă aceia Sava au mersu la Solomon, să asculte înțălepciunea lui. Iară den Zevila, une niamuri și ostroavele Indiei în lat înșirate spre apusul soarelui și spre miazăzi s'au înmulțit. Nembrut sau Nemrot,

---

Pentru sęminția și neamul lui Ham

CAP IV

Ham, fečorul cel mijlociu al lui Noe, au stăpânit acele locuri, care stau pre amiazăzi în Africa, Eghipetul și Țărăle Arăpești sau Murenilor.

Hus, fečorul cel întâi a lui Ham, neamurile Murenilor le-au înmulțit la hotarăle Africăi, unde să începe vestită apa Nilului, precum iaste scris în Cartea Facerii: « Hus au încungiurat tot pământul iproci ». Pentru aceia și Ptolomeiu, cel ce au scris « Toată lumea », neamurile Husitenilor le pune în țărăle din mijloc a Liviilor.

35v Fečorii lui Hus, Sava și Zevila; din | Saba au eșit Arapii și Sabinenii, a cărora crăiasă dela Sava au fost mers la Solomon, să asculte ințelepciunea lui. Iar din Zevila, une neamuri și ostroavele Indiei în lat înșirat spre apus și spre amiazăzi s'au înmulțit. Nevrod sau Nemrut

ce să înțălege: iute și strașnic stăpân, pre carele Berosie îl numește cel întăi Saturn a Vavilonului, fečor lui Hus, de niamul Uriiașilor, strănepot lui Noe. Acesta în Vavilon întâi au început a stăpâni strașnic, cât au silit cu putere de au supus niamurile de pen pregiur supt stăpâniia sa, și pre toți | i-au împreunat supt o stăpânie, cum ar fi supt un 17v trup a stăpâniei sale. Dela acest Nemrot s'au început cea întâi stăpânie a Vavilonului a unuia în lume, anul, după cum scrie Berosie, dela potop 131. Pentru aceia Svinta Scriptură pe Nemrot îl numește tare și nepregeduitoriu, venitoriu înnaintea lui Dumnezău; iară venitor, cum tălmăcesc unii dentre dascalii svinți, să înțălege aice: cu putere și cu războiu silnic, sau silind pre oameni la ascultare. Că Dumnezău i-au dat putere ca aceia, cum zice Daniil Proroc: « Că Dumnăzău mută și iară întărește și întemeiază împărățiile ».

Mesraim, al doile fečor a lui Ham, au stăpânit locurile pe Marea Roșie și pe Marea Albă, ce să chiamă marea den mijloc de pământu, pre lângă apa Nilului, care pre urmă i-au zis Eghiptul, de pe Eghip Craiul, carele gonind pre frate-său Danaa, au stăpânit în Eghipt ani 68; și craii Eghiptului s'au numit faraon, precum mărturisește prea vechiul istoric Manetan, în cartea «De craii Eghiptului ». Iară căci au

---

să înțelege: iute și cumplit stăpân, pre carele Berosie îl numește întâi Saturn a Vavilonului, fečor lui Hus, de neamul uriiașilor, strănepot lui Noe. Acesta în Vavilon întâi au început a stăpâni cumplit, cât au silit cu putere de au supus neamurile de pen prejur supt stăpâniia sa, cum ar fi supt un trup al stăpânirii sale. Dela acest Nevrod s'au început cea întâi stăpâniia Vavilonului a unuia în lume, anul, după cum scrie Berosie dela potop 131. Pentru aceia pe Nevrod Sfânta Scriptură îl numește tare și nepregetătoriu, vânătoriu înnaintea lui Dumnezeu; iar vânător, cum tălcuesc dascalii sfinți, să înțelege aicea cu putere și cu războiu silnic, sau silind pre oameni la slujbă. Că Dumnezeu i-au dat putere ca aceia, cum zice Daniil prorocul: « că Dumnezeu mută și iară întărește și întemeiază împărățiile ».

Mesreim, al doilea fečor a lui Ham, au stăpânit locurile pe Marea Roșie și pe Marea Albă, cări mări îi zic istoriile marea din mijloc de pământ, pre lângă apa Nilului, care pre urmă i-au zis Eghipetul, de pe Eghipet craiul, cel ce au gonit pe frate-său Danaa, au stăpânit în Eghipet 68 de ani; și craii Eghipetului s'au numit faraon, precum mărturisește vechiul istoric Manetan în cartea « De craii Eghipetului ». Iară căci au

---

20: Sauturn B și B^1. 31: lucrurile B și B^1. 32: marea din A.

stăpânit întâi părțile Eghiptului Mesraim, fičorul lui Ham, și astăzi Turcii zic acei pășii Mesraim, sau Misir, iară Jidovii: Mecraim, iproci.

Laabim, al treile fečor a lui Ham, dela care s'au chemat Livia în Africa.

Afud, al patrule fičor a lui Ham, dela carele sânt înmulțite niamurile Murinilor, ce să chiamă Aphudim, în partea Africăi la apus. Enanin sau Ananim, fečorul lui Mesraim, nepot lui Ham, să înțălege: puț sau izvor de ape; acela au așezat parte în Eghipet, care să chiamă Țirenu, și acolo au făcut oraș Țirene, de unde sântu eșiți Țiganii; și ačasta parte iaste în stăpâniia Eghipetului mai cu bișug. Lăsăm pre alții a lui Mesraim a-i pomeni pen scurtarea voroavei, că au avut 10 fičori. Ludin, dela care sint Lidiianii.

Al cincile fečor a lui Ham: Hanaan, care să tâlcuiaște neguțitoriu.

Acesta au așezat acele locuri în Siria, pe Marea Albă, unde iaste Tirul și Sidonul, că Sidonenii și Tirenii era mai vestiți neguțitori.

18r Hamon au fost craiu | Liviianilor. Hiteu, fičorul lui Hanaam, au făcut cetatea Hevron, den care sint Hitiianii, unde au lăcuit Avraam. Evusău, al doile fečor a lui Hanaan, au stăpânit în Ierusalim și în Gava, den care sint numiți Gavaonitenii, iproci.

---

stăpânit întâi părțile Eghipetului Mesraim, fečorul lui Ham, și astăzi Turcii și Arapii zic acei pășii Misir, iar Jidovii: Messraim, iproci.

Laabin, al treilea fečor lui Ham, dela care s'au chiemat Livia în Africa.

Pfut, din care înmulțite neamurile Murinilor ce să chiema Pfutim în partea Africăi, la apus. Eneanim sau Ananim, fečorul lui Mesraim, nepot lui Ham, să înțelege: puțu sau izvor de ape. Acela au așăzat partea în Eghipet, care se chiamă Țiren, și acolo au făcut oraș Țirene, de unde sânt eșiți Țiganii;
36r și ačastă parte iaste în stăpâniia Eghipetului mai cu bișug. | Lăsăm pre alți fečori ai lui Mesraim pentru scurtarea voroavei, că au avut 10 fečori Ludin, dela carele sânt Mediianii.

Al cincelea fečor a lui Ham, Canaan, ce să tălcuiaște negutător. Acesta au așezat acel loc în Siria, pe Marea Albă, unde stă Sidonul și Tirul, că Sidonenii și Tirenii au fost mai vestiți negutători. Hamon au fost craiul Liviianilor. Hiteus, fečorul lui Hannaan au zidit cetatea Hevron, din care sânt Hitiianii, la carii au lăcuit Avraam. Ebuzin, al doilea fečor al lui Hanaan, au stăpânit Ierusalimul și Gava, din carii sânt numiți Gavaonii, iproci.

19: Gavaonenii C.

Așea să știi cetitoriule, că Sim cu sămințiia sa spre răsărit, în Asiia ča Mare, s'au înmulțit și au întemeiat lăcașurile sale, unde sint astăzi Persii și Assiriianii. Iară sămințiia a doa a lui Assamof, fičorul lui Ioctan, nepot lui Hever, strănepot Salii și prea strănepot lui Arfaran, fičorului lui Sim, au făcut și au înmulțit mari și late niamuri a Sarmotenilor, a cărora nume să chiamă în istorii Sarmati, și supt acest nume să închid: Sțitii, Moscalii, Sirbii, Leșii, Rusii, Litva, Zmuzii, Pomeranii, Volinii și alții.

Iară sămințiia lui Ham au ținut câtăva vreme Țara Hananeilor, Eghiptul, Ethiopiia sau Țărăle Murinilor și Liviia.

Iară sămințiia lui Afet s'au împrăștiiat și s'au sămănat prin toată Asiia ča mai mică, și pre urmă lățindu-să lăcașurile sali la miazănoapte, în Evropa, și mai toată Evropa.

Și așa să știi cititoriule, că Sim cu semințiia sa spre răsărit în Asiia cea mare s'au înmulțit și s'au întemeiat cu lăcașurile sale, unde sânt astăzi Persii și Asirianii. Iară semințiia a doao a lui Moftu, fečorul lui Octan, nepot lui Helev, strănepot Salii și strănepot lui Arferat, care au fost fečor lui Simu, au făcut și au înmulțit mari și multe neamuri a Sarmotenilor, căror pre urmă, după vreme i-au numit istoriile Sarmati, și supt acest nume să închid câteva neamuri: Știtii, Moscalii, Leșii, Rusii, Litfa, Jmuzii, Pomorenii, Volilenii, iproci.

Iară semințiia lui Afet s'au împrăștiiat și s'au sămănat prin toată Lazia cea mică, și pre urmă lățindu-se lăcașurile sale la amiazănoapte în Evropa și mai toată Evropa.

19: Sabbati B.

Acest capitol este tradus de autor din Strjkowski, *l. c.*, pp. 10—13.

Niamul lui Afet

CAP V

De sămințiia și niamul lui Afet, al treile fičor a lui Noe. Afet să înțălege după jidovie: lățit sau lățire, și frumos. Acest Afet mai mic au fostu den fičorii lui Noe, măcar că cum scrie Berosie: după potop au născut Noe pre Ionic, iproci, pre carii îi trecem a-i pomenire aicea.

Avut-au Afet, fičorul lui Noe, șeapte fičori, anume: Gomer, Magor, Madian sau Madaim, Tuval, Tiras, Iavan și Mosoh sau Mesca.

Cum scrie Filon, Gomer să tâlcuiaște hotărînd sau obârșind; dela acesta Gomer să trag Țimbrii. Dentru acestaș Gomer și niamul Țimbrilor, au eșit Nemții. Iară dela Tevcon Craiul, s'au schimbat numele Nemților, de le-au zis Tevtoni și Tudeschi. Așijdirea Gotii, Polevți,

---

De semințiia și neamul lui Afet al treilea fečor al lui Noe

CAP V

Afet să înțelege în limbă jidovească: lățire și frumos. Acest Afet era mai mic de fečorii lui Noe, măcar că scrie Berosie că după potop au născut Noe pe Ionic, iproci, care lăsăm a-l pomeni aicea. Avut-au Afet, fečori pre: Gomir, Magog, Madiiam sau Maidiin, Tubal, Teras, Iavan și Masoh
36v sau | Mesca.

Cum scrie Filon, Gomer să înțelege hotărînd, sau obârșiind; din neamul acestui Gomer să trag Țimbrii. Dintr'acesta Gomer și neamul Țimbrilor, au eșit Nemții. Iar dela Tvitcon, s'au schimbat numele Nemților, de le zicea Tivnoni și Tudeschi. Așijderea Gotii, Polovții,

Litva, Zmuzii, Iatvezii, Prusii cei vechi, Curiianii, Dančanii, Şfezii şi Filandii tot dentru | acest Gomer au eşit. 18v

Magog, care să tălcuiaşte negru, trăind supt cort sau streaşină, că gog să înțălege cortu sau streaşină. Dentr'acesta Magog au eşit niamul Sțitilor sau Tătarăi toți. Iară den Tătar, Turcii, precum şi Berosie scrie la carte V că Magog au aşezat crăiele Asiei, unde Turcii stăpânesc; măcar că şi den săminția lui Ham s'au înmulțit une oarde. Dentr'acestaş, Ungurii sau Hugrii; de pe apa Hugra sau Iugra, care stă în ținuturile moschiceşti, au eşit Ungurii, şi trecând peste apa Volga, au bătut pre Gotti sau pre Polovți, ce era lăcuind pre apa Donului, care să numeşte la istorici Tanais, şi la Marea Niagră, care să chiamă Palus Meotidis, pre strămoşii Litvei.

Madiam, al treile fečor a lui Afet; dentr'acesta sintu plodiț Midii, carii stăpânesc la răsărit.

Iavan sau Eon; dentru acesta sint eşiț tot niamul Grecilor. Iară Iavan, de pe jidovie, să înțălege: amăgitoriu sau viclenitor. Pentru aceia Grecii sint de niamul lor vicleni şi amăgei; şi pre acest Iavan, Grecii şi Latinii îl numiia Ianuş, şi-l zugrăviia cu doaă frunți şi cu doaă obraze: unul den dos, altul den față. Acest dar Ianuş i-au plodit şi

---

Litva, Zmuzii, Iatvezii, Prusii cei vechi, Curiianii, Danceanii, Şvezii şi Filandii, tot dintr'acest Gomir au eşit.

Magog, ce să tălcuiaşte năroc, trăind supt corturi, că gog să înțelege cort sau straşină. Dintr'acest Magog, al doilea fečor al lui Afet, au eşit neamul Schithilor sau Tătarăi toți. Iar din Tătari, Turcii, precum şi Berosie scrie la cartea V că Magog s'au aşăzat în părțile Asiei, unde Turcii stăpânesc; măcar că şi din semînția lui Ham s'au înmulțit une oarde. Dintr'aceşteaşi, şi Ungurii sau Hungrii, despre apa Hugra sau Iugra, care stă în părțile moschiceşti, au eşit Ungurii, şi trecând peste apa Volga, au bătut pre Gotthi sau pre Polovți, carii lăcuia pre apa Donului, care să chiamă la istorici Tanais, şi la Marea Neagră, ce să chiamă Palus Meotidis, pe strămoşii Litfei.

Ladain al treilea fečor al lui Afet; dintr'acesta sânt plodiți Midii, carii stăpânesc late țări la răsărit.

Iavan sau Ion, al patrulea fečor al lui Afet; dintru acesta au eşit toate neamurile greceşti. Iară Iavan pre jidovie să înțelege: amăgitoriu sau viclenitoriu. Pe semne pentru aceia Grecii din neamul lor sânt vicleni şi amăgesc; şi pre acest Iavan sau Ioan, Grecii şi Latinii îl chiema Ianuş, şi-l zugrăviia cu doao frunți şi cu 2 obraze: unul din dos, altul din față. Deci acest Ianoş i-au plodit şi

---

8: pe din B.

au înmulțit pe Greci, precum avăm temeinică mărturie la prorociia lui Daniil, carele prin acest cuvântu Eon, înțălege și închide pe toți Grecii; că pre răsturnătoriul și răsipitoriul monarh a stăpâniei Persului, așea îl numește: Iavan, împăratul grecesc și machidonesc, care au fost Alexandru Machedon; că acesta au bătut pre Darie, marele monarhu a Persilor, și au stăpânit Țara Persilor și Vavilonul, de care Cvint Curțius, carte IV și V «De lucrurile lui Alexandru cel Mare» și Iustin carte XVIII, Diodor Sicul II, Erodit, scriu pre largu. Dela acestu Ian să numește marea, ce-i zic Iornăut.

Fečorii lui Ioan sau Iavan; aceștea sântu întâi Chetim, adecă bătând, den carii au eșit Machidonenii; prea ne arată deșchis cărțile Macaveilor,
19r că mai de mult, precum scrie și Stefan Historicul, și Carion carte I, | nu i-au chemat Machidoneni, ce Mahetini, jidovește, iară grecește Macheti; iară cu vreme s'au chemat Macheton sau Machedon.

Al doile fečor a lui Iavan, Elessa, den care au purces Eolii în Asia ča Mică; aceștea sint Grecii cei mai aleși.

Al treile fičor Tarsus, care au făcut oraș mare în Chilichiia, Tarsul; și Chilichiianii au plodit niamul Asiei.

Al patrule fečor a lui Iavan, Dodanen, au plodit în Epir pre Dadenieneni; și dentru acest Epir au fost acel vestit Pir, împăratul Epirotilor,

---

i-au înmulțit pre Greci. Dintr'acest Iavan, fečorul lui Afet, au eșit neamul Eolii, neamul grecesc, precum avem mai temeinică mărturie la prorocia lui Daniil, carele pre acest cuvânt Ioan, înțelege și închid pe toți Grecii; că pe răsturnătoriul și răsipitoriul stăpâniei Persilor, așa îl numește: Iavan, împăratul grecesc și machidonesc, care au fost Alexandru cel Mare; că acesta au bătut pre Darie, marele monarh al Persilor, și au stăpânit Țara Persilor și Vavilonul, de care Cvintus Curțius, cartea IV și V « De lucrurile lui Alexan-
37r dru cel Mare » și Iustinu | carte XI, Diodor Sicul II, Irodot, scriu pre larg. Dela acest Ioann să numește marea, ce-i zic Ioanutu.

Fečorii lui Iavan sau a lui Ioan; aceștea sânt întâi Hetim, adecă bătând de care au eșit Machidonenii, prea deșchis ne arată cărțile Macabeilor, că mai de mult, precum scrie și Ștefan istoricul și Carion cartea I, nu i-au chiemat Machidoneni, ci Mahetem, jidovește, iar grecește Machiti; și cu vremea s'au chiemat Macheton sau Machedon.

Al doilea fečor al lui Iavan, Elesa, din carii au purces Eolii în Asia cea Mică; și aceștea sânt Grecii cei aleși.

Al treilea fečor a lui Iavan, Dodanim, au plodit în Pir pre Dodeiani și dintr'acest Epiru au fost cel vestit Pir, împăratul Epirotilor,

care au fost Râmlenilor puternic. Arbănașii Epirotis sintu. Așijdirea de acolo au fostu și Scanderbec Castriot, răsipitoriul puterii turcești. Și astăzi Turcii dentru acel Epir fac ostași mai războinici. Dentr'aceștiia Dodoneni au stăpânit ostrovul Rodosul și multe limanuri sau scale, în Asia, în Evropa și în Italia, den carii sint Chipriianii, Critenii, Calabriianii, Sițilenii, Massiliianii, iprocii; și s'au înmulțit cu niamul grecesc.

Toval, fičorul lui Afet, den care s'au plodit Halibiianii; și acea parte de loc a Halebiianilor iaste numită în Asiia, de pe orașul ce să chiamă Halep, unde sint vestiți munți pentru argint și heru. Pentru aceia și la Facere IV, pomenește Moisei: « Toval ce au fostu întâi meșter de heru, cu megieșie aproape de Halepiiani ».

Iverii den Asiia, carii au în țărâle lor de agiunsu de toate mademurile, și cu acelea toți să zăbăvăscu; pentru aceia au și porecla, că Iveri să înțăleg, de pre lătinie, săpători. Acește toți pe urmă, Iverii cu domnul lor Iraclie, precum mărturisăscu unii, au mersu cu vasă pre Marea Adriei și pre Marea Albă, den Asiia, pen Țara Grečască la Ișpania, unde au pus Iraclie la strâmtorile mării doi stâlpi, care despartu Ișpaniia de Mavritaniia și de Africa. Și văzind Iverii în Ișpaniia, ca și în țara lor, munți bogați de mademuri: aur și argintu și hier,

---

care au fost Râmlenilor puternic. Arbănașii sânt Epirotii. Așijderea de acolo au fost și Scanderbeg Castriot răsipitoriul puterii turcești. Și astăzi Turcii dintr'acel Epir fac ostași mai războinici. Dintr'acești Dodeneii au stăpânit ostrovul Rodos și multe limanuri sau scale în Asia, în Evropa și Italia, de care sânt Chipriianii, Sărătenii, Calabriianii, Sițilenii, Masimeni, iproci și le-au înmulțit cu neamul Grecilor.

Tubal, al cincilea fečor al lui Afet, din carii au eșit Halibianii, și aceia parte de loc a Halibianilor iaste numit în Azia, după orașul ce să chiamă Halebi, unde sânt vestiți munți pentru argintul și hierul. Pentru aceia și la Bitie IV pomenește Moisi: Caina, care au fost cel întâi potcovariu sau meșter de hier, cu megieșie aproape de Halibiani. Iverii din Lazia, care au țărâle lor de ajunsul de toate mademurile și cu acelea toți să zăbovesc; din ce au și poreclă, că Iverii să înțeleg despre letinie săpători. Aceștia pe urmă Iverii, după cum mărturisesc unii, cu domnul său Iraclie, au brodit din Azia cu vasă până în Țara Grečască pe marea Adriei, și pe Marea Albă în Ișpaniia, unde au pus Iraclie la strâmtorile mării doi stâlpi, care despart Ișpania din Mavritania și din Africa.

Iară Iverii dela Asia văzându-se în Ișpania ca și în moșiile sale munți bogați de mademuri; aur argint și her,

---

19: mulți A. 21: pustuirii turcești B. 23: muntele Manur B.

19v precum scrie Iustin carte XLIV, s'au aşezat acolo; şi acea parte | a Işpaniii o au numit Iveria, pre numele lor. Acestea pre urmă împreunându-să cu Franţozii, ce să chema mainte Galateni şi Ţelteni, făcându-să şi împreunându-să den doaă niamuri unul, adecă tot un niam, li-au zis Ţilteberi, cum s'ar zice Ţilti şi Iveri; şi aşea Iverii den Asiia, şi den Işpaniia Ţiltiberi să chiamă; den Toval, fičorul lui Afet să trag.

Aşezatu-s'au pre urmă multe niamuri în Işpaniia, cum era în vremile vechi, de-ş căuta oamenii locuri mai bune de traiu, de să muta dentr'un loc la altul. Că Africanii, Arapii, Mavritanii, Cartaghenii, Râmlenii, Francii, Gotii, Ghepidii, Franţozii, Ţimbrii, Humnii sau Ungurii, Vandalii, Elanii, şi alţi strămoşi a Franţozilor, Nemţilor, Slovacilor şi Litveni, ades să râdica de mergea într'acele părţi a Apusului, ca la locuri calde şi bogate şi de odihnă. Şi care niam era mai puternic, acela să aşăza. Că aşea era de cinste bişugul acelor locuri, pentru mademurile aurului, argintului în Işpaniia, cât Hanibal Carthaghenul, până au stăpânit acolo, în tot anul lua câte 12 buţi de aur venit dentr'acei munţi, precum mărturisăscu de acestea Plinie şi Iustin.

Mosoh sau Meseh să înţălege de pe jidovie pe lătinie: trăgând la arcu, sau cum tâlcuiaşte Teliman Stela: lăţind sau împrăştiind. « Al

---

37v precum | scrie Iustin cartea XLIV, s'au aşăzat acolo; şi acea parte a Işpaniei s'au numit pe numele lor Iveria. Acestea pre urmă împreunându-se cu fraţii săi, carii mai nainte să chiema Galateni şi Ţilteni, făcându-se şi sleindu-să din 2 neamuri un neam, le-au zis Ţilbiter, ca cum le-ar fi zis Ţilti şi Iberi; şi aşa Iberii din Azia şi din Işpania Ţilbiter din Tubal, fečorul lui Afet, să trag.

Aşăzatu-s'au pe urmă multe neamuri în Işpaniia, cum era în vremile vechi, de-ş căuta oamenii locuri mai bune de traiu, şi să muta dintr'un loc la altul. Că Africanii, Arapii, Mavritanii, Carthaghenii, Râmlenii, Francii, Săitii, Ghepidii, Franţozii, Notmanii şi pre urmă Ţimbrii, Hunii sau Ungurii, Vandalitii, Alanii şi alţi strămoşi a Franţozilor, Nemţilor, Slovacilor şi Litfenii ades să râdica de mergea în părţile Apusului, ca la locuri calde şi bogate şi de odihnă. Şi care neam era mai puternic, acela să aşăza. Că aşa era de cinste acele locuri, pentru mademurile aurului, a argintului în Işpania, cât Hanibal Cartaghenul, până au stăpânit acolo, în tot anul lua câte 12 buţi de aur curat venit dintr'acele dealuri, precum mărturisesc de aceste Plinie şi Iustin.

Masoh sau Mezeh să înţelege după jidovie pe latinie: trăgând la arc, sau cum tâlcuiaşte Telliman Stella: lăţându-se sau împrăştiindu-se. « Al

șeasele fečor a lui Afet, sau de pe trasul arcului, au lățindu-să în hotar departe, să numește »; acesta iaste moșul și patriarhul a tot niamul Moscalilor, a Rusilor și a Leșilor, a Volinilor, a Cehilor, a Mazurilor, a Bulgarilor, a Sârbilor, a Horvaților, a tuturor năroadelor, care grăesc slovenește.

Teras, al șeaptele fečor a lui Afet, să înțălege: stricătoriu, răsipitoriu; acesta au înmulțit niamul Trachilor, pe carii o samă de scriitori de pământ, Tirighetii le zic. Acmu toate acele năroade le stăpânesc Turcii. Lăcuitorii aciia grăesc grecește, turcește, | slovenește și pre la 20r
orașăle ce-s pre mare, grăescu și italiinește. Oraș mai ales acolo în Trațiia Vizantiia iaste, ce să zice acmu Țarigrad, sau cetatea lui Costantin; Pera, ce-i zic Galata, Silivriia, Nicopoe, Odriiul și altele.

Așijdirea scrie Berosie cu dovadă la carte V, precum Teras, făcând Tirul, au așezat limanurile, scalele mării, și au așezat pe Trachi de pre numele său, pe vremea Belii, al doile fičor a lui Nemrot, craiului dela Vavilon. Iară ce scriu unii, aleși Stela Teliman Signianul, precum de pre numele acestui Tiras s'au zis apei Nistrului Tiras, ce acestui lucru noi stăm împrotivă; că măcar că Nistrul, apa care să chiamă la istorii Tiras, să începe den munții rusăști departe de Trachiia, iară

șaselea fečor al lui Afet, sau din trasul arcului, sau după lățindu-se departe să numește »; și acesta Masoh, iaste moșul și patriarhul a tot neamul Moscalilor, a Rusilor și a Leșilor, a Volinilor, a tuturor noroadelor, care grăesc cu limbă slovenească.

Teras să tâlcuiaște pe elinie stricător, răsipitor și acel care strică casele și le răstoarnă. Acest Teras, al șaptelea fečor a lui Afet, acesta au înmulțit neamul Trachilor, pre carii o seamă de scriitori de pământ îi numesc Tirighetii. Astăzi toate acele noroade le stăpânesc Turcii. Lăcuitorii aceia grăesc grecește, turcește și latinește, slovonește și pre la orașăle ce sânt pre mare cu limanuri, grăesc și italinește. Oraș mai ales acolo în Trachia: Vizantia, astăzi Țarigradul sau | 38r
Constantinopolis; Pera ce-i zic astăzi Galata, Silivria, Nicopoe, Caliopol, Lisimahia, Udriiul, iproci.

Așijderea scrie Berosie cu dovadă la cartea V, precum Teras, făcând Tirul, au așăzat limanurile mării și au așăzat și Trachii după numele său pe vremea Belii al doilea, fečor al lui Nomrot, împăratului Vavilonului. Iar ce scriu unii, ales Stella Teliman Seghineanul precum de pe numele acestui Teras s'au zis apei Nistrului Teras, acestui lucru nu-i stăm; că măcar că apa Nistrului, care să chiamă la istorii Teras, să începe din munții rusești departe de Trachiia, iară

32: la malurile B 34: neamul B și B[1].

cade în Dunăre Nistrul aproape de Trachiia. Iară mai multu socotesc că Ghenovezii, carii lăcuiia în Crâm, carii și cetățili ce-s pe locul Moldovei le-au făcut, sau de alții de mai nainte făcute, și ei le-au stăpânit, și pentru mare repegiune a Nistrului, i-au zis Ghinovezii Tiras; că italienește tirar sau tirari să înțălege săgetare, și ăcasta apă Nistrul, unde aliargă pentre stânci așea de iute, ca o săgiată den arcu.

Fičorii lui Gomor, acelui mai mare fičor a lui Afet, au fostu trei: Ascanes, pre care îl numește Moisii la Cartea Facerii X: Ascenet, Rifaz și Gomor. Dela Ascanes, precum toți istoricii jidovești într'un chip mărturisăsc, au eșit toate niamurile nemțăști, carii întâi să chema Ascani. Pre urmă, adăogând de pe nemție, le-au zis Descanii; mai pre urmă Dvisconii și Tevtoni. Pomenește și Omir pre Ascanie și Țara Ascania la sfârșitul a doaă cărți, Iliad, între alți domni č'au fost vinit într'agiutoriu împrotiva Grecilor la Troada.

Deci, precum s'au pomenit de niamuri și năroade, că să muta în alte părți de loc, și-ș schimba locurile unul cu altul, sau îi scotea den hotară mai bune, așea și Ascanenii, urmașii lui Ascanie, s'au mutat în alte locuri; sau cercând locuri mai bune
20v sau neputând | trăi de asupriala altor niamuri, părăsitu-ș'au moșiile sale.

---

cade în Dunăre Nistrul aproape de Trachia. Insă mai mult socotesc că Ghenovezii, carii trăia în Crâm, care şi cetăţile ce-s pe Nistru pe locul Moldovei, le-au făcut, sau de alţii sânt făcute mai de demult, mai nainte le-au stăpânit, şi pentru marea repegiune pre acolo a Nistrului, i-au zis Ghenuvezii Teras sau terare; că elineşte teras să înţelege săgetare. Aşa ăcasta apă Nistrul, unde cură pentre stânci aşa de repede, ca săgata den arc.

Fečorii lui Gomer, acelui mai mare a lui Afet fečori, au fost trei: Ascanes, pre carele îl numeşte Moisi la Bitie X: Ascernet, Rifat şi Togomor. Dela Ascanes, precum toţi istoricii jidoveşti mărturisesc într'un chip, au eşit toate neamurile nemţeşti, carii întâi să chiema Ascani. Pe urmă, adăogând după nemţie, de le-au zis Descanii; mai apoi Dvisconii sau Tvisconi şi Tevtoni. Pomeneşte şi Omir pre Ascanie şi ţara Ascania la sfârşitul a doao carte, Iliad, între alţi domni ce au fost venit întru ajutoriu Troadenilor, împotriva Grecilor. Şi aşa pe acea vreme, neamurile şi noroadele să muta din alte hotară la alte locuri şi schimba moşiia unul altuia, din hotară mai bune gonindu-se. Aşa şi Ascanii, urmaşii lui Ascanie, s'au mutat pre alte locuri; sau cercându-ş locuri mai bune, sau strânşi fiind de asupreala altor neamuri, au părăsit moşiile sale.

1: în Marea Neagră C. 9: ...cum din B.

Că Savelic şi Irodot, cu vestiţi vechi istorici, scriu cu dovadă de urmaşii acestui Ascanes, că Ţimbrii, urmaşii lui Gomer, den carii era şi acest Ascanes, fost-au izgoniţ den Aziia cea Mică de Aliat, craiul Lidilor; ce mai curund de bună voe s'au mutat, pe semne den locurile sale, şi nu numai Ţimbrii şi Ascanii sau Tevtoni, Nemţi, ce şi Sarmatii, şi Ghetei, Daţii, unde sintem noi Moldovenii acmu, Alanii, Ghepidii, strămoşii Litvinilor, Sasii sau Sacii, şi Hinitiianii, toţi dentru un niam, dentru amândoi fičorii lui Afet; unii den Gomor, alţii den Mosoh plodiţi, împreunându-să cu puterile lor la un loc, den Aziia Răsăritului, spre miazănoapte trăgând, întâi s'au aşezat diasupra Mării Negre, care să chiamă Meotes, în care cade apa Donului den părţile moschiceşti, la Azac întră în mare. De a cărora aşezare la un loc, pe aceli vremi, frumos au scris în stihuri greceşte vechiul Dionisie poiaticul, care aşea să înţăleg pre românie:

Multe niamuri să ating
Şi Nemţi şi Ghetti
Scaunul Daţilor
De locurile ce-s pe lângă Meotid
Şi Sarmati şi Bastarti
Şi puternice piepturi a lui Alan.

Că Sabelic şi Irodoft, vestiţii vechi istorici, scriu cu dovadă de urmaşii | acestui 38v
Ascanie, că Ţimbrii, urmaşii lui Gomer, din care era şi acest Ascanes, fost-au izgoniţi din Asia cea Mică de Alead, craiul Lidilor; ci pe semne mai curând de bună voe ş'au mutat locurile sale, şi nu numai Ţimbrii şi Ascanii sau Tvisconii, Nemţii, ci şi Sarmatii şi Ghetii, Daţii, unde sântem acum noi Moldovenii, Alanii, Ghipidii, strămoşii Litvinilor, Sacii sau Sasii şi Heneteianii toţi dintr'un neam, dintru amândoi fečorii lui Afet; unii din Gomer, alţii din Mosoh plodiţi, împreunându-se cu puterile lor la un loc, din Asiia Răsăritului spre amiazănoapte trăgând, întâi s'au aşăzat desupra Mării Negre, care să chiamă Meotis, în care cade apa Donul din părţile moschiceşti, căzând la Azac cade în mare. De a cărora aşăzare la un loc, pre acele locuri, pe acele vremi, frumos au scris în stihuri greceşti vechiul Dionisie poeticul, care aşa să înţelege rumâneşte:

Multe neamuri să ating
De locurile ce-s pe lângă Meotid
Şi Nemţii şi Ghetti
Şi Sarmati şi Bastarni
Scaunul Daţilor
Şi puternici piepturile lui Alam.

6: Setei A. În dreptul rândurilor 7-9, pe margine, la o serie de manuscrise, adăogată însemnarea: « Aicea vezi cum au nemerit Daţii la aceste locuri, unde-i acmu Moldova şi Ţara Munteniască şi Ardialul » A şi C.

Arătaiu dar până aicea, cu multe niamuri, de unde au eşit şi Daţii, carii au descălecat locurile Ţărăi Moldovii şi a Ţărăi Munteneşti dela părţile ţărălor despre răsărit spre miazănoapte. Iară vom mai scrie de Daţi, şi de alte niamuri, č'au eşit tot dentru o sămînţie.

Den Gomor, al treile fečor a lui Gomer, nepot lui Afet, strănepot lui Noe, Gotii cei războinici, soţii Ţimbrilor, şi megiiaşii lor: Iatvejii, Alanii, Polovcii, Peicinghii; era numărul lor cu Togormu cniazul lor 14.000, precum scrie Filo, şi acestea în trei sute de ai după potop. După amestecarea limbilor la turnul Vavilonului, dacă să înmulţiră sămenţiile, au tras în părţile spre miazănoapte den Asiriia, până cât după
21r câtăva vreme au vinit în câmpii ce să află | la Marea Niagră şi Moartă, căriia îi zic istoricii Meotidis, precum scrie în scrisorile vechi: Pontum Evxenum şi Palis Meotidis; acestu nume are Marea Niagră. Acolo într'acei câmpi, îndelungate vremi petrecând sămînţiia şi urmaşii lui Gomer şi a lui Togomer, strâmturile Mării Negre, unde cade Iazerul Meotidului într'însa, i-au zis Gomerium Bosforos; şi pre urmă, după grecie: Chimerium şi Ţimirium. De pre numele său i-au numit pre urmă aciia sânguri Ţimirii, şi pe urmă cu vreme Ţimbri s'au chemat. Iară pe urmă, neputând încăpea, că să înmulţisă de nu mai încăpea

---

Arătat-am dară până aicea, cu alte neamuri, de unde au eşit şi Daţii, carii au descălecat locurile Ţărăi Moldovei şi în Ţara Muntenească dela părţile răsăritului spre amiazănoapte. Iară vom mai scrie de Daţi cu care şi din alte seminţii, ce au eşit tot dintr'un neam.

Den Togormu sau Tbormu, al treilea fečor al lui Gomer, nepot lui Afet, strenepot lui Noe, Gottii cei războinici, tovaroşii Ţimbrilor şi vecinii lor; Iatăvăeştii, Alanii, Polovţii, Peiacinghii de carii cu numărul lor era cu singur Togormu. cneazul lor 14.000, precum scrie Filon, şi acesta îndată la 300 de ani după potop. După amestecarea limbilor la Vavilon, deaca s'au înmulţit seminţiile, au tras spre părţile spre amiazănoapte din Asiria, până după câtăva vreme au venit în câmpii carii să află astăzi la Marea Neagră ce-i zic şi Moartă, căriia îi zic istoricii: Pontumu Evxenum şi Palus Meotidis. Acolo într'acei câmpi, îndelungate vremi petrecând sămînţiia şi urmaşii lui Gomir şi a lui Togormer
39r strâmtorile Mării | Negre, unde cade iazerul Meotidului într'însa, i-au zis Gomireum şi Bosforum şi pe urmă, după grecie: Chimernum şi Ţimernum. Dupre numele său i-au numit pre urmă aceiaşi singuri Ţimerii şi cu vreme pre urmă Ţimbri s'au chiemat. Mai apoi, neputând încăpea, pentru mulţimea cu care s'au plodit

într'acei câmpi, s'au împrăştiiat, cineş cu povăţuitorii săi, în alte părţi de lume. Unii au tras la apus și s'au așezat deasupra Prepontului, pre malul Asii, unde cade Marea Niagră la Helespont, Marea Trachiei, la Țarigrad, la Galata și la Halchidon. Alții s'au așezat în Tavrica, unde sintu acmu Tătarăi Perecopului și Mancop și Chefea și Crâmul, vestite orașe. Alții în Trachiia au trecut și în Dațiia, unde sintem noi Moldovenii și Țara Munteniască. Și de acei Țimbri, căci au fostu aproape de Greci și având îndelungate războae cu înșii, Omir întru Iliadele sale și Apolonie și alții în stihuri grecește și lătinește, scriu pre largu. Alții pre apa Donului și pre apa Volgăi, în câmpi a trăi s'au ales. Alții pe apa Buhului, căriia îi zic că să chema apa Buhului, Hipanes, precum zice Ptolomeiu și Solin, și pe Nipru, pe Desna, pe Sosa, iproci, s'au lățit. Iară alții au rămas pe loc, unde șăzusă dentăi, ales cei mai bătrâni, carii nu putea, nice li să cădea să îmble, rătăcind den loc în loc, tot pre lângă Marea Niagră și pe iazerul ei. Și aciia toți rămăsese Goti, Ghepidi, Pivceni și Pecinghi și Polovți de pre vânătorie sau de pe prada oștască s'au numit. Pe urmă alții și mai departe, spre miazănoapte trăgând, s'au așezat unde-i acmu Volinul, Podol și Litva. Alții spre marea, căriia îi zic Marea Balticum și Venedecum și Marea Prusască s'au lățit pre acele

---

într'acei câmpi, s'au împrăştiiat, cineş cu povăţuitorii săi în toate părțile de lume. Unii au tras la apus şi s'au aşăzat deasupra Propontului, pre malul Asiei, unde cade Pontul Evxinus, adecă Marea Neagră, la Halespontu, Marea Thrachiei la Ţarigrad, la Galata şi la Halchidon. Alții s'au aşăzat în Tarivca, unde sânt astăzi Tătarăi Pericopului şi Mancop şi Chefea şi Crâmul vestit oraş. Alții în Trachia, au trecut și la Dația, unde sântem noi astăzi Moldovenii şi Muntenii. Şi de acei Ţimbri, căci au fost aproape de Greci şi că au avut îndelungate războaie cu dânşii, Omiru întru Iliatdele sale şi Apolonie în stihuri şi Procopie, Iornandu şi alți Greci şi latini istorici de ajuns şi pe larg au scris. Alții pe apa Donului și pe Volga în câmpi au trăit. Alții pe apa Buhului, cării ape Ptolomeiu şi Solin îi zic Hipanis, şi pe Nipru şi pe Desna, pe Sona, iproci, s'au lățit. Iară alții, în câmpii cei ce şăzuse întâi ales cei mai bătrâni, că de au umblat rătăciți, au rămas pre malurile Mării Negre şi pre iazerul Meotidului. Şi aceştea toți rămăsese Goti, Ghepidu, Pevceni şi Piecinghi şi Polovții de pre vânătorie sau dupre pradă obştească s'au numit. Pre urmă alții şi mai departe, spre amiazănoapte trăgând, s'au aşăzat la locurile unde astăzi Volinul, Podolia şi Litva. Iară alții spre mare, cării mări îi zice Balticum şi Venedecum şi Marea Prusească s'au lățit pre acele

21v locuri, unde-s acmu Filandii, Şvezii, Litva, | Zmuzii, Cursii, Prusacii vechi şi Danenii, carii toţi den Afet şi den Gomer, fečorul său, au eşit, schimbaţi cu limba dela turnul Vavilonului.

Aşea vom dar să arătăm niamul Daţilor, carii au eşit la locul acesta a Moldovei şi a Ţărăi Româneşti; de unde şi cum au nemerit pre aceste locuri, ni-au căutat şi pentru alte niamuri, de începutul lor a scrie cu zăbavă cetitorului; socotim că de aicea ne va agiunge a scrie pre rând mai mult pentru Dachi, ce niam au fostu, că ni să pare că am scris deplin, care nice la un letopisăţ a ţărăi noastre, nime n'au ameliţat măcar cât de puţin de acestea ce am scris noi, cu multă ostenială, den oare câte cărţi streine.

---

locuri, unde astăzi Filandii, Şvezii, Litfa, Zmuzii, Cursii, Prusaţii cei vechi şi Danenii, carii toţi din Afet şi din fečorul său Gomir au eşit, schimbaţi cu limbile dela răsipa turnului Vavilonului.

Aşa dară, pentru să arătăm neamul Dachilor, care au aşăzat locurile aceste a Moldovei şi a Ţărăi Munteneşti, de unde şi cum au nemerit pe aceste locuri,
39v ne-au căutat şi alte neamuri | din începutul lor a scrie, cu zăbava cititoriului. Socotim, că de acum ne-ar agiunge a scrie mai mult de Dachi, ce neam au fost şi cum au nemerit pe aceste locuri, că ni să pare că am scris deplin; nici la un letopiseţ al ţărăi noastre ni să pare că n'au amelinţat cât de puţin de acestea ce am scris noi în letopiseţul nostru cu mare şi multă osteneală, în multă vreme din multe cărţi streine.

Şi acest capitol este tradus tot din Strjkowski, *l. c.*, pp. 13—18.

Pentru Daţı

CAP VI

Iară la ce an s'ar fi aşezat Daţii pre aceste locuri dela zidirea lumii, cu greu iaste a să adeveri, de vreme ce nime ales văleturile n'au scris; de au şi scris, încă nu să tocmăscu: cându într'un chip Grecii, într'altu chip Râmlenii socotesc anii dela zidirea lumii; iară, cât am putut afla, nu am lăsat să nu scriem.

Pomenit-am mai sus, că înmulţindu-să niamurile în câmpii despre Marea Niagră, cât nu încăpea în locurile acelea, s'au răşchirat. Iară Gheţii, Daţii, cărora le zice Curţius, scriitoriul vieţii lui Alexandru Machidon: Dahi, Sahi, Gheti, Massagheti, fiindu cursul ailor dela

---

Iară la anii ce s'ar fi aşăzat Daţii pre aceste locuri dela zidirea lumii cu greu iaste a să adeveri de vreme că nimini ales anii nu scrie; iar de au şi scris însă nu să tocmesc când într'alt chip Grecii, şi într'alt chip Râmlenii socotesc anii dela zidirea lumii; iară cât am putut afla n'am lăsat nescris

CAP VI

Cum s'au pomenit mai sus, înmulţindu-se neamurile în câmpii aceia despre Marea Neagră, atâta cât nu mai putea într'acele locuri încăpea, ci s'au împrăştiiat cu povăţuitorii săi pen toate părţile de lume. Atuncea Gheţii, Daţii, cărora le zice Curţius, ce au scris « Viiaţa lui Alexandru Machidon », Dachi, Sahi, Gheti, Massagheti, fiind cursul anilor dela

---

1: Pentru Dachii de pre aceste locuri, unde-i acmu Moldova şi Ţara Munteniască C.

zâdirea lumii 5400, au nemerit pe aceste locuri. Iară de unde li s'au dat acestu nume Daţi acestor niamuri, č'au descălecat pre aceste locuri, scrie Strabo historicul zicând: « Niamurile despre răsărit, mai vechi decât cele despre apus ». Scriu unii, precum aceste niamuri ce au nemerit într'aceste părţi, li s'au zis Daţi şi Davi, ce să înţălege de pre limbă grečască dais, adecă războiu, că era acest niam a Daţilor foarte războinic; precum şi Ghetilor de pre Ghessi, care să înţălege paliţă lungă, că ghessis, precum au scris Criton, iaste bârnă lungă sau paliţă lungă.
22r Şi odată cu Daţii s'au aşezat | spre aceste locuri şi Gheţii, însă ei mai spre răsărit, unde iaste Crâmul acmu; iară Daţii mai spre Dunăre, şi mai spre Ţara Nemţască, precum mărturisăsc şi cetăţile sau oraşele lor, care să hotărăscu tot în slovele dava, cumu-i: Serghi-dava, Deţi-dava, Marţi-dava, adecă dava lui Serghie, dava lui Daţie, dava lui Marco, iproci. Iară Gheţii era mai cunoscuţi Grecilor, decât Daţii pre atunce, căci Gheţii mai adese trecând scursurile Dunării în Dobrogea, făcea mari prăzi, şi în Trachiia, în Ţara Grečască. Dion Prusău Sofista, prea învăţat, au nemerit în părţile acelea, unde era aşezaţi Gheţii, precum mărturiseşte Filostrat, ce au scris istoria « De lucrurile Gheţilor ». Niamul

---

zidirea lumii 5400, au nemerit pre aceste locuri, unde sântem noi Moldovenii şi Muntenii acum. Iar, de unde li s'ar fi dat acest nume Daţi acestor neamuri, ce au descălecat aceste locuri, scrie Strabon istoricul de zice: « Neamurile despre răsărit mai vechi decât cele despre apus ». Scriu unii, precum aceste neamuri pe aceste locuri, li s'au zis Daţi şi Davi, ce să înţelege după grecie, adecă războiu, că era acest neam al Daţilor foarte războinic; precum şi Gheţilor despre gheghis, mutând după grecie s în t care să înţelege paliţă lungă; că ghesis precum au scris Criton iaste bârnă lungă sau paliţă lungă. Şi odată cu Daţii au eşit pre aceste locuri şi Gheţii, însă ei mai spre răsărit, spre Marea Neagră, unde iaste Crâmul; iar Daţii spre Dunăre şi mai spre Ţara Nemţească, precum mărturi-
40r risesc | şi cetăţile şi oraşăle lor, care să hotărăsc tot în slove dava, cumu-i Serghie-dava, Deţi-dava, Marţi-dava, cum s'ar zice dava lui Serghie, dava lui Daţie, a lui Marco, iproci. Iară Gheţii era mai cunoscuţi Grecilor pe acea vreme, decât Daţii, pentrucă Gheţii mai ades trecând cursurile Dunării peste Dunăre în Dobrogea, făcea mari prăzi şi în Trachia Ţărăi Greceşti. Dion Pruseu Sofista, prea învăţat, au nemerit în părţile acelea unde era Gheţii aşăzaţi, care precum mărturiseşte Filostrat au scris istorie « De lucrurile Gheţilor ». Neamul

---

16: Cufista A şi C.

acesta, vechii Dați sau rămășița Gotilor; că totodată sintu știuți: Dații, Gheții și Gotii, mărturisește Tolpentin din Dion, la viața lui Domic, iproci.

Iară hotarăle Dației despre răsărit era apa Nistrul, ce să chema Tiras; despre miazăzi Marea Niagră și Dunărea; despre apus Panoniia, unde-i acmu Buda; despre miazănoapte Morava și Podoliia în crăiia leșască, unde iaste și Camenița. Sântu oarecare istorici, carii dau și Podoliia și câmpii peste Nistru, până în Buh, și peste Dunăre Misiile amândoaă, unde zicem acmu Dobrogea și o parte de Ilirâc, să fie tot de Dațiia.

Pre un niam ce le zic Boei, Tavristi și Scorditii, ce au eșit den sămințiia Franțozilor, și trăia pre lângă apa Sava și Drava; împrotiva acestora s'au râdicat Dații și i-au supus; ce pre urmă, împărțindu-să, Scordestii s'au împrietenit cu Dații și prăda în Dobrogea și în părțile Panoniei, unde-i acmu Țara Unguriască; de aceste mărturisește Bonfin. De acești Dați pomenește Cvint Curțius, istoricul de faptele lui Alexandru Machedon, cum am scris mai sus, însă nu aceia Alexandrie minčunoasă, ce-i pre limba româniască plină de basne. El scrie că sintu viniț Sahi, Dahi, Gheti, Massagheti, tot un niam, | când încă lumea 22v
toată era mai rară în oameni. Și dentr'aceștie Dahi, noi zicem Dachi, precum zic și Grecii; iară Latinii și Leșii zic Dați, den care niam sint Sasii den Ardial. Și era și aicea în țară la noi Sasi, până nu demultu;

---

acesta, vechii Dați sau rămășița Gotilor; că totodată sânt știuți Dații, Gheții și Gotii, mărturisește Topeltin din Dion, la viața lui Domiacli și a lui Traian, Iulie Capitolin în viața lui Maximin, iproci.

Iară hotarăle Dației despre răsărit era apa Nistrul, la istoricii cei vechi Teras să numește; despre amiazăzi Marea Neagră și Dunărea; despre apus Panonia, acum țărăle Budii; despre amiazănoapte Morava și Podolia în crăiia leșască, unde iaste și Camenița. Sânt o seamă de istorici, carii dau și Podolia și câmpii peste Nistru, până la apa Buhului, și peste Dunăre Misiile amândoao, carele să chiamă Dobrogea, și o parte de Iliric să fie fost tot de Dațiia.

De acești Dați pomenește și Cvintus Curțius, istoricul de faptele lui Alexandru Machidon, cum am pomenit mai sus, însă nu Alixandriia mincinoasă, care iaste și pre limbă rumânească plină de basne. El scrie: Sahi, Dați, Ghetti, Massagheti, tot unii, sânt veniți, cum s'au zis, când încă lumea era mai rară în oameni. Și dintr'acești Dahi, noi zicem și Grecii zic Dachi; iar Latinii și Leșii zic Dații, dintru carii să trag Sasii din Ardeal. Și până nu demult au fost și aicea la noi în țară;

1: rămășița Gheților C.

iară la satele cele hănești în Buğac, și acmu sint de le zic Testabani, că să trag de acel niam, și au mari istorici marturi. Limba lor iară așea veche era, dela împărțirea limbilor dela zidirea turnului la Vavilon. Au price Sasii cu Nemții: carii sintu mai vechi de dânșii? Sasii zic că Nemții au luat limba dela dânșii, iară Nemții zic că Sasii dela dânși au eșit den Saxonia; ce aceste prici le lăsăm la dânșii; noi numai pomenim cât slujește rândului nostru la scrisoarea letopisățului nostru.

Acești Dați sau Dachi, cum am arătat mai sus, cu 400 de ani de mai nainte de Nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos, s'au așezat pre aceste locuri, și având megiiași pe Gheți, împreunându-să la un loc, trecea Dunărea, și multe prăzi și stricăciuni făcea în părțile stăpânirii Râmului, că să făcea cu toții ca la doaă sute de mii de oaste.

Iară Avgust Chesariu, întâiul împărat a Râmului și a toată lumea, după ce s'au strâcat și s'au mutat stăpâniia Râmului ča de obște, pe a căruia vreme au născut Domnul nostru Isus Hristos, precum cântă

---

iar la satele cele hănești la Buğac, și acum sânt de le zic Testabanii, că să trag și au mare istorici martori. Limba lor iară așa veche, cum am arătat când s'au despărțit limbile dela zidirea turnului Vavilonului. Au price Sasii cu Nemții, pentru mai de multe vacuri, cine sânt mai vechi de dânșii?

40v Ceștea că Nemții au luat dela dânșii limba, | iar Nemții zic că Sasii dela dânșii au eșit din Saxonia; ci aceste prici le lăsăm la dânșii; noi vom pomeni cât slujaște rândul nostru la letopisețul nostru.

Acești Dați sau Dachi, cum s'au arătat mai sus, cu 400 și mai bine de ani mai nainte de întruparea Domnului și Mântuitorului nostru Isus Hristos, s'au așăzat pre aceste locuri, și având megiiași pe Gheți, împreunându-se la un loc trecea Dunărea, și multe prăzi făcea în părțile stăpânirii Râmului. Ca 200.000 de oaste să făcea de toți de pre un neam ce le zic Boi, Tlavistri și Scurdastii, carii au eșit din semințiia Franțozilor și trăia pe apa Travei și Savei; împotriva acestora s'au râdicat Dații de i-au supus; și pre urmă împărțindu-se Scurdistii, să tovăroșiia cu Dații de prăda Dobrogea în părțile Panonii, unde iaste acum Țara Ungurească; acestea mărturisește Bomfin.

Iară, deaca au stătut întâiul monarhul al Râmului și a toată lumea, Avgust Chesar, după ce s'au mutat și s'au stricat stăpâniia Râmului cea de obște, pe a cărui vreme au născut cu întrupare Mântuitoriul lumii Domnul nostru Isus Hristos, precum cântă

15: s'au născut C. 27: Boit B.

beserica noastră în sara născutului : **Авгѹстъ єдино началствѹющѹ на земли** adecă: « Avgust însuși stăpânind pre pământu »; acest împărat, Avgust Chesariu, au pornit împotriva Dachilor oaste 50.000 cu oamenii săi Curio și pe urmă cu Lucul, carii au străbătut cu oștile râmlenești până la marginile Donului și la Marea Niagră și abiia au supus pre Dachi supt ascultarea împărățiii Râmului, de au căutat Dații a dare bir la visteriia împărății Râmului.

Iară scrie Ioan cel Mare în istoriia « De năroade » zicând: « Gottii la ostrovul Scandanavii sau Scandiia, curund după potop s'au așezat ».

Iară Ammiia Marchel, la carte XXVII, cu socotiala a tuturor | 23r
scriitorilor ailor, precum Dații sintu mai vechi decât Ungurii, veniți la Ardial și în locurile acestea unde sintem noi; că, în vremea ce vinisă Dații pe aicea, nu era în Țara Unguriască niceun Ungur; iară Dații cu câteva sute de ai mainte de Hristos, cum am scris mai sus, au ținut aceste locuri până la Traian, împăratul Râmului, precum vom scrie la rândul său. Și Filip, tatul lui Alexandru Machedon, precum mărturisește Iornand, legând pace cu Gotii, și-au luat și fămee pre Scodopa, fata lui Gottil, craiul Gotilor, cum cu legătura aceia să-ș întăriască împărățiia Machedoniei. Iară Dațiia, zice Iornandu, Dația cea veche,

---

biserica noastră în vecerniia agiunului Nașterii: Авгѹстѹ иєдино началствѹющоу на земли iproci, adecă: Avgust însuși stăpânind pe pământ; acest Avgust Chesar au trimis împotriva Dachilor 50.000 de oaste cu hatmanii săi cu Curio și pe urmă cu Luculus, carii au străbătut cu oștile Râmului până la marginile Donului și la Marea Neagră și abiia au supus pe Dachi supt ascultarea împărății Râmului, de au căutat Daților a da și bir împăraților Râmului.

Iară scrie Ioann cel Mare în istoriia « De năroadele » de zice: « Gottii la istovul Scandinavii sau Scandiia, curând după potop s'au așăzat ».

Iară Amie Marchel, la cartea XXVII, cu socoteala tuturor scriitorilor anilor, precum Dații sânt mai vechi decât Ungurii veniți în țărăle Ungurești, la Ardeal și în părțile acestea unde sântem noi; că pe ce vreme nemerise Dații într'aceste părți, iar în Țara Ungurească niciun Ungur nu era; iară Dații, precum am scris, mai înnainte de Hristos cu câteva sute de ani au ținut aceste țări până la Traiian, | împăratul Râmului, de care vom scrie la rândul său. Și 41r
Filip Machidoneanul, tatăl lui Alexandru Machidon precum mărturisește Iornaldu, legând pace cu Gottii, și-au luat fămee pre Medopa, fata lui Gotin, craiul Gotilor, ca cu legătura aceia să să întărească împărățiia Machidonenilor. Iară de Dația, zice Iornald: Dația cea veche,

care o stăpânesc acmu şi năroadele Ghepidilor, care loc stă în videre Missii, ce-i zicem Dobrogea acmu, peste Dunăre, ca cu un brâu împregiurată, doaă căi numai având, acestea locuri că s'au chemat unde-i acmu Moldova, Ţara Munteniască şi Ardialul; care şi Iulie Capitol la « Viaţa lui Maxim » şi Elie Spartu întru « Viaţa lui Antonin » împăraţilor Râmului, şi Filip Melanhtu, tot aşea mărturisăsc de zic: « Daţii era unde sintu acmu 7 cetăţi »; cu carii şi Martin Ieziler zicând: « Să socotesc Ardelenii de războinici Evropii aceştiia, cu Moldovenii şi cu Muntenii sintu vechi Daţi ». Mărturiseşte şi Ieronim Canin de Daţi, zicând: « Gheţii sau Daţii tot locul au stăpânit, care închide astăzi Ardialul, Ţara Munteniască şi Ţara Moldovii ».

Iară nu multă vreme trecând după moarte lui Avgustu Chesariu şi altor împăraţi râmleneşti, în anul dela Hristos 88, în zilele lui Domentiian împărat, s'au rocoşit Daţii asupra împărăţiei Râmului; trecând Dunărea, lovit-au cu oştile în Dobrogea, unde era Ulpius Sabinul deregătoriu dela împăraţii Râmului de pază despre Daţi, şi prădară Dobrogea peste tot, şi omorîră şi pre acel deregătoriu, ce era de pază, cum s'au pomenit; iară craiu Daţilor era anume Decheval. Iară înţălegând

---

care o stăpânesc acum şi noroadele Ghepidilor, care loc stă în vederea Misii, ce-i zic Dobrogea acum, peste Dunăre cu munţii ca cu un brâu împregiurată, doară cât numai având aceste locuri că s'au chiemat, unde iaste acum Moldova şi Ţara Muntenească şi Ardealul; care şi Iulie Capitol la « Viaţa lui Maxim » şi Elie Spart în « Viaţa lui Antonin » împăraţilor Râmului şi Filip Melanhtu' tot aşa mărturisesc de zicu: « Daţii era acum, unde sânt 7 cetăţi », cu care şi Martin Iezeleftu zice: « Să socotesc Ardelenii de războinici Evropii, aceştiia cu Moldovenii şi cu Muntenii sânt vechi Daţi ». Iară aicea mărturiseşte şi Gherolan Cachin de Daţi zicând: « Daţii sau Gheţii tot locul au stăpânit, care coprinde astăzi Ardealul, Moldova şi Ţara Muntenească ».

Iară, după moartea lui Avgust Chesariu şi altor împăraţi romani, stând împărat Dominchiian, în cursul anilor dela Hristos 88, s'au rocoşit Daţii asupra împărăţiei Râmului; şi trecând Dunărea cu oştile lor, au lovit în Dobrogea, unde era ispravnic pus de împăraţii Râmului pentru paza despre Daţi, Opius Sabinul; prinsu-l-au viu Daţii pe acel Opius şi l-au omorît; prădat-au toată Dobrogea, având craiu pe acele vremi Daţii pre Decheval. De ačasta înţelegând

---

13: 80 C. 16: împărăţia C.

Domentian, împăratul Râmului, de rocoşirea Daţilor cu craiul lor, socoti să nu rămâe în ocară numele său de Daţi, fiind birnici lui, şi au purces cu oşti asupra Daţilor, având hatman oştilor sale pre Avrilie Fuscu. | Şi sosind la Ilirâc, îndată făcură pod de vasă, legate cu coşuri 23v pline de piatră, peste Dunăre, şi de sirgu trecu cu oştile sale şi Fuscu şi Domentiian. Iară Dachii cu craiul său Decheval, încă fiind gata, la Dunăre li-au eşit înnainte Râmlenilor; şi dând războiu de îmbe părţile, cu multă vărsare de singe, rămas-au izbânda la Daţi, şi luară toată tabăra Râmlenilor; şi s'au întorsu Domentiian împărat cu multă ruşine la Râm.

Scriu unii de zic că Domentiian, vrând să-ş acopără ocara şi să zică că el au biruit pre Daţi, poroncit-au să-i iasă în tâmpinare tot oraşul Râmul, ca unui biruitoriu să-i facă cinste; ce mai mare ocară şi batğocură au adus asupra sa Domintiian împărat cu acea fală a lui minčunoasă.

N'au mai cutezat apoi Domintiian a face războiu cu Daţii, ce încă au legat de le da şi bir Daţilor; şi au luat bir în 20 de ani şi mai bine Daţii dela Râmleni până au stătut Traian împărat Râmului, de au bătut şi au spartu pre Daţi de pre aceste locuri, că prăda Daţii ţărăle ce era închinate la împărăţiia Râmului. Pentru aceia au luat bir, precum şi Leşii

---

Domintiian împărat, au socotit să nu să lasă în ocara Daţilor, carii şi birnici era Daţii împăraţilor Râmului; au purces singur cu oştile sale asupra lui Decheval, craiul Dachilor, şi era hatman lui Domentiian împăratul Avrelii Fusc. Şi, după ce au sosit oştile râmleneşti, cu Dometiian împăratul, la Iliric, au făcut pod peste Dunăre din vase şi coşuri umplute cu piatră, şi de sârg trecură oştile lui Dometiian cu hatmanul lor Avrelii Fosco. Ci şi Daţii cu craiul lor Decheval era cu oştile sale gata la Dunăre; şi s'au făcut un războiu mare de amândoao părţile cu mare vărsare de sânge şi biruiră Daţii pre | Râmleni şi-i 45v răsipiră de le-au luat toată tabăra; iară Domentiian s'au întors ruşinat la Râm.

Insă au socotit Domentiian împăratul să amistuiască despre Râmleni ocara sa, s'au arătat că s'au înturnat cu izbândă; ci aceia mai multă ocară şi batğocură i-au arătat asupra sa Dometiian.

Ce pre urmă i-au căutat lui Domentiian a da o sumă de bani din vistieriia Râmului Daţilor, cum şi în vremile noastre da Moscalii şi Leşii Tătarălor cojoace să nu le prade ţărăle; că prăda şi Daţii cu călărimea ţărăle supuse

---

8: mare vărsare C.

și Moscalii până nu demultu, ce acmu în zilele noastre, da cojoace Tătarălor, să nu le prade țărăle, scrie Topeltin.

Iară pecetea Daților era doi lei cu gurile căscate unul spre altul, și diasupra lor era coroane.

Trăit-au Dații pre aceste locuri cinci sute și mai bine de ani. Deci s'au răsipit Dații de pre aceste locuri de puterea lui Traian č'au vinit asupra lor.

împărăției Râmului 20 de ani până la răsipa lor de Traiian și lua Dații bir din vistieriia Râmului, scrie Topeltin.

Iară semnul sau pecetea Daților era 2 lei împotrivă unul altuia cu gurile căscate, și desupra leilor coroană, precum pentru deşchisul minții s'au zugrăvit stema Dații, cum vezi aici.

Trăit-au Dații dară pre aceste locuri 500 de ani, până la răsipa lor de Traiian împăratul Râmului.

Capitolul este alcătuit din extrase copiate sau traduse din: Miron Costin, *l. c.*, p. 19, 25, 26; Antonii Bonfinii, *Historia Pannonica*, p. 5, 14, 24 și Laurentius Toppeltinus, *Origines et occasus Transsylvanorum*, p. 8, 24, 74, 75 și 76.

Pentru împărățiia Râmului și pentru hotarăli ei

CAP VII

Impărățiia Râmului, căriia în putere și în lățime n'au fost nicio împărăție de când iaste lumea, citește istoriile Râmului și a lumii și vei afla de mărimea ei, și altă mai mare împărăție decât ačasta n'au fost. De aˇasta împărăție afla-vei și la proroci, ales la Daniil cu dezlegarea visului | lui Navohodonosor, împăratul Asiriii. De ačasta împărăție 24r afla-vei că cântă și svinta beserica a noastră, în sara Naşterii Domnului și Dumnezăului nostru Isus Hristos: Ꙗвгѹст єдино началствѹющѹ на земли, adecă: Avgust singur domniia pre pământu, iproci.

Aicea veni rândul să pomenim de Traiian împăratul Râmului carele au venit asupra lui Decheval craiul Daților de au descălecat cu Râmleni țărăle Daților, pomenind întâi de împărățiia Râmului și de hotarăle ei pentru mai deșchisă voroavă a istorii noastre

CAP VII

Impărăția Râmului căriia putere și lățime asemenea n'au fost nicio împărăție de când iaste lumea, de mărirea ei citește toate istoriile lumii, mai mare nu vei afla alta nici pre aceste vacuri de acum, nici în cele trecute. De aˇastă împărăție vei afla și prorocii, ales la Daniil Prorocul, cu dezlegarea visului lui Navohodonosor, împăratul Asiriei. De ačastă împărăție cântă și sfânta biserica la vecerniia Naşterii Domnului Dumnezeu și Mântuitoriul Isus Hristos: Ꙗвгѹстѹ иєдино началствоующоу на земли adecă: Avgust singur stăpânind pământul.

4: istoriile lumii C.

Acest Avgust, împărat Râmului, au stătut cel întâi după stăpâniia cea de obște, de sfătuia Râmul cu obște. In zilele acestuia, au născut Hristos Mântuitoriul lumii den Prea curata Fečoară Mariia.

Numele său să trage de pre orașul Roma, noi zicem Râmul, care oraş iaste în Italia pe apa Tivrului. Iară începutul împărăției aceștiia iaste den Troada, care o au răsipit-o Elenii, având multă vreme războiu cu Troadenii, pentru răpirea Elenii, fămeii lui Menelau, de Alexandru, fičorul lui Priam, împăratul Troadei; pentru care fămee să o întoarcă domnu-său, de unde o răpisă, pururea svătuia doi domni de Troada, anume: Antenor și Enea, ce măzdind pre alți domni svetnici fečorul lui Priam, să nu dea pre Elena, s'au trăgănat svada până la stângerea de tot a Troadei. Și n'au hălăduit nime altul, nice în cetate, nice în olatele ei, fără acești doi, ce s'au pomenit, Antenor și Enea cu gloatele lor; ori că știia Grecii sau Elenii că acești doi domni svătuia spre bine pe Troadeni, și i-au lăsat de nu i-au gonit, ori ei, cunoscând la ce trage lucrul, s'au păzit de vreme; și au eșit cu oamenii săi, și s'au încărcat în vase, și s'au dus în lume. Deci Antenor au descălecat Veneţiia pre pământul Italiii.

42r Acest Avgust, împăratul Râmului, au împărățit întâi după stăpânirea cea | de obște, de să stăpâniia Râmul — cu sfetnici — de obște. Și în zilele acestuia au născut și Mântuitoriul lumii, Fiiul și cuvântul lui Dumnezeu, din Preacurata Fečoară Mariia.

Numele său să trage după orașul Roma, cum zicem noi Râmul, care oraş iaste în Italia, pre apa Tivrului, curătoare în Marea Albă, cu cale de câteva zile mai jos de Râm, din izvorul munților Italiei început. Iară începutul acestii împărății iaste dela Italia — care iaste mai veche decât Râmul și decât începutul aceştii împărății — iaste din Troada, care o au răsipit Elinii sau Grecii, trăgând multă vreme război cu Troadenii, pentru mare strâmbătate a lor ce să făcuse Troadenii cu furtișagul Elenii, femeii lui Menelau, de Alixandru Paris, fečorul lui Priam, împăratul Troadei, care fămee să să întoarcă Grecilor pururea sfătuia doi domni din Troada: Antenor și Enea. Ci măzdind pre alți sfetnici domni fečorul lui Priiam să ție cu dânsul, să nu dea pre Elena, s'au trăgănat sfada până la de tot stingerea a Troadei. Cât nimini n'au hălăduit, nici cetatea, nici olatele ei, fără numai acești doi domni, ce s'au pomenit, Antenor și Eneas cu gloata lor; ori că știind Grecii că aceia sfătuia spre bine și nu i-au gonit, ori că ei, ca niște oameni cunoscători la ce trage lucrul, s'au păzit mai de vreme și au eșit cu casăle și cu oamenii săi încărcați în vase. Din carii Antenor au descălecat Veneţiia în pământul Italiei.

Iară Eneas pogorînd mai ğos, au abătut la marginea iar a Italiii, unde domniia Latin Craiul o parte de Italiia. Îndemnat și de prorocii lor păgânești, au început svadă cu acel craiu anume Latin, după a căruia nume să numește limba lătiniască.

Nu era acele locuri, pre atunci, cu oameni deși așezate, și singur craiul îmbătrânit de zili, numai o fată den trupul său avea și era logodită după un domnu de Italia, anume Turnus, și era mulți domni de Italiia | 24v nepriiatini; pre aciia i-au tras Enea în partea sa împrotiva lui Turnus, și a lui Latin Craiu, și cu războae, cu multă vărsare de singe, au biruit pre Turnus, până au și perit Turnus în războiu. Deci au căutat lui Latin Craiu, a priimi pe Troadeni în țara sa în Italia, și pre Enea ginire în locul lui Turnus, că lui Enea îi murisă fămeia de groază, când au văzut arzind de toate părțile cetatea Troada. Și s'au făcut Troadenii moșeni Italiii așezați și legați între sâne, să trăiască Troadenii pre limba și pravila de giudeț a Italiianilor și Italiianii să priimască bozii și rugile, și običaiurile de beserică a Troadenilor.

Deci den Enea și den fata lui Latin Craiŭ, iaste den sămînție în sămînție născuți doi frați, anume: Romul și Rem. Aceștia au urzit

---

Iar Enea pogorînd mai jos, au abătut la margini iar a Italiei, unde stăpâniia Latinus craiul o parte de Italia. Și îndemnat și de prorocii lui cei păgânești, au început sfadă cu acel craiu, anume Latinus, de pre a cărului numele și limba latinească.

Nu era locurile acelea așa cu oameni mulți, pre acele vremi, și singur craiul îmbătrânit în zile, numai o fată având din trupul lui, ce era logodită după un domn de Italia, anume Turnus, care avea mulți nepriiateni domni de Italia; pre aceia i-au tras Enea în tovărășie împrotiva lui Turnus și a lui Latin craiul, și prin câteva războae, cu multă vărsare de sânge, înfrângând pre Turnus până și la perirea lui în război. Numai ce au căutat lui Latinus craiul | a 42v priimi pre Troadeni în țara sa, în Italia, și pre Enea ginere în locul lui Turnus, că lui Enea îi murise Doamna de groază, când au văzut arzând de toate părțile Troada. Așa s'au făcut Troadenii moșneni Italiei, așăzați și legați întru sine cu Italiianii, să trăiască Troadenii pre limba și pe pravilele de județe a Italianilor, și Italiianii să priimească bozii și rugile și obiceiurile de biserica Troadenilor.

Și dintr'acest Enea cu fata lui Latin craiul, din neam în neam s'au născut doi frați, anume: Romul și Rem, carii au urzit

---

8: aciia domni C.

orașul Râmul, pre giumătate Romul și pre ğumătate Rem. Și încă neînnălțate fiind zidiurile, au vinit într'o zi Rem să vază sporiul lucrului frăține-său, dencătro zâdiia Romul, și vrând să facă șagă, au sărit peste zidiul frăține-său; iară frate-său, în loc luând sămnu și piezi răi orașului, apucă un fuște, și lovi pe frate-său Rem prin mijlocul trupului, și căzu mortu la pământu.

Iară Romul, stând diasupra trupului, i-au zis: «Așea să petriacă toți carii ar vrea să sae zidiurile acestea». Și au rămas singur Romul urzitoriu orașului și crăiei, după a căruia nume iaste orașul Roma sau Râmul, cum zicem noi, și după oraș și numele împărăției.

Fost-au ačastă împărăție de începutul ei supt craiu dela Romul, craiul cel dentăi, până la Tarcvinie Superbus, adecă mândrul. Iară un fičor acelui Tarcvinie Mândrul, au făcut silă unii doamne, la casa ei, nefiind domnu-său acasă. Și după aceia silă, acea doamnă, anume Lucrețiia, den pat nu s'au sculat, ce de sirgu au scris la bărbatul ei, unde era, și la un unchiu al său, ce era vestit svetnic la Râm, anume Brut, să vie cum mai de sirgu la dânsa, că i-i despre moarte. Și dacă viniră și
25r întrară în casă unchiul acei fămei și bărbatul ei, | iară ia au zis:

Roma orașul, zidind pre jumătate Romul și pre jumătate din oraș Rem. Și încă neînnălțate zidurile, au venit într'o zi Rem să vază sporiul lucrului frăține-său, în partea unde lucra Romul, și vrând să facă șagă, au sărit peste zidul frăține-său râzând; îndată frate-său Romul, luund semn de piezi rele orașului, au apucat un fuște și au lovit pe frate-său Rem prin mijlocul trupului, și au căzut Rem mort de rană.

Iar Romul asupra trupului stând, au strigat: «Așa să petreacă tot carele va vrea sa sae zidurile acestea». Și au stătut însuși Romul urzitoriu și orașului și crăii; de pe a căruia nume iaste și numele orașului Roma până astăzi și despre oraș și numele împărăției.

Fost-au ačastă împărăție începutul său dela Romul, craiul dintâi, supt crai până la Tarcvinie cel Mândru, Râmlenii îi zic Tarcvinus Superbus, adecă mândrul. Aceluia un fečor ce aveau au făcut silă noaptea la casa unui domn, nefiind acasă domnul, anume doamnei sale Lucreția. Carea după acea silă din pat nu s'au mai sculat, ci au scris la bărbatu-său, unde era, și la unchiu-său, vestit sfetnic pre atunce în Râm, anume Brut, să vie mai de sârg la dânsa, că iaste spre moarte. Și, deaca au sosit și au întrat în casă și unchiul și bărbatul Lucreții, i-au zis:

11: dela din B. 16: svetnic și sinatoriu C.

« Nu vă apropiiați de patul mieu, spurcat de fičorul lui Tarcvinie; ce, de iaste trupul silit, nevinovăţii mele, moartea mea va fi martur ». Şi scoasă un cuţit de supt perină ce-l gătisă de aceia triabă, şi s'au lovit în inemă şi după câteva časuri au murit; că n'au gândit de moarte ca aceia nice bărbatul, nice unchiu-său, ce până a năvăli să apuce cuţitul, ia s'au giunghiat.

Făcutu-s'au o zarvă mare în tot orașul de fapta aceia, arătând tuturor cuțitul cruntu de singele nevinovatei fămei și sâlă, și stătu tot Râmul și olatele de au giurat cu Brut, ca să nu mai sufără crai peste înși mai mare. Iară Tarcvinie Împăratul, urît și părăsit de toți svetnicii și slujitorii lui, pentru spurcata faptă, au fugit la Franțozi. Și dela aciia luând agiutor, s'au ispitit cu sila să apuce împărățiia Râmului, ce tot în deșertu s'au întorsu, gonit și răsipit și n'au mai dobândit č'au pierdut în viiața lui, nice el, nice altul. Și de atunce s'au cârmuit acea împărăție tot cu sfatul sinatorilor, până la Avgust Chesariu, cinci sute și mai bine de ani.

De mirat lucru că ačasta împărăție, la statul și lățimea ei cât au vinit tot într'acele cinci sute de ani den cârma svetnicilor. Și alegea ei cu svatul, den an în an, câte doi mai mari, cărora le zicea consuli,

---

« Îngăduiți, nu vă apropiiați de patul mieu spurcat de fečorul lui Tarcvinie; iar trupul de iaste şi silit, nevinei mele moartea mea va fi martor ». Şi au scos cuţit de supt perină, gătit de acea treabă, şi s'au lovit cu cuţitul în inimă; au năvălit bărbatul şi unchiu-său la pat, ci în deşărt | că căzuse cuţitul cu 43r
rana adânc, din care rană în câteva časuri au murit Lucreția.

Făcut-au mare zarvă şi turburare în tot oraşul de o faptă ca aceia şi s'au strâns tot oraşul la Brut, căroru s'au arătat fapta fečorului lui craiu şi cuţitul crunt de sângele nevinovatei fămei şi sila; au stătut tot Râmul şi olatele de au giurat cu Brut, ca să nu mai sufere crai asupra lor. Iar Tarcvinie craiul, urît şi părăsit de toți slujitorii lui, pentru spurcata faptă şi sila aceia, au fugit la Franţozi, dela carii luund ajutoriu, s'au ispitit cu sila să apuce scaunul crăii Râmului; ci tot gonit şi răsipit s'au întors şi n'au mai dobândit ce au pierdut în toată vieața sa, nici el, nici altul. Şi de atuncea s'au cârmuit acea crăie tot supt sfatul sinatorilor, până la Avgust Chesariul, 500 şi mai bine de ani, precum şi acum să cârmuesc Veneţiianii.

De mirat lucru că ačastă împărăţie, la câtă putere şi lăţime au venit tot într'acele sute de ani de supt cârma sfetnicilor au crescut. Şi alegea ei cu sfatul, din an în an, câte doi mai mari, cărora cu numele boerii le zicea consules,

adecă capetele svatului; şi mai mare era acestu nume consuli decât împărator; că acestu nume împărator era a hatmanilor, carii mergea în vr'o parte cu oştile. Iară, dacă să întorcea den oşti acasă, nu să mai chema împăratori, ce iară pre numele lui să numiia; împerator să zice poroncitoriu. Iară pe urmă, pentru izbânzi ce făcea acei împeratori, s'au numit împăraţii, şi au eşit mai mare şi mai de cinste numele împăraţilor decât a crailor.

Hotarăle aceştii împărăţii a Râmului, mai necuprinsă sintu, că nu cu munţi sau cu ape curătoare, cum vedem acmu, că despartu crăii 25v de crăii şi împărăţii de împărăţii, ce den toate | părţi au fostu hotarul marea, ocheanul, care încungiură pământul. Începând den părţile despre miazănoapte, ochianul cela ce încungiură Englitera, şi tot acela ochean şi despre apus şi despre Hişpaniia şi Portogaliia, şi despre apus să trage tot acela ochian, încungiurând tot pământul despre amiazăzi, pe după Africa, noi zicem Barbarezii, până vine la Marea Roşie, care iaste între Eghipt şi Araviia. Câte împărăţii, crăii, domnii şi ţări sintu de le încungiură ochianul, precum s'au pomenit mai sus, toate supt ascultarea împărăţiii Râmului au fost.

---

adecă capetele sfatului, consilius latineşte iaste sfatul; şi mai mare era acest nume de boierie consul decât impărator; că acest nume imperator era hatmanilor, carii ducea în vr'o parte oştile şi era cu acest nume numai până era în oaste. Iară, deaca să întorcea acasă sau la Râm, nimini nu să numiia imperatori, ci iară pe numele lui ce avea dintâiu. Imperator va să zică poruncitor, care nume apoi, acei imperatori adecă hatmani au căzut pentru mare izbândă ce făcea de să numesc împăraţii cu dânsul, şi au eşit mai mare şi mai de cinste decât numele crailor.

Hotarăle aceştii împărăţii, a Râmului, mai necuprinse sânt, ca nu cu niscareva munţi sau ape curătoare, cum vedem acum, care desparte crăii de crăii, şi împărăţii de împărăţii, ei din toate părţile i-au fost hotar marea, ochianul, carele încungiură pământul. Începând din părţile despre miazănoapte, ochianul cel ce încungiură Engletera, şi tot acel ochian pe despre apus 43v pe după | Işpania şi Portogaliia şi despre părţile apusului să trage tot acel ochiian, încungiurând tot pământul despre amiazăzi, pe după Africa, noi zicem Barbarezii, până vine la Marea Roşie, care iaste între Eghipet şi între Aravia. Câte împărăţii, crăii, domnii, şi ţări sânt de le încungiură ochianul, precum s'au pomenit mai sus, toate supt ascultarea Râmului au fost.

Încă mai spre răsărit dela Marea Roșie, dela ochianul de amiazăzi, tăind pre uscat: Araviia, Assiriia, până la muntele Caucas, între Hindii și Parthii, și până în Marea Caspiia, cu Armeniile amândoaă, și câte țări sintu între Marea Caspiii și Marea Niagră: Ghiurgii, Mengrili, Cerchezii și alte țări, și de acolo apa Donul și Volha, toate supt ascultarea Râmului au fostu! Și dela Tartariia cea Mare, ce să zice acmu Iuzbec, hanii cei mari dela Râm lua stiag de hănii. Numai cu Hindiia n'au încheiat lumea toată despre răsărit. Și viniia și de acolo multe țări să să închine; ce dela o vreme nice și-ii mai primiia dela locuri așea depărtate. Și unghiul cestalaltu la ochian, unde sintu acmu Șvezii și Daniia, și unghiul spre apa Renului, pre aceste țări nemțăști, că și Șvezii și Danii tot Nemți sintu, și un niam nu i-au putut supune nice într'un chip Râmlenii până la îndreptatul acei împărății în multe părți. Și câtă oaste au pierdut cu Nemții, bătând războae, cu ceia parte de lume, nu o ar fi pierdut. Însă numai o parte de Nemți supuși nu au fostu, iară cât ține Renul apa și acele ce sintu piste apa Renului, multe locuri au fostu supus, cum și Englitera, Franțozii și toată Hișpaniia.

Incă mai spre răsărit dela Marea Roșie, dela ochianul dela amiazăzi, tăind pre uscat până la Araviia, Assiia, Siriia, până la muntele Cafcas, între Hândii și Parthi, și de acolo până în marea ce să chiamă Caspia și Marea Neagră: Giurgii, Mingreli, Cerchezii și d'alte țări, și de acolo apa Donul și Volha, toate supt ascultarea Râmului au fost. Și dela Tartariia cea Mare, ce să zice acum Iuzbec, hanii cei mari dela Râm lua steag de hănie. Cu Hândiia numai n'au încheiat lumea toată despre răsărit. Și veniia și de acolo multe țări să se închine; ci dela o vreme nu și-i mai priimiia ca locuri depărtate. Și unghiul cestalalt la ochiian pre unde sânt acum Șvezii și Daniia, și unghiul spre apa Renului, pre aceste țări nemțești, că Șvezii și Danii tot Nemți sânt și un neam, nu i-au putut supune Râmlenii nici într'un chip, până la îndreptatul acei împărății în multe părți. Și câtă oaste au pierdut cu Nemții, bătând războaie cu acea parte de lume, nu ar fi pierdut. Însă numai o parte de Nemți supuși n'au fost, iară cât ține Renul apa și cele ce sânt pe lângă apa Renului, multe locuri au fost supuse cum și Engletera, Franțozi și toată Ișpania.

1: dela amiazăzi C.

Caută acmu cu cugetul întru atâta mulțime și lățime de lume, câte
26r mari | împărății sintu acmu, cum iaste: Englitera, Franțozul, Hișpaniia, Nemții până la Renu, Africa, Fesul, Afri, Liviia, iproci, tot Eghiptul, Habeșii și împărățiia Assiriei, Persul, Armeniile, Capadochiia, toată Grețiia și Machedonia, Iliria, Dachiia, unde sintem noi acmu, și alte țări și ostroave, și pre ochian, și pre Marea Albă și pre Marea Niagră, și pre Marea Caspia, la toate acestea eșiia pași dela Râm, la unele pe un an, la altele pe trei ani, <și> mai mulți, care nu-i mai pomenim anume țărăle și olatele. Pași eșiia și la Ierusalim, la țărăle jidovești tot dela ǎcasta împărăție, cum scrie și la Svinta Evanghelie. O samă de țări mai departe, supt crai birnici îi lăsa pre unii, ales la Africa, Eghiptul, Armenia; iară celelalte cum iaste Hișpania, Englitera, Franțozii, Nemții până la apa Renului, Italiia, țărăle grecești, țărăle Ierusalimului, Anadolul, ostroavele toate, cu senatorii, svetnicii Râmului, să otcârmuia, pentru ce au zis un filosof a lui Pir, craiului Epiroților, sau Arbănașilor, când l-au trimis în solie la Râm, că au văzut svatul lor de împărați adunat. Ce cât ne trebue la rândul istoriii noastre, ne agiunge atâta și de împărățiia Râmului.

Caută acum cu cugetul întru atâta mulțime și lățire de lume, câte mari împărății sânt acum, cum iaste Engletera, Franțozii, Ișpania, Nemții până la apa Renului; la Africa, Fesul, Afri, Liviile, Maroh, Penni, tot Eghipetul, Habeșii și împărățiia Asirii, Persul, Armeniile, Cappadochiia, toată Grețiia și Machidonia, Iliriia, Dachiia, unde sântem noi acum, și alte țări și câte ostroave
44r și pre ochiian, și pre Marea Albă, și pre Marea Neagră, și pre Caspiia, | la toate acestea eșiia pași dela Râm, la unul pre un an, la altele pe trei ani, mai mulți; câteva coale de hârtie s'ar mai lungi de aș sta a mai pomeni anume țărăle toate. Pași eșiia și la țărăle jidovești dela ǎcastă împărăție la Ierusalim, de care lucru deșchis te va învăța sfânta evanghelie a patru evangheliști. O seamă de țări mai departe dintr'acestea, supt crai birnici îi lăsa la Africa, ales Eghipetul, Armeniia; iar celelalte cum iaste Ișpania și Engletera, Franțozii, Nemții până la apa Renului, Italia, țărăle grecești, toate țărăle Ierusalimului, Anadolul, ostroavele toate, cu sinatorii, adecă cu sfetnicii Râmului să ocârmuia. Pentru aceia au zis un filosof al lui Pir, împăratul Epiroților, adecă Arbănașilor, când l-au trimis în solie la Râm, că au văzut sfatul lor de împărați adunați. Ci cât ne trebue la rândul istorii noastre, ne ağunge atâta și de împărățiia Râmului.

Capitolul este copiat din Miron Costin, *o. c.*, pp. 18—24.

Pentru Italiia de unde au eşit niamul moldovenescu după râsipa Dachilor den locurili acestea

CAP VIII

Toate lucrurile, când să spun dela începutul lor, să înţăleg lesne, cum şi de niamul moldovenesc a pomeni ne vine rândul aicea.

Ţara Italiei iaste dreptu spre apus, cum să prinde de aicea dela noi, nice aşea departe de ţara noastră, că dela Beligradul dela Dunăre, mergând 30 zile, cum mergu neguţitorii, agiungu la Veneţie, care iaste pe locul Italiei.

În statul său iaste între mări ca şi Greţiia, că dencoace despre noi să închide cu o limbă de mare, ce iasă den Marea Albă, ce să chiamă

Pentru Italiia de unde au eşit neamul moldovenesc după răsipa Dachilor din care ţară au eşit strămoşii Moldovenilor

CAP VIII

Tot lucrul deacă să începe a-l spune din ceputul său, mai lesne să înţelege şi neamul moldovenesc fiind dintr'o ţară ce să chiamă Italia, a pomeni şi de Italia aicea ne trage rândul.

Ţara Italiei de aicea dela noi drept spre apus, nu aşa depărtată de ţara noastră, că dela Beligradul ce iaste pe Dunăre, unde întră apa Savei în Dunăre, neguţătoreşte mergând, iaste cale de 30 zile până la Veneţiia, şi Veneţiia iaste în pământul Italiei.

În statul său stă între mări ca şi Greţiia, adecă ţărăle | greceşti, că dincoace 44v
despre noi să închide cu o limbă de Marea Albă, căriia îi zic Veneţiianii colfi

---

8: 30 din «Kogălniceanu II, vol. I p. 59».

26v acea apă colfo de Veneţia, cum zic Veneţiianii, | şi să chiamă cu altu nume: Marea de Adriia; iară mării den care iasă acea limbă îi zic Latinii: Marea Mediteranium, adecă marea den mijlocul pământului; iară alţii şi noi zicem: Marea Albă. Iară despre ceialaltă parte, despre apus, izbucneşte iarăş dentr'aceiaş Mare Albă un unghiu de mare, însă nu cu atâta lungime, cum iaste limba častalaltă despre noi; şi pre acela unghiu dentr'acolo iaste Enua, noi zicem Enovezii; însă dentre aceste doaă limbi iasă Italiia, şi în dricul pământului spre miazănoapte, de acolo până la hotarul Franţozilor.

Hotarăle ei despre răsărit, cum s'au zis despre noi, limba de mare, şi apoi ţărăle împărăţiei nemţăşti: Stiria, Carintia, Avestria; despre miazănoapte, Franţozii; despre apus, Hişpaniia; iară despre amiazăzi să închide cu Marea Albă, şi tot aceia iaste care să întinde până la Ţarigrad, Marea Albă.

Are Italiia domnii împărţite pre locurile ei, cum avea şi Greţiia într'o vreme, a căror domnii şi ţări sint numerile acestea: Liguria, Tuscana, Umbria, Sabina, Latium, de unde iaste limba lătiniască şi dela Latin craiu; Neapolis crăie supt craii Hişpanii, Calabriia, Apulia,

---

de Veneţiia, adecă limbă sau grumazi de Veneţie. Să zice şi Marea Adriaticum, Marea de Adriia. Iară mării din care iase limba aceia, să zice latineşte marea Miditeranium, adecă marea de mijloc de pământ, iar Turcii, Grecii şi alţii zic Marea Albă. Iară dintr'aceiaşi mare Albă, un unghiu de mare, însă nu cum iaste limba častălaltă despre noi, şi la acelalalt unghiu iaste Genua, cum zicem noi Ianovezii; însă într'aceste îmbe limbile iasă Italia din dricul pământului spre amiazănoapte, de acolo până la hotarul Franţozilor.

Hotarul iaste despre răsărit, despre noi cum s'ar zice mai sus, limba de mare, şi apoi Stiria, Carintia, Avstriia, ţărăle împărăţiei nemţeşti; despre miazănoapte, Franţozii; despre apus, Hişpania; iar despre amiazăzi să închide cu Marea Albă; şi tot aceia iaste care să întinde până la Ţarigrad, de care s'au pomenit mai sus, Marea Albă.

Aşa are Italia domnii în sine împărţite, cum şi Greţia avea într'o vreme, căror ţări şi domnii sânt numerile acestea: Leguria, Tuscana, Umbria, Sabina, Laţium, de unde iaste limba latinească dela Latin craiul; Neapolis crăiia supt crai Hişpania, Calambria, Apulea,

---

12: cu Franţozii C. 28 amiazănoapte B.

Romania, Istria, Hetruria, Campania, iproci, care le trec cu condeiul nostru pentru zăbava.

Iaste ţara Italiei plină, cum să zice, ca o rodie de cetăţi şi de oraşe iscusite; mulţime şi desime de oameni, cu bişug de tot feliul de roadă şi iscusenii; pentru aceia i-au zis: raiu pământului, Italiei. A căruia pământu, oraşăle, grădinile, tocmelele la casă, cu mare desfătare traiului omenescu, cât nu-i în toată lumea supt ceriu, blându, voios şi sănătos, nice căldură mare vara, nice erni greli. De grâu, de vin bun şi uşor, de untdelemn, mare bişug; poame de tot feliul: chitre, naramză, alămâi, zahar.

Oameni iscusiţi peste toate niamurile, stătători la cuvântu, neamăgei, blânzi, şi cu oamenii nemernici îndată să prietenesc, cum ar fi|de 27r
ai săi, cu mare omenie; pentru aceia le zic gintilomi, cum zic Grecii, celebii; iară şi în războae neînfrânţi într'o vreme, cum vei ceti de dânşii la istoriile Râmului.

Aceia ţară iaste acmu scaon şi cuib a toată dăscăliia şi învăţătura; cum era într'o vreme Athina la Greci, acmu Padova în Italiia, aşea de

---

Romania, Istria, Hetruria, Campania, şi mai sânt ţări mărunte, care le trecem cu condeiul pentru zăbava.

Iaste ţara Italiei plină, cum să zice, ca o rodie, de cetăţi şi oraşă; mulţime şi desime de oameni, târguri vestite pline de tot bişugul şi pentru mare iscusenie şi frumuseţe a pământului aceluia i-au zis: raiul pământului, Italia. A cărui pământ, oraşăle, grădinile, tocmelele caselor lor, cu mare desfătăciune neamului omenesc, nu are toată lumea supt ceriu blând, voios şi sănătos, nici călduri prea mari, nici erni grele. Grâu, vin dulce şi uşor, untdelemn, mare bişug; şi de poame de tot feliul: chitre, năramze, alămâi şi zahar. |

Oameni iscusiţi peste toate neamurile, stătători la cuvânt, nu amăgiţi, 45r
blânzi, cu oamenii streini de alte ţări nemăreţi, îndată tovaroşi cum ar fi de ai lor, cu mare omenie supt ceriu; pentru aceia le zic şi gintiloni, cum zic Grecii celebii; şi la războae neînfrânţi într'o vreme, cum vei afla la istoriile Râmului, de vei citi de dânşii.

Acea ţară iaste acum scaunul şi cuibul a toată dăscăliia şi învăţătura, cum era într'o vreme Athina la Greci, acum Padova în Italia şi altele

---

17: podoaba A, B şi C.

iscusită şi trufaşă în meşterşuguri. Iaste Italiia mai veche decât Râmul adecă Roma, şi decât împărăţiia Râmului, ce s'au zădit în ţara Italiei, de acei domni den Troada: Antenor şi Enea, cum s'au pomenit mai sus; Antenor Veneţiia cu olatele ei, iară Enea Râmului şi împărăţiei lui începătoriu şi rădăcină-i iaste.

---

iscusite şi trufaşă mesteşuguri. Iaste Italia mai veche decât Roma, adecă Râmul şi împărăţiia Râmului, care s'au urzit în ţara Italiei, după ce au nemerit dela Troada, cum s'au pomenit mai sus: Antenor şi Eneas; din carii Antenor Veneţiei şi olatelor ei, iar Eneas Râmului şi împărăţiei ei începătoriu şi rădăcină iaste.

Acest capitol este copiat din Miron Costin, *o. c.*, pp. 11—13.

Pentru numele Moldovenilor şi a Muntenilor după ce au descălecat Traian

CAP IX

Numele Italiia iaste vechiu la toate istoriile cele vechi lătineşti, de pe Ital craiul lor. Nemţii Italiianului îi zic Valleos, şi noaă Moldovenilor şi Muntenilor iară aşea ne zic Valleos. Franţozii Italianului zic Valaşhos. Leşii Italianului zic Vloh şi noaă Franţozii Valaşhos, şi Leşii Voloşin ne zic; iară Muntenilor dela o vreme au luat Leşii de le zic Moltan adecă Oltian. Ungurii Italiianului zic Olaş, iară Moldovanului şi Muntianului, Olah. Şi Ţărăi Italiei Leşii zic: Vloşca zemea, adecă Ţara Vlohului, iară ţărăi noastre zic Volosca zemea.

Caută-te acmu, cetitoriule, ca într'o oglindă, şi prăveşte de unde eşti, lepădând dela tine toate celelalte basne, câte unii au însămnat de

---

De numele Moldovenilor şi a Muntenilor după ce au descălecat Traian

CAP IX

Numele Italiei iaste vechiu la toate istoriile vechi latineşti, de pe Ital craiul lor. Nemţii Italianului zic Valleos, şi noao Moldovenilor şi Muntenilor iar aşa Vallios. Franţozii zic Italianului Valaşhosu, noao şi Muntenilor iar aşa Valaşhos. Leşii, Italianului Vloh iar noao Voloşin. Muntenilor acum s'au luat Leşii după apa Oltului şi le-au mai adaos tiparnicii o slovă M de le zic Montan, adecă Oltean. Ungurii, Italianului Olaş, iar Moldoveanului şi Munteanului Olah şi Ţărăi Italiei aşişderea Leşii Vloşca zemlea, adecă Ţara Vlohului, iară ţărăi noastre Volosca zemli.

Vezi-te acum cititoriule, ca într'o oglindă şi te priveşte de unde | eşti 45v
lepădând dela tine toate celelalte basne câte unii au însemnat de

tine, den neștiință rătăciți, alții den zavistie, care în lume dentre niamuri n'au lipsit niceodată; alții de buiguite scorniturí și deșerte.

Iară nu numai numele acesta, precum ai înțăles că iaste tot unul la toate țărăle, și al tău, și a Italiei, precum vei înțălege și mai pre largu, [27v] osăbit de numele acestor țări, că și | Grecii și Turcii ne zic Vlah, ce și dentru altele te vei cunoaște: obiceiuri, hirea, graiul, până astăzi, că ești dreptu Vloh, adecă Italiian și Râmlian.

Multe običae sint a Italiianilor și trăescu până astăzi; așea den ospețe nemăreți, voioși și libovnici; așea la petrecănii, la întrebare unii pre alții de viață, firea, clătirea. Cine au fostu la Italiia să vază pre Italian, să ia aminte; nu va trebui mai bună dovadă să criază, că un niam sintu cu Moldovenii.

Ințălege-vii și den capul, care să va scrie de graiul acestor țări, că și limba iaste dovadă, că în graiul nostru până astăzi sint cuvintele unele lătinești, altele itălienești. Să miră un istoric anume Cavație zicând: « De mirat iaste că limba Moldovenilor și a Muntenilor, mai multe cuvinte are întru sine râmlenești decât ităliinești, măcar că Italiianul, tot pre un loc cu Râmlenii ». Ce aceia nu-i divă, că Italiianii târziu ș'au scornit

---

tine din neștiință rătăciți, alții din zavistie, care din lume nu lipsește niciodată; alții din buiguite scornituri.

Iar nu numai acesta nume, precum ai înțeles iaste tot unul la toate țărăle, și al tău și Italiei, precum vei ști și mai pre larg la capul deosebi « De numele acestor țări, » căci Grecii și Turcii ne zic Vlah. Ci și dintr'altele te vei cunoaște: din obiceiu, din fire și din graiu, până astăzi, că ești drept Vloh, adecă Italiian și Râmlean.

Multe obiceiuri în cest neam trăesc a Italianilor până astăzi: așa din ospețele lor, nemăreți, voioși și liubovnici, așa la petrecănii, la întrebare unii pe alții de viață, firea, clătirea. Cine au fost la Italia, să vază pre Italiian, să ia aminte nu va trebui mai mare dovadă să crează că un neam sânt cu Moldovenii.

Ințelege-vei și din capul, care să va scrie de graiul cestor țări că și limba iaste dovada, că în graiul nostru până astăzi sânt cuvinte unele letinește, altele italinește. Să miră un istoric, anume Cavație, zicând: « De mirat iaste că limba Moldovenilor și a Muntenilor mai multe cuvinte are în sine râmlenești decât italinești, măcar că Italianul tot pre un loc cu Râmlenii ». Ci aceia nu-i divă că Italianul târziu ș'au scornit

limba den lătiniască, așea de iscusită și dezmierdată, cât că iaste limbă îngeriască, îi zic, și întru unele peste samă își aduce cu a noastră.

Un istoric, anume Enea Silvie, și alții pe urma și pre cărarea lui, au scris în istoriia sa, cum Moldovenii, ce lăcuescu pe pământul Dachiei cei de Sus, și Muntenii în Dachiia cea de ğos, acestu nume Vlah să trage de pe Fliac, hatmanul râmlenesc. Și ačastă părere a lui Enea, nu iaste de aiurea; numai au cetit niște stihuri a unui dascal, anume Ovidius, pre care l-au trimis în urgie în Cetatea Albă Avgust, Chesariul Râmului, pentru niște scrisori în stihuri, č'au fostu scris de dragoste, de să împlusă Râmul de curvii, den scrisorile și cântecele lui. Acel Ovidius au scris câteva cărți în Cetatea Albă, fiind închis, urgisit, tot în stihuri, și acolo ș'au sfârșit și viața. Pre numele lui iaste balta Vidovul la Cetatea Albă. Una den cărțile lui ce are nume de Pontu, scrie la un priiatin | al său la Râmu, anume Grețin, aceste stihuri, pre- 28r
cum le scriem aicea pre limba noastră de pre lătinie:

«Gheții ținea într'o vreme, acmu Flacus ține,
Râpa scump'a Dunării, el singur cu sine:

---

limbă din latinească, așa de iscusită și de dezmierdată, cum că iaste limbă îngerească îi zic, și întru unele foarte își aduce cu a noastră ales cu aceste silave dela le, voi vă, să ne...., cum: la noi, la dumneata, dela tine, la dumneata, la noi, de... la voi, care acestea în limba latinească, adecă râmlenească, acum nu încap, ci cură fără acestea în măsurile sale.

Un istoric, anume Eneas Silvie, și alții câțiva pre urma și pre cărarea lui, au scris în istoriia sa, cum Moldovenii, carii lăcuesc pre pământul Dachiei cei de Sus, și Muntenii pre Dachia cea de ğos, acest nume Vlah au nume de pe Flac, hatmanul Râmului. Și ačastă părere a lui Eneas nu iaste de aiurea, numai au citit niște stihuri a unui dascal, anume Ovidius. Pre acel Ovidius l-au făcut surgun cum zic Turcii de l-au gonit din Râm acolo | la Cetatea 46r
Albă pre Marea Neagră Avgust Chesar, împăratul Râmului sau al Romanilor, pentru niște stihuri ce scrisese de dragoste, de să umplusă Râmul de curvie, de acele ğocuri ale lui, cum fac și Moscalii de trimit la zatocenie, adecă urgie. Acela dar dascal Ovidius au scris câteva cărți șăzând la Cetatea Albă în urgie, iar în stihuri, că și viața acolo ș'au sfârșit. Și pre numele aceluia iaste balta Vidovul la Cetatea Albă. Într'acele cărți, una ce are nume de Pont, scrie la un priiaten al său la Râm, anume Grețin, aceste stihuri. Iată că ți le însămnezi latinește:

«Praefuit his, Graecine, locis modo Flacus, et illo
Ripa ferax Istri sub duce tuta fuit.

El au ţinut Misiia în pace, cu credinţă,
Pre Gheţi i-au scos de aicea el, cu biruinţă ».

Aşea însămniază aceste stihuri, pomenind pre acel Fliac, cărui numele la istoriile Râmului iaste Fulvie Fliac consul, precum să numiia pre acele vremi hătmăniile lor. Şi de aceste stihuri s'au legat întâi acela Enea Silvie, şi după dânsul şi alţii. Întru aciia aflu şi pre Ureche Vornicul următoriu, să fie numele ţărălor acestora Vlah, de pre numele acela a lui Fliac, hatmanul Râmului, cărui lucru Carion istoricul stă împrotivă, şi cu acela şi Topeltin de Mediaşi, anume zic « că cei č'au scris, cum numele Vlah, acestui niam, Moldovenilor şi Muntenilor, îi de pe Fliac Hatmanul, basne sint ». Cu aceşti doi şi alţii mulţi istorici, cu carii, şi eu ceiu partea mea, ţiiu pentru aceste dovăzi, care deşchis ţ'am scris, cum toată lumea zice Italianului aşea cu un nume şi noaă până astăzi. Şi cel Fliac, de au bătut războae cu Tătarăi pre Dunăre, iară la descălecatul ţărălor acestora nice o triabă nu are, că târziu după

Hic tenuit Moesas gentes in pace fideli:
Hic arcu fisos terruit ense Getas » [1]).

Scrie şi pre limba noastră, cum arată mai în ğos:

« Gheţii într'o vreme, acum Flahcus ţine
Râpa scump'a Dunării, el singur cu sine:
El au ţinut Misia în pace, cu credinţă,
Pre Gheţi i-au scos de aicea el, cu biruinţă ».

Aşa însemnează aceste stihuri acelui dascal, pomenind pre Flah, căruia numele la istoriile Râmului iaste Fulvie Flacus consul lor. Şi de aceste stihuri s'au legat întâi acel Eneas Silvii şi după dânsul şi alţii. Şi întru aceia aflu pre Ureche săracul următor, să fie numele ţărălor acestora Vlah după acel Flac, hatmanul Râmului, cărui lucru Carion istoricul stă împotrivă şi cu dânsul şi Topeltin de Mediiaş anume zic « că cei ce au scris numele Vlah, acestui neam, adecă Moldovenilor şi Muntenilor, că iaste de pe Flac, hatmanul Râmului, basne sânt ». Că aceşti doi şi alţii mulţi istorici, carii şi eu ţiu pentru aceştea dovăzi, care deşchis am scris, cum toată lumea zice Italianului aşa cu un nume şi noao până astăzi. Şi acel Flac, de au bătut războae cu Tătarăi pre Dunăre, şi la descălecatul ţărălor acestora nicio treabă nu are, carii sânt târziu după

2: Greci A şi C.

1) Toppeltin, o. c. p. 48.

Fliac sintu descălecate de Traian, împăratul Râmului, den ţărăle Vlohului, adecă Italiei. Fără cine doar va zice că Italiianii acestu nume Vlah au dobândit dela Fliac, care lucru n'am cetit nice la o istorie a Râmului şi de Italia. Alte chipuri şi capete au avut Italia, mai vestite şi mai vechi decât acel Fliac. Cum ar fi luat Italiia nume dela acela? Ce dela Italia atâta agiunge istoriei noastre, cât am arătat cu mărturiile şi a istoricilor şi a numelui ce avem dela alte niamuri; să păşim de aicea la altele pre rându.

Flac descălecată de Traiian, împăratul Râmului, din ţărăle Vlohului, adecă Italiei. Fără cine doară va zice că Italiianii acest nume Vlah au dobândit dela Flah, care lucru n'am citit nici la istoriile ale Râmului şi de Italia. Alte chipuri şi capete au avut Italia | mai vestite şi mai vechi decât acel Flac. Cum ar fi luat 46v
Italia nume dela acela? Ci de Italiia destul cât s'au arătat la istoriia noastră cu mărturiile şi a istoricilor şi a numelui, care avem dela alte neamuri. Să păşim acum la altele pre rând.

5: de pe acela C. 6 de Italia C.
Intreg capitolul este copiat din M. Costin, *o. c.*, pp. 13—18.

28v *Pentru Traian împăratul Râmului şi pentru oştili lui č'au venit asupra lui Decheval craiul Dachilor şi la ce vreme*

CAP X

Traian, împăratul Râmului, al şeaptele după Avgust Chesariu, la începutul împărăţiei lui, era al doile vac după Hristos, fiind papă Anaclit, cum scrie Varonie, anii 103. Traian de niamul său era Şpaniol sau Hişpan; luat-au scaunul împărăţiei după Nerva, şi Nerva după Domintiian. Şi văzind la slăbiciune împărăţiia sosită, dentru rea şi

---

De Traian împăratul şi de neamul şi cum au stătut împărat împărăţiei Râmului şi de oştile lui ce au tras asupra lui Decheval craiul Dachilor şi la ce vreme

CAP X

Traiian, împăratul Râmului, stând al şaptelea după Avgust Chesariul, la începutul al doilea vac după Hristos, fiind papă pe acea vreme Anaclet, cum scrie Varonie, anul 103. Traian ce să porecliia Ulpius de neam Hişpan din oraşul Tudertina, născut acest împărat din streini, adecă denafară de Italia născut şi neamul lui strein, şi stătu împărat şi de aicea stătură şi împăraţi romani de au mers în Roma. Cu înţelepciune şi bune a streinilor au crescut, precum oarecând între craii Romanilor Tarcvinie precum au fost strein, pre acesta Traian Conţenos Nirvas l-au luat şie fečor de suflet, zicând că nu moşie, ci înţelepciunea fieştecui iaste să să socotească. Scrie Dion la Nirva, začalo 3. Şi aşa Traiian, fiind de neam Hişpan sau şpaniol, cuprinzând scaunul împărăţiei după Nerva, iară Nerva după Domenchiian, şi aflând slăbită puterea împărăţiei, dintru rea şi

---

2: vreme au fostu C.

desfrânată cârma împăraților răi și turbați, — că și Dioclitiian și cela a lumii ocară și tiran Neron tot mainte de Traian au fost, — întâi au tocmit împărățiia în ce era strâcată și viniturile ei, apoi s'au apucat de oști împrotiva tuturor, carii eșisă de supt ascultarea împărății, țări și întâi asupra Daților, țiitorii acestor părți.

Că așea să întărisă Dații asupra împărății Râmului, cât și bir lua den visteriia Râmului, în zilele lui Domintiian și a Nervii, în doaăzăci și mai bine de ani, precum scrie Topeltin, să nu prade țărăle ce era supt împărățiia Râmului, cum s'au scris mai sus, că și până la Italiia nu hăläduia de čambulurile ce sloboziia cu călărimea lor. Cum am văzut în zilele noastre pre Tătarăi Crâmului, fiind mai puțini decât oștile moschicești și leșești, și dela amândoi lua daruri, să nu le strâce țărăle cu čambulurile lor.

Intâi dar Traian, marele împărat, la al doile vac a lui Hristos după întrupare, plinindu-să vacul întâi ani 100, rădicat-au oaste împotriva Nemților, cum scrie Dion și alți istorici după acela, și izbândind, s'au întorsu și s'au apucat a găti oști asupra Daților.

---

desfrânată cârma împăraților răi și turbați că și Dioclitiian și cel al lumii ocara și tiran Neron toți mai nainte de Traian au împărățit — întâi au așăzat împărățiia ce era stricată și veniturile ei, apoi îndată s'au apucat de oști împotriva tuturor, carii eșise de supt ascultarea împărăției, țări și crăii; și întâi au venit asupra lui Decheval, craiul Dachilor, țiitoriul acestor părți.

Că așa să intemeiasă Dachii asupra împărăției Râmului, cum s'au pomenit | mai sus, cât în zilele lui Domentiian și a Nervei, împăraților Râmului, lua 47r și bir din vistieriia Râmului pentru să nu strice țărăle împărăției cu prăzile. Că fiind neamul Daților pe atunce călăreț, prăda țărăle ascultătoare de împărățiia Râmului cu călărimea, până la Italia de prăzile lor nu hălăduia, cum am văzut și în zilele noastre pre Tătarăi Crâmului, fiind mai puțini decât oștile Moscului, și a crăii leșăști, și dela amândoao aceste neamuri lua daruri, pentru să nu facă čambulurile lor stricăciune țărălor lor.

Intâi dară Traiian, marele, vestitul împăratul au făcut oaste împotriva Nemților, cum scrie Dion, la al doilea an al Domnului nostru Hristos după întrupare, după ce s'au plinit vacul dintâi ani 100, care Dion scrie viața acestui împărat și alți istorici după dânsul, și după războì cu biruință s'au întors și au început a găti oaste asupra Daților.

Războiul lui Traian împăratul Râmului cu Decheval craiul Daților

29r Cum scrie istoriia « De patru monarhii a lumii » de clătirea aceștii împărății dela Râm spre aceste părți, ca pe la 120 ani | după Hristos, iară cum scrie Varonie ca la 103 au fostu, că la al patrule an a împărății sale, au purces Traian asupra Daților. Împrotiva căruia nice Decheval Craiu fără războiu nu s'au lăsat, ce trecând Dunărea cu oștile sale, au stătut împrotiva lui Traian cu războiu în țărăle Misiii, ce să chiamă Dobrogea. Stătu un războiu mare și nu cu puțină vărsare de singe.

Însă pre acele vremi, în toată lumea, nu era altă oaste nice mai temeinică, nice mai stătătoare și neînfrântă, ca oștenii Râmului, cu tocmală oștilor lor, cum vedem acmu la Nemți, tot bulucuri, și pentre bulucuri locuri deșchisă, să aibă loc deșchis a da agiutoriu bulucurile cele odihnite celor înfrânți sau obosiți, ce stau înnainte de să bat. Niceodată toate

---

Pentru războiul lui Traian împăratul Râmului cu Decheval craiul Daților

CAP XI

Cum scrie « Istoriia de patru monarşi ai lumii » de clătirea aceştii împărății dela Râm spre aceste părți ca pre la 120 de ani dela Hristos, iară cum scrie Varonie ca la 103 ani au fost, că la al treilea an al împărăției sale, s'au clătit Traian asupra Daților. Împotriva căriia nici Decheval, craiul Daților aşa fără războí nu s'au lăsat. Ci, trecând Dunărea cu oştile sale, au stătut împotriva lui Traian împăratului cu războí în Țara Misii, căriia îi zicem noi Dobrogea.

În doao rânduri au avut Traian împărat războí cu Decheval. Ci după războiul dintâi, rămâind izbânditoriu Traiian împăratul, iară Decheval craiul s'au plecat cu rugăminte de pace. Iară pe urmă Decheval şi cu Dații s'au rocoşit asupra lui Traiian împărat | împotriva căror iar s'au pornit Traiian, cum scrie Dion şi alți istorici pre urma lui, 600.000 de oşteni au avut Traian, fără altă adunare ce merg după oşti, ales după oşti mari înmulțite. Au stătut un războiu mare şi nu cu puțină vărsare de sânge.

Însă pre acele vremi nu era altă oaste în toată lumea, nici mai temeinică, nici mai trainică la toate lipsele oşteneşti ca slujitorii râmleneşti, neînfrânți din firea lor, şi cu tocmeală oştile lor, care vedem acum la Nemți, tocmeala oştilor tot bulucuri pentre bulucuri şi locuri deşarte pentre bulucuri, să aibă loc deşchis alte bulucuri, când ar trebui a da ağutor bulucurilor celor ostenite în războí, sau înfrânte, oaste proaspătă prin acele măidanuri slobode. Niciodată toate

bulucurile nu încep războiul, ce numai cele den frunte; iară alte bulucuri cu mare tocmală stau de paza celor ce fac războiu. Și așea, luptându-să o parte de oaste, iară altă parte stă gata netrudită, că oastea netrudită pre lesne înfrânge pre ceia oaste ce-ș varsă focul sau vârtutea toată odată; că oastea ce sare toată odată, toată să și răsipește îndată. Și cu tocmala oștilor sale, Râmlenii au supus toată lumea.

Mare tărie și neînfrântă avea și oastea Machidonenilor, ales tocmala pedestrimii ce să zicea: *filandră*; însă era prea strânsă acea *filantră* și la greu să lega pedestraș de pedestrași. Cu mare greu să rumpea aceia oaste, că cu tocmala ei au călcat Alexandru Machedon tot Răsăritul. Însă pe urmă, dacă au început Machedonenii a bate războae cu Râmlenii, pierdea războiul Machidonenii, cum va videa cine va ceti războiul lui Persăv, împăratul Machidonenilor cu Filip, hatmanul Romanilor.

Auzit-am pre mulți dând vina ac̆asta, cum că și Leșii și Moscalii și alte oști creștinești, nu sar toți deodată la războiu; nu știu ce zic unii ca aciia!

Oștile temeinice, cu multe c̆asuri, cu multe zile bat un războiu, și știu ac̆asta, că întâi Leșii și Moscalii de ar slobozi toată oastea odată, niceun războiu | n'ar mai izbândi, ce toate le-ar piiarde. Așea dar 29v

---

bulucurile nu încep războiu, ci numai cele tocmite în frunte; iar alte bulucuri stau gata cu tocmeală în preajma celor ce au început războiul. Și așa luptând multă vreme cu o parte de oști, alte părți stau gata netrudiți. Oastea proaspătă pre lesne urnește pre ceia ce odată își sloboade toată vârtutea; că acea oaste care sare toată odată, odată să și răsipește. Și cu ac̆astă tocmeală a oștilor sale, au supus lumea toată.

Mare tărie și neînfrântă era și oastea machidonească pe vremea lor, ales tocmeala pedistrimei căriia zicea ei falantru. Și la greu să lega pedestraș de pedestraș. Cu mare greu să rumpea acea oaste, că cu acea tocmeală a ei au călcat Alexandru Machidon tot Răsăritul. Însă pre urma lui, deaca au început a bate Machidonenii război cu Râmlenii, pierdea războiul Machidonenii, cum va vedea cine va citi războiul lui Persiv, împăratul Machidonenilor, cu Filip, hatmanul Romanilor.

Zic mulți dând vina ac̆asta, că Leșii și Moscalii și alte neamuri creștinești nu sar odată cu toții la război; dar aceia nu știu ce zic.

Că oștile temeinice cu multe c̆asuri, cu multe zile bat un război, și știu și ac̆asta, că întâi Leșii și Moscalii, de ș'ar slobozi toată oastea odată, niciun războiu n'ar lua, ci toate le-ar piiarde. Așa dar

Decheval, craiul Dachilor, luptându câteva zile să opriască oştile lui Traian, n'au mai putut birui, ce au purces oştile lui den războiu în răsipă.

Traian împăratul, după izbânda de întăi asupra Daţilor, venit-au la apa Dunării, şi stând cu oştile, adus-au meşteri de prin olatele acelea şi au zidit pod de piatră peste apa Dunării, cu mare minune vecilor viitori, care să pomeneşte şi până astăzi Turnul-Săverinul în Ţara Munteniască. Iară mărirea podului au fostu, cum mărturiseşte Bonfim din Dion istoricul, 50 de stâlpi de piatră, înnalţi câte de 150 de coţi, fără temeliia ce era pe dânşii; iară de lat, podul era de 60 de coţi.

După ce au gătit, trecut-au Traian cu toate oştile sale peste Dunăre, în cursul ailor dela zidirea lumii [5613] iară dela Hristos 105, în časta parte, unde iaste acmu Ţara Munteniască, unde şi Decheval, craiul Daţilor, au eşit cu oştile sale, la al doile războiu, stând Daţii tare, cu singur craiul lor. Şi craiul lor au perit în războiu şi toată oastea lor s'au întorsu în răsipă.

Zic că înfrângându-i în războiu Râmlenii, au dat dos Decheval, craiul Dachilor, spre munte, şi l-au ağunsu Longhin în goană cu o samă

Decheval, craiul Daţilor, luptând căteva časuri să oprească oştile lui Traiian,
48r n'au putut birui, ci au purces oştile lui în răsipă. |

Traian împărat, după izbândă asupra lui Decheval, au şăzut la Dunăre şi au adunat meşteri lucrători, şi au zidit cu mare mirare vacurilor, pe urmă pod de piatră, care să pomeneşte până astăzi Turnul Severinului în Ţara Muntenească; iaste acel loc în malul dincoace acelui olat, cum zic Muntenii, judeţul Jiiului. Iară mărirea podului aşa au fost, cum mărturiseşte Bonfin din Dion istoricul, 50 de stâlpi de piatră, câte de 150 de coţi de lungi, fără temelie ce era pe dânşii; iar de lat era podul de 60 de coţi.

După ce au gătit podul, Traiian trecut-au cu toate oştile sale Dunărea, fiind cursul anilor dela Hristos 105 ani, iară 122 cum zic alţii, în časta parte unde iaste acum Ţara Muntenească, unde şi Decheval, craiul Daţilor, eşind înnainte cu oşti, la care războ stând tare Daţii şi craiul cu sine, au perit craiul. Că, după ce dedese dosul craiul Daţilor spre munţii Ardealului, acolo supt munţi, l-au ajuns Loghin din goană cu o sumă

4: împăratul Râmului C. 9: optu C. 30: iaste din A.

de oști râmlenești. Scrie Bonfin, și l-au prinsu viu și l-au dus la Traian împăratul. Zic unii, că după ce l-au prinsu viu, să să fie otrăvit singur, pentru să nu cază în ocară Râmlenilor; iară mai mulți scriu, că aducându-l viu înnaintea împăratului, și după multă mustrare pentru rocoșirea lui asupra împărăției Râmului, l-au omorît. Iară eu am cetit cartea lui Marco Avrilie, împăratul Râmului, pre urma lui Traian al patrule împărat, în anii dela Hristos 161, și scrie cum să-l fie dus la Râm pe Decheval 161
Craiu împreună cu un fičor a lui, arătându-să Traian Împărat biruitor asupra lui.

Alții scriu că în doaă rânduri au avut războiu Dații cu Traian împărat, și rămâind biruit Decheval Craiu den războiul de întâi, s'au plecat cu rugăminte, și ș'au făcut pace, și priimindu-l, | Traian l-au ertat; și pe 30r
urmă el iară s'au rocoșit asupra lui Traian, și viind Traian al doile rând cu oști, cum scrie Dion și alți istorici pre urma lui, să fie avut Traian împărat oaste șease sute de mii numai de războiu, fără altă mulțime ce să trag după oștile mari.

Și pierzindu războiul Dații și peirea craiului lor, s'au dus tot niamul lor în răsipă de pre aceste locuri; iară căți au și rămas prostime, țărani, pe toți i-au scos Traian împărat de pe aceste locuri peste munți la Țara Unguriască; și în locul lor aicea în țară și unde iaste Țara Munteniască, din Dunăre până supt munți și până în Marea Niagră, și până în apa

---

de oşti, şi prinzându-l, l-au dus viu la Traian împăratul. Zic unii, că, deaca l-au prins viu, el singur să să fie otrăvit pentru să nu cază în ocara Râmlenilor; iar mai mulți scriu, cum aducându-l viu înnaintea împăratului Traian, după multă mustrare pentru rocoşiturile lui asupra împărăției Râmului, să-l fie omorît acolo Traian. Iar într'alt chip aflu la cartea lui Marco Avrilie, care au stătut împărat Râmului pe urma lui Traiian al patrulea împărat, la anii dela Hristos 161, căriia Curțius zice Časornicul Domnilor, cum să fie dus pre Decheval viu la Râm împreună cu un fečor al lui, arătându-se Traian biruitoriu asupra lui.

Şi aşa după acel război pierdut de Daţi şi perirea craiului lor, au purces tot neamul Daților în răsipă de pe aceste locuri, de unde-i Țara Muntenească şi Țara Moldovei; câtă țară au şi rămas pe loc prostime, țărani, pre toți i-au scos Traiian de pe aceste locuri peste munți carii despart Țara Ungurească despre noi; şi aicea de supt munți până în Dunăre şi până în Marea Neagră şi până în

Nistrului, tot locul au împlut de oamenii săi, Râmleni căsași, și mai mulți oșteni, precum zic ei colonia romana, adecă descălecarea Râmului.

Deci așea să află că iaste descălecarea cea de întâi pre aceste locuri cu Râmleni. Cine ar vrea să vază și cu ochii marturi, citiască pre istoricul Dion, carele au scris « Viața lui Traian împăratul » și pre Evtropii carele au scris « Viața lui Andriian împăratul Râmului » și pre Bomfin, istoricul ungur, și alți istorici anume: Cavații, Carion, Silvie, Cromver liav, Piaseșchii, Gvagnin, iprocii, și mai ales den cești mai de curund pe Topeltin de Mediiași, iscusit istoric, carele de-a-măruntul din Dion scrie de niamurile țărălor acestora și ales de descălecatul cel dentâi întru aceste părți de lume, de Traian împăratul.

Măcar că căpeteniile Daților, domni cu casăle lor, s'au dus toți peste munți în Ardial, și de acolo cu toții s'au închinat lui Traian împăratului, tot nu i-au crezut, ce și acolo pentre dânșii, în Ardial, au descălecat Râmlenii pentru să nu mai poată a-ș râdica cap Dații împrotiva Râmlenilor. Carii să văd și până astăzi în tot Ardialul și în țărăle ungurești de sus Români mai în ğumătate cu Unguri, de lăcuescu până astăzi, tot den descălecarea lui Traian împăratul Râmului, de să chiamă Români, | adecă Râmleni.

Nistru, cât ține Moldova și Țara Muntenească, tot cu Râmleni și căsași, și mai mulți oșteni, precum zic ei colonia romana, adecă descălecarea Râmului.
48v Și așa iaste descălecarea cea | dintâi acestor țări cu Râmlenii. Și cine ar vrea să știe, să vază și cu ochii martori, citească pre Dion istoricul, carele au scris « Viața lui Traian împăratul Râmului » și pre Bonfin istoricul Ungurul și pre alți istorici anume Carion, Cavație, Silvius, Cromver Leah, Persinschii, Gvagtnin Litfin, și mai ales de aceștea mai de curând pre Topeltin din Mediaș, iscusit istoric, carele de-amăruntul din Dion scrie de neamul țărălor acestora, și ales de descălecatul cel dintâi pre aceste părți de lume, de Traian împăratul.

Măcar că căpeteniile Daților, domnii cu toate casăle lor, toți peste munți au trecut la Ardeal, și de acolo toți s'au înnchinat la Traian împăratul, tot nu i-au crezut; ci și peste munți pentre Dați au descălecat Râmleni, pentru să nu poată a-și mai râdica capul Dații împotriva împărăției, carii vedem și până astăzi, în tot Ardealul, în țărăle de sus cele ungurești mai în giumătate Ungurii cu Romanii, adecă Râmleni lăcuitori.

25: Andreian B.

Averea craiului Decheval încă au aflat-o Traian, aproape de apa ce să chiamă Sargheția, într'un ostrov, cum zic unii den Unguri strog, iară mai nainte să numiia Sarveția despre Ardial, despre amiazăzi. Mărturisăscu de aceste Zambuc și Lazie, cum toată averea lui Decheval o au aflat într'acel loc, săpându și abătând apa pe alte locuri, până au dat de avere.

Era acest obiceiu la împărățiia Râmului: dacă să împlea Italia, în dricul împărăției de lăcuitori, de nu le mai agiungea loc de hrană, scotea cu sorți căsași de pen orașă și de pen sate, și-i muta la alte țări, unde era oameni mai puțini, sau unde vedea că să rădica de supt ascultarea împărăției vr'o țară. Și acolo cu sutele de mii de casă muta, și le împărțiia locuri, și să zicea acea descălecătură colonia romana, adecă descălecarea Râmului; de care colonii a lor iaste plină lumea: și la Asiia, adecă la Anadol, și la Africa, căriia zicem noi Barbarezii, și la Hișpaniia, și pre apa Renului la Nemți, și la Franțozi, și la Rumele, în Țărăle Grecești, un niam ce să chiamă Coțovlahi, colonia Râmului.

Litva în crăiia leșască drepți Râmleni sintu; însă acest niam a Litvii, nu de Râmleni sintu aduși pre acele locuri, unde lăcuesc acmu; ce, de tirăniia lui Nero, împăratul Râmului, multe casă mari cu gloatele sale,

---

Averile craiului Decheval încă le-au aflat Traiian împăratul, aproape de un ostrov, ce să chiamă Sergheția, sau cum zic unii din Unguri strog, iară mai nainte să chiema Sarviția, despre Ardeal, despre amiazăzi. Mărturisesc de acestea Zambucu și Lazie, cum toată averea lui Decheval o au aflat într'acel loc, săpând și abătând apa pre alte locuri.

Era običai la Râmleni: deaca să umplea Italia, dricul împărății de lăcuitori, de nu le agiungea, nici îi biruia pământul cu hrana, scotea cu sorți căsași după orașă și de prin sate și-i muta la alte țări, unde vedea părți mai rari de lăcuitori, sau unde vedea că să rădică de supt ascultarea împărății vreo țară, acolo cu sutele de mii de case muta și împărțiia lor și zicea acei descălecări noao colonia romana, adecă descălecarea Râmului; de care colonie a lor iaste plină lumea: și la Asia, adecă la Anadol, și la Africa, care zicem noi Barbarezii, și la Ișpania, și spre apa Renului la Nemți, și la Franțozi, și la Rumele, în țărăle Grecești, un neam ce le zicem | Coțovlah, colonia romana. 49r

Litva în crăiia leșască direpți Râmleni sânt; însă acest neam al Litvei, nu de Râmleni sânt aduși pe aceste locuri, unde lăcuesc ei acum; ci sau din tirăniia lui Neron, împăratului Râmului, multe case mari cu gloatele sale s'au ales

---

1: Traian împăratul C. 16: Acestu nume C.

cu domnul lor Livon fugând la Nemţi, şi de acolo, cumpărându-şi vasă de mare, au şezut în vasă şi au mersu pre marea, ce loveşte la Gdansca, până la Liflantu, o ţară; şi de acolo descălecând malul, s'au lăţit până unde iaste Litva acmu. Sau mai de crezut a fi, precum scrie Stricovschii la cărţile II a istorii sale, cap V, De Litva, aducând martur istorii sali pe Dlugoş şi pe Cromver la carte III file 61; precum în vremea ce s'au întărâtat vrajbă între doi domni a Râmului, mai nainte de Naşterea lui Hristos, anume: între Iulie Chesar şi între Pompeiu cel Mare, adu-
31r nându-să câteva rudenii râmleni, de | frica lui Iulie Chesariu, ce stătusă biruitoriu asupra lui Pompei, lăsându-ş ţara şi moşiile, au întrat în vasă; pe mare mergând câtăva vreme, s'au aşezat diasupra Mării Prusilor, şi acolo au făcut oraş; şi avea cârmuitoriu Livon, unde sint acmu Zmuzii şi Livoniia şi Litviniia sau Litva, şi de pre numele acelui cârmuitoriu Livon să chiamă Livoniia sau Litva, ţărălor acelora; şi pune dovadă şi apa ce să chiamă Liviia sau Liva, şi târgşorul diasupra acei coadă de mare, ce cade în Marea Balticum sau Marea Prusilor. Aduce pentru ačasta şi mărturiile istoricilor: a lui Livie şi a lui Flor, carii scriu de lucrurile

---

cu domnul lor Libon, fugind de răutatea şi tirăniia lui Neron la Nemţi, şi de acolo cumpărându-şi vase de mare, au mers pre marea care loveşte la Gdansca, până la Livilant, o ţară; de acolo s'au lăţit descălecând pre malul până unde iaste Litva acum. Sau mai de crezut, cum scrie Stricovschie la cărţile II-a istorii sale, cap V, De Litva, aducând martori istoriile sale pe Dlugoş şi pre Cromver la cartea III foi 61; cum pe vremea întru care s'au aţiţat mare vrajbă între Pompeiu cel Mare şi între Iulie Chesariul Râmului, mai nainte de Naşterea lui Hristos, adunându-să o seamă de rudenii râmleni de frica lui Iulie Chesar, care au stătut biruitoriu asupra lui Pompeiu, lăsat-au ţara Italiei, moşiia lor, au mers cu vase pe mare câtăva vreme şi s'au aşăzat desupra mării Prusilor, şi acolo au făcut oraş, căruia i-au zis Romnove sau Romove, cum s'ar zice Râmul nou; şi au stătut acel oraş până ce au nemerit păgânii Prusaţii; şi acei Râmleni, carii au înnotat pre mare din Ţara Italiei, au avut ocârmuitor pre Libon şi au eşit desupra coadii mării la mal, unde sânt astăzi Zmuzii şi Livonii sau Litfa, şi de pre numele acelui ocârmuitoriu Libon s'au zis Livonia şi Litfinia ţărălor acelora; şi punea dovadă şi apa ce să chiamă Liba şi târgşorul desupra acei coade de mare, unde cade în Marea Balticum, sau cum îi zic marea Prusilor. Şi aduce şi mărturii istoriile acelui Livie şi a lui Florus, carii scriu « De lucrurile

Râmlenilor. Și așea scrie și părerea sa Stricovschii : « După ce au răsăpit Iulie Chesariu oastea lui Pompeiu și pre Pompeiu ce scăpasă la craiul Eghiptului, i-au tăiat capul lui Pompeiu, și cercând pre hatmanii lui și tovarășii lui Pompeiu, între care era și acestu Libo, pre carele îl numește Flor: Publius Livo, fiindu hatman pe mare lui Pompeiu împrotiva lui Iulie Chesariu; după ce înțăliasă de răsipa și peirea lui Pompeiu, s'au tras pre mare cu vasăle ce-i era pre mână, spre părți pustii și locuri mai fără oameni; având grijă să să poată așăza mai lângă Italia, au nemerit în părțile acelea, cum s'au pomenit mai sus, unde sint astăzi: Zmuzii, Prusii, Litva, Livonii și în Țara Curlandiia, au făcut târgu, pre numele său, Liva, și i-au zis și Remnove; și astăzi să chiamă acel târgu Remove. Iară cu vreme s'au lățit acei Râmleni până unde iaste acmu Litva. Mulți ai supt ascultarea Rusilor au fostu; și înmulțindu-să den an în an, au supus ei pe Rusi, de le sintu vecini Rusii, toți dintr'acea țară.

De ari întreba oarecine: atâtea colonii în lume, de unde atâta mulțime de oameni? Numai în Italia, să iasă atâtea țări descălecate dentr'însa? Trebue să știe că într'acea țară au fostu pe aceli vremi scaunul | împărăției, 31v

---

Râmlenilor. Și așa scrie și părerea sa Stricovschie: « După ce au răsipit Iulie Chesar oastea lui Pompeiu și pe Pompeiu, care scăpând la craiul Eghipetului, i-au tăiat capul lui Pompeiu și căutând pe hatmanii tovaroșii lui Pompei, între care era și acest Libon, pre carele îl numește Florus, Publius Libo, fiind hatman la Pompeiu, pre mare împotriva lui Iulie Chesariul. După ce oblici | de râsipa și peirea lui Pompei, s'au dus 49v
cu vasăle ce-i era pe mână, spre amiazănoapte la locuri rare în oameni și pustie având grijă ca să să poată așăza mai lângă Italia, au nemerit la părțile acelea, cum am pomenit mai sus, unde acum Zmuzii, Prusii, Litfa, Lovinii sau Litva și în țara Curlendiia, au făcut târg pre numele său, Liba, pre lângă mare și i-au zis Romnove; acum să chiamă acel târg Romove. Iară cu vreme s'au lățit Râmlenii până unde iaste acum Litfa. Mulți ani supt ascultarea Rusilor au fost, până înmulțindu-se ei din an în an, au supus ei pre Rusi de le sânt podani Rusii acei țări.

De ar întreba cineva; atâtea colonii în lume, de unde așa mulțime de oameni? Numai la Italia să iasă atâtea țări descălecate dintr'însa? Trebuiaște să știe că într'acele țări au fost pre acele vacuri scaunul împărății

---

5: hatman prea marelui Pompeiu C.

orașul Râmul, care oraș, nu cum sintu acmu împărățiile, ce au ținut toată lumea, dela apus până aproape și tot Răsăritul, fără puține împărății la răsărit. Cum s'au zis mai sus, izvoriia den toată lumea la Italiia, pentru să fie în volniciia Italiei, șpan, adecă, nemiș, cum zic Leșii șlehtici. Și a doa, că în toată lumea nu iaste necăiuri pământu ca Italia, de toate bișug și dezmierdăciune, și bine i-au zis raiul pământului. A triia, că Râmlenii den toate olatele și țărăle lor, lua a zecea den oameni tineri; zicea Râmlenii acelor oameni obsidis adecă zălog de credință țărăi lor, și pre aceia îi punea de învăța oștenia ca în școale. Și carii era pe la școale încă supt stiaguri le zicea tironis; iară, dacă să învăța bine, cum va purta sulița, cum va muta pavăța, cum va întoarce sabiia, îi scotea la războae, și cu vreme den tironi, eșiia de le zicea viteranii, adecă slujitori vechi bătrâni. Pre acei viterani apoi, îmbătrâniți în slujbe vestite, îi scotea de supt stiaguri și le da locuri pre la sate, pre la orașe, de casă, de vii, de grădini, de pământuri, și așea să împlea Italiia cu mulțime de oameni, cât nu-i cuprindea pământul.

---

orașul Râmul, care oraș nu cum sânt acum împărățiile, ci au ținut toată lumea, dela apus până aproape și tot Răsăritul, fără puține împărății la răsărit, pre care nici și-i mai priimiia. Iară soli cu daruri toate țărăle acelea trimitea; spre amiazăzi până unde să închide lumea cu ochianul supt împărăția Râmului; au fost și spre miazănoapte niște Unguri pre lângă mări nemțești, sânt și un neam. Acelea au rămas numai de nu era supuse supt Râm niciodată. Cura dar din toată lumea la Italia să fie în volnicie Italiei, șpan, adecă nemiș sau șlehtici. Și a doao pricină, că nu iaste în toată lumea altă parte de pământ ca Italia, de tot bișugul și dezmierdăciune, cât bine i-au zis raiul după pământ. A treia pricină și mai mare decât cele doao ce s'au pomenit, că Râmlenii din toată lumea luoa a zecea din oameni tineri, cum lua Turcii din Rumele; zicea Râmlenii acelor oameni obsides, adecă zălog de credința țărălor, și pre aceia îi punea de-i învăța ca la școală, oștenia. Și cei ce era pre la școală încă supt steaguri le zicea, tironis. Sfântul Stratilat Tiron dintr'acei slujitori au fost. Iară, deaca învăța bine, cum va purta sulița, cum va muta pavăza, cum va întoarce sabia, îi sco-
50r tea la război, și cu vreme din tironis eșiia de le zicea veteranii. Apoi îmbătrâniți în slujbe | vestite, îi scotea de pre supt steaguri și le da pre la orașă, pre la sate, locuri de case, de vii, de grădini, de pământuri, și așa să umplea Italia de mulțime de oameni, cât nu-i cuprindea pământul.

8—9: zălog... oștenia din C; 24: că din A. 25: A doao B.

Multe običaiuri de a Râmlenilor sint acmu la Turci, ca acestea: ce iau şi ei de a zecea den oameni şi iar aşea îi împart pre la grădini, apoi în čata enicerilor; şi fac şi ei den slujitori bătrâni oturaci, iproci. Şi nu-i divă că la Turci vedem običae ca acelea ce au fostu şi la împărăţiia Râmului; căci şi Ţarigradul şi câte ţări ţin Turcii într'ačastă parte de lume, care să chiamă Evropa, parte de împărăţiia Râmului iaste.

Alexandru Machidon, în vremea împărăţiii sale, încă au făcut pre numele său colonii, şi întăi la Eghipet, acel vestit oraş Alexandria, unde să scură apa Nilului în mare; iară şi pe apa Donului şi pe apa Hindului, şi la Perşi au descălecat oraşe şi olate pre numele său.

De ari fi acmu Istratie Logofătu şi Simion Dascal şi Misail Călugărul, cum s'ari apuca pentru ačasta poveste cu basnele lor ce au scris, că rădăcina acestui niam | care iaste acmu pre aceste locuri, au fostu den tem- 32r
niţăle Râmului de Laslou Craiul. Adevărat, că Traian împăratul dela Râm au adus şi căsaşi, adecă dela Italia; şi aşea iaste, căsaşi au adus,

---

Multe obiceiuri de a Râmului sânt acum la Turci, ca acestea: şi iau şi ei de a zecea oameni, şi iar aşa îi împart pre la grădini întâi, apoi în čata inicerilor, şi-i fac şi ei apoi din slujitori bătrâni oturaci, curugii şi timaruri. Toate acestea şi altele multe običaiuri dela împărăţiia Râmului sânt, că iničarii cum sânt acum la Turci, iară la Râm pritorani, adecă pedestrime de divan le zicea, cum la Turci culoglu. Şi aşa bulucurile pre număr: biringi, echingi, učungi, iară la Râmleni: primani, secundani, tergiiani, cvartani, pre numele bulucurilor, adecă cei dintâi, cei al doilea, cei al treilea, cei al patrulea, pre număr să ştiia bulucurile. Şi nu-i divă ca la Turci vedem aceste obiceiuri, care au fost şi la împărăţiia Râmului; căci şi Ţarigradul şi câte ţări ţin Turcii într'ačastă parte de lume, ce să chiamă Evropa, parte de împărăţiia Râmului iaste.

Alexandru Machidon în vremea împărăţiei sale, încă au făcut în numele său colonii, şi întâi la Eghipet, acel vestit oraş Alexandria, unde întră apa Nilul în mare; iară pe apa Donului şi pre apa Hindului şi la Perşi, au descălecat oraşă şi olate pre numele său.

De ar fi acum Istratie Logofătul şi fiiu-său un Simion Dascalul şi un nepot al său, un Misail Călugărul, oare cum s'ar apuca de această poveste cu basnele lor ce le-au scris, că rădăcina acestui neam, care iaste acum pre aceste locuri, din temneţele Râmului? Că Traian împăratul adevărat că dela Râm au adus şi căsaşi adecă dela Italia; şi aşa iaste, căsaşi au adus,

---

2: iau din B.

iară nu den temnițăle Râmului, ce orăşeni, căsași, săteni, și slujitori aşezați; și casă de domni au aşezat aicea pre la cetăți. Cum şi lui Dragoş Vodă mare năpaste-i fac ciia ce zic, că au fostu păstoriu; ce pre mărturiia Maramoroșenilor, cum scrie Miron č'au fostu logofăt mare, în izvoadele sale, că au auzit cu urechile sale, să fie fostu fičor de domn a unui Bogdan Vodă, născut în Maramorâș. După ce i-au scos de pre aicea mulțime de Tătară, năbușiți și cu Bolgarii dela Volga, apoi și Atila cu Ungurii, dar den temniță cu sutele de mii de oameni, unde s'ari afla, şi apoi fămei iară atâtea tâlhăriță? Deci unde iaste, și cât vac iaste când au vinit Traian, împăratul Râmului, pe aceste locuri, la anii dela Hristos 103, sau cum scriu alții 120, și când s'au bătut Laslo, craiul unguresc, cu Tătarăi? Între Traian și între Laslo Craiu sint ani 800. Și au scris acești istorici minčunoși Istratie Logofăt, Simion Dascal și Misail Călugărul, că acela Laslou, craiul unguresc, au cerșut dela Râm oameni de oaste într'agiutoriu. Și niamul Românilor acmu trăia cu domnii săi în Maramoroş, cești dencoace, iară cei dencolo despre Munteni, pre lângă apa Oltului.

Vezi aicea basnele lor, ce au scris; ce nu să prinde, cum zic mano țigănește.

---

iar nu din temnițele Râmului, ci oroşani căsaşi, săteni, tot din slujitori aşăzați; și case de domni au aşăzat aicea pre la cetăți. Cum și lui Dragoş Vodă mare năpaste îi iaste de-i zic că au fost păstoriu; ci pre mărturiia Mara-
50v morăşanilor, | cum scrie Miron Logofătul în izvoadele sale, că au auzit cu urechile sale, să fie fost fečor a unui Bogdan Vodă, născut în Maramorăşi după ce i-au scos de aicea mulțime de Tătari şi cu Bulgărime dela Volga năbușiți, și apoi pe urmă și Atila cu Ungurii. Den temnițe cu sutele de mii de oameni, unde s'ar afla, și apoi fămei iară atâtea tâlhărițe?. Deci unde iaste şi cât vacu iaste când au venit Traiian, împărat al Râmului, pre aceste locuri, la anii dela Hristos 103, sau cum scriu alții 120, după al doilea vac după Hristos cu întrupare, și când s'au bătut Laslo, craiul unguresc, cu Tatarăi? Intre Traiian şi între Laslo craiul sânt 800 de ani. Și au scris acești istorici minciuni Istratie Logofotul şi Simion Dascalul şi cu un Misail Călugărul, cum să fie cerşut Laslo, craiul unguresc, ajutor dela Râm oameni. Şi neamul Romanilor trăiia atunce cu domnii săi în Maramorăş, cești dincoace, iar cei dincolo despre Munteni, pre apa Oltului.

Vezi aicea basnele lor ce au scris; ci nu să prinde mano țigănește.

Așezat-au Traian împăratul și domni pre la cetăți, cum zic la Leși caștalian, cineș cu olatul său, și în toate locurile și marginile oșteni, cu nume pre atunce țărălor acestora, unde-i țara noastră și Țara Munteniască, Dația de Gos; iară Ardialului și părților celor de sus, cum s'au pomenit, să chema Dachia de Sus. Și au trăit tot cu acest nume țărăle acestea până la a doa descălecare cu Dragoș Vodă, și acmu mulți ne zic și noaă și Muntenilor, streinii: Dațiia. Însă nărodul, | niamul lăcuitorilor, 32v nu ș'au schimbat numele său, ce tot Romanii, apoi cu vreme întru îndelungați veci, Români până astăzi! Și țărăle megiiașe știindu-ne de unde am eșit, adecă dela Italia, căriia-i zic streinii Vlah, Vloh, Valleos și Ulah, de pre Vloh, adecă Italiian, au zis vlah, și Latinii Vlahia mai târziu. Așijdirea și ispravnicii și diregători acestor țări, ce am putut afla că au fostu, scrie Bomfin istoricul, ce au putut afla de pre stâlpii de piatră, ce avea obiceiu cei vechi Râmleni întru vecnica pomenire a lor, de râdica stâlpi de piatră, în Țara Ardialului, ce să chema Dațiia de Sus, cu slove lătinești săpate în stâlpi, așea sunând: «Antonie Frian acelui întâi deregătorului a Darcomanilor, Ulpiianilor, a lui Traian, a Sarmaților,

---

Așăzând Traian împărat și domni pre cetăți, cum zic la Leși caștaleni, cineș domnul cu olatul său, dominus după latinie, iaste la noi domn, iară pre toate marginile și locurile ales oșteni, cu numele pre atuncea țărălor acestora, unde sântem noi în Moldova și unde-i Țara Muntenească, Dachia de Gos; iar Ardealului și părților celoralalte de sus, precum s'au pomenit la hotarul Dachiei în capul de Dachiia de Sus. Și acest nume au trăit într'aceste țări până la al doilea descălecare cu Dragoș Vodă, și acum mulți zic țărăi noastre și Țărăi Muntenești, streinii: Dația. Însă norodul, neamul lăcuitorilor nu s'au schimbat numele său, ci tot Romanii, apoi cu vreme și îndelungate vacuri Romani, apoi Rumâni până astazi! Și țărăle megiiașii știind de unde au eșit neamul acesta, că dela Italia, carii țări zic streinii vlah Vloh, unii valleos, unii Olah de pe Vloh adecă Italia au zis Vlah și Latinii Valahia mai târziu. Iară și ispravnicii și dregătorii acestor Țări, Daților ce | am putut afla din Bonfin istoricul, am 51r însemnat aicea. Scrie Bonfin ce au putut afla din stâlpii de piatră, ce avea običai cei vechi Râmleni întru vecnica pomenire a sa, de punea și în țara Ardealului, care să chiema Dația cea de Sus, cum s'au pomenit, să fie aflat o piatră cu slove latinești, așa sămnând: «Lui Antonie Frian acelui întâi dregătoriului a Darcomanilor, Ulpiianilor, a lui Traian, a Sarmaților,

---

2: caștaliac A. 2: locuri A.

oroșan, Sabinul, purtătoriu a treisprăzece polcuri, au viețuit ani 30, iproci ». Așijdirea mai încolo, lui Peurie Saturnin, solului împărătescu și ispravnicului, socotitoriul descălecării Dației, Sarmației, iproci. Acest Antonie și Peurie Saturnic, dentru acea scrisoare, să văd că au fostu domni și otcărmuitori, puși de împărații Râmului, ori pe urma lui Traian la aceste țări.

De numerele č'au avut apele acestea și de patru părți a lumii: Aziia, Africa, Evropa și America

După așezarea cu Râmleni pe locurile acestea, purces-au Traian împăratul cu oștile sale în ğos pe lângă Dunăre, cum să pomenește den vechi istorici că șease sute de mii de oșteni numai de războiu au avut, și trecând apa Siretiul, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul și Donul, care aceste toate cu alt nume s'au fostu numind: Siretiul să chema Halum, și acmu în istoriile vechi să chiamă așea; Prutul Hierazus, Nistrul Tiras; Buhul Hipan, Niprul Boristenes, Donul Tanais; și ačastă apă Donul desparte Aziia dela Evropa, cum și la Țarigrad, Boazul mării, între Țarigrad și între Skiuder desparte Aziia de Evropa; Țarigradul
33r și | Galata de Evropa, iară Skiuderiul, dencolo de Boaz, Anadolu, ce-i zic istoricii Aziia.

---

oroşani Sabinul, purtătoriu a treisprăzece polcuri au viețuit ani 30, ipročaia ». Aşişderea mai încolo lui Peurie Saturnic, solului împărătesc şi ispravnicului, socotitoriul descălecării Dației, Sarmații iproci. Acel Antonie şi Peurie Satornic dintru acea scrisoare să vede că au fost domni şi cârmuitori, puşi de împărații Râmului, ori pre urma lui Traian la aceste țări care să zice Dațiia de Sus şi Dațiia de Ğos.

După aşăzarea cu Râmenii pre aceste țări, Traian împăratul au purces pre Dunăre în ğos cu oştile sale, de care s'au pomenit din vechi istorici, cu 600.000 de oşteni numai de război au avut, şi trecând apa Siretului, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, Donul, care ape acestea toate pre atuncea cu alte nume să chiema: Siretul să chiamă Halum, şi acum în istoriile cele vechi Prutul să chiamă Herazis, Nistrul, Teras, Niprul, Boristines, Donul, Tanais; şi ačastă apă Tanais împarte Asia de Evropa, precum desparte la Țarigrad Boazul de mare, între Țarigrad şi între Scuder, dincoace Țarigradul cu Galata de Evropa, iar dincolo Scunderul de Asia.

Iară părțile despre amiazăzi, câte țări sintu să chiamă Africa. Părțile despre apus și spre miazănoapte să chiamă Evropa. Iară a patra parte iaste America și iaste depărtată și vine supt noi, cum ar fi statul ei, și după îmbletele soarelui, şi altor lumini cerești; cându-i pre aicea zuă, iară la America iaste noapte, și cându-l aicea noapte, acolo-i zuă. Că, fiindu pământul rătund, așea vinu locurile în staturile sale după rătunzirea pământului, cum ar fi împotriva noastră, supt noi iaste ača parte de lume.

Deci aceste doaă părți de lume Evropa și Aziia la părțile despre miazănoapte le desparte Donul, cum s'au scris mai sus; iară deîntr'acoaci le împarte Marea Niagră și până unde cade apa Nilul în Marea Albă; iară Nilul desparte Aziia de Africa.

Dela Nil să începe Africa și acmu Eghiptul nu-i de Asiia, ce iaste de Africa, cu toate țărăle câte sintu den malul Nilului, până unde să închide cu marea ochianului, care încungiură pământul, alăturea cu Marea Albă, până unde cură și Marea Albă în ochian, la Ișpaniia. Dencolo, Africa; dencoace Evropa; Ișpaniia, de Evropa; Fesul dencolo de Marea Albă, de Africa.

Acestea pomenindu-să pentru deșchisul minții, să să înțăliagă statul lumii, ne întoarcem la istoria pentru Traian, împăratul Râmului.

Că în patru părți împart scriitorii de pământ lumea. Răsăritului cu toate împărățiile acei părți îi zic Asia; iar părților despre amiazăzi câte țări sânt îi zic Africa, iar părților despre apus și despre amiazănoapte Evropa, a patra parte să chiamă America, care parte aşa iaste depărtată şi vini cum ar fi supt noi: că, când iaste la noi zioa, acolo noapte; şi când la noi, noapte, la dânşii, zioa; că fiind pământul rătund, cum ar fi împotriva noastră, supt noi acea parte iaste. |

Aceste doao părți de lume Evropa şi Asia despre părțile de amiazănoapte 51v
le desparte Donul; iară într'acoace împarte Marea Neagră şi Boazul cela ce cură în Marea Albă, în Marea Neagră, până unde cade apa Nilului în Marea Albă; şi Nilul desparte Asia de Africa.

Dela Nil să începe Africa şi Eghipetul, care nu sânt de Asiia, ci de Africa sânt toate țărăle câte sânt dela malul Nilului, până unde să închide cu marea ochianul, care încungiură pământul, alăturea cu Marea Albă, până unde întră şi Marea Albă în ochiian, la Ișpania; dincolo Africa, dincoace Evropa; Hişpania de Evropa; Fesul dincoace de Marea Albă, de Africa.

Acestea pomenim pentru deşchisul minții, să să înțeleagă statul lumii, ne întoarcem la istoria pentru Traian.

Pentru Traian împărat câte părți de lume au îmblat cu oștile sali după ce au descălecat locurile acestea cu oamenii săi și pentru Troianul cel pe din sus de Gălați de cine s'au făcut

Cum nu s'au îndestulat cu atâta parte de lume, cât au călcat cu oștile sale, de au trecut toată Evropa până la apa Donului, care apă iasă den inima țărălor moschicești și dă în Marea Niagră la Crâm, ce trecând peste Don, Traian împărat au călcat și Aziia, lovind pe la Iuzbec mari țări tătărăști, și dela Iuzbec pre la Marea Caspiia, unde
33v să desparte | Cazanul și Astrahanul de țărăle Persului, pe la Bahtri, și de acolo prin țărăle Persului și prin Siriia.

De acest vestit împărat, avăm și șanțul, săpat de oștenii lui în večnică pomenire, începând den Țara Munteniască peste toate apele aceste, până la Don, tot acestu șanțu, care îl vedem aicea la noi.

Scrie Miron Logofătul în izvoadele sale, să fie trecut singur peste acest șanț, aproape de Nipru, pre la un târgu, anume Včorașnoe, nu departe de Chiov, mai sus.

Să află de zic unii, că iaste săpat pentru sprejeniala despre Tătar, închizind locul despre câmpi, în carii era și răpăosatul Panaetachii, tergimanul cel mare și vestit la Poarta împărăției turcești; unde și la ce istoric ar fi cetit?

---

care nu s'au destulit cu atâta parte de lume cât au călcat cu oștile sale, de au trecut toată Evropa până la apa Donului, care apă dinlăuntrul țărălor moschicești iase și cade în Marea Neagră la Crâm. Și trecând Donul au călcat și Asia, lovind pe la Iuzbec mari țări tătărăști, iară dela Iuzbec pre după Marea Caspii, care mare desparte Cazanul și Astrahanul de țărăle Persului, pre la Bahtri, de acolo pen țărăle Persului, pen Assiria.

De acest vestit împărat iaste și șanțul sau troianul săpat de oștenii lui în večnica pomenire, începând din Țara Muntenească peste toate apele acestea, care s'au pomenit: Siretiul, Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul până la Don, tot acest șanț ce să vede aicea la noi.

Scrie Miron Logofătul în izvoadele sale, să-l fie trecut singur acest șanț aproape de Niprul, pe la un târg, anume Čvorașnoe, tot pre câmpi acel oraș nu-i departe de Chiev, care Chiev iaste la Nipru; și pe semne cum merge șanțul mai sus de Chiev, au trecut Niprul Traian cu oștile sale.

Să află unii de zic, că acest șanț ce să vede și astăzi supt acest nume ce să zice troian, să-l fie săpat pentru sprijineală despre Tătari, închizând locul despre câmpi; între care era și răposatul Panaioti tergimanul cel mare și vestit pe vremea lui la împărățiia Turcului; unde și el ce istorii va fi citit acest lucru?

Scrie în izvoadele sale Miron Logofătul, cum la voroava cu Panaetachii, pentru acestu șanțu, ce-i zicem troian, au zis Panaiote, că istoricul Bonfin ungur pomenește de șanțul acesta. Și scrie zicând că cine atâta loc de lume ar fi putut apăra și ține? Că de au fostu aicea țara descălecată cu mulțime de oameni de Traian împărat cât iaste între aceste ape den Prut până în Nistru, și den Nistru până la Nipru, și den Nipru până la apa Donului! Așea să fie răspunsu Miron Logofătul și lui Panaetachii, la ce nu au mai știut ce ari mai răspunde.

Așea zic și altora câți au scris, așea și lui Bomfin, de au scris așea, cum să fie săpat șanțul acesta de vr'o sprijenială despre Tătară. Iară mai de crezut sint ceia ce țin, că Traian împărat au pus de au săpat acestu șanțu în vecnică pomenire a sa și veste, și să să știe șliahul oștii, de ciia ce vin după oști mari și neguțitorii, și oștenii, cum fac și acmu Turcii pre șliavul oștilor lor movile, pentru vestea și pentru îndreptarea celor ce vin pe urmă: osteni, sau olăcari, sau neguțitori.

Scrie în izvoadele sale Miron Logofătul, cum | au vorovit cu acel Panaioti 52r
pentru acest șanț troian, au dat seamă că historicul, anume Bonfin unguru, pomenește de șanțul acesta. Și scrie de zice că ține atâta loc de lume, începând din Țara Muntenească până peste apa Donului trece, ar fi putut apăra peste tot locul, că să zicem, că dela capul șanțului de unde să începe întâi și pe desupra Gălaților, alăturea cu Dunărea merge, pe aproape și peste Prut, iar nu departe de Dunăre, pe la satele turcești, apoi unde să depărtează troianul la câmp și dela Dunăre și dela Marea Neagră iar peste Nipru ca mai departe. Că de au fost aicea țara descălecată de Traian împăratul cât iaste între aceste ape Prutul și Nistrul, dară dela Nistru până la Nipru, și dela Nipru până la apa Donului! Așa să fie răspuns și lui Panaiotache. Zice Miron Logofătul: la ce n'au știut cum va mai răspunde Panaiotache.

Așa zic și celoralalți câți au mai scris, așa și lui Bonfin, de au scris așa, cum să fie săpat șanțul acesta pentru vreo sprijineală despre Tătari. Mai de crezut sânt cei ce zic, că Traian împărat l-au săpat acest șanț, pentru pomenire și veste, și să se știe șleavul oștii de cei carii să trag după oști mari: și neguțătorii și oștenii, cum vedem acum pre împărații turcești și vezirii lor, pe unde merg cu oști fac movile pe șleavul oștii pentru veste și pentru îndreptare celor ce vin pe urmă: oșteni, neguțători sau olăcari.

4: cine A.

Nice să te miri, că ar fi putut săpa un şanţu mare ca acesta; ce să socoteşti mulţimea de şease sute de mii de oaste numai slujitori, fără
34r de altă adunătură de oameni; | că întru o zi să să înşire o sută de mii de oameni unul lângă altul, să arunce lutul cine împotriva sa, cât loc pot cuprinde? Prea uşoară socotială: loc de doaă sau de trei mile mari; şi la şease sute de mii de oameni să vine a şease zi într'o săptămână, o zi unui om la săpat rândul, fără altă adunătură.

Scrie Dion istoricul, care au scris viaţa şi faptele acestui împărat, şi Evtropii istoricul care au scris de viaţa lui Andriian împărat—acesta au făcut Odriiul pe numele său, pe pământul Trachiei — de mulţimea oştilor lui Traian, cum s'au pomenit mai sus. Cu aceste oşti, Traian, a căruia nume în istoriile Râmului, Ulpius Traianus, au călcat aăastă parte de lume, ce-i călcată şi de mai nainte de dânsul cu oşti, de Pompeiu cel Mare şi de Iulie Chesariu şi de Avgust Chesariu, împăraţii Râmului; însă nu pe aceste locuri, ce pe la Perşi. Iară Traian pre aicea au vinit şi au călcat aăastă parte de lume, cum s'au pomenit, şi el au aşezat niamul şi sămințiia care trăiaşte până astăzi, în Moldova, în Ţara Munteniască şi în Ardial, cu acest nume Români.

Nici să te miri, cine ari fi putut săpa atâta loc, care cu mult mai mare au fost şanţul acesta, ci cu vreme s'au năruit şi s'au mâlit.

Oaste ca aăasta de 600.000 de oameni să se înşire unul lângă altul, să arunce pământul, cine drept sine, caută cât loc pot cuprinde 100.000 de oameni. Pre uşoară socoteală: loc de 2 mile mari sau şi trei mile vor cuprinde, care face un conac întreg de oaste mare; şi la 600.000 de oameni a şasea zi într'o săptămână, odată vine la săpat rândul unui om, şi acest număr acelui împărat fără altă mulţime ce să trage după oşti.

Scrie Dion istoricul, carele au scris «Viaţa lui Traian împăratul», şi Ev-
52v tropie istoricul, carele au scris «Viaţa lui Andreian împăratul», nepot | lui Traian, care după moartea lui Traian au stătut el împărat Râmului şi au făcut oraşul Odriiul, pre numele său, pe trei ape: Tungia, Mariţa şi Artha pe pământul Trachiei. Cu aceste oşti, Traian a cărui nume la istoriile Râmului Ulpius Traianus, au călcat aăasta parte de lume, călcată şi de alţii cu oştile Râmului mai nainte de dânsul; de Pompeiu cel Mare, şi de Iulie Chesariul, şi de Avgust Chesar; însă nu pre aicea, ci pre la Perşi. Iară acesta Traian pre aicea au venit şi au încungiurat aăastă parte de lume, cum s'au pomenit şi el au descălecat neamul seminţia şi limba care trăiaşte până astăzi în Moldova şi în Ţara Rumânească şi cât norod iaste în Ardeal, tot cu acest nume Rumâni.

12: visteriile A şi C. 26: Andreian B.

Scrie Bomfin că, după ce s'au întorsu Traian în Râm, cu izbândă de pre Dați, au poroncit de au făcut un stâlpu de marmure în Râm, întru pomenirea acei biruință asupra Daților. Și au fostu de lat acel stâlpu de 128 coți, și avea scări 184; iară ferestri 43, după potrivirea măririi stâlpului, și în vârvul stâlpului scrise slove săpate, toată istoria Daților, atunce scrisă cu slove; Calimpiiarii apoi cu cheltuiala lui Filip al doile, craiu a Ișpanii, au săpat slovele, și pe urmă cu meșterșug de Alfonsu Țicaon tipograful, au făcut table 131, scrisă acea istorie și le-au trimis pentr'alte țări întru pomenirea lui Traian Hișpanul, împăratului Râmului.

Aflatu-s'au și aicea în țară la noi o piatră de marmure, care au adus-o în curțile domnești în Iași, în zilele lui Costantin Ducăi Vodă, cu slove săpate lătinești, care le-am cetit eu, așea sunând: | «Împăratului, 34v chesarului, bunului, fiiului a Nervii, lui Traian, fericitului, a Țărăi Nemțăști și a Dachii, preutului celui mare, polcovnicului al șesăsprăzecele, împăratului al șeasele, părintele patriei».

După ce s'au întors Traian cu izbândă de pre Dachi, au poruncit de au pus stâlp de piatră în Râm, pentru pomenirea acei biruințe asupra Daților. Era de lat acel stâlp de 120 de stânjini mici, care avea scări 184, iară ferestri 43, după potrivirea mărirei stâlpului, săpătura cu slove scrisă toată istoria Daților de atuncea cu slove, iar pe urmă Calimpiiari cu chietuiala lui Filip al doilea, craiului Hișpanii, au săpat slovele, și pe urmă cu meșteșug de Alfonsu, ca un tipograf, au făcut 131 table de le-au trimis cu acea istorie pentr'alte țări, pentru pomenirea lui Traian Hișpanul, împăratul Râmului.

Aflatu-s'au și aicea la noi în țară o piatră de marmură, care o au adus la curțile domnești în Iași, în zilele lui Costandin Duca Vodă, cu slove lătănești, care le-am citit singur, așa sunând, cum aratăm aicea, care slove așa să înțeleg pre limba rumânească: Împaratului, chesariului, bunului fiiu a Nervei, lui Traiian, fericitului, a Țărăi Nemțești și a Dachiei, preotului celui mare, polcovnicului a șasăsprăzece, împăratului al șaselea, sfetnicului, al șaptelea părintelui patriei, lui Publie Calpurnie, lui Avrilie Ruft.

Și acăstă piatră stă și până în zioa de astăzi, adusă dela Galați aicea în orașul Iașilor la curțile domnești.

9: săpate slovele A.

Pentru acest capitol, autorul a utilizat următoarele izvoare: M. Costin, *o. c.*, pp. 26—30, 30—43; Topeltin, *l. c.*, p. 76; Bonfin, *o. c.*, p. 24; Baronius, *Annales ecclesiastici*, p. 4 și 22 și Strjkowski, pp. 41—42.

Aice ne vine rândul să pomenim și pentru cetățile ce să află aice în țară la noi

CAP XI

Cu anevoe iaste a scrie de cetățile țărăi, de vreme ce câteva sute de ai peste mie trecând, necăiuri nu să află scris, fără cât răpăosatul Grigorie Ureche Vornicul scrie în istoriia sa, adecă în letopisățul țărăi,
1465 de cetatea Chiliia, precum că în anul 6973 că au dobândit-o Ștefan Vodă
1478 dela Turci, și apoi în anul 6986 Iuni 22, zice, că au început Ștefan Vodă a zâdi cetatea Chiliia și o au săvârșit într'acelaș an; ce nu știm, cum poate să fie acestu lucru, că întâi scrie că au răscumpărat-o dela Turci, închinată de nevoe de Turci, și apoi să o zidiască?

Numai înțăleșu de Panaiotachie, ce era postelnic mare aicea la noi în țară, om ales la trebile Porții pre atunce, cum denafară de cetatea

---

53r *Aicea vine rândul să pomenim de cetățile ce să află aicea în țară la noi*

CAP XII

Cu anevoe iaste a scrie de cetățile țărăi noastre, de vreme ce atâtea vacuri, câteva sute de ani peste mie trecând, nicăiri nu să află scris, fără cât Urechie
1465 Vornicul scrie pentru cetatea Chiliei zicând: « In anul 6973 o au luat Ștefan
1479 Vodă cel bătrân dela Turci și apoi la anul 6987 Iulie 22 днн zice, că o au zidit Ștefan Vodă și o au săvârșit într'acelaș anu; ci mă mir, cum poate fi acest lucru, că întâi scrie că o au răscumpărat dela Turci, închinată de nevoe Turcilor, și apoi să o zidească? Aș zice că o au tocmit unde au trebuit; însă dela anul 6973 până la anul 6987, 14 ani sânt, cine ar fi stricat? Că nici scrie că o ar fi stricat cineva întru acei 14 ani.

Iară am înțeles mai pre urmă și dintru Panaiotachi Moruna, ce au fost postelnic mare la noi în țară, om ales la trebile Porții pe atuncea, cum denafară de cetatea

cea mare a Chiliei, iaste alta mai mică, carea să o fie zidit Ștefan Vodă cel Bun, ca o strajă cetății cei mari. Ačasta cetate Chiliia are nume la istorici de-i zic Ahellia.

Cetește gheografiile ceste mai de curund și vei afla și în istoriile Țarigradului, că împrumutând cu bani Ianovezii pre împăratul Țarigradului, să facă oști împotriva Turcilor, le-au pus zălog Crâmul, să-l ție Ianovezii, care să chema pre atunci grecește Hersonesul, și la istorii tot acela nume are Crâmul, și ačasta parte, unghiul mării cu scaleli lui, unde-i acmu Bugacul, și pre atunce Ianovezii au zâdit Chiliia ce să chema Ahellia, pe Dunăre, și Chefea pe malul mării în Crâm, ce să chema Theodosiia la istorii.

Să află și de Greci făcute cetăți, cum iaste Turnul Neoptolimul, în gura Nistrului, făcut de Neoptolim, fečorul lui Mitridat, carele vara |
în vasă pe mare, și iarna pre uscat cu călărime, au bătut pre Tătară. 35r
Și pentru să împiiadece calea Gheților, au făcut acea cetate în gura Nistrului, ce să chema Turnul Neoptolim.

---

cea mare a Chiliei iaste alta mai mică despre Dunăre, care zice să o fie zidit Ștefan Vodă cel Bătrân, ca o strajă cetății cei mari. Ačastă cetate a Chiliei alt nume are la istorici, îi zic Ahileia.

Cetește gheografiile ceste mai de curând și vei afla și întru istoriile Țarigradului, cum împrumutând cu bani Ianovezii pre împăratul Țarigradului, să-și facă oști împotriva Turcilor, le-au dat zălog Crâmul, să-l ție Ianovezii, care zicea pre atuncea Hersonul grecește, și la istorii acel nume are Crâmul și ačasta parte, unghiul Mării Negre cu scalele lui, unde-i Bugacul. Și atunce pe acele vremi Ghenovezii au făcut acea cetate Chilia și-i zicea Aheliia, pe Dunăre, și Chefea pe malul mării în Crâm, ce-i zicea Theodozia la historii.

Să află și de Greci făcute cetăți, cum iaste Turnul Neoptolimul, în gura Nistrului făcute de Neoptolim fečorul lui Mitridat, care vara în vase
pe mare, și iarna pe uscat cu călărime, au bătut pre Tătari, | și pentru să îm- 53v
piiadece calea Gheților, au făcut cetate în gura Nistrului, care să zice Turnul Neoptolim. Și satul ce să chiema pre atuncea a lui Herma Hesmonatic și zic alții cum acel Neoptolim să fie fost fečor lui Ahilevsu, pre carele zis nu stă Bonfin, ci zice cum acest Neoptolim, fečorul lui Mitridat, care au făcut acea cetate pre numele său.

Altele multe, cărora stau năruiturile de abia semnele să cunosc și pre Milcov, mai sus de Focșani, de care pomenește Urechie Vornicul că o chiema Crăciuna. Și așa tot pe o poveste stau, câte să află în Țara Muntenească, sau

În izvoadele răpăosatului Miron Logofătul, aflu zicând pe părere, să fie pe Cogâlnic, în Buğac, ačastă cetate, care să chiamă la Tătari Tatar Bunari; ce ącel turnu a lui Neoptolim iaste pe Nistru, făcut de Neoptolim, fičorul lui Mitridat, nu pe vremea când împărățiia Grecii Țarigradul, ce cu mult mai înnainte. Iară pre Cogâlnic, de iaste altă cetățue, poate tot de Ianovezi să fie făcută.

---

de Dați, sau altele de Râmleni făcute sânt. Și la podul lui Traian peste Dunăre, în Țara Muntenească la județul Jiului, iaste iară o cetățue năruită. Aceia adevărat de cine-i făcută cu numele Severinul, Bonfin zice din cuvânt în cuvânt: « Părosul Ulpie Traian, după ce birui pre Dați, întru semnul biruinței sale, au făcut Nicopol pe Dunăre. Așijderea și peste Dunăre au făcut podul, lucru de mirat, precum mărturisește și Dion la « Viața lui Traian », a căruia pod și astăzi i să cunosc pragurile în apă. Și mai încolo pe Dunăre în preajmă iaste târgșor Severinul, de Sever împăratul făcut și apoi tace ». Iar pe ce vreme au făcut Sever acel târgșor nu scrie; iar la alți istorici, cum la Dion, carele au scris « Viața lui Traian » împăratului, așa și la Topeltin, carele au scris ce să înțelege pre limba românească: a lui Traian večnicul stâlp. Să vede dar dintru acestea, că une cetăți întru aceste țări, și de Râmleni sânt făcute. La năruiturile cetății dela Gălați din sus, unde cade Bârladul în Dunăre, s'au aflat un ban de aramă galben, de mare cât un ort, numai mai gros, în care slove nu s'au putut citi de ceia ce știu lătinește, fără unii ce știu mai bine grecește a ceti, zic că scrie; iar acele slove de înțeles nu sânt. Așijderea o piatră mare adusă la biserica Diei mai mult nu s'au putut citi, înțelege, fără atâta: Sever împăratul Râmului. Acei cetățui îi zic Gălățenii Gherghina. Iar banul ce s'au aflat mai ğos de Roman, iară la năruitura unii cetăți ce-i zice Semendrova, de mare cât șiștacii cei de |
54r patru bani leșăști, iară mai gros, de aramă roșie, și chipul Domnului supt pălărie nemțască și împrejur slove sârbești: отєц молдавскои Tatei Moldovei, iar dintr'altă parte scrie Hereghia de Moldova, aceia hereghia latinește, adecă strămoșie. Pentru aceia zic de cetăți că unele de domni, acum după a doao descălecătură a țărălor, sânt zidite. Și așa cât s'au putut ști de cetăți, acestea sânt acestor țări, că sunt unele făcute de Dați, cum iaste deșchis de Cetatea Albă; celelalte și de Râmleni, de Ghenovezi, și unele mai pre urmă și de domniile țărăi. Și atâta putem ști de cetățile, care să află într'aceste țări.

În izvodul lui Miron Logofătul, aflu zicând pre părere, să fie pe Cogâlnic, în Buğac, acea cetate, căriia îi zic Tătarăi și ai noștri Cara-Burnar. Ci acel turn a lui Neoptolim iaste pe Nistru, făcută de Neptolim, fečorul lui Mitridat, nu pe vremea când împărățiia Grecii Țarigradul, încoace, cum scrie în izvoadele sale, ci cu mult mai nainte. Iară pe Cogâlnic, de iaste altă cetățue, poate tot Ianovezii să fie făcut.

Iară Cetatea Albă iaste mai veche decât aceste, făcută ori de Dachi, ori de Râmleni.

Scrie Bonfin, istoricul ungur, în carte X, decad II « De lucrurile Ungurilor » că Ludovic, craiul unguresc, pentru să poată stăpâni fără de grijă pe Munteni, pus-au de au zidit cetatea Severinul, care era răsipită. Așijdirea și pe apa Prutului, căriia să zicea Hierassis, că așea să chiamă Prutul la istorii, să fie făcut o cetate ce să numiia Terh; ce cetate ar fi fostu aceia și în ce loc la Prut, nu putem ști; iară agiunge cât să cunoaște. Pe urmă craii megiiași și domnii țări au făcut cetăți aice în țară.

Iară Cetatea Albă mai veche decât acestea, făcută ori de Dachi, ori de Râmleni.

Scrie Bonfin, historicul ungur, în cartea X, decad II « De lucrurile Ungurilor » că Ludovic, craiul unguresc, pentru să poată stăpâni fără grijă pe Munteni, au pus de au făcut cetatea Severinul, care era răsipită. Așijderea și pe apa Prutului, căriia îi zicea Herassis — că așa să chiamă Prutul la istorici — să fie făcut o cetate ce o au chiemat Terhu; ce cetate ar fi fost aceia la Prut, în ce loc, nu putem ști; iară agiunge cât să cunoaște. Că pe urmă și craii și megiiașii și domnii au făcut unele ceteți aicea în țară.

Capitolul este transcris din: M. C o s t i n, *o. c.*, pp. 43—49 și B o n f i n, *l. c.*, p. 8 și 250.

Pentru numele niamului acestor ţări şi pentru portul lor şi pentru graiul sau limba lor

CAP XII

Mare dovadă niamurilor den ce rădăcină şi izvor sint, numele ce au, şi între sine şi dela streini, şi măcar că niceun niam nu iaste în toată lumea să aibă numai un nume; ce unele de pre capetele cele dentâi vreunui nărod stăpânitoare, alte nume sint de pre locuri, de unde sint începute; multe de pre cetăţi mari, multe de pre ape, multe cu îndelungate vremi strămutate numerile de pre stăpănii, cum am arătat mai sus, şi arătăm şi aicea.

Că vedem niamul nemţăscu supt aceste numere: întâi şi mai ales
35v şi mai de cinste: Alaman; | şi aşea le zic istoriile cele vechi şi mai pre

---

Pentru neamurile numelui acestori ţări şi pentru portul lor

CAP XIII

54v Pentru neamurile numelui acestor ţări şi pentru portul lor şi de | limba graiului de unde au aflat; aşijderea şi de tunsoarea carii să află şi acum la prostime pre supt munte.

Mare dovadă neamurilor din ce rădăcină şi izvor sânt, numele ce au, şi întru sine şi dela streini, şi măcar că niciun neam nu iaste în toată lumea să aibă numai un nume; ci unele dintre capetele cele dintâiu a vreunui norod stăpânitoare, alte nume sânt de pre locuri, de unde sânt începute; multe şi de pre cetăţi mari, multe şi dupre ape, şi multe cu îndelungate vremi, strămutat numele despre stăpânii, cum arătăm mai sus, şi arătăm şi aicea.

Că vedem neamul nemţesc supt aceste numere: întâi şi mai ales şi mai de cinste: Alamani, aşa le zic istoriile cele vechi şi pe

---

16: de toţi ori B *şi* B^1

urmă și Turcii. Al doile nume, le zic Ghermani, adecă doi frați, lătinește Ghermanus. O samă de istorii le zic Tevtonis, de pre căpeteniia lor Tevton; Italiianii le zic Tudesco; Leșii, Moscalii, noi le zicem Nemți.

Mai apoi alte numere, despărțite ca crengili dentr'un copaču: Șvezii, Danii, Saxonii, Franțozii, Belgăi, Batavii și alte țări mai mici, tot den rădăcina cea veche a Alamanilor sânt. Așea Ișpania, Iverii, Țiltiverii, Portogalii, tot un niam sintu. Turcii, de pre locul lor Turhistan, și de pre căpeteniia lor cel dentâi: Osmangic, Otoman, Osmanlâ. Moscalii, Rusii, Bolgarii, Sirbii, Horvații, Slovenii, Bohemii, Tații, Leșii, tot un niam sint, fără alte numere ce au streinești, adecă la streini. Că întâi acestui niam, Grecii li-au zis Savromati de pe ochi miiarăialbeneți, adecă ochi de șopârlă, că grecește savros să chiamă șopârla, iară mati, ochiul.

Tătarăi, de pre apa Tartara; Schitii de pre sălbătăcie, iproci.

Așea toate niamurile sint cu multe numere, după vreme toate sintu; numai unele dentr'însele ți li-am însămnat, pentru înțălesul numerelor, mai lesne niamului țărălor acestora: Moldovei, Țărăi Muntenești și Românilor den Ardial.

---

urmă și Turcii. Al doilea nume, le zic Ghermani, adecă doi frați latinește Ghermanus. O seamă de istorii le zic Tevtonis, de pre capul lor Tevton; Italianii le zic Tudesco, poate fi iară după Tefton. Leșii, Moscalii și noi, le zicem Nemți.

Mai apoi alte neamuri, despărțite ca crăngile dintr'un copač: Șvezii, Danii, Franțozii, Saxonii, Belghii, Batavii și alte țări mai mici tot din rădăcina cea veche Alamanilor viță și părți sânt. Așa Hișpania, Iverii, Țiltiverii, Portogalii, tot un neam sânt. Franțozii, Galii, tot un neam sânt. Turcii de pre locul lor Turhiistan și de pre capul lor cel dintâi: Osmangin, Otoman, Osmanlâ. Moscalii, Rusii, Bulgarii, Sârbii, Horvații, Slovenii, Bohemi, Tații, Leșii, tot un neam sânt slovenesc fără alte numere ce au la streini. Că întâi acestui neamu Grecii le zic Savromatii de pe ochii mierăi, albeneți, adecă ochi de șopărlă că grecește mavros să chiamă șopârla, iar mati, ochiul. Tătarăi de pre apa Tartara, Schitii după sălbătăcie, iproci.

Așa toate neamurile supt multe numere, după vreme toate sânt; numai unele dintr'însele ți le-am însămnat pentru înțelesul numerilor mai lesne neamului și acestor țări a Moldovei și a Țărăi Muntenești și Romanilor din Ardeal. |

11: Acest niam A. 29: Acest neamu B.

Aşea şi niamul acesta, ce scriem ţărălor acestora, nume dreptu şi mai vechiu iaste Român, adecă Râmlian dela Roma. Acest nume, den descălecatul lor de Traian, şi cât au trăit în munţi, în Maramoroş şi pe Oltu, tot acest nume au ţinut şi ţin şi până astăzi; şi încă mai bine Muntenii decât Moldovenii, că ei şi acmu zic şi scriu Ţara Româniască, şi Românii acei de Ardial, iară streinii den pregiur le zic Vlah, de pe Vloh, cum s'au pomenit. Tot dela streini sintu aceste nume de pre Italia, cărora zic Vloh. Apoi mai târziu Turcii, după numele domnilor č'au închinat ţara la Turci, zic Moldovii Bogdan, iară Muntenilor Caravlah. | 36r Grecii zic Bogdano-Vlahia, iară Muntenilor Vlahos. Iară acestu nume Moldov iaste de pe apa Moldova, după al doile descălecarea ţărăi de Dragoş Vodă. Iară Muntenilor, ori de pre munte, ori de pre Olt, Olteni; Leşii zic Molteni.

Măcar că şi la istorii şi la graiul streinilor, şi între sine, cu vreme, cu vacuri, cu primenele, iau şi dobândesc şi alte numere, iară acela ce iaste vechiu nume, stă neclătit Român!

55r Aşa şi neamul acesta ce scrie ţărălor acestora, nume drept şi mai vechiu iaste Rumân, adecă Râmlean dela Roma. Acestui nume, din descălecatul lor de Traian, şi cât au trăit în munţi, în Maromoruş şi pe Olt, tot acest nume au ţinut şi ţin şi până astăzi; şi încă mai bine Muntenii, decât Moldovenii, că ei şi acum zic şi scriu Ţara Românească, şi Românii cei din Ardeal; iar streinii din pregiur le zic Vlah, de pe Vloh, cum s'au pomenit. Valeos, Valascos, Olah, Voloşin, tot dela streini sânt puse aceste numere dupre Italia, cărora zic Vloh; apoi mai târziu Turčii de pe numele domnilor ce au închinat ţărăle la Turci, îi zic Moldovei Bogdan, iară Muntenilor Caravlah. Grecii zic Bogdano-vlahi, Muntenilor Vlahos. Că acest nume Moldovan iaste după apa Moldova, după al doile descălecare aceştii ţări de Dragoş Vodă. Şi Muntenilor ori de pe munte, ori după apa Oltului, Olteni; Leşii zic Molteni.

Măcar că şi la istorii şi la graiul streinilor, şi între sine, cu vreme, cu vacuri, cu premenele iau şi dobândesc şi alte numere, iar acel care iaste vechiu nume, stă întemeiat şi înrădăcinat Român! Cum vedem, că măcar că ne răspundem Moldovani, noi nu zicem întrebând ştii moldoveneşte, ci zicem: ştii româneşte, adecă râmleneşte? Puţin nu zicem precum letineşte: Sţis romaniţi. Stă dară numele cel vechiu ca un temeiu neclătit, deşi adaog ori îndelungate vremi, ori streinii alte numere, tot acel din rădăcină rămâne neschimbat. Deci aşa iaste numele ţărăi noastre şi Ţărăi Munteneşti cel dirept şi de moşie

---

13: le zic C.

Iară cum să fie acestu nume Vlah, de pe numele lui Fliac, hatmanul Râmului, precum scriu unii în letopisățele sale aicea în țară, basne sintu.

Și așea, dovedindu numele niamului acestuia dentr'aceste țări, cum să vede den istorici mari și marturi țărălor împregiur, ne trage rândul a pomeni de portul, care acmu portul stătătoriu, ca numele și ca limba, nu iaste, ce cu vreme iau portul niam dela niam, unde și locul aduce de le caută lăcuitorilor a-ș face haine îmbrăcăminte trupului, cum iaste firea ceriului și pusoarea vreunii părți de loc. Că partea despre miazănoapte, unde trăescu: Moscalii, Rusii, Tătarăi, iaste foarte rece, cu erni grele, și măcar cum sintu și pre la noi iarni mari, iară la țara Italiei, erni ca acestea niceodată nu sint, ce foarte blânde erni; nice vara călduri așea mari. Le-au căutat dar acestor oameni, mutați pre aceste locuri, a-ș schimba și portul hainelor, după vremea acestui loc.

Către acestea, să cauți ce scrie iscusit istoric Laurentie Topeltin den Mediiași. Cuvintele lui ți le izvodesc: « Românii de Ardial ai noștri, poartă

Român, cum să răspund și cei toți din Țara Ungurească lăcuitori. Și Muntenii răspund și scriu țărăle lor Țara Românească. Iar acest nume Vlah dela Turci și dela Greci, ce iaste dela Nemți Valios, dela Franțozi Valahos, cum s'au scris mai sus aceste numere, tot dela Vloh ce iaste Italian, din care țară a Vlohului, adecă a Italiei, au pornit Traian, împăratul Râmului, mulțime de noroade făr de număr și i-au așăzat în ceste țări a Dachiei cei vechi. Iară să fie acest nume Vlah, de pe numele lui Flac, hatmanul Râmului, precum | au 55v
scris unii în letopisețele sale aicea în țară, basne sânt.

Și așa dovedind numele neamului acestor țări, cum vezi din istorici mari și martori țărălor împregiur, ne trage rândul a pomeni de port, care acum portul stătătoriu, ca numele și ca limba, nu iaste, ci iau neam dela neam porturile cu vremi, la care schimbare a hainelor aduce și locul, de le caută a face îmbrăcăminte trupului, precum iaste și firea ceriului și punerea a vreunii părți de loc. Că întâi aceste părți de lume, unde trăesc: Moscalii, Rusii, Tătarăi, să fie omul îmbrăcat în haine franțozești, ar peri de frig. Și măcar și pre aicea pre la noi, ce erni sânt! Țara Italiei erni ca acestea nu are niciodată, ci foarte blânde erni, nici vara nădușale așa mari, ci cuvioase călduri. Le-au căutat dară acestor oameni, mutați pre aceste locuri, a-ș muta și portul hainelor, după vremea acestor locuri.

Către acestea toate, caută ce scrie de portul Românilor iscusit istoric Lavrentie Topeltin din Mediiaș. Cuvintele ți le izvodesc « Rumânii de Ardeal ai noștri, poartă

28: pe soare B; punerea B[1].

haine lungi îmbrăcat tot trupul; ne fac mare învăţătură portului den vecii de demultu, care au ţinut părţile acestea dela Septentrion — adecă părţile care sintu apropiiate spre miazănoapte —, care haine
36v pomeneşte un dascal, anume Marţiales, că să chema endromida, portu vechiu, nemândru, iară bun de luna lui Dechemvrie. Şlice | au de pâslă, pe limba noastră glugă, care spun că şi boiarii aicea în ţară mai demultu purta chivere ca acelea ». Iară pentru încălţăminte zice tot acestu istoric Topeltin, şi nu dela sine, ce pune cuvintele altor istorici mai vechi decât dânsul, anume: Alfonsu şi Plaftu şi Aghel, carii au scris cărţi de portul cel vechiu a limbilor: « Feliul încălţămintelor Românilor iaste piiale crudă de dobitoc, învălit pičorul bine, în obiiale de lână încălţaţi, legat cu curele peste pičor dela degete până supt gleznă, şi acesta iaste portul Râmlenilor celor vechi, strămoşilor lor, carii purta în oşti a slujitorilor oşteni era la Râmleni; numai atâta osebire vedem, precum cetim la istoriile cele vechi, că oştenii Râmului nu învăliia în obiiale, ce gol picorul încălţa cu piiale şi cu legături încruciş ».

---

haine dela umere până peste tot trupul îmbrăcaţi; ne fac mare învăţătură portului din vacurile cele vechi, care au ţinut părţile acestea dela Septemtrion, (adecă părţile ce sânt aproape de miazănoapte), tot trupul acoperit; care feliu de haine pomeneşte un dascal, anume Marţialis şi să chiema endromida, vechiu port, nemândru, iară bun de luna lui Dechemvrie. Şlice au de pâslă pe limba noastră dăţască cuglă, poate fi chivere; care nu de mult era acest feliu de chivere la boiari aicea în ţară.

Iară pentru opinci, caută ce zice tot acel istoric Topeltin, şi nu dela sine, ci pune cuvintele mai vechi de sine, istorici anume: Alfonsu şi Plavt şi Aghel, carii au scris cărţi de portul cel vechi a limbilor: « Feliul încălţămintelor Rumânilor iaste cu piiale crudă fieşte de ce dobitoc, peste pičor învăluit bine, în obiiale de lână încălţaţi, şi apoi piialea aceia o leagă cu curea peste pičor, de înfăşură pičorul tot, dela degete până sus toată glezna; şi acesta iaste portul a Râmlenilor celor vechi, strămoşilor lor, carii purta în oşti acest
56r feliu de încălţăminte a slujitorilor osteni era | la Râmleni. Numai atâta osebire vedem, precum citim în istoriile cele vechi, că oştenii Râmului nu învăliia în obiiale, ci gol pičorul încălţa cu piiale şi cu legături încruciş, că aceia în opinci numai cât ţinea pičorul, în călcâiu lega ». Acestea sânt cuvintele acelui istoric, den cuvânt în cuvânt. La noi de cinste iaste acest fel de încălţăminte

---

7: guglă A. 11: tot pičorul C. 12: pičor dela gleznă în ğos până în vârvul pičorului C. 26: a din A.

Așea iaste descălecatul acestor țări de Râmleni, cum s'au pomenit pre largu, iară nu den tâlhari, cum au scris basne Misail Călugărul și Istratie Logofătu.

După ačasta am socotit a fi cu cale să scriem împărații Râmului mai întâi, până unde și la ce împărați au năbușit pre aceste locuri Volgarii, și mai pre urmă Atila, care să scrie Bičul lui Dumnezău, cu Ungurii, Tătari, de au pustiit aceste țări.

După ce s'au întorsu Traian, al șeaptele an a împărății sale, aflat-au în Râm sol dela Indiia venit, și acolo au poroncit de au făcut acel stâlpu de minune, în pomenire ce au bătut pre Dați. Mai pre urmă, viind Costantin cel Mare împărat în Râm, cum scrie un istoric anume Amianu, s'au mirat de făptura acelui stâlpu a lui Traian. Alte făpturi, stâlpi ce era în Râm, unele de cutremurul pământului au căzut, altele cu vreme îndelungată, s'au răsipit; iară altele și nepriiatinii le-au străcat. Iară stâlpul lui Traian au stătut multă vreme. Și pe urmă la anul Domnului nostru lui Hristos 1594, precum mărturisește Varonie, au pus în vârvul stâlpului Sixtus, Papa Râmului, icoana Svintului apostol | Petru, făcută 37r de aramă, cu aur poleită.

---

acum la acest vacu care era de cinste la Râmleni și de vitejie port! Vedem acum la Cercheji, că acest port de încălțăminte pentru sprinteniia țin.

Așa iaste descălecatul țărălor acestora de Râmleni, cum s'au pomenit pre larg, iar nu de tâlhari, cum au scris basne Misail și Istratie Logofătul.

Iară, arătând de descălecatul țărăi, am socotit a fi cu cale să scriem împărățiia Râmului mai nainte, până unde și la ce împărați au năbușit Volgarii, și pre urmă Atila, care să scrie Biciul lui Dumnezeu, cu Ungurii, Tătari, de au pustiit aceste țări.

După ce s'au înturnat Traian, la alt an al împărăției sale în Râm, aflat-au soli dela India veniți, și acolo au poruncit de au făcut acel stâlp de minune, izbânda ce au făcut asupra Daților, care pre urmă venind Costandin cel Mare, împăratul la Râm, cum scrie un istoric, anume Armianus, s'au mirat de făptura acelui stâlp al lui Traian. Alte făpturi, stâlpi ce era în Râmu, unul din cutremurul pământului au căzut, altele cu vreme îndelungată s'au răsipit; altele pe urmă și nepriiatenii le-au stricat. Iară acel stâlp al lui Traian au stătut multă vreme. Și pe urmă, la anul dela Naşterea Domnului nostru Isus Hristos 1594, precum mărturisește Varonie, au pus în vârful stâlpului Sextus al cincilea, cu acest nume Papa al Romei, icoana cu chipul lui Sfetăi Petru, făcută de aramă poleită.

Supus-au Traian împărat în al optule an a împărăţiii sale pre Armeni şi pre Parthi, şi zăbăvindu Traian împărat în părţile Răsăritului, făcând pace cu Iverii, cu Savromatii şi cu alte limbi, luând Vavilonul, au făcut căutare oştilor sale, în care au aflat creştini 10.000, şi i-au urgisit, adecă i-au trimis în urgie, la ţărăle Armeniei. Iară un ispravnic a curţii lui Traian, anume Romul, hulindu acea faptă a lui Traian, şi mustrându-l pentru creştini, s'au mâniiat Traian şi au poroncit de l-au omorît.

Pre aceiaş vreme, zăbăvindu-să Traian în Chesaria Capadochiii au mai omorît şi pre Iachentie cămăraşul său pentru legea creştiniască. Pre acastaş vreme a împărăţiei sale, al 11-le an, fu aruncat fiiarilor sălbateci Svintul Ignat, episcopul de Antiohia.

Iară la al doisprăzece ai a împărăţii sale, zăbăvindu-să, apucat-l-au iarna în Antiohia, şi făcându-să cutremur mare în oraşul Antiohiei atâta, cât abiia au scăpat împăratul pre o feriastră afară. Arătatu-s'au şi în Râm multe semne rele de moartea lui Traian împărat, că beserica sau capiştea cea păgânească, ce să chema Pantheon, care era cea mai de frunte, fu detunată şi arsă.

Iară la 15 ai a împărăţiei lui, fiind cu oştile sali în Siriia, după ce dobândisă Vavilonul şi Araviia, curund s'au ruptu den mâna lui Arapii

---

Supus-au Traian la 8 ani a împărăţiei sale pe Armeni şi pe Parthi, şi zăbovind Traian împăratul în părţile Răsăritului, făcând pace cu Inberii, cu Savromati şi cu alte limbi, luund Vavilonul, au făcut căutare oştilor sale, în care au aflat 10.000 de creştini, pre carii i-au făcut surguni la ţărăle Armeniei. Iar Romul, ispravnicul curţii lui Traian, pe acele vremi, hulind acea faptă a lui
56v Traian pentru creştini şi mustrând pe domnu-său | de mare mustrare mâniindu-se Traian, au poruncit de au omorît pre Romul.

Pre aceiaş vreme, zăbovindu-să Traian în Chesaria Cappadochiei, omorî şi pre Iachintie cămăraşul său, pentru legea creştinească. Pre aceiaş vreme a împărăţiei lui Traian, al 11 an, fu aruncat fiarălor sălbatece Sfântul Ignatie, episcopul de Antiohia.

Iară la 12 ani a împărăţiei lui Traian, apucându-l iarna în Antiohia, mare cutremur să făcu în oraşul Antiohiei, atâta cât de abia au scăpat împăratul Traian pe o fereastră afară. Arătatu-s'au şi în Râm câteva semne rele de moartea lui Traian, că biserica sau capiştea păgânească în Râm, ce să chiema Pantheon, care era cea mai de frunte în Râm, fu detunată şi arsă de trăsnet.

La al 15 an al împărăţii lui Traian, fiind cu oştile sale în Asiria, după ce dobândise Vavilonul şi Aravia, curând s'au rupt din mâna lui Arapii

---

36: Ravia B.

şi Agarenii, den care abiia au scăpat Traian, căzind tunete şi trăsnete cu vremi reli şi mulţime de muşte acoperindu-i oastea, şi el bolnăvindu-să, den care boală n'au mai agiunsu să mai vază Râmul; că, înturnându-să să vie la Râm, au murit Traian în Chilichiia, în oraş în Salonic, ce să chema şi Traianopolis, de boală ce-i zic hidropică, mestecată cu apoplexia, iară cum scriu unii de vintre. Şi au dus oasăli lui în Râm, şi l-au îngropat într'acel turn a lui. Împărăţit-au ani 19 şi luni 6; fost-au de 61 ai de vârstă.

Număratu-l-au Râmlenii între Dumnezăii săi, că avea în poveste | 37v
Râmlenii, pre acest împărat: « Mai fericit decât Avgustu, mai bun decât Traian », când laudă cu îmbunături pre alţi împăraţi a lor. Luasă Traian fičor de suflet şi moştenitoriu împărăţiei pre Andriian, nepot de soru al său, care au stătut împărat pre urma lui, în anul dela Hristos 118, şi papă Râmului era atunce Iorest, iară cum scrie Varonie 120 ani.

Dacă stătu împărat Andriian, să arăta blând, ca să-l ţie de bun sfetnicii lui, adeverindu-li-să că fără svatul lor şi fără voia lor, nemic nu ari face, nice ar certa sau ar urgisi pe cineva, iproci. Iară pre urmă acestu împărat multe munci au făcut creştinilor. Şi pe Eustafie Plachida, svintul şi dreptul, ce să numiia al doile Iov, vestit hatman a lui Traian, împreună

şi Agarenii, de care de abia au scăpat Traian, căzând tunete şi trăznete cu vremi rele şi mulţime de muşte acoperindu-i oastea, şi el bolnăvindu-se, de care boală n'au mai văzut Râmul, că, întorcându-să la Râm, în Chilichia, în oraşul Salonicul, căruia oraş i-au zis şi Traianopolis, au murit Traian împăratul de dropică, amestecată şi cu apoplexia, iară cum scrie unii de vintre. Împărăţit-au 19 ani şi 6 luni, fiind de vârstă de 61 ani. Oasele lui le-au dus la Râm şi le-au îngropat într'acel stâlp ce făcuse în Râm, de care am pomenit mai sus.

Număratu-l-au Râmlenii între Dumnezeii săi pe Traian; avea în poveste Râmlenii acest: « Mai fericit decât Avgust, mai bun decât Traian », când lauda cu îmbunătări pe alţi împăraţi ai lor. Luasă fečor de suflet şi următor la împărăţiia sa Traian, pe nepotu-său de sor, pe Adriian, care au stătut pre urma lui Traian împărat, la anul dela Hristos 118, fiind papă în Râm Evarestu, iară cum scrie Varonie 120 de ani.

Deaca au stătut Adriian la stăpânire, să arăta blând şi silia să-l ţie de bun sfetnicii Râmului, adeverindu-se către sfetnici că pe nimini nu va certa fără sfatul şi vrerea lor, şi altele ca acestea. Pe vremea acestui împărat, au pătimit sfântul Eustathie acela al doilea | Iov, ce să numisă mai nainte Plachida, ve- 57r
stit hatman al lui Traian, împreună

cu fămeia sa și cu copiii săi, i-au pus pe bou de aramă, aprinsu de foc; lăsăm a pomeni creștinii câți au luat muncă pe vremea lui Andriian.

Iară la al patrule an acestui împărat, fiind în Britaniia și vrând să despartă, să osăbască pe Râmleni de alte niamuri varvari, au poroncit de au făcut zid, loc de optuzăci de mile, pentru paza, ca să nu să rocoșască alte limbi varvare asupra Râmului, și au poroncit de au străcat podul, ce făcusă Traian împărat peste Dunăre.

Iară la 5 ani a împărăției sale, s'au întorsu den părțile Răsăritului la Franțozi, apoi la Ișpaniia. În al șeasele an a împărăției sale, să întoarsă la răsărit și rocoșirile Parthilor le așeză. Și de acolo au vinit în Țara Grečască. În al șeaptele an, dela Athina, unde petrecând peste iarnă, s'au întorsu în Râm. În al optule an, care iaste dela Hristos 125, au mersu la Africa, unde au arătat multă facere de bine. În al 11-le an, s'au întorsu dela Africa pre la Athina, unde ernând, și a doa oară au trecut la Aziia.

În al 12-le an a împărăției sale, dela Aziia, unde au fostu așezat pre
38r câțva la prietešugul său, și ales pe Hrosoi, craiul | Parthilor, s'au întorsu în Siria, unde au descălecat alt oraș pe lângă Ierusalim, și i-au pus nume Elia-Capitolina, și acolo au făcut beserică lui Ioviș bozului sau Iupiter; Grecii zic Zevsu; pe acela loc era oarecând svinta beserică a lui Dumnezeu. Și au tocmit Ierusalimul, care era străcat den temelie, încă de Tit împărat, și după ce isprăvi acel oraș, au vinit în Araviia și la Pelusia, și au pus de au înfrumușet mormântul lui Pompeiu, ce l-au fostu omorît Iulie Chesariu.

Iară la al 14-le și al 15-le și al 16-le an a împărățiii sale, s'au rocoșit Jidovii asupra împăratului, pentru căci le-au spurcat locurile svinte; împotriva cărora au trimis Andrian pre Iulie Sever, care, văzind mulțime de Jidovi, n'au cutezat fățiș a le da războiu, ce pre încet, încungiurîndu-le

---

cu fămeia sa și cu copiii, puși pe bou de aramă, aprins de foc; lăsăm mai mult a pomeni creștinii câți au luat muncă pe vremea acestui împărat.

La al patrulea an a împărăției lui Adrian, fiind în Britania, vrând să osăbască pe Râmleni, sau stăpâniia Râmului de alte neamuri varvari, au poruncit de au făcut zid, de 80 de mile pentru paza.

5: cinci C. 12: 123 C.

căile, de le împiedeca hrana, cu meșterșug supuindu-să, așa au întorsu pe Jidovi, cât puțini au scăpat vii dentr'înșii, în trei ani stând Sever pregiur dânșii. Și luându-le Jidovilor cetatea Vethua, cu alte 50 de cetăți mai mici, răsipitu-li-au până în temelie și au omorît ca la 50.000 de Jidovi.

După aceia s'au ales Andriian împăratul șie fečor și moștenitoriu împărățiii sale pre Comodveru, și l-au numit Elieveru Chesariu, și îndată l-au pornit în Țara Unguriască voevod și otcărmuitoriu țărălor ungurești. Ce într'acelaș an, au murit Elieveru Chesariul, fiiul de suflet a lui Andriian. Văzindu-să și Andriian împăratul slăbit de boală, au ales la împărăție în urma sa împărat, pre Antonin Piu și curund întru acești ani au murit; împărățit-au acest Andriian ani 20.

Pre urma lui au stătut împărat Antonin Piu, adecă cel bun. Acestu împărat era blând, milostiv, și îndurat, pentru aceia i-au zis Piu, adecă bun, că și goana de pre creștini au încetat cătăva vreme, și să înmulțisă legea creștiniască până la Sarmați, la Dachi și la Nemți.

Iară în al cincile an a împărăției lui, s'au ațițat iar goană asupra creștinilor de ispravnicii, ce era | pușі pre la orașă și țări; și văzind 38v
împăratul că să înmulțăscu creștinii, au dat poruncă tare, să nu să citiască cărțile Sivilelor, în care să afla mare hulă legilor păgânești și laudă mare legii creștinești. Era pe acea vreme papă în Râm Telesforos.

În zilele acestui împărat, rădicatu-s'au minčunosul eretic Valentin dela Eghipt; fiind filosof de a lui Plato, învăța acestu eretic că sint 30 de Dumnăzăi și atâtea Dumnăzăițe; învăța cum Hristos s'au născut den fečoară, luând trup den ceriu, cu care au trecut prin fečoară, și ca aceste basne. Așijdirea și alt eretic s'au izvodit tot pe vremea acestui împărat, anume Marchion den Pontu, care urma învățătura lui Cherdon, cum ar fi doi Dumnăzăi: unul bun, altul rău; și Dumnezău cel rău au dat legea ča veche, iară cel bun, legea noaă.

Pentru blândețăle acestui Antonin împărat, multe țări ce s'au fostu dezbătut de supt ascultarea împărăției Râmului, s'au închinat de bună voe iară suptu stăpâniia Râmului.

5: 580.000 A și C. 15: adecă îndurat și bun C.

Murit-au Telesforos papa, muncit pentru Hristos, în al 15-le an a împărăției lui Antonin Piu, și în locul lui au stătut papă Ighin. Scrie Baronie:

Iară după moartea lui Telesforos, s'au făcut cutremur mare în Râm și au arsu 340 de casă, în Râm. Puțin au trăit papa Ighin, că au murit măcenic, și în locul lui au stătut papă Pius, în al 19-le an a împărăției lui Antonin. Acesta Pius papa au așăzat Paștile să nu să facă de creștini cu Jidovii, a patrasprăzece zi a lunii, ce după Paștile Jidovești, în Dumineca viitoare, să sărbează creștinii Paștile.

Iară la 24 ani a împărățiii lui Antonin Chesariului, ș'au săvârșit viața în bune bătrâneță, fiind cu vârsta de 74 ani. Domnit-au aproape de 24 ani, mai lăudat decât alți împărați de maite de dânsul.

Iară pe urma lui Antonin, au stătut doi Chesari împărați Râmului:

Marco Avrilie și Luchis-Veru, carii să numiia Antoneni. Iară la 39r al cincile an a | împărăției acestor doi împărați, s'au rădicat cu oști asupra Parthilor și a Armenilor, și cu izbândă s'au întorsu. Apoi la anul și Marcomanii s'au rădicat și s'au rocoșit despre împărățiia Râmului, asupra cărora au purces împărații cu mare gătire, că și alte țări, și Ungurii, s'au fostu unit. Văzind acestea împărații, au așezat deodată țărăle Sirbii și Italia despre Marcomani și ei s'au întorsu la Râm, și pre cale au murit Luchil-Veru împăratul de apoplexia.

Scriu unii, precum Marcomanii au trimis sol la împărați, cum să vor pleca fără arme supt împărățiia Râmului. Ce la al zecele an a împărății sale, Marco Avrilie pornitu-s'au cu mari oști asupra Marcomanilor și altor țări, carii să dezbătusă dela stăpâniia Râmului, cum și Ungurii. Stătut-au un războiu tare între Râmleni și între Marcomani; ce i-au înfrântu împăratul pre Dunăre, bulzindu-i pe ghiață, pre Marcomani și pre Unguri.

Iară în 20 ani a împărății sale, Marco Avrilie pierdut-au doaăzăci de mii de oaste a sa, închizându-l la locuri strâmte Marcomanii și Cvadii și alte niamuri meğiiașe. În strânsoare ca aceia fiindu Marco Avrilie împărat cu toate oștile sale, și neavând altă nădejde în jărtvele bozilor săi, au poroncit pen tabără să străge, de s'ari afla creștini osteni

22: marginal, la o serie de manuscrise din grupa A și C, se află însemnarea: «Marcomani sintu Nemții».

cu dânsul, să facă rugă la Dumnezăul creștinilor și să cee agiutoriu împăratului. Deci acolo în oastea lui era 12 polcuri de creștini, carii îndată puindu-să toți cu genunchele la pământu de să rugară lui Dumnezău, îndată s'au pornit grele ploi cu fulger și trăsnet asupra vrăjmașilor, cât i-au înnecat ploaia, și s'au răsipit; și birui pre vrăjmașii săi Avrilie împărat. Cunoscând împăratul acel dar dela Dumnezăul creștinilor și izbânda ce s'au făcut, precum însuș au scris în cărțile sale la sfatul Râmului poroncind să nu facă goană asupra creștinilor, nice să-i părască nime, căci s'ar mărturisi a fi creștini. Și în scrisorile lui č'au trimis | la Râm, mărturisește Marco Avrilie că fiind în mijlocul 39v Țărăi Nemțăști, între munți, s'au tâmplat acestea, măcar că unii scriu că s'au tâmplat în Țara Unguriască de Ğos, unde iaste acmu Avstria.

S̈'au fostu sunat atunce de peirea împăratului într'acel războiu, care auzind un Avidie Casie s'au și rădicat asupra împărăției la răsărit, și pe urmă adeverindu-să că împăratul iaste viu, fu ucis acel Avidie cu ficorii săi, de oștenii ce era cu dânsul. Și mergând împăratul Marco Avrilie, cu oști iară asupra Nemților și a Ungurilor, au murit în Beču și au rămas fiiu-său Comod, în locul lui împărat.

Așezind Comod împăratul lucrurile despre Nemți și despre Țara Unguriască, s'au întorsu la scaunul său, la Râm. Ce era departe acesta Comod de tată-său; spurcat în toate, pre care pentru spurcata viața sa, fu urît tuturor; că vrea nărodul să-l numască și să-l aibă ca pe un Dumnezău și să-l cheme fiiu lui Iraclie Zevsu, puiindu-ș și stâlpu în Râm. Și nerăbdând nărodul tirăniile și spurcăčunele lui Comod, fu zugrumat după ce au împărățit ani 12.

Pre urma lui Comod, ales-au sfatul, boiarii, împărat pre Helvie Pertinax ce numai 88 de zile au împărățit și fu omorît de slujitori, cu îndemnarea lui Iuliian Măzdelnicul, că au dat măzdă slujitorilor de l-au ucis. Împărățit-au și Iuliian 55 de zile și fu omorît și el. Pre urma acestuia fu ales de oșteni Septimie Sever; iară în Britaniia fură aleși doi împărați: Pisținie cel Negru în Siriia și Clondie Albim în Britaniia. Iară Sever, priimind soție la împărăție pre Albimie, s'au pornit cu oști asupra lui Pisținie cel Negru, și biruindu-l, l-au omorît.

6: Și cunoscând C.

Şi împărățind Sever, pornitu-s'au cu oști asupra Vizantiei în anii dela Hristos 196, și asupra varvarilor, și a lui Piștinie celui Negru; ce, după trei ani, fiind încungiurată Vizantiia, o au dobândit, și i-au străcat zâdiurile și o au făcut ca un sat. Înturnatu-s'au Siver cu izbândă la Râm, și den voia sfatului au coronit pre fiiu-său, Vasian, soție la
40r împărățiia Râmului. | În zilele acestui Sever au fostu mare goană asupra creștinilor. Iară pre aicea, pre la Dațiia, au așezat câțva ispravnici și deregători, pre carii anume, nu-i scriu istoricii, și acei ispravnici poate că au făcut Turnul Săverinul în Țara Munteniască, de să pomenește până astăzi. Murit-au Sever în Britaniia, după ce au împărățit ani 17, și l-áu adus fičorii lui, de l-au îngropat în Râm.

Stătu împărat Antonin și Gheta, ficorii lui Sever, și nu trecu o lună de zile acestor doi frați, și au ğunghiat Antonin pe frate-său, Gheta, în brațăle mâne-sa, și purčasă Antonin, ce-i zicea Caracal, în părțile spre Dunăre și spre miazănoapte, cu oști; și întorcându-să dentr'acele părți, deci au mersu la Antiohiia, apoi la Alexandriia și acolo pe mulți oroșeni au omorît.

Purces-au cu oști Antonin Caracal asupra Parthilor, trimițând sol de au cerșut pre fata craiului Parthilor, pre care <ne> primiindu-l să-i fie ginere, au întrat cu oști în Țara Parthilor, de o au prădat. Vrăjitu-i-au un matematic, anume Sărapion, și au zis că va muri curund Antonin, și va lua împărățiia Macrin. Şi eșind împăratul la vânat, și den poronca lui Opilie Macrin, ispravnicul divanului, fu omorît Antonin împăratul; 6 ai au împărățit Antonin. Iară Opilie Macrin, vărsând câțva bani la ostași, stătu împărat și au împărățit ani optu și l-au omorît ostașii.

Pre urma lui Macrin, stătu împărat Iuliu Galba, care s'au numit Sardanapal, și viind la Râm Iliu Galba, multe rele și spurcate fapte au arătat în Râm; și ș'au ales soție-ș la împărăție pre Alexandru, fiiul Mamiii, väru-său, și l-au numit Chesar. Şi de aicea au început a avere cârmă Dațiia și Țara Unguriască, cu alte țări câteva supusă împărăției Râmului, den nepaza împăraților. Iară pre Iliu Galba, pentru nespusăli spurcăciuni îl ucisără împreună și pre mumă-sa.

16: părți de loc: C. 19: priimindu-l A.

Stătu împărat însuș Alexandru den cârma mâne-sa Mamiei, nefiind Alexandru încă la vârstă. Acest împărat au | izvodit la începutul stă- 40v
pâniei sale, acestu vrednic cuvântu: «Ce nu-ți poftești ție a fi, altuia să nu faci!». Așezat-au acest împărat giudețăle, ce au fostu mainte străcate în Râm și pre la alte olate. Făcut-au în Râm și feredeia de ape calde, care să chiamă therme, și li-au numit feredeele lui Alexandru. Așezat-au acestu împărat tocmele bune în Dațiia, unde sintem noi Moldovenii și Țara Unguriască. Mers-au cu oști acest împărat asupra lui Artaxerx, împăratul Persilor, și biruindu-i, s'au întorsu cu izbândă la Râm. Iară în Hronograf scrie, că mergând acest împărat asupra Perșilor, au luat cu sâne și pre mumă-sa, Mamiia, și înfrângându-i Perșii, au perit multe oști râmlenești, și prinsără și pre împăratul și pre mumă-sa, și periră ca nime de dânșii. Iară pre urmă râdicându-să asupra Nemților pentru rocoșiturili lor, ce pentru câteva polcuri de slujitori ce i-au fostu lipsit den slujitorie, ș'au agonisit ură despre toți, și l-au ucis, giunghiat împreună cu mumă-sa.

Pre urmă stătu împărat Maximin, fiind de niam Got despre tată, și pre mumă-sa o chema Mana, de niam gros și varvar. Acest Maximin luă izbândă de biruință asupra Nemților, și îndată, fără svatul domnilor, au ales pre fiiu-său Chesariu. Și înturnându-să den Țara Nemțască, venit-au în Țara Unguriască, de au ernat în orașul, ce să chiamă Sirmea, unde multe răutăți și prăzi au făcut. Acestea făcând Maximin, nu de împărat, ce de tâlhariu fapte, s'au rocoșit oastea, ce era în Africa, și au rădicat împărat pre Gordiian, om bătrân de vârstă, dându-i soție la împărăție pre fiiu-său, Gordiian cel Tânăr, carii domnind doaă luni în Africa, ucisără-i pre amândoi Capelian, hatmanul lui Maximin și cu alții.

Ales-au svetnicii împărat pe Marco Clondie Pupian și pre Deție Țelie Balbim, în anii dela Hristos, 237, lângă carii au adaos nărodul 237
Râmului chesariu, pre Gordiian, nepot lui Gordin celui bătrân. Iară Pupiian și cu Balbim, carii era mai mult apărători lui Gordiian copilului împărat, măcar | că era priimiți și dragi nărodului, iară urîți osta- 41r
șilor, îi ucisără pre amândoi.

Rămas-au Gordiian singur la împărăție cu mare poftă de svat și de nărod. Stăpânit-au în liniște. Acestu Gordiian tânăr au încetat și

241 goana de pe creştini; în anul dela Hristos pre atunce 241, s'au întărtat oşti mari între Râmleni și între Perşi, că Persii prăda Mesopotamiia. Iară împăratul Gordiian ş'au luat împărătiasă, pre fata lui Misitii, om ales și prea învățat, şi au apropiiat pe socru său cătră svaturile sale, și s'au pornit Gordiian cu mare oaste asupra Persilor, lăsând pre socru-său în locul său, la Râm; biruit-au Gordiian pre Perşi. Murit-au socru-său, Misitii, și făcându-să mare scumpete de pâne în Râm, stătu ispravnic și apărătoriu lui Gordiian, Filip Arapol. Iară Gordiian, gătindu-să să să întorne la Râm, cu veselie de izbândă, să rădicară ostașii și-l scoasără den împărăție, cu îndemnarea lui Filip și pusără ostașii pre Filip la împărăție.

Acestu Filip era drag Ungurilor, și cu multe daruri dăruindu-i, și o beserică, ce-i zic Lavreanii, fiind săracă, o au îmbogățit-o. Așă-zat-au și pace întemeiată cu Persii; au zidit și cetate în Țara Arăpască, pre numele său Filipopol. Iară între tirani împărățind Filip, îl ucisără pre dânsu și pre fičorul lui, după ce au împărățit ani 7: pre fičor în Râm, iară pe bătrânul într'un oraș ce-i zic Verona.

Stătut-au împărat pre urma lui Filip, Duție, de niamul său Ungur, den Țara Unguriască de Ĝos, den târgul Țebal, om tare și vestit de vitejie, și îndată ş'au ales pre fičorul său Hestruc soție. Acesta Deție împărat mare goană au ațițat asupra creştinilor. Iară în anul dela Hri-
251 stos 251, gătindu-să cu oşti asupra Gotilor, carii prăda Misia, ce să chiamă acmu Dobrogea și Trachia, viclenindu-l Tribunalie Galbul, întâi fečorul său în războiu au perit, iară Deție, vrând să scape, căzut-au într'o mlaștină cu calul și acolo au perit.

Stătu împărat în locul lui Deție, Trevunie Galba, carele așijdirea
41v îș luă soție la împărăție pre fiiu-său, Volusian. | Iară în cursul ailor
252 dela Hristos 252, mare omor, s'au ațițat în Ethiopiia, den care s'au împlut și Râmul. Iară den rea cârma lui Galie împărat și al lui Volusian, multe țări s'au dezbătut de supt stăpâniia Râmului, între carii și în Țara Unguriască să rădică Emilie Voevodul și ispravnicul polcurilor ungurești, și-l pusără ostașii împărat. Și viind cu oşti în Italiia, și tâmpinându-să cu Gal și cu Volusian împărații, i-au înfrântu și fură uciși de oşteni, și îndată rădicară împărat pre Emilian, care împărățind în Râm numai trei luni, l-au omorît oștenii.

Stătu împărat Lichinie pre urma lui Emilian, pus de ostași și de boiarii svatului, întărit la împărăție, care ș'au luat soție pre fičorul său, Galian. Iar în zilele lui, s'au râdicat Nemții și au prădat țări de supt stăpâniia Râmului. Iară în anii dela Hristos 257, mare goană să fece 257
asupra creștinilor. Iară la anul, Valerian lăsând pre fiiu-său, Galie, au purces în părțile Răsăritului asupra Persilor. Iară în urma lui Valerian, aliasără în Dobrogea împărat pre Eughenie, otcărmuitoriul părților ungurești; ce curund ș'au făcut moarte însuși cu mănule sale, pentru să nu încapă viu în mănule lui Galian. Iară Valerian fu biruit de Sappor, împăratul Persilor, și prinzindu-l, l-au belit de viu, și împărăți singur Galian. Și înțălegând Galie de moartea tătâne-său, aù poroncit de au părăsit goana de pe creștini.

Acestu Galie au lăsat o parte de Țara Unguriască de Sus Pipei, fetei craiului nemțăscu, logodind-o, să o dea după dânsu.

Pe vremea stăpânirii acestui Galian, în cursul anilor dela Hristos 265, iară dela zidirea lumii ani [5773] s'au pustiit locurili acestea, unde 265
să chema Dațiia, ce era așăzată cu Râmleni de Traian, împăratul Râmului, cum s'au pomenit mai sus, de așăzarea ei.

Pentru acest capitol autorul a utilizat izvoarele: M. Costin, *o. c.*, pp. 49—53; Bonfin, *l. c.*, p. 15 și 26, un hronograf de tipul Ms. 772, f. 189 și Baronius, *o. c.*, p. 28, 29, 30, 50, 52, 54, 58, 59, 60, 66, 67, 68, 69, 85, 86, 89, 92, 95, 99, 100, 104, 106, 110, 111, 117, 119, 125, 140, 141, 144, 146, 152, 174, 185, 186, 216, 217, 218, 226, 253, 254, 267, 270, 271, 280, 293, 318, 340, 343, 353, 354, 355, 356, 357, 363, 364, 372, 416, 417, 420, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 444, 482, 496, 499, 547, 548, 567, 621, 622, 654.

Pentru răsipa Daţiei ce era de Traian descălecată

CAP XIII

Aicea ne caută a trăgăna condeiul istoriei noastre, să păşim a scrie
42r şi alte niamuri, de carii s'au răsipit ţărăle aceste | întâi de Goti şi Unguri cu Atila Craiul, şi pre urmă de Volgari. Fie dar întâi de Goti. N̄iamul acesta a Gotilor, precum scrie în cronica unguriască, venisă cu mulţime mare den ostrovul mării Scandenaviei, despre marea cea dela miazănoapte, în câmpi, între Nipru şi între Volga stând; den care câmpi, gonind pre Rusi sau pre Polovţi peste Visla, s'au aşăzat singuri în câmpii aciia, care câmpi sintu de largi ca la 200 de mile de loc.

Acolo domnul Gotilor, anume Idantirsu, văzu în oştile sale pe denaintea corturilor multe mueri frumoasă desfrănate în curvie; le-au

---

De răsipa Daţiei de Traian descălecată

CAP XIV

Aicea ne caută a trăgăna condeiul la istoria noastră; să păşim a scrie şi alte neamuri, de carele s'au răsipit ţărăle acestea Moldova şi Ţara Muntenească şi întâi de Gotthi, de Unguri cu Atilla craiul, şi pe urmă de Volgari, carii au pustiit şi au răsipit locurile acestea. Fie dară întâi de Goti. Neamul acesta al Gotilor, precum să află scris în cronica ungurească, care venise cu mulţime mare din ostrovul mării Scamdănavii, despre marea cea despre miazănoapte, în câmpi, între apele Niprul şi Volga; din care câmpi, gonind pe Rusi sau pre Polovţi peste Visla, s'au aşăzat singuri în câmpii aceia, care câmpi să apropie de 200 de mile.

Acolo domnul Gotthilor, anume Idantisbu, au văzut în oştile sale denaintea corturilor multe fămei frumoase desfrânate în curvii; le-au

---

18: Gosti B. 19: Gostilor B. 22: Lovţi.

gonit dela corturi peste apa Volga; care muiari îmblând pen pustiile Iuhrii, să împreuna cu Dumnezăii cei de păduri, cumu-i cu Favnu și cu Satiri, așea cât s'au născut dentr'însăle mulțime de oameni; și, științd acele muiari că le-au gonit pentru frumuseța de pre la corturi, pentru aceia, cineș copilul ce i să năștea, îi spinteca obrazul în doaă, ca să pae grozliv și strașnic. Și așea s'au născut mulțime de oameni grozavi și groznici de ceia parte de Volga.

Iară Gotii, petrecând câtăva vreme pre acele locuri, să înturnară la Panonia, unde-i acmu Țara Unguriască. Iară Panoniia să numește și s'au numit de pre numele lui Pannon, care au fostu den sămințiia lui Sim, den urmașii lui Meset și den fičorii Aranii; așea îș scriu Ungurii începutul său. Acel Panon den cei mainte, carii au fostu trimiși de Noe în toate părțile lumii, au stăpânit cu sămențiile sali într'aceste părți pe Dunăre, și de pre numele lui, întâi Grecii Peonia, apoi Latinii i-au numit Pannonia. Pe ačasta Pannonia, s'au așezat Gotii la casăle lor, în anii dela Hristos 380.

Iară pre urmă s'au tâmplat unui uhru, dentre acei grozlivi, ce s'au născut dentr'acele mueri, cum s'au scris mai sus, acolo peste Volga, de au eșit la vânat; și aflând un cerbu albu, l-au gonit până ce l-au trecut

---

gonit dela corturi peste apa Volga; care mueri îmblând prin pustiile Iuhrii, să împreuna cu Dumnezeii cei de pădure, cumu-i cu Favnu și cu Satiru, așa cât s'au născut dintr'însele mulțime de oameni; și știind acele mueri că le-au gonit pentru frumuseți din corturi, pentru aceia cineș copilul ce i să năștea, îi spinteca obrazul în doao, ca să pae grozav și strașnic. Și așa s'au născut acea mulțime de oameni grozavi și groaznici de ceia parte de Volga.

Iară Gotthii, petrecănd cătăva vreme | pre acele locuri, să înturnară la Pa- 57v
nonia, unde iaste acum, Țara Ungurească. Iară Panonia să numește și să numiia despre numele lui Panon, care au fost din semințiia lui Sim, din urmașii lui Mizel și din fečorii Aranii; așa îș scriu Ungurii începutul său. Acel Panon de cei mai nainte, carii au fost trimiși de Noe în toate părțile lumii cu semințiile sale într'aceste părți, și dupre numele lui întâi Grecii Peonil, apoi Latinii au numit-o Panonia. Pe ačasta Panonia s'au așăzat Gotthii ca la casele lor, fiind anul dela Hristos 380.

Iar pre urmă s'au întâmplat unui Iuhru dintr'acei grozavi, ce s'au născut dintr'acele mueri, ce le-au fost gonit Gotthii peste apa Volga; eșind la vânat au aflat un cerb-alb, și luund pe cerbu în goană, până ce l-au trecut

peste apa Volga, în câmpi, unde trăisă mainte Gotii, unde n'au mai văzut vănătoriul acela pre cerbu; ce, s'au uitat locului, i-au•plăcut
42v locul, și întorcându-să la ai săi, le-au spus de locuri | frumoasă și desfătate, la care s'au clătit acea mulțime de oameni strașnici și grozlivi de peste Volga și s'au așezat într'acei câmpi.

Acolo așezându-să puțină vreme, neavând hrană bună, au trimis oamenii săi să cerce locuri mai bune de hrană, carii au aflat Țara Panoniia, pământu de hrană; și așea s'au pornit acei dela Iuhra cu toate casăle lor la Panonia, lăcuind atunce în Panoniia și Gottii, cum s'au pomenit mai sus. Văzind Gotii un nărod groznic, cumplit și mult vinit asupra lor, carii întru nemic nu-ș socotiia viața lor, au fugit denaintea lor la Italiia, iară ei s'au așezat în Panoniia, cu domnul lor Rava, în vremea Chesariului Gratiian, și s'au numit Humni, de pe numele apei Humna.

Deci petrecând Humnii în Panoniia, unde-i acmu Țara Unguriască, în urma Gotilor, cum s'au pomenit, s'au râdicat Râmlenii cu oști asupra lor și au biruit ei pre Râmleni cu hatmanie ce avea Râmlenii, anume Macrin den Ilirie și Petric den Țara Nemțască, și n'au putut sta împrotiva lor. După moartea domnului său Ravei, ș'au râdicat șie

---

de časta parte de Volga, în câmpii unde au fost trăit mai nainte Gotthii, de unde n'au mai văzut pe cerb acel gonaș, ci uitându-se locului i-au plăcut; înturnându-se dară înnapoi la ai săi, le-au spus de locuri frumoase și desfătate, la care s'au clătit acea mulțime multă de oameni strașnici și grozavi de peste Volga, și s'au așăzat într'acei câmpi.

Acolo așăzându-se oarece vreme, neputând avea hrană bună, au pornit oamenii săi să cerce locuri mai bune de hrană, carii au aflat Țara Panonii, pământ de hrană; și așa s'au clătit acei dela Iuhra cu toate casele lor la Panoniia, lăcuind pe acele vremi în Panonia și Gotthii, cum s'au pomenit mai sus. Văzând un norod groaznic, cumplit, mult venit asupra lor, carii drept nimic nu-și socotiia viața, au fugit dinaintea lor din Panonia, Țara Ungurească, Gotthii la Italia, iar ei s'au așăzat în Panonia cu Domnul lor, anume Rava, pe vremea chesariului Râmului Grațiian și s'au numit Humni, de pre numele apei Humnii.

Petrecând dar Humnii în Țara Ungurească, s'au râdicat asupra lor Râmlenii cu oaste, ci nimic Râmlenii n'au isprăvit, că i-au biruit pre Râmleni cu hatmanii Râmlenilor, cu Macrin din Ilirie și pe Petric din Țara Nemțească, cât nimeni nu i-au putut să-i oprească. După moartea domnului său Revii, au ales craiu

---

35: moartea din A.

craiu pre acel mare cumplit, pre Atila, în anul dela Hristos 428, craiu întâi unguresc, pre carele îl numiia Tătarăi Ehello, bărbat tare la minte, hâtru, la inemă îndrăznețu, nărocos, și să scriia așea: « Atila, fičor lui Bendecuc, nepot tarelui Nevrod, crescut și ținut în Engald, den mila lui Dumnăzău, craiul Ungurilor, a Midilor, a Gotilor, a Daților, Bičul lui Dumnezău, spaima lumii ».

Adunatu-s'au cătră Atila și alte țări denpregiur, cumu-s Marcomanii, unde iaste acmu Morava, Ratevii, unde iaste acmu Slinsca; Ghepidii, unde-i acmu Litva, Șvezii, Șvabii, Gherulii, năroade den părțile dela miazănoapte, și au întrat cu acești oameni în Țara Nemților, unde multe țări și orașă au luat și le-au pustiit, împrotiva cărue s'au pornit Jicmontu, cneazul de Constrinția, cu oști; ce fu biruit de Atila; și atunce au luat Atila aceste cetăți vestite: Arghenta și Lugdunul, de le-au răsipit în urmă.

Iară după ce au înțăles | Volgarii, carii trăia spre miazănoapte și 43r spre răsărit, pre apa Volgăi, de clătirea Humnilor în părțile ce am pomenit mai sus, pornitu-s'au și ei cu povățuitoriul său Derbal, și întâi au lovit Dațiia, unde sintem noi acmu Moldovenii și Țara Munteniască,

---

șie și povățuitoriu Humnii pre acel mare cumplit al lumii Atilla, care au început a stăpâni | la anul dela Hristos 428. Atilla, craiul cel unguresc întâi, pre 58r carele îl numia Tătarăi Ehelum, bărbat tare la minte, hântru, la inimă îndrăzneț și norocos, care așa să scrie: « Atilla, fečorul lui Bendecucu, nepotul marelui Nevrod, crescut și ținut în Engaldu, din mila lui Dumnezeu craiul Ungurilor, a Midilor, a Gotthilor, a Daților, Biciul lui Dumnezeu, spaima lumii ».

Adunat-au cătră Attila și alte țări vecini, cum sănt Narcumanii, unde-i acum Morava, Ratevi, unde-i acum Slonsca; Ghipidii, unde-i astăzi Litfa, Șvezii, Șvibii, Gherulii, oameni din părțile dela amiazănoapte, și au întrat cu acești oameni în Țara Nemților, unde multe cetăți și orașă au luat și le-au pustiit și sate, împotriva căruia s'au pornit Jicmont, cneazul de Constriția, cu multă oaste, ci fu biruit de Atilla; și atuncea au luat Atilla aceste cetăți Arghentina și Lugdunul, de le-au răsipit în urmă.

După ce au înțeles Volgarii, carii trăia spre miazănoapte și spre răsărit pre apa Volgăi, de clătirea Humnilor cu Atilla în părțile, care am pomenit mai sus, pornitu-s'au și ei cu povățuitoriul său Derbal și întăi au lovit Dația, unde săntem noi acum Moldovenii și Muntenii,

---

5: a Tidilor A. 8: Ratevii din B. 18: Românească C.

de au pustiit descălecarea lui Traian împăratul, şi au fugit Românii cine încătro au putut scăpa peste munţi, la Ardial, la Maramoroş, şi Muntenii pre Olt şi s'au aşezat Bolgarii pre aicea.

454 Iară în anul dela Hristos 454, înţălegând Bolgarii de moartea lui Theodosie. împăratului grecescu, au trecut de aicea peste Dunăre şi aŭ luat amândoaă Misiile, ce să chiamă acmu Dobrogea ča mare şi cea mică, fiind între împăraţii greceşti netocmală de casă, şi pre numele lor, acele părţi le-au numit Bolgariia, care cu acel nume să chiamă până astăzi, şi singuri Volgarii aciia spun şi pomenesc, că strămoşii lor au nemernicit pre aicea den Ţărăli Moschiceşti.

Aciia Bolgari aşezându-să în ţărăle de peste Dunăre, au stăpânit o parte mai mare den Trachiia, şi pre Zinon, împăratul grecesc, l-au
476 bătut în anul dela Hristos 476, şi au aprinsu Ţarigradul cu foc de au arsu.

Iară pe urmă Anastasie împărat, văzind mare nevoe despre Bolgari, au făcut zid de piiatră, dela Silivriia, den malul Mării Albe, până la Marea Niagră, ca să aibă odihnă de Bolgari de după acel zid. Iară Trachiia au rămas cu Odriiul fără apărare, care o au stăpânit Volgarii, şi pre urmă oborînd acel zidiu, prăda Bolgarii olaturile Ţarigradului,

---

de au pustiit acea descălecătură a lui Traian împăratului, răsipindu-se bieţii Rumâni, cine au putut scăpa peste munţii Ardealului la Maramorăs, şi dincolo Muntenii la Olt, şi au rămas stăpâni Volgarii acestor pământuri.

454 Iară la anul dela Hristos 454, înţelegând Bolgarii, carii stăpâniia aceste locuri, de moartea lui Theodosie împăratului, au trecut Dunărea în Dobrogea, unde amândoao Misiile, ce să chiamă Dobrogea astăzi, cea mare şi cea mică, cu lesne le-au dobândit, fiind între împăraţii greceşti netocmele de casă, şi pre numele lor acele părţi Bulgarii le-au numit, care până în zioa de astăzi să numeşte Bulgaria, şi singuri mărturisesc Bolgarii şi aceştea de acum, cum strămoşii lor au nemerit acolo din părţile moschiceşti.

Acei Bolgari pe urmă s'au aşăzat şi au stăpânit o parte mai mare din Trachia.
58v Pre împăratul Ţarigradului Zenon l-au bătut anul | dela Hristos 476, şi-au
476 aprins Ţarigradul cu foc de au ars.

Pentru aceia Anastasie pe urmă, văzând mare nevoe despre Bulgari, au făcut zid dela Silivria, care stă pe malul Mării Albe, până la Marea Neagră, socotind să aibă linişte de după zid despre Bulgari. Iară Trachia cu Odriiul le-au lăsat fără apărătură, care o au aşăzat şi o au stăpânit Bulgarii. Şi pre urmă oborînd acel zid, prăda olaturile Ţarigradului,

precum mărturiseşte Cromer cap VIII, aducând mărturie pre Pomponie Let; şi până astăzi să cunoscu une semne de acelui zidiu, făcut de Anastasie, împăratul Ţarigradului, ce l-au lucrat în ani 26.

Acestu împărat Anastasie fu omorît de trăsnet; iară Bolgarii, cu domnul lor Hrun, au prădat ţărăle greceşti şi le-au stăpânit.

De aicea ne întoarcem la rândul istoriei noastre, pentru mai bună deşchiderea minţii cetitorului, lăsând la alţii să scrie de | niamul Bolgarilor, 43v
ce să trag tot den Sarmaţi, den Slovaţi, cum am arătat mai sus, unde scrisăm niamurile, care de unde să trag de după potop, şi în lume răşchirate.

Aicea vom mai pomeni pentru Atila care au eşit cu Ungurii în Panonia cum am scris mai sus

După ce să rădică craiu Atila, ş'au ales loc de scaun crăiei sale Sicamvriia, unde era Buda cea veche; vrând să aşează stăpânia Sţitiei până la Dunăre, îndată pusă gândul să margă cu oşti asupra Râmlenilor,

---

precum mărturiseşte Cromir cap VIII, aducând mărturie pe Pomponie Letu. Şi până în zioa de astăzi să cunosc une semne de acel zid, făcut de Anastasie, împăratul Ţarigradului, 26 de ani lucrându-l.

Acest împărat Anastasie, în număr ani 50, fu omorît de trăsnet, iară Bulgarii, cu domnu său Hrun, au prădat ţărăle greceşti şi le-au stăpânit.

De acum ne agiunge la rândul nostru, pentru mai mare deşchiderea minţii cititorului de istoria noastră, lăsând la alţii să scrie de neamul Bolgarilor, de care sânt toţi Sarmaţii şi Slovaţii, precum am arătat mai sus, unde am scris neamurile şi seminţiile, cum s'au despărţit dela potop şi s'au împrăştiiat pen lume.

Iară socotim a fi cu cale să ne înturnăm a scrie de Atilla, care au eşit cu Ungurii în Panonia, precum am început a spune mai sus, unde am scris de răsipa Ţărăi Moldovei şi a Ţărăi Munteneşti, descălecate de Traian împăratul la ce vălet şi până unde, lesne va afla cititoriul; că după aceste vremi rămasără ţărăle pustii de lăcuitorii lui Traian, că de au stăpânit şi Gotthii mai nainte de Bulgari, iar scurtă vreme, că i-au gonit Tătarăi cu Atilla, cum din Ţara Ungurească şi de pre aceste locuri, iar Volgarii cum alte părţi aşa şi aceste ţări le-au stăpânit.

După ce stătu Atilla, cum s'au pomenit la locul său mai sus, la cârma crăii ungureşti, s'au ales scaunul crăii sale Sicarbriva, unde era Buda cea veche, precum să văd multe semne; vrând să aşaze stăpânia Schithii până la Dunăre, şi îndată îş pusă gândul să margă cu oşti asupra Râmlenilor,

---

9: înşirate C.

luând soţie la crăie pre frate-său, Bleda, iar unii zic că l-au chemat Buda; şi pentru prepusurile viclenilor despre alte ţări, să nu să aţiţă asupra lui, făcu mai mare pe frate-său pe toată Sţitiia Evropii sau Ţara Tătărască, dându-i mare putere. Iară, după ce au mersu cu multe oşti, Atila trecând Dunărea, au prădat olatele Trachiei, Machedoniei, Ilirâcul, de care s'au pomenit mai sus.

Iară, trecând Atila cu oştile sale în Ţara Frânčască, încungiurat-au cetatea Avrelia, în care cetate era svintul Ananiia episcopul, carele văzind atâtea tirănii, ce făcea Atila asupra creştinilor, să sui pe zidiul cetăţii, şi ştupind spre tiranul Atila, îndatăş să porniră năvarnice ploi, cât i-au căutat a lăsa cetatea şi s'au dus de acolo asupra Râmului, prădând şi arzind.

Şi dobândind Râmul, făcut-au mari cazne şi munci pe creştini. Iară fiind acolo svîntul Nicazie, şezînd denaintea besericii cu soru-sa, grăia cătră Atila: « Pentru ce, Atilo, faci goană asupra creştinilor, nărodului lui Dumnezău cu atâta tirănie? De vreme că te chemi, Bičul lui Dumnezău, căci nu pedepseşti pre cei răi şi pre cei mândri. Iară celor plecaţi, carii cad la picioare-ţ, ţie îţ dau agonisitele sale şi grumazii,

---

luund soţie la crăie pe frate-său Bleda, iar unii zic că l-au chiemat Buda; şi pentru prepusurile viclenilor despre alte părţi, să nu să aţâţă asupra Atillii, | 59r l-au făcut mai mare pe frate-său pre toată Schitiia Evropiei, sau Ţara Tătărască, dându-i mare putere. Şi, după ce au lăsat pe frate-său, îndată s'au pornit cu multe şi nenumărate oşti, trecând Dunărea, au prădat olatele: Trachia, Machedonia, Iliricul, de care s'au pomenit şi mai sus.

Iară trecând Atilla cu oştile sale în Ţara Franţozească, încungiurând cetatea Avrilia, în care cetate era sfântul Anania Episcopul, carele privind atâtea tirănii a Atillii ce făcea asupra creştinilor, suindu-se pre zidul cetăţii, au ştipitu asupra vrăjmaşului, şi îndată să porniră năprasnici ploi, de au căutat Atillii a părăsi cetatea, şi s'au pornit de acolo cu oştile asupra Râmului, prădând şi arzând.

Şi după ce dobândi Râmul, făcu mari cazne şi munci pre creştini. Acolo în Râm era sfântul Nicazie, care şăzând dinaintea uşii bisericii cu soru-sa, grăia cătră Atilla; « Căci Atillo, faci goană asupra norodului lui Dumnezeu cu mare tirănie, de vreme că te chiemi Biciul lui Dumnezeu, căci nu pedepseşti pre cei răi şi pe cei mândri. Iară celor plecaţi, carii îţ cad la pičoare, ţie îţ dau agonisitele sale şi grumazii,

---

1-2: pe margine, la o serie de manuscrise din grupele A şi C, adăogată însemnarea: « Ungurii să număscu de pe Iuhra, unde s'au născut, şi să număscu Unguri. Tot un niam sintu cu Tătarăi ». 2: părţi C. 20: Săitiia B şi B[1]. 30: Nicazie din A.

căci nu-i erți, de vreme ce Dumnezău spre cei plecați îș întoarce mila. Adu-ți aminte Atilo, că ești om! Păzește-te, că nu ca un om faci, ce ca un bălaur cumplit, omori oameni. Adu-ți aminte că vei să mori, și cum cu mânule crunte de sângele nevinovat, vei sta înnaintea scaunului lui Dumnezău la ğudeț? Să ții minte că fără plată |pentru nevinovatul sânge, nu vei eși 44r
dela Dumnezău!». Iară zicându-le aceste, îi tăia capul unul ce sta acolea; iară pre soru-sa Evtropiia, vrând să o apuce, că era foarte frumoasă fečoară, ia ș'au scos ochii cu degetele, zicând: «Nu va lăsa Dumnezău să prăvăscu spre ucigașul nevinovatului fratelui mieu!». Și acolo au omorît-o și pre ia.

Iară auzind aceste cumplite fapte a Atilii, s'au strânsu toți Râmlenii cu oști, trăgând într'agiutoriu și pre Theodoric, craiul Gotilor, asupra Attilii, și pre oștile Râmului; au ales hatman pre Eție, vestit om de războae.Ințălegând Atila că au tras Râmlenii într'agiutoriu și pre Goti asupra lui, s'au sfătuit cu vrăjitorii săi. Fiind atunce Atila în părțile Galiei cu oștile sale, adusără-i oștenii lui un săhastru dentr'o peștere aflat. Atâta găsim scris pentru Atila.

---

căci nu-i erți, de vreme că Dumnezeu spre cei plecați le întoarce milă. Ado-ți aminte Atillo, că ești om! Păzește-te, că nu ca un om faci, ci ca un bălaur cumplit omori oameni! Ado-ți aminte că vei să mori, și cu mâinile crunte de sânge nevinovat, vei sta înnaintea scaunului și judecății a lui Dumnezeu? Să ții minte că fără plată pentru nevinovatul sânge nu eși dela Dumnezeu!». Iar, acestea zicându-le, unul din cei ce sta acolo i-au tăiat capul. Iar pe soru-sa Evtropia, vrând să o apuce, că era foarte iscusită fečoară, ș'au scos cu degetele ochii, zicând că: « Nu va lăsa Dumnezeu să privăsc asupra ucigașului nevinovatului fratelui mieu! » Și așa fu omorîtă și ia.

Iară auzind aceste cumplite fapte a Atillii, s'au strâns oștile și toți Râmlenii trăgând într'u ajutoriu și pre Teodorim, craiul Gottilor. Adunatu-s'au oaste multă asupra Atillii; pre care oști a Râmului au ales hatman pre Eție vestit om de războae, care se porni împreună cu Teodoric, craiul Gothilor, asupra Atillii.

Iară Atilla după ce înțelese precum și Gottii s'au împreunat cu Râmlenii, s'au sfătuit cu vrăjitorii. Și fiind Atilla cu oștile sale în părțile Franței, îi adu- 59v
seră ostașii lui un historic din peștere aflat.

Iară după moartea lui Traian, împăratul Râmului, au stătut împărat Adriian, nepotu-său de soru, carele au făcut Odriiul. Și acest Adriian au poruncit de au stricat și podul cel de piatră pe Dunăre de Traian făcut. Scrie Dion cum acel pod era pe 20 de praguri sau stâlpi făcut, a cărora nălțime era de 150 de stânjini fără temeiurile; latul podului era de 60 de stânjini.

Intreg capitolul este format din extrase traduse din Bonfinius, *l. c.*, p. 1, 2, 13, 23, 28, 29, 34, 35, 37, 42, 43 și 44 și Cromer, *Polonia*, p. 3, 8 și 9.

Aicea arată câți ani au trăit pre aceste locuri așezarea Românilor ce i-au așezat Traian și câți ani au trecut până la vremea lui Laslou craiul unguresc și pre urmă câți ani au stătut locul pustiiu până la descălecarea lui Dragoș Vodă

CAP XIV

Scrie Bomfin istoricul, aducând mărturie pre istoricii mai vechi, anume Suida și Evtropie, precum Avriliian, împăratul Râmului, văzind că nu vor sta descălecăturile lui Traian pre aceste locuri, să fie râdicat pre oameni de prin orașă și de prin sate, lăcuitori, și i-au mutat peste Dunăre în Dobrogea. Iară Topeltin scrie precum Gaie Chesariu au stătut împărat după Traian; acela să-i fie mutat în Dobrogea și
454 atunceși în 454 ani dela Hristos, au năbușit Gotii și alte niamuri peste locurile aceste, cum s'au scris mai sus.

Făcând dară socotială den zilele lui Traian, ce au adus pe aceste locuri Râmleni, când au supus pe Dați, în anii dela Hristos 103,

---

Și scrie Bonfin, aducând mărturie pre istoricii, anume Suidas și Evtropie, precum Avrilian, care au stătut împărat Râmului după Traian, văzând că nu vor sta descălecăturile lui Traian pe aceste locuri, și să fie râdicat pe prin orașe și de prin sate lăcuitorii, și i-au mutat peste Dunăre de ceia parte în Dobrogea, așăzându-i la mijlocul Dobrogii. Iar Topeltin scrie precum Gaiė, care au stătut împărat după Traian, socotind că nu vor sta îndelung descălecăturile lui Traiian pre aceste locuri, i-au mutat în Dobrogea, și așa la anul 454 au năbușit, Gotii cum s'au scris mai sus.

Făcând dară socoteală dela vremile lui Traian, pe ce vreme au descălecat aceste țări cu Râmleni, supuind pre Dachi, care au fost văleat dela Hristos 103,

---

7: Seida A. 23: Gotii din A. 23: s'au scris Idem.

până la Atila, č'au năbușit cu Tătarăi, den carii sintu Ungurii dela Iuhra, cum scriu istoricii ani 401, rămân ani 298 să fie trăit Românii pre aicea descălecați de | Traian; cum zic alți istorici să fie descălecat Traian 44v țărăle acestea în anii dela Hristos 120; și la anii 401 au năbușit Atila și pe urmă Volgarii cu povățuitorii lor.

Iară, după ce s'au pustiit țărăle acestea, unii mutați în Dobrogea de împărații Râmului, alții peste munți, așezându-să pe Olt, în Țara Ardialului, alții în Maramoroș, până în zilele lui Laslou, craiului ungurescc, când s'au descălecat al doile rând Țara Moldovei de Dragoș Vodă și Țara Munteniască de Negrul Vodă. Acel craiu au stătut la crăiia unguriască în anii dela Hristos 1080; iară scoțind cele 298 ani č'au trecut 1080 dela Traian până la Atila, când s'au pustiit țărăle acestea, și mai ales de Volgari, carii s'au tâmplat în anii dela Hristos 401, făcând socotială dela Atila și dela Volgari până la Laslou, craiul ungurescc, pe vremea căruia s'au descălecat al doile rând țara, 700 și mai bine de ani au fostu pustii locurile acestea, de descălecătura cea dentâi de Traian, împăratul Râmului.

---

până la Atilla, ce au năbușit cu Tătarăi pe aceste locuri, cum scriu historicii leat dela Hristos 401, rămân 298 de ani să fie trăit pe aceste locuri Râmlenii descălecați de Traian; sau cum zic alți istorici că au descălecat Traian țărăle acestea fiind anul 120; și la anul dela Hristos 401, năbușind Atilla rămân 281, în care au trăit descălecăturile lui Traian pe aceste locuri, până la năbușirea Atillei și pe urmă a Volgarilor, precum s'au zis mai sus, cu povățuitoriul lor.

Iar după ce s'au pustiit țărăle acestea, unii mutați în Dobrogea de împărații Râmului, cum s'au pomenit, alții peste munți, așăzându-se pe Olt, în Țara Ardealului, alții la Maramoroș până la vremea lui Laslău, craiul ungurescc, pe vremea a căruia s'au descălecat al doilea rând de Dragoș Vodă Țara Moldovei, de Negrul Vodă Țara Muntenească, care craiu au stătut la crăiia ungurească fiind cursul anilor dela Hristos | 1080. Scoțând dară cele 288, 60r care au fost dela Traian până la Atilla, când s'au pustiit țărăle acestea, și mai ales de Volgari, care nu peste multe vremi, după ce au înțeles de clătirea Atillii la Panonia, s'au clătit ei de au năbușit într'aceste părți de loc. Socotindu-ț vezi cele ce au scris unii la 103 ani dela Hristos, când au venit Traian pe aceste ocuri de au descălecat, care au stătut până la vremile Atillii, și mai ales a Volgarilor, care s'au întâmplat la anul dela Hristos 401. Făcând socoteală și de Atilla și de Volgari până la Laslău, craiul ungurescc, pe vremea a căruia s'au descălecat al doilea rând țărăle acestea, 700 și mai bine de ani au fost pusti aceste locuri de lăcuitorii aduși de Traian împăratul Râmului.

25: Țara Moroș B și B[1]

Ce Gotii întâi, apoi Volgarii au stăpânit locurile aceste, până ce s'au mutat şi ei în alte părţi de loc: unii peste Dunăre pe vremea lui Theodosie, împăratul grecesc, cum s'au scris mai sus, alţii în alte părţi, şi rămâind de tot pustie ţara, nelăcuind niceun niam până la Dragoş Vodă în Moldova, şi Negrul Vodă în Ţara Munteniască.

Ci Gottii întâi, pe urma lor Volgarii au stăpânit aceste locuri, până ce s'au mutat ei spre alte părţi de loc: unii peste Dunăre pe vremea lui Theodosie, împăratul, acum al Ţarigradului, cum s'au zis mai sus, alţii în Ţara Leşască, alţii într'altă parte, şi rămâind de tot pustie ţara, nelăcuind niciun neam până la Dragoş Vodă aicea la Moldova şi la Munteni Negru Vodă, carii au descălecat a doao oară aceste ţări.

Acest capitol este copiat din Miron Costin, *o. c.*, pp. 53—54.

Pentru descălecarea Țărăi Leșăști

CAP XV

Descălecarea Țărăi Leșăști pe ce vreme și de ce niam s'au făcut. Fiind
cursul anilor dela Hristos Mântuitoriul nostru 550, doi frați anume: Leh 550
și Ceh, den niamul Slovenilor sau a Sarmaților oameni îndrăzneți la vitejie,
petrecând multă vreme în neodihnă și în ostenială, după ce văzură netoc-
mală între ai săi, ce să lucra în Ilirâc și în Dalmațiia, unde s'au fostu așezat,
cum s'au scris mai sus, la rândul său, pre ce vreme au fostu eșit Volgarii cu
Derbal, cniazul lor, de care și pustiire țărălor acestora s'au făcut, văzind
acei doi frați oștiri atâțate între niamul lor, vorovindu-să amândoi, s'au
clătit den Ilirâc, | Țara Arvaților, și den Dalmațiia, dela oștile slovenești, 45r

---

Descălecarea Țărăi Leșăști pe ce vreme și de ce neam s'au făcut

CAP XV

Fiind cursul anilor dela zidirea lumii [6058] iar dela Hristos 550, rămâind 550
țărăle noastre pustii de lăcuitorii cei aduși de Traian, împăratul Râmului, după
biruința asupra lui Decheval și a neamului Daților, cum s'au pomenit mai sus
și stăpânite de Gotthi și pre urmă de Volgari, cum s'au pomenit mai sus la rân-
dul | său, unde scrie de răsipa Țărăi Moldovei și a Țărăi Rumânești, iar doi 60v
frați din neamul Slovenilor sau al Sarmaților, oameni îndrăzneți la vitejie,
anume Lehu și Ceh, carii petrecând multă vreme în neodihnă și ostenele,
după ce văzură netocmele întru ai săi, ce să lucra în Iliric și în Dalmațiia,
unde s'au fost așăzat, cum s'au pomenit mai sus, la rândul său, cum și pe ce
vreme au fost eșit Volgarii cu Derbal cneazul său, de care și pustiirea Țărăi
Moldovei și Țărăi Rumânești s'au făcut, văzând acei doi frați și oștire între
neamul lor atâțate, vorovindu-se amândoi, s'au clătit din Iliric, Țara Har-
vaților, dela oștile slovenești și din Dalmația,

care era așezate cu tot niamul Volgarilor, cercându-ș loc de traiu în alte părți de lume.

Dându-să spre apusul soarelui, în părțile nemțăști, au descălecat și au stăpânit locurile între apa Visla, Albim și Vessurgu, adecă Vessera, care iaste știută în Țara Nemțască. Deasupra aceștii ape, au făcut cetate tare și i-au pus nume Bremen sau Brzeme, însămnând cu acestu nume, cum acolo au descălecat greutatea ostenelelor și neodihnelor sali trecute. Și Nemții până în vremile până astăzi, număscu acel oraș Bremen. Și de acolo să priciia și să sfădiia cu Nemții pentru hotar și pentru olatele megiiașe. Și dela o vreme orașele de pe aproape și cetățile de bună voe li s'au închinat, iară unele le-au descălecat ei singuri.

Și așea, Cehul s'au așăzat pre Dunăre și pre apa Albim, unde să chiamă acmu Bohemia, că Cehilor le zic Bohemi; pre urmă au stăpânit pre Racuzi, Lusația, Morava, Meșno, dentru unele gonind pre lăcuitori, într'altele puind pre de ai săi pentre lăcuitorii cei vechi.

Iară frate-său Leh au întrat cu oarda sa mai în lontru, alegându-și loc de traiu mai spre miazănoapte, unde iaste acmu Țara Leșască,

---

care era așăzate tot cu neamul Bolgarilor, cercându-și loc de traiu într'alte părți de lume.

Dându-se spre apusul soarelui, în părțile nemțești, au descălecat locurile și au stăpânit între apele Visla, Albim și Vissurg, adecă Vissera, care iaste în Țara Nemțească. Deasupra aceștii ape, au făcut cetate și oraș tare, cărui i-au pus numele Bremen sau Brzemea, Preșburg au Pozonion sau dându-se a să înțelege cu acest nume, cum acolo au descălecat greutatea ostenelelor și neodinelor sale trecute. Și Nemții până în vremile acestea numesc acel oraș și cetate Bremen. Și de acolo să priciia și să sfădiia cu Nemții pentru hotară și pentru olaturile megiiași, așa cât dela o vreme orașele de pe aproape și cetățile de bună voe li s'au închinat o seamă, iar o seamă le-au descălecat singur, pentru ceia ce vor rămânea de seminția lor pe urmă.

Și așa Cehul s'au așezat pe Dunăre și pre apa Albim, unde s'au făcut descălecătura sa, țara veche a Nemților, care să chiamă astăzi Bohemia, că Cehilor le zicem Bohem; pre urmă au stăpânit pre Racuzi, Lusația, Morava, Meșno, dintru unele gonind pre lăcuitori, dintru altele îndoind de ai săi între lăcuitorii cei vechi.

Iară fratele lui Ceh s'au pornit cu oarda sa mai în lăuntru, la anul mântuirii noastre 550. Acesta Leh alegându-și loc de trai după plăcerea sa, și întâi dela apus spre amiazănoapte, dându-se într'acele părți, unde-i astăzi Țara Leșască,

---

6: Arzeme C. 16: Ceh C și A. 24: oștenilor B.

şi pe apa Vislei, de unde s'au rădicat Vandalitii, adecă niamul Sarmaţilor, s'au aşezat cu oarda sa, şi pe urmă dela capul Vislei până la apa Odra, spre miazănoapte şi spre răsărit au stăpânit Şlonsca, Malgrabstva, Prusii, Pomeranii, Malborgu, Lusaţia, Saxonia şi alte locuri şi cnezăi, omorînd pre unii den lăcuitorii acelor locuri, pre alţii gonindu-i den moşiile sale, pre alţii priimindu-i la mila sa.

Iară un crăişor nemţăşcu au chemat pre Leh la poedinoc cu Vierşun să să lovască numai amândoi din arme; cine a birui să rămâe stăpâniia pe sama lui. Şi au ucis Leh pre acel crăişor şi i-au stăpânit toată ţara lui, unde să chiamă acmu Pomorsca.

Aflat-au loc între ape, unde au descălecat oraş şi au zidit | cetate 45v
în Ţara Leşască, căriia i-au pus nume Gnezdo, ce să zice cuib, şi acolo, din svatul vrăjitorilor săi, au aşezat stima ţărăi sale. Era acolo la acela loc şi multe cuiburi de vulturi prin copaci, şi au făcut stima ţărăi sale

---

au nemerit şi pe apa Vislei, de unde s'au ridicat Vandalitii, adecă neamul Sarmaţilor, s'au aşăzat cu oardele sale. Pe urmă dela capul Vislei până 61r
la apa | Odra spre amiazănoapte şi spre răsărit toate acele margini le-au stăpânit, unde să zice astăzi, Ţara Leşască, Şlonsca, Margrabstva, Prusii, Pomeranii, Malborgu, Lusaţia, Ţara Săsască şi alte locuri şi cnezii, omorînd pe o seamă de acei lăcuitori acelor locuri, pe unii gonindu-i din hotarăle lor, pre unii priimindu-i la mila sa, şi aşa lăţindu-se în stăpânie Leh cu oardele sale.

Iară un crăişor nemţesc au chemat pre Leh la podinoc să se lovască numai amândoi din arme cu Vierşunu, care pre cine ar înfrânge să rămâie şi stăpânia pe seama aceluia. Şi acolo, lovindu-să amândoi, au ucis Leh pre acel crăişor nemţesc şi i-au stăpânit toată ţara cu olaturile ei, care să chiamă astăzi Pomorsca. Din viteaza izbânda şi noroc fericit au stăpânit Leh până la Marea Sarmaţiei.

Aşăzându-şi aşa Leh stăpâniile sale, au cercat loc pustie în Ţara Leşască, unde va afla loc de scaunul său cu oraş şi cetate şi iată den întâmplare au aflat un loc între bahne şi între iazere tinoase din firea locului cu tărie, şi acolo au descălecăt întâi oraş şi cetate în Ţara Leşească, căruia i-au pus numele Gnezno, care cuvânt să înţelege leşaste cuibul, aflându-se acolo şi multe cuiburi prin copaci, de hulturi, că cuibul să chiamă sloveneşte gnezno. Şi îndată acolo din sfatul vrăjitorilor, au aşăzat stema ţărăi sale,

---

16: Sarvaţilor B 19: Lulsaţia B

vultur albu, cu aripile întinsă, care și până astăzi stă pecetea crăiei leșăști. Pus-au chipul hulturului și prin stiaguri și pen alte semne oștenești.

Iară numele lor, de pre Leh le zicem Leși și Boemilor le zicem Cehi de pe numele lui Ceh; iară Poliați le zic Leșilor de pe locuri și de pre câmpii pustii în țara lor, unde lăcuesc ei până astăzi; le zic Poliați, adecă câmpeni, că polia să chiamă câmpu, și pentrucă sintu îndrăzneți a să tâmpina în câmpi, cu nepriiatinii lor.

Așea arătăm descălecarea Țărăi Leșăști dela Leh, și Boemii dela Ceh den vestită vitejiia lor.

---

hultur alb cu aripile întinse, care și până astăzi stă pecetea crăii leșăști, poruncind Leh să pue pe steaguri și pe alte semne oștești pecete, hultur alb cu aripile întinse, care până în zioa de astăzi țin craii leșăști.

Și așa dela Leh, sau dupre numele Leh, care iaste descălecătoriul și povățuitorul Leșilor, dela Rusi și dela alți Sloveni, Lahi le zic Leșilor, precum Boemilor de pre Cehi, Cehi le zic. Iară ačastă poreclă, care o au Leșii de le zic Polați, de pre locuri și de pre câmpi pustii, pre carii trăesc astăzi, că campus pre limba latinească să înțelege câmpul. Pentru aceia de pre câmp, care să chiamă
61v leșaște pole, s'au numit Polați, că sânt oameni îndrăzneți a să întimpina | în câmp cu nepriiatenii săi.

Și așa arătăm descălecarea Țărăi Leșăști, precum a Bohemilor dela Ceh, așa dela Leh, nume slovenesc, are început și descălecătură Țara Leșască și Țara Bohemii dela Ceh.

Acest capitol este tradus din Cromer, *l. c.*, p. 2, 14, 16, 17, 18.

Descălecatul al doile a Țărăi Moldovii la ce velet s'au tâmplat

CAP XVI

Cu anevoe iaste a-l adeveri deplin măcar că multe istorii am cercat
a țărălor den pregiurul țărăi noastre, și rusăști și leșăști, foarte de-a-
mănuntul; ce mai aproape de adevăr am aflat cum descălecatul țărăi
de al doile rând după pustiirea de Volgari și de Tătară, în anii dela
zidirea lumii 6860, iară dela Hristos 1352, pe vremea ce stăpâniia în 1352
Țara Leșască Vladislav Locheten craiu, tatul lui Cazimir al doile, iară
în Țarigrad împărățiia Mihail Paleolog. Și dovadă punem de acasta,
că scrie și Ureche Vornicul, în letopisețul său, că doi fičori a lui Ștefan
Vodă, anume: Ștefan și Pătru, sfădindu-să pentru domnie aicea în
țară, au scos Pătru Vodă pe frate-său, Ștefan Vodă, cu ağutoriu
dela Unguri, den scaonul țărăi, și au fugit Ștefan Vodă la craiul
leșăscu, la Cazimir cel Mare, fečorul lui Vladislav Locheten.

Descălecatul Țărăi Moldovei la ce văleat dela zidire s'au întâmplat

CAP XVI

Cu anevoe iaste deplin a-l adeveri, măcar că nu o historie a țărălor streine de
prin pregiurul țărăi noastre, ci câteva am cercat și rusești și leșăști foarte de-a-
măruntul; ci mai aproape de adevăr am aflat, cum că descălecatul al doile rând a
țărăi după pustiirea de Volgari și de Tătară, la văleat dela zidirea lumii 6874, iar 1366
dela Hristos [1366] pe vremea ce stăpâniia Țara Leșască Vladislav, cu porecla
Lechetec, tatăl lui Cazimir cel Mare, al doilea cu acest nume, căruia i-au zis
Cazemir cel Mare, și pre vremea aceia împărățiia Țarigradul Mihail Paleolog. Și
dovadă punem și acastă, că scrie și Urechie Vornicul la letopisețul său, precum
pe Ștefan Vodă fratele lui Pătru Vodă, amândoi fečori lui Ștefan Vodă, scoțân-
du-l Pătru Vodă cu ajutoriul unguresc din scaunul țărăi, au fugit frate său
Ștefan Vodă la Cazemir cel Mare, fečorul lui Vladislav Lochetec, craiul leșesc.

7: 6874: lipsă anul dela Hristos C.

Deci acel craiu Cazimir, au crăit ani 33, iară dela Dragoş Vodă până la
Ştefan Vodă ce au avut aceşti doi fičori, cum s'au pomenit, Pătru şi Ştefan,
46r cum scrie Ureche Vornicul, să fac | ani 46; ce scoţind treizăci şi trei de ai a
lui Cazimir, craiul leşăscu, unde năzuisă Pătru Vodă să-i dea ağutoriu să
vie în ţară domnu, rămân ani 13 trecuţi. Pe vremea acelui craiu Vla-
dislav, aicea la noi era domnu Roman Vodă, fičorul lui Pătru Vodă,
nepot lui Muşat Vodă. Iară ce scrie Ureche Vornicul că au fostu vă-
1299 leatul 6807 la descălecarea ţărăi cu Dragoş Vodă, nu să tocmeşte, că
încă pre aceia vreme era pustie Ţara Moldovei.

Iară Bomfin, istoricul ungur, carte X, decad II, aşea zice de descă-
lecatul ţărăi de al doile rând: « În vremea craiului ungurescu Ludovic,
s'au rădicat un domnu, anume Bogdan, ce era lăcuitoriu în Maramoroş,
cu Românii. Adunat-au cătră sine pre Valahi şi au întrat în ţară la
moşiia sa, de o au descălecat, ce o părăsâsă de megiiaşiia Tătărălor.
Iară pe urmă văzind Ludovic că s'au înmulţit Valahii, ce eşisă den
Maramoroş cu Bogdan domnul în ţară aicea, neputând să-i scoaţă,
i-au aşezat supt stăpânirea sa, să dea bir crăii ungureşti ».

Acest craiu Cazemir au crăit 33 de ani, iar domniile dintâi de aceşti
doi fečori Pătru şi Ştefan, fečorii lui Ştefan Vodă, dela Dragoş Vodă până la
acest Ştefan Vodă, ce au avut doi fečori, cum s'au pomenit pre Petru şi pe
Ştefan, cum scrie Urechie, anii lor să fac 46; ci scoţând treizeci şi 3 a lui
Cazemir, craiul leşesc, la care au fost năzuit Ştefan Vodă, fratele lui Pătru
Vodă, la ajutor să-l ducă în scaunul ţărăi, rămân 13 ani trecuţi. Pe vremea lui
Vladislav Lochetec, craiul leşăsc, în care stăpâniia aicea la noi în ţară Roman
Vodă, fečorul lui Pătru Vodă, nepot lui Muşat Vodă. Iară ce scrie Urechie
Vornicul că s'au aflat să fie fost văleat 6807 la descălecatul al doilea de Dragoş
62r Vodă, nu-i adevărat, că încă pe acea | vreme era pustie Ţara Moldovei.

Iară Bomfin, un historic unguresc, aşa zice de descălecatul al doilea a Ţărăi
Moldovei: « Pe vremea stăpânirii lui Lodovic, craiului unguresc, s'au râdicat
un Bogdan domn, care era lăcuitoriu la Maramorăş cu Rumânii, părăsind
locurile pentru megieşiia Tătarălor. Acel Bogdan aducând cătră sine pe Va-
lahi, au întrat în ţara, moşiia sa, de o au descălecat. Ci pe urmă, văzând Lodovic
că s'au înmulţit Valahii, ce eşise din Maramorăş cu Bogdan Vodă în ţară,
unde-i acum Moldova, neputând să-l scoaţă, i-au aşăzat supt stăpânirea sa,
cu bir de da lui Lodovicu, craiului unguresc ». Acestea le mărturiseşte Bom-
in Ungurul, ce au scris « Istoria Ungurească » la carte X, decad II.

1: De aceî A.

Iară Ureche Vornicul scrie că au descălecat țara Dragoș Vodă, ce socotim că poate să fie fostu Dragoș Vodă, fičor acelui Bogdan den Maramoroș, ce scrie Bomfin, istoricul ungur, că au descălecat țara a doa oară. Să să fie îndemnat Dragoș Vodă, zice, cu oarecâți de ai săi den Maramoroș, și au vinit peste munți în chip de vânătoare și au găsit o fiară, și gonindu-o cu dulăii până la apa Moldova, și obosită fiind hiara, au prins-o în apa Moldovei, la locul unde să chiamă Buorenii. Iar iaste o poveste lătiniască de zic — nu să pune nume în dar — Hiara aceia îi zic buor; poate că au fostu zimbru, și pre numele hiiarăi să numește locul acela Buorenii; pus-au și pecetea domniei țărăi cap de bou, ce să vede până astăzi.

Iar Urechie Vornic scrie că au descălecat țara al doilea rând, Dragoș Vodă. Pe semne acest Dragoș Vodă iaste fečor acelui Bogdan Vodă, ce scrie Bomfim că au descălecat țara al doilea rând, într'acesta chip: Precum, fiind ei îndemnați câțiva fečori de domni din Maramorăș între carii să le fie fost cap Dragoș Vodă, în chip de vânătorie peste munții Maramorășului, în care aflând un zimbru, după care au mers cu toții câtva loc, l-au scos pre acel zimbru — a lui Dumnezeu povață au fost așa — mai la câmp, pe apa care să chiamă astăzi Moldova, pe numele coteicii, care urma acea hiară. Acolo într'un huciu în desime întră acel zimbru, ostenit de tot; au ucis pe zimbru a cei vânători. Iaste o poveste letinească de zic — adecă nu să pune numele în dar. După multa goană acelui zimbru, unde văzând acei vânători că au scos acel vânat la câmpu, s'au bucurat; și până astăzi iaste locul acela pe Moldova ce să chiamă Buourenii. Iară țânca și ia ostenită, limpind multă apă dintr'acea apă, au crăpat. Vezi Moldova din ce s'au numit! Cărie țince numele era Molda; și de pre numele Moldei au zis și apei Moldova, care până astăzi trăiaște apa cu numele Moldova. Așijderea locului, unde au vânat acel zimbru sau bou, i-au zis Buorenii, care trăiaște până în zioa de astăzi cu acel nume Buorenii, locul acela.

De aicea s'au învitat acei nemeși oarecând Roman din Maramoreș, eșind mai la câmpu, pre apa Sucevei, având luat dela strămoșii | săi semnele stră- 62v
moașăi sale, oarecând au nemerit la locul unde iaste astăzi Sučava. Și năzărându-li-să de departe a fi fum de foc, deodată să îndoiră la loc pustiiu; au biruit îndrăzneala lor și cercând, au aflat în mijlocul unii reade deasă o priseacă cu stupi, la care era trăitoriu un Rusu îmbătrânitu la acel loc cu priseacă. Pre carele întrebându-l: Bineți oame? Rusul să fie răspuns rusește: Neznai! Biuhme! că era Rus de câtăva vreme nemerit pe acele locuri.

10: Bourenii C.

Eşit-au şi mai la câmpu acei vânători şi au nemerit la locul, unde iaste acmu mănăstirea Eţcanii, şi acolo era prisacă cu stupi şi era la acei stupi un Rus, anume Iaţco, şi întrebându-l ce om iaste, de trăiaşte în loc pustiu, şi cine stăpâneşte locurile acelea, el au spus că iaste Rus
46v den Ţara Leşască, şi cum au auzit el den bătrâni că locurile | acestea agiungu până în Dunăre şi până în mare şi pe Nistru în sus, până unde să începe Ţara Leşască.

Şi pre numele lui Iaţco să chiamă Eţcanii, iară apei Moldovei, unde au ucis hiara, cum s'au pomenit mai sus, pre numele unei ţince ce o chema Molda, care de multă goană agiungând la apa, unde au ucis hiara, au crăpat de apă, limpind multă, şi s'au numit Moldova apa Moldovei, pe numele Moldii.

Văzind Dragoş cu de ai săi locuri bune şi desfătate, cu câmpu, cu păduri, cu ape bune, s'au sfătuit că-i loc bun de traiul lor, şi întorcându-să în Maramoroş, au eşit cu toţii den Maramoroş, luându-ş casăle şi au vinit de s'au aşăzat aicea în ţară, unde să chiamă Câmpii lui Dragoş până astăzi. Şi fiind Dragoş mai de cinste între alţi nemişi domni şi căpetenii, l-au rădicat cu toţii să le fie domnu şi i-au zis Dragoş Vodă.

Dusu-l-au pre Rusu la Dragoş Vodă şi acolo cu tâlmaci întrebându-l de unde iaste de locul său, şi pe ce vreme au nemerit, şi cine ar stăpâni acel loc, şi numele lui cum ar fi. La aceste întrebări ale lui Dragoş Vodă, au răspuns Rusul, că-i de neamul său Rus, venit de câţiva ani din Sneten la acel loc pustiiu, şi nestăpânidu-l nimeni şi că-l chiiamă Iaţco, şi hotarăle ţărăi că au auzit din bătrânii săi că merge în ğos până în Dunăre şi în sus până în Nistru, de să hotăraşte cu Ţara Leşască.

Iară Dragoş Vodă au spus acelui Eţco cum că iaste vechiu strămoşan din descălecatul cel dintâi a ţărăi. Şi întrebându-l de rudenii şi seminţiile Rusului, i-au dăruit acel loc cu uricu lui Eţco; căruia loc până astăzi să zice Eţcanii, de pre numele acelui Iaţco, a doao descălecare de Dragoş Vodă după Buorenii. Iară Rusul priimind bucuros hărăzirea lui Dragoş Vodă, câte seminţii au avut în Snetin, toate le-au tras la acele locuri a ţărăi.

Şi acolo toţi acei fečori de domni şi Maramorăşani au rădicat cap şi povăţuitoriu şi Domn pre Dragoş Vodă. Înturnându-să de iznoavă Maramorăşanii de ş'au luat şi casele cu sine, s'au pornit şi alţi Maromorăşani după Dragoş Vodă, de s'au aşăzat deodată mai spre munte, unde să zice şi până astăzi Câmpii lui Dragoş Vodă.

15: «luându-ş . . . . Maramoroş» în A stă în rândul 17, după «până astăzi».

— Iaste în Țara Unguriască o boerie de să chiamă Vanda. — Și așea s'au așezat viindu și alți Moroșeni pre unde le-au plăcut locul, pe supt munte: Români, Sasi și Unguri. Sučava târgul l-au descălecat niște cojocari; Soci să chiamă ungurește cojocariu, iară Sočavă, cojocărie. Așijderea și târgul Baia l-au descălecat niște olari Sasi; olărie săsește să chiamă bae.

Așijderea și Iațco, văzind că au vinit de s'au așezat Dragoș Vodă cu oameni den Țara Unguriască, mers-au și el în Țara Leșască de au chemat Rusi de ai săi, și au vinit de s'au așezat pe lângă apa Sucevii în sus; și cu vreme s'au strânsu mulțime de au împlut locul: Românii în ğos până în Dunăre și cu Sasi, iară Rusii în sus, până în hotarul Țărăi Leșăști, den munte până în Nistru, și în ğos până la Cetatea Albă și la Chiliia, după vechi hotarăle Dachiei și a descălecării lui Traian, cum s'au pomenit mai sus, la rândul său.

Și așea, arătându-să descălecarea țărăi a doa oară de Dragoș Vodă, în anii cum s'au scris mai sus, 6860, eșit den Maramoroș, ne vine rândul 1352
a scrie de domniia lui Dragoș Vodă, č'au fostu întâi domnu țărăi, apoi mergându pre rând, scriindu și viața altor domni.

Iară Iațco cu câțva Ruși au cuprins câteva locuri cu așăzarea sa pe apa Sucevei și pe Siret. Iară și Unguri și Sasi au năvălit după Maramorășani aicea în țară, de s'au așăzat pe apa Sucevei mai mulți cu meșteșuguri și depre numele lor stă și numele târgului au apei Sučava, căci cojocariul ungurește să chiamă suciu. Și acea mulțime a cojocarilor au astupat numele lui Iațco, numai cu numele satul | Ețcanii, iară la Bae Sasiĭ toți olari, 63r
săsește olarii ĭi zic bae.

Și așa în scurtă vreme s'au așăzat și s'au lățit Rumânii, eșiți din Maramoreș, în ğos până în Dunăre și în sus cu Rusii până în hotarăle leșăști de s'au plinit cu vreme toate locurile țărăi noastre cu oameni, începând din munte până în Nistru, și în ğos până unde cade Dunărea în Vidov și până la Cetatea Albă și la Chilia, după vechele hotară a Dachiei și a descălecăturii lui Traian, cum s'au pomenit mai sus, la rândul său.

Și așa descălecatul țărăi al doilea arătându-se de Dragoș Vodă, eșit la văleat 6874 din Maramoreș, ne vine rândul a scrie de domnia întâi a lui Dragoș 1366
Vodă, purcegând pre rând și a altor domni.

15: 6874 C.

Pentru acest capitol a utilizat izvoarele: Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *Letop. Țării Moldovei*, p. 22; Bonfin, *o. c.*, p. 251 și M. Costin, *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*, p. 106—107.

47r *Domniia lui Dragoş Vodă*

Domniia lui Dragoş Vodă a scrie pre largu cu anevoe iaste, de vreme că ciia den vecii de atunce nemic n'au însămnat. Aşijderea şi alţi istorici megiiaşi nemic n'au ameliţat de ačastă domnie, cum nice de alţi domni č'au fostu pe urma lui, până la domniia lui Ştefan Vodă cu fičorii săi, Pătru şi Ştefan, de carii vom scrie la rândul lor. Pentru aceia, şi noaă cu anevoe ne iaste a scrie ce s'au lucrat, č'au aşezat, cât au domnit şi unde i s'au sfârşit viaţa; fără cât numai Ureche Vornicul scrie în letopisăţul său, că au domnit ani 2 şi au murit; iară mai mult nu scrie, nice ce s'au lucrat în zilele lui, într'acei doi ani, nice unde au murit.

Inţeles-am şi noi de oameni bătrâni, lăcuitori de aicea den ţară, cum să trage cuvântul den om în om, că o beserică de lemnu la Olovăţ, să fie făcută de Dragoş Vodă, şi acolo zic, să fie îngropat Dragoş Vodă.

De domnia lui Dragoş Vodă

CAP XVII

Domnia lui Dragoş Vodă a scrie pre larg, cu anevoe iaste, de vreme că cei a vacului pă atunci n'au însemnat nimica. Aşijderea şi alţi istorici megiiaşi n'au ameliţat nimic de acest domnu şi de domnia lui, cum nici de alţii, până la domniile a doi fečori a lui Ştefan Vodă, Pătru şi Ştefan, de carii la rândul său să va scrie. Pentru aceia cu anevoe iaste şi noao a scrie pre larg ce au lucrat, ce au aşăzat, cât au domnit şi unde i s'au sfârşit viaţa: fără cât Urechie Vornicul, la letopiseţul său scrie, că au domnit doi ani şi au murit; iar ce au lucrat într'acei doi ani, şi unde au murit, nu să scrie.

Fără cât şi noi din povestirea a o seamă de lăcuitori ce au apucat din poveste în poveste scriem cum şi o biserică la Voloveţ de lemn, făcută de Dragoş Vodă,

Și aceia besericǎ de lemnu au mutat-o Ștefan Vodǎ cel Bun, de o au clădit la mănăstirea Putna, unde stă până acmu. Iară pe locul besericii acei de lemnu, la Olovăț, Ștefan Vodă au zidit besericǎ de piatrǎ.

După moartea lui Dragoș Vodă, au rămas domnu țărăi Sas Vodă, fičor lui Dragoș Vodă. Domnit-au ani 4, iară ce s'au lucrat în zilele lui, nemic nu scrie necăiuri.

După Sas Vodă, domnit-au fiiu-său, Lașco Vodă, ani 8.

Iară după moartea lui Lașco Vodă, au domnit Bogdan Vodă, ani 6. De acestu Bogdan Vodă poate să fie însămnat Bomfin istoricul, că au eșit den Maramoroș cu Valahi în țară.

Iară după Bogdan Vodă, domnit-au | Pătru Vodă, fičorul lui Mu- 47v
șatin, ani 16. De mirat iaste într'atâțea ani să nu să pomeniască mai multu de domniia lui; și nu altă pricină, fără cât toți aceștiia, poate fi, n'au cutezat mai la câmpu a să lăți, de grija de Tătar, ce mai pre supt munte. Pentru aceia, nice în știința megiiașilor nu era încă de tot dați, să scrie mai pre largu de dânșii.

După moartea lui Pătru Vodă, domnit-au frate-său, Roman Vodă. Și ačasta am adeverit, iubite cetitoriu, dentr'un uric acestui domnu

---

care pre urmă Ștefan Vodă cel Bun au mutat lemnul la Putna, de au 63v
făcut biserică cu acel lemn și în locul acela au făcut de piatră. Acolo iaste îngropat și Dragoș Vodă la Voloveț.

După moartea lui Dragoș Vodă, au stătut la domnia țărăi fiiu-său, Sas Vodă, domnind patru ani, iar ce au lucrat și ce ar | fi mai isprăvit acest Sas Vodă, nimica nicăiri nu aflu scris.

După Sas Vodă, au domnit fiiu-său Lașco Vodă, 8 ani. Și acesta č'au adaos, č'au făcut, nu putem ști, fără cât după ce au domnit 8 ani, au murit.

Și pe urma lui, au stătut la domnie Bogdanu Vodă, domnind 6 ani. De acest Bogdan Vodă poate fi să fie însemnat Bonfin, cum au eșit din Maramorăș în țară.

După domniia lui Bogdan Vodă, au domnit Pătru Vodă, fečorul lui Mușat Vodă, 16 ani. Mirare iaste în 16 ani să nu să pomenească mai mult de domniia lui; și nu altă pricină, fără cât toți aceștea poate fi, n'au cutezat mai la câmp a să lăți de grija Tătarălor, ci mai pe supt munte; nici era încă de toț dați în știința megiiașilor, să scrie mai pre larg de dânșii.

După moartea lui Pătru Vodă, au domnit frate-său, Roman Vodă.

carele să află la mănăstire, la Pobrata, dela munte, scriind titiulușul așea: великъıи самодржавнъıи Божию милостию господинъ Іо Роман воевода обладана землю Молдавскои, от планин да до мора дас есмъ сими моими александромь и богданомъ и прочаѩ, care dentru ačasta să cunoaște că Alexandru Vodă cel Bătrân au fostu fičor lui Roman Vodă acestuia. Iară la sfârșitul uricului zicea: писан сеи листъ въ градѣ нашем ȣ Романа, воевода въ шасто тисѣщное пол. Deci acest domn au descălecat târgul Romanul și au avut șeasă fičori. Acesta au mutat scaunul domniei în Roman și pre numele său s'au numit și târgul Romanul; și era anii dela
1492 zidirea lumii 6900, precum să află în uricile den zilele lui Roman Vodă.

Pre urma lui Roman Vodă au domnit Ștefan Vodă ani 7.

Iară pe urma lui Ștefan Vodă au rămas domniia țărăi la doi fičori a lui, anume Pătru și Ștefan carii, neputându-să tocmi între sine pentru domniia țărăi, s'au ațițat mare vrajbă într'înșii. Pătru Vodă, măcar că era frate mai mic, iară pentru blândețăli și običaiurile sale mai mult plecat spre inimile a mai mulți, au tras partea cea mai mare la sâne, — blândețăle Domnilor pătrund inimile nărodului — de poftiia domniia țărăi.

Iară Ștefan Vodă, fiind scos den țară, având și grijă de înșălăciune despre frate-său, Pătru Vodă, au mers în Țara Leșască să-i dea ağutor craiul leșăsc, Cazimiriu, cu o samă de boiari, rugându-să craiului de

---

Și acesta au mutat scaunul țărăi la Roman, și după numele său au stătut și
1492 numele orașului Roman până în zioa de astăzi. La leat 6900 au stătut Roman Vodă, precum scrie Dosothei mitropolitul, că au aflat un uric din zilele lui Roman Vodă, dela văleat 6900 deplin.

Pe urma lui Roman Vodă, au stătut Ștefan Vodă și au domnit 7 ani. Acest Ștefan Vodă, care au stătut pe urma lui Roman Vodă, au lăsat pe urma sa doi fečori, pe Pătru și pe Ștefan Vodă, carii neputându-se tocmi pentru domniia țărăi, s'au ațâțat mare price în de sine. Pătru Vodă, măcar că era frate mai mic, iară pentru blândețele și običaiurile sale, mai mult plecat spre inimile a mai mulți, au tras partea cea mai mare la sine — blândețele Domnului pătrunde inimile norodului — de poftiia domniia țărăi lui Pătru Vodă, care agiungând la ajutoriul unguresc, mai curând au domnit domniia țărăi.

Iară Ștefan Vodă, fiind gonit din țară, având și grije de înșelăciune despre frate-său, Pătru Vodă, au tras în Țara Leșască la ajutoriul craiului Cazemir, cu o seamă de boiari ai țărăi, rugându-să craiului de

---

1-8: carele . . . fičori din C

agiutoriu împrotiva frăține-său, lui Pătru Vodă, ce domniia în țară cu ağutoriu dela Unguri. Nu i-au apărat craiul ağiutoriul său, vrând să apuce țara supt stăpâniia sa; ce de sirgu au poroncit de s'au strânsu multe oști den Țara ča mică Leșască și den Țara Rusască, făgăduindu-să Ștefan Vodă, că nu va lipsi în viața lui de poroncile crăești, numai să pue nevoință craiul, să-l așează domnu în scaonul tatâne-său.

Și s'au pornit cu oști hatmanii leșăști, cu Ștefan Vodă, asupra lui Pătru Vodă. Și deodată mergea cu năroc lui Ștefan Vodă — care mai de multe ori deprinde a fi fățarnic — precum și aicea cu Ștefan Vodă. Măcar că de câteva ori, lovindu-să străjile leșăști cu străjili | lui Pătru 48r
Vodă, era izbânda tot la Leși, iară pre urmă, au rămas înșălați Leșii cu Ștefan Vodă și au vinit la mare perire.

Că Pătru Vodă, socotind că nu va putea sta împotriva oștii leșăști, s'au sfătuit cu meșterșug să-i biruiască, precum de multe ori să tâmplă oștilor mai mici cu cele mai mari. Strânsu-s'au cu oastea sa Pătru Vodă și au întrat în codru. Tras-au și Leșii după Pătru Vodă, nesocotind Leșii meșterșugul lui Pătru Vodă. Era codrul înținat de copaci, și întrând Leșii în codru, iată cad copacii asupra Leșilor, împinși de oamenii

---

ajutoriu împotriva frăține-său, lui Pătru Vodă, făgăduind Ștefan Vodă craiului Cazimir să nu lipsească în toată viața sa de supt poruncile crăești, numai să pue craiul nevoință să-l așaze la scaunul tătâne-său. Nu- i-au apărat agiutoriul său craiul Cazimir, | vrând ca să apuce țara supt stăpânirea sa, ci de sirg, 64r
din poruncă crăiască, strângându-se multe oști din Țara cea mică Leșască și din Țara Rusească, la luna lui Iulie I ДНН s'au pornit cu hatmanii leșăști și cu Ștefan Vodă asupra lui Pătru Vodă.

Și deodată să arăta norocul — care mai de multe ori deprinde a fi fățarnic — precum și aicea cu Ștefan Vodă că măcar că de câteva ori lovindu-se străjile leșăști cu străjile lui Pătru Vodă, le mergea lui Ștefan Vodă și Leșilor cu noroc, iară pe urmă, înșălați Leșii cu Ștefan Vodă, la mare perire au venit.

Că Pătru Vodă, socotind puterea oștilor leșăști și a nu fi de potriva oștilor sale, s'au sfătuit cu ai săi cu meșterșug să poată birui pre Leși, precum de multe ori să întâmplă oștilor celor mai mici cu cele mai mari. Strânsu-s'au cu oștile sale Pătru Vodă, de s'au dus în codri. Și precum scrie Cromver, istoricul leșăsc să să fi ajuns Pătru Vodă pe taină cu boiarii pribegi, cari era cu frate-său Ștefan Vodă. Tras-au și oștile leșăști după Pătru Vodă, nesocotind Leșii meșteșugul lui Pătru Vodă. Era codrul înținat de copaci; unde întrând Leșii, iată cad copacii, împinși de oamenii

lui Pătru Vodă și închisă fiind poticile. Îndată şi Pătru Vodă cu oamenii săi au lovit pre Leși, şi încătro era să margă Leșii, era drumul închis de copaci, că sta copacii tăiaţi şi neoborîţi, ce numai abiia era înţinaţi unul de alaltu, și-i împingea cu mâna și cădea mulțime de copaci asupra Leșilor. Atâta i-au amețit pre Leși copacii și i-au turburat, cât pre carii nu-i omorîia de tot copacii, iară de mâni și de pičoare îi caliciia și-i prăvăliia, de cădea vii în mănule oamenilor lui Pătru Vodă. Puţini au scăpat sănătoși dentr'acel codru.

Căzut-au în robie la Pătru Vodă trei stiaguri a trei voevozii: a Cracăului, a Sandomirului și a Liovului, și alte 9 stiaguri cu deosăbite semnele stiagurilor sale. Oameni aleși au căzut în robie, anume: Navoi Tecenschii, fičoru lui Ozdrovăz, voevodul Cracăului, și Zbignev Osleninschii, moșul lui Zbignev, č'au fostu pe urmă și episcop Crăcăului și cardinal.

Auzindu Cazimiriu, craiul leșăscu, răsipa oștii sale și căderea în robie acestor oameni de frunte, trimis-au soli la Pătru pentru răscumpărarea robilor săi cu bani, pre carii cu lesne i-au scos dela Pătru Vodă.

Tâmplatu-s'au după ačastă peire a Leșilor în Moldova, la anul, și mai mare peire în Ţara Leșască, ciuma, în șease luni de cu toamnă;

---

lui Pătru Vodă asupra Leşilor. Şi atuncea deodată şi Pătru Vodă cu oamenii săi dela poteci sărit-au, lovind pre Leşi; încătro era să meargă Leşii, era drumurile năruite de copaci, că era numai de abiia înținați, de-i împingea cu mâna o seamă de copaci. Iar de un copaci, ceialalți mulțime să porniia asupra Leșilor. Atâta i-au amețit pre Leşi copacii şi i-au turburat, cât pre carii nu-i omorăia copacii de tot, iară de mâini şi de pičoare îi sluțiia şi-i răsturna, de cădea vii în mâinile oamenilor lui Pătru Vodă. Puțini foarte au scăpat sănătoşi Leşii dintru acel codru.

Căzut-au la robia lui Pătru Vodă 3 steaguri a trei voevozi: a Cracăului, a Sandmirului şi a Liovului şi alte 9 steaguri cu deosebite semnele steagurilor sale. Oameni aleşi au căzut la robie, anume: Navoi Tecinschii, fečorul lui Andrei, voevodul de Cracău şi Zbignevu, Olesninschii, care au stătut pe urmă şi episcop Cracăului şi cardinal.

64v Auzind ačastă răsipă a oştilor sale şi căderea | la robie acestor oameni de frunte, Cazimir, craiul leşesc, au pornit îndată sol la Pătru Vodă pentru răscumpărarea robilor cu bani, pre carii cu lesne i-au scos dela Pătru Vodă.

Tâmplatu-s'au după ačastă perire a Leşilor la Moldova, la anul, şi mai mare perire în Ţara Leşască, čuma, 6 luni trăind de cu toamnă;

4: copacii C.

și atâta s'au fostu lățit, cât abiia pre ğumătate de au rămas oamenii în Cracău; doaăzăci de mii de oameni au murit | și mai mult pre oameni 48v de frunte stăpâniia acel omor.

S'au mai ispitit și al doile rând Ștefan Vodă, a cere agiutoriu dela craiul leșăscu; ce nu însămniază cronica leșască mai multu, fără cât zice că multă gâlčavă pre urmă au fostu între Ștefan Vodă și între Pătru Vodă.

În anii dela Hristos 1370, murit-au craiul leșăscu, Cazimir. Eșind la vânat, au alergat după un cerbu, au căzut cu calul și s'au frântu un pičor și i s'au tâmplat moarte.

Iară în urma lui au stătut craiu Ludovic, craiul ungurescu, nepot lui Cazimiriu mortului, îndemnat fiind de o samă de boiari leșăști; neavând fičori craiul Cazimiriu parte bărbătiască fără numai doaă fete, au părăsit vița crăiască. Mare mâhniciune au rămas Leșilor după moartea craiului Cazimir, că Ludovic craiul, fiind strein la crăiia leșască, pe nime nu suferiia la sâne, ce toate lucrurile pe tâlmaci să isprăviia, și multe locuri, ce era să le împreune cătră crăiia leșască, le da unui domnu

---

și atâta s'au fost lățit pen Țara Leșască, cât pren târguri și pe la sate, abia pe jumătate de oameni au rămas; în Cracău au murit 20.000 de oameni și mai mult pe oameni de frunte și mai cunoscuți stăpâniia acel omor.

S'au mai ispitit și al doilea rând Ștefan Vodă, a cere agiutoriu dela craiul leșesc; ci nu însămnează cronica leșască mai mult, fără cât zice, că multă gâlčavă au fost pe urmă între Ștefan Vodă și între Pătru Vodă.

Murit-au și Cazimir craiul, al doilea cu acest nume craiu leșăsc, la anul dela Hristos 1370. Eșind la vânătorie, l-au timpinat primejdie, că alergând după un cerb, au căzut ğos cu calul și s'au frânt un pičor, din care au și murit.

Iară Lodovic, craiul ungurese, nepot lui Cazimir mortului, îndemnat fiind de o seamă de boiari leșăști la crăiia leșască, au întrat în Țara Leșască deodată la orașul ce-i zic Sondeț, iară de acolo luat de boiarii Țărăi Liftei l-au adus la Cracău și acolo l-au coronit Iaroslav, arhiepiscopul de Gnezna. Că acest Cazimir, al doilea cu acest nume, neavând seminție parte bărbătească ci numai 2 fete, au părăsit vița crăiască dela descălecătoriul cel întâi a Țărăi Leșăști dela Leh. Iară mâhniciune mare au rămas după moartea lui Cazimir Leșilor, că Lodovic craiul, fiind strein la crăiia leșască nici pre un Leaf nu suferiia la sine, ci toate lucrurile prin tălmaci să isprăviia. Și câteva locuri, ce era să le împreune cătră crăiia leșască, le da

---

32.: viața B și B^{1}.

ungurescu, anume lui cniaz Vladislav a Opoliei şi altora. Nezăbăvind Ludovic craiu în Ţara Leşască, s'au întorsu în Ţara Unguriască, lăsind cărma crăiei leşăşti mumei sali, Elisaftii, surorii lui Cazimiriu craiu, č'au murit.

Ce ia, fiind fămee bătrână, depărta oamenii vrednici cu svatul şi aduna oameni de nemic şi îmbunători. Doaă fete a lui craiu Cazimiriu, cu tot ce le-au rămas dela tatul lor, le-au trimis ačasta bătrâna, crăiasa Elisatha, în Ţara Unguriască, la nepotu-său Ludovic, craiul ungurescu; şi acolo au pus de s'au sunat cum fetele lui Cazimiriu craiu nu-i sintu adevărate fete lui Cazimiriu. Şi pentru să nu agiungă fetele lui Cazimir după oameni mari, le-au măritat: pre cea mai mare Anna după Dvihelmu, cneazul Sţiliei; pre Iadviga, cea mai mică, după Romer, cneazul Stiriei; amândoi aceştiia era legaţi supt crăiia leşască pre acele vremi.
49r Iară în anul 1377, sultan Murat, împăratul turcesc, fičor | lui Orhan
1377 nepotul lui Otoman, tare au înspăimat Ţara Veneţiei, a Ghenuii, dentru
îndemnarea lui Ioan Cantacuzino, împărătul grecescu, scriu cronicarii leşăşti. Iară Hronograful grecescu scrie că acestu sultan Murat, în zilele lui Ioan Paleolog, împăratul grecescu, au mărsu de au luat
1402 Solonul dela Frânci, în anul dela zidirea lumii 6910; că Solonul l-au
cumpărat Veneţiianii dela Manoil, fečorul lui Mihail Paleolog, împăratul

---

lui Vladislav, cneazului Opolii, unui domn unguresc, şi altele. Nezăbovind multă vreme craiul Lodovic în Ţara Leşască, s'au întors în Ţara Ungurească, lăsând cârma crăiei leşeşti mumei sale, Elisaftei, surorii mortului craiului Cazimir.

Ci, fiind muiare bătrână, depărta oameni vrednici cu sfatul şi aduna oameni de nimica şi îmbunători. Doao fete a craiului Cazimir şi cu ce au rămas dela
65r tatăl fetelor, | odoară, haine, le-au trimis toate ačasta bătrâna crăiasă Elisafta,
în Ţara Ungurească, la nepotu-său Lodovic, craiul unguresc. Au pus de au sunat cum fetele acelea nu sânt adevărate fete lui Cazimir. Şi, pentru să nu ajungă fetele lui Cazimir după oameni mari, le-au măritat: pe cea mai mare Anna după Gvihelmu, cneazul Ţilii; pe Iagvida după Romer, cneazul Astirii; amândoi aceştea era legaţi supt crăiia leşească pe acele vremi.
1377 La văleat 1377, Amurat, împăratul cel întâi cu acest nume, al treilea împărat
turcesc, fečorul lui Orhan, nepot lui Otoman, tare au spăimântat Ţara Veneţiei, a Ghenuei, din îndemnarea lui Ioann Cantacuzino, pe acea vreme împă-
1363 ratul grecesc anul 1363, împotriva lui Paleolog şi trecând dela Anadol Amurat
marea la Caliopolu, au luat multe cetăţi şi oraşă greceşti la Evropa şi pe urmă

30: Grihulmu B.

grecescu, iară mai nainte au fostu a Enovezilor și apoi l-au luat Grecii dela Enovezi; ce atunce au înspăimat sultan Murat pre Veneţiiani. Şi pre urmă au luat sultan Murat de supt ascultarea împăraţilor grecești: Bolgarii, Sirbii, Bosna, iproci.

Iară în anii dela Hristos 1379, au murit Ludovic, craiul unguresc 1379
și leșesc, fără de sămenție bărbătiască, rămâindu-i doaă fete, anume: Mariia și Iadvida; ce, precum în viața lui, așea și după moarte, multă amestecare era în Țara Leșască.

Pentru cneziia Litvei cum s'au unit cătră crăiia leşască

După moartea lui Ludovic, craiul unguresc și leșăscu, mare amestecătură era în Țara Leșască, pentru alesul craiului nou; că nice acestui craiu săminție parte bărbătiască nu i-au rămas, ce numai doaă fete. Mariia au fost măritată după Jicmont, malăgrabul Brandaburgului, iară Iadviga era fată acolo. Unii trăgea pe Jicmontu la crăiia leșască, iară alții pre Iadviga, după cine ari socoti svatul crăii leșăști să o mărite, acela să fie craiu; și au rămas toți pre ačasta socotială. Iară Jicmont

---

au luat Bulgarii, Sârbii, Bosna, cu Odriiul oraş în Trachia. Pe urmă acest Amurat, împăratul turcesc, au perit în Dobrogea ucis de Lazăr, despotul sârbesc; iară au perit şi Lazăr Despotul într'acel război.

La văleat 1377, au murit Lodovic, craiul unguresc şi leşesc, fără seminţie 1377
bărbătiască, rămâind 2 fete: Mariia şi Iagvida; precum în viiața craiului Lodovic, aşa şi după moartea lui, mari amestecături şi turburări era în Țara Leşască.

De cneziia Litfei cum s'au unit cătră crăiia leşască şi pe ce vreme am socotit aicea să pomenim pre scurt

După moartea lui Lodovic, craiul unguresc şi leşesc, care s'au prilejit la
văleat 1377, mare amestecătură, cum şi în viața acestui craiu, era în toată Țara 1377
Leşască; căci nici acest craiu sămânță bărbătească nu lăsase, ci iarăşi ca şi Cazimir 2 fete: Mariia şi Iagvida. Maria au fost măritată după Jicmont malgrabul Brandeburcului, iară Iagvida încă era fată acolo. Unii trăgea pre Jicmont, ginerile acum făcut al lui Lodovic craiului, la crăiia leşască, iară alţii pre
Iadviga, după cine ar socoti sfatul crăiei leşeşti să o mărite, şi pre | acela să-l 65v
aibă craiu împreună cu crăiasa Iadviga; şi pe acest sfat au rămas socotelele tuturor Leşilor. Iară Jicmont Malgrabul

vinisă acmu în Cracău; ce, nelăsindu-l Leșii, ce s'au tâmplat la Cracău, i-au căutat a să întoarce înnapoi în Țara Unguriască, petrecut de Leși.

Și așteptând Leșii câtăva vreme venirea Iadvighii, fetei lui Ludovic, la Cracău, și fiind seim în Siragi, alesesă pre Samovit, cneazul Ma-
49v zovii, să fie craiu leșăscu. Ce, înțălegând | de acasta crăiasa cea bătrână a Țărăi Ungurești, îndată au trimis 12.000 de Unguri cu giniri-său, Jicmontu, pre la Sondețu de au prădat Țara Mazovii.

Trimis-au Leșii sol la crăiasa Elisatha să nu-i mai ție cu cuvinte, ce să le trimiță pre Iadvega, zicând că apoi îș vor alege altu stăpân. N'au putut face într'altu chip crăiasa, ce au trimis pre Iadvega împreună cu giniri-său, Jicmontu, ca să păzască el și să cărmuiască, până va veni mai la vârstă fata crăiasa.

Văzind Leșii că-i are în nebăgare de samă crăiasa cea bătrână, și le trimite otcărmuitoriu cu fata, s'au strânsu mulți și au trimis înnaintea lui Jicmontu să nu vie în Țara Leșască, că nu-l vor priimi nice craiu, nice otcărmuitoriu; că apoi să vor lupta cu dânsul, ca cu un vrăjmaș. Au căutat lui Jicmont a să întoarce înnapoi dela Lubov. Iară crăiasa

---

acum purcesese și venise la Cracău, ci nu l-au lăsat Leșii, carii să tâmplase la Cracău, ci au căutat lui Jicmont, petrecut de Leși, să se întoarcă înnapoi la Țara Ungurească.

Și așa, așteptând Leșii câtăva vreme venirea Iadvigăi, fetei lui Lodovic la Cracău, și, fiind săim în Săragiu, la acel săim Bogintu Arhepiscopul, măcar că mai nimeni din domnii leșăști la acel săim la Săragi n'au fost mers, ci numai șleahtă mănuntă, alesese pe Samovicu, cneazul Mazovii, craiul leșăsc. Ci, înțelegând acastă crăiasa cea bătrână a Țărăi Ungurești, de sârg au pornit 12.000 de Unguri cu ginere-său, Jicmont, malgrabul Brandaburcului, pre la Sonder la Mazovia, către carii și Leșii dela Cracău cu puținea oaste de au prădat Țara Mazoviei.

De iznoavă au trimis Leșii sol la crăiasa Elisafta să nu-i mai ție cu cuvinte, ci să le trimiță pre Iadviga, zicând că într'alt chip îș vor alege alt stăpân. N'au putut face într'alt chip crăiasa bătrână, ci au trimis pre fata-ș Iadviga împreună cu ginere-său Jicmont, ca să să afle el păzitoriu până la o vreme și ocărmuitoriu, până va veni mai la vârstă Iadviga crăiasă.

Acestea văzând Leșii că-i are în nebăgare de seamă crăiasa cea bătrână și că li trimitea cu muiare ocărmuitoriu, strângându-se cu om mult, au tras la Sonciu și de acolo au trimis la Jicmont Malgrabul, care acum să afla la Lubovu, să nu între în Țara Leșască că nu-l vor nici craiu, nici ocărmuitoriu, ci nu într'alt chip; ci, de va vrea să vie, ca cu un vrăjmaș or lucra cu dânsul. Au căutat lui Jicmont a să întoarce înnapoi; iară crăiasa cea bătrână

au trimis pre fata-ș Iadviga cu alți boiari la Țara Leșască cu multă avere.

Eșitu-i-au înnainte mulți boiari și ostași cu bucurie, și viind crăiasa în Cracău, îndată au pomăzuit-o crăiasă Țărăi Leșăști, Bodgintu, arhiepiscopul Gnezului.

Iară în anul dela Hristos 1385, înțălegând Iaghelo, marele cneaz a 1385
Litvei, de vinirea și coronațiia Iadvighii, trimis-au la dânsa pre frații săi, pre Schirghel și pre Boris și pre Havnul, starostea Vilnei, cu daruri mari și prea frumoase, întrebând-o de va vrea să-l ia bărbat și să-l priimască la scaunul crăiei cu aceste tocmele: întâi, că să va boteza cu toată Țara Litvei, și va împreuna toate ținuturile, care le-au luat Litva den Țara Leșască, iar cătră Țara Leșască: așea cetăți cum și orașă, ales părțile rusăști și toată Țara Podliaș, și toți oamenii den robie îi va slobozi, carii era robiți încă de alți cnezi de mai întâi. Cătră ačasta, și cneziia Litvei ča mare să o împreune cătră Țara Leșască în veci; și că va dobândi cneziile și țărăle a Șlonscăi, a Prusilor și a Pomeranii, și le va împreuna cătră crăiia leșască; că avuțiia câtă are și câtă va avea,

---

au trimis pre fata-ș Iadviga cu alți boiari la Țara Leșască și anume cu Dimitrie, arhiepiscopul Strogonului și cardinal, și cu Ioan, episcopul Varadinului, și cu alți boiari mireni, cu multă avere.

Eșitu-i-au înnainte mulți boiari și ostași cu mare bucurie din Cracău, și, viind crăiasa la Cracău, îndată Bodgintu, arhiepiscopul Gneznului o au pomăzuit crăiasă Țărăi Leșăști, fiind și alți episcopi. |

Iară la văleatul dela Hristos 1385, înțelegând marele cneaz Iaghello a Litfei, 66r
de venirea și curonațiia Iadvigăi, și fiindu-i aminte de dânsa că era frumoasă, 1385
din fire înțeleaptă și strămoșnică crăiei leșăști, au trimis la dânsa pe frații săi, pre Schirghel și pre Boris și pre Havnul, starostea Vilnei, cu prea mari și scumpe daruri, întrebându-o pre dânsa: vrea-vă să-l ia bărbat și să-l primească la scaunul crăiei, cu aceste tocmele întâi, că să va boteza cu toată Țara Litfei, și va înturna de va împreuna Țărăi Leșăști toate ținuturile care le-au luat Litfa din Țara Leșască: așa cetăți cum și orașe, ales părțile rusești și toată Țara Podleși, și peste acestea încă și toți oamenii din robie, pre carii din Țara Rusească de demult cei mai nainte de dânsul cnezi i-au luat, să-i facă slobozi. Și cătră acestea, cneziia cea mare a Litfei să o împreune în veci cătră Țara Leșască; și că va dobândi cneziile și țărăle a Șlonscăi, a Prusilor și a Pomeraniei, și le va împreuna cătră crăiia leșască; avuțiile toate și visteriile care arę și le va avea,

---

22: Bodginând B,

50r toată o va da rečpospolitii la Ţara Leşască. | Era acest lucru tuturor Leşilor plăcut, nedejduind că aşea vor avea pace despre dânşii.

Iară crăiasei nu-i plăcea, căci tată-său o logodisă după Gvihelm, cneazul Racuzilor, şi la logodnă au fostu pus la mijloc galbeni 12.000, cine ari strica logodna, acela să piarză acea somă de bani; ce socotiia crăiasa că şi acea somă de bani o va piiarde den partea ei. Ce şi pentru ačasta încă să apucasă solii Litvei că-i va plăti cniazul Iaghelo.

Socotit-au Leşii să dea ştire crăiasei cei bătrâne den mijlocul svetnicilor, şi au mărsu soli leşăşti la Ţara Unguriască, împreună cu solii Litvei, şi-i priimi bătrâna crăiasa cu dragoste; şi le-au răspunsu cum pre socotiala domnilor leşăşti lasă să fie toate, ce ari socoti ei spre folosul rečpospolitii să facă. Iară întorcându-să solii dela Ţara Unguriască, au mersu soli şi la Litva, la Iaghelo cneazul, să-l aducă la crăie, după tocmelele făgăduite.

Iară, dacă au înţăles logodnicul, ce s'au pomenit Gvihelmu, cneazul Racuzii, ştiind şi voia crăiasei spre însul, ori cu îndemnarea ei, precum socotesc unii, <ori> den svatul lui Gnevoş Dalevič, podcomori a

---

le va da reciipospolitei la Ţara Leşască. Era acest lucru tuturor Leşilor cuvios, nădăjduind că aşa vor avea pace despre dânşii.

Iară crăiasei nu-i prea plăcea, căci încă fiind tată-său viu Lodovic, au fost logodită cu Gvihelmu, cneazul Racuzilor, şi la acea logodnă au fost pus la mijloc 12.000 de galbeni, ca cine ar strica logodna, acela să piarză acele 12.000 de galbeni; ci socotiia crăiasa că şi acea sumă de bani să va piiarde despre partea ei. Ci şi pentru ačasta încă să apucase solii Litfei că-i va plăti Iaghello.

Socotit-au Leşii să dea ştire crăiasei cei bătrâne din mijlocul sfetnicilor, şi aşa au mers solii leşăşti din Ţara Leşască la Ţara Ungurească anume: Nicolai Bogoria, caşteleanul Zavishostchii, Blodec Ogrocenschii, podčaş a Cracăului şi Crestin Ostrovschii starostea Cazemirului, împreună cu solii Litfei, pre carii bătrâna crăiasă ungurească i-au priimit cu dragoste şi le-au răspuns, cum pe socoteala domnilor leşăşti lasă toate crăiasa, ce vor socoti spre folosul receipospolitei facă. Curând, după ce s'au întors solii din Ţara Ungurească,
66v au mers sol şi la Litfa, | la Iaghello Cneazul, anume Leşco, podčaşul Cracăului, Cristin din Ostrov, Pătru Şafranci din Lenciuciu, şi Hinţu dela Rogovcas, aduc pe Iaghelo după tocmelele făgăduite la crăie.

Iară, după ce au înţeles de acest lucru Gvihelmu, cneazul Racuzii, ştiind şi voia crăiasei spre dânsul, ori cu îndemnarea ei, precum socotiia unii din sfatul a lui Gnevoş Dalevici, podcomori a

Cracăului, căci acestuia mai multu credea crăiasa, au vinit la Cracău cu frumoasă curte a sa nemțască, cu multă avere, și acolo în Cracău au șezut câtăva vreme. Iară în cetate nu l-au lăsat să între den svatul lui Domislav, caștalianului de Cracău, și a altor svetnici.

Iar crăiasa Iadvega adese să videa cu dânsul la mănăstirea lui Franceșic. Veniia cu șiraguri de dvorelnici și acolo în ospeță și în ğocuri petrecea cu dânsul. Și spun că așea râvniia crăiasa să să cunune mainte cu Gvihelm până a nu vini Iaghelo, cât nelăsând svetnicii pre Gvihelm în cetate, singură cu mănule ei vrea să deșchiză cetatea și să-l lasă în lontru, de nu o ar fi abătut dela acel gând Dumitru Goranschii, visternicul crăiei.

Și așea Gvihelm, pricepând voia Leșilor și auzind că să apropie Iaghelo cneazul, au eșit pre taină den oraș | și s'au dus la Racuzi. Iară 50v odoarăle și alte lucruri scumpe, li-au lăsat la Gnevoș Dalevič, podcomori a Cracăului, pierdute în veci de Gvihelm, cniazul Racuzii.

După ce au vinit Iaghelo la Cracău, în anul dela Hristos 1386, în luna lui Fevruari, în 12, după calendariul Râmului, s'au botezat el, puindu-i nume Vladislav; și acolo cu dânsu s'au botezat și frații lui și le-au dat nume de botez: lui Vigul, cneazul Chervonului, i-au pus

---

Cracăului, căci acestuia credea mai mult crăiasa, au venit la Cracău cu frumoasă curtea sa nemțască, cu multe avuții, și acolo în Cracău au șăzut câtăva vreme. Iar în cetate nu l-au lăsat să între din sfatul lui Domislav, cașteleanul Cracăului, și a altor boiari sfetnici, ci i-au căutat a șădea în târg.

Ci crăiasa Iadviga ades să vedea cu dânsul la mănăstirea lui Franțișăcu. Veniia cu șireaguri de dvoreni și cu fete dvorelnice și acolo ospețe și danțuri cu dânsul petrecea. Și zic că așa râhniia crăiasa să să cunune numai cu Gvihelmu mai nainte de ce ar nemeri Iaghelo, cât nelăsându-l sfetnicii pre Gvihelmu la cetate, cu mâinile ei vrea să deșchiză cetatea și să-l lasă înlăuntru, de nu o ar fi abătut dela acelu gându Dumitru Goraischii, visternicul crăiei.

Și așa Gvihelmu, pricepând voia Leșilor și auzind că să apropie și Iaghello Cneazul, au eșit pe taină Dvihelmu din oraș și s'au dus la Racuzi. Iară odoarăle și alte lucruri scumpe le-au lăsat la Gnevoș, podcomori Cracăului, pierdute în veci de Gvihelm, cneazul Racuzii.

După ce au venit Iaghello la Cracău, la văleat 1386, la luna lui Fevruarie 12 дни, după calindariul Râmului, s'au botezat el, puindu-i numele Vladislav, și acolo cu dânsul s'au botezat și frații lui Iaghelo și numiți cu nume de botez: lui Vigunu, cneazului Chiervonului, i-au pus

---

26 mai nainte din A.

nume Alexandru; lui Schirgailo şi lui Coricel li-au zis, Cazimiri; lui Sfidrigailo, Boleslav.

Acesta Iaghelo, cum s'au zis mai sus, luând pe crăiasa Iadviga, fata lui Ludovic, au împreunat cneziia Litvei cătră crăiia leşască de s'au făcut un trup. Şi dela Iaghelo, căruia i-au zis Vladislav, s'au scris craii şi să scriu craii leşăşti şi mari cnezi a Litvei.

Şi pe ce vreme şi până aicea ne agiunge să ştim de cneziia Litvei, cum s'au împreunat cu crăiia leşască; altele, lăsăm la Leşi să le scrie lucrurile lor şi a Litvei, iară noi să vinim la rândul istoriei noastre.

Pătru Vodă, fratele lui Ştefan Vodă, după gâlčava č'au avut cu Leşii, pe urmă s'au aşezat, şi singur Pătru Vodă, în zilele acestui craiu, au mărsu la Liov împreună cu boiarii ţărăi. Acolo aflând pe craiul, au aşezat legături de pace de îmbe părţile şi s'au întorsu Pătru Vodă la scaonul său, căci Pătru Vodă văzusă că crăiia unguriască, după moartea lui Ludovic, au stătut câtăva vreme fără craiu, stăpânind crăiasa văduva, cum s'au pomenit mai sus, s'au lipsit de supt ascultarea şi apărarea Ungurilor şi s'au închinat supt ascultarea lui Vladislav, craiului leşăsc,
1388 în anii dela Hristos 1388.

---

nume Alixandru; lui Schirgallo şi lui Coricel le-au zis Cazimir, lui Sfidriganlo, Boleslav.

Acesta Iaghello, cum am zis mai sus, luund pre crăiasa Iadviga, fata craiului Lodovic, au împreunat cneziia Litfei cătră crăiia leşască. Dela Iaghelo Craiul căruia i-au zis Vladislav, s'au scris craii şi să scriu craii leşăşti şi mari cnezi a Litfei, cătră crăiia leşască, de s'au făcut un trup.

Şi pe ce vreme şi până aicea ne agiunge să ştim de cneziia Litvei, cum
67r s'au | împreunat cătră crăia leşască. Alta, lăsăm la Leşi a scrie de lucrurile lor şi a Litfei; noi să venim la rândul nostru.

După gâlčava ce au avut Pătru Vodă cu Leşii, dela o vreme, pe vremea acestui craiu Vladislav, s'au aşăzat şi singur Pătru Vodă au mers la Liov împreună cu boiarii ţărăi. Şi acolo aflând pe craiul Vladislav, s'au aşăzat cu craiul legăturile de pace de îmbe părţile şi s'au întors Pătru Vodă iar la scaunul său, căci văzuse crăiia ungurească după moartea lui Lodovic, că au stătut câtăva vreme făr de craiu stăpânind Elisafta, văduva crăiasa, cum s'au pomenit mai sus; ci, lipsind apărarea Ungurilor, s'au dat supt ascultarea lui Vladislav, cum am zis mai sus. Şi ačasta s'au întâmplat la
1388 văleat 1388.

4-5: «De s'au făcut un trup» se află în Ms A în rândul 6 după «a Litvei».

Scrie Cromer, cronicariul leșăscu, că și Mircea Vodă, domnul muntenesc, tot pe acea vreme — văzindu stăpâniia unguriască supt cârma mueriască — când și Pătru Vodă au agiunsu cu prieteșugul la Vladislav Iaghelo, craiul leșăscu, precum mărturisește de zice: « Și până la ačasta vreme sint în visteriul crăesc uricile | cu așezământurile de 51r
pace cu Mircea, domnul muntenescu, care era birnic craiului unguresc; că după moartea lui Ludovic, au eșit de supt apărarea crăiei unguręști, și era scris că unul fără alt să nu să oștiască asupra craiului ungurescu ».

Scrie Anton Bomfin, cronicariul unguresc, că după moartea lui Ludovic, stând la crăiia unguriască Jicmontu, văzind că s'au dezbătut câteva țări de supt stăpâniia crăiei unguręști, s'au rădicat cu oști asupra acelor țări, cumu-i: Bosna, Horvații, Volgarii, Moldovenii și Muntenii, și s'au pornit asupra Muntenilor al patrule an a crăiei sale. Că, pe vremea stăpânirii fămeești, în Țara Unguriască era multe amestecături; că Vlahii, carii trăescu pre locul Dachilor și a Gotilor, oțărându-să de stăpâniia mueriască, s'au fostu abătut dela crăiia unguriască, carii nice birul ce era tocmiți să-l dea, nu l-au dat. Pentru aceia, Jicmontu, craiul ungurescu, s'au pornit, zice, asupra lui Ștefan Vodă, domnul muntenesc.

Scrie Cromer, cronicariul leșesc că și Mircea Vodă, domnul muntenesc, tot pe acea vreme — văzând stăpâniia ungurească supt cârma muerească — când și Pătru Vodă au ajuns cu prieteșug la Vladislav Iaghello, craiul leșăsc, precum mărturisește de zice: « Și până la ačastă vreme trăesc în visteriul crăesc uricele cu așăzământurile de pace cu Mircea Vodă, domnul muntenesc, care era birnic a craiului unguresc, și era scris ca unul fără știrea altuia să nu să oștească asupra craiului unguresc ».

Scrie Anton Bomfin, cronicariul unguresc, că după moartea lui Lodovic, stând la crăiia ungurească Jicmont, văzând că s'au dezbătut câteva țări de supt stăpânirea crăiei unguręști, s'au rădicat cu oști asupra acelor țări, cumu-i: Bosna, Horvații, Bolgarii, Moldovenii, Muntenii, și s'au pornit asupra Muntenilor. Că, pe vremea stăpânirii muerilor în Țara Ungurească, era și multe amestecături; că Vlahii, carii trăesc pe locul Dachilor și a Gottilor, oțărîndu-se de stăpâniia muerească s'au fost abătut dela crăiia ungurească, care birul ce era să-l dea, nu l-au dat. Și pentru aceia, Jicmont, al patrulea an, după ce au stătut craiu, s'au pornit cu oaste asupra lui Ștefan Vodă.

11: cu din C. 14: muerești C.

Aicea stau de mă mir ce Ştefan Vodă au fostu acela, că letopisăţăle leşăşti pomenescu de Pătru Vodă în Moldova şi de Mircea Vodă în Ţara Munteniască. Poate Ştefan Vodă, fratele lui Pătru Vodă, după moartea frăţine-său, că zice Bomfin, că acel Ştefan Vodă amândoaă ţărăle domniia; care, după ce au auzit de vinirea lui Jicmont craiu, au împlut Ţara Olteniască, adecă Munteniască, de oşti, şi au prinsu toate strâmtorile şi poticile munţilor cu oamenii săi, să închiză în munţi pre Jicmontu craiu cu oştile lui. Orânduit-au oşti şi pe vârvul munţilor, să-i fie de apărare.

Iară Jicmontu craiu, după ce au întrat în Ţara Munteniască cu multă oaste, trecând peste munţi, i-au eşit înnainte Muntenii cu domnul muntenesc în munte şi au dat mare războiu Ungurilor, cât înfrânsesă pe Unguri, că şi den munţi cu piiatri îi ucidea. Ce îmbărbătându-să Ungurii cu Jicmontu, craiul lor, au descălecat Ungurii de pre cai şi au
51v înfrântu pe Munteni, | cât au purces în răsipă oastea lor, neputând suferi focul Ungurilor; şi-i goniră pren munţi, zice Bomfin, şi pre mulţi au prinsu vii. Iară eşind Jicmond cu oastea sa den munţi, au agiunsu

---

Aicea stau de mă mir ce Ştefan Vodă va fi fost acela, că letopiseţele moldoveneşti după Pătru Vodă şi cele leşeşti, mărturisesc şi de Mircea Vodă, domnul la Munteni, carii au părăsit crăiia ungurească pre vremea stăpânirii Elisaftei
67v şi s'au | închinat la Vladislav, craiul leşăsc. Poate Ştefan Vodă, fratele lui Pătru Vodă, după moartea frăţine-său, că zice Bomfin, că acel Ştefan Vodă amândoao ţărăle stăpâniia; care, după ce au auzit de venirea craiului, au umplut Ţara Muntenească de oaste şi toate strâmtorile şi potecile munţilor cu oamenii săi, ca să închiză în munţi pe craiul Jicmont cu oştile sale. Orânduit-au oşti şi pe vârfurile munţilor, de apărat să fie.

Iară Jicmont Craiul, după ce au întrat în Ţara Muntenească cu multă oaste, trecând peste munţi, i-au eşit înnainte domnul muntenesc în munte, unde mare războiu au dat lui Jicmont Craiului şi acum înfrânsese pe oastea lui Jicmont Muntenii, că din munţi cu pietri îi ucidea pe Unguri. Ci, îmbărbătând pe Unguri singur Jicmont Craiul, au descălecat de pre cai Ungurii şi acolo de iznoavă războiu, ci n'au putut Muntenii mai mult suferi gloanţele Ungurilor, ci au purces în răsipă pre munţi. Scrie Bomfin că i-au luat în goană Ungurii pen munţi, i-au ağuns şi i-au omorît şi prinşi vii. Şi aşa eşind oştile lui Jicmont şi Jicmont craiul, au sosit din munţi

---

3: Poate să fie C.

la Târgșor, în Țara Munteniască, unde era domnul închis să să apere. Iară nu scrie ce oraș au fost; ce, ori la Târgoviște, ori la Târgșor au fostu. De unde, înțălegând domnul muntenescu că vine Jicmontu, neașteptând să-l dobândiască, l-au tâmpinat cu boiarii săi și i-au căzut la pičoare, cerșindu-ș ertăciune și arătându-i pricinele abaterii sale de supt stăpâniia crăiei unguești, iproci. Scrie Bomfin: Făcutu-ș'au pace domnul muntenesc atunceș despre Jicmont, craiul unguresc.

Aicea ne caută a mai trăgăna condeiul nostru până vom vini la rândul de unde am părăsit

În anii dela Hristos 1396, Vasilie, cneazul și împăratul Moscului, 1396
mers-au singur la Vitold, marele cneaz a Litvei, la Smolensc; legând prieteșug amândoi, s'au vorovit să râdice oști amândoi asupra lui Temerlan, marele han tătărăscu. Pre aceia vreme era Smolenscul supt stăpâniia cneziei Litvei. Iară la anul 1514 l-au luat Vasilie, împăratul Moscului, dela cneziia Litvei și-l stăpânesc Moscalii până în zua de astăzi.

---

la Târgșor unde să închisese domnul să să apere. Iar nu scrie ce oraș, numai târgșor zice; la Târgoviște va fi. De unde, văzând domnul muntenesc că vine Jicmont, neașteptând să-l dobândească, l-au tâmpinat pre craiul Jicmont cu boiarii țărăi și i-au căzut la picoarele lui Jicmont Craiului, cerșindu-ș ertăciune, și arătând pricinile abăterii lui de supt stăpânirea crăiei unguești, pentru stăpâniia ce să întâmplase a muerii și văzând lucru de răsipa acei crăii, iprocaia. Scrie Bonfin: Făcutu-ș'au pace domnul muntenesc despre Jicmontu, craiul unguresc.

Aicea ne caută oarece a mai trăgăna condeiul nostru până vom veni la rândul de unde am părăsit

Fiind anul dela Hristos 1396, Vasilie, cneazul și împăratul Moscului, au 1396
mers singur la Vitold, marele cneaz al Litfei, la Smolensc; legând prieteșugul
amândoi, s'au vorovit să râdice | oști amândoi asupra lui Temirlan, împăratul 68r
și marele han tătărăsc. Pe acea vreme era Smolenscul supt stăpânirea cneziei Litfei. Iară la văleat 1514 l-au luat Vasilie, împăratul Moscului, dela cneziia Litfei și stăpânesc Moscolii până în zioa de astăzi.

Într'acestaş an, Jicmontu, craiul unguresc, vrându să scoaţă pe Turci den Dobrogea sau den Bulgaria, strâns-au multă oaste de creştini şi s'au lovit cu sultan Baiazit; ce rămasă biruit Jicmontu de Turci, cât abiia au scăpat peste Dunăre. Fostu-au cu Jicmontu craiu multă şliahtă leşască. După ce au pierdut Jicmontu războiul cu Turcii, fiind urît Ungurilor, au trecut în Ţara Leşască la craiul Vladislav Iaghelo, în Cracău, şi acolo au făcut legături cu Vladislav în ani 16.

Iară Vitold, cneazul Litvei, s'au pornit cu oaste singur asupra Tătarălor, şi trecând apa Donului, aflat-au multă tătărâme, strânşi cu muiari, cu copii, în câmpi şi lovindu-i, i-au biruit şi mulţi robi au adusu
52r în Litva. O samă de Tatară i-au trimis frăţine-său | lui Vladislav Iaghelo, craiului leşăscu, şi i-au botezat, iară o samă i-au aşezat în Litva, pre lângă apa ce să chiamă Vaca şi în alte locuri. Şi până astăzi trăesc în spurcată legea lui Mehmet, Lipcanii ce sint în Litva. Scrie şi Mehovie la decad cap XLI, list 271.

Ce pre urmă Temerlan au prădat Ţara Rusască şi Litva. Chiovul s'au răscumpărat dela Temerlan cu 10.000 de ruble. Acest Temerlan mai nainte vreme, având războiu cu sultan Baiazit, împăratul turcescu,

---

1396 Întru acestaş anu 1396, Jicmont, craiul unguresc, vrând să scoaţă pe Turci din Dobrogea sau din Bulgariia, carii acum dobândise cu Baiazit, împăratul turcesc, Thrachia şi Ţara Grečască, strâns-au mare oaste de creştini şi s'au lovit Jicmont Craiul cu Baiazit; ci rămase biruit de Turci cu toţi creştinii, cât abia au scăpat Jicmont Craiul într'o luntre peste Dunăre. Fost-au cu craiul Jicmont multă şleahtă leşască. După ce au pierdut Jicmont Craiul războiul cu Turcii, fiind urît Ungurilor, au venit în Ţara Leşască Jicmont la craiul leşăsc Vladislav Iaghello şi acolo la Cracău au făcut legătură cu Vladislav în 16 ani.

Iară Vituld, cneazul Litfei, s'au pornit cu oaste singur asupra Tătarălor şi trecând apa Donul, acolo au aflat strânşi multă Tătărâme cu mueri, cu copii, în câmpi; şi lovindu-i, i-au biruit şi mulţi robi au adus cu sine la Litfa. O seamă de Tătar i-au trimis frăţine-său, lui Vladislav Iaghelo, craiului leşesc şi i-au botezat; iară o seamă i-au aşăzat în Litfa, pe apa ce să chiamă Vaca şi pe alte locuri. Şi până astăzi trăesc în spurcata lege a lui Mahmet, Lipcanii ce să află în Litva. Scrie şi Mehovie la cartea glav XLI, foi 271.

Ci pre urmă Temirlan au prădat Ţara Rusească şi Litfa. Chiovul s'au răscumpărat dela Temirlan cu 10.000 de ruble. După acăstă biruinţă, au murit Temirlan, care înnainte vreme având războí cu Baiazit, împăratul turcesc,

și prinzind viu pre sultan Baiazit, l-au băgat în cușcă de hier, de-l purta cu sâne. Și, când vrea să încalece Temerlan pre cal, încăleca de pre cușca aceia. Și l-au ținut închis în cușcă, până au murit de scârbă, prăvindu cum îi prăda și-i ardea țărăle lui, oastea lui Temerlan.

Pre urma lui Pătru Vodă au stătut domnu Iuga Vodă. Acesta au trimis la patriiarșiia de Ohrida, de au luat blagoslovenie, și au pus mitropolit pre Theoctist și au descălecat orașă pren țară, pen locuri bune și li-au ales sate și le-au făcut ocoale pe împregiur. Și au început a dărui ocine a slugi, a voinici, ostași; și domnind doi ani, l-au luat Mircea Vodă, domnul muntenesc, la sine.

---

l-au prins viu pre Baiazit și l-au închis într'o cușcă de hier, de-l purta cu sine. Temirlan să înțelege pre limba lor fier norocit.

Iară după moartea lui Pătru Vodă, au stătut domn Iuga Vodă. Acest Iuga Vodă au întrecut pre alți domni înnainte trecuți de dânsul. Trimis-au la patrierhia de Ohrida și au luat mai întâi blagoslovenia și au pus mitropolit pre Theoctist și au descălecat orașe prin țară, pe la locuri bune și le-au ales sate și le-au făcut | ocoale prin pregiur și au început a dărui ocine prin țară a voi- 68v
nici și buni ostași; și au domnit doi ani și l-au luat Mircea Vodă la sine.

La acest capitol autorul a copiat și tradus următoarele izvoare: Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 12—14; Cromer, *o. c.*, p. 217, 219, 231, 233, 224, 234, 232, 236, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 253, 252, 254, 256, 255; Mathie de Mehovie, *Cronica Polonorum*, p. 254, 257 și 273; Bonfinius, *o. c.*, p. 267 și 268 și un cronograf de tipul ms 938, fila 324.

Domniia lui Alexandru Vodă cel Bun și Bătrân

CAP XVII

1401 În anul dela zidirea lumii 6909, stătu la domnie Alexandru Vodă, și îndată începu a face lucruri bune în țară. Zidit-au doaă mânăstiri: Bistrița și Moldovița și le-au înzăstrat cu moșii și cu odoară.

Iară la al doile an a domniei sale, adus-au cu multă cheltuială moștile svintului mucenic Ioan Novâi den Țara Turčască, dela Trapezontu, și le-au pus în vestita cetate a Sucevii cu mare cinste și pohvală de ferire domnii sale, ce să prăznuiaște miercuri și ğoi în săptămâna Rusaliilor. Afla-vei viața și măceniia svinții sale în cărțile besericii noastre și mai ales în Pouceniile părintelui Varlam mitropolitul, ce-i tipărită în zilele răpăosatului Vasilie Vodă.

Domniia lui Alixandru Vodă

CAP XVIII

După Iuga Vodă stătut-au la domnie Alexandru Vodă, fiind cursul anilor
1401 dela zidirea lumii 6909. Scrie Cromver: Alixandru Vodă, cât au stătut la domnie, îndată au început multe lucruri și bune în țară. Zidit-au doao mănăstiri mari în țară, în Moldova: Bistrița și Moldavița, înzestrându-le cu multe sate, cu vecini și cu heleștee și cu veșminte scumpe înlăuntru și cu odoară.

Și la al doilea an al domniei sale, fiind mai întreg la minte decât cei trecuți mai înnainte de dânsul domni, râvnind și întrebând lucruri spre folosul sufletului său, adus-au cu mare chietuială din țară păgână, dela Trapezond, sfintele moaște a marelui mucenic Ioann Novi, și le-au pus în vestita cetate ce iaste în orașul Sučavei, cu mare cinste și pohvală de ferire domniei sale, ce voi cerca la cărțile bisericii viața lui, carele miercuri și vineri, în săptămâna Rusaliilor îl slăvește țara noastră în Sučavă, unde zăcea moaștele la mitropolie.

3: 6907 C. 24: de firea B.

Aşijderea Alexandru Vodă, vrând să urmeze desăvârşit | lucrurile 52v spre podoaba besericii pravoslavnice, au trimis la patrierşie besericii Răsăritului, de au luat blagoslovenie după Iuga Vodă întâi şi-au făcut mitropolit şi i-au ales scaon mitropoliei în oraşul Sucevii, în mănăstirea de lângă curtea domniască, cu sate, cu ocini.

Făcut-au şi al doile episcop Romanului şi al treile episcop la Rădăuţi, împărţindu-le eparhii, ţinuturile în ţară, şi i-au aşezat cu cinste, dându-le scaune să şază de-a-diriapta domnului, mai aproape de scaunul domnului decât boiarii cei mari.

Tocmit-au şi boiarii, care-ş la rândul său, svetnici şi cârmuitori ţărăi, cum sintu şi până astăzi.

Şi vrând să urmeze desăvârşit lucrurile spre podoaba bisericii pravoslovnice, au trimis la patriarşiia biserícii Răsăritului de au luat blagoslovenie după Iuga Vodă întâi şi au făcut mitropolit şi i-au ales scaunul mitropoliei o mănăstire în oraşul Sucevei, lângă curtea domnească, cu multe sate şi ocine, să fie de slujba acei sfinte mitropolii.

Mai făcut-au şi al doilea episcop după mitropolit la sfânta mânăstire ce iaste în oraş în Roman şi le-au dat eparhie o parte de ţinut de supt munte din jos. Aşijderea şi al treilea episcop la Rădăuţi, dând eparhie Ţara de Sus despre Ţara Leşască, ţinuturile din sus. După ce au aşăzat vlădicii, le-au făcut cinste mare, dându-le scaune | din dreapta domnului, înnaintea tuturor 69r sfetnicilor lumeşti, aproape de scaunul domnescu.

Tocmit-au şi orânduială boiari de sfat pentru ocârmuirea ţărăi: logofăt mare, judecătoriu şi alegătoriu de ocini, ispravnic pe o frunte de oameni de ţară, ce sânt curteni, şi judecătoriu tuturor cine sânt cu strâmbătăţi în ţară lăcuitori, di seama tuturor ispravnicilor ce sânt la curtea domnească.

Vornic mare în Ţara de Ğos, judecătoriu tuturor cine au strâmbătăţi în ţară şi globnicu de morţi de om, şi deşugubini ce să fac în părţile de ğos, şi vornic Bârladului. Vornicul cel mare de Ţara de Sus, judecătoriu tuturor din ţară cu strâmbătăţi, şi globnic de morţi şi deşugubini ce să fac la părţile lui şi vornic Dorohoiului.

Pârcălab de Hotin, la margini despre Ţara Leşască şi Căzăcască, judecătoriu la cest ţinut tuturor. Hatman şi pârcălab de Sučavă şi ispravnic pre toate oştile ţărăi. Postelnic mare, dvorbitoriu înnaintea domnului şi pârcălab de Iaşi, măcar că Iaşii atunce nu era, şi tâlmaciu a limbi streine. Spătariu mare şi staroste de Cernăuţi, şi cu običăi îmbrăcat la zile mari cu haină scumpă domnească şi zdvornitoriu, cu arme domneşti la spatele domnului într'acele zile. Păharnic mare şi boerii, câte le vedem până astăzi.

Însă numai pe aceste vremi umbra au rămas acelor vechi deregători! Caută, ce nu strămută vremea! precum să află şi până astăzi aici în ţară la noi.

26: de seama B.

Făcut-au Alexandru Vodă legătură cu craiul leșăscu, V Iaghelo, precum mai nainte și Roman Vodă, fečorul lui Pătru Vodă, pre carele l-au fostu prinsu den Moldova Svidrigailo, fratele lui Vladislav, craiuľui leșăscu, ce era stăpânitor în Podoliia, și l-au scos dela Svidrigailo, craiul Vladislav, și, după ce l-au scos, să fie ğurat Roman Vodă lui Vladislav, craiului leșăscu.

Scrie Stricovschii carte XIV, zač. VII, giurământurile lui Roman Vodă, cum va fi neclătit de supt poroncile lui craiu, precum și Alexandru Vodă. Pentru acest Roman Vodă, la alte letopisățĭ a țărăi scris nu aflu, precum niçe cronicarii leșăști nu scriu, nice pomenesc nemic de Iuga, să fie fostu domnu pre urma lui Pătru Vodă, fečorului lui Ștefan Vodă. De acestu Roman Vodă scrie și Cromer, carte XVI la istoriia sa, că mai nainte de ce au trimis Alexandru Vodă soli de pace și cu legături de așezământu la craiul Vladislav Iaghelo, precum să află, că încă mai nainte Roman Vodă făcusă legătură cu craiul Vladislav Iaghelo, precum sintu și să află așezământurile amânduror în cămara crăiască, zice Cromer, și astăzi. Și tot să cunoaște că avea price Roman Vodă cu Alexandru Vodă pentru domniia

---

Făcut-au Alixandru Vodă legătură cu Vladislav Iaghello, craiul leșăsc, precum mai nainte și Roman vodă, fečorul lui Pătru Vodă, pre care l-au fost prins din Moldova Svidrighel, fratele lui Vladislav Iaghello, craiul leșăsc, stăpânind acel Svidrigailo Podoliia, cum am pomenit mai sus, l-au scos din închisoare pe Roman Vodă dela frate-său Sfidrigailo, Vladislav craiul leșesc. Și, după ce au eșit Roman Vodă dela fratele craiului din închisoarea lui Svidrigailo, să fie giurat lui Vladislav Iaghello, craiul leșăsc.

Scrie Stricovschie cartea XIV, začalo VII, giurământurile lui Roman Vodă, cum va fi pururea neclătit de supt poruncile craiului, precum | și Alexandru
69v Vodă. Iar de acest Roman Vodă la alte letopisețe scris nu aflu, precum nici cronicarii leșăști nu pomenesc nimic de Iuga Vodă, să fie fost domn pe urma lui Pătru Vodă, fečorul lui Ștefan Vodă. De acest Roman Vodă scrie și Cromer, cartea XVI la istoriia sa, că mai nainte de ce au trimis Alixandru Vodă sol de pace cu legătură la craiul Vladislav Iaghello, mai nainte cu Roman Vodă făcuse legătură craiul Vladislav Iaghello, precum astăzi, zice Cromveru, să află așăzământurile amânduror în cămara crăiască. Și tot să cunoaște că avea price Roman Vodă cu Alexandru Vodă pentru domniia

---

11: Iuga Vodă C. 17: cârma C. 28: după acest B.

țărăi; ce, pre urmă pe Roman Vodă l-au prinsu Svidrigailo cneazul, fratele lui Vladislav craiu, din țară, și l-au dus la | Podoliia <la> închisoare. 53[r]
Iară, dacă l-au scos dela închisoare craiul, cum s'au pomenit mai sus, ce ar fi mai făcut acestu Roman Vodă, nu să află scris în cronica leșască.

Iară în anul dela zidirea lumii 6940, în zilele lui Alexandru Vodă, 1432
s'au făcut al optule săbor în oraș în Florintina, la Italiia. Multă adunare de părinți, așea a Răsăritului cum și a Apusului, fiind de față patriiarhul de Țarigrad și împăratul Răsăritului grecesc * * Paleolog, s'au adunat pentru mădulările legii; și mai ales de purcederea Duhului Svint făcându-să mare price, că beserica Apusului arată cum Duhul Sfânt purcede și dela Părintele și dela Fiiul, care n'au priimit beserica Răsăritului cu Marco, episcopul de Efes, să facă doaă începături în Dumnăzăire. Măcar că, fiind împărățiia Răsăritului, sau a Țarigradului, slăbită și cuprinsă de Turci, cât numai cu numele rămăsesă împărat * * Paleolog, iată au priimit de au iscălit cu alți episcopi părerea părinților dela Apus, făgăduindu-să papa, că va trimite agiutoriu împotriva Turcilor. Ce niceun agiutoriu n'au dat, nice au trimis, și mai mult de scădere au fostu acel săbor besericii Răsăritului, decât de folos.

țărăi; ci, pre urmă, pre Roman Vodă l-au prins Svidrigailo Cneazul, fratele lui Vladislav Iaghello, din țară și l-au dus la Podolia și acolo l-au închis. Iar pre urmă, cum s'au pomenit mai sus, l-au scos Vladislav Iaghello, craiul leșăsc, din închisoare. Ce va fi făcut acest Roman Vodă pe urmă, după ce au eșit din închisoare, nu aflu mai mult scris la cronicile leșăști.

În zilele acestui Alexandru Vodă, fu săbor al optulea în oraș în Florintina,
— aicea să pun ce feliu de târg și unde iaste — văleat 6940, mare adunare de 1432
părinți, așa a Răsăritului, așa și a Apusului fiind față patriarhul de Țarigrad și împăratul Răsăritului sau al Țarigradului, Paleolog, s'au strâns pentru mădulările legii și mai ales de purcederea Duhului Sfânt, făcând mare price, că biserica Apusului arată cum Duhul Sfânt purcede și dela Părintele și dela Fiiul; care n'au priimit biserica Răsăritului cu Marco, episcopul de Efes, să facă doao începături în Dumnezeire. Măcar că fiind împăratul Paleolog strâns de nèvoia și grija Turcilor, că rămăsese numai cu numele împărat, că-i cuprinsese Turcii, iată au priimit de au și iscălit cu alți episcopi părerea părinților Apusului, făgăduindu-să papa, că va da agiutoriu împăratului Paleolog împotriva Turcilor. Ci niciun agiutoriu n'au dat și mai mult de căderea împărăției și bisericii Răsăritului au fost acel al optulea săbor, decât de folos.

6: patrule C.

Trimis-au și Alexandru Vodă cu voia țărăi soli cu Grigorie Țamblic. Fost-au la acel săbor Hristofor Papa cu gardinalii săi. Mare price stă până în zua de astăzi între beserica Apusului și între beserica Răsăritului, și de atunce mare shizma, adecă dezlipire sau dejghinare-i între beserici. N'au aflat solii lui Alexandru Vodă nice pe patriarhul, nice pre împăratul, la Țarigrad; ce iar a să întorce, neisprăvind nemic, nu le-au părut a fi cu cale; ce s'au dus la Ohrida, unde găsind pe episcopul de Ohrida și dându-ș soliia la dânsul, că era trimiși pentru învățătura legii, luat-au de acolo și preuți și cărți sirbești de toată orânduiala besericii.

Vladislav Iaghelo craiul, înțălegând că Jicmontu, craiul unguresc, |
53v îndiamnă pre Crijecii Prusilor asupra lui; ce Vlaislav Iaghelo, aflându-să în părțile Țărăi Rusăști, trimis-au soli la Alexandru Vodă, îndemnându-l asupra lui Jicmontu, craiului unguresc, și i-au zălojit Snetinul și Colomăia, dreptu 1000 de ruble de argintu.

Ispitindu-să craiu Vladislav asupra Crijecilor, i-au trimis și Alexandru Vodă 400 de Moldoveni, oameni aleși, carii au arătat mare vitejie și izbândă asupra Crijecilor. Că deodată, făcându-să Moldovenii a da dos și Crijecii eșind den cetatea Malborc, gonind pre Moldoveni,

---

Trimis-au si Alexandru Vodă cu voia țărăi sol cu Grigorie Țamblac. La acel săbor au fost și papa singur Hristofor cu cardinalii. Mare pricină stă până în zioa de astăzi între biserica Apusului și între biserica Răsăritului, și de
70r atuncea | mare shisma, adecă dezlipire, stă între biserici. N'au aflat solii lui Alexandru Vodă nici pre patriarhul. nici pre împăratul la Țarigrad; ci iarăș a să întoarce neisprăvind nimica, nu le-au părut a fi cu cale; s'au dus solii lui Alexandru Vodă la Ohrida, unde aflând pre episcopul de Ohrida și dându-se soliia la dânsul, căci era trimiși pentru învățăturile legii, de acolo au luat și cărți sârbești și preoți cu de toate orânduialele bisericii.

Vladislav Iaghillo, craiul leșesc, înțelegând cum Jicmont, craiul ungurese, îndeamnă pre Crijacii Prusilor asupra lui; aflându-se Vladislav Iaghillo, craiul leșesc, în părțile rusești, au trimis sol craiul la Alexandru Vodă, îndemnându-l asupra lui Jicmont, craiul ungurese, și i-au zălojit Snetenul și Colomăia și toată Pocutia, drept 1000 de ruble de argint.

Ispitindu-să craiul Vladislav asupra Crijacilor, i-au trimis și Alexandru Vodă 400 de Moldoveni și într'ales, care au arătat mare vitejie și izbândă asupra Crijacilor. Că deodată, făcându-să Moldovenii a da dosul, și Crijacii eșind dintru o cetate ce-i zic Malborcu, gonind pre Moldoveni

---

6: a din B. 34: n'au arătat B.

și înșirându-i spre o dumbravă, s'au pedestrit Moldovenii și, săgetându-le caii, au dat dos Crijecii; și încălecând Moldovenii, mare moarte au făcut într'înșii și să întoarsără cu izbândă la obuz, unde era craiu Vladislav, cu mare mulțămită și laudă dela craiul.

Iară de vreme ce am pomenit de Crijaci, am socotit a *fi* cu cale să scriem ce niam au fostu, și pe ce vreme au nemerit în părțili Prusilor și în megieșie cu Leșii.

---

până i-au înșirat spre o pădure, și acolo pedestrindu-să Moldovenii după običăiul lor și supuindu-se în pădure, Crijacii încă au descălecat, gândind că au fugit Moldovenii prin pădure. Și acolo au început Moldovenii a-i săgeta pre Crijacii nemțești; așa i-au săgetat, cât le-au căutat Nemților a da dosul. Și acolo au încălecat și Moldovenii și mare moarte au făcut într'înșii, și s'au întors Moldovenii cu mare izbândă la tabăra, unde era singur craiul Vladislav, cu mare mulțemită și laudă dela craiu.

Iară de vreme că s'au pornit aicea de Crijaci, am socotit cu cale a fi să scriu de acești Crijaci cine și ce neam au fost și pe ce vreme s'au izvodit acest neam Crijaci și pe ce vreme au nemerit în părțile Prusilor și în megieșie cu Leșii.

Pentru acest capitol autorul a transcris și tradus următoarele izvoare: Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *o. c.*, pp. 14—17; Cromer, *l. c.*, p. 259, 260, 261 și 290; Strjkowski, *o. c.*, p.: M. C. Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească p. 115-117.

Pentru Crijeci ce niam au fostu și de unde s'au izvodit în Țara Leșască

Tij CAP XVII

1188 In anii dela naşterea lui Hristos 1188, stăpânind Baldovin, craiu creştinesc, în Ierusalim, cându aceia strânsoare avea creştinii despre păgânii Sarachineni, cât nu să poate a spune, nice cu condeiul a să scrie. După ce au luat păgânii dela creştini cetatea Ptolomeada, lătineşte Acona iară nemţeşte Acris, mari prăzi şi scăderi făcea păgânii creştinilor. Care luându-le aminte Baldovin craiu, scris-au la alţi creştini cu rugăminte pentru agiutoriul; care rugăminte au pornit oşti den ţărăle Râmului asupra Sarachinenilor, adecă dela Italia, den Longobardiia, dela Veneţiiani şeasăzăci de galioani, în care era cinzăci de mii de oşteni, oameni aleşi de războiu. Aşijdirea dela Franţoji, dela Nemţi, dela Sasi, dela Renu şi dela Lubec, den Colna şi den altă oraşă,

---

70v *De Crijaci cine au fost de unde s'au izvodit în Țara Leșască și pe ce vreme au nemerit*

CAP XIX

1188 Anul dela naşterea lui Hristos 1188, stăpânind Baldovin, craiul creştinesc, în Ierusalim pe acea vreme, acea strânsoare avea creştinii despre păgâni Cheraiţeni, cât nu să poate scrie cu condeiul. După ce au luat păgânii dela creştini vestitul oraş şi tare cetate ce să chiema Ptolemaida, latineşte Ancona, iară nemţeşte Acris, mare prăzi şi scădere dintru acel oraş făcea păgânii creştinilor. Care luundu-le aminte Baldovin Craiul, de sârg cu mare jalbă şi rugăminte au scris la alţi creştini pentru ajutoriul; la care rugăminte a lui Baldovin craiului, pornitu-s'au la oaste împotriva Seraţenilor, din ţărăle Râmului, adecă din Italia, din Logobardia, dela Veneţiiani, 60 de galioane, în care era 50.000 de oameni, ostaşi aleşi de război. Aşijderea din Ţara Franţozască şi dela Nemţi, din Ţara Săsască, dela Renu şi dela Lubecu, din Colna şi dintr'alte oraşă nemţeşti,

---

20: au scris B:

mulțime de oameni aprinși cu dragoste cătră Dumnezău, așea pentru să vază acele locuri, cum pentru | agiutor să dea a lor săi creștini. 54r

Dentr'acest oraş, Nemţi, oameni carii era oşteni, grijindu-și o corabie, căriia i-au pus nume Crache, în care era oameni ca la 500, carii dreptu supt cetatea și orașul Acona au mărsu.

Încungiurat-au pre urmă creștinii Acona cu mare putere; un an întreg stând supt cetate, o bătea cu multe feliuri de meșterșuguri, iară cu mare scădere în creştini: că mulți de săgeţile nepriiatinilor răniţi şi bolnavi zăcea, și de necăiuri neavând niceo căutare. Unii de foame și de rane greli, şi de boală, zăcea şi muriia.

Aflatu-s'au între acei ostași zece bărbați, carii, având frica lui Dumnezău, dentre acei nemeriţi acolo den Țărăle Nemțăști, s'au aprinsu de mila creştiniască şi s'au apucat a păzi și a griji pre acei bolnavi. Dentre carii un oroșan den Lubec, luând pânzăle corăbiii aceiia, ce-i zicea Crache, au dat-o de au făcut-o cort, precum au putut la aceia vreme. Supt acel cortu, au strânsu pre cei răniți şi bolnavi și-i grijiia, și cu agiutoriul lui Dumnezău și cu nevoința acelor păzitori, cu hrană, și cu unsori la rane, mulţi s'au însănătoșat.

---

mulțime de oameni aprinşi cu dragoste spre Dumnezeire, aşa pentru să vază acele locuri, cum pentru ajutoriu să dea acelor ai săi creştini.

Dintru acest oraş neamţ, oamenii carii era oşteni, grijindu-şi o corabie, căriia i-au pus nume Craie, în care era osebiți oameni 500, cari drept supt cetate și orașul Anconea au mers.

Încungiurat-au pe urmă cu mare putere creştinii Anconiei, Ancona, carii un an întreg stând supt cetate, o bătea cu feliuri de meşteșuguri, iară cu mare scădere întru ai săi creştinii: că mulți de săgețile nepriiatenilor răniți din creştini şi bolnavi zăcea, carii de nicăiri nicio căutare având, cum să întâmplă în oști, unii de foame şi de rane grele muriia.

Aflatu-s'au între acei ostași 8 bărbați, carii având frica lui Dumnezeu, dintru cei nemeriți acolo din țărăle nemțești, s'au aprins de mila creștinească şi s'au apucat de grija şi paza acelor bolnavi. Între | carii un oroșan din Lobecu 71r luund pânzele corabiei aceiia ce-i zicea Craie, au dat-o de au făcut-o cort, precum au putut la acea vreme. Supt acel cort dar au străns pre cei răniți și bolnavi, pre carii cu mare osteneală şi chieltuială, cu feliuri de buruenuri, cu unsori, cu băuturi, cu mâncare îi căuta, aşa cât cu ajutoriul lui Dumnezeu şi cu nevoința acelor păzitori, mulți s'au însănătoșat.

1190 Iară, după ce dobândiră creştinii Acona, în anii 1190, dat-au creştinii beserica Svintului Ioan acelor bolnavi, care beserică au făcut-o oştenii creştini dela Rodos de mainte vreme. Deci au pus ispravnici pre acea beserică pe acei zece bărbaţi, să aibă grijă de acei bolnavi. Era pregiur acea beserică pomeţi frumoşi şi i-au cumpărat acei bărbaţi temători de Dumnezău să fie pentru bolnavi; că dentr'acel pomăt avea cei bolnavi multe feliuri de roduri şi multe feliuri de buruiane de liacuri pentru spălatul ranelor.

Şi întâi, acolo în Acona, s'au făcut bolniţă întru pomenirea Preacuratei Fečoarei Mariei, şi întâi întru lauda lui Dumnezău, cel slăvit în Troiţă. Cu ačastă pildă, acel den Acona, Baldovin craiu, fiind povăţuit, făcutu-ş'au şi el bolniţă în Ierusalim şi-au numit-o bolniţa
54v Preasfintei Stăpânii Mariei, precum şi în Acona, | puind păzitori să grijască pe cei bolnavi şi răniţi. Ispravnic pre acele bolniţă era Henric den Vapolt, carele cu fraţii săi fu însănătoşat şi cu alţi ostaşi a mormântului lui Dumezău; că cu nănoc era şi tare sta împotriva păgânilor.

La acest zacon, pre urmă foarte mulţi den cnezi, den domni şi nemişi nemţăşti, să adăogea. Era la număr întâi, în anul dentâi,

---

1190 Iară, după ce dobândiră creştinii Ancona, care s'au tâmplat la anul 1190, fu dată de creştini biserica Sfântului Ioann acelor bolnavi. Acea biserică o au fost făcut mai nainte vreme oştenii creştini dela Rodos, şi au pus ispravnici pe acea biserică pe acei 8 bărbaţi şi le-au dat pre mână şi pre bolnavii ca să le aibă de grijă. Era împregiurul acei biserici pomeţi foarte frumoşi, care pomeţi i-au cumpărat acei 8 bărbaţi temători de Dumnezeu pentru cei bolnavi; că dintru acel pomet avea cei bolnavi multe feliuri de roduri şi alte folosuri şi feliuri de buruenuri şi de alte leacuri pentru spălatul ranelor.

Şi acolo în Ancona, întâi s'au făcut bolniţă întru pomenirea Curatei Fečoarei Mariei, şi întru lauda lui Dumnezeu întru Sfânta Troiţă unuia. Cu ačastă pildă, acel de Ancona, Baldovin Craiul, fiind povăţuit, au făcut şi el bolniţă în Ierusalim şi au numit Bolniţa Prea Sfintei Stăpânei Mariei, precum şi în Ancona, puind ispravnici pre aceia carii ar purta grijă acelor bolnavi şi răniţi. Ispravnic pe acele bolniţe au fost Henric den Vapoltu, carele cu fraţii săi fu însănătoşat şi cu alţi ostaşi a mormântului lui Dumnezeu; că cu noroc era şi tare sta împotriva păgânilor.

La acest zacon, pe urmă foarte mulţi din domni, din nemeşi nemţeşti, să adăogea la număr întâi. În anul dintâi,

numai 35, carii petrecea viață cu frică dumnezăiască, și mari nepriiatini era tuturor nepriiatinilor svintei cruci. Și așea cu pilda a prea bunei viiații sale, mulți dentre cei necredinčoși viniia la petrecerea viiații lor, zicând cum acei bărbați svintoși stau întru toate faptele sale, petrec mai multe decât alții, cum dentru a lor pildă, s'au făcut creștini mulți și s'au botezat.

Da multă avere la acele bolniță și de ce mergea, de ce să înmulțiia bolnițăle și acel zacon sau lege a Crijecilor; și când muriia vreun domnu în țara aceia svintă, lăsa lucruri scumpe la bolniță; de nemeriia acolo vreun oaspe cu nume știut, lăsa daruri la bolniță, poftind să aibă grijă de săraci, precum și Ragivel preoților Ierusalimului, ce păziia mormântul Domnului, de fac laudă lui Dumnezău, le-au împărțit milostenii, precum scrie el întru îmbletele sale prin țări streine.

Și așea acel mistru sau ispravnic bolniței agonisit-au multe cărți pricinitoare dela creștinii domni la Calestin al treile, papă de Râm, și la Henric chesariul al șeasăle cu acest nume; cu care cărți au trimis pre * * patriiarhul Ierusalimului la Râm, de au așăzat și au scos zaconului sau legii nemțăști, întărire de Crijac, adecă — crucișar — în anul 1191, adăogând tiutiuluș ca să să scrie: «Frățimea a casăi nem- 1191

---

numai 35, carii petrecea foarte viață dumnezeiească și mare nepriiaten era tuturor nepriiatenilor sfintei cruci. Și așa, cu pilda a prea bunei vieții sale, mulți necredinčoși veniia la petrecerea vieții lor, zicând cum acei bărbați sfântoși stau întru atâtea faptele sale, petrec mai mult decât alții, cum dintru a lor pildă, mulți s'au făcut creștini, lăsându-se sfântului botez.

Da multe averi la acele bolnițe, și de ce mergea de | aceia să mai înmulțiia 71v bolnițele și acel zacon sau lege a Crijacilor; și, când muriia vreun domn în țara acea sfântă, fieștecare dintru acei domni lăsa lucruri scumpe la acele bolnițe, poftind ca să aibă grije de săraci, precum și Ragivil și preoților Ierusalimului, carii păziia mormântul Domnului, cu lauda lui Dumnezeu i-au făcut, precum scrie el întru umbletele sale prin țări striine.

Și așa acel ministru au agonisit multe cărți pricinuitoare dela creștineștii domni la Chelestin al treilea papă și la chesariul Hinrec al șaselea cu acest nume; cu care cărți au trimis pe patriarhul Ierusalimului la Râm, care au așăzat și i-au scos întărire pe acel zacon nemțescu de Crijacu în anul 1198, adăogând tituluș ca să se scrie: «Frățimea a casei nem- 1198

4: sănătoși C. 25: de multe B.

țăști a bolniții stăpânii Mariei în Ierusalim ». Așiijderea le-au dat pecete cruce niagră, supt legea pravilii svintului Avgustin, poroncindu-le să să poarte cu toate așezământurile, cu faptele, cu volniciile, iproci.

Acastă întărire și pecete adusără mistrului sau otcârmuitorului | 55r Crijecilor — sau să zicem românește crucişer — în Ierusalim, și acel uric cu mare cinste și țeremonie fu cetit. Acolo patriiarșii Ierusalimului au îmbrăcat pre frații acei legi sau pravilă, în haine albe scumpe, pe care era den față și den dos cruce niagră. Intr'acesta chip, pe urmă, de acest feliu de haine și alții purta; și de acei frați era pre acea vreme șeapte preoți, carii acel feliu de haină purta preoțască și era nemiși lumeşti; acestora era slobod încinși cu sabii să facă liturghie, nime nu-ș rădea barba, și pe sac, în sac împlut cu pae, după zaconul lor, dormiia. Ce acasta curund o au schimbat — precum iaste în poveste — bișugul aduce desfrânare.

Fost-au așezat și altă orânduială zaconului acest mistru a bolniţii Preacuratei stăpânii Mariei, Henric den Vapolt, adecă: întâi, greșind vreun frate dentre aciia împotriva legii, sau zaconului său, să nu fie de nime certat, fără numai de singur mistrul zaconului, sau de cela ce-l va orândui el spre aceia, și certarea nime den streini să nu știe.

țeşti a bolniții stăpânii Mariei în Ierusalim ». Aşijderea le-au dat pecete cruce neagră supt legea zaconului Sfântului Avgustin, poruncindu-le să să poarte cu toate așezământurile, cu faptele și cu volniciile.

Acastă întărire şi pecete fură aduse ministrului sau ocârmuitoriului Crijacilor (adecă încrucișicarilor) în Ierusalim, și acel uric cu mare cinste şi țeremonie fu citit. Acolo patriarşii Ierusalimului au îmbrăcat pre frații acelui zacon în haine albe scumpe, pre care din față și din dos cruce neagră. Şi întru acesta chip pe urmă, de acest feliu de haine şi alții purta; și de acei frați era pe acea vreme, carii acel feliu de haine preoțească purta şapte preoți şi era nemişi lumeşti; acestora era slobod încinşi cu sabie să facă liturghie, nimeni nu-şi rădea barba, și pe sac umplut de pae, după zaconul lor, dormiia. Ci acasta curând o au schimbat că — precum iaste în poveste —; bişugul aduce desfrânare.

Fost-au aşăzat şi altă orânduială zaconului acestui ministru a bolniței Prea curatei Stăpânei Mariei, Henricu de Vapolvu, adecă: greşind vreun frate dintru aceia împotriva zaconului său, să nu fie de alt de nimeni certat fără de singur ministrul zaconului sau dela acela pre carele îl va orândui el spre aceia, și certarea acestui fel, de care nimini din streini să nu ştie.

A doa, pe frații ostași pe lângă dânsul au pus ğudecători și i-au dat lui putere între dânșii, pe cei împotrivnici să-i tocmască și pe cei neascultoi să-i certe. A triia, au așezat numere știute de rugăciune otcenaș peste toată zua mirenilor să cetiască. Intr'ačastă deregătorie au viețuit ani 10 și au murit în Acona și acolo l-au îngropat.

Al doile mistru a Crijecilor au stătut Osto Carpen, nemiș nemțăscu, la ačastă deregătorie în zilele lui Filip Chesariului al doile și a lui Inochentie, papa Râmului; și în Țara Leșască era craiu Mecislav cel Bătrân, în anii dela Hristos 1200. 1200

Acestu mistru în prostie au slujit lui Dumnezău și în viața sa au făcut pecete zaconului cu chip de măgar, pe care ședea Maica Prea curata cu Fiiul în brață și Iosif bătrânul pe lângă dânșii cu toiag și scrisoare pregiur pecete cu aceste cuvinte: « Pecetea orânduialii mistrului a frățimei casăi | 55v nemțăști în Ierusalim ». Acestu feliu de pecete ținea Crijecii până în zilele lui Friderih celui întâi a mistrului de acestu zacon. Acest Friderih pe urmă o au schimbat în țara Inflantiei. Pe vremea acestui Carpen, frățimea ce să chema lătinește ensiferi, purtători de sabie, s'au izvodit; carii pe urmă s'au unit cu Crijecii Prusilor. 6 ani fiind în deregătoriia sa, au murit în Acona.

A doao, pre frații ostași pe lângă dânsul au pus judecătoriu și i-au dat lui putere între dânșii | 72r pre cei împotrivnici să tocmească și pre cei neascultători să-i certe. A trea, au așezat numere știute de rugăciune otcenaș peste toată zioa mirenilor să citească. Intr'ačastă diregătorie au viețuit zece ani și au murit în Ancona și acolo l-au îngropat.

Al doilea ministru a Crijacilor după Henric de Vapulv, au stătut Osto Carpen nemiș nemțesc la ačastă diregătorie pe vremea lui Filip Chesariului al doilea și al lui Inochentie al treilea, papii Râmului, și pe vremea lui Miecislav a craiului leșăsc, anul Domnului 1200. 1200

Acest ministru în prostie au slujit lui Dumnezeu, în viața sa făcând, au dat întâi pecete zaconului cu chip de măgar, pre care șădea Maica Precista cu coconul în brațe și Iosif bătrânul pe lângă dânșii cu toiag, și scrisoare pregiur pecete: « Pecetea orânduialii ministrului a frățimii casei nemțești în Ierusalim ». Acest feliu de pecete ținea Crijacii până la vremea lui Federih celui întâi a ministrului, de acest zacon. Acesta Fredreh o au schimbat. Pe vremea acestui Carpen, în Țara Iflantiei, frățimea ce să numiia latinește ensiferi, purtători de sabie, s'au izvodit; carii pre urmă s'au unit cu Crijacii Prusilor. 6 ani, fiind în diregătoriia sa, au murit îngropat în Ancona.

3: oscienaș A. 25: nemiș din A.

Al treile mistru a ostașilor mormântului lui Dumnezău, fu ales Herman
1206 den Olsațiia în anul dela Hristos 1206, pe vremea lui Filip Chesariu și
a lui Inochentie papa Râmului. 4 ani au slujit și au murit în Acona.
Al patrule mistru Crijecilor stătu Herman den Salța, nemiș, pe
vremea împăraților Opto și Fridrih al doile și a papei Romei, Inochentii
al treile, și a lui Onorie al treile, pus la ačasta deregătorie în anul dela
1218 Hristos 1218. Iară pe vremea stăpânirei lui, au luat Saraținii Ierusalimul
de supt cârma creștiniască; iară Crijecii fură izgoniți afară den Siriia; și
ačasta tot pentru păcate. Că giudecățile lui Dumnezău ascunsă sintu.
Iară pe urmă acești Crijeci s'au închinat la chesariul Fridrih, ru-
gându-l să le dea loc să-ș facă beserică după pravila sa, să petriacă până
la sfârșitul său, după cum era običuință lui Dumnezău. Datu-le-au
chesariul loc știut de traiul lor.
1222 Iară în anul 1222, Conrad, cneazul Mazovii, având adese nevoi de Pru-
saci, vecinii săi mărgineni și nepriiatini ai săi, au năzuit Conrad, cneazul

---

Al treilea ministru a ostașilor mormântului lui Dumnezeu fu ales Herman din
1206 Olsația, anul Domnului 1206, pe vremea lui Filip al doilea chesariului și lui
Inochentie papei Romei. 4 ani slujind sărăciei au murit și îngropat în Ancona.
Al patrulea ministru Crijacilor stătu Herman din Salța, nemiș dela Miena,
pe vremea acestor împărați Ofto și Federih al doilea și a papilor Romei Ino-
1218 chentie al treilea și a lui Onorie al treilea, pus la ačastă diregătorie în anul 1218,
când crăiia în Țara Leșască Miecislav. Acesta mare diresuri și așăzământuri au
făcut zaconului său. Au agonisit dela papa și dela Federih Chesariul — că
având în de sine price papa cu chesariul, el acelea toate cu înțelepciunea și cu
socoteala sa, i-au așăzat și i-au tocmit pe amândoi. Pe vremea acestui mini-
stru, Conrad, malgrabul dăn Durea, de acest zacon, 2000 de nemiși nemțești
72v tot ostași, supt | cârma sa au avut, pre carii 30 de ani i-au ocârmuit. Iar pe vre-
mea nenorocitei stăpânirii a lui Sarachinii, au luat Ierusalimul de supt cârma
creștinilor și le-au așăzat; iară Crijacii fură izgoniți afară din Siria tot pentru
păcat, că judecățile lui Dumnezeu ascunse sânt.
Și așa pre urmă, acești Crijaci s'au închinat la chesariul Federih, rugân-
du-l să le dea loc să facă biserică după pravila sa, unde să petreacă până la
sfârșitul său, după cum era făgăduiți lui Dumnezeu. Datu-le-au chesariul loc
știut de traiul lor.
1222 Iară la anul 1222, Conrad, cneazul Mazoviei, având adese nevoi de Pru-
saci, vecinii săi mărgineni și mari ai săi vrăjmași, au năzuit Conrad cneazul

---

20: Miena, Ofto Federih al doilea pe vremea acestor împărați B și B[1].

Mazoviei, la Fridric Chesariul, să-i dea agiutoriu pe acei Crijeci împotriva Prusacilor, ce era pe atunce păgâni. Așijdirea și dela singuri Crijecii dela Râm au poftit agiutoriu. Deci Fridric Chesariul au slobozit pre Crijeci, că era 20000.

Îndată cât au sosit Crijecii la Conrad, le-au dat Țara Helmului și cât loc cuprinde între Visla, Mocra și Drvința; că acel loc l-au avut Conrad osebi dela Leși, care l-au luat Leșii de supt Crijeci. Cu ăcasta tocmală, au lăsat acel loc Crijecilor | ca cu nevoință pururea să oștască Crijecii asupra păgânilor, 56r
pentru legea creștiniască; și după ce-i vor așeza pre păgâni, și-i vor supune, să întoarcă Țara Helmului înnapoi lui Conrad sau celor ce vor fi pe urma lui. Iară ei țărăle, ce ari dobândi dela Prusaci, să le împarță cu socotială a oameni vrednici, cu cneazul Mazoviii și cu urmașii lui. Leșilor, ca niște creștini, să nu le facă pacoste, nicio strâmbătate, nice scădere; pre vrăjmașii lor să nu-i ascunză, nice să le ăgute cu sfat sau cu altu agiutor a lor, ce împotriva păgânilor, vrăjmașilor svintei cruci, cât ar trebui lui și Leșilor, să le fie într'agiutoriu. Iară, de n'ari asculta și ari călca vreunul dentr'aceste giurământuri, atunce, ca unor vinovați, să le ia averea și locurile pentru nemulțămire.

Mazoviei, la Frideric Chesariul, rugându-l să-i dea întru ajutoriu pre acei Crijaci împotriva Prusacilor, carii era pe acele vremi păgâni. Așijderea și la singuri Crijacii dela Râm au trimis pre un episcop din Helmu anume creștin, căci cu sfatul acestui creștin au trimis Conrad, domnul Mazoviei, de au poftit întru ajutor pe Crijaci, poftindu-i ca să meargă la dânsul și el le avea de acea grijă în țara sa. Chesariul dar Frederic din vremea sa au slobozit pe Crijaci, carii era 20.000.

Îndată, cât au sosit Crizacii la Conrad, le-au dat Țara Helmului și cât loc cuprinde între apele: Visla, Mocra, Drvința că acel loc l-au avut Conrad deosebi dela Leși, care l-au luat Leșii de supt Crijaci. Cu ăcastă tocmeală, au lăsat acel loc Crizacilor Conrad, ca cu nevoință și pururea să oștească Crizacii asupra păgânilor pentru legea creștinească; și după ce-i vor așăza pe păgâni și-i vor supune, iară să întoarcă Țara Helmului înnapoi lui Conrad sau celora ce vor fi pe urma lui. Și ei țărăle care vor dobândi dela Prusaci să le împarță cu socoteală a oameni vrednici cu cneazul Mazoviei și cu urmașii lui. Leșilor, ca niște creștini să nu facă nicio strâmbătate sau scădere; pre vrăjmașii lor să nu-i ascunză, nici să-i ajutoreze cu sfat sau cu ajutoriul lor, ci împotriva păgânilor și vrăjmașilor a sfintei cruci, cât ar trebui lui și Leșilor, să le fie întru ajutoriu. Iar, de nu ar asculta și ar călca vreunul dintr'aceștea jurământul, atuncea ca unor vinovați, să le ia averea și locurile pentru nemulțemirea.

19: Scrijaci B.

Acastă tocmală și așezământ între Conrat, cneazul Mazovii, și între frații Crijeci au fostu; care tocmală și așezământu li-au întărit Grigorie al noaole, papă a Râmului; le-au mai adaos pe <lângă> acesta Conrad, Crijecilor, Ţara Dobrinului și cetatea Nessova, în Ţara Cuiavului. Așijdirea și Ghedeon, episcopul Pelomcului, le-au dat den eparhiia sa une locuri să-ș ia de a zecea și sate cu ostrov.

Acestu așezământu l-au tăinuit Crijecii; numai uricul cu pecetea de aur a lui Frideric al doile, chesariului, cu mare nevoință-l ţinea; care le-au întărit lor Ţara Helmului cu a Dobrinului date, măcar că Conrat cneazul nu le-au dat în veci. Deci, pentru acea întăritură a lui Fridric Chesariului, pre urmă mari sfăzi au fostu între Crijeci și între Leşi, până ce s'au spartu și s'au străcat cele neadevărate a lor urice.

Așijdirea având 7 căpetenii mai aleasă acei doaăzăci de mii de Crijeci ostași, luând asupra sa împotriva păgânilor prusaci apărarea Leșilor și a Mazovilor, întâi în Ţara Dobrinului s'au așezat, au pus întâi în partea despre Visla o baștă, făcută de ștejar, dreptu în prejma Torunii, care să chiamă astăzi Dinbov, ce era să-i zică Dubov. Dentr'acolo păziia
56v pre păgânii | Prusaci peste Visla, cu deasă și multe pușci îi strica, și

---

73r Acastă tocmeală și așăzământ între Conrad, cneazul Mazoviei și | între frații Crizeci au fost; care tocmeală și așăzământ le-au întărit Grigorie al nooalea, papă a Râmului; le-au mai adaos pe <lângă> acest Conrad, Crizecilor, Ţara Dobrinului și cetatea Nessova, în Ţara Cuvuiavului. Așijderea și episcopul Pelomcului, Ghedeon, le-au dat din eparhia sa une locuri să-ș ia de a zecea și sate cu ostrov.

Acest așăzământ l-au tăinuit Crizacii, numai uricul cu pecetea de aur a lui Frederic al doilea, chesar, cu mare nevoință ţinea; care au întărit lor Ţara Helmului cu a Dobrinului date, măcar că Conrad Cneazul nu le-au dat în veci. Deci, pentru aceia întăritură a lui Frederic Chesariului, mari sfăzi s'au făcut între Crizaci și între Leși, până ce s'au spart și s'au stricat cele neadevărate urice.

Așijderea mai având 7 căpetenii mai alese acei 20.000 de ostași, Crizecii luund asupra sa împotriva păgânilor Prusacii apărare Leșilor și a Mozavilor, întâi în Ţara Dobrinului s'au așăzat, au pus întâi în partea despre Visla o baște, făcută de străjari, drept în preajma Torunului, care să chiamă astăzi Dinbov, ce era să-i zică Dinbov. Dintr'acolo păziia păgânii Prusaci peste Visla, cu dese și multe puști îi strica, și

---

13: 7000 C. 22: Cuiavului B[1]. 29: cel neadevărat B și B[1].

pe urmă cu agiutoriul Leșilor și a Mazurilor, au început a să pleca păgânii Prusaci, pustiindu-le și străcându-le țara, cât au căutat Prusacilor dentru ačele locuri a să părăsi și a lăsa lor Țara Helmului, iproci.

Murit-au Herman den Salce și l-au îngropat în Berlum.

Pre ce vreme s'au arătat acești Crijeci nepriiatini Leșilor și cându le-au trimis ağutoriu Alexandru Vodă.

Al treisprăzecele miestru sau otcârmuitoriul Crijecilor și a Prusilor, anume Carol den Trivăr, în zilele lui Henric Chesariu și a lui Climent, papa Râmului, și a lui Vladislav, craiu leșăscu, Lochetec, în anii dela Hristos 1309, au râdicat sabiia asupra Leșilor în loc de 1309 bine și de mulțămită. — Caută ce fac streinii, când îi priimăscu tovarăși lăcuitorii țărălor, precum și la noi în țară pe urmă vei afla de Greci, la ce stat au adus țara noastră și boiarimea ei. — Că întâi Crijecii Țara

---

pe urmă cu ajutoriul Leşilor şi a Mazurilor au început a să pleca şi păgânii Prusaci, pustiindu-le şi stricându-le țara. Pe urmă oraşul Torune şi Elbiangu şi alte târguri şi cetăți, care era la dânşii, în scurtă vreme le-au zidit cu piatră, şi Rogotin şi Helmu, târgul şi cetatea, dela nepriiateni luundu-le zidite, supt stăpânirea sa le-au supus; şi fără de zăbavă Crizecii s'au lățit şi s'au întemeiat, cât au căutat Prusacilor a să răsipi dintru acele locuri şi a lăsa lor Țara Helmului.

Pre urmă au murit Herman din Salci şi l-au îngropat în Berlumu.

Şi de aicea lăsăm rândul la Leşi să scrie ei de aceşti Crizaci, ce să înțelege pre limba noastră încrucişații, de unde s'au izvodit şi cum au nemerit în părțile Prusacilor şi în megieşie cu Leşii; mai rămâne să însemnăm aicea:

Pe ce vreme s'au arătat nepriiateni Leşilor aceşti Crizeci şi pe urmă când au dat Alixandru Vodă ağutoriu Leşilor împotriva Crizecilor

Al treisprăzecelea ministrul | sau ocârmuitoriul Crizacilor şi a Prusilor, 73v anume Carol din Trevir, pe vremea lui Henric, cu acest nume al şaselea chesar şi a lui Climent al cincilea, papa al Romei, şi a lui Vladislav, craiul leşăsc, Lochetecu pe poreclă, în anii dela Hristos 1309, au râdicat sabie asupra Leşilor, în loc de bine şi de mulțemită, — Caută ce fac streinii, când îi priimesc tovaroşi cu lăcuitorii țărălor, precum şi la noi în țară pre urmă vei afla pentru Greci la ce stat au adus țara noastră şi boerimea ei.—Că întâi Crizecii Țara

---

14: Muzurilor B. 21: l au din A.

Pomeraniei o au luat dela Lev și altele, care până în zilele al triile Cazimiriu Craiu, au fostu aceste țări în mănule streinilor, cum s'au pomenit mai sus, pustiind satele șlehticilor și omorînd pre slehtici.

Pre ačasta vreme, văzind și alți megiiași că să înmulțăscu și să întărescu Crijecii asupra Leșilor, s'au râdicat și Infleantii de au luat dela Leși vestit oraș și cetate Riga, cu tot ținutul ei.

Și pre rând, ce au lucrat acei Crijeci și asupra Litvei, cetește pre Alexandru Gvagnin, istoricul țărăi și lucrurilor Litvei, vei afla. Iară noi, cât am socotit să fie pentru deșchisul voroavei și științei noastre, am scris până aicea.

După ce au pierdut războiul Crijecii, cum s'au scris mai sus, cu Vladislav Iaghelo, craiul leșăscu, căruia i-au trimis ağutor Alexandru Vodă împotriva Crijecilor 400 de Moldoveni, căzut-au la pace Crijecii, care au priimit craiu Vladislav Iaghelo, den svatul și socotiala frăține-său, lui Vitold, cneazul Litvei, măcar că acea pace cu Crijecii
57r era peste voe svetnicilor | leșești. Legătura între ei, lăsăm la Leși să scrie. Noi ne întoarcem la rândul nostru.

Pomerania o au luat dela Lev și altele, carele până la vremea craiului Cazimir al treilea, au fost aceste țări ce s'au pomenit mai sus, în mâinile streinilor, pustiind satele șlehticilor și omorînd pre slehtici.

Pre ačastă vreme, văzând și alți megiiași că să înmulțesc și să întărăsc Crizecii asupra Leșilor, s'au râdicat și Infleantii de au luat dela Leși vestit oraș și cetatea Riga, cu tot ținutul ei.

Si pe rând, ce au lucrat acei Crizeci și asupra Litvei, citește pre Alixandru Gvagnin, istoricul vestit a țărăi și a lucrurilor Litfei, vei afla. Noi cât am socotit să fie pentru deșchisul voroavei și științei noastre, am scris până aicea.

Pe vremea crăiei lui Iaghello, fiind aici în țară domn Alexandru Vodă, au trimis și el ajutoriu lui Vladislav Iaghello, craiul leșăsc, 400 de oameni Moldoveni aleși împotriva Crizacilor, de care s'au pomenit mai sus. După ce au pierdut Crizacii războiul cu Vladislav Iaghello, craiul leșăsc, căruia, cum s'au pomenit mai sus, i-au fost mers ağutoriu dela Alixandru Vodă împotriva Crizacilor, căzut-au la pace Crizacii cu Vladislav Iaghello, craiul leșăsc, care o au primit craiul din sfatul și socoteala frăține-său lui Vitold, cneazul Litvei, măcar că era acea pace cu Crizacii peste voia sfetnicilor leșăști. Legătura între ei, lăsăm la Leși să scrie. Noi să ne întoarcem la rândul voroavei noastre.

24: Cazaci B. 29: împotriva din A. 35: ne din B[1].

După ce au legat pace cu Crijecii, Vladislav Iaghelo, craiul leşăsc, s'au întorsu şi s'au pogorît în părţile Ţărăi Rusăşti, dând Cameniţa şi toată Podoliia pe samă frăţine-său, lui Vitold, unde şi Alexandru Vodă au mărsu la craiul, fiind legaţi de mainte cu prieteşugul, au şi mai întărit legături de pace cu craiul leşăsc.

Scrie Cromver, istoricul leşesc, în cartea sa XX şi Stricovschii carte XVI, la anii dela Hristos 1438. Iară Sfidrighel cneazul, fratele lui craiu 1438
Vladislav Iaghelo, având multă price cu Leşii pentru Podoliia, cum pre acea vreme stăpâniia Podoliia Svidrighel, fiind de multe ori îndemnat craiul de Lev pentru Podoliia, să o ia de supt stăpâniia frăţine-său; ce dela o vreme, i-au căutat craiului a faci pe voia Leşilor, şi au purces cu oşti asupra frăţine-său, lui Svidrighel. Iară Svidrighel nedejduia la agiutoriul Crijacilor şi a Inflantilor; şi trăsese Svidrighel şi pe Alexandru Vodă în partea sa asupra lui Vladislav, craiul leşesc.

Iară Alexandru Vodă uitând legăturile sale č'au avut cu Vladislav Craiul, pe pofta lui Svidrighel şi a Litvinilor, au prădat cu oamenii săi Snetinul, Haličul şi olatul Cameniţii. Ce, întorcându-să Alexandru

---

După ce au legat Vladislav Iaghelo, craiul leşăsc, pace cu Crizacii, dând Cameniţa şi toată Podolia pe seama lui Vitold, s'au întors craiul în Ţara Leşască şi nezăbovind acolo, s'au pogorît în părţile Ţărăi Leşeşti, unde şi Alixandru Vodă au venit, fiind şi mai nainte vreme legaţi cu | prieteşugul, de 74r
iznoavă au făcut legătură cu craiul leşesc.

Scrie Cromver, istoricul leşesc, cartea sa XX şi Stricovschii cartea XVI, la anul 1438 dela Hristos. Iară Sfridrighel Cneazul, fratele lui Vladislav Iaghello, 1438
craiul leşesc, având multă price cu Leşii pentru Podolia, cum pe acea vreme stăpâniia Podolia Sfridighel, fiind de multe ori îndemnat de Lev craiul pentru Podolie, să o ia de supt stăpâniia frăţine-său; dela o vreme i-au căutat craiului Vladislav a face pe pofta Leşilor şi au purces cu oşti asupra frăţine-său, lui Sfidrighel. Sfidrighel avea nădejde pe ajutoriul Crizacilor şi a Iflantilor; şi trăsese Sfidrighel şi pe Alixandru Vodă în partea sa, asupra lui Vladislav Iaghello, craiul leşăsc.

Alexandru Vodă—scrie Stricovschie şi Cromver tot acolo — uitând legăturile sale ce au avut cu Vladislav Iaghelo, craiul leşesc, pe pofta lui Sfidrighel şi a Litfinilor, au prădat cu oamenii săi Snetenul, Haliciul şi olatul Cameniţei cu ţinuturile ei. Ci, întorcându-se Alixandru

Vodă cu plianul den Ţara Leşască, au agiunsu o samă de Leşi de oastea craiului leşăsc pe Moldovenii lui Alexandru Vodă, ce aducea plianul mai pe urmă, că Alexandru Vodă trecusă Nistrul mai nainte, şi înfrângând Leşii pe Moldoveni, le-au luat plianul înnapoi.

După ačastă poticală, Alexandru Vodă, văzindu-să şi scăpat de prietenie č'au avut cu craiu Vladislav, cum scriu istoricii leşeşti, den voe rea au murit. Domnit-au Alexandru Vodă ani 32 şi luni 8 şi multe lucruri bune au făcut aicea în ţară, pentru care îl număscu toţi lăcuitorii ţărăi noastre şi-i zic: Alexandru Vodă cel Bun. Avut-au fičori cu doaă doamne Alexandru Vodă.

Vodă cu pleanul din Ţara Leşască, au ajuns o seamă de şlehtici de a Bučaciului cu oastea lui Vladislav Craiul, iară Alixandru Vodă trecuse Nistrul; numai pe o seamă de oaste moldovenească ce aducea pleanul pe urmă i-au ajuns Leşii şi i-au înfrânt rău pre acei Moldoveni, luundu-le pleanul înnapoi.

După ačastă poticală, Alixandru Vodă, văzându-se şi scăpat de prieteşugul ce au avut cu craiul Vladislav, cum scriu istoricii cei leşeşti, din voe rea au murit. Acest Alixandru Vodă au domnit 32 de ani şi 8 luni şi multe lucruri bune în domniia sa au făcut aicea în ţara pre urmă, pentru care ţara i-au zis: Alixandru Vodă cel Mare. Făcut-au mânăstirea Bistriţa şi Moldoviţa, adus-au şi moaştele sfântului marelui măcenic Ioan Novăi aicea în ţară, a căruia viaţă şi mucenie cine ar vrea să o ştie, să caute în cărţile bisericii ğoi în săptămâna Rusaliilor; atuncea să sărbează acest sfânt. |

Istoria Crijecilor e tradusă din P a s z k o w s k i, *Cronica Sarmasyey Europskyey*, pp. 26—35; ştirile referitoare la Alexandru Vodă sunt din C r o m e r, *o. c.*, p. 304 şi G r. U r e c h e V o r n i c u l şi S i m i o n D a s c ă l u l, *l. c.*, p. 17.

Pentru doi fičori a lui Alexandru Vodă și pentru războaele lor 57ᵛ

CAP XVIII

Alexandru Vodă, mai nainte de moartea sa, au ales să fie domn țărăi în urma sa Iliiaș, fiiu-său cel mai mare, că-i rămăsese doi fičori: Iliiaș și Stefan, în anii dela Hristos 1433. Dacă stătu domnu Iliiaș Vodă, 1433
după moartea tătâne-său, au urgisit și au gonit pre frate-său, pe Ștefan Vodă și pre mașteha-sa să o fie înnecat.

Iară Ștefan Vodă au năzuit la domnul muntenesc, cu rugăminte de i-au dat agiutoriu; și viind cu oaste, au biruit pre frate-său, Iliiaș Vodă, la locul ce să chema Lolonii și scoțindu-l den țară, au apucat Ștefan Vodă domniia țărăi.

Pentru doi fečori a lui Alexandru Vodă și de războaele lor 74ᵛ

CAP XX

Lăsat-au pre urma sa Alexandru Vodă doi fečori: pre Iliaș și pre Ștefan Vodă, în anul dela Hristos 1433, că precum scrie Cromver, Alixandru Vodă 1433
au avut doi domni. Incă în viața sa Alixandru Vodă au ales domn țărăi pre urma sa pre fečorul său cel mai mare, pre Iliiaș Vodă, care, după moartea tătâne-său, lui Alixandru Vodă, deaca au stătut domn, au gonit pre frate-său, pe Ștefan Vodă, și pre maștera sa să o fie înnecat.

Iară Ștefan Vodă au năzuit la domnul muntenesc, rugându-l de ağutoriu împotriva frăține-său lui Iliaș Vodă. Așa Ștefan Vodă luund ajutoriu dela Munteni, au venit în țară, unde i-au eșit înnainte frate-său Iliaș Vodă, la locul ce să chiamă Lolotnii și dându-și război, au biruit Ștefan Vodă pe frate-său Iliiaș Vodă și-l scoasă din țară și apucă Ștefan Vodă domniia țărăi.

Iară Iliiaş Vodă au năzuit la craiul leşăscu, Vladislav Iaghelo, arătându-şi strâmbătatea făcută de frate-său Ştefan Vodă, şi s'au rugat să-i dea agiutoriu împotriva frăţine-său şi să-l aşează în domniia ţărăi, făgăduindu-să că în viaţa sa va rămânea neclătit den poroncile crăeşti şi a recpospolitei ţărăi leşeşti.

Iară şi Ştefan Vodă încă nu s'au lăsat cu atâta, ce au trimis şi el soli cu daruri scumpe la craiul leşăscu Vladislav. Aflat-au solii lui Ştefan Vodă pe craiul la Lăncenţi şi ş'au dat soliia, arătând craiului, cum toată ţara poftescu şi priimăscu pe Ştefan Vodă, şi mai bine să ţie craiul cu Ştefan Vodă, pe carele priimeşte ţara, decât pe Iliiaş Vodă, care-i urît ţărăi, că şi Ştefan Vodă să făgăduiaşte a fi cu priinţă Craiului şi neclintit va rămâne în poroncile crăeşti, precum au fostu şi tată-său, Alexandru Vodă. Şi atunce prin solii aciia s'au rugat lui craiu şi pentru greşală ce ar hi făcut tată-său, Alexandru Vodă, împrotiva luminatului craiu, să iarte ca un stăpân milostiv. Deci, măcar că Iliiaş Vodă ţinea pe Sofiia, sora lui craiu, ce dentru socotiala tuturor au ales să rămâe Ştefan Vodă la

---

Iară Iliaş Vodă au năzuit la Vladislav, craiul leşăsc, arătându-şi strâmbătatea făcută de frate-său Ştefan Vodă, cum, fiind încă viu tată-său Alixandru Vodă, l-au fost ales pre dânsul ca pre un frate mai mare la domnia ţărăi. Rugat-au pre craiul de ağutoriu asupra frăţine-său, lui Ştefan Vodă, şi să-l aşaze oştile crăeşti la domnia ţărăi, făgăduindu-se în viaţa lui Iliiaş Vodă, că va rămâne neclătit în poruncile crăeşti şi a toată recepospolita leşască.

Iară Ştefan Vodă măcar că cu ajutoriul muntensc apucase domniia ţărăi, nu s'au lăsat cu atâta, ci au trimis şi el soli cu daruri scumpe la Vladislav craiul leşesc; care soli au aflat pre craiul la Lănceţi, şi acolo la Lănceţi au dat soliia oamenii lui Ştefan Vodă, arătând craiului şi toată pofta dela ţară, cum priimeşte ţara pe Ştefan Vodă şi mai bine să ţie craiul cu Ştefan Vodă, pre carele l-au priimit ţara, decât pre Iliaş Vodă, carele iaste urît ţărăi, şi 75r Ştefan Vodă să făgăduiaşte cu priinţă a fi craiului | şi nemutat va rămâne în poruncile crăeşti, precum şi tată-său Alixandru Vodă. Şi acolo prin solii săi s'au rugat craiului, în ce au vătămat pre craiul pe urmă, înnaintea morţii sale tată-său, Alixandru Vodă, potrivindu-se lui Sfidrighelschi, cum s'au pomenit mai sus, să iarte craiul şi pagubele ce s'au făcut pe acea vreme în Podolia, ca un stăpân milostiv să le lasă. Iară, măcar că Iliaş Vodă ţinea pre sora craiului, pre Sofia, din sfatul tuturor Leşilor au ales şi au priimit să rămâe Ştefan Vodă la

---

7: Vladislav Iaghelo C.

domniia țărăi, și atunce prin solii lui Ştefan Vodă, văzind priință cătră sine, i-au dat craiul lui Ştefan Vodă ținutul Şipenului cu Cecunul şi cu Hmelovul. Iară lui Iliiaș Vodă i-au dat un ținut să șază cu casa sa și să nu să amestice la domniia țărăi.

Ce Illiaş Vodă nu vru să rămâe | pre socotiala lui craiu, ce au întrat în 58r
țară cu oşti asupra frăține-său, lui Ştefan Vodă, și tâmpinându-să cu oștile la Dărmănești în Săptămâna Albă, rămasă izbânda iar la Ştefan Vodă.

Năzuit-au Iliiaș Vodă și al doile rând la Leși, să mai strângă oşti să vie în țară, ce văzindu-l Leșii că nu să așază, l-au luat cu poronca craiului și l-au închis în cetatea Siragiului, ce iaste cu zid împregiur, pe apa ce să chiamă Varta, împreună cu doamnă-sa, Sofiia, și cu copiii săi, puind și pază, însă cu cinste.

Trimis-au craiul pre urmă solii săi la Ştefan Vodă de au și giurat înnaintea solilor crăești în Sučavă. Zis-au Ştefan Vodă cum și înnaintea lui craiu va merge, unde ar fi să să încriază.

Arătat-au Ştefan Vodă, curund după ačasta legătură, slujbă Leșilor, că, gătindu-să Tătarăi să între în Țara Leșască, i-au lovit Ştefan Vodă

---

domnia țărăi, de vreme că-l priimeşte şi țara şi acolo prin solii lui Ştefan Vodă i-au dat craiul, văzând priința cătră sine, ținutul Şipinului cu Cecunul şi cu Hmelovul. Iară lui Iliiaş Vodă i-au dat el ținut să şază cu casa sa, neamestecându-se la domniia țărăi.

Ci Iliaş Vodă n'au vrut să stea pe socoteala craiului, ci de iznoavă au întrat cu oşti în țară asupra frăține-său, lui Ştefan Vodă, unde i-au eşit Ştefan Vodă în timpinare la Dărmăneşti, în săptămâna albă, şi de iznoavă şi acolo rămasă biruit Iliiaş Vodă.

Iară, după ce au năzuit şi al doilea rând Iliaş Vodă la Leşi, nu să aşăza, ci căuta vreme să mai strângă oşti să între în țară.

Ci pricepându-l Iani Țoli, din porunca craiului l-au prins şi l-au aşăzat în cetatea Sireagiului — Siragi iaste oraş şi cetate cu zid de piatră împregiur pre apa ce să chiamă Varta — cu doamna sa Sòfia şi cu fečorii săi, puind şi pază, însă cu cinste.

Iară pre urmă au trimis şi craiul solii săi la Ştefan Vodă de au şi giurat Ştefan Vodă înnaintea solilor crăeşti în oraşul Sučavei, arătând Ştefan Vodă, cum şi înnaintea craiului singur unde ar fi porunca să meargă, să se încredinţeze.

Arătat-au curând după ačastă legătură slujba sa Ştefan Vodă Leşilor, că nezăbavă vreme, gătindu-se Tătarăi să între în Țara Leşască, i-au lovit Ştefan Vodă

7: cea albă C. 35: cu nezăbavă B.

şi i-au strâcat rău şi cetatea Branlavul, care era supt ascultarea lui Svidrigai, au luat-o dela oamenii lui Fridrigai şi au închinat-o lui craiu Vladislav. — Scrie Cromver în carte XX şi Stricovschii în carte XVI, zač. IV, în fârşit.

1434 n anul dela Hristos 1434, acestu craiu leşăscu, Vladislav Iaghelo, fiind la un târgşor, anume Grodec, cale de 4 mile dela Liov, acolo aştepta pre oamenii lui Ştefan Vodă să sosască den ţară; şi mâind supt cortu craiul,să auză cântând privighitorile, primăvara fiind vremi răci, au răcit noaptea şi au căzut în boală şi a şeaptesprăzece zi au murit, într'o zi luni.

După moartea lui Vladislav, craiul leşăscu, au stătut la crăie fiiu-său, Vladislav al treile cu acest nume. Scrie Stricovschii la istoriia sa, carte XVI, zač. I, precum la coronaţiia acestui craiu, să fie fostu şi oamenii lui Ştefan Vodă.

1435 Iară în anul 1435, acestu craiu nou s'au pogorît la Siragi pentru săimul. Atunce o samă de boiari leşeşti, priiatini lui Iliiaş Vodă, s'au rugat

---

şi i-au 'stricat rău. Şi cetatea Branlavul, care era cu oameni, pe acea vreme a lui Sfidrighel, o au luat de supt ascultarea lui Sfidrighel şi o au închinat craiului Vladislav. Scrie Cromver la cartea XX şi Stricovschie la cartea XVI začalo 4 în sfârşit.

1433 Iară la anul dela Hristos 1433, Sfidrigailo, fratele lui Vladislav Iaghello, 75v craiul leşesc, trăgând agiutoriu dela Liiflanti şi cu Rusii împreună, Fedco Dimitrovici şi cneazul Nom şi cu Moscalii au prădat Ţara Litfei. Pe urmă Sfidrighel, cu mare putere, au tras la Vetipsca de o au luat; şi dintr'altă parte cneazul Fedco şi cu cneazul Nom au bătut cetatea Brescea în Litfa şi Melnicul şi aproape era să le dobândească amândoao cetăţile, ci înţelegând de oştile lui Vladislav Iaghello, craiul leşesc, s'au întors înnapoi.

1434 În anul 1434, Vladislav Iaghello, craiul leşesc, la un târgşor anume Grodec, 4 mile dela Liov, acolo aştepta pre oamenii lui Ştefan Vodă să sosească din ţară; şi mâind supt cort craiul, pentru să asculte priveghetorile, fiind primăvara aceia mai mult cu răceală, au răcit noaptea, din care răčală au căzut în friguri cu lungoare şi 17 zile în boală, la luna lui Mai, au murit.

După moartea lui Vladislav Iaghello, craiul leşăsc, au rămas la crăie fiiu său, Vladislav al treilea cu acest nume. Scrie Stricovschie la istoria sa, cartea XVI, začalo I, precum la coronaţiia acestui craiu, să fie fost şi oamenii lui Ştefan Vodă.

1435 După coronaţia lui Vladislav, craiul leşăsc, fiind anul dela Hristos 1435, s'au pogorît craiul la Săragi pentru săimul. Iară o seamă de boiari leşeşti, priiatenii lui Iliiaş Vodă, au poftit

11: carte XVII C. 21: Noşit B şi B[1].

lui craiu să-l sloboază pre Iliiaș Vodă dela poprială. Ce craiul n'au priimit că agiunsesă Ștefan Vodă cu solii săi și la acest craiu.

Ce curund după ačasta, ori cum au fostu lucrul, au scăpat Iliiaș Vodă den cetatea aceia și iară au întrat și al treile rând în țară, de au turburat o parte de țară asupra frăține-său, lui | Ștefan Vodă, însă eșindu-i 58v Ștefan Vodă în tâmpinare la Podraga, iarăș nenorocirea lui Iliiaș Vodă; și acolo au rămas biruit.

De năroc era Ștefan Vodă cu frate-său Iliiaș Vodă; când bine nu să mântuia de însu, atunce și sosiia cu oști asupra lui, că în anul dela Hristos [1435], iară dela zidirea lumii 6943, Avgust 4, la Piperești s'au lovit Iliiaș 1435 Vodă cu frate-său, Ștefan Vodă; ce și acolo Iliiaș Vodă pierdu războiul.

Vladislav, craiul leșăscu, văzind atâta netocmală și războae între acești doi frați pentru domniia țărăi, i-au așezat prin solii săi, că le-au împărțit țara în doaă: lui Ștefan Vodă i s'au venit Țara de Ǧos cu Cetatea Albă, cu Chiliia și cu Tighinea; iară lui Iliiaș Vodă, Țara de Sus cu Hotinul, cu Sučava și cu alte locuri den sus și Iașii.

Precum scrie Stricovschii la carte XVII, zač II, Iliiaș Vodă nezăbăvind vreme au mărsu la craiul în Liov împreună cu boiarii săi, cum

---

pe craiul ca să-l sloboază dela opreală pe Iliiaș Vodă. Ci craiul n'au priimit că agiunsese Ștefan Vodă cu solii săi și la acesta craiu leșăsc.

Iară curând după aceia, cu știrea starostelui acelui oraș a Siragiului, ori cum scriu unii, din nepaza străjanilor ce era păzitori lui Iliiaș Vodă, au scăpat Iliiaș Vodă din cetate și au întrat al treilea rând în țară, de au turburat o parte de țară asupra lui Ștefan Vodă, frăține-său; ci, eșindu-i înnainte Ștefan Vodă la Podraga, iarăși nenorocirea lui Iliiaș Vodă; și acolo au rămas biruit.

De noroc era Ștefan Vodă cu frate-său Iliiaș Vodă; când bine nu să mântuia de el, atunce și sosiia cu oști asupra lui, că în anul 6943 Avgust 4, la Pi- 1435 perești s'au lovit Iliiaș Vodă cu frate-său, Ștefan Vodă; ci și acolo Iliiaș Vodă au pierdut războiul.

Vladislav, craiul leșăsc, văzând atâta netocmeală și turburare | între acești 76r doi frați, pentru domnia țărăi, i-au așăzat prin solii săi, că le-au împărțit țara în doao: lui Ștefan Vodă i s'au venit Țara de Ǧos cu Cetatea Albă, Chilia și Tighina, iară lui Iliiaș Vodă, Țara de Sus cu Hotinul, Sučava și alte locuri din sus și Iașii.

Cum scrie Stricovschie la cartea XVII, zač II, Iliiaș Vodă, nezăbovind vreme, au mers la Liov la craiul Vladislav împreună cu boiarii săi, cum

---

19: popreală B[1].

scrie Cromver la carte XXI, de au giurat, fiind craiul de față, puind stiagul la pičoarele craiului, precum va fi credinčos craiului și gata în poroncile crăești, împrotiva a fieștecărui nepriiaten a craiului. Și atunce au legat să dea Iliiaș Vodă pre an 100 cai, 400 boi, la cuhnea crăiască, 200 camene de moron și 400 băibărace sau haine roșii; măcar cum scrie Cromver, peștele și boii numai într'acel an au dat Iliiaș Vodă craiului. Și ținutul Șcepinului č'au fostu dat craiul lui Alexandru Vodă, tatul lui Iliiaș Vodă, cu uricu de așezământu, le-au întorsu Iliiaș Vodă craiului pentru pagubele ce au făcut Alexandru Vodă Leșilor, când au prădat Colomâia și Sneatinul. Iară craiul au dat lui Iliiaș Vodă cetatea Haličul să-ș ție acolo averea.

Așijdirea și Ștefan Vodă într'acesta chip au trimis solii săi la acestaș craiu Vladislav cu daruri, făgăduindu-să și el a rămâne supt poroncile lui craiu; ce la ğurământu nu l-au mai silit craiul, socotind că va trăi Ștefan Vodă cu frate-său, Iliiaș Vodă, precum s'au fostu legat
59r amândoi cu ğurământu în Cetatea Aıbă. | Iară la al patrule an, au și mai giurat domnii cu toată boerimea lui Craiu Vladislav, și atunce Ștefan Vodă au adaos să dea 5000 galbeni de aur pe an și 400 cai, când

---

scrie Cromver la Cartea XXI, de au giurat craiului fiind de față craiul, puind steagul țărăi la pičoarele lui craiu, precum va fi credinčos craiului și crăiei leșești și gata pe porunca craiului împotriva fieștecărui nepriiaten a craiului. Și acolo au legat bir pre an 100 de cai, 400 boi pentru treaba cuhniei crăești, 200 camene de morun și 400 de băibărace sau haine roșii; măcar cum scrie Cromver, peștele și boii numái într'acel an le-au dat Iliiaș Vodă cráiului. Și ținutul Scepinului, cu care și uricul cu așăzământurile ce au fost dat craiul lui Alexandru Vodă, tatăl lui Iliiaș Vodă, le-au întors craiului Iliiaș Vodă pentru pagubele ce i-au fost făcut tată-său, Alexandru Vodă, Leșilor, când au prădat Colomâia și Snetinul. Iară craiul au dat lui Iliiaș Vodă cetatea Haliciul să-ș ție acolo averea.

Iară Ștefan Vodă într'acesta chip au trimis solii săi la Vladislav Craiul cu daruri, făgăduindu-se și el a rămâne supt poruncile craiului; ci la giurământ nu l-au mai silit craiul, socotind că va vrea Ștefan Vodă a trăi cu frate-său, Iliiaș Vodă, după cum s'au fost legat cu giurământ amândoi în Cetatea Albă. Iară la al patrulea an, de iznoavă au giurat amândoi domnii craiului cu toată boerimea țărăi și acolo au adaos Ștefan Vodă — scrie Cromver la cartea XXI — 5000 de galbeni de aur pre an și 400 de cai, când

---

4: Alexandru Vodă C. 9: i-au prădat C.

ari trebui lui craiu — scrie Cromver la carte XXI și Stricovschii carte XVII, zač. II. —

Pre acastă vreme, întrat-au Tătarăi în Țara Leșască, de au prădat Podoliia și întorcându-să cu plian Tătarăi, sărit-au biiații Podoleni după Tătar și agiungându-i, întorsu-s'au Tătarăi la dânșii și mulți nemiși au perit. Perit-au și Mihai Bučațchii.

Iară în anul dela zidirea lumii 6947, au prădat Tătarăi Țara de Sus 1439
până la Botășeni; ars-au și târgul Botășenii. Și iară la anul, după acasta pradă, iarna, în luna lui Dechemvri, au prădat Tătarăi Țara de Ğos; ars-au Bârladul și Vasluiul.

Iară în anul dela Hristos 1439, venit-au soli dela Unguri la craiul leșesc, poftindu-l la crăiia unguriască, aflându-să pre atunce în mare grijă Ungurii de Turci, și poftiia solii ungurești pre Vladislav craiul leșăscu să-ș ia muiare pe o vară a sa, Elisafta, crăiasa lor, ce rămăsese văduvă. Deci, după multe svaturi a svetnicilor leșăști, măcar că Vladislav, craiul leșăscu, era om tânăr, nepriimind să-ș ia fămee văduvă și în vârstă, mai mult bătrână și grea; ce, pe svatul tuturor, au priimit și crăiia unguriască. Între alte tocmele, așezat-au și acasta: că, de va naște

---

va trebui craiului, scrie Stricovschie Carte XVII, začal II, la sfârșit.

Pre acastă vreme, au întrat Tătarăi la Podolia de au prădat și, întorcându-se cu pleanul Tătarăi, au sărit bieții Podoleni pre urma lor, pre care agiungându-i și biruiți de Tătară, mulți nemeși din Podoliia au perit; unde și Mihai Bučatskie au căzut în război.

Iară la anul 6947, prădat-au Tătarăi țara până la Botoșani; ars-au târgul 1439
Botoșanii. Și iar la anul după acastă pradă | la Dechemvrie, au prădat 76v
Tătarăi Țara de Ğos; ars-au Bârladul și Vasluiul.

În anul dela Hristos 1439, venit-au soli dela Unguri, poftind pre Vladislav, craiul leșesc, la crăiia ungurească, aflându-se pre acea vreme în mare grijă Ungurii de Turci; anume acești soli era veniți: Ioann episcopul Sighinului, Matei Taloneanul, starostele Dalmații și a Carvanului, și Emeric Marchelin, postelnicul Siliției și poftiia acești soli ungurești pre Vladislav să-și ia muiare pre văduva Elisafta, crăiasa lor.

După multe sfaturi a sfetnicilor leșăști, măcar că Vladislav craiul leșăsc, fiind încă om tânăr, nesuferind să-și ia muiare în vârstă, mai mult bătrână și îngrecată, iară pre sfatul tuturor au priimit și crăiia ungurească, și între alte tocmele și acasta s'au așăzat: ca, de va naște

---

18: și între C.

Elisafta crăiasa făt, şi de va trăi să siliască craiul Vladislav cu agiutoriul său, să-l pue craiu Bohemii, iară crăiia unguriască să fie asupra lui Vladislav şi a săminției lui. Şi pentru ačasta tare să nevoia Ungurii, mai mult pentru grijea ce avea despre Turci, că încă fiind viu Voiceh Albert, craiul ungurescu, au fostu trimis sultan Murat sol la craiul leşăscu, Vladislav, făgăduindu-i bani şi 100.000 oaste să-i dea, numai să să rădice asupra lui Voiceh, craiului unguresc. Şi au zăbăvit solii turceşti la Cracău, până ce au luat răspunsu că Ungurii de bună voe a lor au dat crăiia unguriască lui Vladislav, craiului leşăscu.

59v Stătut-au dar Vladislav, craiul | leşescu, şi craiu unguresc, şi încă fiind solii ungureşti în Cracău, la Vladislav craiu, iată de olac vini veste că au născut făt, crăiasa Elisafta.

Războiul lui Vladislav craiul leşăscu şi unguresc č'au avut cu sultan Murat la Varna şi au perit Vladislav craiu în războiu

Acest craiu Vladislav era, cum s'au pomenit mai sus, craiu leşăscu şi unguresc, pe vremea ce împărăţiia Ioan Paleolog, împăratul grecesc, la Ţarigrad, fiind în mare grijă de Turci, că den zi în zi îmbla să ia

---

crăiasa Elisafta făt, atuncea să silească craiul Vladislav să-l pue cu agiutoriul său craiu Bohemii; iară crăiia ungurească să fie asupra lui Vladislav şi a săminției lui. Şi ačasta tare siliia Ungurii, mai mult pentru greu ce avea despre Sultan Murat, împăratul turcesc, căci încă fiind viu Voiceh Albert, craiul unguresc, au fost trimis sultan Murat sol la Vladislav, craiul leşăsc, făgăduindu-i şi bani şi 100.000 de oaste să-i dea, numai să să rădice asupra lui Voiceh, craiului unguresc. Şi au zăbovit solii turceşti la Cracău, până ce atuncea au luat răspuns, precum Ungurii de bună voia lor au dat crăiia ungurească lui Vladislav, craiului leşăsc.

Stătut-au dar acest Vladislav, craiul leşăsc şi craiu unguresc; iar aflându-se încă solii ungureşti la Cracău, la Vladislav craiul, iată de olac le-au dat veste, cum crăiasa Elisafta au născut făt.

Aicea să scrie povestea crăiei lui Vladislav, cum au stătut craiu unguresc, şi să va pomeni şi de războiul lui la Varna, ce au avut cu sultan Murat, împăratul turcesc.

[Acest capitol lipseşte din grupa manuscrisului tip B.]

6: de oaste C. 31: la Varna din A.

Țarigradul, cum luasă și alte țări de supt stăpâniia Grecilor. Deci împăratul grecesc pururea scriia la Vladislav craiu și la Iangul, domnul Țărăi Ungurești cei den mijloc, Ortamağar, să nevoiască să vie să dea ağutoriu împrotiva Turcilor, ca să să izbăvască creștinii de încunğurarea păgânilor, și făcând acea izbândă, îl va încununa cu stimă împărătiască și nu să va mai chema craiu, ce împărat.

Iară craiu Vladislav cu Iangul Domnul, înțălegând pofta împăratului, le era aminte și cerca vreme să să râdice asupra Turcilor pentru volniciia creștinilor. Și oblicind că sultan Murat s'au dus la Magnisiia să să odihniască ca un om bătrân și lăsasă în locul său împărat pre fiiu-său, sultan Mehmet, om tânăr, neștiutoriu rândul oștilor, s'au gătit cu tărie mare și au trecut Dunărea și prădară și arsără satele bulgărești și agiunsără până la Varna, de o luară.

Iară Turcii nemic de ac̆asta nu grijiia, că, fiind tânăr sultan Mehmet, îmbla tot la vânat și la alte dezmierdăciuni. Iară vizirii, ce era pregiur dânsu, au scris la sultan Murat numai să vie cum mai curund, că iaste în cumpănă să piară împărățiia lor, că sultan Mehmet nu-i ascultă de ce-l sfătuescu ei. Atunce, sultan Murat îndată au vinit până împrotiva Țarigradului, la Schider peste Boaz; iară în c̆asta parte, eșisă-i oștile în tâmpinare cu Halil Pașa. Au poroncit sultan Murat împăratului grecescu, lui Ioan Paleolog, să-l triacă cu vasă în c̆asta parte de peste Boaz, să nu facă zăbavă cu trecătoarea pe la Calipoli, pe unde-i era a trece, că apoi vor strâca pacea ce avea între sine.

Iară împăratul | grecesc, Ioan Paleolog, de frică au trimis de au trecut 60r
pre soltan Murat cu toată oastea c̆'au avut, drept pre la Beșictaș, pe lângă Țarigrad.

Atâta minte avu împăratul grecesc, Ioan Paleolog, cu svetnicii lui și nu socotiră becisnicii, că Vladislav craiu pentru dânșii vinisă asupra Turcilor; că, de s'ar fi zăbăvit sultan Murat cu trecutul pre la Calipoli, să nu-l fie trecut dreptu pre la Țarigrad, s'ar fi zăbăvit și ari fi lovit Ungurii pre soltan Mehmet singur și ar fi izbândit Vladislav craiu și ar fi prinsu și pre sultan Murat.

Atunce sultan Murat au și mărsu la Unguri la Varna și <s'au> împreunat cu sultan Mehmet și s'au lovit cu Ungurii tare și înfrânsără Ungurii pre Turci și-i tăiară foarte tare, cât să împuținasă călărimea

Turcilor; numai cu pedestrimea rămăsese sultan Murat. Să sfătuiră Turcii să fugă că pierdusă nădejdea; ce, enicerii n'au lăsat, măcar să piară până la unul, n'or fugi, ce cu toţii să stea.

Deci, Ungurii simeţindu-să, s'au sfătuit să-i mai dea războiu Turcilor și să facă năvală tocma la corturile împăraților. Iară Iangul, domnul unguresc, au zis cătră craiul și cătră toţi boiarii, să margă el întâi cu o samă de oști, să facă năvală la Turci și la cortul împăratului, că-i părea că va izbândi; iară, neputând izbândi, atunce lesne va fi să vie și craiul pe urmă cu toată oastea, să facă năvală. Şi plăcu tuturor acel sfat, că toţi cunoștea că va face Iangul izbândă, fiind om înțăleptu și vitiaz bun.

Ce craiul, fiind tânăr, n'au ascultat, ce s'au protivit celor ce era pre lângă dânsul şi-i zicea că, dacă va izbândi Iangul, să va vesti numele lui. Deci așea s'au înșălat craiul și îndată poronci de au dat în trâmbiță şi încălecară beţi, ameţiţi și fără de niceun cumpăt. Dederă năvală asupra porţii împăratului, unde era enicerii, și să făcu un războiu iute și tare și năvăliia la cortul împăratului și să făcu moarte mare și cumplită, cât era numai să dea dos sultan Murat. Ce enicerii nu l-au lăsat, zicându-i
60v că: « numai | ce-ţ caută a muri aicea cu toţi, cu noi, într'altu chip nu poate fi ». Şi dând năvală craiul tocma în cortul împăratului, fără sâială și fără cumpăt, iară un enicer dede de-i tăe amândoaă pičoarele cele denainte a calului de supt craiul, tocma denaintea împăratului, și îndată-l sfărâmară pe craiul în mici bucăți și-i luară capul de-l pusără într'o suliţă și-l purtară pen tabără. Iară oştenii lui craiu începură a fugi și Turcii a-i goni, tăindu-i și luându-i în robie, și mai mulți s'au înnecat într'o baltă mare de lângă Varna. Acestea toate le-au făcut svatul cel rău și turbat de vin.

Iară Iangul, încă până a nu da craiul războiu Turcilor, au cunoscut că va petrece craiul așea; ce de acolea ș'au luat oastea și s'au îndelungat și s'au dus în țara sa, de nime nedodeit.

Atâta avum a pomeni războiul lui craiu Vladislav la Varna, și lăsăm să scrie Ungurii de aicea înnainte, iar noi ne întoarcem la rândul istoriei noastre.

27: turburat C.

De fičorii lui Alexandru Vodă

Iară, după ce s'au împărțit frații, Iliiaș Vodă și cu Ștefan Vodă, cu
țara, precum s'au pomenit mai sus, aflând vreme Ștefan Vodă să să
mântuiască de frate-său, Iliiaș Vodă, l-au prinsu cu vicleșug, poftin-
du-l la sine, ca pe un frate, și i-au scos ochii în anii dela zidirea lumii
6952. Pentru ačastă orbire a lui Iliiaș Vodă de frate-său, Ștefan Vodă, 1444
nemic nu scrie cronica leșască, ce numai în letopisățul țărăi am găsit
scris. Iară, după ce au orbit pre Iliiaș Vodă, au mai domnit împreună
7 ani și au murit Iliiaș Vodă. După aceia au mai domnit Ștefan Vodă
5 ani.

Iară noi ne întoarcem la rândul nostru.

După ce s'au împărțit frații Iliiaș Vodă și cu Ștefan Vodă cu țara, precum
s'au pomenit mai sus, au aflat vreme Ștefan Vodă ca să se curățească de
frate-său, Iliaș Vodă; l-au prins cu vicleșug, poftindu-l la sine, ca pe un
frate, și i-au scos ochii în anii 6952. De ačastă | orbire a lui Iliiaș Vodă, 1444
nimic letopisețele leșești nu scriu, ci numai la letopisețul moldovenesc am 77r
aflat scris. Și scrie că după ce au scos ochii Ștefan Vodă lui Iliiaș Vodă, au
domnit amândoi ** ani și au murit Iliiaș Vodă. După aceia au mai domnit
Ștefan Vodă 5 ani. Lăsat-au Iliiaș Vodă pre urmă fečor pre Roman Vodă și
Ștefan Vodă pre Pătru Vodă.

Pentru feciorii lui Alexandru a utilizat izvoarele: Gr. Ureche Vornicul și Simion Dascălul, *o. c.*, p. 17, 21; Cromer, *l. c.*, p. 310, 311, 317; Bonfinius, *o. c.*, p. 298 și Strjkowski, *l. c.*, p. 583, 585; pentru războiul lui Vladislav la Varna, Bonfinius, pp. 324—336.

Domniia lui Roman Vodă fičorul lui Iliiaş Vodă şi războaele č'au avut cu Pătru Vodă fičorul lui Ştefan Vodă

CAP XIX

După moartea lui Iliiaş Vodă, rămas-au la domnie fiiu-său, Roman
Vodă, şi lui Ştefan Vodă au rămas fiiu-său, Pătru Vodă. Iară Roman
Vodă, neputând răbda atâta nedumnezărie a unchiu-său, a lui Ştefan
1448 Vodă, ce făcu cu tată-său, Iliiaş Vodă, în anul 6956, vorovitu-s'au cu
o samă de boiari şi au prinsu pre unchiu-său, Ştefan Vodă, şi i-au |
61r tăiat capul şi au apucat Roman Vodă domniia ţărăi.

Ce nu-i îngădui Pătru Vodă, fičorul lui Ştefan Vodă. Simţind Pătru
Vodă, că îmbla Roman Vodă să-l omoară cu vicleşug, i-au căutat deo-
dată lui Pătru Vodă a da cale văru-său, lui Roman Vodă, şi au pribegit
1449 la Unguri în anul 6957. După ce au pribegit Pătru Vodă în Ţara

---

Domniia lui Roman Vodă fečorul lui Iliiaş Vodă şi de războae ce au avut cu Pătru Vodă

CAP XXI

1448 După mortea lui Iliiaş Vodă, în anul 6956, neputând răbda Roman Vodă,
fečorul lui Iliaş Vodă, atâta nedumnezeire a unchiu-său, lui Ştefan Vodă,
ce au făcut cu tată-său, Iliiaş Vodă, s'au vorovit cu o seamă do boiari de curte
şi au prins pre unchiu-său Ştefan Vodă şi i-au tăiat capul şi au apucat Roman
Vodă domniia ţărăi.

Ci nu i-au putut îngădui Pătru Vodă, fečorul lui Ştefan Vodă. Simţind
Pătru Vodă că umbla Roman Vodă să-l omoară cu vicleşug, i-au căutat de-
odată lui Pătru Vodă a da cale văru-său, lui Roman Vodă, şi au pribegit la
1449 Unguri în anul 6957. După ce au pribegit Pătru Vodă în Ţara

Unguriască de nevoia văru-său, lui Roman Vodă, n'au zăbăvit, ce curundă vreme, agiutorindu-l Ioan Huniiad, vestit pre atuncea otcârmuitoriu Ţărăi Ungureşti, au vinit cu oaste unguriască şi au împinsu pe văru-său, Roman Vodă, den ţară, după ce domnisă un an, şi s'au aşezat Pătru Vodă la domniia ţărăi.

Iară Roman Vodă au năzuit la craiul leşăscu, Cazimiriu, fiindu-i văr primare.

Aicea am socotit să ne întoarcem puţin iar înnapoi

După peirea lui craiu Vladislav la Varna, mare jele s'au făcut în toată crăiia leşască de peirea craiului lor; şi înţălegând că Ungurii ş'au ales craiu pe Ladislav, fičorul lui Arbert Voiceh, č'au fostu craiu mai nainte de Vladislav, č'au perit la Varna, fiind Ladislav copil numai de 5 ani, strânsu-s'au şi Leşii al doile an după peirea craiului lor; căci nu crezusă îndată pentru perirea craiului, viindu-le veşti într'alt chip. Iară pe urmă înţălegând Leşii că Ungurii ş'au pus craiu, cum s'au pomenit mai sus, pre Ladislav, atunce şi Leşii s'au strânsu la cetate la

---

Ungurească, de nevoia văru-său, lui Roman Vodă, n'au făcut zăbavă, ci curândă vreme ağutorându-l Ioan Huniad, vestit pe acele vremi ţiitori şi ocârmuitori Ţărăi Ungureşti, au venit cu oaste ungurească şi au împins pe văru-său, Roman Vodă, din ţară, după ce domnise un an, şi s'au aşăzat Pătru Vodă la domnia ţărăi.

Iară Roman Vodă au năzuit la craiul leşesc, Cazimir, fiind văr primare craiului leşăsc.

Şi aicea socotim să ne întoarcem puţin înnapoi

După perirea lui Vladislav al treilea, crai leşăsc şi unguresc, la Varna, cum s'au pomenit mai sus, mare jale s'au făcut în toată crăiia leşască de perirea craiului lor; şi înţelegând că Ungurii ş'au ales craiu pe Ladislav, fečorul lui Albert Voiceh, ce fusese craiu unguresc | mai nainte de Vladislav, craiul le- 77v
şesc, care au perit la Varna, fiind copil Ladislav de 5 ani, s'au strâns şi Leşii la 23 a lui Aprilie pe calindariul lor, al doilea an după perirea lui craiu Vladislav. Căci nu crezuse îndată de perirea craiului, viindu-le veşti într'alt chip, cum l-ar fi luat în robie Turcii. Unii zicea că iaste dus în Ţarigrad, alţii la Veneţiia, alţii la alte locuri. Iară pe urmă înţelegând că Ungurii ş'au pus şi craiu, cum s'au zis mai sus pe Ladislav, atuncea şi Leşii s'au strâns la cetate la

1445 Siragi în anul dela Hristos 1445. Acolo au socotit; din svatul lui Zbi-
gnev cardenalului, au ales craiu pre Cazimiriu, al doile fičorul lui Vla-
dislav Iaghelo, craiul leșăscu, și l-au coronit în Cracău în **.
Iară Roman Vodă, după ce au năzuit la Cazimir craiu și arătându-i
strâmbătatea despre văru-său, Pătru Vodă, i-au răspunsu, că, după ce
să va pogorî în Țara Rusască, îi va da răspunsu. Iară, pogorîndu-să
craiul spre Țara Rusască, și la Liov eșit-au înnaintea craiului muma lui
Roman Vodă, mătușea craiului, având cu sine 200 de Moldoveni, agiu-
toriu fiiu-său, lui Roman Vodă. Gătisă craiul câtăva oaste într'ağutor
lui Roman Vodă, să margă asupra lui Pătru Vodă, ce, dacă au înțăles

---

1445 Siragi, în anul dela Hristos 1445. Acolo au sfătuit din socoteala lui Zbignev
Cardinalului, ca să aleagă craiu pre Cazimir cneazul Litvei, fratele lui Vladislav
craiul leşesc şi unguresc, perit la Varna, şi îndată au trimis soli la Litfa, să
poftească pe Cazimir Cneazul la crăiia leşască, la săimul la Petricov. Iară Cazi-
mir au pornit pre solii leşeşti cu răspuns îndoit, zicând: că el însuş pentru jalea
frăține-său, lui Vladislav Craiului, nu poate să meargă la săimul dela Petricov.
Ci au trimis solii săi pre Rafivil, pre Cherzgal şi pre Pață, în luna lui Septemvrie.
Iară, neplăcând Leşilor răspunsul lui Cazimir, de iznoavă au trimis la Cazimir
opt boiari de sfat, să-l aducă cu tot deadinsul la crăie pe Cazimir; și, de n'ar
priimi, sau ar mai lungi cu voroavele, să-i spue solii că-ş vor cerca alt craiu. Ci
Cazimir tot sta îndoit, că şi boiarii Litfei nu era bucuroşi să-i lase Cazimir, căci
l-au cunoscut om îndrăzneț la lucrurile războaelor. Iar muma lui Cazimir îl
sfătuia ca pre un fečor să asculte sfatul cel mai de folos; ci tot aşa au răspuns
Cazimir solilor leşăşti, să aştepte cu săimul dela Petricov, până să va mai sfă-
tui cu boiarii Litfei. Strâns-au săim Cazimir Craiul, cneazul, la Vilna
1446 în Litfa în anii dela Hristos 1446, în luna lui Ghenarie. Acolo s'au strâns
Litfa toată şi au răspuns Leşilor să mai aştepte cu alesul craiului nou;
că, într'alt chip de vor vrea să facă Leşii, să vor scula cu toată puterea
asupra lor. Ci au căutat Leşilor şi de nevoe a aştepta. Şi aşa, pentru să
scurtăm voroava, au ales pe Cazimir, al doilea fečor a lui Iaghello, craiul
leşesc, coronit în Cracău.
Iară Roman Vodă, după ce au năzuit la craiul leşesc Cazimir şi arătând |
78r strâmbătatea despre văru-său, Pătru Vodă, i-au răspuns, cum, după ce să va po-
gorî în Țara Rusască, îi va da răspunsul lui Roman Vodă. Şi aşa, pogorîndu-se
Cazimir Craiul spre părțile ruseşti şi la Liov, au eşit înnaintea craiului muma
lui Roman Vodă, mătuşa lui craiu, având cu sine 200 de Moldoveni, agiuto-
riu fiiu-său, lui Roman Vodă, asupra lui PătruVodă. Gătise craiul Cazimir câ-
teva oşti întru ağutoriul lui Roman Vodă, să meargă asupra văru-său, lui Pătru
Vodă, ci, după ce au înțeles

craiul că au murit Roman Vodă, otrăvit de văru-său, Pătru Vodă, s'au pogorît craiul la Camenițā; | era cu craiul voevoziile: Primislii, a Liovului, a Helmului și a Podoliei. Și viind craiul la Camenițā, îndată au trimis soli la Pătru Vodă să margă înnaintea craiului, să facă giurământu — scriu cronicarii leșăști — și să-i dea pre Mihail Cneaz, fičorul lui Jicmontu, cneazul de Litva. 61v

Iară Pătru Vodă, văzindu-să mântuit de nepriiatinul său, Roman Vodă, au răspunsu solilor crăești: pentru giurământu iaste gata aicea și înnaintea lui craiu să margă nu s'au apărat, numai să nu fie chemat cu vreun vicleșug; iară, pre Mihailo să-l dea, nu i să cade pre cela ce au năzuit la dânsu, ca să nu-ș piarză credința, nice craiului socotește că nu-i va fi cu cinste; iară den țară îl va goni, precum au și făcut; peste puțină vreme l-au gonit Pătru Vodă den țară; care au mărsu la Tătar și multă pagubă au făcut Leșilor în Podoliia.

Așijdirea la anul dela Hristos 1449, acel Mihailo, împreunându-să cu Tătarăi, au lovit în țara Sibirului și au luat Starodubol, Novogrodul și alte multe cetăți rusăști. Acestu Mihailo, fičorul lui Jicmontu, 1449

---

că Roman Vodă au murit otrăvit de văru-său, Pătru Vodă, s'au pogorît craiul la Camenițe. Era cu craiul voevoziile: Primisliia, Liovului, a Helmului și a Podoliei. Și, viind craiul Cazimir la Camenițā, îndată au trimis solii săi la Pătru Vodă, pe Ozdrozov voevodul Țărăi Rusești și pe Conețpolskii cașțalanul Sandomirului și starostele de Premislea, să meargă singur Pătru Vodă înnaintea craiului, să facă jurământ — scriu cronicarele [sic] leșăști — și să-i dea pre cneazul Mihail, fečorul lui Jicmont, cneazul de Litfa.

Iar Pătru Vodă, văzându-se și mântuit de nepriiatenul său, Roman Vodă, au răspuns solilor leșești: cât pentru jurământ, iaste gata aicea și înnaintea lui craiu să margă, nu s'au apărat; numai să nu fie chiemat cu vreun vicleșug. Iar pre Mihail să-l dea, nu i să cade pre acel ce au năzuit la dânsul, ca să nu-și piarză credința, nici craiului socotește că nu-i va fi cu cinste; iar din țară îl va goni, precum au și făcut; peste puține vreme l-au gonit pre Mihailo Pătru Vodă din țară, care au mers la Tătar, la hanul Crâmului, și mare pagubă au făcut Leșilor în Podolia.

Așijderea, pre urmă, la anul 1449, cu aceiași Tătari, acel Mihailo împreunându-se, au lovit Țara Sibirului și au luat Starobudul, Novrogrodul și alte multe cetăți rusești. Și aicea, de vreme că am pomenit de acel Mihailo, am socotit să însămnăm pricina fugirii lui din Țara Leșască, spre aceste părți. 1449

Acest Mihailo, fečorul lui Jicmont,

cneazului de Litva, după peirea lui craiu Vladislav la Varna, și el nedejduia că va apuca crăiia leșască. Iară, după ce stătu Cazimiriu craiu, el au vinit la craiul și s'au rugat de cneziia tătâne-său, lui Jicmontu, la Litva. Ce, văzind Mihailo că nemic nu isprăvește, cunoscând pe craiul cu ură asupra sa, au fugit den Litva la Mazoviia, la socru-său, apoi la Prusi, apoi la Smolensca și, neputându-să mistui, au vinit pen Țara Unguriască în Moldova, la Pătru Vodă.

Cazimiriu, craiul leșăscu, după acea solie, grăbindu-să să margă în Litva pentru seimul Novogrodului, luând veste de Pătru Vodă că vine la Hotin să facă ğurământu sângur lui craiu Cazimiriu, au trimis craiul patru boiari de ai săi la Hotin, la Pătru Vodă, iară craiul au purces la Litva, neașteptându vinirea solilor săi. Iară Pătru Vodă au ğurat înnainte solilor leșăști împreună cu boiarii săi, cum vor fi cu priință lui craiu.

62r Iară încă fiind craiul la Camenița, să fie vinit sol dela hanul | Crâmului la craiul, îndemnând pre craiul asupra lui Pătru Vodă. Iară cu ce răspunsu îl va fi întorsu pre acel sol tătărăscu, nu scriu istoricii leșești, numai însămniază că pe taină l-au pornit.

---

cneazului Litvei, după perirea lui Vladislav, craiul leșesc, la Varna, și el nădăjduia că va apuca crăiia leșască. Iară după ce au stătut Cazimir, pe acea vreme, rugându-se craiului de cneziia tătâne-său la Litfa, | 78v ci, văzând Mihailo că nimic nu isprăvește și cunoscând pe craiul cu ură asupra lui, au fugit din Litfa la Mazovia, la socru-său, tatăl muerii sale, și de acolo la Prusi; ci și acolo văzând că nu va putea trăi, s'au dus la Smolensca, și de acolo pen Țara Ungurească, au venit la Pătru Vodă, în Moldova.

Cazimir, craiul leșesc, după acea solie, grăbindu-se să meargă în Litfa, pentrucă să apropiia vremea săimului Nevrogrodului, luund veste de Pătru Vodă că vine la Hotin să facă jurământ singur lui craiu, Cazimir Craiul au trimis patru soli la Pătru Vodă, la Hotin, iar craiul, neașteptând venirea solilor săi, au purces la Litva — scrie Cromver cartea XXII —. Iară Pătru Vodă au jurat înnaintea solilor leșești împreună cu toți boiarii țărăi, cum vor fi cu priință lui craiu.

Iară, încă fiind craiul la Camenița, să fie venit sol dela hanul Crâmului, la craiul Cazimir, îndemnând pe craiul asupra lui Pătru Vodă. Iar, cu ce răspuns îl va fi întors craiul pre acel sol tătărăsc, nu scriu istoricii leșăști, numai însemnează zicând că pe taină l-au pornit.

Scrie letopisățul țărăi, că acest Pătru Vodă să fie dat cetatea Chiliei Ungurilor; iară pentru ce au dat-o nu însămniază; nice cronicarii leșăști nemic de ačasta nu scriu.

Bine încă nu ağunsu craiul în Litva, iară Tătarăi au întrat în Țara Leșască la Podoliia, de au ars-o și au prădat; ce la întorsu, zic, că i-au lovit la strâmtori Theodor Buceațchii staroste și au scos tot plianul.

În anul dela Hristos 1448, Ioan Huniad, otcârmuitoriul Țărăi Un- 1448
gurești, după ce au perit Vladislav craiu la Varna, au purces cu oști asupra Turcilor; ce, den vicleșugul lui Gheorghie Dispot, domnul sirbăscu, fiind încunğurat Huniiad de Turci în câmpii Merulii, la marginea Bolgarilor, au pierdut Huniiad războiul și au perit creștini optu mii; și fugind Huniad, l-au prinsu Gheorghie Dispotul și au căutat lui Huniad a pune zălog la acel Gheorghie Dispot pe Vladislav, fiiusău cel mai mare, până i-au trimis prețul răscumpărării.

Iară Pătru Vodă, după ce au dat cetatea Chiliei Ungurilor, cum scrie letopisățul țărăi noastre, au mai domnit un an și au murit; iară câți ani au domnit peste tot nu scrie.

Acest Pătru Vodă să fie dat Chilia cetatea Ungurilor, scrie letopisețul moldovenesc, iară cronicarii leşeşti de ačasta nimic nu însemnează, pentru ce să fie dat Pătru Vodă acea cetate Ungurilor, aşa departe de ei fiind.

Iară Cazimir, craiul leşesc, bine n'au sosit în Litva, iar Tătarăi au întrat la Podoliia de au ars şi au prădat; ci la întors, la strâmtori, i-au lovit Theodor Buțaschi, starostea Podoliei, şi au scos mulți robi.

În anii dela Hristos 1448, Ioann Huniad, ocârmuitoriul Țărăi Ungureşti, 1448
după ce au pierdut războiul la Varna, unde au perit Vladislav, cum s'au pomenit, de iznoavă într'acestaş an au purces cu oşti asupra Turcilor; ci, din vicleşugul lui Gheorghie, despotul sârbesc, fiind încungiurat Huniiad de Sultan Murat, împăratul turcesc, în câmpii Merulii, la marginile Bolgarilor, au pierdut Huniad războiul, perind 8000 de creştini; şi fugând Huniad, l-au prins Gheorghie Despotul şi au căutat lui Huniiad a pune zălog la Gheorghie Despotul pre Vladislav, fiiul său cel mai mare, până au trimis prețul său de răscumpărare. |

Iară Pătru Vodă, după ce au dat cetatea Chiliei Ungurilor, cum scriu 79r
une letopisețe moldoveneşti, au domnit un an, iară peste tot cât au domnit nu scriu, au murit.

7: In anul dela zâdirea lumii 6958 C.

După moartea lui Pătru Vodă, au stătut domnu un Ştefan Vodă şi au domnit un an, precum scriu une letopisăţă a noastre, şi au murit. Apoi au domnit Ciubăr Vodă doaă luni. Scriu dentr'un letopisăţ lătinesc să fie adaos aceste domnii, ce eu în letopisăţăle leşăşti nu aflu; ce cum le-au fostu scurtă domniia, aşea li-i scurtă şi pomenirea lor.

Iară după acei domni, s'au rădicat domnu Bogdan Vodă, făcându-să fičor lui Alexandru Vodă celui Bun; ce, precum scrie Stricovschii în cartea istorii sale XL, zač. II, n'au fostu fičor cu cununie lui Alexandru Vodă. Acestu Bogdan Vodă s'au lovit cu Alexandru Vodă la
62v Tămăşeni, mai sus de Roman, şi după multă nevoinţă | au biruit Bogdan Vodă pre Alexandru Vodă. Într'acel războiu au perit Onciul Logofăt şi Coste şi Andronic şi alţii mulţi şi au apucat Bogdan Vodă domniia ţărăi.

După moartea lui Pătru Vodă, au stătut domn un Ştefan Vodă şi au domnit un an, precum scriu letopiseţele moldoveneşti, şi au murit. Iară după acel Ştefan Vodă, să fie domnit unul, anume Ciubăr Vodă, 2 luni. Scriu dintr'un letopiseţ letinesc să fie adaos aceste doao domnii, ci eu nicăiri n'am dat în letopiseţele leşăşti; ci, cum le-au fost scurtată domniia, aşa le-i scurtă şi pomenirea de dânşii.

1462 In anul dela Hristos 1462, semne de mirat s'au făcut, văzându-se pe ceriu după apusul soarelui cruce cu sabie zmultă între răsărit şi între apus.

Domniia lui Bogdan Vodă ce să numiia fečor lui Alixandru Vodă.

CAP XXII

Iară, după moartea lui Pătru Vodă şi acelor doi domnişori Ştefan şi Ciubăr, au stătut la domniia ţărăi Bogdan Vodă, făcându-se fečor lui Alixandru Vodă celui Bătrân; ci precum scrie Stricovschii la cartea istoriei sale XL, začalo II, n'au fost fečor cu cununie lui Alixandru Vodă acest Bogdan. Iară acest Bogdan Vodă s'au lovit cu Alixandru Vodă, Aprilie 22 дни, la Tămăşeni, aproape de oraşul Romanul, şi după multă nevoinţă, au biruit Bogdan Vodă pe Alixandru Vodă. Şi într'acest război au perit şi Onciul Logofătul şi Costea şi Andronic şi alţii mulţi şi au apucat Bogdan Vodă scaunul ţărăi.

3: un Ciubăr... C. 5-6: voroava C.

Iară Alexandru Vodă au fugit în Țara Leșască și au cerșut agiutor dela craiul leșăscu; și au trimis craiul pre Ioan Siniavschii cu Țara Rusască și cu Podoliia și au împinsu pre Bogdan Vodă și au apucat Hotinul și Niamțul și Sučava și s'au așezat Alexandru Vodă la scaon.

Iară Bogdan Vodă fără zăbavă, înțălegând că s'au întorsu Siniavschii în Țara Leșască, adunând oameni de pe unde au putut, și cu multă nevoință au scos pre Alexandru Vodă den domnie și den țară și au apucat domniia Bogdan Vodă.

Mers-au Alexandru Vodă iară la craiul leșăscu de s'au jeluit; și stând craiul multă vreme la svat la ce cale ari putea pune țara, aflându-să atâtea amestecături într'însa, o samă de svetnici zicea: de iaste voia lui craiu să ia toată Țara Moldovei supt stăpâniia sa, să scoață domnii dentr'însa și să facă ținuturi, să pue oamenii săi ğudeț, iară lui Alexandru Vodă să-i dea vreun olat în Țara Leșască, să-i fie pentru traiul său. Iară altor svetnici s'au părut acest sfat foarte cu greu și primejdios între un nărod nesuferitoriu de stăpâni streini; și cătră acestea,

---

Iară Alexandru Vodă au fugit în Țara Leșască și au poftit agiutoriu dela craiul; și au trimis craiul pre Ioan Sinevschie cu Țara Rusească și cu Podoliia și au împins pe Bogdan Vodă și au apucat Hotinul, Neamțul și Sučava și s'au așăzat Alixandru Vodă la scaun. Eu nu aflu să fie fost Bogdan Vodă, fečor lui Alixandru Vodă, ci celui bătrân Alexandru Vodă, însă nu cu cununie, precum scriu cronicarii | leșești, să iai aminte pre urmă. 79v

Iară Bogdan Vodă fără zăbavă, auzind că s'au întors Ioan Sinevschii în Țara Leșască, adunând oameni de pretutinderea și după multă nevoință, au scos pre Alixandru Vodă den domnie și din țară și au apucat domniia Bogdan Vodă.

Ci Alexandru Vodă, după ce s'au întors în Țara Leșască, de iznoavă au făcut jalbă la craiul Cazimir. Stătut-au craiul de ačasta multă vreme la sfat la ce cale ar pune țara, aflându-se atâta amestecături într'însa. O seamă de sfetnici sfătuia de zicea: de iaste voia lui craiu să ia toată țara Moldovei supt stăpânirea sa, să scoață domnii dintr'însa și să o facă ținuturi, să pue ğudețele sale pentr'însele, iar lui Alixandru Vodă să-i dea în Țara Leșască vreun olat pentru traiul său. Părutu-s'au altor sfetnici ačasta foarte cu greu lucru și primejdios într'un norod nesuferitor de stăpânii striini; și cătră ačasta,

---

6: Ioan Siniavschii C.

pentru legea și pentru megieșie aproape cu Turcii, carii să lățisă până în Dunăre, cu greu să socotiia lucrurile. Și zicea că mai bine iaste să să apere de după păretele altora, decât de după al său, de un vrăjmaș ca Turcul. Mai sănătos svat au aflat cestu de pe urmă, ca, cu putere streină și primejdie streină, mai lesne-i a să mântui de vrăjmași.

Și îndată pe boiarii moldoveni, ce era cu Alexandru Vodă în Țara Leșască aliasără pe Ozdrovoz, cu Conețpolschii, să ducă pe Alexandru Vodă în scaunul țărăi, carii au scos voevoziia rusască și avea și Moldoveni gloate mari. Și, dacă întrară în Moldova trei oști mari: Moldovenii cu domnu-său un polc, cu Podolenii era Bučațchii, iară cu altă
63r oaste era Conețpolschii, trecut-au | Nistrul pre la cetatea Hotinului, că era cetatea pre mâna oamenilor lui Alexandru Vodă.

Bogdan Vodă era atunce la Lipovățu. Iar Leșii, înțălegând de Bogdan Vodă aproape, au trecut Prutul să-i dea războiu; ce Bogdan Vodă, socotind că nu le va putea sta împrotivă, s'au tras la locuri strâmte, pentru să înșele pre Leși, și zăbăvind, să-i flămânzască. Așea i-au purtat den loc în loc până la apa Bârladului; iar el tot ținea pădurile și trimitea cu înșălăciune, că i-i voia să să plece lui craiu și, până va vini Alexandru

---

pentru megiiașii aproape cu Turcii, carii acum luase supt stăpânirea lor Bolgariia și țărmurile Dunării, cu greu să socotiia lucrurile, și zicea că mai bine iaste să se apere de după păretele altora, decât de după al său. Mai sănătos sfat au aflat ceste de pre urmă; ca cu putere striină și cu primejdie striină, mai bine iaste a să apăra și a să mântui de un vrăjmaș ca Turcul.

Și așa pe o seamă de boiari moldoveni, ce să afla pe acea vreme în Țara Leșască cu Alixandru Vodă, alesără pe Ozdrovoz, Conețpolschii, să ducă de iznoavă pre Alixandru Vodă în scaunul țărăi, carii au scos voevozie rusească și au avut și din Moldoveni gloate mari. Și deaca au întrat în Moldova trei oști mari: Moldovenii cu domn nou Alixandru Vodă un polcu, cu Podolenii era Bučațschii, iar pe altă oaste era Conețpolschii, care oaste au trecut Nistrul la Hotin supt cetate, că era cetatea pre mâinile oamenilor lui Alixandru Vodă.

Iară Bogdan Vodă era atunce la Lipovăț. Leșii, deaca au înțeles de el, au vrut să treacă Prutul, să-i dea războiu, ci Bogdan Vodă, socotindu-se că nu le va putea sta împotrivă, s'au dus la strimtori, pentru să tragă pre Leși la strimtori, și zăbovind, să-i flămânzească. Așa i-au purtat din loc în loc până la apa
80r Bârladului, iar el tot ținea pădurile și trimitea cu înșălăciune | cumu-i e voia să se plece lui craiu, și până va veni Alixandru

---

10: domnul lor C.

Vodă la vârstă, că era atunce de 15 ani, să ție Bogdan Vodă scaonul țărăi, făgăduindu-să, precum mărturisește Dlugoș, istoricul leșăsc, și Mehovie, 70.000 galbeni de aur turcești, iară, cum scrie Vapouschii 7000 de galbeni turcești să dea craiului pre an, și alte daruri multe făgăduia, numai să-l apere craiul de Turci.

Crezind Leșii aceste cuvinte a lui Bogdan Vodă, au lăsat să fie pre îngăduința lui și s'au întorsu Leșii cu oștile spre țara lor. Iară Bogdan Vodă să ascuțiia să-i poată vâna undeva. Ce simțind Leșii den oamenii lui Alexandru Vodă, că le zicea să nu să încriază lui Bogdan Vodă, ce să să păzască. Ce Leșii, fiindu mai mult cuprinși de înșălăčunea lui Bogdan Vodă, cum să să păzască, că era și simeți Leșii, până au fugit și un diiac a lui Bogdan Vodă la oastea leșască, de le-au spus să să păzască.

Atunce boiarii lui Alexandru Vodă sfătuia să încunğure pădurea să scape de meșterșugul lui Bogdan Vodă, că în pădure supusesă Bogdan Vodă oaste. Ce Leșii n'au ascultat, ce au întrat pen pădure să triacă și ș'au trimis carăle înnainte cu pârcălabul de Hotin și cu dânsul toți Moldovenii și Podolenii.

Deci, cându era la mijlocul pădurii, făcut-au năvală oastea lui Bogdan Vodă la carăle Leșilor; și apărându-să Leșii și Moldovenii ce era cu carăle,

---

Vodă mai la vârstă, că era atunce de 15 ani, să ție BogdanVodă scaunul țărăi, făgăduindu-se, precum mărturisește Dlugoș, istoricul leșesc, și Mihovie, 70.000 ughi turcești, iară cum scrie Vapomschie 7000 ughi turcești să dea craiului pe an, și alte daruri multe făgăduia, numai craiul să-l apere de Turci.

Crezând Leșii aceste cuvinte a lui Bogdan Vodă, au lăsat să fie pe îngăduința lui și s'au întors oștile spre țara lor. Iar Bogdan Vodă să ascuțiia să-i poată vâna undeva. Ci, simțind Leșii din oamenii lui Alixandru Vodă — că le zisese să nu să încreze Leșii lui Bogdan Vodă, ci să să păzească — ci Leșii fiind mai mult cuprinși de înșelăciunea lui Bogdan Vodă, până ce au fugit un diiac a lui Bogdan Vodă la oastea leșașcă, de le-au spus.

Atuncea boiarii lui Alixandru Vodă sfătuia să încungere pădurea, să hălăduiască de meșterșugul lui Bogdan Vodă, că în pădure supusese Bogdan Vodă oaste. Ci Leșii, fiind dârji, n'au vrut să asculte, ci au întrat să treacă pren pădure și ș'au trimis înnainte carăle cu pârcălabul de Hotin, și cu dânsul toți Moldovenii și Podolenii.

Deci, când era la mijlocul pădurii, au făcut năvală oastea lui Bogdan Vodă la carăle Leșilor; ci, apărându-se Leșii,

---

13: să sfătuia C. 15: în pădure C.

abiia au scăpat cu multă pagubă şi perire. Iară, când vru să între şi ceialaltă oaste leşască, atunce s'au ivit şi Bogdan Vodă cu toată oastea, cu multe stiaguri şi bučume, şi fără călărime, pedestrime multă.

63v Văzind aşea Leşii, s'au | tocmit de războiu şi au băgat în mijloc pe Alexandru Vodă; şi s'au bătut de mainte de apusul soarelui, până ce au înnoptat, perind de îmbe părţile, până s'au înglotit pedestrimea, care au făcut la strâmtori multă moarte în Leşi, tăind cu coasăle vinele cailor. Unde şi hatmanii Leşilor, vrând să îmbărbăteză pe ai săi, ş'au pus şi ei capetele, ales Pătru Ozdrovoz şi Neculaiu Porava şi Mihal Bučaţchii. Şi era izbânda la Bogdan Vodă, de nu ar fi dat ağutoriu Moldovenii lui Alexandru Vodă, carii trecusă peste pădure cu Podolenii, ce-i trimisesă cu carăle. Aciia s'au întorsu de au îmbărbătat pe cei pieritori şi au înfrântu pe oastea lui Bogdan Vodă de au dat dos şi au împlut pădurea. Şi au rămas izbânda la Leşi. Mulţi Leşi au perit într'acel războiu: Nievoerschie, Bienscovschii, Davidovschii şi alţii mulţi ca aceştea.

Iară Alexandru Vodă, cunoscând că nu să va aşeza la domnie, că pe vrăjmaşul său, Bogdan Vodă, măcar că-l înfrânsese atunce, iară niceo pagubă

---

abiia au scăpat cu multă pagubă şi perire. Deci vrând şi ceia oaste leşască să între, atunce s'au ivit Bogdan Vodă cu toată oastea, cu multe steaguri şi buciume şi fără călărime, pedestrime multă.

Văzând ačasta Leşii, s'au tocmit de războI şi au băgat în mijloc pre Alixandru Vodă; şi s'au întâmplat acest război a şasea zi după ce făcuse pace la Crasna; şi s'au bătut mai înnainte de apusul soarelui până ce au înnoptat, perind de amândoao părţile, până s'au înglotit pedestrimea, care au făcut la strâmtori multă moarte în Leşi, tăindu-i cu coasele vinele cailor. Unde şi hatmanii Leşilor vrea să îmbărbăteze pre ai săi, ş'au pus şi ei capetele ales: Pătru Osdroviş şi Nicolai Porava şi Mihai Bučaţschii. Şi era izbânda la Bogdan Vodă, de nu ar fi dat ağutoriu Moldovenii lui Alixandru Vodă, carii trecuse pădurea cu Podolenii ce-i trimisese cu carăle. Aceia s'au întors înnapoi de au dat inimă celor
80v peritori | şi au înfrânt pre oastea lui Bogdan Vodă şi au dat dosul a fugi şi au umplut pădurile. Şi aşa, cu vitejiia Moldovenilor, au rămas izbânda la Leşi, cei ce pierduse războiul. Mulţi Leşi au perit în războiul acela: Nievoerschie, Biesovschie, Davidovschii şi alţii mulţi ca aceştea.

Iară Alixandru Vodă, cunoscând că nu să va putea aşeza la domnie, că pre vrăjmaşul său, Bogdan Vodă, măcar că-l înfrânsese într'acea dată, iară nicio pagubă

11: peste Dunăre C. 12—13: pietori A. 32: aleşi B şi B[1].

nu-i făcusă. Că Bogdan Vodă și cu oamenii săi, cumu-ș era deprinși a ținea pădurile, de să și răschirasă, îndată s'au strânsu și s'au bulucit să lovască pre Leși, știindu-i slăbiți de tot. Ce, ințălegând Leșii împreună cu Alexandru Vodă, temându-să să nu-i lovască fără veste, n'au mai așteptat, ce s'au bulucit cu Alexandru Vodă și s'au tras de grabă spre Țara Leșască. Însă nu au lăsat Leșii trupurili hatmanilor săi, ce pe Pătru Ozdrovoz ducându-l la Liov, l-au îngropat acolo; și acolo în Liov, frate-său, episcopul Liovului, de jelea frăține-său, după ce l-au îngropat, au murit și el.

Scrie Cromver la cartea sa XXII, că, după ačastă bătae a Leșilor cu Bogdan Vodă, ințălegând Tătarăi de perirea Leșilor în Moldova, curund au întrat în Podoliia de au prădat și Țara Rusască, până la Grodec, mai sus de Liov, și până în marginea Țărăi Bălzii.

Scrie Cromver că, după ce au sosit Alexandru Vodă în Țara Leșască, au mărsu la craiul împreună cu mumă-sa, doamna Mariia, la Sambor, că acolo vinisă craiul de după săimul den Litva. Rugatu-s'au craiului de ağutoriu fiiu-său, lui Alexandru Vodă, să-i dea împrotiva

---

nu-i făcuse, că Bogdan Vodă cu oamenii săi, cumu-ș era învățați a ține pădurile, măcar că să rășchirase din războí prin păduri, n'au pierdut nădejdea, ci de iznoavă s'au strâns și s'au tăbărît să lovească pre Leși că-i știia slăbiți de tot. De ačasta ințelegând Leșii împreună cu Alixandru Vodă, văzându-se slăbiți de tot ağutoriul, măcar că deodată înfrânsese pe Bogdan Vodă, iară al doilea rând nu era nădejde, știind că lui Bogdan Vodă puțină pagubă în oaste îi făcuse, iară din oastea leșască mulți perise. Văzând că nu le slujaște norocul, nu s'au apucat de scaun, nici au așteptat al doilea războí, temându-se să nu-i lovească fără veste Bogdan Vodă, cu oaste tocmită și să nu petreacă mai rău decât întâi; bulucindu-se cu Alixandru Vodă cu toții s'au tras de grabă spre Țara Leșască. Însă Leșii n'au lăsat trupurile hatmanilor săi, ci pe Pătru Ozdroviș ducându-l la Liov, l-au îngropat în Liov. Frate-său, arhiepiscopul Liovului, de jalea frăține-său, după astrucarea frăține-său, au murit. Era pe acea vreme acel episcop vestit om pentru învățătura.

Scrie Cromver la cartea sa XXII, că după acea bătae a Leșilor de Bogdan Vodă, curândă vreme, ințelegând Tătarăi de perirea Leșilor în Moldova, au întrat în Podolia de au prădat și Țara Rusească, până la un târgșor, anume Grodec, mai sus de Liov și până la marginile Țărăi Belzii.

După ce au sosit Alixandru Vodă în Țara Leșască — scrie Cromver — de iznoavă împreună cu mumă-sa, doamna Mariia, s'au dus la Cazimir Craiul, pre carele l-au aflat la Simbor, venit dela săimul Litfei, rugându-se craiului de ağutoriu fečorului său, lui Alixandru Vodă, împotriva

64r lui Bogdan Vodă. Ce, pentru să să mântuiască | craiul de acea doamnă, au răspunsu că la săimul viitoriu a socoti.

Iară Bogdan Vodă, văzindu-să curățit de Alexandru Vodă, s'au așezat în domnie. Și după doi ani a domniei sale — scrie cronicariul leșăscu — că unul de ciia ce era cu Alexandru Vodă, anume Pătru, fečor nu cu cununie lui Alexandru Vodă celui Bătrân, văzindu că craiul leșăscu gătează oaste, îndemnat de Alexandru Vodă, asupra lui Bogdan Vodă, întrat-au în țară acel Pătru fără veste și aflând pe Bogdan Vodă bat, l-au omorît. Și cu vicleșug despre Alexandru Vodă, au apucat scaonul țărăi și au pus gând cum ari putea să omoară și pe Alexandru Vodă. Așea scrie Cromver istoricul. Iară letopisățul nostru scrie că, după ce au domnit Bogdan Vodă 2 ani, au vinit fără veste Pătru Vodă Aron și au aflat pre Bogdan Vodă la sat, la Răuseni, den ğos de Sučava, și l-au lovit vineri, în răvărsatul zorilor, Octomvrie 16; și acolo i-au tăiat capul lui Bogdan Vodă și au stătut domnu Pătru
1455 Vodă Aron în anii dela Hristos 1455, iară dela zidirea lumii 6963.

---

lui Bogdan Vodă. Ci craiul, pentru să se mântuiască acea dată de acea doamnă Mariia, au dat răspunsul, cum la săimul viitor va socoti craiul. |
81r Iară Bogdan Vodă, văzindu-se curățit de vrăjmașii săi, s'au așăzat la scaun. Şi după doi ani ai domniei sale — scrie cronicariul leşăsc — precum unul din cei ce era cu Alexandru Vodă, anume Pătru, fečor după gard a lui Alexandru Vodă Bătrânul, văzând că craiul leșesc Cazimir gătează oşti asupra lui Bogdan Vodă, fiind îndemnat şi de Alexandru Vodă, întrat-au acel Pătru, fără veste, făcându-se fečor de domn, precum s'au zis mai sus, au aflat pe Bogdan Vodă bat şi l-au omorît. Şi cu vicleşug despre Alixandru Vodă au apucat scaunul țărăi, şi îndată acest Pătru Vodă au pus gând cum ar putea cu vicleşug să omoară pre Alixandru Vodă.

Ačastă poveste scrie şi Cromver, cronicariul leșesc. Iară letopisețul moldovenesc scrie, precum că, după ce au domnit Bogdan Vodă doi ani, au venit fără veste Pătru Vodă, ce l-au poreclit Aron Vodă, şi au aflat pe Bogdan Vodă la sat la Răuseni din ğos, şi l-au lovit vineri Octomvrie 16 zile, în vărsatul zorilor şi acolo i-au tăiat capul lui Bogdan Vodă. Apoi au stătut la domnie
1451 Pătru Vodă Aron, fiind anii dela Hristos 1451, iară dela facerea lumii 6959.

15: corectat cu cerneală mai nouă din 1451; 1451 C. 20: a lui apoi Alexandru.... B şi B[1].

Pentru acest capitol a utilizat izvoarele: Gr. Ureche şi Simion Dascălul, *o. c.*, pp. 21—23—27; Bonfinius, 337, 338, 339, 341, 342 şi Cromer, *l. c.*, p. 337, 338, 339, 340 şi Strjkowski, *Carte 20 zac. 21*, p. 584.

Domniia lui Pătru Vodă Aron

CAP XIX

Alexandru Vodă, văzindu-să amăgit de Pătru Vodă Aron, ce să făcea fičor lui Alexandru Vodă, scrie Cromver în carte XXII, că iar să fie luat ağutor dela craiul leşăscu asupra lui Pătru Vodă şi l-au aşezat în domniia ţărăi. Iară letopisăţul ţărăi noastre scrie că au vinit Alexandru Vodă, tatăl lui Bogdan Vodă, cu oaste asupra lui Pătru Vodă Aron şi au avut războiu la Movile; ce nenărocirea lui Alexandru Vodă, nice aicea nu i-au slujit să izbândiască, că au biruit Pătru Vodă pre Alexandru Vodă, şi văzindu că au pierdut războiul, au fugit Alexandru Vodă la Cetatea Albă, şi acolo ş'au sfârşit viaţa; iară Pătru Vodă au domnit 2 ani.

Domniia lui Pătru Vodă Aron care s'au întâmplat în anii dela Hristos 1451 iară dela Adam 6963 1451

CAP XXIII

Alexandru Vodă, văzându-se amăgit de Pătru Vodă, carele să făcuse fečor lui Alexandru Vodă celui Bătrân—scrie Cromver la cartea XXII—de iznoavă s'au rugat lui craiu Cazimir de i-au dat ajutoriu asupra lui Pătru Vodă, ce scriu letopiseţele moldoveneşti că l-au poreclit Aron, şi scriu cum că de iznoavă oştile leşăşti să fie aşăzat iar pe Alixandru Vodă la scaunul ţărăi. Iară de războiul lui Alixandru Vodă cu Pătru Vodă Aron nu scriu fără numai cât am pomenit mai sus, iară alte letopiseţe moldoveneşti scriu, că au venit Alixandru Vodă, tatăl lui Bogdan Vodă, cu oaste asupra lui Pătru Vodă Aron şi | au 81v avut războì la Movilă; ci nenorocirea lui Alixandru Vodă, nici aicea nu i-au slujit să izbândească, că au biruit Pătru Vodă pe Alixandru Vodă. Iară Alixandru Vodă, văzând că au pierdut războiul, au fugit la Cetatea Albă şi acolo ş'au sfârşit şi viaţa; iară Pătru Vodă au domnit doi ani.

11: şi viaţa C.

Numai, mă mir de acestu Alexandru Vodă, că-l mărturisăscu letopisățăle că au fostu tată lui Bogdan Vodă. Nu știu de unde au luat ačasta, că cronicarii leșăști mărturisăscu că Bogdan Vodă să nu fie fostu cu cununie fičor lui Alexandru Vodă celui Bătrân care de câțva
64v ani murısă. | Iară acest Alexandru Vodă, care au avut bătae cu Bogdan Vodă, nu i-au fost tată, că Alexandru Vodă au fostu fičor lui Iliiaș Vodă, și era de 15 ani de vârstă, când s'au bătut cu Bogdan Vodă și-l aducea Leșii să-l pue domn în scaonul țărăi, și Bogdan Vodă era în vârstă. Ce nu poču adeveri de acest Alexandru Vodă, tată lui Bogdan Vodă, că nu-l mărturisăscu scriitorii moldovenești, de unde au vinit acest Alexandru Vodă, de s'au bătut cu Pătru Vodă Aron; că alt Alexandru Vodă pre aceli vremi nu să află scris în cronicele leșăști, fără de Alexandru Vodă, fičorul lui Iliiaș Vodă, ce au luat ağutoriu dela Cazimir, craiul leșășcu, ce-i era văr primare, și, după ce l-au scos Pătru Vodă den țară, iar în Țara Leșască au năzuit.

Iară pentru moartea lui Alexandru Vodă, scrie Dlugoș Liah, că l-au otrăvit Pătru Vodă, care au stătut domn țărăi; și iaste de crezut că nu la Cetatea Albă au murit Alexandru Vodă, ce în Țara Leșască, otrăvit

---

Numai mult mă mir de acest Alixandru Vodă, că-l marturisesc alte letopisețe că au fost tată lui Bogdan Vodă. Nu știu de unde au luat ačasta, că cronicarii leșăști mărturisesc că Bogdan Vodă n'au fost cu cununie fečor lui Alexandru Vodă celui Bătrân, care de câțva ani murise. Iară acest Alixandru Vodă, care au avut bătae cu Bogdan Vodă nu i-au fost tată, că Alixandru Vodă au fost fečor lui Iliiaș Vodă și era de 15 ani de vârstă, când s'au bătut cu Bogdan Vodă, și-l aducea Leșii să-l pue domn în scaunul țărăi, și Bogdan Vodă era de vârstă. Ci nu poci adeveri de acest Alixandru Vodă, tatăl lui Bogdan Vodă, că nu-l mărturisesc scriitorii letopisețelor moldovenești, de unde au venit acest Alexandru Vodă, de s'au bătut cu Pătru Vodă Aron; că alt Alixandru Vodă pe acea vreme nu să află în cronicile leșești scris, fără de acest Alixandru Vodă, fečor lui Iliaș Vodă, ce au luat ağutoriu dela craiul Cazimir asupra lui Bogdan Vodă, și, după ce l-au scos Pătru Vodă Aron din scaunul țărăi pre acest Alixandru Vodă, fečor lui Iliiaș Vodă, iară în Țara Leșască au năzuit.

Iară pentru moartea lui Alixandru Vodă, scrie un Dlugoș Leah, că l-au otrăvit Pătru Vodă, care au stătut domn țărăi. Iată aicea, nu la Cetatea Albă au murit Alixandru Vodă, ci în Țara Leșască otrăvit

---

5: au murit C. 33: iară după B și B[1].

de Pătru Vodă; că, de unde avea nădejde, acolo au năzuit la nevoia sa Alexandru Vodă.

Pătru Vodă în câteva rânduri, au trimis soli la craiul leşăscu, Cazimiriu, să-l priimască supt apărarea crăii sale, ğurându-i că va fi cu priinţă crăiei, ce deodată, nu l-au priimit. Iară Cromver cronicariul, în cartea sa XXV scrie că au cetit în Cracău, în cămara crăiască, aşezământurile Moldovei, scrisă cu slovă sirbască, că în anul dela zidirea lumii, după cum numără beserica Răsăritului, 6963, Pătru Vodă, domnul 1455 Moldovei, au făcut ğurământu craiului pen nevoinţa lui Ozdrovoz, voevodul Ţărăi Rusăşti, şi a toţi boiarii svetnici, în care să făgăduiaşte Pătru Vodă să dea ağutoriu craiului leşăscu, pre obiceiul vechiu a domnilor trecuţi de mai 'ntâi de dânsu, la oştile crăeşti. Iară maicii sale, Mariei, lasă-i târgul Siretiului, cu ocolul lui, până când va face craiul între dânşii altu aşezământu.

Aicea să vede că au fost Pătru Vodă şi Alexandru Vodă fičori lui Iliiaş Vodă, pe carele, cum scrie Dlugoş, l-au otrăvit Pătru Vodă | acesta; 65r şi zice că acestu Pătru Vodă au fostu fičor lui Iliiaş Vodă, frate cu Alexandru Vodă, pre care l-au otrăvit frate-său, Pătru Vodă. Că şi pre

---

de Pătru Vodă; şi iaste de crezut că, de unde avea nădejde de domnie, acolo au tras la nevoia sa Alixandru Vodă, nu la Cetatea Albă.

După aceia, în câteva rânduri au trimis Pătru Vodă soli la craiul leşesc, Cazimir, să-l priimească supt apărarea crăiască, giurându-i că va fi craiului cu priinţă, ci nu l-au priimit craiul deodată. Iară Cromver, cronicariul leşesc, la cartea XXV scrie că au citit în Cracău, în cămara crăiască, aşăzământurile Moldovei, scrise cu slovă sârbească, că la anul dela zidirea lumii, cum numără biserica Răsăritului 6963, iară dela Hristos 1455, Pătru Vodă, domnul Moldovei, 1455 au făcut ğurământ craiului prin nevoinţa lui Odrivoz, voevodul Ţărăi Rusăşti, şi toţi boiarii sfetnici, în care să făgăduiaşte | Pătru Vodă să dea ağutoriu 82r craiului şi crăiei leşeşti pre običaiul vechiu a domnilor mai nainte trecuţi de dânsul, la oştile crăeşti; iară maicii sale Mariei, lasă târgul Siretului, cu ocolul lui, până când va face craiul între ei alt aşăzământ.

Aicea vede-să că au fost Pătru Vodă şi Alixandru Vodă, fečori lui Iliaş Vodă, pre carele, cum scrie Dluguş, l-au otrăvit Pătru Vodă acesta; şi scrie de zice că acest Pătru Vodă au fost fečor lui Iliiaş Vodă, frate cu Alixandru Vodă, pre carele l-au otrăvit frate-său, Pătru Vodă. Că şi pre

---

13: îi lasă

doamna Mariia o face cronicariul mumă lui Pătru Vodă, și zice: și acest Pătru Vodă, den svatul boiarilor săi, într'aceaș an, au trimis solii săi la sultan Mehmet, împăratul turcesc, de au legat bir pre an galbeni 2000, răspunzind Leșii, că nu pot da agiutoriu domnilor den Moldova, fiind învăluiți cu oști asupra Prusilor.

Într'acest an, au murit și Ioan Huniad, vestitul cârmuitoriu Țărăi Ungurești; iară la al doile an, au murit și Vladislav, craiul unguresc, în vremea nunții sale, în oraș în Praga.

1453 Iară în anul 1453, sultan Mehmet, împăratul turcesc, au luat Țarigradul, cu mare jele și grijă a toată creștinătatea, cinzăci de zile bătându-l, și luarea lui mai mult zic, că s'au luat den vicleșugul unui Grec, anume Ghierluc, care au arătat locul, pre unde era mai slabă cetatea; iară pre urmă nu-l lăsă Dumnezău pre acel Grec fără de pediapsă, că au poroncit sultan Mehmet de l-au muncit, până au murit. Perit-au la poarta cetății și împăratul grecesc, Paleolog, în războiu.

Sadahmat, hanul de peste Volga, fugind cu 9 fičori ai săi și cu o samă de mârzaci și ispravnici mai de frunte ai săi, au năzuit la Litva ca la niște priiatini ai săi. Ce s'au amăgit că l-au prinsu boiarii Litvei,

---

doamna Mariia o face cronicariul mumă lui Pătru Vodă, și zice: și acest Pătru Vodă din sfatul boiarilor săi, într'acelaș an au trimis soli la sultan Mehmet, împăratul turcesc de au legat bir pre an 2000 ughi, răspunzând Leșii că nu pot da ağutoriu domnilor din Moldova, fiind învăluiți cu oștile asupra Prusilor.

Într'acest an, au murit și acel vestit ocârmuitoriu Țărăi Ungurești, Ioann Huniad; iară al doilea an, au murit și Vladislav, domnul unguresc, pe vremea nunții sale în oraș în Praga.

1453 În anul dela Hristos 1453, sultan Mehmet, împăratul turcesc, fečorul lui sultan Murat, au luat Țarigradul, cu mare jale și grije a toată creștinătatea, 50 de zile bătându-l și luarea lui mai mult s'au prălejit din vicleșugul unui Grec, anume Gherlucu — uită-te ce neam sânt Grecii — de au arătat locul mai slab și au dobândit cetatea; iară pe urmă nu l-au lăsat Dumnezeu fără pedeapsă că au poruncit Sultan Mehmet de au muncit pre acel Grec, până l-au omorît. Perit-au la poarta cetății Paleolog, împăratul grecesc, stând tare la război.

Sadahmat, hanul de peste Volga, fugind cu 9 fečori ai săi și cu o seamă de mârzaci și ispravnici mai de frunte ai săi, au năzuit la Litfa ca la niște priiateni ai săi. Ci s'au amăgit, că l-au prins boiarii Litfei,

---

11—12: vicleșugul Ungurilor C. 12: până unde C. 29: pârlejit B și 580.

prepuind pre dânsul, să nu fie vinit pentru răsipa Litvei; și vrând să fugă den Litva, l-au agiunsu Litvenii pre acel han după Chiev și l-au prinsu, puindu-l la închisoare în cetatea Romna, și acolo au fost închis până la moartea lui.

Sidor, mitropolitul Chievului, care s'au tâmplat și la săborul dela Florențiia, pe care îl făcusă cardinal Papa Eughenie dela Râm, strâns-au multă șliahtă rusască și oaste, de au mărsu într'agiutoriu împăratului grecesc la Țarigrad, unde mare vitejie au arătat. Ce, precum s'au scris mai sus, că au rămas izbânda la Turci, luând Țarigradul cu mare scă-
dere | creștinilor tot pentru păcate, de-l stăpânesc Turcii până în zua 65v
de astăzi.

---

prepuind pre dânsul să nu fie venit pentru răsipa Litfei; și vrând să fugă din Litfa, l-au ajuns Litfenii pre acel han după Chiev și l-au prins, puindu-l la închisoare în cetatea Rovca, de au rămas închis până la moartea lui.

Zedor sau Sidor, Mitropolitul Chiovului, care s'au întâmplat și la | săborul 82v
dela Florențiia, pre carele îl făcuse și cardinal Evghenie, papa al Romei. Strângând acel Sidor mitropolitul câtăva șleahtă și oaste rusească, au mers întru ajutoriu lui Paleolog, împăratul Țarigradului, unde mare vitejie au arătat. Ci, precum s'au pomenit mai sus, stând bărbătește Paleolog la poarta cetății, au perit și luundu-i capul un iničariu, l-au dus la Sultan Mehmet. Și așa, până astăzi, stăpânesc Țarigradul pentru păcatele creștinilor, cu mare pagubă a toată creștinătatea Țarigradului.

Pre ačastă vreme Ioan, cneazul Ostrogonului, și Ioan Lavcea în zio de Paști, precum scrie Mihovie, au lovit pre Tătar la Trâmbovle și așa i-au bătut, cât niciunul n'au scăpat, precum și Cromer scrie la cartea XXII.

Pentru acest capitol autorul transcrie din Gr. Ureche-Simion Dascălul, *o. c.*, p. 28 și traduce din Cromer, *l. c.*, p. 343, 344, 357 și 358.

Domniia lui Ştefan Vodă cel Bun fečorul lui Bogdan Vodă

CAP XX

1457 După doi ani a domniei lui Pătru Vodă Aron, râdicatu-s'au den Ţara Munteniască Ştefan Vodă, fečorul lui Bogdan Vodă, cu oaste munteniască și den țară adunați, cumu-i firea Moldovenilor gata la domnie noaă, au întrat în țară și sâlind spre Sučava, la scaunul țărăi, eșitu-i-au înnainte Pătru Vodă Aron și s'au lovit în zua de Ğoi Mari, Aprilie 12, la Doljești, pe Siretiu, la Tină, și înfrânsă Ştefan Vodă pe Pătru Vodă Aron. Ce nu s'au lăsat Pătru Vodă cu atâta, ce iară s'au bulucit la Orbic și s'au lovit cu Ştefan Vodă și rămasă izbânda iar la Ştefan Vodă.

Scriu cronicarii leșăști că au pribegit Pătru Vodă Aron în Ţara Leșască, precum vom arăta mai ğos. Iară Letopisățul moldovenesc

---

Domniia lui Ştefan Vodă ce-i zic cel Bun fečorul lui Bogdan Vodă și de multe războae minunate ce au făcut

CAP. XXIV

1457 După doi ani ai domniei lui Pătru Vodă Aron, râdicatu-s'au den Ţara Muntenească Ştefan Vodă, fečorul lui Bogdan Vodă, cu mulțime de oaste muntenească şi de țară adunați — după firea Moldovenilor gata la domnie noao — au întrat în țară şi silind spre scaunul Sučavei, i-au eşit înnainte Pătru Vodă Aron pe Siret, la Doljăşti, la Tinea, şi s'au lovit în zioa de Joi Mari, Aprilie 12 şi înfrânse Ştefan Vodă pe Pătru Vodă Aron. Ci Pătru Vodă nu s'au lăsat cu atâta, ci de iznoavă s'au bulucit şi s'au lovit cu Ştefan Vodă la Orbic, şi iarăş au izbândit Ştefan Vodă; măcar că scriu une letopisețe moldoveneşti că au prins pe Pătru Vodă Aron şi l-au omorît Ştefan Vodă, ci nu-i adevărat.

Cronicarii într'alt chip scriu — acei leşăşti — că au scăpat Pătru Vodă în Ţara Leșască, cum vom arăta pe urmă, unde să va

---

8: Joldeşti C. 11: Aron cu atâta după ce s'au dus în Ţara Leşească, C.
19: pre scaunul B şi B^1.

scrie că au prinsu Ștefan Vodă pe Pătru Vodă Aron și l-au omorît; ce nu să tocmește, nice iaste adevărat.

După ce au biruit Ștefan Vodă pe Pătru Vodă Aron, s'au strânsu boiarii țărăi împreună cu Theoctist mitropolitul și cu mulți călugări și alte căpetenii de țară, la locul ce să chiamă Dreptate; și cu toții l-au rădicat domnu și l-au pomăzuit Theoctist mitropolitul și au mărsu în Sučavă la scaunul țărăi; și îndată au dat oștenilor săi stiaguri și au făcut hotnogi și căpitani și atunceș să cunoscu Ștefan Vodă că va fi plecat mai mult spre războae decât spre pace.

Ștefan Vodă, fiind poftitoriu de războai și inima lui plecată spre vărsare de sînge, nu zăbăvi multă vreme după ce să așăză în domnie. În al cincile an a domniei sale, în anii dela zidirea lumii 6969, iară dela
Hristos 1461, s'au rădicat cu toată putearea sa și au trecut în Ardial, 1461
de au prădat Țara Săcuiască. Nice au avut cine să-i stea împrotivă, ce cu multă pradă s'au întorsu fără de niceo smintială. |

Iară în șease ai a domniei sale, în cursul ailor dela zidirea lumii 66r
6971, Iuli 22, au lovit cu o pușcă în gleznă pe Ștefan Vodă la cetatea 1463
Chiliei. Mai mult nu scriu letopisățăle țărăi, ce au isprăvit la Chiliia,

---

pomeni de războiul lui Ștefan Vodă | cu Mateiaș, craiul ungurесc, din ce 83r
pricină au stătut.

După ce au rămas Ștefan Vodă biruitoriu asupra lui Pătru Vodă Aron, s'au strâns boiarii țărăi, mari și mici, și altă curte măruntă, dimpreună cu Theoctist Mitropolitul și cu mulți călugări, la locul ce să chiamă Direptate și cu toți l-au râdicat domn cu voia tuturor și l-au pomăzuit spre domnie Theoctist Mitropolitul; și acolo au luat Ștefan Vodă steagul Țărăi Moldovei și au mers la Sučavă, la scaunul țărăi.

Cunoscutu-s'au îndată Ștefan Vodă, la începutul domniei sale, că va'ʼ fi mai mult plecat spre războae decât spre pace, că îndată au dat oștilor sale steaguri și hotnogi și căpitani.

Ștefan Vodă, fiind om de pururea poftitoriu de războae și inima lui fiind plecată spre vărsare de sânge, nu peste multă vreme după ce s'au așăzat la domnie, al cincilea an a domniei sale, în anul dela zidirea lumii 6969, iară dela
Hristos 1461, s'au râdicat cu toată puterea sa și au trecut în Ardeal de au pră- 1461
dat Țara Săcuiască; nici au avut să-i stea împotriva, ci fără de nici o sminteală.

Iară în 6 ani a domniei sale, în cursul anilor dela zidirea lumii 6971, Iulie 1463
22, au lovit cu o pușcă în gleznă pe Ștefan Vodă la cetatea Chiliei. Mai mult nu scrie acel litopiseț, ce au isprăvit la Chiliia,

fără ce scriu că al şeaptele an a domniei lui Ştefan Vodă, Iuli 5, ş'au luat doamnă de mare rudă, pre Evdochiia dela Chiev, sora lui Simion împăratului; iară unii zic, că au fostu fată lui Simion împărat, iară nu sor.

1465 Iară în anii 6973, Septemvrie 23, adunând Ştefan Vodă multă oaste de ţară, vrând să răscumpere cetăţile, ce le luasă păgânii dela alţi domni, pogorîtu-s'au la cetatea Chiliei şi sosind, au început a bate cetatea miercuri spre ğoi şi simbătă s'au închinat cei den cetate şi au întrat Ştefan Vodă în cetatea Chiliei şi acolo au petrecut trei zile, vesălindu-să.

După aceia au mărsu la Cetatea Albă, unde făcând multă năvală, au dobândit şi Cetatea Albă cu multă vărsare de singe şi perire li-au dobândit, şi întărindu-le cu zahara şi cu slujitori, au lăsat pre Isaiia şi pre Buhtea pârcălabi să aibă de grijea cetăţilor, iară Ştefan Vodă s'au întorsu la scaunul său, la Sučavă.

1466 Iară în anul 6974, Iuli 10, al zecele an a domniei sale, au început Ştefan Vodă a zidi mănăstirea Putna întru slava lui Dumnezău şi a Prea curatei Maicii sale, Fečoarei Mariei.

---

fără ce scriu că la al şaptelea an a domniei lui Ştefan Vodă, Iulie 5, luatu-ş'au doamnă de mare rudă, pre Evdochia dela Chiev, sora lui Simeon Împăratul; şi zice că cronicariul leşesc scrie că au fost ačastă Evdochie fata lui Simeon Împăratului, iară nu sor.

1465 Fiind cursul anilor 6973, Ghenarie 23, adunând Ştefan Vodă multă oaste prin ţară, vrând să răscumpere cetăţile, care le luase păgânii dela alţi domni, pogorîtu-s'au cu toată puterea sa spre cetatea Chiliei, şi sosind la cetate miercuri spre ğoi, spre miazănoapte, început-au a bate cetatea; însă ğoi nu s'au apucat de harţ, iar vineri dins-de-dimineaţă au prins a bate cetatea şi toată zioa s'au hărăţit până în sară; iară sâmbătă s'au închinat cei din cetate şi au întrat Ştefan Vodă în cetatea Chiliei şi acolo au petrecut trei zile, veselindu-se.

83v După aceia au mers şi la Cetatea | Albă, unde au făcut multă năvală, au dobândit şi Cetatea Albă; şi aşa amândoao cetăţile cu multă vărsare de sânge şi perire le-au dobândit, care întărindu-le cu zaharea şi cu slujitori, au lăsat pre Isaia şi pre Buhtea pârcălabi, ca să aibă de grija cetăţilor, iar el s'au întors la scaunul său, la Sučavă.

1466 Şi la al zecelea an al domniei sale 6974 dela zidirea lumii, Iulie 10, au început Ştefan Vodă a zidi mănăstirea Putnei întru slava lui Dumnezeu şi a Preacuratei Maicii sale Fečoarei Mariei.

Toate evenimentele din acest subcapitol sunt copiate din Gr. Ureche-Simion Dascălul, p. 28, 29, 30 şi 31.

Războiul lui Matiiaş craiul unguresc cu Ştefan Vodă

Pricina oştirii lui Matiiaş craiu asupra lui Ştefan Vodă o scrie pre largu Cromer, istoricul leșăsc, la cartea XXVI. După ce au biruit Ştefan Vodă pe Pătru Vodă Aron, era atunce în războiu cu Pătru Vodă şi un Berindel, ce trăgea nedejde şi acela de domniia țărăi, au năzuit amândoi cu Pătru Vodă în Țara Leșască la Cazimiriu, craiul leșăsc, rugându-să de agiutoriu să le dea împrotiva lui Ştefan Vodă. Ce craiul leșăsc, având de mai întâi prieteşug legat cu Ştefan Vodă, nu le-au dat niceo nădejde.

Deci Aron Pătru Vodă cu Berindel, văzindu-să căzuți ĝos de agiutoriul Leșilor, ştiind pre Mătiiaș, craiul unguresc, nepriiaten lui Ştefan

---

De războiul lui Mateiaş craiul unguresc cu Ştefan Vodă.

CAP XXV

Pricina oştirii lui Mateiaş, craiul unguresc, asupra lui Ştefan Vodă o scrie pre larg Crommer istoricul leşesc la cartea XXVI. După ce au biruit Ştefan Vodă pe Pătru Vodă Aron, la care război era cu Pătru Vodă şi un Berindel, carele şi acela trăgea la sine domniia țărăi, au năzuit amândoi şi Pătru Vodă şi Berindel la Cazimir, craiul leşesc, rugându-se de ajutoriu împotriva lui Ştefan Vodă. Ci craiul leşăsc Cazimir având de mai întâi legat prieteșug cu Ştefan Vodă, precum să va mărturisi aicea, după ce să va arăta sfârşitul aceştii bătăi între Mateiaş, craiul unguresc, şi între Ştefan Vodă, nu le-au dat nicio nădejde.

Iară Pătru Vodă Aron cu Berindel, văzându-se căzuți ĝos de ağutoriul Leşilor, știind pre Mateiaş, craiul unguresc, nepriiaten lui Ştefan

---

3: Miehovie A şi C. 17: domnii ţărăi B şi B[1].

Vodă pentru prada ce făcusă Ştefan Vodă în Ţara Unguriască, au trecut
66v în Ţara Unguriască la | Matiiaş craiu, rugându-l de ağutoriu, şi îndemnând şi pre singur craiul asupra lui Ştefan Vodă. Iară Matiiaş craiu, şi pentru pricinele ce avea de mai nainte asupra lui Ştefan Vodă, şi fiind şi simăţ pentru câteva războae cu năroc, č'au avut şi cu Turcii şi cu alţi megiiaşi ai săi, şi râvnind să tragă şi ţara supt stăpâniia sa, că de multe ori să lăuda, că izbândele ce face Ştefan Vodă, cu puterea lui Mătiiaş craiu le face, şi făcea pe Ştefan Vodă că iaste ispravnic pus de dânsul, socoti să nu lasă vreme ca aceia, având domni gata pe Pătru Vodă Aron şi pe Berindel, însă mai ales pe Pătru Vodă.

Şi îndată strângând ca la 40.000 de Unguri şi altă adunătură, au purces singur Matiiaş craiu şi au vinit peste munţi asupra lui Ştefan Vodă. Deodată au trimis solii săi să i să închine; şi au eşit cu oştile Matiiaş craiu, pre Oituz, şi au vinit dreptu la Roman şi au şezut şeasă zile de s'au odihnit; şi purcezind, au aprinsu târgul Romanul în urma lui, de au arsu, şi au mărsu drept spre Sučavă, arzind şi prădând.

Iară Ştefan Vodă, nepriimindu soliia lui Matiiaş craiu, sta gata cu oastea sa, de-l aştepta să-i dea războiu. Avea Ştefan Vodă ağutoriu şi

---

Vodă, pentru prada ce-i făcuse lui Mateiaş craiului Ştefan Vodă în Ţara Ungurească, au trecut la Ţara Ungurească la craiul Mateiaş, rugându-l de ağutoriu, şi îndemnându-l şi spre singur Mateiaş Craiul asupra lui Ştefan Vodă.

Craiul Mateiaş, pentru pricinile ce avea de mai nainte asupra lui Ştefan Vodă, şi fiind şi semeţ de câteva războaie cu norocul ce au avut cu Turcii şi cu alţi
84r megiiaşi ai săi, şi râvnind să tragă şi ţara | supt porunca şi stăpâniia sa căci de multe ori să lăuda că izbândele ce face Ştefan Vodă, cu puterea lui Mateiaş Crai le face, şi făcea pe Ştefan Vodă că iaste ispravnic pus de dânsul, socoti să nu lasă vreme ca aceia, având domni gata, pe Pătru Vodă Aron şi pe Berindeiu, ci mai ales pre gloată.

Îndată strângând ca 40.000 de oaste, au purces singur cu sine Mateiaş Craiul, de au tras peste munţi asupra lui Ştefan Vodă, deodată trimiţind Mateiaş Craiu sol la Ştefan Vodă să i să închine; şi au eşit cu oştile sale Mateiaş Crai în ţară pe Trotuş şi de acolo drept spre Roman, unde au odihnit 6 zile; şi purcegând din Roman, au ars şi târgul Roman în urma sa şi de acolo au tras dirept spre Sučavă asupra lui Ştefan Vodă, arzând şi prădând.

Iară Ştefan Vodă, soliia lui nepriimind, sta gata cu toate oştile sale, de-l aştepta pre Mateiaş Craiul la Sučavă să-i dea războiu. Avea Ştefan Vodă ağutoriu şi

dela Cazimiriu, craiul leșăsc; însă, să tâmpine Ștefan Vodă pre Matiiaș craiu la loc largu, nu cuteza, ce-l aștepta să-l poată lovi mai la strâmtoare.

Iară Matiiaș craiu, nevrându să lasă niceun unghiu în țară necălcat de oamenii săi și neprădat, s'au abătut spre Moldova și au sosit la târgu, la Baia, Dechemvrie 14. Și acolo cum nu vrea avea niceo grijă de Ștefan Vodă, așea au lăsat oastea fără de niceo pază la băuturi și în pradă.

Iară Ștefan Vodă, înțălegând den limbi, că s'au abătut Ungurii spre Bae, socoti să-i lovască acolo la loc strâmt; și îndată au purces den Sučavă, sara, cu toată oastea sa, pedestrime și călărime, și aflând pre Unguri adormiți, fără de grijă și amețiți de beție, noaptea, când toate să văd mai strașnice și mai groznice, aprins-au | târgul asupra Ungu- 67r
rilor. Întrat-au oștenii lui Ștefan Vodă în Ungurii lui Matiiaș craiu atâta, cât nu avură de ce să mai apuca Ungurii, fără decât cine încătro putea, așea pleca de fugă, noaptea, să scape cu zile de spaima focului și de moarte. Și nime nu să mai întorcea; și prin munți, prin potici, le ținea calea țăranii, trimiși de aceia triabă gata, îi tăia cu coasă, cu fușturi și cu topoare pre câți-ș tâmpina.

---

dela craiul leșăsc Cazimir; însă să se întâmpine la loc larg Ștefan Vodă cu Mateiaș Craiu nu cuteza, ci aștepta să-l poată lovi mai la strâmtoare.

Iar Mateiaș Craiu, nevrând să lasă niciun unghiu de țară neprădat și nestricat de oamenii săi, s'au abătut spre Moldova, la târg la Bae, unde au sosit cu oastea sa, Dechemvrie 14 днн. Și acolo, cum n'ar avea nicio grijă de Ștefan Vodă, lăsând oastea fără de nicio pază la băuturi și la pradă.

Iară Ștefan Vodă, după ce au înțeles dintru limbi, că s'au abătut Mateiaș Craiu spre Bae, socoti vreme bună și loc mai strâmt să-l lovască pre Mateiaș Craiu; și îndată, în apusul soarelui, au pornit toată oastea călărimea și singur Ștefan Vodă cu toată pedestrimea s'au pornit den Sučavă după călărime la Bae, unde aflând pre Unguri adormiți, fără de grije, beți, în somnul dintâi, fiind întunerec, când toate să văd mai strașnice și mai înfricoșate, mai înspăimate au aprins târgul asupra Ungurilor. Și îndată au întrat oastea lui Ștefan Vodă în oștenii lui Mateiaș Craiu, fiind beți și fără străji, atâta, cât n'avea Ungurii de ce să apuca. Văzând și focul asupra sa la un loc cu moartea, n'au mai putut Ungurii să să apuce de alt, fără cât cine încătro putea pleca, da fuga noaptea să-și scutească viața. Și cine cum scăpa, nu să mai întorcea; ci prin munți de au scăpat cineva, din țăranii carii era din porunca lui Ștefan Vodă | gata pre la poteci cu arme, cu coase, cu topoară și cu sânețe. 84v

---

13: fără cât: C.

Iară singur Matiiaş craiu cu câţi s'au aflat lângă dânsu atunce, rănit cu trei rane, cum scrie Cromer, lăsându toată tabăra, au scăpat peste munţi. Perit-au pre loc 10.000 de Unguri; perit-au şi Berindel, ce trăgea nădejde de domnie, iară Pătru Vodă Aron au scăpat în Ţara Leşască. Aşea s'au tâmplat laudei lui Matiiaş craiu, după cum zice Svinta Scriptură: Domnul celor mândri le stă împrotivă.

Iară Ştefan Vodă, după izbândă şi biruinţă asupra Ungurilor, îndată trimisă solii săi cu daruri den dobânda sa la Cazimiriu, craiul leşăsc, şi îl aflară în Litva, în oraş în Vilna, solii lui Ştefan Vodă, mulţămindu craiului de agiutoriu, poftind şi înnainte să nu-i lipsască ağutoriul.

Iară Bomfin, istoricul unguresc, nicecum nu priimeşte ačastă izbândă a lui Ştefan Vodă; ce el laudă în partea lui Matiiaş, craiul unguresc, vrând să acoperă ocara Ungurilor; iară ce scrie, minčuni scrie. Istvanfie, biruinţa lui Ştefan Vodă o scrie deplin asupra lui Matiiaş craiu, precum am pomenit mai sus.

Iară Matiiaş craiu, dacă au scăpat deodată la Ardial, au dat vina boiarilor săi şi Ardelenilor, cum să să fie agiunsu cu Ştefan Vodă, şi le-au luat galbeni de aur 400.000.

Iar singur Mateiaş Craiu cu câţi s'au aflat lângă dânsul atuncea, rănit cu trei rane — scrie Crommer — lăsând toată tabăra, au scăpat peste munţi, având povaţă pre un Moldovean. Perit-au pe loc 10.000 de Unguri; şi acolo şi Berindeiu Vodă au perit; iară Pătru Vodă Aron au scăpat în Ţara Leşască. Aşa s'au întâmplat lauda lui Mateiaş Craiu, după cum zice Sfânta Scriptură: «Dumnezeu stă împotrivă celor mândri şi sămeţi».

Iară Ştefan Vodă, după izbândă şi biruinţă asupra lui Mateiaş, craiul unguresc, au trimis îndată solii săi cu daruri din dobânda sa lui Cazimir, craiul leşăsc, pre care l-au aflat solii lui Ştefan Vodă în Litva, în oraşul ce-i zic Vilna, mulţemind craiului de ağutor, şi înnainte poftindu-l să nu-i lipsească ajutoriu.

Iară Bomfin, istoricul unguresc, nicicum nu priimeşte ačastă izbândă a lui Ştefan Vodă, ci el laudă partea lui Mateiaş, craiului unguresc, vrând să acopere ocara craiului Mateiaş; iară ce scrie, scrie minciuni. Că Istvalfie, biruinţa lui Ştefan Vodă o scrie deplin asupra lui Mateiaş, craiul unguresc, precum s'au pomenit mai sus.

Iar Mateiaş Craiul, după ce au scăpat deodată la Ardeal, au dat vina bieţilor Ardeleni, cum să să fie agiuns cu Ştefan Vodă, şi le-au luat 400.000 de galbeni de aur.

15: s'au pomenit C.

Mătiiaș craiu să mai găti de oaste; ce, neștiindu-să încă adevărat, au trimis craiul leșăsc la Ștefan Vodă, cum îi va da ağutoriu asupra lui Matiiaș craiu. Însă acea gătire pe urmă Matiiaș craiu au făcut asupra Cehilor, ce le zic Bohemii.

Însă întâi de ce era să să porniască Mătiiaș craiu asupra Cehilor, au trimis soli la Cazimiriu, craiul leșăsc, legând întâi pace Mătiiaș, craiul unguresc, cu | Frideric, împăratul nemțăscu, trăgând în partea sa acea domnie a 67v
Bohemii, având Cazimiriu, craiul leșăsc, de pre sămințiia sa triabă la acea cnejie a Bohemii. Ce n'au priimit Cazimiru craiu pofta lui Matiiaș, craiul unguresc, ce dăruind bine pre solii lui Matiiaș, s'au întorsu înnapoi.

Iară după ačastă izbândă, Ștefan Vodă, vrând să-ș răscumpere strâmbătatea ce-i făcusă Ungurii cu craiul lor Matiiaș, s'au rădicat cu oaste și au trecut la Ardial de au prădat și au arsu Țara Săcuiască. Bine au zis un poiatic — scriitoriu de stihuri —: « Când nebunesc împărații, piiare nărodul ». Așea și Țara Săcuiască, câtă pradă și răsipă i-au făcut Ștefan Vodă, pentru vrajba cu Matiiaș craiu, și s'au întorsu Ștefan Vodă cu pace, fără de niceo smintială.

Mateiaș Craiul de iznoavă s'au gătit de oaste; de care încă neștiindu-se adevărat, au trimis Cazimir, craiul leșesc, la Ștefan Vodă, cum îi va da agiutoriu asupra lui Mateiaș Craiu. Însă acea gătire pre urmă Mateiaș craiul au făcut asupra Cehilor, ce le zic Bohemii.

Iară întâi, de ce era să să pornească Mateiaș Craiu asupra Cehilor, au fost trimis soli la Cazimir craiul leșăsc, legând întâi pace Mateiaș Craiul cu Fridiric, împăratul nemțesc, trăgând în partea sa acea domnie a Bohemiei, având Cazimir, craiul leșăsc, despre seminție treabă și amestec la acea cnejie a Bohemiei. Ci n'au priimit Cazimir Craiul acea poftă a lui Mateiaș, craiul unguresc, ci fără de zăbavă vreme, bine dăruiți solii lui Mateiaș Craiul de Cazimir, craiul leșesc, s'au întors înnapoi.

Iară, după ačastă izbândă a lui Ștefan Vodă ce făcuse la Bae cu Mateiaș, craiul ungurescu, s'au râdicat Ștefan Vodă cu toată puterea sa, vrând să-și izbândească | strâmbătatea ce-i făcuse Ungurii, lui Ștefan Vodă, au întrat la Ardeal 85r
și multă pradă și ardere au făcut în Țara Săcuiască. Bine au zis un poetic — scriitori de stihuri — : « Când nebunesc împărații, piiarde norodul ». Așa și biiata Țara Săcuiască, câtă pradă, robie, au luat dela Ștefan Vodă pentru neprieteșugul cu Mateiaș, craiul unguresc. Și așa Ștefan Vodă s'au întors cu pace fără de nicio sminteală.

21: Behemii B și B[1].

După acestea, au încetat vrajba între Matiiaş, craiul unguresc, şi între Ştefan Vodă; văzind ei pre vrăjmaşul a toată creştinătatea, pe Turcul, că le stă în spate şi asupra volniciei tuturor întinde mrejile sale să-i vânează, măcar că să arăta păgânul cu multe cuvinte de înşălăciune, şi cătră unul şi cătră altul, zădărându ni pre unul, ni pre altul, nedejduind că între acele amestecături i se vor pleca lui pentru ağutoriul şi cu vreme sub giugul său să-i supue. Cunoscând acestea Mătiiaş, craiul unguresc, cu Ştefan Vodă s'au împăcat; şi după aşăzarea lor, au dăruit Mătiiaş craiu lui Ştefan Vodă doaă cetăţi în Ardial, anume: Balta şi Ciceul.

Iară, după ce au legat pace Matiiaş craiu cu Ştefan Vodă, trimis-au şi Cazimiriu, craiul leşăscu, soli la Ştefan Vodă, anume pre Dobieslav Bişovschii, caştalianul Belzii, şi pre Stanislav Tecenschii, fičorul lui Ioan, caştalianul de Cracău, mai întărind prieteşugul craiului cu Ştefan Vodă, şi adăogând şi ačasta: ca să nu oştiască asupra nemărue Ştefan Vodă fără ştirea craiului leşăsc; aşijdirea şi craiul, nice pre un nepriiatin a lui Ştefan Vodă să nu-l priimască supt apărarea sa. Şi pornindu-şi |
68r solii la Ştefan Vodă în luna lui Iunie, iară însuş s'au întorsu la Visliţa.

Iată, nu multă vreme după ačasta, au încetat vrajba între Mateiaş, craiul unguresc, şi între Ştefan Vodă; că văzând ei, precum vrăjmaşul lor şi a toată creştinătatea, Turcul, le stă în spate şi asupra volniciei tuturor întind mrejile sale ca să-i cuprinză, măcar că să arăta păgânul priiaten cu multe cuvinte de înşălăciune şi cătră unul şi cătră altul, ca să-i poată vâna, ni pre unul, ni pre altul zădăriăa, nădăjduind că într'acele amestecături să vor pleca lui pentru ağutoriul, şi cu vreme supt jugul său să-i supue, cunoscând ačasta, Mateiaş Crai şi cu Ştefan Vodă s'au împăcat şi s'au aşăzat. Şi încă, după pace aşăzată şi legătura ce făcuse amândoi, au dăruit Mateiaş Craiul pre Ştefan Vodă cu doao cetăţi: Balta şi Ciceul.

După ce au legat pace Mateiaş, craiul unguresc, cu Ştefan Vodă, trimis-au şi Cazimir, craiul leşăsc, soli la Ştefan Vodă, anume pre Dobieslav Beşovschie, caştaleanul Belzului şi pre Stanislav Tecenschie, fečorul lui Ioan, caşteleanului de Cracău, mai întărind prieteşugul craiul cu Ştefan Vodă şi adăogând şi ačasta: ca să nu oştească asupra nimărui Ştefan Vodă fără ştirea craiului, iară craiul nici pre un nepriiaten al lui Ştefan Vodă să nu-l priimească supt apărarea sa. Şi pornindu-ş solii Cazimir, craiul leşesc, la Ştefan Vodă în luna lui Iunie, craiul însuş s'au înturnat la Visliţa.

10: Basta A. 18: Iulie C. 30: Doblieslav B.

Iară al doile an, după pace aşezată între dânşi, viind craiul în Liov, aştepta vinirea lui Ştefan Vodă la dânsul, pentru să facă singur întăritură şi legături de pace. Ce au răspunsu Ştefan Vodă solilor crăeşti că acea dată nu poate să margă la craiul, pentru multe valuri ce are despre Turci şi despre Unguri. Poate fi că avea şi prepus despre o samă de svetnici, ca mergând la craiul leşăsc, să nu-l opriască. — La oamenii mari şi prepusuri mai mari—. Iară înnaintea solilor crăeşti, Ştefan Vodă au făcut ğurământu craiului, adeverindu-să pre altădată, ori la Cameniţă, ori la Colomâia, ori la Snetin, va veni însuş cu sine la craiul, numai ştire să aibă de vinirea craiului, cu doaă luni mai nainte. Pre atunce au nemerit soli şi dela hanul tătărăsc Mugle-Cherei la craiul leşăsc.

Râdicatu-s'au mulţime de Tătari de peste Volga, şi au vinit în ţară să prade. Ce, prinzind de veste Ştefan Vodă, le-au eşit în tâmpinare la o dumbravă, la Lipniţi, aproape de Nistru, Avgust 20, şi lovindu-i Ştefan Vodă, i-au înfrântu şi i-au gonit şi multă moarte au făcut într'înşii.

Scrie Stricovschii cronicariul că într'acel războiu au căzut în robie la Ştefan Vodă un fičor a hanului şi să fie trimis hanul de peste Volga soli la

---

Iară, la al doilea an după pacea între dânşii, în anii dela Hristos 1466 Ghe- 1466
narie, purcezând craiul Cazimir dela Cracău, au venit drept la Ţara Rusască, aşteptând la Liov venirea lui Ştefan Vodă la dânsul, pentru să facă singur întăritură legăturilor sale Ştefan Vodă cu craiul leşesc Cazimir. Ci Ştefan Vodă acea dată au răspuns prin soli că nu poate să meargă la craiul, pentru multe valuri ce are despre Turci | şi despre Unguri. Poate fi avea şi prepus de o seamă de sfetnici, ca mergând la craiul Cazimir, să nu-l oprească. — La oameni mari şi prepusuri mari. — Iară înnaintea solilor crăeşti, anume Ioan 85v
Muzin, voevodul Podoliei, şi a lui Stepca Iaroslav, podcomorul de Primisla, au făcut ğurământ craiului Cazimir, adeverindu-i că şi singur pe altă dată, ori la Cameniţă, ori la Colomâia, ori la Snetin, va veni şi singur Ştefan Vodă la craiul, numai ştire să aibă cu doao luni mai înnainte de venirea craiului acolo. Pre aceia vreme, au nemerit la craiul Cazimir şi soli dela Mugli-Chirii soltan, hanul tătărăsc.

Râdicatu-s'au mulţime de Tătar de peste Volga şi au întrat în ţară să prade, cărora prinzându-le de veste Ştefan Vodă, le-au eşit în timpinare şi la o dumbravă, ce să chiamă Lipniţi, aproape de Nistru, i-au lovit Ştefan Vodă cu oastea sa, Avgust 20, şi, dându-le războì vitejaşte, i-au înfrânt şi multă moarte şi răsipă s'au făcut între dânşii.

Scrie Stricovschie cronicariul, că într'acel războì au căzut la robiia lui Ştefan Vodă, fečorul hanului, pentru care să fie trimis hanul de peste Volga, la

---

1: an, let 1466 Ghenar C. 11: despre Volga C.

Ştefan Vodă, să-i sloboază fečorul den robie. Ce Ştefan Vodă, văzind soliia hanului cu simeţie trimisă la dânsul, au poroncit de au omorît pe fičorul hanului înnaintea solilor acelora; apoi au poroncit de au înţăpat pre solii aceiia; numai pre unul au lăsat cu nasul şi cu urechile tăiate, să margă să spue hanului ce au văzut. De ačasta scrie Cromer şi Dlugoş şi Mehovie istoricii.

Iară Ştefan Vodă, cunoscând că acele izbânde nu de aiurea, ce dela Dumnezău i să pogoară, întorcându-să la scaunul său, la Sučavă, au svinţit mănăstirea Putna, în anul dela zidirea lumii * * Septemvrie 3, întru lauda lui Dumnezău şi a Preacuratei, Preasvintei, Născătoarei de Dumnăzău şi pururea Fečoarei Mariii, cu multă adunare de călugări, cu Theofil mitropolitul şi Tarasie episcop | şi Iosif arhimandritul, egumenul Putnei. Scriu că au 68v fostu la liturghie, episcopi, arhiepiscopi şi preoţi cu diiaconii la jărtăvnic 65.

Ştefan Vodă soli să sloboază pre fiiul său din robie. Ci Ştefan Vodă, văzând soliia hanului cu semeţie trimisă, au poruncit înnaintea solilor de au omorît pre fečorul hanului; pre urmă şi pre soli au poruncit Ştefan Vodă de i-au înţepat, slobozind numai pre unul cu nasul şi cu urechile tăiate, să meargă să spue hanului ce au văzut. De ačasta Dlugoş şi Cromer şi Mihovie scriu.

Pre aceia vreme, Tătarăi de peste apa Volgăi, cu hanul său Mainac, trecând Niprul, împărţindu-se în doao părţi, au lovit unii la Litva, alţii la Podolia, carii în Litva şi 'n Podoliia, ţinuturile Litfei la Volin, toată acea margine pre lângă Cameniţă, pre lângă Zitomiru, Ruzmir, Jidova, Vlodomir, au prădat şi au robit 10.000 de oameni. Că Litfinii, fiind strânşi puţini, n'au cutezat să-i lovească pre Tătar. Precum scrie Cromir, au fost dat mai nainte ştire lui Cazimir, craiul leşesc, Mendli-Ghirii, hanul Crâmului, având prieteşug acel han cu craiul leşesc Cazimir. Iar mai-în lăuntru n'au putut strica acei Tătari, că era strânsă oaste leşască şi rusească la Trâmbole cu Rafal Iaroslavschii, | starostele Liovului, şi cu Pavel Iasinschie, starostele Belzului şi a Helmului.

Aşa Ştefan Vodă, cunoscând că acele izbânde nu de aiurea, ci dela Dum- 86r nezeu i să pogoară, întorcându-să la scaunul său, la Sučavă, au sfinţit mănăstirea Putna, Septemvrie 3, care iaste zidită de dânsul întru lauda lui Dumnezeu şi a Preacuratei Fečoarei Maicei Domnului nostru Isus Hristos, la care sfinţire multă adunare de călugări au fost, cu carii şi însuş Theofil Mitropolitul şi Tarasie Episcopul, dimpreună cu Iosif, arhimandritul şi egumenul Putnii era. Scric că au fost la liturghie, arhiepiscopi şi preoţi cu diaconi 64 la jărtvenic.

27: Bezului B şi B[1].

Pentru acest capitol transcrie şi traduce din: Gr. Ureche-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 31—34; Cromer, *o. c.*, p. 398, 399, 402, 403, 405, 409 şi Bonfinius, p. 396, 397 şi Strjkowski, Tom. II, p. 271.

Războiul lui Ştefan Vodă cu Radul Vodă

Zavistiia muma tuturor răutăţilor în lume ačasta iaste, precum şi aicea vedem între Radul Vodă, domnul muntenesc, şi între Ştefan Vodă în anii dela Hristos 1470. După običaiul nostru omenesc, cu 1470
cât ari avea neştine mai mult, cu atâta zavistuiaşte la averea altuia, cum n'ari avea. Aşea Ştefan Vodă, nu-i agiungea al său, ce zavistuia Radului Vodă.

Scrie cronicariul leşăsc — că pe vremea ce ştiia Ştefan Vodă că să apropie vremea să margă singur la craiul leşăscu, precum să făgăduisă, să pogorîsă craiul cu 3000 de oameni spre Ţara Rusască, să aştepte vinirea lui Ştefan Vodă. Ce iarăş pricea cu Radul Vodă

Pentru zavistiia între Ştefan Vodă şi între Radul Vodă domnul muntenesc şi de multe războae ale lor

CAP XXVI

Zavistiia muma tuturor răutăţilor în lume ačasta iaste, precum şi aicea vedem între Radul Vodă, domnul muntenesc, şi între Ştefan Vodă, în anii dela Hristos 1470. După običaiul omenesc, cu cât cineva ar avea mai mult, 1470
cu atâta zavistuiaşte altul ce ar avea şi el pre atâta. Aşa şi Ştefan Vodă nu-i ağungea al său, ci zavistuia Radului Vodă.

Scrie cronicariul leşesc, că pre acea vreme, ştiind că să apropiia vremea făgăduinţei lui Ştefan Vodă, cum că era să meargă singur la Cazimir craiul leşesc, au purces craiul dela Corcin cu 3000 de oameni spre Ţara Rusască, vrând acolo să astepte pre Ştefan Vodă. Ci de iznoavă pricea cu Radul Vodă,

împiedecă pre Ştefan Vodă, de nu putu merge însuşi la craiul leşăsc. Iară soli au trimis Ştefan Vodă cu cărţi iscălite şi cu pecetea sa, în care să adeveriia, cum la anul viitoriu, în luna lui Mai, va merge la craiul. Simţisă craiul leşăsc de gătirea lui Ştefan Vodă asupra Radului Vodă şi în mare grijă era craiul, ca să nu agiungă Radul Vodă la ağutoriul Turcilor şi să nu fie apoi răsipă Ţărăi Moldovii. Iară de vinirea lui Ştefan Vodă, înţălegând craiul, s'au aşezat în şeasă luni, după ce să va da ştire lui Ştefan Vodă dela craiul, să margă Ştefan Vodă la craiul; şi atunce să întoarsă craiul la Corcin.

Iară Ştefan Vodă au strânsu ţara şi slujitorii şi au întrat în Ţara Munteniască şi au prădat marginea, Fevruarie 27, şi au arsu Brăila
1471 într'o zi, marţi, în Săptămâna Albă, văleat 6979.

Iară Radul Vodă, văzind atâta pradă în ţara sa, făcută de Ştefan Vodă, nu s'au lăsat să nu-ş caute strâmbătatea sa. Însă de multe ori să tâmplă de sintu aşea de fragede lucrurile omeneşti; den nerăbdare mai

---

domnul muntenesc, au împiedecat pre Ştefan Vodă, de n'au putut merge însuşi la craiul Cazimir. Iar sol au trimis cu cărţi iscălite şi cu pecetea sa, în care să adeveriia cum la anul viitoriu, în luna lui Mai, va merge la craiul. Simţise atunce şi craiul Cazimir de gătirea lui Ştefan Vodă asupra Radului Vodă, şi în mare grijă căzuse craiul, ca să nu agiungă Radul Vodă la agiutoriul |
86v Turcilor, din care să nu fie mai pe urmă răsipă Ţărăi Moldovei. Iar de venirea lui Ştefan Vodă, înţelegând craiul Cazimir, s'au aşăzat în 6 luni, după ce va da ştire lui Ştefan Vodă, să să afle la craiul. Şi aşa craiul Cazimir s'au întors iară la Corcin.

Iar Ştefan Vodă au strâns ţara şi slujitorii şi au întrat în Ţara Muntenească şi au prădat marginea, Fevruarie 27, şi au ars Brăila într'o marţi, în săptămâna albă.

Scrie letopiseţul ţărăi de perirea a o seamă de boiari de Ştefan Vodă, anume Isaiia Vornicul, Negrea Păharnicul şi Alexie Stolnicul, în târg în Vasluiu. Iară, ce pricină de moarte au avut acei boiari, nu pomeneşte letopiseţul; poate că s'au ajuns cu Radul Vodă, domnul muntenesc.

1471 Iară Radul Vodă, în anii dela zidirea lumii 6979, văzând atâta pradă în ţara sa, făcută de Ştefan Vodă, nu s'au lăsat să nu-ş caute strâmbătatea sa. Însă de multe ori să întâmplă de sânt aşa de fragede lucrurile omeneşti; de nerăbdare, mai

---

13: pradă şi răsipă C.

multă scădere și pagubă aduc; așea și Radul Vodă, strângându-și oastea sa și megieșască, | au vinit asupra lui Ștefan Vodă. 69r

Ce îndată îi eși înnainte Ștefan Vodă și s'au lovit oștile la locul ce să chiamă Socii, Martu 7, cu mare îndrăznire. Ștefan Vodă birui pre Radul Vodă și luă toate stiagurile cu multă moarte în oștenii Radului Vodă, și pre câți au prinsu vii, pre toți i-au omorît; numai pre Stančul Logofătul și pre Mircea Comisul i-au luat vii.

Într'acest an fost-au mare cutremur de pământu, Avgust 29, pe vreme de prânzu. Măcar că firesc lucru iaste acesta, cutremurul, când să tâmplă, iară pot să să zică că semne și arătare, cutremurul, vremilor viitoare iaste. Precum și atunce au însămnat mare vărsare de singe și giugul păgânilor în biata Moldovă și în alte părți creștinești până astăzi, precum vom scrie la rândul său.

În anii dela Hristos 1473, Matiiaș, craiul unguresc, au trimis 16 mii 1473
de oaste cu Thoma Tarcet de au prădat pre supt munte, în Țara Leșască.

---

multă scădere și pagubă aduce după sine îndoită; așa și Radului Vodă s'au întâmplat; care strângându-ș oastea sa și vecinească, au venit asupra lui Ștefan Vodă.

Ci Ștefan Vodă, aflându-se gata, de sârg s'au pornit și i-au eșit înnainte la Soci. Și acolo dându-ș războí, Martie 7, cu mare îndrăznire au biruit pre Radul Vodă, luund toate steagurile cu multă moarte în oștenii Radului Vodă, și pre carii i-au prins vii, i-au omorît; numai pre Stan Logofătul și pre Mircea Comisul i-au luat vii.

Într'acest an, au fost și un cutremur mare de pământ, Avgust 29, peste toată țara, în vreme ce șăzuse domnul la masă de prânz. Măcar că firesc lucru sânt aceste cutremure, când să întâmplă, că pricina când să cutremură pământul nu iaste alta, fără de multă umezeală a pământului, să strâng răsuflătorile pământului, și atuncea din umezelele acele închise în läuntrul pământului, să izvorește vânt, și acel vânt fiind închis înläuntru îș čarcă loc să sufle și să iasă afară; unde neaflându-ș de grabă loc, pentrucă sânt încuiate acele gauri sau răsuflători a pământului, să izbește cu mare tărie acel vânt și, izbindu-se așa de tare, cutremură pământul până atuncea, când | găsește loc de iase afară. 87r
Iară pot să zică că semne și arătare cutremurile vremilor viitoare sânt, precum și atuncea au însemnat acest cutremur mare vărsare de sânge și ğugul păgânilor pe biata Moldova, și pe alte părți creștinești, până la această vreme de acum, precum va arăta la locul său.

În anul dela Hristos 1473, Mateiaș, craiul unguresc, au pornit 16.000 de 1473
oaste cu Toma Tarcet, de au prădat pe supt munte în Țara Leșască.

Aşijdirea sultan Mehmet, împăratul turcesc, au prădat Ţara Bosnei şi, bătând cetatea Iaiţa, cu multă ruşine s'au întorsu, lăsând tunurile toate înnecate în apă.

Aşijderea sultan Mehmet, împăratul turcesc, au prădat Ţara Bosnii, şi bătând cetatea Ianţa, cu mare ruşine s'au întors, lăsând tunurile toate înnecate în apă.

Husaan Cazan, împăratul Persilor, biruind în câteva rânduri pre Sultan Mehmet, împăratul Turcilor, aşa cât la un război câteva zeci de mii de oaste i-au tăiat şi o au robit a lui sultan Mehmet. Şi i-au luat în Azia crăiia Trapezontul şi Sinapul la Anadol.

Autorul copiază ştirile. din acest subcapitol din Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 35—36 şi traduce din Cromer, *o. c.*, p. 405, 413, 414.

Al doile războiu c'au avut Radul Vodă cu Ştefan Vodă domnul Moldovei la Izvorul Apei în anul 6981 1473

CAP XXII

Ştefan Vodă, fiindu aprinsu pururea spre lucruri de vitejie, strânsu-ş'au oastea şi-au luat cu sine pre Basarab să-l ducă, să-l pue domn Ţărăi Munteneşti. — Inimile mari, mari lucruri râvnesc, de multe ori a face şi a să lăţi peste hotarăle sale. — Ştefan Vodă, gătindu-să de războiu asupra Radului Vodă cu oaste, Noemvrie 8, au sosit Ştefan Vodă la margine şi au împărţit toate stiagurile oştii sale pre Milcov. Iară în 18 zile, tot într'aceştii luni, ğoi, s'au lovit cu Radul Vodă la locul ce să chiamă Cursul Apei şi dând războiu de îmbe părţili vitejeşte, s'au bătut până în sară; aşijdirea şi vineri şi simbătă până în sară. Iară noaptea, spre Duminecă, Radul Vodă, lăsind toată tabăra, au fugit cu

---

Al doilea războì a Radului Vodă, domnul muntenesc, cu Ştefan Vodă la Izvorul Apei în anul dela zidirea lumii 6981 1473

CAP XXVII

Ştefan Vodă, fiind aprins de pururea lucruri vitejeşti, strâns-au oaste şi au luat cu sine pre Băsărabă Vodă, ca să-l ducă la Ţara Muntenească, să-l pue domn. Inimile mari, mari lucruri râvnesc, de multe ori să ispitesc a face şi a să lăţi peste hotarele sale. Aşa Ştefan Vodă, gătindu-se de iznoavă asupra Radului Vodă cu oaste, Noemvrie 8 днии, au venit la margine Stefan Vodă şi au împărţit toate steagurile oştii sale pre Milcov. De acii s'au împreunat cu Radul Vodă, ğoi,într'ačastă lună 18 zile, la locul ce să chiamă Cursul Apei, şi dându-i războì de îmbe părţile vitejaşte, s'au bătut până în seară; aşijderea şi vineri şi sâmbătă toată zioa până în seară. Iară noaptea spre duminecă, au lăsat Radul Vodă toate ale sale în tabără şi au fugit cu

69v toată oastea sa la scaonul său, la Bucureşti. Iară | Ştefan Vodă, pornindu-să după dânsul, încunğurat-au Bucureştii Noemvrie 23; iară Radul Vodă într'aceia noapte, au fugit den cetate, den Bucureşti, lăsându-şi pre doamnă-sa Mariia cu fiică-sa Voichiţa şi tot č'au avut şi s'au dus la Turci.

Iară Ştefan Vodă, miercuri Noemvrie 24, au dobândit cetatea Bucureştii şi au luat pre doamna Radului Vodă şi pre fiică-sa, Voichiţa, ş'au luat-o şie doamnă, că-i murisă doamna č'au avut după Chineajna. Luat-au Ştefan Vodă toată averea şi tot č'au avut Radul Vodă şi toate stiagurile lui şi, veselindu-să trei zile, s'au întorsu înnapoi la scaunul său, la Sučavă.

Precum scrie Stricovschii şi Cromer, lăsat-au domn pre Băsărab Vodă în Ţara Munteniască şi au domnit o lună. Iară Radul Vodă năzuisă la ağutoriul turcesc.

După ačastă izbândă, Ştefan Vodă au trimis solii săi la Cazimiriu, craiul leşăsc, făcându-i ştire de izbândă asupra Radului Vodă, trimiţind şi 28 de stiaguri, luate dela Radul Vodă, arătând că şi domnu au pus pre Băsărab, în locul Radului Vodă.

---

toată oastea sa la scaunul său, la Bucureşti, pre apa Dâmboviţei. Iară Ştefan Vodă s'au pornit după el cu toată oastea sa, şi într'ačastaşi lună, în 23 de
87v zile, au încunğurat cetatea | Bucureştilor; iară Radul Vodă într'aceiaş noapte au fugit din cetate, lăsându-şi pre doamna sa Mariia şi pre fie-sa Voichiţa şi tot ce au avut şi s'au dus la Turci.

Iară Ştefan Vodă, miercuri la 24 de zile a aceştii luni, au dobândit cetatea şi au întrat într'însa şi au luat pre doamna Radului Vodă şi pre fie-sa Voichiţa, şie doamnă, că-i murise doamna ce au avut după Cneajna. Luat-au Ştefan Vodă toată averea şi hainele cele scumpe, şi toate steagurile Radului Vodă şi, veselindu-se trei zile, s'au întors la scaunul său, la Sučavă, lăsând pre Băsărab domn Ţărăi Munteneşti, care au domnit o lună. Iară Radul Vodă năzuisă la ağutoriul turcesc.

După ačastă izbândă asupra Radului Vodă, Ştefan Vodă întorcându-se la scaunul său la Sučavă, precum scrie Stricovschie şi Cromer, au trimis Ştefan Vodă solii săi la Cazimir, craiul leşăsc, făcându-i ştire de izbânda sa asupra Radului Vodă, trimiţând 28 de steaguri, luate dela Radul Vodă. Arătat-au solii lui Ştefan Vodă cum şi cetatea, unde-i scaunul Radului Vodă, cu toată averea şi cu doamna lui o au dobândit, şi cum au pus şi domn în locul Radului Vodă pre Băsărabă Vodă.

Iară încă aciia soli a lui Ștefan Vodă, aflându-să nepurceși dela craiul,
iată și alți soli sosăsc dela Ștefan Vodă, la Cazimir craiu, cerșind ağutoriu
Ștefan Vodă împotriva Radului Vodă, făcându-i știre, cum Radul Vodă,
luând ağutoriu dela Turci, au întrat în țară de pradă cu foc și cu sabie.
Pornit-au îndată Cazimir, craiul leșăsc, pre Dobieslav caștelianul și pre
Eghidei Sohodolschii la Radul Vodă, pentru să-l împace cu Ștefan Vodă;
iar lui Mihai Bučațschii, staroste, i-au poroncit de sirgu să porniască
șliahta den Podoliia într'agiutoriu lui Ștefan Vodă.

Radul Vodă, năzuind la sultan Mehmet, împăratul turcesc, de i-au dat
ağutoriu în anul dela Hristos 1475, și au întrat în Țara Munteniască 1475
cu 15.000 de Turci, fără de alți lefecii ce adunasă și au dat războiu lui
Băsărabă ğoi Dechemvrie 25 și au înfrânt pre Băsărab Vodă, care, văzin-
du-să împresurat de vrăjmașii săi, au năzuit la Ștefan Vodă în Moldova.

Iară Turcii s'au pornit în goană după Băsărab Vodă și au vinit
până la Bârlad și de acolo Turcii au slobozit | čambulurile sale de au 70ʳ
prădat țara și s'au întorsu înnapoi pen Țara Munteniască.

Iară, încă aflându-se acolo acei soli trimiși de Ștefan Vodă la Cazimir,
craiul leșesc, iată și alți soli ai lui Ștefan Vodă au nemerit la craiul leșesc
Cazimir, cerșind ajutoriu Ștefan Vodă dela craiul leșăsc împotriva Radului
Vodă, făcând știre cum Radul Vodă, trăgând ağutoriu dela Turci, dela
sultan Mehmet, împăratul turcesc, au întrat în țară Radul Vodă de prada cu
foc și cu sabie. Pornit-au îndată craiul leșesc Cazimir, socotind că-i va putea
împăca pre Radul Vodă cu Ștefan Vodă, pre Dobieslav Bisonschie, caștalanul
Belzului, și pre Eghidie Suhodonschii, la Radul Vodă pentru pace; iară lui
Mihai Bučațschii, starostele de Sneten, au poruncit de sârg să pornească șleahta
din Podolia întru ajutoriul lui Ștefan Vodă.

Iară Radul Vodă năzuind la sultan Mehmet, împăratul Turcilor, în anul
dela Hristos 1475, după ce au luat ağutoriu, au întrat în Țara Muntenească 1475
cu 15.000 de Turci, fără de alți lefecii ce adunase și au dat războì lui Băsă-
rabă Vodă, ğoi, Dechemvrie 25 дни și au înfrânt pe Băsărabă Vodă și toată
oastea lui, care, văzându-se | împresurat de vrăjmașii săi, au năzuit dirept în 88ʳ
Moldova la Ștefan Vodă.

Iară Turcii s'au pornit în goană după Băsărabă Vodă și au venit până la
Bârlad; de acolo au repezit čambulurile sale de au prădat țara și s'au întors
înnapoi spre Țara Muntenească.

1: abiia solii C. 6: să-i impace A. 10: 1473 C. 12: 23 C. 23: Doblieslav.

1474 În anul 6982, luat-au Ştefan Vodă cetatea Teleajina şi au tăiat capetele pârcălabilor, robindu-le muiarile; atunce Ştefan Vodă mulţi Ţigani au scos den Ţară Munteniască în ţară.

Într'acestaş an, au fostu războiu cu Ungurii în Ţara Munteniască şi cu Ţăpăluş Vodă şi îi birui Ştefan Vodă.

1474 În anul 6982, au luat Ştefan Vodă cetatea Teleajina şi au tăiat capetele pârcălabilor, robindu-le muerile. Atuncea au scos mulţi Ţigani din Ţara Muntenească aicea în ţară la noi.

Într'ačastă lună, în 5 zile, au fost război în Ţara Muntenească cu Ungurii şi cu Ţăpăluş Vodă şi birui Ştefan Vodă pre Unguri.

Autorul copiază cele mai multe ştiri din: Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, p. 36, 37, 38, 39 şi traduce din Cromer, *o. c.*, p. 413 şi Strjkowski, p. ...

De vestită izbândă a lui Ştefan Vodă c'au bătut pre Turci

În anul 6983, iară dela Hristos 1475, sultan Mehmet, împăratul turcesc, nevrând să lasă pre Radul Vodă, fiind supus împărăției turcești, într'atâtea pagube ce-i făcusă de multe ori Ștefan Vodă, gătind 120.000 oaste turčască cu Tătari, Ghenarie 20, i-au pornit < cu > Radul Vodă asupra lui Ștefan Vodă, vrând să supue și pre Ștefan Vodă, nu că-i era milă de Radul Vodă. 1475

Iară Ștefan Vodă, luând ağutoriu 2000 de oaste călăreți leși și având și oastea sa patruzăci de mii și mai avea 5000 de Săcui, cu ačastă oaste Ștefan Vodă nu așea că va putea sta fățiș împrotiva atâta mulțime de Turci și Munteni cu Radul Vodă, ce cu meșterșug au socotit să înčapă cum ori putea. Că întâi au trimis de au pârjolit iarba peste tot locul în calea Turcilor, de le-au slăbit caii. Iară, după ce au întrat Turcii

---

De cumplita bătae a Turcilor de Ștefan Vodă în anul 6983 iar dela Hristos 1475 1475

CAP XXVIII

Mehmet, împăratul turcesc, nevrând să lasă pre Radul Vodă, fiind supus împărăției turcești, într'atâtea pagube ce-i făcuse în câteva rânduri Ștefan Vodă, gătindu 120.000 de oaste turčască cu Tătari, Ghenarie 20, s'au pornit Radul Vodă asupra lui Ștefan Vodă — nu că-i era milă de Radul Vodă. —

Iară Ștefan Vodă luund ağutoriu și dela Cazimir, craiul leșesc, cu 2000 de oaste călărime și având și oastea sa 40.000 și 5000 de Săcui dobândise dela Mateiaș, craiul unguresc. Cu ačastă oaste nu așa că va putea sta fățiș împotriva atâta mulțime de oaste turčască și muntenească cu Radul Vodă, ci cu meșterșug au socotit să înčapă. Că întâi au poruncit de au pârjolit iarba pe tot locul înnaintea Turcilor, de le-au slăbit caii cei gingași. Iară după ce au tras pe Turci

în locuri strâmte, deasupra Racovăţului, la apa Bârladului, acolo au dat războiu Turcilor, supuind o samă de oaste în luncă, de unde au început a da semne de războiu: în trâmbiţă, în bučume şi în dobe. Şi întorcându-să Turcii asupra glasului bučumelor şi altor semne de războiu, că şi negura nu lăsa pre Turci să pričapă, de unde le caută a da războiu lui Ştefan Vodă, atunce Ştefan Vodă au lovit pre Turci den dos; şi de mulţimea Turcilor, să ameţisă oştenii lui Ştefan Vodă, biruitori văzindu-să, şi singur Ştefan Vodă îmbărbătându-i pre ai săi, cu ağutoriul lui Dumnezău rămasără biruiţi Turcii, cât ei în de sine s'au fostu tăind.

70v Scrie Ian Stricovschii, carte XX, zač. III, | la o sută de mii de trupuri să fie căzut într'acel războiu, precum zice Stricovchii, că au văzut cu ochii săi grămăzile de oase la acel loc, unde au fostu acel războiu, 1575 viind el den Ţara Turčască în anul dela Hristos 1575; şi era şi trei cruci de piatră, pusă în semnele acei vestite biruinţă a lui Ştefan Vodă. Perit-au mulţi paşi aleşi în războiu şi mai multe de 100 de stiaguri. Pre câţi au prinsu vii, i-au înţăpat. Iară pe patru robi turci, mai aleşi, oameni de frunte şi 36 de stiaguri şi o parte de dobândă, au trimis

---

la strâmtoare, desupra Racovăţului, pre apa Bârladului, şi acolo le-au dat război Ştefan Vodă Turcilor, cu ağutoriul lui Dumnezeu. Supusese o seamă de oameni în luncă, unde au început a da semne de război: cu trâmbiţa, cu buciume şi dobe. Ci întorcându-se oastea turčască asupra glasului buciumilor şi altor semne de război, că şi negura nu-i lăsa să pričapă Turcii 88v de unde | le-ar fi a da război lui Ştefan Vodă, acolo din dos i-au lovit Ştefan Vodă pe Turci; şi de mulţimea Turcilor, să ameţise oastea lui Ştefan Vodă, biruitoriu văzându-se, ci singur Ştefan Vodă în fruntea oştilor sale, nepărăsind, îmbărbăta pre ai săi. Şi aşa cu ajutoriul a unuia Dumnezeu, rămasără cu mare ocară biruiţi Turcii, ei între ei să omorăia.

Scrie cronicariul Ioan Stricovschii, cartea XX zač. III, la 100.000 de trupuri să fie căzut într'acel război, precum zice Stricovschii, că au văzut singur la 1575 anul dela Hristos 1575, cu ochii săi grămăzi de oase, viind el din Ţara Turčască, şi trei cruci de piatră puse întru semnele acei biruinţe a lui Ştefan Vodă. Perit-au câţva paşi aleşi într'acel războì şi mai mult de o sută de steaguri; pre cei prinşi i-au înţepat. Iar 4 robi mai de frunte cu 36 de steaguri şi o parte de dobândă au trimis cu oamenii săi Ştefan Vodă la Cazimir,

---

11: Ioan C. 14: 1475 A. 16: într'acel războiu C.

craiului leșăscu în Litva, mulțămindu-i de ağutoriu. Scrie cronica leșască: patru pași aleși au căzut într'acel războiu. Arătatu-s'au Ștefan Vodă, după acest războiu, plecat cu biruința; dela singur Dumnezău au numărat că iaste izbânda. Patru zile niceo mâncare n'au mâncat, fără numai pâne cu apă. Pre fičorul lui Isac Pașea, după ce l-au prinsu viu, l-au slobozit.

Iară Turcii č'au scăpat, au luat pen păduri și au eșit unde să începe Smila, sau apa Smilii, în ținutul Tutovii. Acolo Turcii, în legea lor, au mulțămit lui Dumnezău că au eșit la lume.

Iară Ștefan Vodă s'au pornit după dânșii cu Moldovenii săi și cu 2000 de Leși și au gonit pe Turci, până i-au trecut Siretiul la Ionășești, unde să pomenește Vadul Turcilor. Și acolo la o movilă mare, diasupra Tecučului, la Siretiu, odihnind Ștefan Vodă trei zile, i-au vinit veste dela starostii de Crăciuna, cetate diasupra Milcovului, că Radul Vodă vine cu oști fără veste.

Și întristându-să Ștefan Vodă, cu cine avea cu ai săi, au răpezit la oștenii săi de-i strângea de sirgu. Venit-au atunce și Șendrea Hatmanul, cumnatul lui Ștefan Vodă, cu o samă de oaste, č'au fost rămas

---

craiul leșesc, la Litfa, mulțemindu-i de ağutoriu. Scrie cronicariul leșesc: 4 pași aleși au căzut într'acel războí, steaguri mai multe de 100 luate și zice: măcar că și lui Ștefan Vodă nu fără de mare vărsare de sânge i-au rămas biruința despre păgâni, începuse a să ameți oastea lui Ștefan Vodă. După acest războí cu biruință, plecat unuia lui Dumnezeu, au numărat că au fost 4 zile după războí, nicio mâncare n'au mâncat, fără numai păine și apă. Pre fečorul lui Isac Pașei, după ce l-au prins viu, l-au slobozit.

Iară Turcii ce au scăpat, au luat pren păduri și au eșit unde purcede apa Smilii, la ținutul Tutovei. Acolo, în legea lor au dat laudă lui Dumnezeu că au eșit la lume.

Iar Ștefan Vodă s'au pornit după ei cu ai săi Moldoveni și cu 2000 de oaste leșască, ce i-au fost venit întru ağutoriu, și au gonit pre Turci, până au trecut Siretul la Ionășăști, unde să pomenește astăzi Vadul Turcilor. Și acolo de supra Siretului, la o movilă mare, a Tecuciului, odihnind trei zile, i-au venit veste dela starostii dela Crăciuna — Crăciuna era cetate la Putna deasupra Milcovului — cum Radul Vodă vine cu oști asupra lui Ștefan Vodă fără de veste.

Și întristându-se Ștefan Vodă, cu cine avea cu ai săi, au răpezit la oștenii săi de-i strângea de sârg. Atuncea au sosit și Șendrea Hatmanul, | cumnatul 89r
lui Ștefan Vodă, cu o seamă de oști, ce au fost rămas

înnapoi; venit-au şi Coste Păharnicul cu altă samă de oaste, ce gonisă pre Turci de-i trecusă peste Siretiu.

Şi având bucurie Ştefan Vodă de ai săi, cum să aflară pregiur dânsul
71r la vreme de grije, îndată au răpezit | pe Şendrea Hatmanul în chip de strajă, cu puţintei slujitori, înnaintea oştii munteneşti. Şi dând ei peste oastea munteniască, fură biruiţi; şi peri acolo şi Şendrea Hatmanul mai ğos de Râmnic, unde să pomeni multă vreme Movila Şendrii, şi l-au dus de l-au îngropat în Doljeşti lângă tață-său.

Iară Ştefan Vodă, înţălegând că-i vine asupră Radul Vodă cu oşti, au trecut Siretiul Ghenarie 13 zile şi să loviră mai sus de Râmnic. Şi dând războiu de îmbe părţile vitejeşte, multă moarte să făcu şi cu ağutoriul lui Dumnezău au rămas izbânda la Ştefan Vodă. Dat-au voe Ştefan Vodă oştii sale să prade în trei zile, cât vor putea în Ţara Munteniască; şi prădând, adus-au multă dobândă oştenii.

Şi zăbăvind acolo Ştefan Vodă, până a să strânge oastea, adus-au acolo pre mulţi din boiarii Ţărăi Munteneşti şi alte capete, oameni de folos, şi au pus pre ai săi boiari şi oameni de cinste, de au vorovit şi

---

înnapoi; îndată şi Costea Păharnicul cu altă seamă de oaste, ce au fost gonit pre Turci de i-au fost trecut Siretul, au sosit.

Şi având bucurie Ştefan Vodă de ai săi, cum să aflară preğur de dânsul la vreme de grijă, îndată au răpezit pre Şăndrea Hatmanul cu puţintei slujitori, în chip de strajă, înnaintea oştii munteneşti; carii, dând preste oastea muntenească, mulţi pre puţini, fură biruiţi de oştenii Radului Vodă, unde şi Şendrea Hatmanul au perit mai ğos de Râmnic; acolo s'au pomenit multă vreme Movila Şăndrii şi l-au dus de l-au îngropat în sat, în Joldeşti, lângă tată-său.

Înţelegând Ştefan Vodă cum adevărat Radul Vodă, domnul muntenesc, îi vine asupră cu oastea sa, Ghenarie 13, au trecut Siretul şi mai sus de Râmnic le-au fost războiul. Şi dând războiu vitejaşte despre îmbe părţile, multă moarte s'au făcut şi cu vrerea lui Dumnezeu, au rămas izbânda la Ştefan Vodă, că pierduse Muntenii războiul. Dat-au Ştefan Vodă voe oştii sale să prade în trei zile, cât vor putea în Ţara Rumânească; şi prădând, adus-au multă dobândă ostaşii.

Şi zăbovind Ştefan Vodă acolo, până a să strânge oştile toate, aducând şi pre mulţi din boiarii munteneşti şi alte capete, oameni de frunte, acolo au pus şi oameni de ai săi, boiari de cinste, de au vorovit şi

---

8: Joldeşti C. 25: Holdeşti B, Dolheşti B^1.

au tocmit, de au despărţit hotar ţărăi pân'în pârâul Milcovul, unde şi până astăzi să hotăreşte. Că mai nainte era price pentru hotar: că Muntenii vrea să ţie hotarul ţărăi lor până în apa Trotuşului, iară Moldovenii nu-i lăsa. Ce au vrut Dumnezău de au luat Ştefan Vodă cetatea Crăciuna, den gura Milcovului, diasupra Odobeştilor cu tot ţinutul ei ce să chiamă ţinutul Putnii şi l-au lipit de Moldova şi au pus starostii săi pre Ivan şi pre Vâlcea.

Întorcându-să Ştefan Vodă cu oştile sale şi viind în sus pre Bârlad şi socotind locul la Vasluiu a fi de casă domneşti, au pus de au zidit beserică, pre numele svintului Ioan Predităč, întru lauda şi bucuriia după izbândă cu năroc, č'au biruit pre Turci şi pre Munteni, dând laudă lui Dumnezău. Şi pre urmă au făcut lângă beserică şi casă domneşti, care să cunoscu şi astăzi în târgu, în Vaslui.

Aflându-să Ştefan Vodă atunce la Vasluiu, îi vini veste de olac dela deregătorii de Soroca, pentru Lobodă şi Nelivaico, hatmanii căzăceşti, cum au întrat în ţară şi pradă. | Deci Ştefan Vodă, nesuferind pe [71v] nepriiatinii săi, să-i lasă să-i strâce ţara, îndată au mărsu cu ai săi şi tâmpinându-să cu acei Căzaci la Grumăzăşti, pre Răut, lovindu-i fără

---

au tocmit, de au despărţit din Milcovul cel Mare o parte de pârâu, de vine pre lângă Odobeşti şi trece de dă în apa Putnii. Şi până astăzi iaste hotarul Ţărăi Moldovei şi a Ţărăi Munteneşti acel pârâu, ce să desparte din Milcovul cel Mare. Iar de mai nainte au fost având ţărăle amândoao pricină pentriu hotar; că Ţara Muntenească vrea să ţie hotarul său până în apa Trotuşului, iară Moldovenii nu-i lăsa, până au vrut Dumnezeu de s'au tocmit aşea. Şi au luat Ştefan Vodă cetatea Crăciuna cu tot ţinutul ce să chiamă ţinutul Putnii, şi l-au lipit de Moldova şi au pus pârcălabii săi pre Vâlcea şi pre Ivan.

Întorsu-s'au Ştefan Vodă cu oştile sale şi mergând pre apa Bârladului în sus, plăcându-i locul între Bârlad şi între Vasluiu, întru aceia laudă şi bucurie după izbânda cu noroc ce au biruit pre Turci | şi pre Munteni, au început a zidi biserica lui [89v] Sfetăi Ioan Prediteci în târg în Vasluiu, dând laudă lui Dumnezeu pentru biruinţa ce au făcut, şi pre urmă casă domneşti, cum să cunosc şi până în vremea de acum.

Aflându-se într'acea vreme Ştefan Vodă cu oştile sale la Vasluiu, iau veste de sârg cu olăcari dela Soroca, cum Lobodă şi Nelivaico, hatmanii căzăceşti, au întrat în ţară şi pradă. Deci Ştefan Vodă, neputând suferi pe nepriiateni să-i lasă să strice ţara, îndată cu ai săi cu câţi era, i-au căutat a merge, unde s'au şi întâmpinat cu acea oaste căzăcească pre Răut, la Grumăzeşti, fiind Cazacii în pradă răsipiţi; şi lovindu-i noaptea fără

---

15 cum din B.

veste, noaptea, rămasără Căzacii biruiţi; şi prinsără atunce şi pre Lobodă, hatmanul căzăcesc, şi gonindu-i spre Nistru, mulţi s'au înnecat în Nistru cu Nelivaico hatmanul, fugind. Era şi un polcovnic vestit, anume Jura; acolo s'au înnecat, unde şi astăzi să pomeneşte acel loc, de să zice Vadul Jurăi.

Şi întorcându-să Ştefan Vodă de acolo, au descălecat târgul Iaşii, şi întru lauda lui Dumnezău, au început a zidi beserica Svetâi Nicolae; şi au mersu la scaunul său, la Sučavă, cu mare laudă de izbândă dela singur Dumnezău, eşindu-i înnainte mitropolitul cu litie, ca unui biruitoriu de limbi păgâne, de l-au blagoslovit.

Atunce mare bucurie fu tuturor crailor şi domnilor de pen pregiur de biruinţă. Şi, după ce s'au aşezat la scaunul său, au început a zidi mănăstirea Svetâi Dimitrie, ce iaste înnaintea curţilor domneşti, în Sučavă. Şi atunce s'au cununat cu doamna Voichiţa, fata Radului Vodă, iară pre maică-sa cu mare cinste au trimis-o la domnu-său, Radul Vodă, în Ţara Munteniască. Rugatu-s'au Ştefan Vodă, prin solii săi,

---

de veste, rămasără biruiţi Căzacii. Atuncea şi Lobodă, hatmanul căzăcesc, fu prins de oştenii lui Ştefan Vodă, şi gonindu-i spre Nistru, Nelevaico Hatmanul şi cu o seamă de Căzaci au întrat să treacă Nistrul şi mulţi s'au înnecat. Şi un polcovnic vestit, anume Jora, acolo s'au înnecat, unde şi astăzi să pomeneşte de-i zic acelui loc Vadul Jorăi.

Şi de acolo s'au întors Ştefan Vodă şi au descălecat târgul Iaşi, şi în lauda lui Dumnezeu au început a zidi biserica lui Sfetâi Nicolai, care stă şi până astăzi în oraşul Iaşilor, lângă curtea domnească. Deci s'au întors la scaunul său, la Sučavă, cu mare pohvală şi biruinţe dela singur Dumnezeu de sus, eşindu-i înnainte mitropolitul cu toţi preoţii, aducând sfânta evanghelie cu cinstita cruce în mâinile sale, ca înnaintea unui împărat şi biruitoriu de limbi păgâne, de l-au blagoslovit.

Atuncea mare bucurie au fost tuturor domnilor şi crailor de prin pečur de biruinţe. Şi, după ce s'au aşăzat la scaun în Sučavă, în lauda lui Dumnezeu au început a zidi mănăstirea lui Sfetâi Dimitrie, ce iaste înnanitea curţii domneşti în Sučavă. Şi atuncea s'au cununat cu doamna Voichiţa, fata Radului Vodă, iar pre maică-sa cu mare cinste la domnu-său, Radul Vodă, în Ţara Muntenească o au trimis.

Iară solii trimişi dela Ştefan Vodă au aflat pre craiul Cazimir în Litfa, unde au fost mers la anul nou, trimiţând 4 robi mai aleşi, 36 steaguri şi parte de do-
90r bânda lui. Şi că ştiia | Ştefan Vodă că nu să va lăsa păgânul cu acea ruşine, au rugat Ştefan Vodă, prin solii săi

craiului leşăscu, ca să să apropie craiul cu oştile sale spre Ţara Rusască, să fie mai aproape de Ştefan Vodă, şi auzind Turcii apropiiarea lui, să aibă grijă.

Râdicat-au Ştefan Vodă atunce pre mulţi den prostime la statul de nemişi, pentru vitejie č'au arătat în războaele acelea.

Trimis-au Ştefan Vodă şi la sultan Mehmet soli cu daruri, să facă jalobă că nişte oameni răi den Ţară Turčască au vinit de i-au prădat ţara, şi i-au căutat a-ş apăra ţara de acei oameni răi, cum au putut, socotind că ce au făcut, fără ştirea şi fără poronca împărăţiei sale au făcut; ştiind Ştefan Vodă că nu să va lăsa cu atâta sultan Mehmet, împăratul turcesc, nice va uita perirea oştii sale de Ştefan Vodă. |

Aşijdirea şi papei de Râm şi lui Matiiaş, craiul unguresc, au trimis 72r
Ştefan Vodă daruri, poftindu-i şi pre dânşii de agiutoriu împrotiva a unuia aşea puternic de obşte vrăjmaş a toată creştinătatea.

Iară Matiiaş, craiul unguresc, îndată au luat asupra sa acea izbândă a lui Ştefan Vodă; lăudându-să, au răpezit cărţi pre la megiiaşi, dând ştire că ispravnicul său, Ştefan Vodă, au bătut pre Turci, iproci; măcar că nu de mult mai nainte petrecusă ruşine mare de ispravnicul său,

---

pre craiul leşesc, ca să să apropie craiul cu oştile sale spre Ţara Rusească, să fie mai aproape de Ştefan Vodă, că auzind Turcii de apropiiarea craiului de ţară, să aibă de grijă.

Râdicat-au Ştefan Vodă pre mulţi din prostime pentru vitejiia lor la statul de nemiş.

Iară şi la soltan Mehmet au trimis sol Ştefan Vodă cu daruri, poruncind solilor să facă jalbă, că nişte oameni din Ţara Turčască eşind, au prădat locurile lui; de care apărându-se ţara, i-au căutat lui Ştefan Vodă a-ş apăra ţara, de au bătut pre acei făcători de prăzi şi s'au rugat sultanului ca pre cei ce vor fi scăpat, să să dea lui Ştefan Vodă la pedeapsă, socotind că ce au făcut aceia, fără porunca şi ştirea sultanului au făcut.

Aşijderea şi papei Romei şi craiului unguresc, Mateiaş, au trimis Ştefan Vodă frumoase daruri, poftind şi pre ei de ağutoriu împotriva a unuia aşa de puternic şi de obşte vrăjmaş a toată creştinătatea.

Iară Mateiaş Craiul îndată au luat asupra sa acea izbândă al ui Ştefan Vodă; lăudându-se, au repezit cărţi pre la megiiaşi, dând ştire că ispravnicul său, Ştefan Vodă, au bătut pre Turci, măcar că nu multă vreme mai nainte au fost păţit ruşine mare Mateiaş Craiu de acest ispravnic al său,

Ştefan Vodă, când au fostu trimis 6000 de Unguri cu sărdariul său, Maer Balas, să prade în Moldova.

Intr'acest an, vinit-au soli la Cazimiru, craiul leșăsc, trimiși de Isac Trapezinianul a Husan Cazanilor, îndemnând pe craiul leșăsc asupra Turcilor. Şi dela craiul leșăsc, aceștiiaș soli au trecut la alți domni creștinești, tot cu îndemnare asupra Turcilor.

Iară Ştefan Vodă nu părăsiia a trimite soli la craiul leșăscu, rugându-l de ağutoriu împrotiva Turcilor; că înțălesesă Ştefan Vodă den iscoadele sale, precum sultan Mehmet strânge mulțime de oști la Odriiu.

Svătuia Litva pe craiul Cazimiriu să apere pe Ştefan Vodă în Moldova de Turci cu toată puterea sa, să-i fie ca un părete Moldova, decât pierzind-o, să-i fie a să lupta cu Turcii pentru Ţara Leșască. Ce nemic n'au folosit, nice au clătit acestea sfaturi pe Cazimir craiu, nice îndemnarea și poftele a lor săi, că să strânsesă toți svetnicii la craiul în Liublin, în luna lui Iulie. Fost-au 15 zili voroava pentru Turci și pentru Ştefan Vodă; și acolo cu mânie s'au sculat, cu svatul domnilor tuturor, asupra craiului, Dierslav Rizvanschii, voevodul Cracăului, Iani Rizvanschii, caștelanul Sandomirului și marșalăcul crăii, zicând craiului că cu

---

de Ştefan Vodă, când au fost trimis 6000 de Unguri, cu sărdariul său, cu Maer Bălas, să prade Ţara Moldovei.

Intr'acest an, venit-au sol la Cazimir, craiul leşesc, trimiş de Isac Trapezoneanul a Husan Cazanilor, îndemnând pre craiul Cazimir asupra Turcilor. Şi dela craiul Cazimir, acestaş sol au trecut la alți domni creştineşti, tot cu îndemnare asupra Turcilor.

Iară Ştefan Vodă nu părăsiia prin nepărăsiții solii săi, unul după altul, trimițind la Cazimir, craiul leşăsc, poftind ağutoriu împotriva lui sultan Mehmet; că acum înțelesese Ştefan Vodă din iscoade ce avea trimiși la Poarta turcească, precum sultan Mehmet, împăratul turcesc, strânge mulțime de oşti la Odriiu.

Sfătuia Litva pre Cazimir Craiul ca să apere pre Moldova cu toată puterea despre Turci, să-i rămâe pårete Moldova, decât pierzând-o să-i fie a să lupta
90v cu Turcii pentru Ţara Leşască. Ci nimic n'au folosit, nici | au clătit aceste sfaturi pre Cazimir Craiul, nici îndemnarea şi poftele a lor săi, că să strânsese toți sfetnicii la craiul în Liublen, în luna lui Iulie, unde 15 zile au fost de ačasta cu Turcii şi cu Ştefan Vodă voroava. Şi acolo cu mânioasă voroavă, cu sfatul tuturor domnilor leşăşti s'au sculat asupra craiului Cazimir, Deerslav Rezvanschii, voevodul Cracăului, şi Iane Răzvanschii, caşteleanul Sandomirului şi marşalăcul crăiei, zicând craiului că prin

nebăgarea de samă a lui, precum și tată-său și frate-său, ca niște blăstămați, crăiia leșască, care o au luat în floare, și acmu nu numai de nepriiatini, ce și de tovarășii necuvioși, și despre Litva rău, care den puterea și statul ei, s'au răsipit | și s'au scurtat și împuținat. 72v

Iară cu aceste voroave a lor, altă n'au isprăvit, fără cât că au trimis Cazimiru craiu soli la sultan Mehmet, pre Martin Vrocemovschii, stolnicul Cracăului, poftind pre împăratul, aducându-i aminte prietešugul vechiu, care era între împărații turcești cu craii leșăști, să-ș părăsască oștile diasupra Moldovii, care iaste supt apărarea crăiei leșăști; că, într'alt chip, toată puterea sa craiul Cazimiriu împotriva celor ce s'ari râdica asupra a lor săi i-a căuta a o pune. Măcar că mai nainte, fiind de toți monarșii creștinești îndemnat Cazimiriu craiu asupra Turcilor, niceodată n'au priimit să să rădice asupra Turcilor. De au greșit ceva Ștefan Vodă sultanului, acea greșală cu svatul tuturor svetnicilor trebue să să dezlege ğudețul.

Ce cu acestea cu toate, s'au întorsu solul Vrocemovschii îmbrăcat cu o cabaniță cu soboli, cu mărgăritariu cusută pe margine, dela sultan Mehmet, împăratul turcesc; cu care solie, abiia la anul au sosit la craiul, tâmplându-să multe pedici pre cale.

---

nebăgarea de seamă a lui, precum și a tătâne-său și a frăține-său blestemăție, crăiia leșască, care o au luat floare, și acum nu numai din nepriiateni, ci ș din tovaroșii necuvioși, și despre Litfa rău, carea din puterea și statul ei s'au răsipit și s'au scurtat și împuținat.

Iar cu aceste toate voroavele lor, nimic alt n'au isprăvit, fără cât ačasta: de au trimis craiul Cazimir sol la sultan Mehmet, pre Marțin Vrocimovelschii, stolnicul Cracăului, poftind pre împăratul, aducându-i aminte cu prieteșugul vechiu, care era între împărații turcești cu craii leșăști, să-ș părăsească oștile deasupra Moldovei, care iaste supt stăpânirea crăiei leșăști; că într'alt chip, toată puterea sa craiul Cazimir împotriva celor ce să vor rădica a lor săi, i-a căutat a o pune. Măcar că mai nainte, fiind de toți monarșii creștinești îndemnat craiul Cazimir asupra Turcilor, niciodată n'au primit să să râdice asupra Turcilor. De au făcut Ștefan Vodă ceva greșală sultanului, atuncea cu sfatul tuturor trebue să să dezlege judecata.

Ci cu acestea cu toate, s'au întors solul Vrocimenschii îmbrăcat cu o cabaniță cu soboli, cu mărgăritari cusute marginile, dela împăratul turcesc; cu care solie, abia la anul au sosit dela împăratul, tâmplându-se multe piiadeci pre cale.

Iară Turcii atunce au pornit 70 de galioane la Crâm şi au poroncit Tătarălor de pre uscat şi au dobândit Chefe, cetate vestită a Ianovezilor, care neputând-o Tătarăi mai mult apăra, a seaşe zi o au luat Turcul supt ascultarea sa cu vicleşug. Şi dobândind cetatea, îndată pre nemişi, cu femeile şi cu copiii săi şi împreună cu singuri viclenitorii şi cu hanul Crâmului Menghe-Cherii, cu doi fraţi a lui, carii, ori den tâmplare viniţi acolo, ori de frică au vinit dela câmpu, ca să scape în cetate, pre toţi i-au trimis la Ţarigrad. Iară pe prostime, lăsându-i pe loc până la o vreme, apoi i-au mutat pre aiurea. Pre neguţitori, pre soli şi alţi cercători, pre toţi i-au omorît.

Numai un galion, ce avea înlontru 150 de copii tineri, luaţi den Chefea, pentru spurcata sodomie a prea curvariului Turc, şi ce era dobândă mai bună, au dus la sultan Mehmet, fiind ispravnic pe acel ga-
73r lion un Grec. — Iată-i şi pezevenchi Greci! — | Şi acest galion era despărţit de alte galioane şi era 24 de Turci în galion pentru apărare.

Acestea le scrie cronicariul leşăsc dentr'un pisar crăesc, carele pre aceia vreme s'au tâmplat la Crâm, trimis de Cazimiriu, craiul leşăsc, la Menghe-Cherei Hanul.

Iară Turcii într'aceia vreme au pornit 70 de galioane în Crâm, şi poruncind Tătarălor cu o seamă de oaste să meargă întru ağutoriu, au încungiurat şi despre mare şi despre uscat Chefea, cetatea Ianovezilor, vestită pe acea vreme, care, neputându-o Tătarăi mai mult apăra, a şasea zi o au luat Turcul supt stăpânirea sa, şi aşa cu vicleşug şi pre oroşanii mai de frunte Vloşi, care vicleşug
91r mai nainte de 5 ani s'au fost gătind. Şi dobândind păgânii cetatea, îndată | pre nemişi cu fămeile sale şi cu copii şi împreună cu singuri viclenitorii şi cu hanul Crâmului Menghe-Gherei, cu doi fraţi ai lui, carii ori din ce întâmplare veniţi acolo, ori de frică să scape acolo la cetate dela câmp, pre toţi i-au trimis la Ţarigrad. Iară pe prostime lăsându-i până la o vreme pre loc, i-au mutat pre urmă pre aiurea. Pre neguţători moldoveni, pre soli şi alţi cercători, pre toţi i-au omorît.

Un galion numai care avea înlăuntru 150 de copii tineri den Chefea, luaţi pentru spurcata rahna şi preacurvia a tiranului Turc, şi ce au fost mai bun dobândite, au adus la Sultan Mehmet, fiind ispravnic pre acel galeon un Grec. Şi acest galion era despărţit de alte galioane; 24 Turcii, carii era în galion pentru apărare, au nemerit la Chilia, care pe urmă o au luat Ştefan Vodă.

Acestea scrie cronicariul leşesc dintr'un pisariu crăesc, care au fost de craiul leşesc Cazimir trimis la Sultan Menghe-Gerei hanul, care s'au întâmplat acolo pe acea vreme.

13: galion unguresc C.

Atunce au luat sultan Mehmet cetățile în lungu, pe împregiurul Crâmului stându; luat-au și Cetatea Albă.

Iară, când s'au întorsu solul leșăsc, Martin Vrocemovschii, dela împăratul turcesc, au spus craiului, cum au aflat pe sultan Mehmet în Bulgariia, la Varna cu nenumărate oști, viind spre Moldova asupra lui Ștefan Vodă.

Acest răspunsu au adus craiului dela sultan Mehmet, împăratul turcesc: precum bucuros ar hi fostu să facă în destul poftei craiului, de nu l-ar fi aflat purces den Odriiu cu oști asupra Moldovanului, zicând că acea oștire pe rugămintea Muntenilor și a Tătarălor, birnicilor săi, face, pre carii nu poate să-i părăsască.

Ar fi dat pace Moldovenilor, de nu ar fi oprit birul cel legat pre an și de ar fi slobozit robii și de ar fi întorsu cetatea Chiliei.

Scrie cronicariul leșăscu, că răpeziia Ștefan Vodă soli după soli la craiul leșăscu, pentru ağutoriul, arătându-i precum toți Moldovenii,

---

Oblicind și Țara Leșască la Cazimir Craiul de luarea Crâmului și de Chefea de Sultan Mehmet, împăratul turcesc, mare spaimă și groază au adaos Țărăi Leșești și întru inimile Leșilor, așa ca când ar fi prădat Turcii Podolia și Țara Rusească. Iară, strângându-se Leșii la săim în Corcin, să sfătuia să facă oști împotriva Turcului. Ci unii sfătuia să nu zădărască pre un puternic păgân ca acela; alții să aștepte pe Vrăcimovici, care era trimis sol la Sultan Mehmet, sfătuia.

Dat-au nădejde lui Ștefan Vodă Cazimir Craiul de ağutoriu că-i va da prin Stanislav Vontrobca, voevodul Belzului, și pre Andrie Borisovschii, proboșciul Penceciului.

Iară sultan Mehmet, împăratul turcesc, după ce au dobândit Chefeoa, au luat cetățile în lung, împreğurul Crâmului stând, au luat și Cetatea Albă.

S'au fost întors dela sultan Mehmet, împăratul turcesc, Martin Vrocimovschie, solul leșesc, spuind cum au aflat pre sultan Mehmet în Bulgaria, în orașul Varna cu nenumărată oaste, trăgând la Moldova asupra lui Ștefan Vodă.

Acest răspuns au adus craiului Cazimir dela împăratul turcesc, precum ar fi fost bucuros să facă în destul | poftii craiului, de nu l-ar fi aflat acum pur- 91v cezând din Odriiu cu oști asupra Moldovanului, zicând că acea oștire pre rugămintea Muntenilor și a Tătarălor, birnicilor săi, face, pre carii nu poate să-i părăsească. Ar fi dat pace Moldovenilor, de nu s'ar fi oprit birul cel legat pre an, și de ar fi slobozit robii și de ar fi întors cetatea Chiliei. — Ii zic Ahiliia la istorici.

Scrie cronicariul leșesc, că repeziia Ștefan Vodă sol după sol la craiul Cazimir de ağutoriu, arătându-i precum Moldovenii toți

văzindu-să acoperiţi de atâta mulţime de Turci, cineş de sine să socoteşte, şi pre însu singur îl lasă; iară, de ar videa ağutoriul crăesc, toţi vor sta pre lângă dânsu. Şi altele ca acestea arăta Ştefan Vodă lui craiu. Înţălegând craiul acestea, poroncit-au să margă toată Ţara Rusască, Podoliia şi Ţara Belziii, să stea de strajă la margine. Iară ağutoriu lui Ştefan Vodă n'au vrut să-i dea.

---

văzându-se acoperiţi de atâta mulţime de Turci, cineş de sine să socoteşte, şi pre Ştefan Vodă singur a-l lăsa; iară, de vor vedea ağutoriu crăesc, toţi vor sta pre lângă Ştefan Vodă. Le arăta şi ačasta prin soli că, dobândind Turcii Moldova, deodată vor alerga şi în părţile crăiei leşeşti, arzând şi prădând păgânii. Aceste toate înţelegându-le Cazimir Craiul, de sârg toată Ţara Rusască, Podolia şi Ţara Belzului râdică care cu Pavel Iasinschii podscarbi şi cu starostele Belzului şi a Helmului au pornit să stea la marginea ţărăi de straje. Iară ajutoriu lui Ştefan Vodă n'au vrut să-i dea.

Pentru acest capitol cronicarul a copiat războiul lui Ştefan cu Turcii din Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, p. 37-44 şi a tradus din Cromer, p. 417, 419 şi 422.

Războiul lui Ştefan Vodă cu sultan Mehmet când s'au bătut la Valea Albă

CAP XXIV

În anul 6984, sultan Mehmet, împăratul turcesc, văzind atâta pa- 1476
gubă ce-i făcusă Ştefan Vodă, s'au sculat cu oştile sale de au vinit să
calce şi să strâce Ţara Moldovii. Şi apropiindu-să | Turcii la Dunăre, 73v
multu să nevoi Ştefan Vodă, cum ar putea opri pe Turci ca să nu triacă
Dunărea. Ce în deşert s'au trudit, că Tătarăi de o parte, Turcii de altă
parte, s'au înmulţit cu oaste fără număr. Insă deodată au dat cale Tur-
cilor şi s'au apucat de Tătar; şi pre lesne biruindu-i, i-au gonit până
la Nistru. Vrea să dea războiu şi Turcilor; ce văzind atâta mulţime de
oaste cu împăratul şi tătărâme şi pedestrime cu tunuri, n'au cutezat,

---

Războiul lui Ştefan Vodă cu Mehmet împăratul turcesc când s'au bătut la Valea Albă

CAP XXIX

În anul 6984, văzându-se împăratul turcesc, Sultan Mehmet, într'atâta pa- 1476
gubă despre Ştefan Vodă şi cetăţile Chiliia şi Cetatea Albă nerăscumpărate,
fiind încă şi supt stăpânirea lui Ştefan Vodă, gândi singur cu capul său să
margă să între cu oştile sale în ţară, să o stropşască şi să o prade. Şi apropiin-
du-se de Dunăre, unde Ştefan Vodă mult s'au nevoit să nu lasă pre Turci să
treacă Dunărea. Ci în zadar i-au fost acea nevoinţă, căci că Tătarăi de o parte,
Turcii de altă parte, cu oaste fără număr ce venise, au dat cale Turcilor şi s'au
apucat de Tătar, pre care lesne biruindu-i, i-au gonit până la Nistru. Vrea
da războí şi Turcilor; ci văzând atâta tătărâme cu împăratul şi | mulţime de 92r
oaste cu pedestri mulţi şi cu tunuri, din sfatul şi a boiarilor,

ce s'au sfătuit cu boiarii de s'au dat la locuri strâmte, spre munte, să să poată apăra, dacă să vor birui de Turci.

Şi s'au tras la Valea Albă și Turcii după dânșii. Pedestritu-s'au oastea lui Ştefan Vodă să nu să nedejduiască a fugi, ce să stea cu arme. Datu-ş'au războiu luni, Iuli 26, care războiu ţinu multă vreme neînfrântu, de îmbe părţile osteniţi. Iară Turcii adăogându-să cu oaste proaspătă, au obosit Moldovenii; neavând ağutor nice de o parte, căzut-au în războiu, apărându-să până la moarte, carii mai mult stropşiţi de mulţimea Turcilor. Perit-au Moldovenii atâţea de mulţi, cât să înnălbisă locul la Valea Albă de trupurile celor periţi; mulţi și den boiari au picat, și vitejii cei mai aleși, cu totul. Şi să făcu scârbă mare a toată ţara şi tuturor domnilor şi crailor de pen pregiur, dacă auziră că au căzut Moldovenii supt mâna păgânilor.

Într'acest războiu au căzut Ştefan Vodă ğos de pre cal; ce Dumnăzău l-au ferit de nu s'au vătămat.

Iară Turcii s'au pornit spre Sučavă şi, arzind târgul, s'au întorsu înnapoi, prădând și arzind ţara.

---

că-l sfătuia boiarii pe Ştefan Vodă să să dea la strâmtori ca, de să vor birui de Turci, să să poată apăra mai pre lesne la loc strâmt.

Şi aşa, s'au dat Ştefan Vodă cu oştile sale spre munţi, unde ş'au ales loc de război la Valea Albă, la strâmtoare, unde să chiamă acum Războianii, după acel război ce au avut Moldovenii cu împăratul turcesc. Şi pedestrindu-se oastea ca să nu nădăjduiască în fugă, ci întru arme, datu-ş'au războiluni, Iulie 26, care război trăind multă vreme neales de amândoao părţile, osteniţi, şi Turcii adăogându-se cu oaste proaspătă, obosiţi acum Moldovenii, neavând ağutoriu de nicio parte, au căzut tare în război. Ci până la moarte să apara, carii fiind mai mult stropoşiţi de mulţimea Turcilor, au rămas biruit Ştefan Vodă şi izbânda la Turci. Perit-au de ai noştri atuncea atâţea de mulţi, cât s'au înnălbit locul de trupurile celor periţi; şi mulţi din boiarii cei mari au picat şi vitejii cei mai aleşi atuncea au perit cu totul. Şi să făcuse scârbă mare a toată ţara şi tuturor domnilor şi crailor de prin preğur, deaca au auzit că au căzut Moldovenii supt mâna păgânilor.

Întru acest război au căzut Ştefan Vodă ğos după cal; ci Dumnezeu l-au ferit de nu s'au vătămat.

Iară Turcii s'au întors spre Sučavă şi arzând târgul, s'au întors înnapoi, prădând şi arzând ţara.

7: biiaţii Moldoveni C.

Iară Ștefan Vodă, după ce au pierdut războiul la Valea Albă, scrie letopisățul țărăi, că au mărsu în goană după Turci până la Dunăre, la trecătoare, și agiungând pre Turci, i-au spăriiat și au scos mult plian, ce luasă den țară. Iară letopisățăle streine nu pomenesc de acea goană, cum să fie mărsu Ștefan Vodă până la Dunăre. Iară iaste și de crezut, că cine era Ștefan Vodă! Ori cu ce mijloc să va fi nevoit spre răscumpărare despre Turci. |

Pus-au Ștefan Vodă de au strânsu toate trupurile ce au perit în- 74r
tr'acel războiu și au făcut movilă și diasupra au zidit beserică, care stă și până astăzi întru pomenirea acelor suflete. Și de atunce să numește Războianii satul acela, pentru războiul č'au fostu acolo la Valea Albă.

Iară Băsărab, domnul muntenesc, mare ocară și rea cuvântare avu despre toți domnii megiiași creștini, pentru căci și el au fostu ăgutoriu cu oastea sa, Turcilor, asupra lui Ștefan Vodă.

Scrie cronicariul leșăsc că au trimis sultan Mehmet, după războiul č'au avut cu Ștefan Vodă, soli cu daruri la Cazimiriu, craiul leșăsc; așijderea și dela hanul tătărăscu, tot pe aceia vreme, pentru prieteșugul amânduror cu craiul leșăscu. Și zice cronicariul leșăsc: ce pricină ar hi

---

Iară Ștefan Vodă, după eșirea nepriiatenilor săi din țară, au poruncit de au strâns trupurile morților movilă făcând, au zidit deasupra lor biserică, unde trăiaște și până astăzi întru pomenirea acelor suflete.

De înturnarea lui Ștefan Vodă după ce au pierdut războiul cu Turcii la Valea Albă

Ci am citit la une letopisețe, cum să fie mers Ștefan Vodă de iznoavă după Turci în goană, pre carii să-i fie ajuns la trecătoarea Dunării, de i-au spăriat atâta, cât le-au căutat a lăsa tot pleanul ce luase din țară pre mâna lui Ștefan Vodă. Nu pociu adeveri deplin, căci letopisețele striine nu pomenesc de acea înturnare. Iar iaste și de crezut, că cine era Ștefan Vodă! Ori cu ce mijloc să va fi nevoit spre răscumpărarea aceia despre Turci. |

Iară domnul muntenesc, Băsărabă Vodă, mare ocară și cuvântare rea au 92v
avut despre toți domnii megiiași creștini.

Scrie cronicariul leșesc că au trimis sultan Mehmet, după războiul ce au avut cu Ștefan Vodă, la craiul leșăsc Cazimir cu daruri; și dela hanul tătărăsc, pe acea vreme Nadur-Gherei sultan, pentru prieteșugul amânduror cu Cazimir, craiul leșesc. Și zice cronicariul: ce pricină ar fi

fostu pofta lui sultan Mehmet dela craiul, nu aflu, fără cât grijea lui să nu să uniască creştinii asupra lor; şi pentru scăderea č'au făcut lui Ştefan Vodă şi ţărăi, să nu tragă Cazimiru craiu şi alţi domni creştini să să rădice asupra Turcilor, răscumpărând paguba. Răspuns-au craiul leşăsc solilor că priimeşte pace şi pentru întărirea păcii va trimite şi el solii săi.

Într'acest an, Ioan, împăratul Moscului, au luat Novogorodul cel Mari şi mare parte de Ţara Rusască ča Albă, adecă Belorosiia, ce mainte vreme asculta de marele cneaz a Litvei.

Într'acest an, au murit sultan Mehmet, aproape de oraşul Nicomidii şi au rămas în locul lui sultan Baiazit.

1477 În anul 6985, Noemvrie 8, s'au prestăvit Theoctist, mitropolitul Sucevii. Într'acestaş an, s'au prestăvit doamna Mariia, ce era dela Magop.

1479 În anul 6987, au zidit Ştefan Vodă cetatea Chiliei şi o au svârşit într'acest an, Iuli 16. Ce nu poci şti de ačastă ziditură la cetatea Chiliei,

---

fost poftele lui sultan Mehmet de pace dela craiul Cazimir, nu află, fără cât grija lor să nu să unească creştinii asupra lor; şi pentru scăderea ce au făcut sultanul lui Ştefan Vodă şi ţărăi, să nu tragă craiul Cazimir şi alţi domni creştineşti asupra Turcilor, răscumpărând paguba ce au făcut sultanul în Moldova mai înnainte de Ştefan. Răspuns-au craiul leşesc Cazimir solilor turceşti, cum şi tătărăşti aşa: că priimeşte pace, pentru a căriia solii întăritura va trimite şi craiul la amândoi solii săi.

Într'acest an, Ioann, împăratul Moscului, au luat Novogorodul cel Mare şi mare parte de Ţara Rusască cea Albă, adecă Belorusia, carele mai nainte asculta de marele cneaz al Litvei.

Într'acest an, au murit sultan Mehmet, aproape de oraşul Nicomidiei, stând în locul lui sultan Baezit. Vrajba între doi păgâni: Iuzum Turcul, căruia îi zicea unii Sălim, fiind biruit de sultan Baezit împărat, au scăpat la sultanul Eghiptului şi dând ağutoriu sultanul din Eghipet, de iznoavă fiind biruit de sultan Baezit, au fugit Uzum la Rodos, de acolo la Râm, iară pre urmă omorît.

1477 Iară în anul 6985, Noemvrie 8, s'au pristăvit Theoctist, mitropolitul de Sučavă. Aicea mă mir cum poate să fie cu cale de au scris şi Ureche Vornicul, că într'acestaş an s'au pristăvit doamna Maria, ce era dela Magop; dară Ştefan Vodă avea doamnă pre Voichiţa, fata Radului Vodă; ci poate să fie murit întâi aceia, şi pre urmă luund pre doamna ačasta dela Magop.

1479 În anul 6987, scrie Urechie vornicul, că într'acest an au | început Ştefan
93r Vodă a zidi cetatea Chiliei

că nu ar fi putut într'un an să o isprăvască; ce, sau au adaos Ștefan Vodă vr'o cetățue mai mică cătră cetatea cea mare, sau au dires și au întărit la cetate ce au socotit, simțind Ștefan Vodă de cugetele păgânilor asupra cetăților, trăgându-i și alte pânzi, | că acmu luasă sultan Mehmet Ce- 74v tatea Albă, cum s'au pomenit mai sus.

Într'acest an, într'acastă lună 25, au murit Bogdan Vodă, fičorul lui Ștefan Vodă. Murit-au și Cneajna, doamna lui Ștefan Vodă. Aicea mă mir, cum poate să fie cu cale de scrie pentru aceste doamne letopisățul țărăi; că Ștefan Vodă acmu luasă doamnă pre Voichița, fata Radului Vodă; ce poate fi așea, cum au scris Ureche vornicul, care au murit întâi și care pe urmă.

Iară în anul 6988, murit-au Pătru Vodă, al doile fičor a lui Ștefan Vodă. 1480

Iară în anul 6989, Iuli 8, au fostu războiu în Țara Munteniască 1481 la Râmnic; s'au bătut Ștefan Vodă cu Țăpăluș Vodă. Deci cu ağutoriul lui Dumnăzău au biruit Ștefan Vodă pre Munteni. Perit-au Munteni mulți în războiu; luat-au Ștefan Vodă toate stiagurile lor, și mulți den boiarii muntenești au picat într'acest războiu. Și pre Țăpăluș Vodă l-au prinsu viu și i-au tăiat capul. Și despre partea lui Ștefan Vodă, încă au perit mulți den cei mai de frunte oameni. Atunce au pus Ștefan

---

și o au sfârșit într'acestași an, Iulie 16, care lucru nu să poate crede, într'un an să o isprăvească; ci, sau au adaos vreo cetățue mai mică cătră cea mare, cum am înțeles de o seamă de boiari de țară, ales de Panaite ce au fost postelnic mare, sau au mai dres și au mai întărit cetatea Chiliei, simțind Ștefan Vodă de cugetele păgânilor asupra acelor cetăți, trăgându-i și altă pânză, că acum luase Cetatea Albă sultan Mehmet, cum s'au pomenit; sau niscai turnuri adăogând cătră dânsele, pânzele, baștile, șanțuri întărindu-le.

Într'acestaș an și într'acastă lună 25, au murit și Bogdan Vodă, fečorul lui Ștefan Vodă. Aicea văz că iară s'au pristăvit Cneajna, numele nu-i scrie.

Iară în anul 6988, au murit Pătru Vodă, al doilea fečor al lui Ștefan Vodă.

Iară în anul 6989, Iulie 8, s'au făcut războì în Țara Muntenească; s'au bătut Ștefan Vodă cu Țepăluș Vodă la Râmnic și cu ağutoriul lui Dumnezeu au 1480 biruit Ștefan Vodă pre Munteni. Perit-au mulți Munteni; luat-au Ștefan 1481 Vodă toate steagurile lor și mulți din boiarii muntenești au picat într'acest războì. Și pre Țăpăluș Vodă -au prins viu și i-au tăiat capul. Și despre partea lui Ștefan Vodă, încă au perit mulți oameni de frunte boiari. Pus-au Ștefan

---

21: au din A.

Vodă domn în Ţara Munteniască pre Vlad Vodă Călugărul, carele apoi au făcut vicleşug asupra lui Ştefan Vodă, pentru ce dedesă ağutoriu Turcilor, când au vinit, de au luat cetăţile şi au prădat ţara. Şi s'au întorsu Ştefan Vodă la scaonul său, la Sučavă, cu bucurie de izbândă č'au făcut asupra lui Ţăpăluş Vodă.

Zic unii într'alt chip de Ţăpăluş Vodă, cum atunce au prinsu Ştefan Vodă pe Radul Vodă, carele au fostu aţâţătoriu de păgâni asupra creştinilor. Şi au dat ağutoriu şi Braşovenii, tăind pre Turci; şi luând Ţara Munteniască, au lăsat pre Ţăpăluş Vodă domn în Ţara Munteniască, în locul său. Ce, ori cum au fost, izbânda lui Ştefan Vodă au fost.

Zic şi ačasta unii: să să fie arătat într'acel războiu lui Ştefan Vodă svintul mâcenic Procopie, îmblând pe diasupra războiului călare şi într'armat, ca un vitiaz, într'agiutoriu, dând vâlhvă oştii lui Ştefan Vodă. Şi iaste a să crede acest cuvânt, că, dacă s'au întorsu Ştefan Vodă
75r biruitoriu la scaunul | său, la Sučavă, şi au zidit beserică pre numele svintului mâcenic Procopie, la sat la Badeuţi, unde stă şi până astăzi.

1483 Iară în anul 6991, au început Ştefan Vodă a zidi cetatea la târgul Romanului, ce să chiamă Smeredova, care au căzut şi s'au răsipit de apa Moldovei cu vreme.

Vodă Muntenilor domn pre Vlad Vodă Călugărul, care pre urmă au făcut vicleşug asupra lui Ştefan Vodă, pentrucă dedese ağutoriu Turcilor, când au mărs Turcii de au luat cetăţile şi au prădat ţara. Iară Ştefan Vodă, după războiul cu Ţăpăluş Vodă, s'au .înturnat cu mare pohvală acasă la Sučavă, la scaunul său.

Zic unii într'alt chip de Ţăpăluş Vodă, cum atunce au prins Ştefan Vodă pre Radul Vodă carele au fost aţâţătoriu de păgâni asupra creştinilor. Şi i-au ağutat şi Braşovenii tăind pre Turci; şi luund Ţara Muntenească, au lăsat pre Ţăpăluş Vodă în locul său. Ci, oricum au fost, tot izbânda lui Ştefan Vodă că au fost să tocmească.

Zic unii şi ačasta: să se fie arătat lui Ştefan Vodă la acest războí sfântul măcenic Procopie, umblând asupra războiului călare şi într'armat, ca un vi-
93v teaz, întru ağutoriul lui Ştefan Vodă şi dând vâlhvă | oştii lui. Ci iaste de a să crede acest cuvânt, că, deaca s'au întors Ştefan Vodă cu toată oastea sa ca un biruitoriu la scaunul său, la Sučavă, au şi zidit biserica pre numele sfântului măcenic Procopie, la sat la Badeuţi, unde stă şi până astăzi.

1483 In anul 6991, au început Ştefan Vodă a zidi cetate la târgul Romanului, ce să chiamă Smeredova.

Iară în anul 6992, Sultan Baiazit, împăratul turcesc, cu multe oşti 1484
au vinit în țară și au luat Chiliia și Cetatea Albă. Atunce au fostu și domnul muntenesc, Vlad Vodă Călugărul, cu Muntenii într'agiutoriu, cum s'au pomenit mai sus, că au viclenit pe Ştefan Vodă, dând agiutoriu Turcilor. În 14 zili a lui Iulie, au luat cetatea Chiliia, fiind pârcălabi Ivașco și Maxim.

Așijdirea într'acel an, în 5 zile a lui Avgust, au luat și Cetatea Albă, fiind pârcălabi Gherman și Ioan, și ar fi apucat și alte cetăți, că Ştefan Vodă la largu nu îndrăzniia să iasă; ce numai la loc strâmtu nevoia, de le făcea smintială. Ce înțălegând Turcii, pentru ağutoriul ce vinisă lui Ştefan Vodă dela Leși, după ce au luat Sultan Baiazit cetățile: Chiliia și Cetatea Albă, s'au întorsu.

Şi mai cu dedinsu au întrat în grijă Cazimiru, craiul leșăsc, și toți Leșii, văzind slăbită Țara Moldovii de Turci, să nu să închine Ştefan Vodă la Turci și să să lasă de prieteșugul Leșilor. Că vestit domnu era Ştefan Vodă între toți domnii creştini, pentru multe războae cu năroc c'au avut în toate părți: cu Tătarăi, cu Turcii și cu Ungurii. Ce au socotit de au trimisu ağutoriu lui Ştefan Vodă, mai multu apărând hotarul Țarăi Leșăști, năvălindu oştile turcești și tătărăști.

Iară la anul 6992, Sultan Baezit, împăratul turcesc, cu mare oaste au 1484
întrat în țară și au bătut Chilia și Cetatea Albă. Însă acolo au fost și domnul muntenesc, Vlad Vodă Călugărul, cu Muntenii într'ağutoriu, cum s'au pomenit mai sus, că au făcut vicleşug asupra lui Ştefan Vodă, de au dat ağutor Turcilor. Şi în 14 zile a lui Iulie, au luat cetatea Chiliei în zilele pârcălabilor Ivaşco și Maxim.

Aşijderea într'acelaşi an, Avgust 5, au luat şi Cetatea Albă, fiind pârcălabi Gherman și Ioan, și ar fi apucat și alte cetății, că Ştefan Vodă la gol n'au vrut să îndrăznească să iasă; ci numai la strâmtoare nevoia de le făcea zminteală. Ci văzând Turcii ağutoriu dela Țara Leşească ce venise lui Ştefan Vodă.

După ce au luat Sultan Baezit cetățile Chilia și Cetatea Albă și mai cu de-a-dinsul au întrat grije şi gând în craiul Cazimir și în toți Leşii și căzuse craiul la grija lui Ştefan Vodă, văzând slăbiciunea sa, să nu să închine țara la Turci și să scape dela prieteşugul său. Că nu fieştece domn era Ştefan Vodă, ci vestit între domnii creştineşti pentru multe războae cu noroc ce au făcut asupra Tătarălor și a Turcilor și a Ungurilor. Socotit-au dar Cazimir Craiul, să trimiță ağutoriu lui Ştefan Vodă, mai mult apărând de oşti hotarăle Țărăi Leşăşti, năvălind Turcii și Tătarăi.

Măcar că craiul siliia niceo pricină să nu aibă despre Turci, ce socotiia că având încă părete pe Ţara Moldovii, totuş are nevoe de Tătari, Podoliia, Ţara Rusască şi Litva. Cu cât mai mult lipsind păretele, adecă Moldova, s'ari răsipi de tot Podoliia şi altele.

Şi aşea, la începutul tomnii, în anul Domnului nostru Isus Hristos
1485 1485, s'au pogorît | Cazimiru, craiul leşăscu, la marginea Ţărăi Leşăşti,
75v la Colomâia, cu toată şliahta rusască şi a Podoliei gata de oaste, pentru
să să auză la Turci pogorîrea sa la margine, despre Ţara Moldovii;
că şi Turcii pre atunce ari avea grijă de Leşi.

Nu după multe zile, acolo la craiul, în câmpii Colomâei, venit-au Ştefan Vodă cu boiarii săi şi cu curte împodobită, şi bine grijiţi slujitorii; şi Ştefan Vodă viind pre un cal foarte arătos şi mare. Sta polcovnicii şi alte căpetenii crăeşti împregiurul cortului, şi descălecând aproape Ştefan Vodă, îndată i-au eşit domnii crăeşti înnainte, de l-au dus la craiul suptu cortu. Şi anume făcusă într'acel cort pat naltu, pre care şedea craiul la adunare cu Ştefan Vodă, în podoabe crăeşti, împregiur

---

Măcar că craiul Cazimir siliia nicio pricină Turcilor să nu dea asupra sa, ci socotiia că, având încă părete pe Ţara Moldovei, totuşi are nevoe Podoliia, Ţara Rusească şi Litva. Cu cât mai mult lipsind păretele Moldova, să va răsipi de tot Podolia, Ţara Rusască şi Litva. Şi cunoştiia acum, oricum a fi vătămaţi Moldovenii, fiind părăsiţi de ağutoriul lui. Iar deodată au socotit craiul, să să auză de pogorîrea sa cu oşti la marginea Ţărăi Moldovei, pentrucă şi Turcii ar avea grije aşa de n'ar supăra ţara des. Şi adevărat că pe acea vreme avea grijă
94r Turcii de | craii leşăşti.

Şi aşa, la începutul toamnei, în anul dela Naşterea Domnului
1485 nostru Isus Hristos 1485, s'au pogorît craiul Cazimir la Liov, unde
toată şleahta rusască şi a Podoliei s'au strâns gata de oaste. De acolo, clătindu-se craiul cu toată acea şleahtă şi altă curte a lui, au trecut Nistrul supt Halici şi au venit la Colomâia şi au tăbărît toată oastea pre câmpii Colomâei.

Nu după multe zile, au venit şi Ştefan Vodă cu frumoasă boerime şi curte împodobită şi bine grijiţi slujitorii. Adunatu-s'au supt cort Ştefan Vodă cu craiul Cazimir, că anume făcuse într'acel cort crăesc divan înnalt, pre care şădea craiul la adunarea sa cu Ştefan Vodă, în podoabe crăeşti, împreğur

---

11—12: slujitorii săi C.

stând svetnicii crăești, țiind a mână Ștefan Vodă stiagul țărăi, cu pecetea ei, închinându-să craiului după obiceiul moldovenesc, plecând stiagul țărăi la pičoarele craiului. Atunce-și sloboziră și ațăle cortului, dându-să în laturi ciia ce sta împreğurul cortului, de departe prăvind.

Atunce au giurat Ștefan Vodă craiului leșăscu, și ce au fostu de triabă au vorovit: cum că toată țara va fi cu priință craiului și-l va avea stăpân, să dea ağutoriu craiul împrotiva a toți nepriiatinilor săi și cu nime nu va îmbla nice cu o tocmală împrotiva craiului și nu să va arăta niceodată nepriaten sau priitoriu nepriiatinilor crăești, iproci. Află-să în așezământurile crăești uricul lui Ștefan Vodă, de dânsul pecetluit și de 14 boiari. Și așea râdicându-l craiul și, sărutând mâna craiului, l-au ospătat, șezind Ștefan Vodă la masă cu boiarii săi, și i-au cinstit și i-au dăruit bine craiul. Și purcezind Ștefan Vodă dela craiul, datu-i-au 3000 de Leși călăreți, tot într'ales dentre toate polcurile. Iară craiul s'au dus la Cracău.

---

stându-i sfetnicii crăeşti ai Leşilor. Iară Ştefan Vodă, viind pre un cal foarte arătos şi mare, stând polcovnicii şi alte căpetenii crăeşti împreğurul cortului, şi descălecând aproape Ştefan Vodă, îndată i-au eşit domnii crăeşti înnainte, de au adus la craiul pe Ştefan Vodă, ţiind în mâna sa Ştefan Vodă steagul ţărăi cu pecetea ei, făcând acolo în cort după običăiul moldovenesc Ştefan Vodă închinăciune craiului, puind steagul ţărăi la pičoarele lui craiu. Şi atuncea au slobozit şi aţele cortului, dându-se în laturi ceia ce sta prin preğurul cortului, departe privind.

Acolo Ştefan Vodă, vorbindu ce au fost de treabă, au eşit ğurat craiului, cum cu toată ţara sa va fi cu priinţă craiului Cazimir, şi pre singur craiul să-l aibă de stăpân, să dea ağutoriu craiul împotriva la toţi nepriiatenii săi şi că nu va umbla cu nimini în tocmeală împotriva lui şi nu să va arăta niciodată nepriiaten sau priimitoriu nepriiatenilor crăeşti şi oaste sau pace cu nimeni să nu facă fără porunca craiului, zicând în taină şi de Mateiaş, craiul unguresc, că şi Mateiaş Craiul să făcea stăpân Moldovei.

Află-să şi aşăzământurile crăeşti uricul lui Ştefan Vodă de dânsul pecetluit şi de 14 boiari ai lui. Şi aşa, râdicându-l craiul şi sărutând mâna craiului, l-au şi ospătat acolo craiul, şăzând cu 13 boiari de ţară la masă. Cinstit bine şi dăruit Ştefan Vodă de craiul Cazimir, au purces Ştefan Vodă spre ţara sa, luund ağutoriu dela craiul 3000 oaste călăreaţă, dintre toate polcurile aleasă, pre carii au trimis cap pre Ioann Carcovschii, ce să porecliia Polec, leah, om
vestit | de războae; ş'au gonisit acest nume Polec, slujind în oastea lui Jicmont, 94v
împăratului nemţesc. Iar şi craiul Cazimir, după ce au purces Ştefan Vodă din Colomâia, s'au pornit şi el în sus, în Ţara Leşască, şi s'au aşăzat la Cracău.

22: vorbindu din A.

Iară până a să svătui Ştefan Vodă cu craiul leşăsc la Colomâia, iară
den ğos au vinit Hroiot cu Turci până la Sučavă şi au arsu târgul
76r Septemvrie 19, luni, şi marţi s'au întorsu prădând şi arzind ţara. | Iară
Octomvrie 9, prestăvitu-s'au arhimandritul dela mănăstirea Putna.

Nezăbavă vreme, au întrat Tătarăi în Podolia şi în Ţara Rusască, făcând mari prăzi, cât în lungiş şi în curmeziş să vedea focurile satelor, târgşoarelor, şi ţarinile aprinse.

Şi, înţelegând craiul Cazimir de trecătoarea Tătarălor peste apa Nistrul, la Tavania, asupra Podoliei şi a Ţărăi Ruseşti, au pornit cu oaste din curtea sa pre Iane Olbreht, poruncind şi la şleahta rusască şi a Podoliei să încalece. —Ci Tătarăi, când să gătează, nu aşteaptă posmagii—acum întorşi cu pleanul, iar tot i-au ajuns Leşii pre o samă de Tătar, cu care mare războì au avut Leşii, însă frânt-au pe Tătar dela o vreme tăindu-i rău şi pre mulţi vii au prins.

Ci până a să sfătui Ştefan Vodă cu Cazimir, craiul leşăsc, unde să adunase la Colomâia, iară din ğos au venit Hroitu cu Turcii până la Sučavă şi au ars târgul Septemvrie 19, luni şi marţi, şi de acii s'au întors prădând ţara şi arzând.

Iar Octomvrie 9, s'au pristăvit arhimandritul, egumenul mănăstirii Putnii.

18: s'au pristăbitul B.

La acest capitol, autorul a copiat războiul cu Turcii şi alte ştiri interne din Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *o. c.*, p. 40, 42, 43—46 şi a tradus din Cromer, *l. c.*, p. 426, 432 şi 433.

Războiul lui Ștefan Vodă cu Malcoci la Ctalabuga

Intr'acest an, dacă au scos Ștefan Vodă pre vrăjmașii săi den țară 1485
și dacă s'au răcit vremea și caii Turcilor au slăbit, au lovit Ștefan Vodă pe Malcoču la Catlabuga, Noemvrie 16, și au topit toată oastea turčască și s'au întorsu cu bucurie la scaunul său. Atunce au pus Ștefan Vodă al doile arhimandrit mânăstirii Putnii.

In anul dela Hristos 1492, au murit Cazimiru, craiul leșăscu, lăsând 1492
în locul său craiu, cu testament, pre fiiu-său, Vladislav. Crăit-au Cazimiru craiul ani 45, iară de vârstă era de 64 ani.

Războiul lui Ștefan Vodă cu Malcoci la Catlabuga

CAP XXX

Intru acestaș an, mai apoi, deaca au scos Ștefan Vodă pre vrăjmașii săi 1485
din țară și deaca s'au răcit vremea și caii Turcilor au slăbit, au lovit pre Malcoci la Catlabuga, Noemvrie 16 дни, de au topit toată oastea turčască. Întru ačastă bucurie, deaca s'au întors Ștefan Vodă dela acest războі cu izbândă la scaunul său, la Sučavă, pus-au al doilea arhimandrit mănăstirii Putnii.

Iară în anul dela Hristos 1492, au murit Cazimir, craiul leșesc, lăsând în 1492
locul său craiu pre fiiu-său, Vladislav, cu testament.

Scrie cronicariul leșesc că în luna lui Dechemvrie, cu 15 zile mai nainte de moartea craiului Cazimir, s'au văzut pre ceriu spre amiazăzi, trei | sori 95r
și pre urmă după apusul soarelui și stea ca o mătură s'au arătat. După aceste semne, au murit craiul Cazimir, crăind 45 de ani, iar cu vârsta de 64 de ani fiind.

8: în locul lui C.

După ce au îngropat pe Cazimiru în Cracău, s'au strânsu domnii leşăşti şi Litva în luna lui Avgust la Petricov pentru alesul craiului nou. Acolo, îndoite voi a Leşilor: unii poftiia să fie craiu fičorul lui Cazimiru, alţii vrea pe Olbreht. Şi pre urmă, întărindu-să partea ce ţinea cu Olbreht, au rămas craiu leşăscu Olbreht, pomăzuit pre obiceiul lor la crăie de Zbignev arhiepiscopul.

Scrie cronicariul leşăsc: îndată după coronaţiia lui Albreht Craiu, au nemerit soli dela Veneţiiani şi soli dela sultan Baiazit, împăratul turcesc, menind de bine lui Olbreht stăpâniia. Soliia Veneţiianilor era

---

După ce au astrucat pre Cazimir Craiul cu mare cinste în Cracău, s'au strâns toţi domnii leşăşti şi Litfa în luna lui Avgust la Petricov să aleagă craiu nou. Acolo, îndoite voi a Leşilor asupra alesului din fečorii lui Cazimir Craiul: mai mulţi poftiia crăiia lui Olbrehtu, mărturisindu-i vitejia asupra Tătarălor şi înţelepciunea şi vârsta lui; alţii zicea < de vitejia > acestuia asupra Tătarălor că au fost mai mulţi din oştenii cei vestiţi viteji ce au fost cu dânsul şi aceia părtuia lui Alixandru, al doilea după Albreht; iară o parte ţinea cu Jicmont, cel mai mic fratele lor.

Litfa, după moartea lui Cazimir, alesese pe Alixandru, cneazul Litfei. Sta împotrivă alţii zicând, cum Litva împotriva aşăzământurilor vechi au făcut, căci fără sfatul senatului leşesc ş'au ales şie cneaz, şi nu iaste lucru cu cale la alesul craiului să urmeze pre aceia, fiind ei cei întâi. Alixandru să fie cu cneziia Litfei, iar Iane Olbreht, după cum îi aşăzase frate-său Vladislav, cu pozvolenia sfetnicilor ungureşti şi a Cehilor să rămâe. Să rămâe cu cneziia Cehilor cu nădejde pre urmă de crăiia ungurească, iară Jicmont cu oarecare făgăduinţă sau din prividire dumnezeiască, craiu lăsat Leşilor şi însemnat să stăpânească Ţara Leşască, de vreme că el cu isteaţa minte şi capul mai cinsteş întrece pre alţii.

Înţelegând ačasta Elisaftha Crăiasa, de sârg strângând 1600 de oaste călărime pe bani făcuţi, i-au pornit cu fečorul său ajutoriu lui Fridiric, episcopul de Cracău, şi la toţi câţi ţinea în partea lui Iane Olbreht, între carii mulţi era de aceia, carii mai luase leafă în Ţara Ungurească cu Ioan Olbreht. Atuncea îndată începu partea lui Ioan Albreht a să întări şi mai mult decât celea părţi. Şi aşa în 20 de zile ale lui Avgust, după calindariul Râmului, fu ales Ioan Albreht, craiu leşăsc, care de sârg, la Cracău, după običai pomăzuit fu de Zbignev arhiepiscopul şi corunit.

Scrie hronicariul leşesc: îndată după corunaţiia craiului Olbreht, să fie
95v nemerit sol dela Veneţiiani şi sol dela Sultan Baezit, împăratul | turcesc, de bine menind stăpâniia lui Olbreht. Soliia Veneţenilor era

---

4: pacea A.

cu poftă, să râdice și el oaste asupra Turcilor, că luasă Turcii niște cetăți dela Venețiiani. Iară solii turcești, aducând daruri craiului, au arătat prieteșugul vechiu și pacea stăpânu-său cu crăiia leșască. Stătut-au în gânduri craiul, cum ar face, că, de o parte pacea cu Turcii îi arăta folosul său, de altă parte agonisita numelui și lățimea stăpânirii sale, apoi și răscumpărarea unchiu-său despre Turci dela Varna. Era îndemnat tare și de Unguri, Olbreht, să să oștiască asupra Turcilor. Tâmplându-să atunce și moarte lui Frideric, împăratului nemțăsc, i-au căutat a zăbăvi cu răspunsul solilor până la anul, legând pace trei ani cu Turcul, care s'au întărit | cu giurământu de îmbe părțile. 76v

În anul dela zidirea lumii 6994, vinit-au Hroiot cu oaste dela Unguri 1486 asupra lui Ștefan Vodă și eșindu-i Ștefan Vodă înnainte cu oaste, s'au tâmpinat la Schee, pe Siretiu, și dând războiu vitejește Martu 6, într'o luni, au pierdut Hroiot războiul și oastea, mai apoi și capul, însă cu mare primejdie lui Ștefan Vodă, că au căzut ğos cu calul, cât puțin de n'au încăput în mânule vrăjmașilor săi. Iară pe Hroit l-au prinsu viu Ștefan Vodă și i-au tăiat capul.

---

la craiul leșăsc cu poftă să râdice și el oaste asupra Turcilor, căci le luase sultan Baezit Venețenilor Albania, pustiindu-o, și cetatea pe lângă mare, anume Derhah. Iară solii turcești, aducând daruri craiului, au arătat prieteșugul și pacea stăpânu-său cu crăiia leșască.

Stătut-au câtăva vreme Olbreht Craiul, gândind în ce chip ar face, că de o parte pacea cu Turcii îi arată folosul său, dintr'altă parte agonisita numelui și lățimea stăpânirii sale, apoi și răscumpărarea unchiu-său despre Turci dela Varna. Era îndemnat și de Unguri Olbreht, să se oștească asupra Turcilor. Tâmplându-se pe acea vreme și moarte împăratului nemțesc, lui Fridiric, i-au căutat a trăgăna răspunsul solilor până la anul, legând pace trei ani cu sultan Baezit, care s'au întărit cu ğurământ de amândoao părțile.

Iară întorcându-ne la historiia noastră, în anul dela zidirea lumii 6994, 1486 venit-au Hroiot cu oaste dela Unguri asupra lui Ștefan Vodă, căruia i-au eșit Ștefan Vodă înnainte pre Siret, la Șchee, și dându-i războì vitejaște într'o luni Martie 6, au pierdut Hroiot războiul și oastea, mai apoi și capul; însă cu mare primejdie lui Ștefan Vodă, că s'au pornit calul cu dânsul de au dat ğos, cât puțin de n'au încăput în mâinile vrăjmașilor săi. Iar pre Hroiot prinzindu-l viu, Ștefan Vodă i-au tăiat capul.

3: la crăiia C. 23: fiisul său B și B^{1}.

1490 In anul 6998 au murit Matiiaş craiu.
1496 In anul 7004 s'au săvărşit Alexandru Vodă, fičorul lui Ştefan Vodă, şi l-au îngropat în mănăstirea Putna.

1490 Iară în anul 6998, fost-au moartea lui Mateiaş crai şi moartea lui Ioan, împăratului de Mosc.
1496 Iară la anul 7004, murit-au Alixandru, fečorul lui Ştefan Vodă, şi l-au îngropat în mănăstirea Bistriţa, lângă strămoşu-său Alixandru Vodă.

Ştirile din acest capitol sunt copiate din Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 45—47 şi traduse din Cromer, *o. c.*, p. 437, 438 şi 439.

Războiul lui Ştefan Vodă cu Olbreht craiul leşăscu

Venit-au pre urmă Vladislav, craiul Ceşilor şi a Ungurilor, şi cu Alexandru, cneazul Litvei, fraţii lui Olbreht, craiului leşăscu, la Livoču şi au vorovit pre taină fraţii între sâne, svătuind de oaste împrotiva Turcilor, ce mijloc mai bun ari afla, şi acolo au pomenit şi pentru Ştefan Vodă să-l scoaţă den domnie şi să pue pre fratele lor, pre Jicmont. Spre ačasta oştire, Olbreht craiu au tras pe taină pre frate-său Alexandru, cneazul Litvei, şi pre Ioan Tifenie, mistrul Prusilor, şi pre Conrad, cneazul Mazovii, şi pre frate-său, Jicmont. Şi au poroncit la toată şliahta rusască, leşască şi Prusilor şi Pomeranilor şi Slonscăi la luna lui Mai să să afle toţi purceşi şi strânşi la Liov; şi cătră acestea, multă oaste pe bani au făcut.

Războiul lui Ştefan Vodă cu Olbreht craiul leşăsc

CAP XXXI

Venit-au pre urmă Vladislav, craiul unguresc şi a Čaşilor şi cu Alixandru, cneazul Litfei, la Liov, fraţii lui Olbreht, craiul leşesc, şi au avut voroavă pe taină între sine fraţii, sfătuind de oaste împotriva Turcilor, ce mijloc mai bun ar face şi ar afla, şi acolo au pomenit şi pentru Ştefan Vodă, să-l scoaţă din domnie şi să pue pe frate-său, pre Jicmont. | Scrie, ačastă oştire Olbreht, 96r
craiul leşesc, pre taină au tras pre frate-său Alixandru, cneazul Litfei, şi pre Ioan Tifenie, ministrul Prusilor, şi pre Conrad, cneazul Mazoviei, şi pre frate-său Jicmont, pre carele vrea să-l pue domn ţărăi, scoţind pre Ştefan Vodă. Şi au poruncit la toată şleahta leşască şi Prusilor şi Pomeranii şi Slonscăi, la luna lui Mai, să se afle toţi purceşi şi strânşi la Liov; şi cătră ačasta, multă oaste pe bani au făcut.

2: Leşilor A şi C.

Aşijdirea au răpezit sol la Ştefan Vodă, făcându-i ştire de gătirea sa asupra Turcilor şi îndemnându-l şi pre dânsul, după datoriia creştiniască, după vechile aşezământuri, ce are de mainte legate cu craii leşeşti, şi cum să-i răscumpere Cetatea Albă şi Chiliia, care luasă Turcii dela Ştefan Vodă. Şi îndată, după ce au pornit solul său la Ştefan Vodă, s'au şi pornit cu frate-său, Jicmont, şi cu oaste ce avea în liafă;
77r şi sosindu la Primislea, au aşteptat câteva zile ceialaltă să | nemeriască.

Acolo la Primislea l-au agiunsu Creslav den Curotvac, canţileriul şi episcopul Chiiavului, trimiş de Frideric cardinalul la Olbreht craiu, că să descoperisă vicleşugul lui asupra lui Ştefan Vodă şi au zis craiului cu frumoasă cuvinte şi cu pricini, ca acelea, abătându-l dela socotiala şi fără de cale oştirea asupra lui Ştefan Vodă; ce nemică n'au isprăvit, că cu sudălmi i-au gonit craiul, zicând episcopului să-ş păzască slujba besericii, cum să cade ca unui preot, iară nu oastea; că, de i-ar şti cămeşea svaturile lui, o ar arunca-o în foc.

Aşijdirea Alexandru, cneazul Litvei, la seimul, la Parčov, pre taină aşezasă cu frate-său, cum el cu oastea Litvei va merge în Moldova pre la Braslav şi pre la Soroca. Şi aşea au purces pre altă parte: Litva, Zmuzii,

---

Aşijderea au repezit sol la Ştefan Vodă craiul Olbreht, făcându-i ştire de gătirea sa asupra Turcilor, îndemnând şi pre Ştefan Vodă, după datoriia creştinească, după vechile aşăzământuri ce era legate mai nainte vreme cu craii leşăşti, şi cum să răscumpere Cetatea Albă şi Chiliia, care luase Turcii dela Ştefan Vodă. Şi aşa îndată, după ce au pornit Albreht solii săi la Ştefan Vodă, s'au şi pornit cu Jicmont, frate-său, şi cu oastea ce avea în leafă; şi sosind la Primisle, au aşteptat câteva zile ceialaltă oaste să nemerească.

Acolo la Primislea, l-au ağuns Creslav din Curocva, canţeleriul şi episcopul Coiavului, trimiş de Fridiric Cardinalul la craiul, căci acum să descoperise vicleşugul lui Albreht Craiul, asupra lui Ştefan Vodă, de i-au zis craiului cu frumoase cuvinte şi cu pricini ca acelea, abătându-l dela socoteala şi cea fără cale oştire asupra lui Ştefan Vodă; ci nimic n'au isprăvit că cu sudălmi au gonit craiul pre acel canţeleriu şi episcopul Coiavului, zicându-i să-ş păzească leturghiile cum să cade, ca unui preot, iar nu oastea, că de ar şti cămeşea sfaturile lui, ar arde-o în foc.

Aşijderea Alixandru, cneazul Litfei, la seimul, la Parčov, pe taină aşezase cu frate-său, cum el cu oastea Litfei va trage la Moldova pre la Breslav şi pre la Soroca. Şi aşa Alixandru Cneazul au clătit pre altă parte: Litfa, Zmuzii,

---

4: carele luasă C. 12: fără calea C.

Rusii, Voliniia și Pelleșii, și, după ce au sosit la apa Buhului, l-au întrebat boiarii Litvei, unde mărgu, neștiind ei nemic de acel sfat a lui. Iară Alexandru cneazul i-au poftit să nu bănuiască, căci nu le poate descoperi taina căiilor, de vreme ce craiul au răspunsu Leșilor, că, de i-ar ști cămeșe de pre dânsu svatul lui, o ari arunca în foc, i să cade și lui a ține în taină svatul crăesc.

Răspunsu-i-au boiarii lui cneaz Alexandru: « De vreme ce tu despre noi ai tăgăduit svatul socotelelor tale, noi mai departe cu tine de aicea nu vom merge, nice ne vom oști necăiuri ». Și așea, neputând cneazul Alexandru să facă îndestul sfatului celui de taină a frăține-său, Olbreht Craiul, asupra lui Ștefan Vodă, căci boiarii, svatul și toată oastea Litvei n'au vrut să mai margă cu dânsul, atunce au pornit într'agiutoriu lui Olbreht pre marșalăcul său, namesnicul Stanislav Piatrovici Chișca și pre cneazul Simion Ivanovici cu câteva mii de dvoreni, oameni aleși. Iară singur Alexandru, cneazul Litvii, au poroncit să facă cetatea Braslavul, care mainte era arsă de Moldoveni. |

Iară Ștefan Vodă au pornit cu mare părere de bine și bucurie pre 77v
solii craiului leșăscu, carii, după ce au sosit la craiul, i-au spus precum

---

Rusii și Pollișii, și, după ce au sosit la apa Buhului, l-au întrebat boiarii Litfei, unde merg, neștiind ei nimic de acel sfat al lui. Iară Alixandru Cneazul au poftit pre boiarii Litfei să nu bănuiască, căci nu le poate descoperi taina căilor, de vreme că Albreht Craiul au răspuns Leșilor, că de ar ști cămeșa lui sfatul
acesta, o ar arunca în foc, că i să | cade a ține sfatul frăține-său, lui Albreht, 96v
craiul leșesc. Și de aicea să cunoaște vicleșugul lui Albreht Craiul asupra lui Ștefan Vodă — ca cum l-ari fi răbdat Dumnezeu —.

Cu acest răspuns a cneazului Alixandru turburându-se, boiarii Litfei au răspuns într'acesta chip: « De vreme că tu ai tăinuit sfatul socotelelor tale despre noi, noi mai departe cu tine de aicea nu vom merge, și nu ne vom oști nicăiri ». Și așa, neputând cneazul Alixandru să facă îndestul sfatului celui pe taină a frăține-său, lui Olbreht Craiul, asupra lui Ștefan Vodă, căci boiarii, sfatul și toată oastea Litfei n'au vrut să mai margă cu el, atunci au pornit într'agutor lui Olbreht pre marșalăcul său, namesnicul, anume Stanislav Petrovici Chișca și pe cneazul Simeon Ivanovici, cu carii câteva mii de dvoreni, oameni aleși. Iară singur Alixandru, cneazul Litfei, au poruncit să facă cetate Braslavul, care mai nainte era arsă de Moldoveni.

Iară Ștefan Vodă au pornit cu mare părere de bine și bucurie pre solii craiului Albreht, carii, după ce au sosit la craiul, au spus craiului precum

---

34: Broslavul B.

Ştefan Vodă cu bucurie au priimit ačastă oştire a lui împrotiva Turcilor, vrăjmașii a toată creștinătatea, făgăduind hrană că a griji de oastea crăiască şi însuși cu oștile sale că să va uni, numai să să porniască întâi craiul în ğos, spre Cetatea Albă și spre Chiliia.

Iară boiarii ungurești, cunoscând că Leșii îmblă să ia Țara Moldovii de tot supt stăpâniia sa, cum de multe ori și supt craii ungurești au fostu țara supusă, îndată, prin solii săi, dau știre lui Ştefan Vodă să fie triaz pregiur sine, că Olbreht, craiul leșăscu, nu asupra Turcilor, ce asupra lui face oaste, să pue domnu în locul lui în Moldova pre Jicmontu, frate-său, care ei l-au gonit den țara lor. Şi cunoscând Ştefan Vodă vicleșugul craiului leșăscu asupra sa, început-au a să păzi tare și a cerca prin iscoade adevărul.

Iară Olbreht craiu, făcând căutare oștii sale în Liov, la sfârșitul lui Iunie, pre calendariul lor, au pornit-o drept spre Moldova. Şi atunceş s'au și arătat semne rele și de primejdie Leșilor: că un târgovățu, anume Eroba, nebunit, striga prin Liov că mărgu Leșii la peirea sa. Așijdirea supt craiul un podvodnic, ce era mai ales, într'un pârâu mic au căzut și s'au înnecat. Pre un șlehtiču supt cort l-au detunat și 12 cai. Preotul,

---

Ştefan Vodă, ačastă oştire a lui împotriva Turcilor, a toată creştinătatea vrăjmaşului de cap, foarte bucuros au priimit, făgăduind hrană a griji de oastea crăiască şi însuşi cu oştile sale că să va urni, numai să să pornească întâi craiul în ğos, spre Cetatea Albă şi spre Chiliia.

Iar boiarii ungureşti, cunoscând că umblă Leşii să ia ţara de tot supt stăpânirea sa, cum de multe ori şi supt crai ungureşti să afla ţara, de sârg prin solii săi dau ştire lui Ştefan Vodă să fie treaz preğur sine, că Albreht, craiul leşesc, nu asupra Turcilor face oştire, ci asupra lui, ca să pue pe frate-său Jicmont, pre carele îl gonise Ungurii, domn în Moldova în locul lui Ştefan Vodă. Şi aşa Ştefan Vodă, cunoscând vicleşugul craiului leşesc Albreht, au început a să păzi tare şi îndată prin iscoade au cercat adevărul sfatului lui Olbreht.

Iar Albreht Craiul, făcând căutare oştii sale la Liov, la sfârşitul lui Iulie, după calindariul lor, s'au pornit drept spre Ţara Moldovei, unde îndată s'au arătat semne rele şi de primejdie Leşilor: că un târgovăţ anume Eropa nebunit striga prin Liov că merg Leşii la perirea sa. Aşijderea supt craiul povodnicul
97r într'un pârâu mic — era alb calul şi cel mai ales ce avea — au căzut | şi s'au înnecat în puţină apă; acest cal era mai mult drag lui craiu. Supt cort au dătunat un slehtiču şi 12 cai. Preotul,

---

20: a grijă B.

făcând slujbă, au scăpat tainele de pre prestol, precum scrie Vapouschii și Mehovie și Belschii, prăvind singur craiul, au arătat.

Iară Ștefan Vodă, cunoscând deplin vicleșugul lui Olbreht, craiul leșăscu, și văzind că nu merge pre cale dreptu spre Cetatea Albă și spre Chiliia, ce trage la Pocutiia, și mai triaz s'au făcut Ștefan Vodă lucrurilor lui Olbreht. Și îndată trimisă soli ai săi, boiari de țară, pre Tăutul logofăt și pre Isac Visternicul, la craiul, întrebându-l: cu mijloc prietenesc au cu vrăjmășăscu vine spre Țara Moldovii? Că, de merge | asupra Turcilor, 78r
mai driaptă cale au avut pe aiurea; și cum să adeverisă solilor crăești, că la marginea Țărăi de Gos ar fi adus hrană de agiunsu oștii crăești și a Litvei, și singur Ștefan Vodă acolo într'agiutoriu gata era să vie, numai cât ar fi fost stătut craiul la hotarul Țărăi Turcești. Ce nemic solii aciia n'au cunoscut pe craiul că îmblă cu înșălăčune; ascunzind cuvântul, pre soli cu bucurie i-au priimit și darurile ce-i trimisese Ștefan Vodă. Iară răspunsul le-au dat tot că merge la Turci. Trimis-au craiul și solii săi la Ștefan Vodă să întăriască cuvântul, iar el viniia cu oaste spre Pocutiia.

Înțălegând Ștefan Vodă că să apropie craiul cu oastea de margine, au mai poftorit soliia; trimis-au la craiul iarăș pre Tăutul Logofătul

---

făcând slujbă, au scăpat de pre prestol tainele, carele precum scrie Vapovie, Mihovie și Belschii, prăvind, au arătat lui crai prăvitorii.

Iară Ștefan Vodă, cunoscând deplin vicleșugul lui Albreht, văzând că nu trage spre Camenîță, de unde i-ar fi calea mai direaptă și mai aproape la Chiliia și la Cetatea Albă, ci trage la Pocutia, și mai treaz s'au făcut Ștefan Vodă lucrurilor lui Albreht. Și așa îndată au trimis soli de credință ai săi din boiarii țărăi, pre Tăutul Logofătul și pre Isac Visternicul la craiul, întrebându-l: cu mijloc prietenesc au cu vrăjmășie trage oștile sale craiul toate cu sine spre Moldova? Că de merge asupra Turcilor, mai dreaptă cale au avut pre aiurea; și cum să adeverise solilor crăești, că la marginea Țărăi de Gos au dus hrană de ajuns oștii crăești și a Litfei, și singur acolo într'agutoriu gata să vie, numai cât ar fi stătut craiul cu oștile sale la hotarul Țărăi Turcești. Ci nimic aceia n'au cunoscut solii lui Ștefan Vodă pre craiul, cum umblă cu înșălăciune; ascunzând cuvântul, pre soli cu bucurie i-au priimit și darurile ce-i trimesese Ștefan Vodă. Iar acel răspuns le-au dat, după cum merge asupra Turcilor. Mai apoi și solii săi au trimis la Ștefan Vodă, ca să mai întărească cuvântul, iar el s'au întors cu oastea spre Pocutiia.

Înțelegând Ștefan Vodă cum craiul să aproprie cu oaste de margine, de iznoavă au poftorit soliia, de au trimis înnaintea lui craiu iarăș pre Tăutul Logofătul

şi pre Isac Visternicul cu multe daruri şi au tâmpinat pe craiul peste Nistru şi, trecând Nistrul, s'au descoperit tot vicleşugul craiului. Atunce solii au avut poroncă dela Ştefan Vodă de au zis craiului: «De vei să faci oastea ačasta asupra lui Ştefan Vodă, fără de niceo pricină de vătămare, pune-va Ştefan Vodă nevoinţă, cât te vei căi, căci ai rădicat sabiia asupra lui Ştefan Vodă».

Deci, cu ačastă solie sămaţă a lui Ştefan Vodă, s'au mâniiat craiul, peste obiceiul a stăpânilor lumii, şi puind pre soli la închisoare, i-au trimis în Liov, puşi în obezi. Şi îndată, neaşteptând oştile Litvei, nice a Prusilor, nice pre Mazuri, s'au pornit de au întrat în ţară cu vrăjmăşie mare şi au mărsu de au încunĝurat cetatea Sucevii şi începu a o bate de patru părţi, nedejduind că Moldovenilor li s'a fi urît cu Ştefan Vodă, pentru atâtea războae cu vărsări de singe ce făcusă Ştefan Vodă, mai întâi cu Turcii, cu Tătarăi şi cu Ungurii, iproci, şi să vor închina lui, părăsind pre Ştefan Vodă.

Ce rău s'au greşit craiul în socotelile sale — precum au deprinsu
78v pre cei mândri şi simeţi a-i amăgi nărocul orbu — că măcar că au avut craiul optzăci de mii de oaste, fără altă | adunătură, ce să trag după oaste, care să număra la patruzăci de mii, şi altă pihotă şi cu căručoare

---

şi pre Isac Vistiiarnicul cu multe daruri şi l-au întimpinat pre craiul de ceia parte de Nistrul, şi trecând Nistrul la sat la Măhălicini, s'au descoperit vicleşugul craiului. Atuncea au avut poruncă să zică solii craiului: «De va să facă craiul oastea aceia asupra lui Ştefan Vodă, nefiind nicio pricină de vătămare, va pune Ştefan Vodă nevoinţă, cât să va căi craiul, că au râdicat craiul sabie asupra lui Ştefan Vodă».

Pornindu-se în mâniia sa Albreht Craiul, peste običaiul a stăpânilor lumii, au trimis pre solii lui Ştefan Vodă la închisoare în Liov, puşi în obezi. Şi îndată neaşteptând oştile Litfei, nici pre Mazuri, s'au pornit ca un vrăjmaş asupra ţărăi şi stând la Sučavă, îndată de 4 părţi au început a bate tare cetatea, nă-
97v dăjduind | că Moldovenilor li s'ar fi urît cu Ştefan Vodă, pentru atâtea războaie cu vărsare de sânge, ce făcuse Ştefan Vodă mai întâi cu Turcii, cu Tătarăi şi cu Ungurii şi că vor părăsi pre Ştefan Vodă, vor veni de să vor închina lui.

Ci s'au greşit Albreht Craiul în socotelele sale. — Precum au deprins mai de multe ori, celor mândri şi semeţi îi amăgeşte norocul orb — Că măcar că au avut 80.000 de oaste de război, cum zic ei computove, adecă pre izvod, fără altă mulţime de oaste, ce să trag după oşteni, să număra la 40.000 fără alte care; era căručoare

treizăci de mii în tabără, iară cetăţenii tare să apăra: că unde glonţurile zua spărgea, iară ei noaptea tocmiia cu pământu şi cu scânduri şi cu piatră, că grijisă bine Ştefan Vodă cetatea Sucevii.

Iară Ştefan Vodă, după ce eşisă den Sučavă, s'au tras spre Roman cu oastea sa şi acolo la Roman, s'au strânsu la dânsu toţi oştenii lui, având ağutor şi dela Turci şi dela Munteni şi dela Unguri 2000 de Săcui.

Iară Ştefan Vodă, măcar că lăsasă strajă să ţie vadurili Prutului la Cernăuţi împrotiva Leşilor, au purces spre Roman Ştefan Vodă, Avgust 26. Eşind, deodată nu le da Leşilor câmpu; iară pe unde să răşchira Leşii pentru prada şi jacul, pre unde şi-i găsiia oamenii lui Ştefan Vodă, acolo îi omorăia. Şi atâta îi strâmtorisă pe Leşii, cât nice den tabără nu cuteza să iasă, şi văzindu-să Leşii închişi de toate părţile, au început deodată pe taină, iară apoi strâga pren tabără şi grăia rău de craiul lor şi zicea: «Să ne lasă craiul să ne ducem la casăle noastre!». Că nu le viniia nice de o parte hrană, nice ağutoriu, nice dela Litva, nice dela Prusi, că mistrul Prusilor rămăsesă în Liov, unde i să tâmplă şi moarte.

---

fără alte 30.000 în tabără. Iară cetăţenii tare să apăra: că unde spărgea glonţurile puşcilor zioa, iar peste noapte astupa cu pământ şi cu scânduri şi cu piatră, căci Ştefan Vodă grijise bine cetatea Sučavei.

Stând dară câtăva vreme Leşii preğur cetate, iară Ştefan Vodă, după ce au eşit din Sučavă spre târgul Romanului cu toată oastea sa, şi acolo la Roman de sârg s'au strâns toţi ostaşii la Ştefan Vodă, având ağutoriu şi dela Turci şi Munteni; şi craiul unguresc trimisese 2000 de Săcui.

Iară Ştefan Vodă, măcar că lăsase străji împotriva Leşilor să le ţie vadul Prutului la târg, la Cernăuţi, iară până a să strânge oastea, au purces Ştefan Vodă spre Roman, Avgust 26 днн. Eşind din Sučavă, deodată nu le da Leşilor câmp; iară, pe unde să răşchira Leşii pentru prada şi jacuri, oamenii lui Ştefan Vodă unde-i şi prindea, acolo îi omorăia. Şi aşa-i strâmtorise oamenii lui Ştefan Vodă pre Leşi, cât nici din tabăra lor nu cuteza să mai iasă; cu care văzându-se Leşii, au început deodată pre taină, iar apoi striga prin tabără şi grăiia rău de craiul lor: ci să-i lasă craiul la casele lor să să ducă, fiind cuprinşi de toate părţile lipsa, că fârşise bucatele şi hrana de cai. Şi striga de zicea că nici Litfa, nici Prusii nu i-au venit într'ağutoriu, că ministrul Prusilor, anume Tefienie rămăsese bolnav în Liov, unde au şi murit.

Iară Ştefan Vodă trimisese de ţinea toate drumurili, de nu lăsa să vie în tabăra leşască nice hrană, nice oaste într'ağutoriu. Nice socotisă Leşii cu craiul lor că vor cădea într'atâta lipsă şi strânsoare de oamenii lui Ştefan Vodă. Şi stând pregiur cetate trei săptămâni, bătând-o den puşci zua şi noaptea şi nemic folosind, iată viniră soli dela Vladislav, craiul ungurescu, la Olbreht, craiul leşăscu, în tabără, întrând la mijloc pentru pace între Ştefan Vodă şi între craiul Olbreht.

Priimit-au bucuros Olbreht pacea, fiind şi bolnav de friguri craiul. Iară neputându-să tocmi îmbe părţile în ponturi, căci siliia Vladislav, craiul unguresc, să facă pace întemeiată între Ştefan Vodă şi între Olbreht, craiul leşăscu, având grijă de Ştefan Vodă să nu să închine la
79r Turcu, | şi să le facă atunci mare răsipă ţărăi şi crăiei leşăşti; ce au legat pace între dânşii până la o vreme şi au aşezat să să întoarcă craiul cu oastea sa dela Sučavă, pre şliavul pre unde au vinit, pre unde au întrat în ţară.

Iară Ştefan Vodă trimisese de ţinea toate căile şi drumurile, de nu lăsa nici despre Ţara Leşască, nici de aiurea să vie Leşilor, nici hrană, nici ajutoriu. Şi
98r Leşii încă fără nădejde fiind, că vor păţi | atâtea nevoi cu craiul său, nu socotise de mai înnainte să să fie întărit, luund seama de locuri pe unde au trecut şi le-ar fi mai lesne şi fără grijă de a le aduce hrană. Şi aşa, întru ačastă strâmtoare aflându-se Leşii cu craiul lor, cum s'au zis mai sus, bătând cetatea trei săptămâni şi zioa şi noaptea şi nimica folosind, iată veni sol dela Vladislav, craiul unguresc şi a Cehilor, la frąte-său Albreht, craiul leşesc, în tabără, întrând la mijloc de pace între Ştefan Vodă şi între craiul Albreht.

Priimit-au bucuros Albreht pacea. — Că la ce strâmtori era, i-au căutat a primii pacea — fiind atuncea şi bolnav de friguri Albreht Craiul, văzând şi mare scădere dintru cârmuirea sa, în oastea sa. Iară, neputându-se tocmi îmbe părţile în ponturi, căcii siliia Vladislav, craiul unguresc, să facă pace întemeiată între Ştefan Vodă şi 'ntre Albreht, având grijă de Ştefan Vodă să nu să închine la împărăţiia Turcului şi să le facă atunce mare răsipă Ţărăi Leşăşti şi crăiei; ci au legat pace între dânşii până la o vreme, până atunce să să poată întemeia ačastă pace, legată supt Sučavă cu Albreht Craiul şi cu Ştefan Vodă. Şi întru acele legături, au aşăzat să să întoarcă craiul, pe unde au întrat cu oştile sale în ţară.

12: mare perire C.

Şi îndată să clătiră Leşii dela cetatea Sucevii şi au trimis craiul la frate-său Alexandru, cneazul Litvei, ce era tot la Braslav de tocmiia cetatea, dându-i ştire să nu să mai trudiască oastea Litvei. Strigat-au şi pen tabără să să întoarcă la casăle sale, că au făcut pace cu Ştefan Vodă. Şi au purces craiul dela Sučavă, Octomvrie 19, însă nu pe şliav, pre unde vinisă, ce pre altă cale, ori pe unde le-ar fi mai aproape de ţara lor, ori prin locuri întregi, pentru hrana.

Iară Ştefan Vodă, văzind că Leşii nu mărgu pre unde au vinit, trimis-au sol la craiul, zicându-i să să întoarcă pre calea č'au vinit, că pre unde au purces nu va avea cale deşchisă: că sint păduri desă şi dialuri mari şi stânci şi închisă drumurile cu lemne şi iaste cu grijă ca să nu-i facă ţăranii vr'o smintială, fiindu-le grijă de Leşi, niam fiind gros şi neplecat, să nu ţie calea Leşilor la strâmtori; arătând solii lui Ştefan Vodă şi mijlocile păcii craiului ce legasă: « să să întoarcă pre unde au vinit », că Ştefan Vodă era bucuros să să mântue de Leşi, să iasă mai curund den ţară fără niceo primejdie.

Iară îndată s'au clătit Leşii lăsând cetatea Sučavei, şi de acolo îndată au repezit craiul Albreht la frate-său Alixandru, cneazul Litfei, carele să afla la Braslav de tocmiia cetatea, făcându-i ştire să nu mai trudească oştile Litfei. Şi îndată au pus craiul de au strigat prin tabără, cum s'au făcut pace cu Ştefan Vodă şi să întoarce la casele sale. Şi aşa, în 19 zile a lui Octomvrie, ğoi, au purces craiul dela Sučavă.

Iară Ştefan Vodă, văzând că Leşii pre altă cale, nu pre unde venise, să întorc — poate fi socotiia Leşii că le-ar fi mai aproape sau căci ştiia că acea parte de loc încotro mergea ei, iaste necălcată de oşti, pre unde merg, ar afla hrană — au trimis solii săi la craiul Albreht, zicându-i să să întoarcă pre calea ce au venit, aducându-i aminte că pre ce cale au purces, să să întorcă în stânga, nu va fi aşa largă ca ceia pre care au venit, ci că iaste plină de păduri dese, de dealuri mari şi stânci şi astupată de lemne. Trebue craiului să aibă | de grije ca 98v
să nu-i facă ţăranii vr'o zminteală, fiind şi în grije de Leşi, neam fiind gros, neplecaţi şi neascultători şi cu greu înfrânaţi. Şi singur Ştefan Vodă arăta dela vreo faptă rea să nu să întărîte prin pădure întru desime, la strâmtori, asupra Leşilor, apărându-şi casele şi pagubele sale.

Toate acestea prin sol le-au arătat Ştefan Vodă lui Albreht, craiul leşăsc, arătându-i şi mijloacele păcii, cum aşăzase să se întoarcă pe unde întrase în ţară. Vede-se şi acestea cine va lua seama cu amăruntul, că era bucuros Ştefan Vodă să nu vie Leşii la primejdie, că-i sfătuia sa margă pre cale largă, măcar că Mihovie, cartea IV, list 357, cap LXXV şi Belschie şi Vapovschie, numără

18: Broslov B.

Ce n'au înțăles Leșii acestea, nice au crezut pre solul lui Ștefan Vodă, zicând că cu vicleșug îmblă Ștefan Vodă să-ș apere locurile acelea, să nu-i prade țara. Deci mergea Leșii, cine cum putea și pre unde vrea, și al patrule conac au agiunsu tabăra la codrul Cozminul; pen codru, drumurile năruite, închisă, dialuri mari, pădurea foarte diasă și stânci multe într'acel codru. Nenorocitul craiu au poroncit de au băgat tabăra cu carăle, cu căruțăli și au trecut fără de niceo scădere.

Iară Mehovie și Belschii scriu că îndată craiul întâi au întrat în codru cu velcopolenii. Ce, cum scrie Cromer cronicariul, a doa zi au
79v întrat în codru — trimițind înnaintea lui pușcile și carăle — | numai cu curtea sa și pre urma lui șliahta, acei mici și acei mari Țărăi Leșăști, și Rusimea, fără orânduială, fără tocmală, fără arme, goli, ca la casăle sale; fără grijă îmbla pen păduri. Mai pre urmă viniia lefecii. Iară Belschie scrie că pușcile era în mijloc pusă peste obiceiu, spre mai mare perirea Leșilor.

---

vicleşugul lui Ştefan Vodă acea răsipă întru acei codri a Leşilor, de care vom pomeni aicea. Iară Cromer, cartea XXX, list 649, şi Herbat, cartea XVIII, list 349, şi letopisețele ruseşti, scriu că mai mult din netocmeala şi îndărătniciia Leşilor s'au întâmplat, şi cu vreme să scoață Albreht, craiul leșesc, pre Ştefan Vodă din domnie, cu acel sfat pre taină a lui cu frații săi, cum s'au zis mai sus.

Ci n'au înțeles acasta Leşii, nici au crezut pre solii lui Ştefan Vodă, zicând că cu vicleşug umblă vicleanul Ştefan Vodă, ca să nu-i strice Leşii locurile acelea și să nu-i prade țara. — Ci și acasta încă au avut datorie Ştefan Vodă să o socotească a-ş apăra țara, ce rămăsese încă nestricată de oştile lui Albreht.— Mergea dar cine cum şi unde putea. Al patrulea conac, au sosit craiul la codru, care codru iaste plin de copaci, prea des de doao mile de loc, ce să chiiamă codrul Cozminului. Drumurile năruite, dealuri, stânci foarte dese printr'acel codru. Nenorocitul craiu au poruncit Leşilor întâi să bage carăle şi au trecut fără de nicio scădere carăle.

Iară Mihovie şi Belschii scriu că îndată craiul singur cu velcopolenii au întrat mai întâi în codru. Ci, cum scrie Cromer, cronicariul leșesc, a dooa zi au întrat în codru — trimițind înnaintea lui puşcile şi carăle — numai cu curtea sa pre urma lui, apoi şleahta, acei mici şi acei mari Țărăi Leşeşti şi Rusimea, fără orânduială, fără tocmeală, fără arme, goli, ca la casele sale, fără grije umbla prin păduri. Mai pe urmă veniia lefegii. Ci Belschie scrie că puşcile în mijloc |
99r era puse peste običai, spre mai mare perirea Leşilor.

5-6: stânci mari C. 17: Cromer...list 341 şi Herbat....list 649 B.

Vinisă acmu la mijlocul codrului carăle crăești și altele cu greime, când iată pedestrime de țărani den toate părți pen pădure dau glas și năvală asupra taberii crăești, tae, împungu și omoară pre Leși, strigând: ucide! ucide!, răsipăsc carăle, jăcuescu, dezbracă și obor copacii asupra lor, că era abiia înținați, că mai nainte tăiasă copacii să stea de aceia triabă înținați, și numai cât îi clătiia, îndată cădea cu sunet mare peste drumuri, de nu mai putea Leșii să mai margă. Unde și Ștefan Vodă, fără nădejdea Leșilor, au nemerit Octomvrie 26, cu multă oaste călăriață și pedestri, și avea și Turcii 2000; măcar că scriu unii, că era Ștefan Vodă în sanie bolnav de podalghie, acolo cu mare năvală au lovit den dos pre Leși, cât să amestecasă Leșii. Iară pre urmă să îndreptară Leșii, și să apăra bărbătește; ce, fiind fără orânduială, nice hatmani, nice rohmistri, nice stegari, nice alte semne de ostași, nici să mai auziia de sunet, de huet, de trăsnet, căzind copacii, de loviturile armelor, de nechezăturile cailor, iproci; care toate în codri mai strașnice și mai cu spaimă răsunând să pare.

Văzindu-să Leșii periți de oastea lui Ștefan Vodă, s'au întorsu la tabăra sa, ce și acolo i-au încunğurat oastea lui Ștefan Vodă, cât

---

Venise acum la mijlocul codrului carăle crăeşti şi alte cară şi greime, când iată țăranii din toate unghiurile pădurilor, pedestri, dau glas şi năvală asupra taberii crăeşti, tae, împung şi omoară pre Leşi, şi striga: ucide! ucide!, răsipesc carăle, împraştie, jăcuesc, dezbracă şi oboară copacii asupra Leşilor, carii era abia înținați; că mai înnainte tăiase țăranii copacii de-i lăsase abia ințiinați, de numai cât îi clătiia, îndată cădea copacii cu mare sunet, de cădea peste drumuri, cât nu mai putea Leşii să meargă să păşească mai nainte, nici cei denainte, nici cei denapoi. Şi acolo iată, fără de nădejde Leşilor, au nemerit însuşi Ştefan Vodă, Octomvrie 26, cu multă şi tare oaste, călăreți şi pedestri, având şi 2000 de Turci; măcar că scriu une letopisețe ruseşti, cum era în sanie Ştefan Vodă pentru boală de pičoare, ce-i zic podalghia, acolo cu mare năvală au lovit din dos pre Leşi atâta, cât să amestecasă Leşii, lovindu-i alt rău peste nădejde. Iară dela o vreme îndreptându-se Leşii, cât putea să apăra bărbăteşte; ci, fiind fără orânduială, nici hatmanii, nici rohmistrii, nici stegariu, nici alte semne de ostaşi şi nici mai auziia unul pre altul de huet, de țâpet, de nechiezăturile cailor, de căzăturile copacilor şi de trăsnetele lemnelor, de loviturile armelor, care toate în codri mai straşnici răsunând să pare de huetul pădurilor.

Mai pre urmă, văzându-se Leşii periți despre oastea lui Ştefan Vodă, s'au întors la tabăra sa, de unde nu departe eşise Leşii atuncea, ci şi acolo i-au încungiurat oştile lui Ştefan Vodă, că

pierdusă Leşii toată nădejdea de viaţă; numai spre ceriu căuta: unii striga de ağutor la icoana Preasvintei Născătoarei de Dumnezău, ce-i la Censtihov; alţii striga pe svinta cruce; alţii să făgăduia la mormântul lui ст̃ы Iacov. Ce nu i-au îngăduit Moldovenii până acolo, ce de toate părţile-i omorăia, până li-au trimis craiul ağutoriu den slujitorii curţii sali într'ales; carii, eşind den pădure cu dobe, cu trâmbiţă, cu armele goale, au aţiţat iarăş războiul cu oamenii lui Ştefan Vodă. |

80r Să întorsese asupra acelora şi Ştefan Vodă şi dând războiu, îndată au dat dos Leşii, de fugiia cine încotro au putut, şi au scăpat pen păduri de au năzuit unde era craiul, abiia eşit la sat la Cozmin; pe urmă şi dvorelnicii craiului, cu mână vitejască apărându-să, s'au întorsu pen pădure la craiul lor.

După ce au trecut craiul peste codru la Cozmin, au aşteptat pre cei scăpaţi şi rătăciţi de s'au strânsu de pen păduri la tabără. Iară foarte multă şliahtă leşască şi rusască au perit; unii ucişi, alţii prinşi; şi astăzi stă movilă de oasele celor periţi, de care scrie Stricovschii că au văzut cu ochii săi foarte movilă mare şi oasele acelor periţi, când au trecut

1574 pre acolo, în anul dela Hristos 1574.

---

era pierduţi de toată nădejdea şi de viaţă, numai spre ceriu căuta: unii striga de ağutoriu la icoana Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu, ce-i la Censtohov; alţii striga pre sfânta cruce; alţii să făgăduia la mormântul sfântului Iacov. Ci nu i-au îngăduit Moldovenii până acolo, ci de toate părţile îi ucidea şi-i omorăia, până dela o vreme le-au trimis craiul ağutoriul din slujitorii curţii sale într'ales; carii, eşind din pădure cu dobe, cu trâmbiţe, cu armele goale, au aţâţat de iznoavă războiul cu oamenii lui Ştefan Vodă.

99v Acum | să întoarsese asupra acelora Ştefan Vodă, cu carii dând război într'acea ună dată, cei ce era încungiuraţi şi încă cu viiaţă, în tabără lăsând carăle şi altele toate ce au avut, cine încătro putea fugiia, şi au căutat prin păduri de au năzuit unde era craiul, abia eşit la sat la Cozmin; şi pre urmă şi dvorelnicii craiului, cu mână vitejască apărându-se, s'au întors prin păduri iară la craiul lor.

. După ce au trecut craiul peste codru la Cozmin, a doao zi au şăzut craiul Albreht pe loc, aşteptând pe cei scăpaţi şi rătăciţi pen păduri să iasă afară la tabără. Iară foarte multă şleahtă leşască şi rusască au perit, unii ucişi, alţii prinşi. Şi astăzi, în locul acela, stă movilă, care, scrie Stricovschie, că au văzut cu ochii săi movila foarte mare şi oasele numai acelor periţi, în anul dela Hri-

1574 stos 1574.

12—18: După... 1574 din C. 28: ci încătro B.

Scriu cronicarii leșăști de tirăniia lui Ștefan Vodă, mai mult decât păgânii să fie făcut cu Leșii cei robiți într'acel războiu; că ori pre câți au prinsu vii, pre toți îi omorăia. Numai câți au încăput în mânule Turcilor, pre aceiia i-au luat în robie. Dentre carii mai aleși era: Neculai Grebiadin Tecenschii, voevodul Țărăi Rusăști și Gavril, al doile Tecenschii den Moraviț, moșan, și Avenie Hierbort; stând aceștiia tare la războiu, au perit. Iară Ianăș, fečorul lui Zbignev, a podcomorului Cracăului și a starostelui Maliborcului, pre carele îl numește cronica leșască marșalăcul cel mare, l-au robit Turcii și pe urmă au scăpat și au venit în Țara Leșască, la moșie-ș, precum scrie Mehovie, carte IV. Așijdire pentru Prohnițchii și de alți mulți au scăpat den robie, den Țara Turčască, precum mărturisește Cromer. Iară pentru fičorul lui Ozdrovoz, voevodul Țărăi Rusăști, era îndoială, în al optsprăzecele an scăpând den robie, mulți zicea că nu-i fečor lui Ozdrovoz acela, ce iaste vecin lui. Ce răspunzindu-să că-i fečor, l-au priimit mumă-sa la moșii[a] tătâne-său. Iară pe urmă mare bețiv s'au ales acela, care au cheltuit și au răpus la beție toată averea tătâne-său, pe obicina bețivilor și desfrânaților.

Scriu cronicarii leșăști de tirăniia lui Ștefan Vodă, mai mult decât păgânii să fie făcut cu robii Leșii, ce-i prinsese într'acel războі; că ori pre câți aducea vii la dânsul, îndată porunciia de-i omorăia. Ačasta astupă alte bunătăți ale lui Ștefan Vodă, că să cuvine ochii domnilor să fie depărtați de tiränie; măcar că ar avea pricină de omorît, ci departe de dânsul și dela ochii lui să să facă. Iară mulți au încăput robi în mâinile Turcilor și a Tătarălor, carii venise într'ajutoriu lui Ștefan Vodă, dintru carii era mai ales Nicolae Grabea din Tecenschie, voevodul Țărăi Rusești, și Gavriil, al doilea Tecenschie din Moraviț, moșan, și Avenie Hierbort; stând aceștea tare la războі, au perit. Iară Ianoș, fečorul lui Zbiegnev, dintr'acestași a lui Tecen Grabie, podcomorului Crăcăului și a starostelui Maleborcului — pre carele îl numește cronicariul marșalăcul cel mare — fu luat de Turci în robie și dus în Țara Turčască și pre urmă au scăpat și au venit în Țara Leșască, la moșie-ș, precum scrie Mehovie, cartea IV. Așijderea Pătru Prohnisçhii, precum mărturisește Cromer, și alți mulți robi au scăpat din Țara Turčască. Iară de fečorul lui Ozdrovoz, voevodul Țărăi Rusești, era pe acea vreme îndoială; iar al 18 an, pe urmă și acesta au scăpat, măcar cu mulți zicea că n'ar fi fost fečorul lui Ozdrovoz, ci un vecin al lui, carele spuindu-se de fečori l-au priimit mă-sa la moșiile tătâne-său. Iară pe urmă cel ce | să făcuse fečor lui Ozdrovoz, mare bețiv s'au ales, în care 100r
beție au chieltuit averea sa pre običaiul bețivilor și a desfrânaților.

1—17 Scriu . . . . desfrânaților din C.

Iară, după ce au eşit Leşii den pădure, făcându-să mai înţălepţi după atâtea pagube č'au avut, legând tabăra, şi tocmind oastea în rânduială, s'au pornit dela codru, că Moldovenii nu-i lăsa, ce-i tot pişca pen pregur; şi într'o noapte, fiind vântu mare, au aprinsu iarba uscată asupra taberii; bătea vântul şi s'au făcut pojar mare. Ce au apucat Leşii de au cosit pe împregurul taberii.

Intr'acea dată, viniia şi 600 de Mazuri, trimişi într'agutoriu craiului dela cneazul Conrad, cu un polcovnic şi de a Crizacilor, însă pe altă cale. De carii înţălegând Ştefan Vodă, au pornit împrotiva lor pre Boldor Vornicul cu 3000 de oaste aliasă şi i-au tâmpinat peste Prut, mai sus de Cernăuţi, la Lenţăşti, unde iaste ocopul săpat, şi acolo i-au înfrântu pe acei Mazuri şi au perit mai toţi în războiu. Cu care biruinţă, şi mai simăţ Ştefan Vodă au apucat malul Prutului cu oastea sa, puind nevoinţă la trecătoare să răsăpască de tot pe oastea leşască.

Sosindu craiul la Prut, au stătut trei zile cu tabăra legată şi tot să sloboziia Leşii pe aproape de apuca şi prăda; ce puţini să întorcea că-i prindea oamenii lui Ştefan Vodă şi-i ucidea. Iară acolo, în Cernăuţi,

---

Iară, după ce au eşit din pădure Leşii, făcându-se mai înţelepţi după atâta pagubă ce au avut, legând tabăra şi tocmind oastea în orânduială, s'au pornit dela codru — că nu-i lăsa Moldovenii din toate părţile — să nu-i cehăiască şi să nu-i pişce; că într'o noapte, fiind vânt mare, au aprins iarba uscată asupra taberii; bătea vântul şi aţâţase un pârjol mare, de mergea asupra taberii leşeşti. Şi s'ar fi aprins tabăra, de nu ar fi apucat de sârg Leşii să cosească împregurul taberii iarba.

Intr'aceia dată, veniia şi 600 de Mazuri, trimişi într'agutoriu craiului dela cneazul Conrad cu un polcovnic şi de-a Crizacilor, însă pe altă cale. De carii înţelegând Ştefan Vodă, au pornit asupra lor 3000 de oaste aleasă cu Boldur Vornicul, pre carii i-au lovit, Octomvrie 29, de ceia parte de Prut, la un sat ce-i zic Lănţăştii, precum să văd şi astăzi ocopurile făcute de Leşi pre hotarul acelui sat; şi acolo i-au înfrânt oastea lui Ştefan Vodă cu Boldur Vornicul şi au perit mai toţi în război. Cu care biruinţă şi mai semeţ, Ştefan Vodă au apucat tot malul Prutului cu oastea sa, puind nevoinţă la trecătoare să răsipească de tot pe oastea leşască.

Sosind craiul la Cernăuţi, Octomvrie 29, trei zile au stătut cu tabăra legată, iară Leşii tot să sloboziia pe aproape de apuca pradă din ţară, ci puţini să înturna de oamenii lui Ştefan Vodă. Iară acolo, în Cernăuţi,

---

11: Henţăşti C.

au lovit spaimă pe Leși, cum s'au înglotit oastea lui Ștefan Vodă, și vine asupra lor și înfricoșindu-să, toți să gătisă numai să fugă și mai ales velcopolenii începusă a-ș lega pre cai ce avea, precum scrie Cromer, vrând să-ș lasă carăle cu totul; ce, oblicind craiul, au mersu singur de s'au arătat oștii și au potolit ačasta veste; îmblat-au cu fânare toată noaptea și-i bucura și mergea pre la corturile boiarilor, până s'au potolit spaima.

Iară a doa zi, gătindu-să craiul de purces, au nemerit câteva mii | de oaste călări, Litveni, trimiși de Alexandru, cneazul Litvei. Îm- 80v plutu-s'au craiul de bucurie și mai vesăle inimi.

Scrie letopisățul cel rusăscu, puind pricină acestor Litveni, pre carii au fostu povățuitoriu Stanislav Piotrovici Chișca și cneazul Simion, de care am pomenit mai sus: că, nevrând altă oaste a Litvei dela Braslav să mai margă după craiul, au fostu orânduit pre ačastă oaste într'agiutoriu craiului; care întârziiasă a merge după craiul și i-au tâmpinat oastea lui Ștefan Vodă dencoace de Nistru și dându-le

---

au lovit pre Leși o veste, care întâi la singur craiul o au adus, precum s'au înglotit oastea lui Ștefan Vodă și de iznoavă vine asupra lor. Vrea craiul pre taină să lasă oastea și să fugă, ci au umplut îndată pre toți Leșii ačastă veste, care o au crezut cu toți. Și îndată, înspăimați fiind, mai ales velcopolenii, carii acum începuse a-și lega ce avea pre cai, să gătiia să fugă cu mare ocară, scrie Cromer, vrând să-și lasă carăle cu totul, ci oblicind craiul, săvai bolnav cum era și slab, i-au căutat a să arăta oștii, trimițând și pe frate-său Jicmont și pe boiari de au potolit ačastă veste și i-au îmbărbătat; că umbla toată noaptea cu felinare și cu | lumânări de vânt, pre cineș 100v întimpina, îi bucura cum nu iaste nimic și mergea pre la corturile boiarilor și așa abiia s'au potolit acea veste.

A doao zi, după ačastă veste, stând craiul să să clătească din tabără, iată au nemerit câteva mii de oaste călăreți, Litfini, trimiși de Alixandru, cneazul Litfei. S'au umplut craiul de bucurie, cu toată oastea, de mai bună nădejde și mai vesele inimi.

Letopisețele rusești pune pricină acestor Litfini, pre carii au fost povățuitoriu Stanislav Petrovici Chișca și cneazul Simeon, de care am pomenit mai sus, cum, nevrând să meargă altă oaste a Litfei dela Breslav, să margă după craiul Albreht, au fost orânduit pre ačastă oaste într'ağutoriu craiului, care întârziiasă a merge după craiul. Letopisețul rusesc scrie precum și pre acastă oaste a Litfei să o fie întimpinat, după ce au trecut Nistrul, oastea lui Ștefan Vodă, cu carii să fie făcut mare

războiu, au înfrântu Litvenii pre oastea lui Ştefan Vodă şi au străbătut de au vinit înnaintea craiului la Cernăuţi. Ce ačasta nice Cromer, nice alte letopisăţă leşăşti nu o scriu; ce, de ar hi fost adevărat, cum ar hi tăcut, ales Cromer? Iară ačasta scriu că au nemerit Litvenii la craiul şi scrie Cromer că acei Litveni s'au cerşut la craiul, să-i sloboază să margă în pradă pen ţară şi nu i-au lăsat craiul zicând că-i bolnav şi să grăbeşte să margă în ţara sa.

Mai datu-le-au războiu Ştefan Vodă la trecătoare la Prut, ce nemic nu le-au strâcat, iară nu i-au lăsat până în Snetin; şi pre Mazuri carii apăra pre craiul, i-au lovit la Şipinţi. Ce cu puţină oaste au scăpat craiul la Snetin.

Iară, după ce au sosit craiul în Snetin, au slobozit oastea pre acasă ca den robie şi Litva s'au dus la Braslav, iară mai dencolo de Braslav i-au lovit Tătarăi şi s'au bătut cu Litvenii.

Iară Albreht craiu, după ce au agiunsu den Moldova la Cracău, dentru acea bătae ruşinoasă, ca când ar fi isprăvit vreun lucru bun, au început a să veseli cu ospeţă, cu ğocuri. Spun că într'o noapte, mergând însuşi al treile čas pe uliţă, teptil, bat, au nemerit pe nişte

---

război; ci, biruind pre oastea lui Ştefan Vodă, au străbătut de au eşit înnaintea lui craiu la Cernăuti. Ci, ačasta nici Cromer, nici alte letopiseţe leşăşti nu scriu; că, de ar fi fost adevărat, cum ar fi tăcut, ales Cromer? Iar ačasta scriu cum au nemerit acea oaste de Litfa la craiul; şi scrie Cromer, cum Litfinii aceia au cerşut dela craiul să-i sloboază pre dânşii în pradă la Moldova; ci nu i-au lăsat craiul, zicând că-i bolnav şi pentru boala lui, să grăbeşte la ţara sa.

Mai datu-le-au război Ştefan Vodă la trecătoarea Prutului, ci nimic acolo nu le-au putut strica Leşilor, iară nu i-au lăsat până în Snetin; ci, şi pre Mazurii, carii apăra pre craiul, i-au lovit la Şipinţe şi cu puţină oaste craiul au scăpat la Snetin.

Şi, după ce au sosit craiul Albreht la Snetin, îndată au slobozit oştile ca din robie pre acasă şi Litfa s'au dus la Breslav; şi mai încolo de Breslav, să fie lovit câteva oaste de Tătar, să să fie bătut cu Litva, precum scrie letopiseţul rusesc.

Iară craiul Albreht, viind din Moldova la Cracău după acea bătae ruşinat, ca când ar fi isprăvit vreun lucru bun, au început a să veseli cu oaspeţ, cu beţii
101r şi cu ğocuri. Spun că într'o noapte | mergând însuş al treilea čas pe uliţăle târgului, tiptil, fiind beat, au nemerit pe

---

11: au lovit craiul C. 13: s'au lovit cu C. 17 čas din B.

beţi, s'au întărâtat sfadă între dânşii şi într'acea sfadă, au rănit pe craiul, de au zăcut multe zile.

Scrie cronicariul leşăsc, zicând: anume l-au fostu pedepsit Dumneżău cu acea pagubă ruşinată, orbindu-l a nu-ş vedea ocara ce păţisă în Moldova. Mare jeale au făcut tuturor în Ţara Leşască acea oştire nesocotită acelui | craiu leşăscu, dacă au vinit veste de atâţea boiari 81r şi fičori de boiari şi de atâţea viteji! Cum unii în războiu au perit, alţii în robie au căzut la Tătari, la Turci, carii cu sângele lor au răscumpărat viaţa lui craiu.

Punea vină mai mare Leşii pre un Filip Callimah, a căruia svat mai mult asculta craiul decât a altor oameni ai săi. — Aşea petrec domnii cu svatul şi cu apropiiarea streinilor la sine. — Acest Filip Callimah era Ital den Florenţiia, om învăţat, dascal lui Olbreht craiu, om nestătătoriu — la cuvântu — prost la svat, pentru ce îl gonisă den Italia. Şi au vinit în Ţara Leşască, iar şi den Ţara Leşască fugisă peste mare pentru nişte fapte a lui; apoi pe cărţile lui Albreht Craiu, iară au vinit în Ţara Leşască şi acolo au murit.

---

beţi, s'au aţiţat sfadă între dânşii şi într'acea sfadă l-au rănit pre craiul, din care rănăi multă vreme au zăcut.

Scrie cronicariul leşesc, de zice: anume l-au fost pedepsit Dumnezeu cu acea pagubă ruşinat, orbindu-l Dumnezeu, de nu-şi vedea ocara care o au păţit în Moldova; nimic de folos nu socotiia, nici îş aducea aminte pre ce nepriiaten groaznic şi îndrăzneţ, pe Ştefan Vodă, au aţiţat asupra sa! Pe urmă mari pagube şi grele mâhniciuni au crescut Leşilor şi Rusilor. Mare jeale şi mâhniciune tuturor în Ţara Leşască au fost pre aceia vreme, acea oştire nesocotită a lui Albreht, craiului leşesc, după ce au venit veste de atâţea boiari şi fečori de boiari, de atâţea viteji! Cum unii au perit, alţii robi prin Ţara Turčască, alţii la Tătar, la Azia, la Capadochia, unii peste mare că să afla, care cu sângele lor au răscumpărat viaţa lui crai.

Punea vina cea mai mare Leşii pre Filip Callimah, al căruia sfat mai mult asculta craiul Albreht decât altor lăcuitori ai săi. — Aşa petrec domnii cu sfatul şi cu apropiiarea la sine a striinilor — Acest Callimah era de neam Ital, Roman din oraşul Florenţiia, om învăţat, dascal lui Albreht craiului, om nestătătoriu, prost la sfat, pentru aceia îl gonise din Italia. Şi au venit în Ţara Leşască care şi din Ţara Leşască fugi peste mare, pentru nişte fapte ale lui; apoi pe cărţile lui Albreht craiul, au venit în Ţara Leşască şi acolo au murit.

Iară Ştefan Vodă, vrând să-ş răscumpere strâmbătatea ce avu despre Leşi şi să-ş întoarcă pagubele ţărăi sali, la al doile an, primăvara, au întrat în Ţara Leşască, avându în oastea sa Tătari şi Turci, de au prădat Podoliia şi în Ţara Rusască, până la un târgşor, anume Cameiuga, mai sus de Liov, şi până la apa Visloca, în lungu şi în curmeziş prădând. Şi mare groază şi frică au pus peste toată crăiia leşască, cât nime, să-i stea împrotivă sau să-i îndrăzniască lui Ştefan Vodă, nu era; ce toţi gata de fugă, nu numai în oraşe şi pre la cetăţi, ce la munţi şi pen codri fugiia şi au luat Ştefan Vodă mulţi robi: bărbaţi, muiari şi copii, pre câţi-ş ağungea pre drumuri, fugind în bejenii. Mulţi au luat Tătarăi şi Turcii în robie.

Iară şi Ştefan Vodă ca la 100.000 de robi au adus de i-au aşezat în ţară. Turme de oi multe şi de altu feliu de dobitoace au adus den Ţara Leşască. Ars-au atunce Ştefan Vodă Primisle, Radomna, Iaroslav, Prevoschii şi Buceciul şi multă nevoe au avut şi Podhaeţul şi alte mai mici târguri şi sate fără număr, prădate şi arsă. Numai un lucru au făcut Leşii de folosul lor, însă de frica lui Ştefan Vodă, au întărit Cra-
81v căul | despre amiazăzi, cu başte, cu ziduri şi cu şanţuri şi au slobozit pen şanţuri pe supt cetate apa Rudava, adăogând şi alte casă multe pe lângă ziduri. Iară Ştefan Vodă s'au întorsu cu pace la scaonul său, la Sučavă, şi cu bucurie pentru biruinţă.

1498 Într'acesta an, 1498, după perirea Leşilor la codru, s'au făcut mare foamete în Litfa şi începuse a să aţâţa mare boală în oameni în Ţara Leşască, dela Râm adusă acea boală, şi din Ţara Leşască la Litfa. Lăsatu-s'au Jicmont de domniia ţărăi, căruia i-au dat cnezia Glogovului şi a Opatrului în Slonsca.

Iară Ştefan Vodă, vrând să-şi răscumpere strâmbătatea ce au avut despre Leşi şi să-ş întoarcă pagubele ţărăi sale, îndată la începutul primăverii, al doilea an, au întrat cu oştile sale, având şi Tătar şi Turci, de au prădat Podolia
101v şi Ţara Rusască; şi trecând de Liov | au ajuns până în târgşorul Caciugloca şi până la apa Visloca, în lung şi în lat prădând. Şi nespusă groază şi frică au pus peste toată crăiia leşască, cât nimeni gata să-i stea împotriva lui Ştefan Vodă sau să-i îndrăznească nu era; ci toţi gata de fugă, nu numai pre la oraşă şi pre la cetăţi, ci la munţi şi prin codri mari şi deşi fugiia, de unde mulţi robi, aşa bărbaţi, cum mueri şi copii, s'au robit de Ştefan Vodă, ajungându-i pre cale, fugind cu băjeniile, din carii mai mulţi au ajuns robi pre la Dobrogea, pe la Machidoniia şi în oardele tătărăşti şi peste mare, mulţi.

23: aţâna B.

Albreht, craiul leşăsc, văzind prada şi răsipa ţărăi sale, ce-i făcusă Ştefan Vodă, nu vru să lasă, ce au strânsu oaste şi au întrat în ţară şi au prădat până la Botăşeani. Ştefan Vodă încă strângând oaste şi eşind înnaintea Leşilor, le-au dat războiu la târgu, la Botăşeani, şi înfrânsă pe Leşi. Scrie de acestu războiu letopisăţul ţărăi, iară cronicarii leşeşti nu pomenescu.

In anii 7009, aşezatu-s'au între sine Olbreht, craiul leşesc, cu frate- 1501
său, Vladislav, craiul unguresc, şi cu Alexandru, marele cneaz a Litvei, cu mari legături, văzind răsipa şi prada ţărălor sale de Turci şi de Tătar, să aibă agiutoriu unul pre altu în nevoia şi în grijea sa şi de ar simţi unul dentre dânşii că face pace pe taină sau oaste cu Turcii, să nu-l lasă; iară, de nu ar vrea, atunce să nu fie datori a-l ağutori.

Căci, încă bine nu să sfârşisă prada de Ştefan Vodă în Ţara Leşască, iară Tătarăi au întrat de au prădat în Podoliia şi în Ţara Rusască. Deci Albreht, craiul leşăscu, văzind mari bănaturi de cătră toţi, de sirgu au poroncit la toată şliahta leşască de s'au strânsu la Sandomir, să margă împrotiva Tătarălor. Ce până a să strânge ei, iară Tătarăi cu mult plian să întorsese fără de niceo grijă. Şi înţălegând Leşii de înturnatul

---

Scos-au Ştefan Vodă multe turme de tot feliul de dobitoace din Ţara Rusască şi ca la 100.000 de robi i-au aşăzat, de şi până astăzi trăiaşte limba rusască aicea în ţară. Ars-au, aprins de Ştefan Vodă, Primislea, Radoamna, Iaroslav, Prevorschii şi Bučociul; multă nevoe au avut şi Podhaeţul şi alte mai mici târgşoare, cu fără număr sate prădate, aprinse şi arse. Numai un lucru au făcut Leşii şi ei, pe acea vreme de folos, însă de frica lui Ştefan Vodă, au întărit Cracăul despre amiazăzi, cu başte, cu zid, cu şanţuri, pre care au slobozit pre supt cetate apa Rudava, adăogând şi alte case, câteva pre lângă zid.

Curând iarăş, încă nebine nesfârşindu-se prada lui Ştefan Vodă, iată Tătarăi, lăsând pleanul luat mai nainte din Ţara Leşească, la Crâm, de iznoavă, în luna lui Iunie, au slobozit mare čambul în Podolia şi în Ţara Rusască, de au ars şi prădat. Iar craiul Albreht, văzând asupra sa mari bănaturi de cătră toţi, de sârg au poruncit la toată şleahta leşască să să pornească şi să să strângă mai curând la Sandomir şi singur craiul, părăsând Cracăul, au alergat la Sandomir. Ci, până a să strânge Leşii la Sandomir, şi până a să porni de acolo împotriva Tătarălor, iară Tătarăi să întorsese cu mult plean, nefiind cine să le stea împotrivă. Inţelegând dar Leşii de înturnarea

---

16: şliahta rusască C.

Tătarălor şi ei acolo la Sandomir, č'au putut, au luat şi au strâcat în olatul Sandomirului.

Nu lăsăm a nu pomeni aicea semnele ce s'au tâmplat în zilele acestui craiu, atunce, după ce s'au întorsu dela Sandomir; căci şi singur craiul alergasă den Cracău la Sandomir pentru grijea împrotiva Tătarălor, cum s'au pomenit mai sus. |

82r S'au născut un viţăl cu doaă capete la Jidovi, în oraşul Cazimirul: un cap era în locul coadei, iară coada era în mijlocul spinării den-a-driapta.

Acest sămn de nenorocire îl meniia oamenii, precum nu peste multă vreme, toamna, au întrat în Ţara Leşască şeaptezăci de mii de Turci,

---

Tătarălor, ce au putut şi ei în olatul Sandomirului fiind strânşi, au stricat şi au luat. Şi aşa craiul s'au întors la Cracău.

N'am lăsat aicea a nu scrie semnele ce s'au întâmplat pe vremea acestui crai. După ce s'au întors dela Sandomir — scrie Cromer — în oraşul Cazi-
102r mirul s'au născut un viţel cu doao capete la Jidovi, | de care un cap era în locul
coadei, iară coada la mijlocul spinării era den-a-direapta.

Acest sămn de nenorocire vrăjiia oamenii, precum nu peste multă vreme, toamna, spre luna lui Septemvrie, au întrat 70.000 de Turci, au întrat în Ţara Rusască; toate acele locuri peste Nistru, pre Haliciu, pre la Jidačov, pre la Drohobeci şi pre la Samboru, cu foc şi cu sabie au pustiit, luund robi şi mult plean. Şi de nu s'ar fi întors singuri păgânii de bună voe, nimeni nu le sta înnainte, nici le eşiia; ci numai singur Dumnezeu din ceriu, făcându-i-să milă de norod, i-au abătut cu acea iarnă de grabă cu ometi mari şi cu geruri au căzut, cât nu putea Turcii străbate cu caii prin ometi. Şi aşa la 40.000 de Turci au rămas îngheţaţi, nefiind Turcii şi caii lor deprinşi la atâta răcele. Pre mulţi aflară oamenii ucigându-şi caii şi întraţi în borduh, de să învăliia cu piialea cailor săi. Iară câţi au rămas de Turci, trecând prin ţară flămânzi şi degeraţi, făcându-se Moldovenii Leşi, i-au lovit la strâmtori, i-au omorît, cât abiia de vor fi trecut 10.000.

Iară Ştefan Vodă, prădând Ţara Leşască, cum s'au pomenit mai sus, s'au întors cu mare dobândă fără de nicio sminteală, trecând Nistrul la Halici, şi au prădat şi de časta parte şi de acii au venit la scaunul său, la Sučavă, cu mare bucurie şi cu biruinţă.

Albreht craiul, văzând atâta pradă şi stricăciune ce-i făcuse Ştefan Vodă în ţară, nu vru să lasă, ci de iznoavă au strâns oaste şi au întrat în ţară şi începu a strica şi a prăda ţara până la târg, la Botoşani. Şi Ştefan Vodă, deaca

---

10: numiia C.

și toate locurile pe Nistru, pre la Haliču, pre la Jidačov, pe la Drohobič și pre la Sambor, cu foc și cu sabie le-au pustiit și mulți robi au luat. Și, de nu s'ar fi întorsu singuri păgânii, nime nu le eșiia înnainte să le stea împrotivă; ce numai singur Dumnezău i-au bătut, făcându-i-să milă de nărod, că aceia iarnă de grabă cu ometi mari și cu ger au căzut, cât nu putea Turcii străbate cu caii prin ometi. Ce au rămas înghețați ca la patruzăci de mii de Turci, prin munți. Ii afla oamenii ucigându-și caii și întra în coșul cailor de să învăliia. Iară câți au rămas, trecând pre aicea pren țară, le ținea calea Moldovenii; făcându-să Leși, îi ucidea, cât abiia zece mii de or hi hălăduit peste Dunăre.

Stătut-au la mijloc pentru pace între Jicmontu și între Ștefan Vodă solii lui Vladislav, craiul ungurese. Și pe acea vreme s'au împăcat Ștefan Vodă și cu craiul Olbreht, den ce pricini, nice letopisățul leșăscu nu scrie, fără cât, fiind mai mult datoriia creștiniască, aducându-și aminte și de prieteșugul č'au avut cu Cazimiru craiu, tatăl lui Olbreht: făgăduind unul altuia să dea ağutor împrotiva nepriiatinilor săi.

Legat-au la ačastă tocmală de pace, să nu să priimască nice dentr'o parte pribegii și fugarii. Iară, de ari fugi la crăiia aceia vreun domnu

---

au prins de veste, strâns-au de sârg oștile sale, și cu cine avea cu ai săi, au eșit înnaintea acei oști leșăști și le-au dat război la târg, la Botoșani, și înfrânseră pre Leși. Ce am însemnat aicea, iar poate să nu fie adevărat acest război, de vreme că Leșii l-au tăcut; ci atâta am aflat la letopisețul lui Ureche Vornicul.

În anul 7009, iar dela Hristos 1499, așăzatu-s'au întru sine Albreht cu 1499
Vladislav frate-său, craiul unguresc, și cu Alixandru, marele cneaz al Litfei, cu mare legături, văzând răsipile și pradele olatelor sale despre Turci, să aibă a să ağutora unul pre altul la nevoia și grija sa; și deaca ar simți unul dintre dânșii, că | face pe taină ori oaste, ori pace cu Turcii, să nu-l lasă; iar de ar 102v
vrea, atunce să nu fie datoriu a-l ağutura ceialalți pre acela.

Stătut-au la mijloc de pace între Jicmont cu Ștefan Vodă, solii lui Vladislav, craiul unguresc. Și pe ace vreme, și Ștefan Vodă s'au împăcat cu Albreht, craiul leșesc; din ce pricini nici letopisețul leșesc nu scrie, fără cât fiind mai mult datoriia creștinească, aducându-și aminte și de prieteșugul ce au avut cu Cazimir craiul, tatăl lui Olbreht: făgăduind unul altuia să dea ağutoriu împotriva nepriiatenilor săi.

Legatu-s'au la ačastă tocmeală de pace, să nu să priimească nici dintr'o parte pribegii și fugarii. Iar, de s'ar întâmpla vreunui domn

dela Turci, să aibă ori în Ţara Leşască, ori în Litva a-l priimi slobod, şi să aibă a da ağutor, cât s'ar putea, să-l ducă să-l aşează iar în domnie. Şi acea aşăzare, cum Ungurilor, cum şi Leşilor, împrotiva Turcilor oştindu-să, de pururea să fie într'ağutoriu; şi, de nu ari putea singur
82v merge cu ağutoriu, să aibă pre fičorul | său a-l trimite. Iară Turcilor, împrotiva Leşilor sau a Ungurilor oştind, să nu le dea ağutoriu, fără numai de mare silă, când ar fi strânşi. Şi să aibă urechi deşchisă pururea domnii den Moldova despre Turci, ce ari înţălege, să dea ştire Leşilor şi Ungurilor, păzindu-să unii pre alţi.

Strâmbătăţile, ce s'ari face la margine de îmbe părţile, să le cerce starostii de Cameniţă, de Hotin, de Cernăuţi.

De s'ari face despre partea acestor starosti vr'o strâmbătate, atunce boiari mari să trimiţă de îmbe părţile să cerce şi să fie slobod amânduror năroadelor a face neguţitorii unii la alalţi. Şi pre acestea aşezământuri şi scrisori s'au făcut, care să află şi astăzi în metrica crăiască, în Cracău.

Scrie Vapouschii, cronicariul leşăscu, că pe acea vreme să fie trimis şi Ioan cneazul, împăratul moschicesc, legând şi el prieteşug de pace cu craiul leşăscu.

---

dela Turci a fugi la crăiia aceia, ori în Ţara Leşască, ori în Litfa, să aibă a-l priimi slobod şi să aibă a da ağutoriu, cât s'ar putea, să-l ducă iarăşi şi să-l aşaze la domniia. Şi aceia aşăzare, cum Ungurilor, cum Leşilor, împrotiva Turcilor oştindu-se, de pururęa să fie într'ağutoriu; şi, de n'ar putea singur să meargă cu ağutoriu, să aibă pre fečorul său a-l trimite. Iară Turcilor, împotriva Leşilor sau Ungurilor oştindu-se, să nu le dea ağutoriu fără cât de mare silă, când ar fi strânşi, şi să aibă urechi pururea deşchise domnii din Moldova despre Turci, ce ar înţelege, să dea ştire Leşilor şi Ungurilor, feriindu-se unii pre alţii.

Strâmbătăţi, ce s'ar face la margine, de îmbe părţile să le cerce starostii de Cameniţă, de Cernăuţi, de Hotin.

De s'ar face despre partea acestor staroste vreo strâmbătate, atuncea boiari mari să trimiţă de îmbe părţile să cerce şi să fie slobod amânduror noroadelor neguţătorii a face precupii unii la alţii. Şi pe aceste aşăzământuri şi scrisoare s'au făcut, care să află şi astăzi în metrica crăiască, în Cracău.

Scrie Vapovschie, cronicariul leşesc, că pe aceia vreme să fie trimis şi Ioan Cneazul, împăratul moschicesc, legând şi el prieteşug de pace cu craiul leşesc.

29: iară face B şi B^1 33: până aceste B.

Nezăbavă vreme, Sultan Baiazit, împăratul turcesc, înțălegând de legătura păcii între atâțea domni creștinești, au trimis și el soli de pace la Albreht, craiul leșăscu, și au priimit și craiul acea pace cu Turcii. Începând oaste cu Venețiianii, avea grijă să nu să rădice acei crai, ce s'au pomenit mai sus, că au legat pace între dânșii asupra Turcilor, carii luasă dela Venețiiani Morea și altele multe.

Nenorocit era acest Olbreht, craiu leșăscu, că de câte ori loviia Tătarăi în țara lui, niceodată gata nu să afla împrotiva lor, ce tot cu plianuri să întorcea, precum și în anul 1500, după ce făcură așezămân- 1500
turi de pace între domnii, ce s'au pomenit mai sus, au lovit Tătarăi la Volin și în Țara Rusască, pre la Belzu, pre la Crasnostav, pre la Toruben și pre la Liublin și pre la Crasnec, până în Visla, de au prădat și au robit și până a să găti craiul să margă asupra lor, ei s'au întorsu cu multă pradă fără de niceo smintială.

Într'acestaș an mari războae s'au făcut în Italiia, bătându-să Hișpanii cu Franțozii pentru | crăiia Neapole; și Maximilian cu Șvicerig; 83r
așijdirea și papa cu Florintiianii; Venețiianii cu Enovezii; Medeolanii cu stăpânul său, Ludovic Sforța.

Nezăbavă vreme, sultan Baezit, împăratul turcesc, înțelegând de legătura între atâțea domni creștinești, au trimis și el sol de pace la Albreht, craiul leșesc, și au priimit craiul acea pace cu Turcii. Începând oaste cu Vinețenii, avea grijă să nu să rădice acei crai, carii s'au pomenit mai sus, că au fost legat pace între dânșii asupra Turcilor, | carii luase de Venețiia Morea și altele multe. 103r

Nenorocit era acest Albreht, craiul leșesc, că Tătarăi de câte ori loviia Țara Leșască, niciodată gata nu să afla asupra lor, ci tot cu pleanuri să întorcea Tătarăi, precum și în anul 1500, după ce făcură așăzământurile între 1500
domnii, ce s'au pomenit mai sus, au lovit Tătarăi la Volin și la Țara Rusască, pre la Belz, pe la Cratnostav, pre la Torunben, pre la Crasnecu și pe la Liublin, până la Visla au prădat robind. Acestea înțelegând craiul, până a să găta să meargă asupra Tătarălor, Tătarăi prădând de voe, s'au înturnat fără de nicio dodeială cu robi și cu mult plean.

Într'acestaș an, 1500, mare războiu s'au făcut în Italia, bătându-se Hișpanii cu Franțozii pentru crăiia Neapolii; și Maximilian făcea războiu cu Șvecerii; așijderea și papa cu Florentiianii; Venețenii cu Enovezii; Mediolanii cu stăpânul său, Ludovic Sforța. 1500

11: Prasnostav C. 19: înțelegând d'n A.

1501 Iară în anul 1501, s'au strânsu săim în Ţara Leşască, la Pietricov. Venit-au sol la acel săim dela Ştefan Vodă, pe aşezământurile legate trimişi, de au cerşut pe Pătru Vodă Aron, fečorul lui Iliiaş Vodă, ce era pribag în Ţara Leşască, pentrucă simţisă Ştefan Vodă, că Pătru Vodă pe mulţi domni leşăşti îi trăsese în partea sa, să facă oaste asupra lui Ştefan Vodă. Socotit-au craiul ce ari face? Să dea pe un om nevinovat şi care s'au plecat la crăie, să părea lucru tirănesc; să ţie iarăş pe nepriiatinul lui Ştefan Vodă, eraîmprotiva aşezământurilor legate între sine. Şi înţălesese craiul că, de nu-l va da, oaste să va face pentru dânsul. Craiul era gata să purčază la Prusi. N'au cutezat a lăsa cererea lui Ştefan Vodă, să-ş lasă în urma sa nepriiaten, ce den svatul tuturor, au aflat să nu dea pe Pătru Vodă, ce înnaintea solilor lui Ştefan Vodă, au poroncit de i-au tăiat capul. Şi pentru să nu zică nărodul că l-au omorît pe dreptate, au poroncit craiul de au sunat, precum Pătru Vodă au făcut cărţi viclene. Şi deci au pornit înnapoi pre solii lui Ştefan Vodă.

Şi după ce să obârşi săimul, s'au pornit craiul la Prusi şi sosindu la Torunea, au trimis sol la mai marele Prusilor, svătuindu-l să vie de bună voia sa să i să plece lui, decât să vază armele leşăşti asupră-ş.

1501 In anul 1501, strânsu-s'au săimu în Ţara Leşască, din porunca lui crai, la Petricov şi întâmplându-se încă solii turceşti neporniţi atuncea, urnind încă la 6 ani pacea, s'au întors solii turceşti bine dăruiţi de craiul Albreht. Şi la acel săim au nemerit şi solii lui Ştefan Vodă, prin aşăzământurile legate trimişi, cerşind pe Pătru Vodă Aron, fečorul lui Iliiaş Vodă, care era în Ţara Leşască pribag, pentrucă simţise Ştefan Vodă, cum Pătru Vodă acum pre mulţi din domnii leşăşti îi trăsese în partea sa, de îndemnă să facă oaste asupra lui Ştefan Vodă. Socotit-au craiul la sfat, ce ar face? Să dea pe un om nevinovat şi care s'au plecat la crăie, să părea un lucru tirănesc; să ţie iarăşi pre nepriiatenul lui Ştefan Vodă, era împotriva aşăzământurilor legate cu Ştefan Vodă şi cu craiul. Şi înţelesese craiul dintru solii lui Ştefan Vodă, precum, de nu-l va da craiul pe aşăzământurile ce au făcut, oaste să va face pentru dânsul. Craiul era gata pe acea vreme să purčază la Prusi. N'au cutezat a lăsa cererea lui Ştefan Vodă ğos, să-şi lasă în urma sa nepriiaten, ci din sfatul tuturor, au aflat să nu dea pe Pătru Vodă, ci înnaintea solilor lui Ştefan Vodă, au poruncit de i-au tăiat capul. Şi, pentru să nu zică norodul că l-au omorît pe dreptate, au poruncit craiul de au sunat cum
103v Pătru Vodă au făcut | cărţi viclene. Şi aşa au pornit solii lui Ştefan Vodă.

Şi obârşindu-să săimul, îndată s'au pornit cu oşti la Prusi, şi sosind la Torunea, au trimis soli la mai marele Prusilor, sfătuindu-l de bună voia sa să vie să să plece craiului, decât să vază armele leşăşti asupră-şi.

---

32 solilor lui Pătru Vodă B şi B[1].

Acest Pătru Vodă, cum s'au pomenit mai sus, iaste Aron, care s'au bătut cu Ștefan Vodă la Doljești, pe Siretiu, și după izbânda lui Ștefan Vodă asupra lui Mătiiaș, craiul unguresc, au fugit Pătru Vodă Aron în Țara Leșască.

Iară Olbrehtu, craiul leșăscu, așteptând răspunsul să-i vie dela Prusi, căci Prusii era îndemnați de Nemți să să rocoșască asupra Leșilor, ce au răspunsu Prusii, că ei sintu plecați Leșilor, urnind până le-ar vini ağutoriu dela Nemți. Ce întru acele amestecături, ce era între Leși și între Prusi, au | murit Albreht, craiul leșăsc, de ciumă și l-au 83v dus în Cracău de l-au îngropat. Acest craiu n'au fostu însurat.

Iară toamna, precum scriu letopisățăle rusăști și Mehovie, venit-au Sahmat-Chirei soltan, hanul oardelor de peste Volga, fičorul lui Ahmat, într'ağutoriu Litvii asupra Moscalilor. Scrie Cromer ca la 100.000 de Tătar să fie fostu cu acel han. Și au mărsu hanul cu oastea sa la Țara Sibirului și au stătut supt Novogorod și au prădat Țara Moscului până la Bransco și au dobândit Novogorodul și alte cetăți i s'au închinat.

Dacă au murit Olbreht, craiul leșescu, s'au strânsu țara la seim la Petricov, fiind cap săimului Fridric, arhiepiscopul Gneznii, care era

---

Acest Pătru Vodă, cum s'au pomenit la letopisețe, iaste Aron, pre carele după ce l-au bătut Ștefan Vodă la Doljăști, pre Siret, și după izbânda lui Ștefan Vodă asupra lui Mateiaș, craiul unguresc, au fugit Pătru Vodă la Leși.

Iară craiul Albreht, așteptând răspunsul să-i vie dela Prusi, ales căci Prusii urniia răspunsul, să arăta craiului a fi plecați, iară aștepta ağutor să le vie dela Nemți, că mai mult Nemții îndemna pe Prusi să să răcoșască asupra Leșilor. Ci întru acele amestecături întru Leși și între Prusi, iată Albreht craiul de ciume au murit; dusu-l-au în Cracău de l-au îngropat. N'au fost însurat acest craiu.

Iară toamna, precum scriu letopisețele rusești și Mihovie, Sahmat Gherei sultan, hanul oardelor de peste Volga, fečorul lui Ahmet, trecând apa Volga și Donul cu toate oardele de peste Volga, au venit într'ağutoriul Litfei asupra Moscalilor. Scrie Cromer ca la 100.000 de Tătari să fie fost cu acel han. Tras-au hanul cu oștile sale la Țara Sibirului și au stătut supt Novrogrod și supt alte cetăți și au prădat Țara Moscului până la Bransco și au dobândit Novogorodul și alte cetăți i s'au închinat.

După moartea lui Albreht craiul, s'au strâns țara la săim la Petricov, fiind cap săimului după običaiul vechiu Frediric, arhiepiscopul pe acele vremi a Gneznii, carele

---

8: aceste amestecături C. 9: și din B. 11: leșești C.

deodată și episcop Cracăului și cardinal. Stătut-au mult pentru alesul craiului nou, fiind multe și neprotivite socotelele Leșilor, pre care dentre fičorii lui Cazimir craiu ș'ar alege șie craiu; că mulți poftiia să rădici craiu pre Vladislav, craiul unguresc, zicând că Vladislav cu averea sa va lăți și va întemeia crăiia și-i va apăra de Turci și de Tătar; alții poftiia pre Jicmond. Ce au biruit socotiala celor ce poftiia pre Alexandru, cneazul Litvei, căci era și mai mulți și au avut dovadă mai bună spre alesul crăiei leșești.

Aicea am socotit de am scris obiceiale Leșilor când fac craiu nou

Strângându-să episcopii și tot clirosul besericii și svetnicii crăiei, așijdirea și altă boiarime, toți la Cracău să strângu. Atunce craiul cel ales să grijește îmbrăcat întâi de svinta ispovedanie, cu pocăință, cu milostenie; cu o zi mai nainte duminică, să pricestuiaște. Și a doa zi, când iaste să-l blagoslovască pre craiul, să strângu preoții dezdimineață la cetate, în beserica episcopiei, a lui Stanislav, îmbrăcându-să

---

deodată era şi episcop Cracăului Nou. Fiind multe şi nepotrivite socotelele Leşilor, din fečorii lui Cazimir craiului pre carele ar alege şie crai, căci mulți din Leşi poftiia crăiia lui Vladislav, craiului unguresc, zicând că Vladislav cu averea sa va lăți şi va întemeia crăiia şi-i va apăra de Turci şi de Tătar. Şi acum au fost trimis la Unguri cu povățuirea lui Pătru Rămit, postelnicului crăesc, din sfatul pe taină a o samă de domni: a lui Pătru Mişcovschi, voevodul Linciciului, şi a lui Nicolae Vrobloschie, canonicului Cracăului, îndem-
104r nând pre | Vladislav la crăiia leşască; alții poftiia pre Jicmontu.

Ci au biruit socoteala acelora, ci au poftit pre Alixandru, cneazul Litfei, căci era şi mai mulți şi au avut şi dovada mai bună asupra alesului crăiei leşeşti.

Aicea am socotit a fi cu cale a scrie orânduiala și običaiurile Leșilor când fac și rădică craiu nou

Întâi să strâng episcopii şi tot clirosul bisericii şi sfetnicii crăiei, aşijderea şi altă boerime, aşa mireni cu preoți la Cracău să strâng. Aşa dară, craiul cel ales, îmbrăcat, întâi să grijaşte de sfânta ispovedanie prin milostenie şi prin pocăință — care să face în zioa Duminecii — cu o zi mai nainte, la prea sfânta cuminecătură. Şi a doao zi, când iaste să blagoslovească pre craiu, să strâng preoții dez-de-dimineață la cetate, la biserica episcopiei a lui Stanislav, îmbrăcându-se

în mitră episcopască. Așijdirea și boiarii toți să află la acea adunare de preoți.

Atunce arhiepiscopul cu toată | preoțimea, pre orânduiala besericii 84r
Apusului, purced den beserică la curțile crăești cu cinste și Dumnezărie și acolo înnaintea curții crăești, rămâindu școalele și alte chipuri, ce mergu la alaiu, numai singur arhiepiscopul cu episcopii întră în curtea crăiască, să ducă pe craiul nou la beserică episcopii. Și întâi prin postelnicul cel mare sau pren alt chip mai de cinste între preoți, îmbracă pe craiul în haine episcopești, puindu-l între domnii și între boiarii cei mai de frunte.

Iară arhiepiscopul îl stropește cu apă svințită și zice ačastă rugă: « Dumnezăule, ziditoriule celor plecați, carele cu lumina Svintului Duh ne bucuri, trimite asupra acestui șerb al tău — cutareli — darul tău, ca printr'însul să cunoaștem venirea Ta întru noi ».

De acolo duc pre craiul la beserică doi preuți mai de cinste, țiindu-l unul de mâna cea driaptă și altul de mâna cea stângă și înnaintea lui, un domnu dentre svetnici duce corona și altul schiptrul, al treile mărul de aur, al patrule sabiia goală duce și preoții înnainte cruce și tot cinu de beserică și boiarimea cineș la rândul său.

în mitră episcopească. Așijderea sfetnicii și boiarii toți să află la acea strânsoare de preoți.

Și după ce să strâng, atuncea arhiepiscopul cu toată preoțimea, pre orânduiala besericii, după obiceiul bisericii Apusului, purced la acea priveală din biserică la curțile crăești, cu mare cinste și dumnezeire mărgând. Și acolo înnainte la curțile crăești, lăsând școalele și alte chipuri ce merg la alai, numai singuri episcopii și arhiepiscopii întră în curtea crăiască, ca să ducă pre craiul nou la biserica episcopiei. Intâi prin postelnicul cel mare sau printr'alt cap mai de cinste între preoți, îmbracă pre craiul în hainele episcopești, puindu-l între domnii și boiarii cei mai de frunte.

Iară arhiepiscopul îl stropește cu apă sfințită și citește ačastă molitvă: « Dumnezeule, ziditoriule celor plecați, carele cu lumina Sfântului Duh ne bucuri, trimite asupra acestui șerb al tău ** darul tău, ca printr'însul să cunoaștem venirea Ta întru noi ».

De acolo duc pre craiul la biserică doao chipuri mai de cinste preoțești, unul țiindu-l de mâna direaptă, altul de stânga, înnaintea căruia un domn dintru sfetnici duce corona și altul schiptrul, al treilea mărul, al patrulea sabie goală duce și preoții înnainte | crucea și tot cinul de biserică și boerimea 104v
cineș pre orânduiala sa.

Viind la beserică, acele odoară crăești le pun pe prestol în oltariu: corona, schiptrul, mărul și sabiia. Și acolo obârșindu orațiile sale, arhiepiscopul și episcopii îl pun în scaunul crăesc. Apoi un episcop zice ačastă rugă:

« A toate puternice, prea večnice Dumnezău, otcârmuitoriule celor cerești și celor pemintești, carele pre robul tău ai voit a-l râdica la stepena și la vredniciia crăiei, rugămu-ne, lasă ca, făcându-l slobod de toate împrotivirile, să să întăriască cu darul păcii besericii și spre bucuriia večnicii păci, den darul tău să să învredničască a agiunge prin Hristos Domnul nostru. Amin ».

Săvârșindu molitva, îi aduce aminte tare pentru credința cătră Dumnezeu și alte bunătăți, ce să cuvin craiului să le păzască, zicând:

« De vreme ce astăzi prin mânule noastre, prea bunule Doamne,
84v carii purtăm spre ačasta slujbele lui Hristos, Domnului nostru, măcar că nevrednic, svinta unsoare și semnele crăiei să le priimești. Bine iaste întâi să-ți aducem aminte, oarece, pentru sarcina la care ești însămnat; astăzi vredniciia crăiască iai și a îndrepta credinčos nărodul tău, ce ți-i dat, te grijești. Luminat, adevărat între cei muritori, loc plin, însă plin de scădere, de ostenială și de grijă. Și adevărat de vei cugeta, că toată

Viind la biserică, acele odoară crăeşti, care duc înnaintea lui craiu: corona, schiptrul, mărul şi sabiia, le pun pre prestol în oltariu. Şi pe craiu, până obârşesc orațiile sale, arhiepiscopul şi episcopii îl pun în scaunul crăesc. Apoi unul din episcopi zice ačastă molitvă:

« Atotputernice, prea večnice Dumnezeule, ocârmuitoriul celor cerești și pământești, carele pre robul tău ai voit a râdica la stepena şi la vredniciia crăiei, lasă, rugămu-ne, ca făcându-l slobod din toate împotrivirile, să să întărească cu darul a păcii bisericii şi spre bucuriia večnicii păci, din darul tău să să învredničască a ağunge prin Hristos Domnul nostru. Amin ».

Sfârșind molitva, îi aduce aminte tare craiului, pentru credința cătră Dumnezeu şi alte ințelepciuni, ce să cuvin craiului să le păzească, zicând:

« De vreme ce astăzi prin mâinile noastre, prea bunule Doamne, carii purtăm întru acestea slujbele lui Hristos Mântuitoriul nostru, măcar căci nevrednic, sfânta unsoare și semnele crăiei iaste să le primeşti. Iaste bine întâi să aduci oarece aminte, de sarcina de care eşti însemnat; astăzi vredniciia crăiască iai şi a cârmui pre credinčos norodul tău, ție dat, iai grije. Luminat adevarat între cei muritori loc plin, iară plin de scădere, de osteneală şi grije. Şi adevăr, de vei cugeta că toată

36: cu toată B şi B[1].

puterea dela Domnul Dumnezău iaste, prin care crăescu craii și făcătorii legilor cele drepte aleg și de turma, ce ți să dă pre mână, unuia lui Dumnezău vei să dai samă.

Intâi să păzăști Dumnăzăriia, pe Domnul Dumnăzăul tău cu toată mintea și cu curată inemă să-l cinstești! Legea creștiniască, credința noastră catoličască care den pruncie o ai mărturisit, până în sfârșit să o ții nevătămată și pre ačasta împrotiva tuturor împrotivnicilor, după puterea ta să o aperi! Ispravnicilor besericii și tuturor preoților, să le dai cinstea ce li să cuvine! Volniciia besericii și tuturor preoților ce ar avea obiceiu să nu o strâci! Dreptatea, fără care niceo tovărășie îndelungu a sta nu poate, spre toți neclintită să o stăpânești!

Celor buni, hărăzitoriu, celor răi certări dându-le, după vădire. Pre cei mesări, pre cei slabi, neputinčoși, den toate supărările să-i aperi! Tuturor celor ce ari năzui la tine, bun, blând și priimitoriu să fii!

Și așea să te porți, cât nu spre al tău, ce spre a tot norodul folos că stăpânești și harul bunătăților tale nu aice pre pământ, ce în ceriu să ți să pară că aștepți; care acela să-ți hărăzască ție, ce viețuiaște și împărățește Dumnăzău, în vecii vecilor. Amin».

---

puterea dela Domnul Dumnezeu iaste, prin care crăesc craii și făcătorilor legilor celor drepte aleg, și de turma ce ți să dă pe mână, unuia lui Dumnezeu că vei da seama.

Intâi să păzești Dumnezeirea, pre Domnul Dumnezeul tău cu toată mintea și cu curată inimă să-l cinstești! Legea creștinească și credința catoličască, care din pruncie o ai mărturisit, până la sfârșit să o ții nevătămată, și pre ačasta împotriva tuturor împrotivnicilor, după puterile tale să o aperi! Ispravnicilor bisericii și tuturor preoților să le dai cinste ce să cuvine! Volniciia bisericii să nu o strici! Direptatea, care fără nicio tovăroșie îndelung a sta nu poate, spre toți neclătit să stăpânești!

Celor buni, | hărăzitoriu, celor răi certări, ce să cuvine, puindu-le. Pre 105r văduve, pre cei meseri, pre săraci și pre cei slabi, dela toate supărările să-i aperi! Tuturor ce vor năzui la tine, bun, blând și priimitoriu să te arăți!

Și așa să te porți, cât nu spre al tău, ci spre a tot norodul folos, că stăpânești și har al bunătăților tale nu aicea pre pământ, ci în ceriu să-ț pară să aștepți; care acela să-ț hărăzască ție, care viețuiaște și împărățește Dumnezeu în veci de veci».

20: cresc craii B și B[1].

După acestea întriabă-l episcopul, zicând:

« Vei să păzăşti svinta credinţă, dată de beserica catoličască şi stându pre lângă dreptate, să te porţi cu cale? »

Răspunde craiul: — « Voiu » |

85r — « Vei să fii apărare besericii şi a slugilor besericeşti? »

Răspunde craiul: — « Voiu. »

— « Vei crăiia dată ţie de Dumnezău, să o păzăşti cu dreptate, să o chivernisăşti, să o aperi? »

— « Voiu. Şi cu ağiutoriul lui Dumnezău şi cu svatul credinčoşilor miei, aşea întru toate a păzi mă ğuruescu, cum voiu putea mai bine. »

După aceste cuvinte, îngenunche craiul înnaintea arhiepiscopului, luându-ş şlicul, zice aceste cuvinte:

« Eu — anume — cu voia milostivului Dumnăzău, făcându-mă craiu leşăscu, mă mărturisăscu şi mă făgăduesc înnaintea lui Dumnăzău şi a nărodului pre sama mea dat, după putinţă şi dreptate a face şi a păzi, prăvind la vredniciia milii lui Dumnezău, precum mai bine îm va putea arăta svatul credinčoşilor miei. Episcopilor şi preoţilor besericii lui

---

Sfârşind ačasta voroavă, întreabă episcopul cu aceste cuvinte: — « Vei să păzeşti sfânta credinţă dată, biserica catolicească, şi stând pre lângă dreptate să te porţi cu cale? »

Răspunde craiul: — « Voiu ».

— « Vei să fii apărătoriu bisericii şi slugilor bisericeşti? »

Răspunde craiul: — « Voiu »

— « Vei crăiia ţie dată de Dumnezeu, să o păzeşti după direptate, să o chivernisești şi să o aperi? »

Răspunde craiul: — « Voiu. Cu ağutoriul lui Dumnezeu şi cu sfatul credinčoşilor miei, aşa întru toate a păzi le făgăduesc cum voiu putea mai bine. »

Obârşind aceste întrebări, craiul înnaintea episcopului îngenuchind, luund şlicul, aceste cuvinte zice:

« Eu — нме рек — cu voia milostivului Dumnezeu, făcându-mă craiu leşesc, mărturisescu-mă şi făgăduesc înnaintea lui Dumnezeu şi înnaintea îngerilor lui, îndată dintru acestaş čas, ğudecata şi dreptatea şi pacea bisericii a lui Dumnezeu şi a norodului pe seama mea dat, după putinţa şi dreptatea a face şi a păzi, privind la vredniciia milii lui Dumnezeu, precum mai bine îm va putea arăta sfatul a credinčoşilor miei. Episcopilor şi preoţilor bisericii lui

Dumnăzău, a da cinste ce să cuvine și ce s'au așezat de chesarii și de craii creștinești besericii, întreg voiu păzi. Arhimandriților, egumenilor, tuturor ostașilor și șlehticilor, cinste ce să cuvine după svatul a credinčoșilor miei, a arăta și a da, voiu și mă făgăduescu ».

Acmu-ș pune amândoaă mânule pre evanghelie și zice: «Așea să-mi agiute Dumnăzău și ačastă evanghelie!»

Apoi arhiepiscopul, zice ruga ačasta:

« A toate puternice, Dumnăzăule tuturor, împăratul împăraților și Domnul Domnilor, carele pre Avraam, credinčos robul tău, l-ai făcut biruitoriu asupra vrăjmașilor, lui Moisii și lui Isus a lui Navi, povățuitorii nărodului tău, mare biruință le-ai dat și pre smeritul David, cuconul tău, l-ai înnălțat la împărăție și pre Solomon l-ai înzăstrat cu nespusă daruri a prea înțălepciunii și păcii. Prăvește, rugămu-te, Doamne, la rugiile smereniii noastre și spre acestu șerbu al tău — cutarele — ce pre însul cu smerita cinste îl cinstim și-l alegem craiu. Înmulțește-i darurile blagosloveniei tale și spre însul cu driapta puterii
tale, pururea acmu și fiecând | îl îndreptiază, ca urmând credința lui 85v
Avram, blândețăle lui Moisii, tăriia lui Isus a lui Navi, agonisind

---

Dumnezeu a da cinste ce să cuvine și aceia ce s'au dat și așăzat de chesarii și craii creștinești bisericii, întreg voiu păzi. Arhimandriților, egumenilor, tuturor ostașilor și șlehticilor, cinste ce să cuvine după sfatul a credinčoșilor miei, a arăta și a da, voiu și făgăduesc ».

Și așa pune amândoao mâinile pre evanghelie. Apoi zice arhiepiscopul ačastă molitvă:

« A tot puternice, Dumnezeule și ziditoriule tuturor, împăratul | împără- 105r
ților și Domnul Domnilor, carele pre Avraam, credinčosul robul tău, l-ai făcut biruitoriu asupra vrăjmașilor, lui Moisi și lui Iisus a lui Navi, norodului tău mare biruință le-ai dat și pe smeritul David, coconul tău, l-ai înnălțat la împărăție și pe Solomon l-ai zestrat cu nespuse daruri a prea înțelepciunii și a păcii. Privește, rugămu-te, Doamne, la rugile smereniei noastre și pre acest șerb al tău — нмі рєк — pre care cu smerita cinste îl cinstim și-l alegem. Înmulțește darurile blagosloveniilor tale și pre dânsul cu direapta puterii tale pururea acum și fieșteunde îl povățuiaște, ca urmând credința lui Avraam, blândețele lui Moisi, tăriia lui Iisus al Navi, agonisind

---

8: zice ruga C. 18: fieștecând C. 34: Avraam din B[1]

smereniia lui David, fiind înnălțat cu prea înțălepciunea lui Solomon, împodobit întru toate, ție să-ț placă și pre cărarea dreptății cu norocit pas pururea să pășască și cu coiful acoper mântului tău să să îmbrace și cu pavăța nebiruirei să să acopără, învăscut cu armele besericii, să dobândiască cea poftită asupra vrăjmașilor svintei cruci biruință și să ia izbândă norocită și să le adaogă lor spaimă puterii lor și pace celor ce vor oști împreună cu dânsul, cu bucurie și cu veselie să aibă pre Hristos Domnul nostru, carele cu puterea crucii au zdrobit iadul, biruind împărăţiia diiavolului, biruitoriu s'au suit la ceriuri, întru care toate puterile și biruința crăiilor stă, care iaste mărire celor smeriţi și viață și mântuire năroadelor, care petrece întru toți vecii, Dumnăzău. Amin ! ».

Și mai cetește și alte molitve, ce nu le-au mai scris pentru lungimea voroavei. Iară, după ce cetește molitvele, arhiepiscopul îngenunche și craiul pe cruce șeade culcat. Iară pevetii cântă niște stihuri, ce nu le'm mai scris. Apoi toți episcopii cu toată preuțimea îngenunchindu, fac litie asupra craiului. După aceia, arhiepiscopul cetește oscenaș și alte molitve. Apoi mai cetescu altă molitvă pentru craiu și șezind episcopul, iară craiul îngenunchind înnaintea lui, să dezbracă

---

cu smereniia lui David, fiind înnălțat cu prea înțelepciunea lui Solomon, împodobit întru toate, ție să-ț placă și pre cărarea direptății cu norocit pas de-a-pururea să pășască și cu coiful acoperemântului tău să se îmbrace și cu pavața nebiruită să să acopere, înfășurat cu armele bisericii, să dobândească ce a poftit asupra vrăjmașilor sfintei cruci biruința și să ia izbânda cu noroc și să le adaogă spaimă puterii sale și pace celor ce vor oști împreună cu dânsul, cu veselie să aibă pre Hristos Domnul nostru, carele cu puterea crucii au sfărâmat iadul, biruind împărăţiia diavolului, biruitoriu s'au suit la ceriuri, întru care toate puterile și biruința crailor stă, care iaste mărirea celor smeriți și viața și mântuința noroadelor, carele petrece cu tine, și împărățeste Dumnezeu peste toți vecii vecilor. Amin ».

Şi iară mai citeşte alte molitve, care pentru lungimea voroavei nu s'au scris aicea. Pre urmă arhiepiscopul îngenunche şi craiul pre cruce şade culcat. Pevețiii cântă stihurile, carele iarăşi le trec aicea. Apoi toţi episcopii şi protopopii cu toată preoțimea îngenuchind, deasupra craiului fac litie, care obârşindu-o, arhiepiscopul citeşte otcenaş şi alte molitve. Şi aşa de iznoavă citesc molitva pentru craiu, după care, şade arhiepiscopul, iar craiul îngenuchind înnaintea episcopului, să dezbracă

de hainele preoțăști. Iară arhiepiscopul îș întinge în mir și-i unge mâna cea driaptă dela palmă până la cot și între spete și în umărul cel drept, cu degetul cel mic zicându:

« Te ungu pre tine întru craiu, den untul svințăniei în numele Tatălui și a Fiiului și a Svintului Duh. Amin. Pace cu tine! »

Și răspundu: « Și cu Duhul tău. »

Apoi cetește molitva, precum îl pomăzuiaște craiu și altele, ce nu le'm mai scris aice pentru scurtarea voroavei. Iară pre urmă, după ce citescu | molitvele, toți episcopii, ținând pre a mână pomăzuituri de 86r
bumbac, ștergu locurile cele unsă a craiului, zicând ruga ačasta:

« Dumnăzău, Impărate Impăraților, și Domn Domnilor, prin care împărații împărățesc și făcătorii legilor fac giudecăți, să blagoslovești acesta îmbrăcământ crăesc și fă ca șerbul tău — cutare — craiul nostru, care iaste să o poarte, haine de bune običăiuri și fapte svinte înnaintea ta să lumineze și după viața trecătoare, mărire večnică ce nu are svârșit, să moșteniască, prin Domnul nostru Isus Hristos ».

Și îmbracă pre craiul în haină, zicând:

« Ia-ț haina făcută den patru începături, prin care să ințălege patru părți a lumii a fi supusă puterii dumnăzăești, că nime nu poate

---

de hainele cele preoțești. Și arhiepiscopul muind degetul cel mic dirept în sfântul mir, îi unge mâna direaptă, începându | dela palmă până la cot 106r
și între spate și în umărul dirept, zicând: « Te ung pre tine întru crai, din untul sfinției în numele Tatălui și al Fiiului și al Sfântului Duhului tău. Amin. Pace cu tine și cu Duhul tău! »

Apoi citește molitva, precum îl pomăzuiaște craiu și altele, carele le las nescrise aicea pentru scurtarea voroavei. Pre urmă, după ce citesc molitvele, toți episcopii ținând pre a mână pomăzuiturile de bumbac, locurile cele unse ale craiului le șterg, zicând molitva:

« Dumnezeu, Impărate Impăraților și Domnul Domnilor, prin carele împărații împărățesc și făcătorii legilor fac ğudecățile, să blagoslovești ačastă îmbrăcăminte crăiască și fă ca sărbul tău — имѣ рѣк — craiul nostru, carele iaste, să o poarte ca o haină de bune običaiuri și fapte sfinte înnaintea ta să lumineze și după viața vremelnică, mărire večnică ce nu are sfârșit să moștenească prin Domnul nostru Isus Hristos ».

Și așa îmbracă pre craiul în haină, zicând:

« Ia haina făcută de patru începuturi, prin care să înțelege 4 părți a lumii a fi supuse puterii dumnezeești, că nimini

cu năroc a stăpâni pre pământu, de nu i să va da putere lui din ceriuri ».

Acestea zicând, arhiepiscopul îş spală mânule şi puindu-şi infula, haina, ceteşte: « Вѣрою въ єдинаго Бога, iproci ». Ducând pre craiul la scaonul crăesc, apoi la liturghie, făcând toţi episcopii rugă pentru craiul şi îngenunchind craiul, arhiepiscopul îi dă sabiia, zicând ruga:

« Priimeşte sabiia de sus dată, dela oltariu, prin mânule noastre săvai nevrednice, iproci ».

Şi atunce, la liturghie, încingându-l cu sabiia, zice arhiepiscopul:

« Incinge-ţ sabiia ta peste mijlocul tău, pre puternice, şi ia aminte că svinţii nu în sabie, ce prin credinţă au biruit împărăţii ».

Apoi îi pun corona în cap şi zice:

« Priimeşte corona crăiei, care măcar că de nevrednici, însă de mânule episcopilor ţi să pune în cap, în numele Tatălui şi a Fiiului şi a Duhului Svint, iproci ».

Mai pre urmă, mărul de aur, rătundirea lumii închipuind, în stânga, şi în diriapta schiptrul, toiagul crăesc, îi dau, zicând:

« Priimeşte toiagul înţălepciunii şi adevărului, iproci ».

---

nu poate cu noroc a stăpâni pre pământ, de nu-i să va da putere lui din ceriu ».

Acestea zicând, arhiepiscopul îş spală mâinile şi puindu-ş infula, haina, ceteşte: « вѣрою въ єдинаго Бога » şi pre craiul îl duce la scaunul crăesc, apoi la liturghie, făcând toţi episcopii rugăciune pentru craiul. Şi îngenuchind craiul, arhiepiscopul îi dă sabia, zicând molitva: « Priimeşte sabiia de sus dată dela oltar, prin mâinile noastre săvai nevrednici, iproci ».

Şi acolo la liturghie, încingându-l cu sabiia, zice arhiepiscopul:

« Incinge-ţi sabia ta peste mijlocul tău, prea puternice, şi ia aminte că sfinţii nu în sabie, ci prin credinţă au biruit împărăţiile ».

Şi pre urmă îi pune coroana în cap şi zice:

« Priimeşte corona crăiei, care măcar că de nevrednici, iar din mâinile episcopilor ţi să pune în cap, în numele Tatălui şi al Fiiului şi al Sfântului Duh, iproci. »

Mai pre urmă mărul de aur, rătundirea lumii închipuind, în stânga, şi în dreapta schiptrul, adecă toiagul crăesc, zicând:

106 « Priimeşte | toiagul înţelepciunii şi adevărului, iproci ».

Și când aduce de pune craiul pe prestol pâne și vin și sărută svințăniile — care să zice pace — să cuminecă atunce craiul. Apoi îl deșcingu de sabie.

Și după liturghie, după ce îl pun în scaon, atunce arhiepiscopul îl înnalță | la crăie și orânduiala crăiască îi dă, zicând: 86v

« Șezi și ține de acmu locul ție dat de Dumnăzău, iproci ».

Apoi arhiepiscopul începe:

« Pre tine Dumnăzăule, Te lăudăm, iproci ».

Și sfârșind, stă den driapta, răspunzind:

« Dreptatea și ğudecata, gătire scaonului tău, iproci ».

Apoi cetește doaă molitve, după care obârșesc orânduialele și običaiurile coronației. Atunce cu toții, cum sintu strânși svatul, cum cel besăricesc așea cel mirenesc, petrec cu mare cinste și cu multe șireaguri pre stăpânul nou a lor, ducându-l la curtea cetății, unde stau dvorelnicii și altă adunare, orânduite pre obiceiu ce să face. A doa zi, îi giură ispravnicii târgului, aducându-i în tipsie, acoperită cu taftă roșie, cheile târgului, făcute de aur, și alte daruri. Apoi face craiul cavaleri, dându-le sabii goale, iproci.

Și acestea pentru mai deșchisăle lucruri și a crailor leșești, cu carii să megieșază țara noastră, măcar pre scurtu am scris aicea. Iară să vinim la rândul istoriei domnilor țărăi noastre, de unde am lăsat.

Și când aduce de pune craiul pe prestol la oltariu pâine și vin și sărută sfințenie — care să zice pace — să cuminecă atuncea craiul. Apoi îl deșcing de sabie. După liturghie, după ce îl pun în scaun, acolo episcopul îl înnalță la crăie, și orânduială crăiască îi dă, aceste cuvinte zicând:

« Șăzi și ține de acum locul ție dat de Dumnezeu, iproci ».

Apoi arhiepiscopul începe psalmul:

« Pre tine Dumnezeu te lăudăm, iproci ».

Care stând de-a-direapta răspunde:

« Direptatea și ğudecata, gătirea scaunului tău, iproci ».

Apoi citește doao molitve, după care obârșesc orânduialele și običaiurile coronației. Atuncea sfatul strâns, așa cel duhovnicesc, cum cel mirenesc, petrec cu mare cinste și cu șireaguri multe pre stăpânul lor nou, ducându-l la curtea cetății, unde stau dvorelnicii și alte orânduiale după običaiul ce să face. A doao zi îi ğură ispravnicii târgului, aducându-i în tipsie cu taftă roșie acoperite, chieile târgului făcute de aur, și alte daruri. Apoi face craiul cavaleri, dându-le sabie goală, iproci.

Și acestea pentru mai deșchisele lucruri și a crailor leșești, cu carii să megieșază țara noastră, măcar că pre scurt am scris aicea. Iară să venim la rândul nostru de unde am lăsat.

După ce au stătut Alexandru, cneazul Litvei, la crăiia leşască, îndată să grăbi a merge cu oaste asupra Tătarălor dela Volga, carii să rocoşisă pre hanul lor şi cerea hanul ağutoriu dela craiul leşăscu.

Rocoşindu-să Tătarăi acei de peste Volga pe hanul lor, neputând sta hanul, au fostu fugit la Cetatea Albă cu treizăci de mii de Tătar, că să ağunsesă Tătarăi, ce să rocoşisă cu Menghe-Chirii, hanul Crâmului. Deci hanul acesta au dat ştire la Turci şi vrând Turcii să-l prinză dela Cetatea Albă, el au fugit şi de acolo pen pustie şi au mersu la Chiev. Ce şi acolo n'au putut sta fără grijă, că prinzindu-l voevodul Chievului, l-au trimis la Vilna, în Litva, şi acolo i s'au poroncit să aştepte venirea craiului. Ce pre urmă, văzindu-l că îmblă să scape şi de acolo, l-au închis cu pază tare.

1502 În anul 7010, prestăvitu-s'au Paisie, arhimandritul şi egumănul | mână-
87r stirii Putnii. Într'acestaş an, Avgustu în 4 zile, prestăvitu-s'au şi Athanasie Bolsun, curund după Paisie, amândoi lăudaţi de viaţă bună şi curată în viaţa lor, nelipsindu-le nemic, ce s'au căzut păstoriei lor, ca să nu pliniască.

Scrie letopisăţul ţărăi că au mersu Ştefan Vodă cu oaste în Ţara Leşască şi au luat Pocutiia. Fiindu Ştefan Vodă ca un leu, gata de războiu,

---

După ce au stătut Alixandru, cneazul Litfei, la crăiia leşască, îndată să grăbiia a purcede asupra Tătarălor dela Volga, carii să răcoşise pe hanul lor şi hanul cerea ağutoriu dela craiul leşesc.

Că răcoşindu-se Tătarăi Volgăi asupra hanului lor, anume Şahmat, neputând sta mai mult Şahmat, căci că Tătarăi lui să ağunsese cu hanul Crâmului asupra lui Sahmat, care cu 30 de oameni au fugit la Cetatea Albă; acolo vrând Turcii să-l prinză, ajungând Man-Gherei hanul Crâmului la Turci, au fugit şi de acolo prin pustii şi au venit la Chiev. Ci şi acolo n'au putut sta fără de grijă, că prinzindu-l voevozii Chievului, l-au trimis la Vilna, în Litfa, şi acolo i s'au poruncit să aştepte venirea craiului. Ci pre urmă, văzându-l că
107r umblă să scape de acolo, l-au închis cu pază tare pe Şahmat.

1502 In anul 7010, pristăvitu-s'au Paisie, arhimandritul şi egumenul | mănăstirii Putnii. Intr'acest an, Avgust 4, s'au pristăvit şi Athanasie Bolsun, curând după Paisie, amândoi lăudaţi de viaţa bună şi curată, carii în viaţa lor nimic nu le-au lipsit ce s'au căzut păstoriei lor ca să nu plinească.

Când au luat Ştefan Vodă Pocutia dela Leşi

Ştefan Vodă, fiind ca un leu gata de război, ci nu-l putea îmblânzi niminea, şi lui odihna altora i să părea că-i e pagubă, au întrat în Ţara Leşască cu oaste,

---

30: Bolsul B.

ce nime nu-l poate îmblânzi, şi odihna altora, lui să părea pagubă. Şi atâta s'au fostu supărat Moldovenilor, cât s'au rugat cu toţii lui Ştefan Vodă de au eşit dela Pocutiia, însă mai multu de boală ce avea la pičoare; şi cetăţile ce luasă, le-au întorsu. Şi după ce luasă Pocutiia, zicea Ştefan Vodă că acel olat l-au luat Leşii fără cale dela Moldoveni.

Atunce craiul, după ce făcu svat pentru Pocutiia, ce o luasă Ştefan Vodă, strâns-au oaste pe bani şi au trimis de au prădat în ţară şi au făcut mare pagubă a lor noştri.

şi Pocutiia au prădat-o şi au luat-o. Şi zicea că acel olat l-au luat Leşi dela Moldoveni fără cale.

Atunce craiul, după ce au făcut sfat pentru Pocutiia ce o luase Ştefan Vodă, au strâns oaste pe bani şi au trimis de au întrat în ţară şi au făcut multă pagubă. Şi atâta s'au fost supărat a lor noştri, până s'au rugat cu toţii lui Ştefan Vodă de au eşit dela Pocutiia, însă mai mult de boală ce-au avut la pičoare.

Scrie letopiseţul leşesc, că având gând Ştefan Vodă să lovască Pocutiia, au îndemnat întâi pre Tătarăi Crâmului de au lovit cu pradă Podoliia şi Ţara Rusască, după care şi singur Ştefan Vodă slobozind oastea asupra Ţărăi Ruseşti, toate ţinuturile între Nistru şi între munte, care locuri să numeşte Pocutiia, fără de nicio îndoială şi fără de nădejdea Leşilor o au luat şi o au stăpânit, zicând Ştefan Vodă că locul acela, Pocutia, au fost de Moldova.

Văzându-se Leşii între atâtea greotăţi şi griji, trimiţind adese cărţi Leşii la craiul Alixandru, i-au căutat craiului a purcede den Litfa şi la Octomvrie au venit la Liublin şi de acolo au făcut sfat cu sfetnicii săi. Şi din sfatul tuturor au tras cu bani oaste asupra lui Ştefan Vodă şi au răscumpărat Pocutiia şi au întrat Leşii în ţară cu multă scădere ţărăi, aşa cât au căutat lui Ştefan Vodă a părăsi şi a eşi din Pocutiia, fiind atuncea şi slab Ştefan Vodă de pičoare, de care slăbiciune nu peste multă vreme ş'au dat datoriia omenească. S'au fost supărat şi ţărăi cu Ştefan Vodă.

Acest Ştefan Vodă, cum scriu cronicarii leşeşti şi ales Stricovschie, au fost om hâtru şi norocit. Om nu înnalt la stat şi la minte ascuţit, isteţ şi ştiutor lucrurilor războaelor, făcând | războae cu noroc asupra Turcilor, asupra Ungurilor, asupra Leşilor şi asupra Tătarălor, la toţi vecii ştiutu. 107v

---

30: hântru B şi B^{1}.

La războiul cu Olbriht, Costin a copiat şi tradus din autorii: Gr. Ureche-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 47—59; Cromer, *o. c.*, p. 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 448 şi 449; Mehovie, *o. c.*, p. 350 şi 364 şi Bielski p. 128, 129—130; capitolul Obiceiale Leşilor e tradus din Gwagnin-Alexander, pp. 229—238; celelalte ştiri din Letop. lui Ureche-Simion Vornicul, pp. 60—61 şi Cromer, pp. 449—450.

De moartea lui Ştefan Vodă

1504 În anul 7012, nu după multă vreme, dacă s'au întorsu Ştefan Vodă dela Pocutiia la scaonul său, la Sučavă, fiind bolnav şi slab de ani, ca un om č'au fostu întru atâtea războae şi ostenială, în patruzăci şi şeapte de ai bătându-să cu toţi, şi după multe războae cu năroc, č'au făcut cu mare laudă, au răpousat în luna lui Iulie, în 2 zile, şi l-au îngropat în mânăstirea Putna de dânsul zidită, cu multă jeale şi plângere tuturor, ca după un părinte a lor, cunoscând toţi de cât bine s'au scăpat şi de câtă apărare.

Fost-au acest Ştefan Vodă om nu mare de stat, mânios şi grabnic a vărsa singe nevinovat; de multe ori la ospeţă, omorîia fără ğudeţu. Iară de alt, era om întreg la fire, nepregetuitoriu şi lucrul său îl ştiia a-l apăra şi unde nu gândiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războae meşter, unde era greul, însuş nevoia de să vărîia, ca văzindu-l ai săi, să nu îndărăptează,

---

De moartea lui Ştefan Vodă cel Bun

CAP XXXII

1504 În anul 7012, nu multă vreme, deaca s'au întors Ştefan Vodă dela Pocutia la scaunul său, la Sučavă, fiind bolnav şi slab de ani, ca un om ce au fost întru atâtea războaie şi ostenele şi neodihnă în 47 de ani, în toate părţile de să bătea cu toţi, şi după multe războae cu noroc ce au făcut cu mare laudă, au răposat marţi, Iulie 2 zile.

Fost-au acest Ştefan Vodă om nu mare la stat, mânios şi grabnic a vărsa sânge nevinovat; de multe ori la ospeţe omorăia fără de ğudeţ. Iar de altele era om întreg la fire, neleneş şi lucrul său îl ştiia apăra şi unde nu gândiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războae meşter, unde era greu, însuş nevoia de să vărăia, ca văzându-l ai săi, să nu îndărătniceze,

și pentru aceia rar războiu de nu izbândiia și unde îl biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-să căzut ğos, să râdica diasupra biruitoriului.|

După moartea lui, până astăzi îi zic Sfetâ Ștefan Vodă, nu pentru suflet, 87v că iaste în mâna lui Dumnăzău, că el încă au fostu om păcătos, ce pentru lucrurile vitejiei lui, carele nime den domni nice mai nainte, nice după dânsul l-au agiunsu. Mai apoi după moartea lui, fiiu-său Bogdan Vodă urma lui luasă de lucruri vitejăști, cum să tâmplă den pomul bun, bună roadă iasă.

Fost-au mainte de moartea lui Ștefan Vodă, într'acel an, iarnă grea și geroasă, cât n'au fostu nice dănăoară. Iară peste vară, au fost ploi grele și povoae mari de ape și multă înnecare s'au făcut.

Domnit-au Ștefan Vodă ani 47 și luni 2 și săptămâni 3. Iară aproape de moartea sa, au chemat vlădicii și pre toți svetnicii săi, boiarii cei mari, și pre alții câți-ș s'au tâmplat și le-au arătat cum nu vor putea ţinea ei țara, cum au ţinut-o el, ce socotind decât toți mai puternic pre Turcu, au dat învățătură să să închine Turcilor.

și pentru aceia rar războiu de nu biruia; și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-se căzut ğos, să râdica desupra biruitoriului.

Mai apoi după moartea lui, fiiu-său Bogdan în urma lui, să luasă de lucruri vitejești, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iaste.

Iară pe Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstirea Putna, care iaste de dânsul zidită. Atâta jale ce era și plângere ca după un părinte al său, cunoscând toți că s'au scăpat de mult bine și apărare.

După mortea lui, până astăzi îi zic Sfetâi Ștefan Vodă, nu pentru suflet, că iaste în mâinile lui Dumnezeu, că el încă au fost un om păcătos, ci pentru lucrurile vitejiei lui, carele nimini din domni, nici mai nainte lui, nici după dânsul, l-au ağuns.

Fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan Vodă, într'acel an, iarnă grea și geroasă, cât n'au mai fost niciodată. Iară peste vară, au fost ploi grele și povoe mari de ape și multă | înnecare s'au făcut. 108r

Domnit-au acest Ștefan Vodă 47 de ani și 2 luni și 3 săptămâni. Apoi au stătut la domnie fiiu-său Bogdan Vodă, ce-i zic cel Orb și grozav.

Ștefan Vodă aproape de mortea sa au chiemat vlădicii și toți sfetnicii săi, boiarii cei mari și alții câți s'au întâmplat, și le-au arătat cum nu vor putea ei să ție țara, cum au ținut-o ei, ci socotind din toți mai puternic pre Turc, au dat învățătură să să închine Turcului.

Sfârșitul lui Ștefan Vodă e copiat din Ureche-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 61—62.

Domniia lui Bogdan Vodă fečorul lui Ştefan Vodă

CAP XXI

După moartea lui Ştefan Vodă, pre care îl număscu și până astăzi bun, moartea, hotarul viiații omului, hotărește lucrurile și ațâță ori bine de cel bun, ori rău de cel rău domn a grăi nărodul, precum și lui Ştefan Vodă, crezu, după moartea lui, mai mult și mai tare i-au zis cel bun. Nemuritoriu nume iaste acest epethet: bun! Uitați-vă, domni, la acest nestrâcat și nemâncat de viermi nume bun, căutându-vă să-l urmați și urmând să-l agonisiți. Fericit domn după a căruia viață jălește nărodul și îl numește bun, blând și milostiv.

Stătut-au cu voia tuturor Bogdan Vodă la cârma și stăpâniia țărăi, nu mult despărțit de tată-său cu firea fiind, și întâi socoti să-ș tocmască și să-ș așează lucrurile cu megiiașii săi, să-ș arete nume bun.

De domniia lui Bogdan Vodă

CAP XXXIII

După moartea lui Ştefan Vodă, pre carele îl poreclesc şi până astăzi în veci noştri bun, moartea, hotarul vieții omului, hotăraşte lucrurile şi ațâță ori bine din cel bun, ori rău din cel rău domn a-i grăi norodul, precum şi lui Ştefan Vodă, crezu, după moartea lui, mai mulți şi mai tare i-au zis cel bun. Nemuritoriu nume iaste acest epithet: bun! Uitați-vă, domnilor, la acest neputred şi nemâncat de viermi nume bun, ca uitându-vă să-l urmați şi urmând să-l agonisiți! Fericit domnul după a cărui moarte jălește norodul şi-l poreclește bun şi milostiv!

Stătut-au cu voia tuturor fiiu-său Bogdan Vodă la cârma şi stăpâniia țărăi, nu mult cu firea despărțit de tată-său fiind. După ce au stătut Bogdan Vodă domn țărăi, socoti întâi să-şi aşaze lucrurile cu megiiaşii săi, să-şi arate nume bun.

19; crez B.

Și pre învățătura tătâne-său, lui Ștefan Vodă, trimis-au la împărățiia Turcului pre Tăutul vel logofăt și pedestrime dărăbani, cu 10 pungi de bani, de au dus la sultan Murat | împăratul turcesc și i s'au închinat 88r cu toată țara. Și părând bine împărăției, cu dragoste i-au priimit și au dăruit toți banii Tăutului Logofătului și după ce au vinit, adus-au banii și au zidit beserica, ce iaste la Bălălești pe Siretiu, în ținutul Sucevii, ce stă și până astăzi.

După aceia trimis-au Bogdan Vodă soli la craiul leșăscu, Alexandru, și între alte arătate legături de prieteșug între dânșii, au cerșut Bogdan Vodă pe Elisafta, sora lui craiu, făgăduind că va întoarce Tismenița și ținutul Cesibisii lui craiu, care le-au fost luat tată-său, Ștefan Vodă, dela Leși și le-au fostu stăpânind încă Bogdan Vodă, precum scrie Mehoveta, și nu le întorsese Leșilor: ori că măcar nu le avea acestea Bogdan Vodă, iară gândiia să le ia dela Leși, într'alt chip nu poate afla cronicariul leșăscu. Vrând Bogdan Vodă să să arete Leșilor și blând și simăț.

N'au priimit nice fata, nice muma fetei pre Bogdan Vodă, pentru grozăviia lui, că era grozav la față și orbu de un ochiu. Însă, nevrând

---

Şi întâi pre învăţătură tătâne-său, lui Ştefan Vodă, trimis-au la împărăţiia Turcilor pre Tăutul logofătul cel mare şi pedestrime de dărăbanţi, de au dus zece pungi de bani şi s'au închinat cu toată ţara la sultan Murat, împăratul turcesc. Iară împărăţiia, de bucurie mare şi de dragoste, i-au primit şi i-au dăruit toţi banii Tăutului Logofătului şi i-au adus în ţară şi au zidit pre acei bani biserică | în sat, în Băleşti, la ţinutul Sučavei, unde stă şi până astăzi. 108v

După aceia au trimis soli la craiul leşăsc, pre acea vreme Alixandru, pe care l-au aflat solia lui Bogdan Vodă dus din Radoamna la Cracău, fiind bolnav de boală ce-i zic doftorii paralisis. Acolo aflându-l solii lui Bogdan Vodă pre Alixandru craiul, între alte arătate legături de prieteşug între dânşii, au cerşut Bogdan Vodă pre sora lui crai, pe Elisafhta, şie doamnă, făgăduindu-se că va întoarce Tesmeniţa şi ţinutul Cesibisii craiului, care ţinuturi le-au fost luat tată-său, Ştefan Vodă, dela Leşi şi le-au fost stăpânind încă Bogdan Vodă, precum scrie Mehoveta, şi nu le întorsese Leşilor: ori că măcar că nu le avea acestea Bogdan Vodă, iară gândiia să le ia dela Leşi, într'alt chip nu poate afla cronicariul leşesc. Vrând Bogdan Vodă să să arate Leşilor şi blând şi semeţ.

N'au priimit nici fata, nici muma fetei pre Bogdan Vodă, pentru grozăviia lui, care o avea la faţă şi orb de un ochiu. Iară, nevrând

---

10: Bogdan Vodă doamnă C.

Leşii să întărîte pre Bogdan Vodă şi den priiaten să-l facă nepriiaten, au aruncat asupra fetei, cum nu va fata, şi mulţămind craiul de daruri lui Bogdan Vodă pen soli, iară pentru logodnă, au arătat lucru îndoit.

Alexandru, craiul leşăsc, după ce au pornit solii lui Bogdan Vodă, n'au fost fără grijă de Podoliia şi de Ţara Rusască, ce svătuia cum ari putea să depărteză pe Bogdan Vodă dela Pocutiia şi orânduisă lefe slujitorilor, pentru apărarea Ţărăi Leşăşti la margine.

Că Bogdan Vodă, măcar că-i mersese soliia dentâi la craiu Alexandru pentru logodna, ce pierdusă nădejdea, ştiind că muma fetei mai mult stă împrotivă. Iară, după ce oblici că au murit muma fetei, au poftorit Bogdan Vodă soliia la craiul, socotind că nu-i va apăra craiul pe soru-sa; ce n'au vrut nicecum să priimască fata să margă după Bogdan Vodă.

Văzindu Bogdan Vodă că-ş pierdu nădejdea, strâns-au oastea ţărăi |
88v şi au întrat la Pocutiia şi, aflând cetăţile negrijite, nice altă oaste, pre lesne o dobândi.

Iară Leşii, văzind paguba de Bogdan Vodă făcută, trimis-au patru mii de oşteni, cu bani făcuţi şi pe lesne au împinsu pe Moldovenii lui

---

Leşii să întărâte pe Bogdan Vodă şi din priiaten să-l facă nepriiaten, au aruncat asupra fetei, cum nu i-ar fi voia. Şi aşa, mulţemind craiul de daruri lui Bogdan Vodă prin soli, pentru logodna au arătat lucru îndoit.

Alixandru craiul, după ce au pornit pre solii lui Bogdan Vodă, n'au fost fără grije de Podolia şi de Ţara Rusască, ci sfătuia cum ar putea să depărteze pe Bogdan Vodă dela Pocutiia şi orânduise lefe slujitorilor pentru apărarea a marginilor Ţărăi Leşeşti.

Că Bogdan Vodă, măcar că din soliia dintâi pierduse nădejdea de sora lui crai, să o aibă şie doamnă, ştiind că muma fetei mai mult sta împotrivă. Iară, după ce oblici că au murit muma fetei, de iznoavă au trimis Bogdan Vodă soli la craiul, socotind că nu-i va apăra craiul, murind mumă-sa, pe soru-sa; nicicum n'au priimit să meargă după Bogdan Vodă fata.

Atuncea, văzând Bogdan Vodă că-ş piiarde nădejdea de fata aceia, strâns-au oastea ţărăi şi au întrat la Pocutia, în care aflând cetăţile negrijite, nici alte oşti, pre lesne a dobândi.

Iar Leşii, văzând paguba despre Bogdan Vodă făcută, 4000 de oşteni cu bani făcuţi din porunca săimului, trimis-au în ţara Rusască, carii lovind la Pocutia pre oamenii lui

Bogdan Vodă den Pocutiia. Și pre urmă, au întrat Leșii în țară, de au prădat până la Botășeani, unde au perit doi frați șlehtici, ce le zicea Strus, oameni aleși și viteji, tineri, amândoi podoaba șliahtii rusăști. Alergând mai în lontru cu 50 de oșteni pentru prada, dat-au peste câțva Moldoveni de a lui Bogdan Vodă și acolo au căzut amândoi frații. Era numele acelor doi frați Cșeșni și Gheorghie și ducându-i la Bogdan Vodă împreună cu alți robiți, le-au tăiat capetele îndată înnaintea sa.

Ce și ačasta perire acelor puțintei Leși, mare peire au adus țărăi, că îndată agiungând Leșii pre oamenii lui Bogdan Vodă și dând războiu tare, au rămas biruiți Moldovenii. Perit-au într'acel războiu pârcălabul de Hotin, iară Corpaču Hatmanul abiia au scăpat, îl scrie cronicariul. Prins-au pre mulți boiari de țară și pre toți, în mâniia acelor doi frați, i-au omorît în Camenițǎ. Iară, cum s'au obârșit ačastă oștire cu Bogdan Vodă, nu scrie Liavul Mehoveta, nice Vapouschii.

Zice Cromver, cronicariul leșăscu, că au aflat că cu tocmala între Bogdan Vodă și între Alexandru, craiul leșăscu, s'au hotărît între dânșii armele și dovadă pune cronicariul den scrisoarea craiului ce s'au aflat

---

Bogdan Vodă, carii era de pază | lăsați la Pocutia, cu lesne cum au fost dobândit 109r
Bogdan Vodă ținutul Pocutiei, așa cu lesne l-au luat Leșii dela oamenii lui Bogdan Vodă. Și pre urmă, au prădat țara Leși — până la Botoșani — unde au perit 2 frați șlehtici, ce le zicea Strus, oamenii aleși și viteji, tineri, amândoi podoaba șlehticii rusești. Alergând mai în lăuntru 50 de voinici, au nemerit asupra a câțva Moldoveni, slujitori de ai lui Bogdan Vodă și acolo au căzut amândoi frații. Era numele celor 2 frați Șceșni, carele văzându-l frate-său Gheorghie acum căzut, au nevoit să-l apere și căzând cu calul, l-au prins viu oamenii lui Bogdan Vodă, pre carele ducându-l la Bogdan Vodă împreună cu alți robi, îndată au poruncit înnaintea lui de le-au tăiat capetele.

Ci ačastă perire acelor puțini Leși, mare perire au adus țărăi: îndată ağungând Leșii pe oastea lui Bogdan Vodă și dând războí tare, au rămas biruiți oamenii lui Bogdan Vodă. Căzut-au într'acel războí pârcălabul de Hotin, iară însuși hatmanul Corpaci, îl scrie cronicariul, de abia au scăpat. Prins-au pre mulți dintre boiarii de țară și pre toți în mâniia acelor doi frați, ducându-i la Camenițǎ, i-au omorît. Iar nu scrie Lahul Mehovita, nici Vapovschie, cum s'au obârșit pre urmă ačastă oștire cu Bogdan Vodă.

Zice Cromver, cronicariul leșesc, că el așa au aflat, că cu tocmeala între Bogdan Vodă și Alexandru, craiul leșesc, s'au hotărît între dânșii armele și dovadă pune cronicariul den scrisorile craiului ce s'au aflat

---

11—12: cronicarul leșesc C. 16: Cniazul leșesc C.

în visteriile Cracăului, care scrisori deplin dovedesc, precum şi a triia oară, după războiul şi prada Leşilor, c'au făcut în ţară, au mai trimis Bogdan Vodă trei soli la craiul leşăscu şi au aşezat între dânşii aceste legături: să dea craiul pre soru-sa Elisaftha după Bogdan Vodă, numai să priimască Bogdan Vodă obiceele besericii Apusului cu toată curtea sa; să urmeze rânduialele râmleneşti şi să facă beserici în ţară, în care
89r preuţii papistaşi pe orânduiala papei | de Râm să slujască, şi singur papa să întăriască cununiia lui Bogdan Vodă cu sora lui craiu Alexandru şi să să plece Bogdan Vodă cu toată ţara crailor leşeşti. Şi aşea, împreună cu alţi domni creştini, Bogdan Vodă să rădice oaste asupra Turcului.

Ce acestea nu s'au putut hotărî între Bogdan Vodă şi între craiul Alexandru, pentru moartea craiului Alexandru ce s'au tâmplat, şi au rămas neisprăvite nice de o parte. Că stând Jicmont craiu pe urma frăţine-său, lui Alexandru, toate acele s'au uitat. Şi scrie cronicariul leşăsc, cum să le fie trimis toate acele scrisori Bogdan Vodă la Jicmond, craiul leşăsc.

Pre aceia vreme, Radul Vodă, domnul muntenescu, fără de niceo pricină asupra lui Bogdan Vodă, s'au sculat cu toată puterea sa şi cu

---

în vistieriile Cracăului, care scrisori deplin dovedesc, precum şi a treia oară, după războiul şi prada Leşilor, ce au făcut în ţară, de iznoavă au trimis Bogdan Vodă trei soli la craiul leşesc, carii au aşăzat aceste legături între dânşii: să dea craiul pe soru-sa Elisafta după Bogdan Vodă, numai să priimească Bogdan Vodă legea bisericii Apusului cu toată curtea sa; să urmeze rânduialele bisericii râmleneşti, să facă biserici în ţară, în carii preoţii Râmului după rânduiala unii papei Romei, şi singur papa să întărească cununia lui Bogdan Vodă cu sora lui craiu Alixandru; să să plece Bogdan Vodă cu toată ţara crailor leşeşti. Şi aşa Bogdan Vodă cu alţi domni creştineşti, Bogdan Vodă să rădice oaste asupra Turcilor.

109v Ci | acestea nu s'au putut hotărî între Bogdan Vodă şi între craiul leşesc Alixandru. Pentru moartea craiului Alixandru nu s'au putut isprăvi nici de o parte, că stând Jicmont, craiul leşesc, pre urma frăţine-său lui Alexandru, toate acelea s'au uitat. Şi scrie cronicariul leşesc, cum să le fie trimis Bogdan Vodă toate acele scrisori înnapoi la Jicmont, craiul leşesc.

Când au prădat Radul Vodă domnul muntenesc Putna

CAP XXXIV

Pre aceste vremi, Radul Vodă, domnul muntenesc, fără de nicio pricină asupra lui Bogdan Vodă, s'au sculat cu toată puterea sa şi cu

Roman Pribagul și întrând în țară, au prădat și au arsu ținutul Putnei și pe de ceia parte de Siretiu, făcând multă pradă și peire, s'au întorsu înnapoi.

In anul 7015 mers-au Bogdan Vodă în Țara Munteniască asupra Radului Vodă 1507

Văzind Bogdan Vodă paguba țărăi sale făcută de Radul Vodă, n'au putut suferi — la oamenii mari, cu greu să poate răbda acelea ce aduc micșurare și uitare cinstii numelui lor — atâta răsipă. Socotind hărniciia și numele tătâne-său, lui Ștefan Vodă, să nu piară, fiind și el ispitit în câteva rânduri cu lucrurile războaelor, spre care mai mult îi era firea plecată, vrând să urmeze lucrurile tătâne-său den partea vitejiei, sculatu-s'au cu puterea armelor sale, trăgând ağutoriu și pre Săcui, și au întrat în Țara Munteniască pre la Movila Căiatei, peste Râmna, și pe la Rătezați, Octomvrie 28, unde au șăzut zece zili, prădând și arzind den Milcov până în Râmnic și în ğos pe de îmbe părțili, până în Siretiu.

Roman Pribeagul de au întrat în țară și au prădat și au ars ținutul Putnii și pe de ceia parte de Siret, de au făcut multă pradă și perire, și s'au întors înnapoi.

Când au mers Bogdan Vodă în Țara Muntenească asupra Radului Vodă în anul 7015 1507

CAP XXXV

Văzând Bogdan Vodă paguba țărăi sale, făcută de Radul Vodă, nu putu suferi — la oamenii cei mari cu greu să pot suferi acele ce aduc micșorare și uitare cinstei numelui său — atâta răsipă. Socotind și numele tătâne-său, lui Ștefan Vodă, să nu piară, și el ispitit fiind în câteva rânduri cu lucrurile războaelor, spre care mai mult îș vedea firea plecată, vrând să urmeze lucrurilor tătâne-său despre partea vitejiei, sculatu-s'au cu toată puterea armelor sale, trăgând ajutoriu și pre Săcui, au purces spre Țara Muntenească și au întrat la locul ce să chiamă Rătezații, la Movila Căiatei, peste Râmnic, Octomvrie 28 ДНИ, unde au șăzut zece zile, prădând și arzând dela Milcov până la Râmnic și în ğos, pe îmbe părțile, până în Siret.

7: oamenii cei mari C.   7: ce din B.

Şi iată acolo l-au tâmpinat sol dela Radul Vodă un călugăr, anume Maximilian, de niamul dispoţilor grecești, trimis la Bogdan Vodă pentru pace, aducându-i aminte datoriia creștiniască, la care datori sint creștinii 89v domni | să să uite pururea. Şi așea, acea solie a Radului Vodă pentr'acel călugăr, au încheiat pace între Bogdan Vodă cu Radul Vodă. Pentru mai mare încredințare și întemeiare păcii, au trimis sol și Bogdan Vodă la Radul Vodă. Ğurat-au Radul Vodă cu boiarii săi, cum va ținea pacea neclătită și hotarul țărăi pre unde au fostu, să nu-l mai tragă Radul Vodă în partea sa, ce să-l întoarcă lui Bogdan Vodă și alte prăzi ce făcusă țărăi Radul Vodă. Şi așea s'au întorsu Bogdan Vodă cu pace la scaunul său.

Iară cronicele leșăști nu pomenesc nemic de Radul Vodă nice de Roman Pribagul că au vinit de au prădat ținutul Putnii, nice de Bogdan Vodă că au mărsu în Țara Munteniască asupra Radului Vodă.

De moartea Radului Vodă

Au deprinsu lumea ades a zice, că de nu ar fi moarte în lume, mai bine ar fi. Ce mare greșală fac într'ačasta, că nu numai firii omenești,

---

Şi iată acolo l-au întâmpinat sol dela Radul Vodă un călugăr, anume 110r Maximiian |, de neamul despoţilor greceşti, cu poftă la Bogdan Vodă trimis pentru pace, aducând aminte lui Bogdan Vodă datoriia creştinească, la care sânt datori domnii creştineşti să să uite pururea. Şi aşa, acea solie a Radului Vodă pentr'acel călugăr, au închieiat pace între Bogdan Vodă cu Radul Vodă, trimiţind şi Bogdan Vodă solii săi la Radul Vodă, pentru mai mare încredinţarea şi întemeiarea între domni. Ğurat-au Radul Vodă cu boiarii săi, cum că va ţinea pacea neclătit şi hotarul ţărăi, pre unde au fost, să-l întoarcă lui Bogdan Vodă Radul Vodă şi alte prăzi ce au făcut ţărăi. Şi aşa, s'au întors Bogdan Vodă cu pace la ţara sa.

Însă de acestea nimic nu pomenesc cronicarii leşăşti, ci au mers cu Roman Pribeagul de au prădat ţinutul Putnii şi cum au mers Bogdan Vodă în Ţara Muntenească asupra Radului Vodă, nu pomenesc, nici să află scris.

De moartea Radului Vodă

CAP XXXVI

Au deprins lumea ades a zice: de n'ar fi moarte în lume, mai bine ar fi! Ci mare greşală fac ačasta, că nu numai firii omeneşti,

---

20: să din A.

ce și politiii lumești iaste trebuitoare în lume moartea. Cum și aicea să să uite la Radul Vodă, de nu l-ar fi hotărît moartea, iarăș s'ar fi ațițat peire și răsipă Țărăi Muntenești. Că cine era Bogdan Vodă pre aceia vreme, n'ar fi trecut să nu fie răscumpărat despre Radul Vodă stricăciunea țărăi sale, iarăș cu răsipa săracilor lăcuitori a Țărăi Muntenești s'ar fi făcut. Deci trebuitoare iaste în lume moartea, care nu altă, ce hotar face lucrurilor omenești.

Murit-au Radul Vodă întru acest an după Paști și au stătut în locul lui domn Țărăi Muntenești, Mihnea Vodă cel Rău și Cumplit, ce au omorît pe boiarii muntenești.

Rău au deprinsu a părea a o samă de domni acestor țări, căci pre cei răi și cumpliți domni, îi hulește lumea. Ar vrea de toți într' un chip să scrie istoriile lumii, ce ačasta în zadar o fac. Căci, de s'ari lăuda numele domnilor celor răi și cumpliți, într'un chip cu numele celor buni și milostivi domni, nemic altă nu ar fi, fără numai hulă celor buni și laudă celor răi. Ce, căci muritorii mai mult aliargă după laudă decât după hulă, ari alerga toți domnii după răutăți și tirănii. |

---

ci și politiei lumești iaste trebuitoare moartea. Și aicea să se uite la Radul Vodă, de nu l-ar fi hotărît moartea, poate fi de iznoavă s'ar fi ațâțat perirea și răsipa bieților Munteni. Că cine era Bogdan Vodă pre acea vreme, n'ar fi trecut să nu fie răscumpărare despre Radul Vodă stricăciunea țărăi sale și aceia s'ar fi făcut iară cu răsipa bieților lăcuitori a Țărăi Muntenești. Trebuitoare iaste dar în lume moartea, care nu alt, ci hotar lucrurilor omenești face.

Murit-au dară Radul Vodă într'acest an după Paști, stând pre urma lui domn Țărăi Muntenești, cumplit Mihnea Vodă, carele au omorît pre boiarii muntenești.

Rău au deprins a părea a o seamă de domni acestor țări, căci pre cei cumpliți și răi domni îi hulește lumea. Ar vrea de toți într'un chip să scrie historiile lumii, ci ačasta în zadar o fac. Căci, de s'ar lăuda cei răi și cumpliți domni într'un chip cu cei buni și blânzi domni, nimic alt n'ar fi, fără hulă celor buni și laudă celor răi. Ci, căci muritorii mai mult aleargă după laudă decât după hulă, că ar alerga toți domnii după răutăți și după tirănii.

24: cu răsipa B[1].

90r *Aicea Bogdan Vodă au prădat Țara Leșască până la Liov*

1509 În anul dela nașterea Mântuitoriului nostru Isus Hristos 1509, iară dela zidirea lumii 7017, după toate soliile lui Bogdan Vodă la craiul leșăscu pentru Elisaftha, sora lui craiu, cum s'au pomenit mai sus, că au trimis soli la Alexandru Craiu și stând pe urma lui, frate-său Jicmond, craiu leșăscu, căruia toate acele așezământuri ce făcusă i le-au întorsu Bogdan Vodă. Văzindu-să Bogdan Vodă can rușinat pentru acele îmblete, căci de i-au și făgăduit lui Bogdan Vodă să-i dea pre Elisaftha, soru-sa, Alexandru craiu, iară cu grele ponturi și legături, să-ș părăsască Bogdan Vodă legea pravoslavnică și să priimască legea și orânduiala besericii râmlenești, au socotit să-ș stângă acea rușine despre acelaș craiu, ce-i întorsesă Bogdan Vodă toate scrisorile ce făcusă frate-său, Alexandru Craiu, iară tot cu sângele și pierzarea celor nevinovați.

Întrat-au Bogdan Vodă în Podoliia cu oaste, trecând Nistrul, Iuni 29, vineri, și sosindu la Camenițâ, îndată au slobozit oastea în pradă,

---

Când au prădat Bogdan Vodă Țara Leșească și au ağuns până la Liov

CAP XXXVII

1509 În anul dela nașterea Domnului nostru Isus Hristos 1509, iară dela Adam 7017, după toate soliile lui Bogdan Vodă la craiul leșesc pentru Elisaftha, sora lui crai, cum s'au zis mai sus, că după moartea lui Alexandru craiul, la care făcându-se în doao rânduri solii, trimițând Bogdan Vodă pentru sora lui crai, și stând frate-său Jicmont cel întâi cu acest nume, căruia i-au fost întors Bog-Vodă toate aceste așăzământuri ce umbla să să facă și poftiia Leșii între dânșii și Bogdan Vodă, cum s'au pómenit mai sus. Văzându-se Bogdan Vodă can rușinat pentru Elisafta, sora acestui crai, că acest Jicmont au fost frate lui Alixandru craiului, pentru care de i-au fost și făgăduit craiul Alixandru lui Bogdan Vodă să i-o dea, iară cu grele ponturi, să-ș părăsească Bogdan Vodă legea pravoslavnică și să priimească legea și orânduiala Râmului, socoti să-ș stingă acea rușine despre acelaș crai, căruia întorsese toate scrisorile ce făcuse frate-său Alixandru, Bogdan Vodă, iară tot cu sângele și pierzarea celor nevinovați.

Și așa, strângându-și oastea, de iznoavă Bogdan Vodă au purces la Țara Podoliei. Oblicise craiul unguresc Lodovic, fečorul lui Vladislav, de gătirea lui Bogdan Vodă asupra Leșilor și îndată au repezit soli pre Ștefan Telițiții ca să-l poată trage pe Bogdan Vodă dela acea gătire și să-l împace cu Leșii; ci nimic n'au folosit soliia craiului unguresc, ci cum am zis, trecând Bogdan Vodă Nistrul vineri, Iunie 29 ₐₕₕ, au întrat la Rusi în Podoliia și sosind la Camenițâ într'o sâmbătă, au slobozit oastea în pradă

şi au prădat până la Liov şi bătând cetatea Liovului câteva zile, nu o au dobândit, iară multă avere au luat dentr'însa şi singur Bogdan Vodă au lovit în poartă cu suliţa. Închinatu-i-s'au cetatea Rohatinul, iară alte târguri pen preğur le-au arsu şi de acolo multă avere au luat. Adus-au de acolo şi un clopot mare şi l-au pus la mitropolie, în Sučavă.

Era bucuroşi şi Căminicenii lui Bogdan Vodă, fiind de lege pravoslavnici toţi Podolenii, şi pe semne având dodeială de Leşi pentru lege, să fie toţi uniiaţi, cum mai apoi, în zilele lui Ioan al treile Sobeţchii Craiului, toată Ţara Leşască, Rusască şi Podoliia făcusă unie. Auzit-am spuind tată-mieu, Miron Logofătul, cum ţinea minte, că era scris în poarta Liovului chipul lui Bogdan Vodă şi după multă vreme stând, l-au ştersu Leşii. Robit-au mulţi oameni Bogdan Vodă atunce: boerime leşască, fără altă mulţime, oameni proşti, şi viind cu dobândă | la scaunul său, aşezat-au pre acei robiţi den Ţara Leşască pre hotarul 90v ţărăi sale.

De aicea s'au lăsat Bogdan Vodă a-ş mai cerca doamnă streină, ce ş'au luat doamnă den ţară şi au făcut pre Ştefan Vodă cel Tânăr.

---

până în Liov; cetatea singură a Liovului, măcar că bătându-o câteva zile, nu o au dobândit-o, iară au luat multă avere dintr'însul şi singur Bogdan Vodă au lovit în poartă cu suliţa o milă de loc dela Liov. Închinatu-s'au cetatea Rohatinul, căci alte tărguri prin preğurele au ars, şi | de acolo câtăva avere au luat, luund şi clopotul cel mare de acolo, 111r care l-au adus în oraşul Sučevei, scaunul ţărăi pe acele vremi, şi l-au pus la mitropolie.

Când şi Camenicenii era bucuroşi lui Bogdan Vodă, fiind de lege grečască toată Podoliia, şi pe semne având dodeială de Leşi pentru unirea, cum mai pre urmă după moartea lui Ioann al treilea Sobeţchie craiului, pen toată Ţara Leşască, Rusască şi Podoliia făcuse unie. Şi scrie Miron, ce au fost logofăt, cum ţinea minte în poarta Liovului scris chipul lui Bogdan Vodă, care după multă vreme stând, l-au şters Leşii. Robit-au multă boerime leşască, fără altă mulţime de oameni proşti. Şi aşa, cu dobânda ačasta, s'au întors Bogdan Vodă din Ţara Leşească la scaunul său. Împărţit-au pre hotarul ţărăi toţi robii, scoşi din Ţara Leşască.

Şi aicea acum lăsându-se Bogdan Vodă de a-şi cerca doamnă pre la Leşi, ş'au luat doamnă din ţară şi au făcut pre Ştefan Vodă cel Tânăr.

1509 Într'acestaş an 7017, prădat-au Leşii în Ţara Moldovii şi au arsu Cernăuţii, Hotinul, Dorohoiul, Botăşeanii şi Ştefăneştii şi toate satele şi au agiunsu până la Sučavă, precum scriu cronicele leşăşti. Că Bogdan Vodă, după ce au vinit den Ţara Leşască cu izbândă, slobozisă-ş oştenii săi pre acasă, ce i-au căutat deodată a să da în laturi dela Sučavă.

Iară Leşii, neputând strica nemic cetăţii Sucevii, au prădat în 20 de zile ţara şi s'au întorsu în ţara sa cu mult duium şi robi, cât nu putea birui Leşii să ducă duiumul şi l-au tot ucis şi l-au tăiat.

1509 *Când au prădat Leşii Ţara Moldovei leat 7017*

CAP XXXVIII

Înţelegând Jicmont, craiul leşesc, ačastă pradă a Ţărăi Leşeşti de Bogdan Vodă făcută, de sârg au purces dela Cracău la Liov cu oastea cea făcută în leafă şi la Liov de sârg toată şleahta rusască şi dela Podoliia şi din Ţara Leşască s'au strâns la dânsul, gătindu-se asupra lui Bogdan Vodă.

Înţelegând frate-său Vladislav, craiul unguresc, au trimis soli la frate-său Jicmont craiul, poftindu-l să părăsească acea gătire de oaste asupra lui Bogdan Vodă, ci mai bine să să împace cu dânsul, aducându-i aminte pagubele lui Albreht, frăţine-său, ce au luat dela Ştefan Vodă la codrul Cozminului. Socotiia Vladislav, craiul unguresc, că, de să va pustii Ţara Moldovei, va fi pricina crăiia leşască, de va porni asupra sa pre mai mare vrăjmaş pre Turcul, rădicându-se atuncea singur Turcul şi crăiei leşeşti şi ungureşti; că Turcii, pu-
111ᵛ stiindu-se | Moldova, or aşăza-o cu Turci sau cu Tătar.

Ci Jicmont craiul n'au priimit acel sfat şi învăţătură a frăţine-său lui Vladislav, craiului unguresc, ci au orânduit toată oastea crăiască, au dat-o pre seama lui Cameneţschie Nicolai, voevodul Cracăului, hatmanului celui mare a crăii leşăşti — că singur craiul pentru boală ce avea, din care boală şi curând moartea i-au sosit, n'au putut merge. Şi aşa Cameneţschie Hatmanul, pornindu-se dela Liov, au trecut Nistrul în ţară, prădând şi arzând ţara. Era într'acea oaste leşască şi oaste streină: Cehi şi Nemţi, şi un polcovnic al său Ceh, anume Cernu, carele pe de altă parte multe sate, târgşoare au ars, de le-au lăsat numai locul. Şi aşa au ars Cernăuţii, Dorohoiul, Botoşanii, Ştefăneştii şi Hotinul, şi prădând în lung, în curmeziş ţara, au ajuns până supt Sučavă, precum scriu cronicele leşăşti. Că Bogdan Vodă, după pradă ce făcuse în Ţara Leşască, slobozise toate oştile pre acasă, ci i-au căutat deodată a să da în laturi dela Sučavă.

Iar Leşii, neputând strica nimica cetăţii Sučavei, au prădat 24 de zile ţara şi s'au întors înnapoi la ţara sa cu mult plean şi robi; ci, neputând duce Leşii atâta duium pre cale, au poruncit de i-au tăiat şi i-au ucis.

Agiuns-au pre Leși la trecătoarea Nistrului o samă de Moldoveni, ce fiind Leșii mai mulți, au înfrântu Leșii pe Moldoveni și dând dos a fugi, i-au luat în goană Leșii și mulți au căzut în prinsoare, anume: Mătei Logofătul, Cârjă și Homelnicul, amândoi ori stolnici, ori medelniceri, că cronicarii leșești îi număscu șafari, Patrichii și Dorothei și alți boiarinași de țară, ca la 50, cărora den poronca lui Camenițchii Hatmanul le-au tăiat capeteli, zicând cum și Ștefan Vodă, tatul lui Bogdan Vodă, pre oamenii leșăști ce-i prinsesă la Trâmbovle, i-au tăiat cu toporul în Podhaeț.

Scrie cronica leșască că au vinit sol dela Vladislav, craiul ungurescu, în Liov, la Jicmond, craiul leșăscu, și au așezat pace între Bogdan Vodă și între Jicmond Craiu: să întoarcă pagubele unul altuia și robii altuia ce luasă Bogdan Vodă den Țara Rusască și Leșii den Țara Moldovii, și aicea s'au sfârșit oștirea între dânșii.

Și sosind Camenețschie Hatmanul cu oștile la Nistru, unde începusă și șleahta leșască a trece Nistrul, numai oastea cea pe bani și curtea crăiască au fost încă rămași pe marginea Nistrului de časta parte, cărora rămăsese cap Tvoropii dela Bučaciu, om ispitit la lucrurile războaelor, și acolo i-au ajuns o seamă de oșteni a lui Bogdan Vodă. Stătut-au Leșii tare la război, iar și Moldovenii tare la da război. Și așa, de amăndoao părțile ațâțindu-se tare bătaia, iară fiind Moldovenii mai puțini, dela o vreme au dat dos și luundu-i în goană Leșii, mulți au căzut în prinsoare, anume: Matei Logofătul, Cârjă și Homelnicul, amândoi ori stolnici, ori medelniceri, că cronicariul leșesc îi numește șufar, Patrichie și Dorothei și alți boerenași de țară, ca la 50, cărora din porunca lui Camenețschie le-au tăiat capetele, zicând cum că și | tatăl lui Bogdan Vodă, 112r
Ștefan Vodă, pre oamenii leșăști ce-i prinsese la Trâmbovle, i-au tăiat cu toporul în Podhaeț, cărora, văzându-le Camenețschi mormânturile și movila, au lăcrămat și s'au ğurat să facă și el așa oamenilor lui Bogdan Vodă.

Tâmplatu-s'au acest război în zioa unui sfânt, ce-i zic Leșii Franțesc, în Octomvrie 14 zile, după călindariul lor, și de atuncea și mai mult sărbază Leșii pre acel Franțesco.

Scriu cronicarii leșăști să fie fost și Turci în oastea lui Bogdan Vodă. Și Așa Camenețschie Hatmanul, cu izbândă din Moldova și cu robi, au aflat pre craiul în Liov foarte bolnav.

Și la Liov fiind craiul, de iznoavă au venit soli dela Vladilsav, craiul unguresc, anume Ozvald Carlampii și Betlen Bernomicu și au așăzat pace cu Bogdan Vodă într'acesta chip: să întoarcă Bogdan Vodă Leșilor toată paguba câtă au făcut în Țara Rusască și craiul încă să întoarcă robii și alte pagube lui Bogdan Vodă. Și așa s'au sfârșit oștirea între Jicmont și între Bogdan Vodă.

Într'acasta vreme, venit-au hanul cu Crâmenii asupra Nohailor, însă, oştindu-să Nohaii, au făcut războiu cu Crâmenii și i-au înfrântu şi au perit într'acel războiu doi nepoţi a hanului şi abiia au scăpat hanul 91r cu puţini | de ai săi.

Iară pre atunci, scrie letopisăţul ţărăi, că au prădat ţara Bet-Chirii soltan cu Tătarăi pe trei locuri, dela Orheiu până la Dorohoiu și pe Prut în sus. Mare pradă şi robie au făcut și atunce să să fie rănit de sigiată, de care rană au murit soltanul.

1509 Într'acest an, dela Hristos 1509, Vasilie Ivanovici, împăratul moschicesc, în luna lui Octomvrie, au luat un oraş mare în Litva, anume Peco, care stă diasupra unui iazer mare şi den iazer cură apă pe mijlocul orașului şi în șeasă mile de loc acea apă cade într'un iazer, ce să chiamă Ciučco, spre Ţara Iflantiia, dela Riga 60 de mile.

Pre acastaşi vreme, au venit hanul Crâmului cu oşti asupra Nohailor, ci strângându-se Nohaiii, au dat tare război Crâmenilor şi i-au bătut, cât doi nepoți ai hanului au căzut într'acel război şi singur hanul cu puţini au scăpăt abia.

Într'acest an mare cutremur s'au făcut în Ţarigrad în 40 de zile; surpatu-s'au multe ğamii turceşti, iară vrând Dumnezeu, au ferit bisericile creştineşti. Multe mii de oameni au perit de acel cutremur, cât au căutat împăratului turcesc a fugi la Odriiu, ci nici acolo nu s'au cutezat a să aşăza, ci în câmpu cu corturile au şăzut.

Într'acel an s'au pristăvit şi acel Techel, vestit tâlmăcitoriul legii lui Mehmet.

Când au prădat ţara Bet-Gherei soltan cu Tătarăi

Întrat-au Bet-Gherei soltan cu multă Tătărâme de au prădat țara pen trei locuri, dela Orheiu până la Dorohoi şi în sus pe Prut, mare pradă făcând țărăi, atuncea să să fie rănit de săgeată soltanul, de care rană au murit.

1509 Într'acesta an 1509 dela Hristos, Vasilie Ivanovici, împăratul Moscului, | 112v luni, în luna Octomvrie, au luat oraş mare din Litfa, anume Pico. Acest târg stă deasupra unui iazer mare pre care umblă şăici şi alte vase mai mici; cură dintr'acel iazer o apă prin mijlocul oraşului şi în 6 mile dela oraş cade acea apă în iazer, ce-i zic Ciucico, spre Ţara Inflantiei, dela Riga 60 de mile, dela Novogorodul cel mare 36 de mile, dela Narva şi dela Ivangorod, care sânt cetăți cu scalele sale, de 40 de mile.

În anul 7019, miercuri, în săptămâna albă, au murit Mariia, doamna 1511
lui Ștefan Vodă, muma lui Bogdan Vodă, fata Radului Vodă, și cu cinste o au îngropat în mănăstirea Putna.

Întru acest an, murit-au și Tăutul Logofătul.

În anul dela Hristos 1510, venit-au la Jicmontu, craiul leșăscu, 1510
sol dela Iulie, papa Râmului, îndemnând pe craiul împreună cu alți domni creștini asupra Turcilor, svătuindu-l să aibă pace cu domnii den Moldova și să așează Țara Leșască despre Moldova și țara Litvei

---

În anul 7019, miercuri, în Săptămâna Albă, au murit Mariia, doamna lui 1511
Ștefan Vodă, muma lui Bogdan Vodă, fata Radului Vodă, și cu cinste o au îngropat în mănăstirea Putna.

Într'acestaș an au murit Tăutul Logofătul.

În anul 7021, Avgust 22, Mindi-Gherei, hanul Tătarălor, în Litfa, și Bet- 1513
Gherei soltan, fečorul hanului, în Moldova, au prădat pre ačasta vreme. Mindi-Gherei hanul au prădat Litfa până la Vilna, de au făcut multă pagubă și mulți robi au luat. Așijderea pe acea vreme Bit-Gherei, fečorul hanului, au întrat în Moldova, de au prădat țara până la Iași; ars-au și târgul Iașii și ținutul Cârligăturii și au ağuns până la Dorohoiu și până la Ștefănești, iar alții au prădat în ğos la Lăpușna și la Tigheci și de sărg vrând să iasă cu robii, în Nistru multe suflete au înnecat și robi și de ai săi. Iară asupra lor trimisese Bogdan Vodă pe Corpaci hatmanul său de i-au lovit cu o mie de oameni și nesocotit dând război, au perit de ai noștri 700, iară 300 au scăpat. Iară Tătarăi mai mult cu pagubă de apă decât de oaste având, s'au întors la Pericop. Iară Bogdan Vodă, îngrozindu-se de acea pagubă, au trimis la craiul leșesc sol de au poftit ağutoriu împotriva Tătarălor de vor vrea să vie de iznoavă ca să se apere; alta să sloboază solii să treacă la Mosc. Și de toate i-au fost pre voe.

Așijderea de niște Tătari ce au mai prădat Țara Moldovei

Nu multă vreme trecând, ci într'acelaș an, au întrat Tătarăi cu oaste mare în țară și făcând multă robie și pradă și întorcându-se înnapoi, Bogdan Vodă i-au lovit cu oaste proaspătă și au scos tot pleanul dela dânșii. Mindi Gherei hanul să scrie. 113r

În anul 1510, venit-au la Jicmont, craiul leșesc, sol dela Iulie, al doilea cu 1510
acest nume papa Râmului, anume Iacob Peso, carele au aflat pre craiul la Cracău, îndemnând papa pre craiul Jicmont împreună cu alți domni creștinești asupra Turcilor, sfătuindu-l să facă pace cu domnii Moldovei și să așaze Țara Leșască despre Moldova și Țara Litfei

despre Moscu și să împreune oștile sale cu oștile lui Vladislav, craiului unguresc și să purčază la Turci.

Martu 12, după calendariul leșăscu, ağuns-au sol la craiul leșăscu și dela Bogdan Vodă, fiind și sol turcesc nepurces dela craiul. Iară a patra zi după ce au purces solul turcesc, s'au adunat solii lui Bogdan Vodă cu Jicmont Craiu, aducând odoarăle besericilor ce luasă Moldovenii lui Bogdan Vodă, când prădasă Țara Rusască de argintu și de aur, și robi de îmbe părțile atunce s'au întorsu. Și făcând legături de pace, s'au întorsu solii lui Bogdan Vodă înnapoi.

Așijdirea în luna lui Mai, au mai agiunsu sol dela Bogdan Vodă la Jicmontu, craiul leșăscu, pentru oștirea asupra Turcilor, atunce au făcut voroavă.

Vinisă și dela ispravnicul besericii Cetății Albe un sol la Jicmont
91v Craiu, îndemnându-l asupra Turcilor. | — Vezi, urîtă stăpânirea păgânilor încă de pre aceli vremi, când încă nu supusese de tot aceste țări, să socotiia; caută dar, ce zici creștine, de giugul cest de acmu. —

Nemerit-au pe urmă soli și dela împăratul Moscului, așezind Litva despre Țara Moscului.

---

despre Mosc și să să împreune oștile sale cu oștile lui Vladislav, craiul unguresc și să purčază asupra Turcilor.

În luna lui Martie, 12 zile după calindariul leșesc, au venit sol și dela Bogdan Vodă la Jičmont, craiul leșesc, unde fiind și solii turcești. A patra zi, după ce au pornit pre Turci, s'au împreunat solii lui Bogdan Vodă cu craiul Jicmont, aducând aur, argint, ce au fost luat de pre la biserici, când au prădat Țara Rusască, și robi de îmbe părțile atunceș s'au întors. Și făcând de iznoavă legătură de pace, s'au întors solii lui Bogdan Vodă înnapoi.

Iară în luna lui Mai în 12 zile, au venit de iznoavă sol dela Bogdan Vodă la Jicmont, craiul leșesc, și atuncea au fost voroavă pentru oștire asupra Turcilor.

Venise și dela ispravnicul bisericii Cetății Albe un sol la Jicmont craiul, îndemnând asupra Turcilor. Urîtă stăpânirea a păgânilor de pre acele vremi, când încă nu supusese de tot aceste țări, socotia; dar ce zici, sărace creștine, de ğugul cest de acum. Și puțin pe urmă au nemerit și solii dela împăratul Moscului, așezând Litfa despre Țara Moscului.

14—15: stăpânirea Turcilor C. 33 zice B.

Scriu cronicarii leşeşti că la Noemvrie în 7, pe calendariul lor, au mai trimis Bogdan Vodă sol la craiul leşăscu, să-i dea ağutorîmprotiva Tătarălor Crâmeni şi au mai poftit să-i sloboază solul său să triacă pen Litva, la Vasilie, împăratul Moscului. Slobozit-au craiul solul de au trecut la Moscu cu pace.

În anul 7021, Avgust 22, Mendi-Chirei hanul, cu Tătarăi în Litva 1513
şi Bet-Chirii soltan, fičorul hanului, în Moldova au prădat până la Iaş; ars-au şi târgul Iaşii şi Cârligătura şi au agiunsu până la Dorohoiu şi până la Ştefăneşti şi în ğos au prădat Lăpuşna şi Fălciul şi de sirgu vrând să iasă cu robii, s'au înnecat multe suflete în Nistru şi robi şi Tătar.

Trimis-au Bogdan Vod după Tătar pre Corpaču, hatmanul său, de i-au lovit cu 1000 de Moldoveni şi nesocotit dând războiu, au perit 700 de Moldoveni, iară 300 au scăpat. Deci Tătarăi, mai mult de apă având pagubă, au trecut la Pericop.

Aşijdirea fără zăbavă, într'acelaş an, au mai întrat Tătarăi în ţară cu mare oaste şi, făcând multă robie şi pradă, i-au lovit Bodgan Vodă şi au scos tot plianul dela dânşii.

Aşijdirea în anul 1511, au întrat Tătarăi Crâmului în ţară. Ce, avându 1511
Bogdan Vodă oaste leşască 4000, cu hatmanii leşeşti Stanislav Lascoronschii şi Tvorovschii, şi Unguri vr'o opt sute şi gătindu-să Bogdan Vodă să-i lovască, iară Nohaii, înţălegând de vinirea Crâmenilor în ţara noastră, i-au lovit ei şi mai întâi în Crâm. Ce au căutat Crâmenilor a lăsa dobânda den Moldova şi s'au întorsu să să apere de Nohai, însă până a sosi la Crâm, iară Nohaii cu ce au putut apuca, prădând în Crâm, s'au dus peste Volga şi au rămas ţara noastră neprădată. |

Pre aceia vreme, s'au aţiţat spurcata eresă a lui Martin Liuter, fiind 92r
om învăţat în theologhia, în oraşul Vetimbergu, în Ţara Saxonia, pre unde a besericii Apusului s'au escat învăţătura lui.

Scriu cronicarii leşeşti că la Noemvrie, 7 zile, după calindariul lor, de iznoavă au trimis Bogdan Vodă soli la Cracău, la Jicmont, craiul leşesc, cerşind ağutoriu dela craiul leşăsc împotriva Tătarălor Crâmleni, şi au cerşut slobozenie solului său să treacă la Vasele împăratului Moscului, cu voia craiului, până în Litfa. Slobozitu-i-au craiul solul de au trecut la Mosc cu pace.

Dela ačasta vreme, spurcata ereticie a lui Martin Liuter; fiind om învăţat în theologhia, pre unde a bisericii Apusului în oraşul Vitembergu, în ţara Saxonia s'au aţâţat învăţătura lui.

25: spurcata faptă C. 31: şi Vasele B.

Pre acele vremi, mari rocoşiri în părţile turceşti era că Salim beg, fičorul lui sultan Baiazit, vrând să omoară pre tată-său şi să apuce el împărăţiia, au supus întâi supt stăpânirea sa cetatea Chefea, ce iaste în Crâm, care mai nainte o au fostu dobândit moşu-său, sultan Mehmet, dela Enovezi şi au mai luat şi Cetatea Albă şi Chiliia de supt ascultarea tătâne-său, lui sultan Baiazit, şi le-au întărit el cu enicerii săi. Şi fiind la un cuvântu cu hanul Crâmului, s'au rocoşit asupra tătâne-său, lui sultan Baiazit, care pre acea vreme, având nevoe de împăratul Persilor şi bătrân fiind, pierzind multă oaste a sa cu Persii, au dosit den Ţarigrad la Odriiu. Iară Selim beg, auzind că tată-său s'au dus la Odriiu, având Crâmeni, Sirbi, Bolgari şi Turci cu sine, au purces asupra tătâne-său spre Odriiu. Iară auzindu biiatul tată, purces-au şi el cu oaste împrotiva fičorului său, celui rău, şi tâmpinându-să oştile, au înfrântu bătrânul pre fičor, cât abiia au scăpat cu un fičor a hanului.

1512 Iară curundu după ačastă rocoşire, în anul dela Hristos 1512, sultan Baiazit, de bună voia sa, fiindu bătrân, au lăsat împărăţiia acelui fičor

---

1511 La anul 1511, de iznoavă Tătarăi Crâmului într'acest an au întrat în ţară, împotriva cărora au purces Bogdan Vodă, având şi 4000 de | Leşi, cu hatmanii
113v leşeşti într'ağutoriu, Stanislav Ascoronschii şi Tvoroschii şi Ungurii mai bine de 800. Ci, gătindu-se Bogdan Vodă să lovască pre Tătari, iară Nohaii înţelesese de întrarea Crâmlenilor în ţară, ci i-au lovit ei mai întâi în Crâm, de au căutat Crâmlenilor a lăsa toată dobânda şi să se apere de Nohai. Ci, până a să întorce hanul la Crâm, Nohaii, cu toată prada ce au putut apuca din Crâm, au trecut Volga şi aşa ţara au hălăduit de pradă.

Pre ačastă vreme, mari amestecături era în părţile turceşti, că — Alimbeg sau Selim — fečorul sultanului Baezit, vrând să omoară pre tată-său, să fie el împărat, au supus supt stăpâniia sa cetatea Chefea, ce iaste deasupra Mării Negre în Crăm. Şi ačasta o au fost dobândit moşu-său, sultan Mehmet, mai înnainte dela Inovezi, şi au luat şi Cetatea Albă şi Chiliia de supt ascultarea tătâne-său, lui sultan Baezit, care, pre acea vreme fiind şi bătrân, şi având nevoe de împăratul Persilor, pierzând câtăva oaste a sa cu Persii, au dosit din Ţarigrad sultan Baezit la Odriiu. Iar Selim, auzind de tată-său că s'au dat la Odriiu, şi fiind la un cuvânt cu hanul Crâmului, având Crâmeni, Sârbi, Bulgari şi Turci cu sine, au purces asupra tătâne-său, lui sultan Baezit, spre Odriiu. Ci, auzind bietul tată, au strâns şi el oaste şi au purces împotriva fečorului său celui rău, şi aşa l-au înfrânt, cât abiia au scăpat Selim cu fečorul hanului.

1512 Iară curând după ačasta, la anul 1512, fiind bătrân sultan Baezit, de bună voia sa, au lăsat împărăţiia fečorului

al său, Selim beg sau sultan Selim, iară el însuș ș'au ales loc de odihnă
bătrâneţelor sale la Amasiia, în Ţara Siriii, şi cât au sosit acolo, a doa
zi au murit.
În anul 7022, un Trifăilă, ce să făcea fičor de domnu den Moldova, 1514
au întrat fără veste în ţară cu oaste ungurească. Iară oblicind Bogdan
Vodă, i-au eșit înnainte cu oaste, de câtă au avut în vreme de iarnă, la
pod la Vasluiu și tâmpinându-să, s'au lovit oștile şi înfrângând pre
Unguri, au prinsu pre acel Trifăilă viu, Fevruarie în 27, şi ducându-l
la Bogdan Vodă, i-au tăiat capul.
Iară în anul dela Hristos 1514, au dobândit Vasilie, împăratul Mos- 1514
cului, cetatea Smolensca, vestit oraș, bătând-o în 12 săptămâni |, cu 92r
multă vărsare de singe și multă avere au luat Moscolii den Smolensca.
Şi mai nainte multu singe a Moscalilor s'au vărsat pentru acestu Smo-
lenscu în zilele crăiei lui Cazimir și a lui Olbreht și a lui Alexandru;
ispitindu-să în multe rânduri Moscalii cu oștile sale, au mărsu în Litva
să dobândiască Smolensca și n'au putut, fiind ispravnic cetății Smolenscăi

---

său, iar el singur ș'au ales loc de trai orașul Hamazia în Ţara Siriei, ci, după
ce au mers acolo, a doao zi au murit.

Când au venit Trifăilă cu oaste ungurească asupra lui Bogdan Vodă în anul 7022 1514

CAP XXXIX

Într'acest an a domniei lui Bogdan Vodă, fără veste au întrat în ţară un
Trifăilă, ce să făcea fečor de domnu. Ci oblicindu Bogdan Vodă, cu cine au
putut pre vreme de iarnă, când toate oștile au | deprins a fi odihnă pre la 114r
casele sale, și au eșit la pod la Vasluiu și acolo dându-i război, au prins pre acel
Trifăilă viu, Fevruarie 27, pre carele ducându-l la Bogdan Vodă, i-au tăiat
capul.
La anul 1514, Vasilie, împăratul Moscului, au luat vestit oraș cu cetate 1514
tare Smolinsca, după ce au bătut 12 săptămâni. Mult sânge s'au vărsat mai în-
nainte vreme a Moscalilor pentru acest Smolinsca, pre vremile crailor leșești,
a lui Cazimir, a lui Albreht și a lui Alixandru, pre a cărora vremi să ispitiia în
multe rânduri Moscalii cu oștile sale, de au mers asupra Smolinscului, la
Litfa; ci pe vremea lui Jicmont craiului, fiind ispravnic cetății Smolinscăi

Solohur în zilele lui Jicmontu, s'au apărat bărbătește. Iară cronicarii Litvii scriu că cu vicleșug o au dobândit Moscalii.

1516 În anul dela Hristos 1516, iară dela zidirea lumii 7024, au murit Vladislav, craiul unguresc și cesescu, și au rămas craiu în locul lui, fiiu-său Ludovic, cucon de zece ani fiind.

Iară la al doile an după acasta, s'au arătat pe ceriu, despre miazănoapte, sămnu de mirat vecilor: stea în chip de om, strălucind multă vreme și iară s'au ascunsu.

Așijdirea curundu după acela sămnu, întru aceiaș lună, s'au cutremurat pământul, într'o zi, luni.

De moartea lui Bogdan Vodă

1517 În anul 7025, Aprilie 18, plinindu-să domniei lui Bogdan Vodă ani *12* și luni *9*, datu-ș'au datoriia firii omenești, răpoosat-au în târgu în Huși și, aducându-i oasăle în mănăstirea Putna, cu cinste l-au astrucat lângă tată-său, Ștefan Vodă, nu cu puțină laudă pentru lucruri vitejăști

---

un Solohur, om bărbat la apăratul cetății. Scriu cronicile Litfei, că cu vicleșug să-l fie luat Moscalii cetatea Smolinsca, să fie ajuns la altă oaste, ce era pe acea vreme pusă pentru paza cetății cu acel Solohur. Ci ori cum, au luat Moscalii, fiind singur Vasilie, împăratul Moscului, la acea oștire; multă avere au scos de acolo Moscalii cu sine la Mosc.

1516 La anul 1516 dela Hristos, iar dela zidirea lumii 7024, au murit Vladislav, craiul unguresc și a Cehilor, fiind de vârsta de 60 de ani, și în locul lui au stătut craiu fiiul său, Lodovic, fiind de 10 ani.

Iară la al doilea an, s'au arătat pre ceriu mare și de mirat vecilor semn, despre amiază noapte, ca în chip de om, strălucind multă vreme, și iar s'au ascuns.

Așijderea curând după acelaș semn, întru aceiaș lună, s'au făcut cutremur mare de pământ, într'o luni.

1517 *De moartea lui Bogdan Vodă anul 7025 Aprilie 18*

Plinindu-se domniei lui Bogdan Vodă ani 12 și luni 9, datu-ș'au datoria omenească, murind în târg în Huși, și de acolo i-au adus oasele cu mare cinste în mănăstirea Putna, lângă tată-său, Ștefan Vodă, și acolo l-au astrucat, nu cu puțină laudă pentru lucruri vitejești

---

29 : Cap. 18 B.

č'au făcut, că nu în beţii, nice în ospeţă, ce ca un străjeriu în toate părţi au priveghiat, ca să nu să ştirbască ţara ce-i rămăsesă dela tată-său. Multe lucruri bune au făcut.

Iară ce s'au lucrat în lontru sau în ţară la noi, despre partea ğudeţălor şi a dreptăţii, nu aflăm. Cunoaşte-să că unde nu-s pravile, den voia Domnilor, multe strâmbătăţi să fac.

---

ce au făcut, că nu în beţii, nici în ospeţe, ci ca un străjariu în toate părţile au priveghiiat, ca să nu să ştirbească ţara ce-i rămăsese dela tată-său. Multe lucruri bune au făcut.

Iară ce s'au lucrat în lăuntru sau în ţară la noi, despre partea ğudeţelor şi a direptăţii, nu aflăm. Cunoaşte-să că unde nu sânt | pravile, din voia domnilor, 114v
multe strâmbătăţi să fac.

Toate ştirile din acest capitol sunt copiate sau traduse din următorii autori: Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *o. c.*, pp. 81—90; Cromer, p. 454 unde citeaeă indirect de data aceasta pe Mehovie şi Vapovius, 455, 541, 542, 543, 545, 547 şi 552; Nicolaus Isthuanffius, *Historia Hungaria* sau *Regni Hungariae Historia*, p. 67 şi *Ceasornicul Domnilor*.

Domniia lui Ştefan Vodă fečorul lui Bogdan Vodă

CAP XXII

După moartea lui Bogdan Vodă, stătu domnu ţărăi fiiu-său, Ştefan Vodă, întărit la domnie după običaiul domnilor ţărăi de Theoctist, mitropolitul Sucevii.

Pentru acestu Ştefan Vodă, cronicele leşăşti nu pomenesc, ce scriu
93r că după Bogdan Vodă, au stătut | domn ţărăi Pătru Vodă Rareş.

Scrie letopisăţul ţărăi, că în al doile an a domniei lui Ştefan Vodă,
1518 în anii 7026, Avgust 8, s'au rădicat Albu sultan dela Pericop cu multă
tătărâme, de au trecut Nistrul fără veste şi au vinit spre Prut şi au agiunsu până la locul, ce să chiamă Şărbaca, mai sus de Ştefăneşti, şi au început a prăda ţara. Însă nărocul cel bun a lui Ştefan Vodă s'au

---

Domniia lui Ştefan Vodă fečorul lui Bogdan Vodă

CAP XL

După moartea lui Bogdan Vodă, stătut-au domn ţărăi fiiul său, Ştefan Vodă, nepot de fečor lui Ştefan Vodă celui Bun, întărit la domnie după običaiul domnilor ţărăi de Theoctist, pe acea vreme mitropolit ţărăi, în oraşul Sučavei.

De acest Ştefan Vodă, cronicele leşeşti nu pomenesc, ci scriu că după moartea lui Bogdan Vodă, au stătut domn Pătru Vodă Rareş.

Scrie letopiseţul ţărăi, că la al doilea an al domniei lui Ştefan Vodă, în anul
1518 7026, Avgust 8 ДНН, s'au rădicat Albul soltan cu Tătarăi dela Pericop, cu
multă oaste tătărască, de au trecut Nistrul fără veste şi au tras spre Prut şi au ajuns până la locul ce să chiamă Şărbaca, din sus de Ştefăneşti, şi s'au apucat a prăda ţara. Ci norocul cel bun al lui Ştefan Vodă s'au

---

9: Aprilie 2 C.

prilejit cu oaste gata în gura Coroviei, mai ğos de Ștefănești, făcând știre și țărăi de s'au strânsu de sirgu. Iară Tătarăi bulucindu-să să ia pe Prut în sus, trimis-au Ștefan Vodă pe Cărăbățu Vornicul cu Ğosenii, de au trecut peste Prut și au lovit pe Tătari în răvărsatul zorilor fără veste și i-au răsipit, cât nu mai avură de ce să apuca, ce pre mulți au tăiat, mulți în Prut s'au înnecat și în Čuhru s'au năroit și-i scotea vii den năroiu și pre doi mârzaci mari, anume Timuș și Bicaz, i-au prinsu vii, alții s'au răsipit pe câmpi. Și la trecătoarea Nistrului n'au rămas Tătarăi fără pagubă, fiindu-le caii obosiți de multă fugă, au întrat în Nistru și mulți s'au înnecat și singur sultanul au scăpat rănit, cu puțintei de ai săi.

Iară Ștefan Vodă, după nărocită izbândă č'au luat asupra acelui sultan, s'au întorsu în Hârlău, dând laudă lui Dumnezău pentru biruință și pre toți vitejii săi i-au dăruit. După aceia ș'au luat doamnă Ștefan Vodă, anume nu scrie pre cine au luat.

În anul 7031, au pribegit Șearpe Postelnicul în Țara Leșască, de 1523
frica lui Ștefan Vodă.

---

prilejit cu oaste gata în gura Corovii, mai ğos de Ștefănești, făcând știre și țărăi să să strângă de sârg. Tătarăi bulucindu-se, să suia în sus pe Prut. Ștefan Vodă au trimis pre Cărăbăuț vornicul cu Josenii, de au trecut Prutul și au lovit pre Tătari la răvărsatul zorilor fără veste și i-au răsipit, că pre mulți Tătari au tăiat și mulți în Prut s'au înnecat și în Ciuhra s'au năruit și-i scotea vii din noroi. Așișderea și pre doi mârzaci mari, anume Timiș și Bicaz i-au prins vii; alții s'au răsipit pre câmpi și la trecătoarea Nistrului n'au rămas fără pagubă; fiind obosiți caii lor de multă fugă, au întrat în Nistru și mulți s'au înnecat și singur sultanul să fie scăpat rănit și cu puțintei Tătari.

Iar Ștefan Vodă, după izbândă ce au avut asupra acelui han, s'au întors la Hârlău, făcând laudă de biruințe, și pre toți vitejii cei buni i-au dăruit. Și după aceia ș'au luat doamnă Ștefan Vodă, iar pre cine ș'au luat doamnă, nu
scrie | letopisețul Țărăi Moldovenești. 115r

În anul 7030, au murit Băsărabă Vodă, domnul muntenesc, după care să 1522
nevoisă un Turc, anume Mahmet Bei, de apucase domniia Țărăi Rumânești, iară nepriimindu-l țara pentru legea lui cea întunecată, să oscârbiia de dânsul și mulți dintre ei să munciia să apuce domniia, ales pribegii, carii era de păziia una ca ačasta. Și între multe amestecături au așăzat pre Radul Vodă la domniia Țărăi Muntenești.

În anul 7031, au pribegit Șearpe postelnicul de frica lui Ștefan Vodă. 1523

---

18 : împârlejit B.

De peirea lui Arbure Hatmanul cu fičorii săi

Arătatu-s'au acestu Ștefan Vodă mare vărsătoriu de singe, cum s'au cunoscut cu moartea lui Arbure Hatmanul și apoi cu fičorii lui în cetate în Hârlău, căror le-au tăiat capetele. După ce au tăiat pe Arbure bătrânul, tot într'acel an, au tăiat și pre Toader și pre Nechita, fečorii lui Arbure.

Scrie letopisățul țărăi, cum să-i fie aflat Ștefan Vodă în viclenie, iară adevărat lucru nu să știe. Dară, dacă au aflat în viclenie pre Arbure, fičorii ce-i făcusă de i-au omorît ca și pre tată-său? Pentru ačasta să
93v cunoaște tirăniia | lui Ștefan Vodă.

Zice Sineca filosoful, că tiranii numai pricină au de pedepsit, iară mijloc nu au. Crescut-au acest Ștefan Vodă pe mânule lui Arbure Hatmanul și ce plată au luat dela domnu-său! Cum și Sineca filosoful, de complitul Nero, împăratul Râmului, care au crescut pe mânule Sinecăi, și ca un bătrân svetnic l-au svătuit, cârmuindu-l pentru binele cel de obște, iară apoi Sineca fu omorît de Nero.

Zice Salustie: «Celor cumpliți domni, a face strâmbătăți, iaste a stăpâni». Iară, precum nice dela o curte a domnilor niceodată nu

---

Când au perit Arbure Hatmanul cu fečorii săi

Arătatu-s'au acest Ștefan Vodă mare vărsătoriu de sânge, cum s'au cunoscut cu bietul Arbure Hatmanul și cu fečorii săi în cetate în Hârlău, căror le-au tăiat Ștefan Vodă capetele; măcar mai pre urmă, după ce au perit bătrânul Arbure, tot într'acelaş an, au omorît şi pre doi fečori ai lui Arbure, anume pre Toader şi pre Nichita.

Scrie letopisețul țărăi, precum să fie aflat Ștefan Vodă în viclenie pre Arbure Hatmanul, iar lucru adevărat nu să știe. Dar aicea de vreme că au aflat pre Arbure cel bătrân în viclenie, dară fečorii lui ce au făcut de i-au omorît cu tată-său? Aicea să cunoaşte tirăniia lui Ștefan Vodă.

Zice Seneca filosoful, că tiranii numai pricini caută de pedepsit, iară mijloc n'au. Și că au crescut acest Ștefan Vodă pre mâinile lui Arbure. Au cumplitul Neron, împăratul Râmului, n'au crescut pre mâinile Sinecăi filosofului, și ca un bătrân sfetnic l-au ocârmuit pentru binele cel de obşte, ci pre urmă bătrânul Seneca cumplit fu omorît de Neron.

Zice Salustin: «Celor cumpliți domni a face strâmbătăți, iaste a stăpâni». Iară, precum nici dela o curte a domnilor nu

---

18: au pribegit B și B^1.

lipseşte zavistiia, aşea nice la domniia lui Ştefan Vodă; şi cu cât era mai tânăr, cu atâta mai lesne cale au aflat zavistnicii şi îmbunătorii asupra lui Arbure Hatmanul.

Zice Clavdie: « Otrava zavistiei cumplite niceo zi nu o poate împăca ». Şi adevărat, precum zice un Valerie cel Mare: « Niceo fericie aşea de izbândă nu-i, care s'ari putea feri de dinţii zavistiei ». Aşea şi nărocirea lui Arbure, deodată cu zavistiia să hotărî de tirăniia lui Ştefan Vodă tânărului.

Văzind dar ciialalţi boiari fapta lui Ştefan Vodă, toţi s'au îngrijeat, căci şi Şearpe Postelnciul simţisă tinere şi groznice lucruri a lui Ştefan Vodă, plecate spre vărsări de singe, au pribegit mai nainte, că toţi să temea de plata lui Arbure, că vor lua fieşcarele de dânşi dela Ştefan Vodă.

În anul 7032, râdicatu-s'au boiarii ţărăi asupra domnu-său, lui 1524
Ştefan Vodă.

Zice Plutarh filosoful: că domnii cei buni den cei răi cu ačasta să despartu, că celui rău domn numai ascultare, iară celui bun, şi ascultare şi dragoste i să arată. Părăsisă boiarii a avea dragoste spre domnul lor, pentru groaza şi tirăniia ce făcusă cu Arbure şi cu fičorii lui de-i omorîsă.

---

lipseşte zavistiia, aşa nici la domniia lui Ştefan Vodă; şi cu cât era mai tânăr, cu atâta mai lesne cale au aflat zavistnicii şi îmbunătorii şi asupra lui Arbure Hatmanului.

Zice Clavdie: « Otrava zavistiei cumplită nicio zi nu o poate împăca ».
Şi adevărat, precum zice un Valerie cu poreclă | Marele: « Nicio fericie aşa 115v
de izbândă nu-i, care s'ar putea feri de dinţii zavistiei ». Aşa şi norocirea lui Arbure, deodată cu zavistiia să hotărîră de tirăniia lui Ştefan Vodă tânărului.

Văzând ceialalţi boiari ai lui Ştefan Vodă, toţi s'au îngrijat, căci atuncea şi Şearpe postelnicul simţise tinerile şi groaznicile lucruri a lui Ştefan Vodă, plecat spre vărsări de sânge, au fost pribegit mai nainte în Ţara Leşască, că aştepta toţi, cum vor lua plata lui Arbure şi ei.

În anul 7032, rădicatu-s'au boiarii ţărăi asupra domnului său, lui Ştefan 1524
Vodă.

Zice Plutarh filosoful: că domnii cei buni din cei răi cu ačasta să despart, că celui rău domn numai ascultare, iară celui bun şi ascultare şi dragoste i să arată. Părăsiră boiarii de groaza şi tirăniia lui Ştefan Vodă ce făcuse cu Arbure şi cu fečorii săi, a avea dragoste spre domnul lor.

28: simţise din A.

Ce cu toții s'au râdicat asupra lui, însă cu greu iaste a afla pre tiranul adormit, că den fire iaste fricos și după ce-ș împreună și fapta cu firea și mai fricos iaste. Căci fapta cea cumplită a domnilor turbați, 94r le arată de pururea înnaintea | ochilor griji și primejdii. Așea și Ștefan Vodă, după ce-ș arătă fapta sa cu moartea lui Arbure și a fičorilor săi, să cunoscu împrotiv tuturor boiarilor săi și avea grije pururea, în care grijă era triaz preğur sâne.

Ce n'au folosit nemic biiații boiari, că lui Ștefan Vodă îi vinisă țara într'ağiutoriu, ce îndată s'au răsipit prin alte țări boiarii, iară pre câți au prinsu vii, pre toți i-au omorît, anume: pre Coste Pârcălabul și pre Ivanco Logofătul și pre Sima Visternicul și ačasta s'au tâmplat în târgu, 1523 în Roman, Septemvrie 22, în anul 7032.

Pentru oaste turčască

Într'acelaș an, întorcându-să niște Turci den pradă, den Țara Leșască, le-au eșit Ștefan Vodă înnainte la Prut și den patru mii de Turci, puțini au hălăduit spre țara lor.

Ci cu toții s'au rădicat asupra lui Ștefan Vodă, ci greu iaste a afla pre tiranul adormit, că din fire iaste fricos și după ce împreună fapta cu firea mai fricos să face. Căci fapta cea cumplită a domnilor cumpliți, le arată de pururea înnaintea ochilor grije și primejdii. Așa și Ștefan Vodă, după ce arătă fapta sa cu moartea lui Arbure și a fečorilor lui, să cunoscu împotriva tuturor boiarilor săi și avea grije de pururea, în care era treaz preğur sâne.

Ci n'au folosit nimic bieții boiari, că lui Ștefan Vodă venisă-i țara într'ağutoriu, ci îndată s'au răsipit printr'alte țări, iară pre câți au prins vii, pre toți i-au omorît, anume: pre Costea Pârcălabul și pre Ivașco Logofătul și pre Sima Vistiiarnicul și ačasta s'au întâmplat în târg, în Roman, Septemvrie 1523 2, leat 7032.

Pentru oastea turčască

Într'acest an, întorcându-se o seamă de Turci din pradă dela Țara Leșască, le-au eșit Ștefan Vodă înnainte la Prut și din 4000 de Turci, puțintei au scăpat la locurile sale. Nu pomenesc cronicarii leșăști, nici cum am zis, de acest Ștefan Vodă nimic.

12: Septemvrie 2 C.

Aceşti Turci au prădat în Ţara Leşască olatul Liovului şi a Sanonului şi a Belcăi şi Ţara Podoliei şi nicio smintială de Leşi n'au avut. Ce cu mult plian s'au întorsu, că n'au cutezat Leşii să-i lovască undeva, precum scrie cronica leşască de ačastă oaste turčască în anii dela Hristos 1524; iară de Ştefan Vodă nu pomenescu cronicele leşăşti. 1524

Pentru legături de pace ce au tocmit Ştefan Vodă cu Jicmontu craiu

Scrie letopisăţul ţărăi că au trimis Jicmontu, craiul leşăsc, sol la Ştefan Vodă pentru calea neguţitorilor, să aibă deşchisă cale pen ţară a trece spre Ţara Turčască. Aşijderea şi Ştefan Vodă au trimis sol la Leşi, pentru întărirea păcii şi pentru ğudecăţi la margine lor de îmbe părţile să să facă. Aşijderea pentru cale deşchisă pen Ţara Leşască să aibă oamenii lui Ştefan Vodă a trece la Moscu. Ce de altele au priimit craiul, iară soli să triacă dela Ştefan Vodă la împărăţiia Moscului n'au priimit, pentru mare vrajbă ce era între Leşi şi între Moscali

În anul 1526, au rămas biruit Ludovic, criul unguresc, de sultan 1526
Selim, împăratul turcesc, la cetatea Mohaci, cu mare pagubă şi cea

---

O seamă de cronicari leşeşti nu scriu, fără la anul dela Hristos 1524 pome- 1524
neşte de oaste turčască şi tătărască ce au | lovit în Ţara Leşască, de au prădat 116^r
olatul Liovului şi a Sanonului şi a Bescăi şi Ţara Podoliei, carii fără de nicio zminteală de Leşi, s'au întors cu peanuri, că n'au cutezat Leşii să iasă să-i lovască undeva.

Aşijderea pentru egata pace între Jicmont, craiul leşesc, şi între acest Ştefan Vodă nimic nu pomeneşte cronicariul leşesc Stricovschii, iară la letopiseţul moldovenesc să află scris, cum ă fie trimis soli Jicmont, craiul leşesc, la Ştefan Vodă pentru calea neguţătoriilor, să aibă deşchisă cale prin ţară a trece la Ţara Turčască. Aşijderea Ştefan Vodă trimiţind solii săi la Leşi pentru întărirea prieteşugului şi pentru judecăţile marginilor de îmbe părţile să să facă şi deosebi şi pentru calea deşchisă prin Ţara Leşască a oamenilor lui Ştefan Vodă, trecând la împărăţiia Moscului. Ci altele au priimit craiul, iară solii lui Ştefan Vodă să treacă la Mosc prin ţara lui, n'au priimit, căci pre acea vreme mare vrajbă era între Leşi şi între Moscali.

In anul dela Hristos 1526, au rămas biruit Ludovic, craiul unguresc, nepot 1526
de fečor lui Cazimir crai şi nepot de frate lui Jicmont, craiul leşesc, de sultan Selim, împăratul turcesc, la cetatea Mohar, cu mare pagubă şi cea

---

4: oaste leşască A şi C. 19: Ţara Doliei B şi B^1.

94ᵛ de pre urmă perire şi răsipă Ungurilor; că, fugând | Ludovic craiu, s'au năruit şi într'o mlaştină călcat de calul său, acolo s'au năduşit. Iară sultan Selim într'acel an au luat Buda şi alte cetăţi şi târguri.

1526 În anul dela zidirea lumii 7034, au prădat Ştefan Vodă Ţara Munteniască până la Târgşor; şi necăiuri nu i-au cutezat Radul Vodă să-i stea împrotivă, ce cu pace au nevoit de au potolit pe Ştefan Vodă.

1527 Iară în anul 7035, Septemvrie 20, răpousat-au Pătru Vodă, fratele lui Ştefan Vodă. Într'acestaş an, au murit şi Ştefan Vodă cel Tânăr în cetatea Hotinului, otrăvit de doamnă-sa, şi l-au îngropat în mănăstirea Putna. Domnit-au acest Ştefan Vodă ani 9 şi luni 9.

Acest Ştefan Vodă sămăna şi la fire cu moşu-său, Ştefan Vodă, că la războae era nărocit, că tot izbândiia şi lucrul său ştiia a-l purta, măcar că era tânăr de zile; numai era mânios şi pre lesne vărsătoriu de singe omenescu.

După ce au perit Ludovic, craiul unguresc, au râdicat craiu o samă de Unguri pe Ian Zapolii şi îndată au mărsu de au luat cetatea Budii

---

după urmă răsipa Ungurilor; că fugând Lodovic craiul, s'au năruit într'o mlaştină, călcat de calul său, s'au năduşit acolo. Iară sultan Suleiman au luat într'acel an Buda şi alte cetăţi şi târguri.

1526 Iară în anul 7034, prădat-au Ştefan Vodă Ţara Muntenească până la Târgşor şi nicăirea n'au cutezat Radul Vodă să-i stea împotrivă, ci cu pace au nevoit Radul Vodă de au potolit pe Ştefan Vodă.

1527 Iară în anul 7035, ş'au plătit datoriia omenească Pătru Vodă, fratele lui Ştefan Vodă, fečor lui Bogdan Vodă.

Într'acesta an, Ghenar 14, murit-au şi Ştefan Vodă cel tânăr, fečorului lui Bogdan Vodă, în cetatea Hotinului, otrăvit de doamna sa. Vezi aicea moartea acestui Ştefan Vodă de singură doamna sa omorît; nu va fi putut nici ia a răbda vărsarea de sânge, ce făcea Ştefan Vodă, domnu-său.

116ᵛ Niciodată sfârşitul bun a tiranilor | nu s'au auzit. Citeşte, cetitoriule, historiile împăraţilor lumii şi vei vedea sfârşitul tiranilor tot rău. Astrucat-au oasele lui Ştefan Vodă în mănăstirea Putnei, ce-i zidită de moşu-său, Ştefan Vodă cel Bun. Domnit-au acest Ştefan Vodă 9 ani şi 9 luni. Letopiseţul cel moldovenesc scrie că l-au otrăvit doamna sa.

Acest Ştefan Vodă sămăna cu fire moşu-său, lui Ştefan Vodă celui Bun, că la războae era norocit, că tot izbândiia şi lucrul său îl ştiia purta, măcar că era tânăr de zile; numai era mânios şi pre lesne vărsătoriu de sânge omenesc.

După ce au luat sultan Suleiman Buda şi au perit Lodovic, craiul unguresc, au râdicat o seamă de Unguri pre Ioan Zapolie şi îndată au purces asupra Budei,

înnapoi dela Turci. Iară alesul crăiei lui Ian Zapolii n'au fostu acea dată de temeiu. Ce, dacă să strânsără la Pojun mulţime de Unguri, fiind şi crăiasa cea văduvă a lui Ludovic, acolo au ales pre Ferdinand, craiul ungurescu, şi îndată au mersu cu oşti de au luat cetatea Budei de supt ascultarea lui Ian Zapolii. Iară lui Ian Zapolii i-au căutat a fugi în Ţara Leşască.

În anul dela Hristos 1530, Jicmont, craiul leşăscu, fiind bătrân, 1530
au coronit pre fiiu-său, Avgustu, copil fiind de zece ani, cu voia tuturor Leşilor.

---

care fără nimic zăbavă o au luat înnapoi, lăsând câtăva oaste în cetate pentru apărare. Şi alesul la crăie acestui Ioan Zapolie, n'au fost de temei acea dată. Ci, deaca să strânsără dela Pojun — Acolo să încoronează chesariul cu corona crăiei ungureşti şi acolo stă şi corona crăiască, mutându-o dela Buda pentru primejdii; tot acolo iaste şi sfântul trup întreg al lui Sfetâi Ioan cel milostiv, care l-au adus Mateiaş Crai dela Ţarigrad, l-au cerut la împăratul turcesc la pace — mulţime de Unguri, unde şi crăiasa lui Lodovic mortului, Mariia văduva, să afla, au ales pre Ferdinand cel întâi cu acest nume craiu ungurescu şi de sârg au purces Ferdinandu cu oşti asupra Budei şi o au luat de supt ascultarea lui Ioan Zapolie; i-au căutat a lăsa crăiia ungurească şi au trecut în Ţara Leşască.

La anul dela Hristos 1530, Jicmont craiul leşesc fiind bătrân cu vârsta, 1530
au coronit din voia sa şi alesul tuturor Leşilor, pre fiiul său Avgust Jicmont, fiind tânăr de zece ani.

Acest capitol este copiat şi tradus de cronicar din autorii: Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 90—94; Cromer, *o. c.*, p. 588, 597 şi 604; Isthuanffius, *o. c.*, p. 90, 92, 93 şi 96 şi *Ceasornicul Domnilor*.

Domniia lui Pătru Vodă Rareş fičorul lui Ştefan Vodă cel Bun

CAP XXIII

Dacă au murit Ştefan Vodă cel Tânăr, s'au strânsu boiarii împreună cu toate căpeteniile de ţară şi s'au svătuit pre cineş vor alege domn, că pre obiceiul ţărăi, pre atunce, nu încăpea altul la domnie, fără numai 95r cine era sămânţă de domnu. | Ce întrebând şi iscodind unul de altul, s'au aflat unul de au mărturisit că au înţăles dentru mitropolitul Theoctist, ce să prestăvisă mainte de Ştefan Vodă, că, fiind bolnav Ştefan Vodă la Hotin, au lăsat cuvânt, de i să va tâmpla moarte, să nu pue la domnie pre altul, ce pe Pătru Măjeriul, ce l-au poreclit Rareş de pre numele muiarii, care au fost după altu bărbat, târgovăţu den Hârlău, ce l-au chemat Rareş.

1527 *Domniia lui Pătru Rareş fečorul lui Ştefan Vodă cel Bun anul 7035*

CAP XLI

După moartea lui Ştefan Vodă celui Tânăr, s'au strâns boiarii împreună | 117v cu toate căpeteniile de ţară şi s'au sfătuit pre cine vor alege să pue domn, că pre običaiul ţărăi, pre atuncea, nu încăpea altul la domnie, fără numai carele vrea fi sămânţă de domnu.

Ci întrebând şi iscodind unul de altul, s'au aflat unul de au mărturisit că au înţeles dintru mitropolitul ţărăi ce să pristăvise, Theoctist, mai înnainte de Ştefan Vodă, precum s'au pomenit mai sus, fiind şi Ştefan Vodă bolnav la Hotin, au lăsat cuvânt, de să va sfârşi Ştefan Vodă, să nu pue la domnie pre altul, ci pe Pătru Măjariul, ce l-au poreclit Rareş, de pre numele muerii, care au fost cu alt bărbat, târgovăţ din Hârlău, ce l-au chiemat Rareş.

Deci, adeverindu-l că iaste de osul lui Ștefan Vodă, cu toții l-au râdicat domnu Ghenarie 20; carele fiind domnu țărăi, nime nădejdea n'au perdut că pace și odihnă era tuturor și ca un păstor bun ce păzește turma sa, așea Pătru Vodă în toate părți străjuia și priveghea și nevoia să să lățască č'au apucat; că nemic, după ce s'au așezat la domnie, n'au zăbăvit, ce de războae s'au apucat și la toate îi mergea cu năroc.

Când au prădat Pătru Vodă Țara Săcuiască

Iară în anul 7036, râdicatu-s'au Pătru Vodă cu oaste și au mărsu 1528
asupra Săcuilor în Ardial, împărțindu-și oastea în doaă polcuri, pe doaă potici și au prădat pe biiații Săcui și orașele și satele lor și s'au înturnat fără de niceo smintială la scaonul lui, la Sučavă.

Și îndată s'au apucat de au urzit mânăstirea Pobrata și o au zidit până în ğumătate.

După ce pierdu războiul Ioan Zapolii craiul, č'au avut mai pre urmă la Tocai cu Ferdinand, i-au căutat a-ș lăsa crăiia și au năzuit în Țara Leșască la Jicmont, craiul leșăscu, și întrând în Țara Leșască, au

---

Așa pe Pătru Vodă, aflându-l și adevărindu-l că iaste de osul lui Ștefan Vodă, cu toții l-au râdicat domnu, Ghenarie 20: care apucându-se de domnie, nimeni nădejdea n'au pierdut că pace și odihnă era tuturor și ca un păstoriu ce păzește turma sa, așa Pătru Vodă în toate părțile străjuia și priveghea și nevoia să să lățască ce au apucat; că nimic, după ce s'au așăzat la domnie, n'au zăbovit, ci de războae s'au apucat și la toate îi mergea cu noroc.

Când au prădat Pătru Vodă Țara Săcuiască întâi leat 7036 1528

Râdicatu-s'au Pătru Vodă Rareș asupra Săcuilor la Ardeal și ș'au împărțit oastea în doao polcuri și pe doao poteci, au trecut peste munți și prădând pre bieții Săcui, orașele și satele lor, s'au înturnat în țară, la Sučava.

Și îndată s'au apucat de au zidit mănăstirea Pobrata și o au zidit până în ğumătate.

Iară după pierzarea războiului ce au avut mai pre urmă craiul Ioan Zapolie cu Ferdinand la Tocai, i-au căutat a-ș lăsa crăiia și țara și au năzuit în Țara Leșască la Jicmont, craiul leșesc, și întrând în Țara Leșască, au

---

28: Pobrata din A.

descălecat la Ioan Tarnovschii, cu mare nume şi cunoscut între toţi Leşii. Acesta Tarnovschie cu bucurie l-au priimit în casa sa oaspe şi-i lăsă cetatea cu totul să-i fie de hrană şi de slujbă şi adăogându-i toate argintării, ce ar fi trebuit la masa unui craiu.

Iară aicea în ţară, înţălegând Pătru Vodă Rareş de atâtea amestecături între craiu Ferdinand şi între Ian Zapolie în Ardial, şi având
95v grijă ca să nu să aţiţă dentru acea | turburare şi în ţara lui, ca şi în Ardial, au trecut cu oaste în Ardial şi au lovit fără veste pre oamenii lui Ferdinand, de i-au tăiat şi i-au răsipit; luându-le tabăra, s'au întorsu înnapoi în ţara sa cu mult plian.

Iară Ian Zapolie, auzind în Ţara Leşască de răsipa oamenilor lui Ferdinand, de Pătru Vodă, mare bucurie avu şi îndată trimisă sol la Pătru Vodă, de-i mulţămi şi-l rugă să-i fie într'ağutor, să-ş poată dobândi crăiia sa.

Pătru Vodă iară au întrat în Ţara Unguriască, fiind apreg la prăzi, şi au dobândit dela Săcui cetatea Bistriţa. Ce nu o putu ţine îndelungu, având grijă de sultan Selim să nu-i vie bănat, ce au prădat şi o au lăsat pustie Săcuilor.

---

descălecat la Ioan Tarnovschie, cu mare nume şi cunoscut între toţi Leşii. Acesta dară Tarnovschie cu mare bucurie l-au priimit în casa sa oaspăţ pre craiul Ioan, înstreinat de ţara sa, cât cetatea cu totul i-au lăsat să-i fie de hrana şi de slujba lui Ioan Craiul, adăogându-i toate argintăţii ce ar fi trebuit la masa unui craiu.

Iară aicea în ţară, înţelegând Pătru Vodă Rareş de atâtea amestecături |
117v între craiul Ferdinand şi între craiul Ioan, ce să lucra în Ardeal, şi având grije ca să nu să aţâţe dintru acea turburare ce să făcuse în Ardeal, şi în ţara lui, au întrat cu o seamă de oaste de ţară în Ardeal şi fără veste au lovit pre oamenii lui Ferdinand, de i-au tăiat şi i-au răsipit, luundu-le tabăra, şi s'au întors cu mare plean în ţara sa.

Iară Ioan Craiul, aflându-se în Ţara Leşască, după ce i-au venit veste de prada şi răsipa oştilor lui Ferdinand făcută de Pătru Vodă, mare bucurie avu şi îndată prin solii săi mare mulţămită au trimis lui Pătru Vodă, rugându-l să-i fie întru ağutor, să-şi poată înturna crăiia sa.

De iznoavă Pătru Vodă, nu aşa jălind soartea cea rea a lui Ioan Craiul, cum fiind apreg şi aprinsu la prăzi, au întrat în Ţara Ungurească şi au luat dela Săcui cetatea Bistriţa, la marginile Ardealului. Ci nu o au putut ţinea îndelung, având grije de sultan Suleiman ca să nu-i vie vreun bănat, ci o au prădat de o au lăsat pustie Săcuilor.

Iară letopisățul țărăi scrie: că după soliia și pofta lui Ian Zapolii, au pornit Pătru Vodă cu oastea sa pe Grozea, vornicul cel mare, și pre Barbouschii Hatmanul, împrotiva oștilor, ce era a lui Ferdinand la Ardial,

---

Iară în anul dela zidirea lumii 7036, văzând Pătru Vodă mari amestecături 1528
în Țara Ungurească, pentru crăiia ungurească, ce trăgea unii în partea lui Ferdinand, că trimisese și cărțile sale la Sasii dela Ardeal, de-i trăsese în partea sa Ferdinand, care și cu o seamă de oștile sale trimisese Ferdinand Craiul pe Pătru Perenie și pre Valintin Toronschii asupra Ardealului, pentru să piarză nădejdea aceia despre partea lui Ioan Zapolie și acum sosise până la Brașov oștile lui Ferdinand și-și pusese tabăra în câmpii Barciului, de unde ar putea mai lesne a trage tot Ardealul în partea lui Ferdinand Craiului. Mare grije și spaimă să făcu în tot Ardealul.

Ci iată, de unde nu să nădăjduia de ağutor Ardelenii, Pătru Vodă Rareș, înțelegând acele turburări în Ardeal, având grije să nu să pogoare și asupra țărăi acele oști a lui Ferdinandu, au întrat cu oștile sale de țară pre doao poteci, împărțindu-și oastea în doao polcuri și trecând munții, au lovit pre oastea lui Ferdinand, când nicio grije despre Pătru Vodă nu avea, și le-au luat Ungurilor toată tabăra și cu mare izbândă s'au înturnat în țară la scaunul său, la Sučavă.

Și după ce s'au înturnat cu izbândă Pătru Vodă, au urzit mănăstirea | Pobrata, de o au zidit până în ğumătate. 118r

Acestea înțelegând Ioan Craiul, care fusese izgonit de Ferdinand în Țara Leșască, de izbânda lui Pătru Vodă ce au făcut în Țara Ardealului asupra oștilor lui Ferdinand, mare bucurie au avut și de iznoavă trimițând Ioan Craiul din Țara Leșască sol la Pătru Vodă cu mulțemită pentru ajutoriul lui asupra nepriiatenilor, l-au poftit să nu-i părăsească Pătru Vodă cu ağutoriul său, să-și poată răscumpăra crăiia ungurească.

Ci Pătru Vodă nu așea pentru folosul craiului Ioan, cum pentru folosul său, de iznoavă s'au râdicat cu oști și au întrat la Ardeal de au bătut și au dobândit Bistrița, cetate săcuiască, între hotarul Țărăi Moldovei și a Țărăi Ungurești, care cetate, având grije de sultan Suleiman, împăratul turcesc, nu o au stăpânit îndelung, ci prădându-o, o au lăsat pustie iar în mâna Săcuilor.

Ačastă poveste într'alt chip o scrie Urechie Vornicul, precum după soliia și pofta lui Ioan Craiul, au pornit Pătru Vodă asupra oștilor ce era împotriva lui Ioan Craiul la Ardeal, că i-au fost dăruit Ioan Craiul lui Pătru Vodă cetatea Bistrița, au pornit Pătru Vodă oștile sale pre Grozea, vornicul cel mare, și pre Barbovschii Hatmanul, pre mai credinčoșii boiarii săi, și i-au învățat, o seamă de oaste să treacă pre drumul Brașăvului, iar altă oaste, pe drumul Sučavei mai pre sus, de au întrat în Ardeal.

că dăruisă lui Pătru Vodă Ioan Zapolie cetatea Bistriţa. Şi au învăţat Pătru Vodă de au trecut o samă de oaste pe drumul Braşeului, iar o samă de oaste pe drumul Sucevii, mai pe sus, şi au întrat în Ardial. Iară Ungurii, simţindu-să a fi împresuraţi de vrăjmaşi, s'au gătit de războiu. Şi să loviră oştile den sus de Braşeu şi dând războiu bărbăteşte, cu multă vărsare de singe de îmbe părţile, rămasără Ungurii biruiţi de oastea lui Pătru Vodă, lăsându-ş toată tabăra, au dat dos a fugi; perit-au mulţi domni ungureşti într'acel războiu pe apa, anume Bârsa.

Iară după ača izbândă a oştilor lui Pătru Vodă asupra Ungurilor, oastea ce întrasă pe den sus, făcând mare pradă şi stricăciune în Ardial, s'au întorsu amândoaă oştile cu izbândă la domnu-său, Pătru Vodă.

După ačastă izbândă, ce făcu Pătru Vodă asupra Ungurilor ce era împrotiva lui, Ian Zapolii craiu să fie mai dăruit către cetatea Bistriţii, şi alte cetăţi lui Pătru Vodă. Pătru Vodă îndată au trimis oamenii săi, să ia supt stăpâniia sa acele cetăţi făgăduite. Ce Bistricenii n'au suferit
96r stăpâni | streini, ce şi dentru îndemnarea acestor cetăţi, cumu-i Braşeul şi altele den pregiur, să lepădară şi de Ian Zapolie craiu.

Iară Ungurii de sârg, simţindu-se a fi împresuraţi de vrăjmaşi, s'au gătit de război, că nu atâta grije avea Ungurii de oştile cele de sus, cum de cele de ğos ce le veniia asupră. Şi aşa strângându-se câţva domni din Ardeal, carii era gata să stea pentru volniciia şi moşiile sale să moară, adunându-se cu tunuri şi cu multe arme, s'au apropiiat din sus de Braşov oaste de oaste. Şi acolo dându-le războí de îmbe părţile cu mare vărsare de sânge, rămasără bieţii Unguri biruiţi de oastea lui Pătru Vodă şi lăsând şi Ungurii tabăra toată, au dat dos a fugi; picat-au mulţi domni ungureşti într'acel război la apa ce-i zic Bârsa.

Iară, după izbânda lui Pătru Vodă Rareş asupra Ungurilor, oastea ce întrasă pe din sus, făcând mare pradă şi stricăciune în Ardeal, s'au înturnat |
118v amândoao oştile din Ardeal cu izbândă în ţară la Pătru Vodă, domnu-său.

După ačastă izbândă ce au făcut Pătru Vodă asupra Ungurilor, ce era împotriva lui, Ioann Craiul să fie dăruit către cetatea Bistriţei, şi alte cetăţi lui Pătru Vodă. Pătru Vodă îndatăş au trimis oamenii săi, să ia supt stăpâniia sa acele cetăţi făgăduite. Ci Bistricenii nu s'au suferit cu stăpân strein, ci şi din îndemnarea altor cetăţi, cumu-i Braşăul şi alte de prin preğur, să lepăda şi de Ioan craiul.

3: au trecut în Ardial C. 5: războiu vitejeşte C. 10: pe dedesuptu C.

Acestea cunoscându-le Pătru Vodă, că nu numai pre dânsul, ce nice pre craiul lor nu priimăscu, s'au pornit însuș cu oastea sa asupra Bistricenilor, carii, fiind cuprinși și strânși de armele lui Pătru Vodă de toate părțile, de nevoe s'au închinat lui Pătru Vodă, priimindu ispravnic și deregători peste dânșii dela Pătru Vodă. Și luând Pătru Vodă multe daruri de acolo, s'au întorsu înnapoi la scaunul său, la Sučavă.

Războiul lui Pătru Vodă č'au avut cu Leșii la Pocutiia

Simețiia mai de multe ori orbește pre oamenii mari, precum aicea pe Pătru Vodă Rareș, că, simețindu-să de atâtea războae cu năroc ce făcusă în Ardial, socoti că și cu Leșii îi va sluji nărocul. Aflând cap de price, să nu zică Leșii că-i fără de cale, trimis-au sol la Jicmont Avgust, craiul leșăscu, de-l pofti să-i întoarcă moșiia moșilor săi, Pocutiia, č'au fostu vândută și zălojită de craii leșăști moșilor săi. Ce craiul nu socoti altă, fără cât că Pătru Vodă zădărește loc de price; ce niceun răspunsu solilor lui Pătru Vodă n'au dat, ce s'au întorsu, fără de ispravă. Iară, după ce-i viniră solii fără niceun răspunsu, s'au gătit cu oaste și au întrat Pătru Vodă în Pocutiia, de au prădat și au arsu sate și târguri: Colomâia,

---

Acestea cunoscându-le Pătru Vodă, care nu numai pe Pătru Vodă, ci nici pre craiul său că nu priimesc, s'au pornit singur cu sine cu toată oastea sa, cu mare aprindere de mânie asupra Bistricenilor, carii fiind cuprinși și strânși de armele lui Pătru Vodă de toate părțile, s'au închinat lui Pătru Vodă, priimind ispravnic cu deregătoriu pre dânșii dela Pătru Vodă. Și luund Pătru Vodă multe daruri de acolo, s'au întors la scaunul său, la Sučavă.

Semețiia mai de multe ori orbește pre oamenii cei mari, precum aici pe Pătru Vodă Rareș, că semețindu-se de atâtea războaie cu noroc ce au făcut în Ardeal, socoti că acelaș noroc îi va sluji și cu Leșii. Și așa, aflându-ș prilej și cap de price, să nu zică Leșii că-i fără cale, trimis-au solii săi la craiul leșesc Avgust Jicmont, de-l pofti ca să-i întoarcă moșiia moșilor săi, Pocutiia, care au fost vândută și zălojită de craii leșăști moșilor săi. Ci craiul nu socoti alt, fără cât că Pătru Vodă zădăraște loc de price; ci niciun răspuns solilor lui Pătru Vodă n'au dat, ci s'au întors fără ispravă. Iară, după ce veniră solii la Pătru Vodă nici cu un răspuns, gândi cu armele sale că va lua Pocutia și nimica zăbovind, au întrat cu oastea sa în Țara Pocutiei, de au prădat Pocutia și au ars sate și târguri: Colomâia,

Snetinul, Tismeniţa şi altele până la Halici şi cu acea pradă s'au întorsu Pătru Vodă înnapoi.

Înţălegând Avgust Jicmont, craiul leşăscu, de prada şi stricăciunea ce făcu Pătru Vodă în Ţara Pocutiei, îndată au trimis pre Ian Hrabii Tarnovschii, Hatmanul cel mare a crăiii leşăşti, cu oaste. Iară atunce pre ceriu s'au arătat stea cu coadă, ce-i zic cometa, în zi întâi a lui Avgust şi au stătut câtăva vreme.

Şi trecusă atunce 1200 Leşi Nistrul să scoaţă pre oamenii lui Pătru Vodă, ce-i lăsasă să ţie în Pocutiia oraşele şi să fie de apărare. Datu-
96v le-au război | în 12 locuri şi înglotindu-să Leşii, le-au căutat a lăsa Pocutiia Leşilor.

I-au fostu dat ştire mai nainte oamenii lui Pătru Vodă, ce era în Pocutiia, de vinirea Leşilor asupră-le, şi trimiţind Pătru Vodă 6000 de osteni, i-au lovit Tarnosvchii Hatmanul cu Leşii şi i-au răsipit aproape de târgşorul Gvozdeţul. Iară după acea izbândă, s'au înturnat Leşii înnapoi, neavând grije de Moldoveni deodată, că ari vini cu oaste.

Snetenul, Tismeniţa şi altele până la Haliciu şi împrejur şi cu acea pradă s'au întors Pătru Vodă înnapoi.

Oblicind de această pradă şi stricăciune ce au făcut Pătru Vodă în Pocutiia, Jicmont, craiul leşesc, îndată au pornit pre Ioan Hrabie Tarnovschii, hatmanul
119r cel mare | a crăiei, cu oşti.

Atunceş în zi 1 a lui Avgust, ce să prinde la noi Iulie 21, s'au arătat pre ceriu stea cu coadă, ce-i zic cometa, care au trăit câtăva vreme.

Şi până aceia, 1200 de Leşii trecuse Nistrul spre Pocutia ca să scoaţă pre oamenii lui Pătru Vodă, ce-i lăsase să ţie oraşăle şi să fie de apărare în doaosprăzece locuri. Şi au dat războì Leşii cu Moldovenii, ci dela o vreme înglotindu-se Leşii, le-au căutat Moldovenilor a lăsa Pocutia Leşilor.

Fost-au dat ştire mai înnainte la Pătru Vodă oamenii lui din Pocutia, de oastea leşască ce le vine asupră, şi pornind de sârg Pătru Vodă înainte 6000 de oameni, aproape de târgşorul ce-i zic Gvozdeţul, i-au lovit Tarnovschii Hatmanul cu Leşii şi i-au spart şi au rămas Gvozdeţul pe seama oamenilor leşăşti; după care izbândă a lui Tarnovschii Hatmanul, să începuse a să înturna înnapoi Leşii, nepurtând grije aşa curând, ca să aibă oaspeţ pe Pătru Vodă.

9: ce-i luasă C. 18: Hruleciu B şi B[1].

Ce, iată și Pătru Vodă, precum scriu cronicarii leșești, cu 20.000 de oaste cu tunuri, sosește. Luând veste Tarnovschii Hatmanul, au fostu întrat în grije Leșii; lăsându-și tunurile și tabăra, sfătuia să să ducă înnapoi la cetatea Haliciului. Ce nepriimindu ačasta Tarnovschie, au mersu la Obărtin și acolo așezindu tabăra, au făcut șanțuri împregiur și, sosind Pătru Vodă cu oaste, cu tunuri, i-au încungurat pre Leși, cât nu avea grije Pătru Vodă că va piiarde războiul cu Leșii, cum avea grije să nu-i scape den tabără. — Lunecoasă sintu lucrurile omenești în lumea ačasta. — Îmbla Moldovenii împregurul taberii leșești să amăgiască pre Leși să iasă den tabără la harțu, ce având Leșii loitre, să suia pe șanțuri și răniia pre mulți Moldoveni de a lui Pătru Vodă. Și începură Moldovenii a bate în tabăra leșască den pușci, ce puțină scădere făcea, că era grijită bine tabăra leșască. Dat-au și Leșii den pușci, cât depărtară pre Moldovenii ce năvăliia pe aproape și le căută a să da înnapoi. Eșit-au o samă de oaste leșască afară den tabără și să făcu un războiu mare, cu multă vărsare de singe de îmbe părțile, și înfrângând pre

---

Ci iată și Pătru Vodă — cum scriu cronicarii leșăști — cu 20.000 de oaste cu tunuri că sosește. Luund veste Tarnovschie Hatmanul, deodată au stătut Leșii în grije, lăsându-ș tunurile și tabăra, și sfătuia să să întoarcă înnapoi la cetatea Haliciului. Ci n'au priimit ačastă rușine Tarnovschie Hatmanul zicând, că încă nevăzând pre vrăjmașul său să dea dos, ci mai bine a muri cu cinste sau a izbândi. Și așa au întrat la Obărtin și acolo au așăzat tabăra, făcând șanțuri împrejurul taberii, și carăle împregurul taberii le-au umplut cu pământ, în loc de băști, și pe după cară au orânduit strileți cu sinețe. Iară după ce au grijit bine Leșii tabăra, iată și Pătru Vodă singur cu oastea sa să arăta Leșilor și s'au tăbărît împrejurul taberii leșăști, orânduind 50 de tunuri să bată nepărăsit în tabăra leșască. Nu avea grije așa Pătru Vodă că va piiarde războiul cu Leșii, cum avea grije să nu-i scape din tabără. Lunecoasă sânt lucrurile omenești în lumea ačasta. Și așa îndată, fiind într'armați Moldovenii, umbla prin prejurul taberii leșăști, ca să amăgească pre Leși, să-i scoață afară din tabără la harț, iară Leșii având și loitre, pe care suindu-se pe șanțuri, răniia pre mulți din oastea lui Pătru Vodă. | După aceia, începură oamenii lui Pătru Vodă a 119v
bate nepărăsit în tabără cu pușci, 5 časuri, ci puțină scădere făcea în Leși, că era bine grijiți și legați cu tabăra.

Iară și Leșii, având câteva tunuri pe care pușcariu mai mare era Ștascoschii, om meșter la îndreptatul pușcilor, au slobozit și ei pușcile în oamenii lui Pătru Vodă și au făcut mare gaură într'înșii, cât și osiile la pușcile lui Pătru Vodă le-au sfărâmat și au omorît pre un pușcaș al lui Pătru Vodă.

Moldoveni, n'au mai putut sta, ce au dat dos şi-ş lăsară tabăra cu totul în mâna Leşilor.

Iară pre urmă, Leşii ce au rămas de paza marginii la Pocutiia, nu să răbda, ce adesă întra în ţară de prăda. Iară şi oamenii lui Pătru Vodă, unde tâmpina pre Leşi, îi omorăia, cât puţini să întorcea cu mare scădere înnapoi. Aşijdirea gătindu-să 1000 de Leşi şi viniră să prade în 97r ţară; iară lovindu-i Moldovenii lui | Pătru Vodă pe Prut, la Tarasăuţi, puţini au hălăduit la ţara lor.

Şi aşa au căutat celor ce năvăliia la tabăra leşască, a să da înnapoi.

După aceia Tarnovschie scos-au o seamă de oaste afară din tabără. Moldovenii, văzând la poarta taberii leşăşti unde sta Balenschii şi Andrei Troianovschii, după carii şi alţi rohmistri, au dat acolo navală. Ci îndată Tarnovschii hatmanul, strigând asupra Leşilor să păşască asupra Moldovenilor, că înfrânsese Moldovenii pre Troianovschii cu oamenii săi, ci sărind şi Balinschii cu oamenii săi, l-au înfrânt şi pre acela Moldovenii, picând la acea năvală câţva Leşi; iară sărind şi alte polcuri leşăşti, de iznoavă s'au aţiţat războiul între Leşi şi între oamenii lui Pătru Vodă. Era din căpeteniile leşăşti: Neculae Slinavschii, Macii Vlodic şi alţii cu dânşii. Stătut-au un războiu tare între ei, cu multă vărsare de sânge de îmbe părţile, până de iznoavă Procop şi Alixandru, fraţii amăndoi tot de Sineuceşti, au năvălit den tabără din dos asupra oamenilor lui Pătru Vodă, dându-le ağutoriu Tarnovschii Hatmanul cu oaste proaspătă. 2 časuri acel războiu au stătut între dânşii, până singur Tarnovschii Hatmanul, cu toată oastea pedestră, s'au clătit din tabără asupra oamenilor lui Pătru Vodă şi au înfrânt pe oamenii lui Pătru Vodă, cât n'au mai putut sta, ci au purces în răsipă. Iară singur Pătru Vodă într'o movilă aştepta să vază sfârşitul războiului, care văzând pre ai'săi fugând, au dat dosul şi singur Pătru Vodă, lăsând toată tabăra în mâna Leşilor. 1000 de Moldoveni au căzut în robiia lui Tarnovschii, tunuri 50, fără alte sineţe mai mărunte le-au luat hatmanul, care le au trimis toate la Cracău. Cămăraşul Aşădlovului arunca bani pre uliţe de bucurie. |

120r Iar Tarnovschii, hatmanul leşăsc, după acea izbândă asupra lui Pătru Vodă, lăsând oastea la Pocutia, s'au dus de sărg la craiul. Iară Leşii cei rămaşi pentru paza marginii la Pocutia, nerăbdând a merge adese la pradă în ţară, pre carii oamenii lui Pătru Vodă îi strica, de le-au căutat Leşilor cu mare scădere a să întoarce înnapoi. Iară de iznoavă gătind o mie de Leşi să între în ţară să prade, iată fără veste i-au încunğurat cătăva seamă de oaste a lui Pătru Vodă, la locul ce să chiamă Tarasăuţii, şi aşa i-au lovit, cât puţini din Leşi au scăpat, că pre loc, cum scrie cronica leşească, mai bine de 200 au căzut morţi, fără ce au luat în robie vii.

Acestea înțălegând Ian, craiul ungurescu, de atâtea amestecături între Leși și între Moldoveni, trimis-au sol la Avgust Jicmontu, craiul leșăscu, ce mai mult n'au isprăvit, fără cât într'un an s'au așezat. — Scrie cronicariul leșăscu — că și un Ibraim Pașea să fie trimis la craiul leșăscu, cu poftă să întoarcă lui Pătru Vodă pușcele, care le-au fost luat Tarnovschii Hatmanul dela Pătru Vodă.

Îndelungându-să den zi în zi pacea între Leși și între Moldoveni, nu să răbdă oastea leșască, ce era la Pocutiia și mai la margine de straje, ce au întrat în țară de au prădat și au arsu Cernăuții și alte sate, până în Botășeani, neavând Moldovenii niceo grije despre Leși, fiind pace legată.

Văzindu atâta pagubă Pătru Vodă despre Leși, s'au gătit cu oaste și au întrat în Podoliia în luna lui Fevrar și au prădat și au arsu Cervoni și Iagolnița și Čarnocojinții, și, prinzind veste Leșii, s'au gătit rotmistrii, ce era de pază pre margine, și cu Sineuschii, Hatman Polni, și cu alți rotmistri cu oaste și au eșit înnaintea Moldovenilor la apa Siretiului; și dând războiu, au înfrânt Moldovenii pre Leșii și mulți

---

Acestea înțelegând Ioan, craiul ungurese, și văzând atâtea amestecături între Leși și între Moldoveni, trimis-au soli la Jicmont, craiul leșăsc, carii n'au putut isprăvi mai mult, fără cât într'un an s'au așăzat. Scrie cronicariul leșesc că și un Ibraim pașă să fie trimis la craiul leșăsc, cu poftă să întoarcă lui Pătru Vodă pușcile, care le-au fost luat Tarnovschii Hatmanul dela dânsul.

Îndelungându-se din zi în zi pacea între Leși și între Moldoveni, nu răbdă oastea leșască ce era la Pocutiia și mai la margine de strajă, ci au întrat în țară de au prădat și au ars Cernăuții și alte sate, până la Botoșani, neavând Moldovenii nicio grije despre Leși, fiind pace legată.

Văzând atâta pagubă Pătru Vodă despre Leși, au gătit oaste, fiind iarna la Fevruarie, au dat cuvânt să-ș potcovească caii pentru iarnă goală, ce era și ghețoasă, și deaca au întrat în Podolia Moldovenii, au ars Cervoni și Iaghelnițu și Čarnocojinți, de care pradă prinzând de veste Leșii, s'au gătit rohmistrii ce era puși pre margine, și cu dânșii Andrei Tecenschii și Nicolae Sineuschii hatmanul Polni și cu alți rohmistri cu oști și au eșit înnaintea Moldovenilor la apa Siretiului.

Scriu cronicarii leșăști să fie fost și Turci câțva între Moldoveni; datu-ș'au războí la apa Siretului; purta din dreapta hatmanul de câmpuri pre Leși

---

3: într'un an s'au așezat C. 21: și cu B și B[1].

au perit, mulţi s'au înnecat în Siretiu, pe mulţi au luat vii în robie. Prins-au şeasăzăci de şlehtici aleşi, precum scriu cronicarii leşăsti, iară periţi 800, de cei mai de ğos.

De vinirea lui sultan Suleiman împăratul turcescu asupra lui Pătru
1538 *Vodă Rareş şi de pribegiia lui în Ţara Unguriască în anul 7046*

Sultan Suleiman, înţălegând de atătea războae ce făcea Pătru Vodă, întâi prădând în Ţara Unguriască, apoi în Ţara Leşască, că şi craiul unguresc şi craiul leşăscu făcusă jalobă la sultan Suleiman de prăzile lui Pătru Vodă.

Nicolae Sineuschii, iară de-a-stânga Tecenschii, starostele Rohatinului, ci puţin au stătut Leşii la război, că îndată au purces Leşii în răsipă, cine încătro pu-
120v tea; mulţi | s'au înnecat în Siret, mulţi au încăput la robie vii. Prins-au 60 de şlehtici aleşi — scriu cronicarii leşăşti — iară 800 periţi de cei mai de ğos, căzut-au la acest război: Vinglinschii din Herbul Goţibii şi Pilijchii din Herbul Leleva, iară Vlodec Pravţici s'au prins viu de Moldoveni.

Când au venit sultan Suliiman împăratul turcesc asupra lui Pătru Vodă şi au prădat ţara

CAP XLII

Sultan Sulliiman, împăratul turcesc, văzând multe amestecături a lui Pătru Vodă, pentru care şi Jicmont craiul leşesc şi Ioan Zapolie, craiul unguresc, prin oamenii săi făcuse jalbă la Poartă asupra lui Pătru Vodă; care întrând în urechile lui Sultan Suliiman s'au scârbit rău pe Pătru Vodă, că craiul leşesc Jicmont, prin solul său Cretcovschie, au arătat Porţii prăzile făcute de Pătru Vodă la Pocutia şi alte prăzi la Podolia.

Sta tare solul leşesc asupra lui Pătru Vodă cu pâră, zicând şi ačasta: că de nu-l va râdica împăratul din ţară şi din domnie pe Pătru Vodă, îl vor scoate ei cu oaste, ne mai putând mai mult suferi răutăţile ce s'au escat între dânşii, că acum hatmanul leşesc Ioann Tarnovschii, din porunca lui Jicmont Avgust craiul al doilea, cu mare oaste trecuse Nistrul şi începuse a bate cetatea Hotinului, aşteptând şi pre craiul leşesc Avgust Jicmont, carele venise până la Liov, nu cu puţină putere. Ce scrie Stricovschie că ar fi dobândit cetatea, că şi lagumuri gătisă să pue supt cetate. Ci oblicind Pătru Vodă, au trimis de grabă la Tarnovschie Hatmanul cu mare poftă, de au lăsat cetatea Tarnovschie.

3: iară periţi au fostu C. 5: anul 7000 C.

Așijdirea era pâră asupra lui Pătru Vodă de neguțitorii turci, ce ‘recea cu negoțu dela Crâm pren Moldova în sus, că-i jecuiaște Pătru Vodă și-i omoară cu oamenii | săi. Și acele pușci, ce le-au luat Jicmont, 97v
craiul leșăscu, dela Pătru Vodă, le-au fostu luat Pătru Vodă dela Perenie și dela Maelat, hatmanii lui Ferdinand, împăratului nemțăscu, dela Ardial. De aceste jalobe a doi crai, fiind ațițat cu mânie sultan Suleiman, că și dela țară mersesă jalobă asupra lui Pătru Vodă, îndată au poroncit oștilor sale să să grijască; deodată au trimis poroncă și la Tătară, că avea și grije sultan Suleiman despre Leși, să nu aibă mai mare gâlčavă pentru țară.

Și așea, tot pe o vreme, când încă Tarnovschii, hatmanul leșăscu, era supt Hotin cu oaste leșască să dobândiască cetatea Hotinul, învrăjbiți fiind Leșii cu Pătru Vodă, cum s'au scris mai sus, pornitu-s'au sultan Suleiman cu oaste însuș cu sine, și Tătarăi pe de altă parte au întrat în țară, arzind și robind. Iară biiații boiari, înțălegând de prada Tătarălor și de împărăție că au sosit la Dunăre, să svătuia și cerca unul cu altu ce să vor face, să poată hălădui de atâtea nevoi și primejdii, ce s'au strânsu asupra lor și asupra țărăi.

Iară și Ioan Zapolie, craiul unguresc, au făcut iară jalbă asupra lui Pătru Vodă la Suliiman, împăratul turcesc, precum i-au prădat și i-au răsipit cetatea Prejmăului și cum i-au luat cetatea Bistrița și cătră acestea și de moartea lui Grit și altora câțva polcovnici, omorîți de Pătru Vodă.

Așijderea era și acastă pâră asupra | lui Pătru Vodă, cum neguțătorii tur- 121r
cești ce merge cu sculele sale dela Crâm prin Moldova în sus, îi jăcuiaște Pătru Vodă cu oamenii ce are însemnați și puși pe acea treabă, de țin drumurile neguțătorilor de-i jăcuesc și-i omoară. Și acele pușci, ce le-au luat Jicmont, craiul leșesc, dela Pătru Vodă, le-au fost luat Pătru Vodă dela Perenie și dela Ștefan Măelat, hatmanii lui Ferdinand, împăratului nemțesc, dela Ardeal.

La aceste jalbe a doi crai, fiind ațâțat de mânie sultanul, care înțelesese și de tirăniile ce începuse Pătru Vodă a face cu lăcuitorii țărăi, că și din țară mersese pe taină jalbă asupra lui Pătru Vodă, de sârg au dat poruncă oștilor sale să se grijască; deodată au trimis poruncă și la Tătari, că avea grije și sultan Suleiman, împăratul turcesc, despre Leși, să nu aibă mai mare gâlčavă pentru țară.

Și așa tot pe o vreme, când încă Tarnovschii, hatmanul leșesc, tot supt Hotin să afla, pornitu-s'au sultan Suleiman singur cu oastea sa și pe de altă parte și Tătarăi și au întrat în țară de ardea și robia. Iară bieții boiari, înțelegând de prada Tătarălor și cum că au sosit și împăratul la Dunăre, să sfătuia și cerca unul dela altul sfat, ce vor face, că să poată hălădui de atâtea nevoi și primejdii, ce s'au strâns asupra lor și asupra țărăi.

Iară, după ce au vinit acestea toate la urechile lui Pătru Vodă, și mai vârtos Hârea Chelariul spuindu-i cum și țara să vorovăscu să-l părăsască, multă scârbă au întrat în inema lui, că, încătro vrea întoarce oaste mai întâi, nu putea cunoaște, că Leșii era supt cetatea Hotinului cu tărie, puterea Turcului mare, mulțimea Tătarălor neoprită, cești din lontru slabi și să urîsă tuturor cu Pătru Vodă, plini de vicleșuguri. Ce s'au ales den toate cu ai săi svetnici, ca să agiungă la Ian Zapolii, craiul unguresc, să-i împace și să întoarcă oastea asupra Tătarălor, socotind că de va putea birui pre Tatară, iară pre Turcu pre lesne îl va împăca. Ce cu greu iaste a să trece sorocul lui Dumnăzău; că măcar că cu Leșii îi împăcasă pe Pătru Vodă, craiul unguresc, iară oastea
98r turčască cu singur sultan Suleiman trecea Dunărea și | Tătarăi ca un pohoiu, de grabă, acoperisă țara.

Ce Pătru Vodă, cu toate acestea, fiind în grijă, iară mai tare să temea să nu-l prinză boiarii și să-l dea pre mâna lui sultan Suleiman, pornitu-ș'au doamna spre munți înnainte; părăsit de toți s'au dat și el la munte. Ce și acolo, neputându-să amistui, aflând cale deșchisă pe în târgu pe în Piatră, au trecut și pre lângă mănăstirea Bistriței; în munte diasupra mănăstirii, s'au lăsat ca să să poată odihni, iară îndată văzu

---

Iară, după ce i-au venit acestea toate la urechile lui Pătru Vodă, și mai vârtos Hârea Chelariul spuindu-i cum și țara să vorovăsc să-l părăsească, multă scârbă au întrat la inima lui, că încotro vrea întorce oastea mai nainte, nu putea cunoaște: că Leșii venise supt cetatea Hotinului cu tărie, puterea Turcului mare, mulțimea Tătarălor neoprită, cești din lăuntru slabi și să urîse tuturor cu Pătru Vodă, plini de vicleșuguri. Ce s'au ales din toate cu ai săi sfetnici, ca să ajungă la Ioan Zapolie, craiul unguresc, să-i împace și să întoarcă oastea asupra Tătarălor, socotind că de va putea birui pre Tătari, iar pre Turc pre lesne îl va împăca. Ci cu greu iaste a să trece sorocul lui Dumnezeu; că măcar că cu Avgust, craiul leșesc, împăcase pe Pătru Vodă Ioan Zapolie, craiul unguresc, iară oastea turčască cu singur sul-
121v tan Suliiman trecea Dunărea | și Tătarăi ca un pohoiu, de grabă, acoperise țara.

Ci Pătru Vodă, cu acestea cu toate având mai mare grije, să nu-l prinză boiarii să-l dea pre mâna sultanului, pornindu-și doamna și coconii spre munți înnainte, părăsit de toți, s'au dat spre munte. Ci și de acolo, neputându-se amistui, aflând cale deșchisă prin târg, prin Piatră, pre lângă mănăstirea Bistriții, desupra mănăstirii, în munte, s'au lăsat ca să poată odihni; au văzut

---

21: cu și țara B.

pre ciia ce-l goniia, unde încunğurară mănăstirea de toate părțile ca un roiu. Ce, cunoscând acestea Pătru Vodă, au încălecat de sirgu pre cal și singur au fugit să hălăduiască. Au nemerit la un săhastru duhovnic, unde iaste acmu mânăstirea Besăricanii, și i-au arătat calea spre Țara Unguriască. Și întrând în munte, departe rătăcit, fără drum, fără povoață, au întrat în strâmtori ca acelea, de nu era a mai merge nice călare, nice pedestru și i-au căutat a-ș lăsa calul. Și au purces pedestru, în șeasă zile, rătăcind pren munți, flămând și trudit, au agiunsu într'un pârâu, ce cură spre Țara Unguriască spre Săcui, și eșind pe pârâul acela, au nemerit la niște păscari, carii, dacă i-au luat sama, cu drag l-au priimit. Iară Pătru Vodă să spărie și foarte să temu de acei păscari, iară ei cu ğurământ s'au ğurat înnainte-i, cum îi vor fi cu dreptate și nemic să nu să tiamă; și acolo au dat Pătru Vodă păscarilor galbeni de aur 70. Dacă au văzut păscarii galbenii, și mai bine l-au priimit și l-au dus la otacul lor, de l-au ospătat cu ospățu păscărescu Iară dacă au însărat, l-au îmbrăcat în haine proaste și cu comănac în cap și l-au scos în Ardial. Și fiind oaste unguriască de strajă, la margine, i-au întrebat: ce oameni sântu ? Ei au zis: «Sintem păscari», și așea au trecut prin strajea unguriască și nime n'au cunoscut pe Pătru Vodă.

---

ca un roiu de toate părțile încunğurând mănăstirea, ca să-l poată prinde. Ci cunoscând acestea Pătru Vodă, au încălecat de sârg pre cal și singur au fugit să hălăduiască și întrând în munte departe, fără drum, fără povață, au ajuns la strâmtoare ca aceia, de nu era nice de cal, nici de pedestru, unde i-au căutat a lăsa calul. Și așa pedestru, în șase zile rătăcind prin munți, flămând și trudit, au nemerit într'un pârâu, ce cură spre Săcui, și eșind pre pârâu, au dat de niște păscari, carii deaca i-au luat seama, cu dragoste l-au priimit. Iară Pătru Vodă înfricoșându-se de acei păscari, s'au spăriat, iar păscarii cu jurământ s'au jurat înnaintea lui, cum îi vor fi cu dreptate și nimic să nu să teamă; și acolo au dat Pătru Vodă păscarilor galbeni de aur șaptezeci. Deaca au văzut păscarii galbenii, cu bucurie l-au priimit și l-au dus la olatul lor, de l-au ospătat. Iară deaca au înserat, l-au îmbrăcat în haine proaste și cu comănac în cap și l-au scos în Ardeal. Și trecând păscarii pe Pătru Vodă la Ardeal, fiind oaste tocmită de straje ungurească, la margine, iară întrebând pre oameni: ce oameni sânt, ei au zis: «sântem păscari,» și așa au trecut prin straja ungurească și niminea n'au cunoscut pe Pătru Vodă.

Şi l-au dus la casa unui boiariu ungur, priiaten de mai nainte lui 98v Pătru Vodă, | ce neaflând pre acel boiarin acasă, fără numai pre ğupâniasa lui, și i-au spus păscarii pe taină de Pătru Vodă; și înțălegând ia de Pătru Vodă, l-au priimit cu cinste la casa ei și-i găti ospăț. Acolo să tâmplă vinit și o slugă, crezută a lui Pătru Vodă, nemerit la acel sat și el dentru acea răsipă, ce să tâmplasă domnu-său, lui Pătru Vodă, și știindu că Pătru Vodă întrasă în munți, cum s'au pomenit, și dacă înțăliasă de păscarii aciia, că au vinit den munte, el au mărsu să-i întrebe, doar ar ști ceva de domnu-său, și dacă-i văzu, îndată au cunoscut pe domnu-său, pe Pătru Vodă, și-i căzu la pičoare de i să închină și-i sărută pičoarele. Iară Pătru Vodă, văzind pre credinčoasă slugă a sa, mult s'au bucurat și s'au mângâiat și multe cuvinte au vorovit cu dânsul și îmblânzindu-i-să inema, au adormit puținel. Nice zăbavă multă făcând, ce până a odihni Pătru Vodă, iară acea ğupâniasă au gătit un liagăn cu șeasă cai și cu doisprăzece voinici într'armați și dacă l-au deșteptat, au șezut în liagăn numai cu aprodul, sluga sa, și au mersu prin locuri can fără drum, până au sosit la casa altui boiariu ungur și acela priiaten lui Pătru Vodă, și dacă l-au văzut, cu bucurie l-au priimit și l-au ospătat și îndată i-au gătit liagăn cu șeasă cai. Că vreme

---

De acii păscarii l-au dus pe Pătru Vodă la casa unui boiar ungur, fiindu-i de mai înnainte priiaten, ci, neaflând pre acel boiar acasă, fără numai pre jupâneasa lui, i-au spus păscarii pe taină de Pătru Vodă; și înțelegând ia că iaste Pătru Vodă, cu de toate l-au priimit la casa ei şi i-au făcut ospăț. Şi un voinic oarecare, ce fusese aprod la Pătru Vodă, întâmplându-se într'acel sat, fiind scăpat şi el dintru acele răutăți, îi spuseră lui de păscarii aceia ce venise din munte şi ştiind el că Pătru vodă au întrat în munți şi nimic de dânsul nu să ştie şi cugetând întru inima sa, ca doară va putea şti ceva de domnu-său | 122r au mers la păscari ca să poată înțelege ceva, vreun cuvânt dintru dânșii, şi deaca au văzut, îndată au cunoscut pre domnu-său, Petru Vodă, şi au căzut de i-au sărutat pičoarele. Văzând Pătru Vodă pre credinčoasă slugă a sa, mult s'au bucurat şi s'au mângâiat şi multe cuvinte au lăsat către dânsul şi îmblânzându-i-să inima, au adormit puțintel. Zăbavă multă n'au făcut, până a odihni Pătru Vodă, iar acea jupâneasă au gătit leagăn cu cai şi cu doisprăzece voinici înarmați şi, deaca l-au deşteptat, au şăzut în leagăn cu aprodul şi au mers pre locuri fără de drum, până au sosit la casa altui boiar unguresc şi acela priiaten lui Pătru Vodă, carele deaca l-au văzut, cu dragoste l-au priimit şi l-au ospătat şi îndată i-au gătit leagăn cu 6 cai, că loc

de zăbavă nu era, că den urmă prinsesă veste oștenii unguri, ce era de strajă, cum au trecut Pătru Vodă pentre dânșii și nu l-au cunoscut și de acolo s'au fostu pornit după dânsul a-l cerca, să-l agiungă. Ce Dumnăzău, otcârmuitoriul tuturor celor ce-l roagă cu credință, au acoperit pe Pătru Vodă și i-au deșchis calea de au sosit mai curund la cetatea Ciceul, Septemvrie 28, simbătă, în răsărita soarelui, au întrat în cetate și au închis porțile. Iară ciia ce-l goniia pre urmă, văzind că au hălăduit Pătru Vodă la cetate, ei s'au întorsu înnapoi.

Atunce multă plângere și tânguire era de doamna Elena și de fiii săi, Ilie și Ștefan, și de fiică-sa, Roxanda, și de toți ai casăi lor, | pentru multă 99r
scârbă și nevoe ce le vinisă asupră, știind den câtă cinste și mărire au căzut la atâta pediapsă. Iară Pătru Vodă au întrat în beserică și s'au închinat, mulțămind lui Dumnăzău, că l-au izbăvit den mănule vrăjmașilor săi.

Cetatea Ciceul, în Țara Unguriască, era dată de Matiiaș, craiul ungurescu, lui Ștefan Vodă Bătrânul, după ce să împăcasă amândoi, cum s'au scris mai sus la rândul său, și era slobodă acea cetate de craii ungurești, domnilor den Moldova, să-ș ție acolo averea cu oamenii lor.

Iară Ian Zapolii, craiul ungurescu, înțălegând de clătirea lui sultan Suleiman spre Moldova, asupra lui Pătru Vodă, având grijă de vicleșugurile

---

de zăbavă nu era, că din urmă prinsese veste oastea dela straja ungurească, că au trecut Pătru Vodă pentre dânșii și nu l-au cunoscut și de acolo s'au pornit după dânsul a cerca să-l poată prinde undeva. Ci Dumnezeu cela ce e otcârmuitoriu a tuturor celor ce i să roagă cu credință, au acoperit pe Pătru Vodă și i-au dat cale deșchisă și mergând cu nevoință au sosit la Ciceu și sâmbătă în răsărita soarelui, Septemvrie 20, au întrat Pătru Vodă în cetatea Ciceul și au închis porțile. Iar ceia ce-l goniia din urmă, văzând că au hălăduit Pătru Vodă dinnaintea lor, s'au întors înnapoi.

Acolo multă plângere era și tânguire de doamnă-sa Elena și de fiii săi, Iliiaș și Ștefan, și de fiică-sa Roxanda și de alți căsași, pentru multă scârbă și nevoe ce le venisă asupră, știindu-să din câtă mărire au căzut la atâta pedeapsă. Decii Pătru Vodă au întrat în biserică de s'au închinat lui Dumnezeu și au mulțemit că l-au izbăvit din mâinile vrăjmașilor.

Acea cetate Ciceul, o au fost dat Mateiaș, craiul unguresc, lui Ștefan Vodă celui Bun, după ce s'au fost împăcat, și era ačasta cetate slobodă de craii ungurești, să ținea supt porunca domnilor de Moldova.

Iară, înțelegând și Ioan Zapolie, craiul unguresc, de clătirea lui sultan Suliiman, împăratul turcesc, asupra lui Pătru Vodă, având grije de vicleșugurile

păgâneşti, că, dacă va supune de tot Ţara Moldovii, să nu între păgânul şi la Ardial, să supue şi Ţara Unguriască, fiind megiiaşi, măcar că era legaţi cu mare prieteşug Ian Zapolii, craiul unguresc, cu sultan Suleiman; ce niceodată creştinilor drag păgânul n'au fostu! Cerşut-au ağutor craiul unguresc dela Ferdinand, împăratul nemţăscu, după aşezată pace ce era între dânşii, să să'ağutoriască unul cu alt la vreme de triabă, să-i trimiţă oşti mai de grabă. Iară şi el, strângându-şi oştile ungureşti, va priveghea ca la loc bun să-ş ispitească nărocul cu oştile şi cu singur sultan Suleiman. Şi trimiţind împăratul nemţăsc oastea sa, ca la opt mii, pre la Varadin, la începutul seceruşului, şi de acolo au mersu la Ardial. Iară, cum putea Ian Zapolii, craiul ungurescu, siliia să fie pre taină acea pornire de oaste, să nu oblicască sultan Suleiman, având mare prieteşug cu dânsul.

Prădând şi stropşind Turcii cu sultan Suleiman Ţara Moldovii, era ţara bejenită la munţi; strânsu-s'au vlădicii şi boiarii ţărăi la sat, la Badeuţi, den sus de Sučavă, şi sfătuindu-să cu toţii ce vor face de acea nevoe ce le vinisă asupră-le şi-au ales cu sfatul de au trimis sol dentre dânşii

---

păgâneşti, îndată au repezit la Ferdinand, împăratul nemţesc, făcându-i
122v ştire de sfatul lui Suleiman, carele | măcar că ar trage cu oştile sale la Moldova iar avea grije, că, de va supune de tot Ţara Moldovei, să nu între păgânul şi în Ardeal şi în Ţara Ungurească, fiind vecini, ca să le supue. Cerea ajutoriu Craiul unguresc Ioan, dela Ferdinand împăratul, după aşăzate legături ce era între craiul unguresc într'acea vreme cu Ferdinand, împăratul nemţesc, să se ağutorească unul pre altul, să-i trimiţă împăratul Ferdinand oşti mai în grabă. Şi craiul unguresc încă, strângându-şi oştile sale ungureşti, va priveghiia ca la loc bun să-şi ispitească norocul cu oştile şi cu singur sultan Suleiman. Niciodată creştinilor drag păgânul n'au fost! Făcut-au de sârg răspuns Ferdinand împăratul lui Ioan, craiul unguresc, cum va sârgui la începutul secerişului să să afle toate oştile cele împărăteşti şi cele nemţeşti la craiul Ioan. Şi aşa la vremea cea însemnată, s'au strânsu oştile la Varadin şi de acolo au purces la Ardeal ca la 90000 de oşteni. Iară cum putea siliia şi Ioan Zapolie, craiul unguresc, să fie pe taină acea pornire de oaste asupra lui Suleiman, căci avea mare prieteşug Ioan, craiul unguresc, cu sultan Suleiman, împăratul turecsc, cum s'au arătat mai sus, ca să nu oblicască sultan Suliiman împăratul.

Prădând şi stropşind sultan Suleiman Ţara Moldovei şi fiind ţara băjănită spre munţi, s'au strâns vlădicii şi boiarii ţărăi la sat, la Badeuţi, de s'au sfătuit cu toţii ce vor face de acea nevoe ce le venisă asupră şi au ales cu sfatul, ca să trimiţă soli

---

29: Aradin B.

la împărăţie, cu mare rugăminte şi plângere să-i iarte; anume au trimis pe Trifan Čolpan | la sultan Suleiman, în Sučavă, şi ş'au cerşut domnu. Văzindu împăratul rugămintea lor, s'au milostivit şi i-au ertat şi au trimis la dânşii pre un agă al său de credinţă, de i-au chemat pre toţi la sine, în Sučavă. Iară ei cu multă frică au mărsu şi au căzut la pičoarele împăratului şi priimindu-i ca pe nişte robi ai săi. Apoi ş'au ales domnu pe Ştefan Vodă, fičorul lui Alexandru Vodă, ce era de mai nainte izgonit de Pătru Vodă, şi acolo la Sučavă, împăratul au legat bir pre an să-i dea ţara câte zece mii galbeni de aur; iară alte vistere, ce n'au fostu apucat să le râdice Pătru Vodă cu sine, toate le-au luat atunce împărăţiia şi întorcându-să împărăţiia den Sučavă, l-au petrecut Ştefan Vodă până la Dunăre. 99v

Înţălegând sultan Suleiman, după č'au trecut Dunărea, că Ian Zapolii, craiul Ardialului, cu oştile sale şi cu oştile lui Ferdinand, împăratului nemţăscu, au apucat poticile munţilor, ca, de-ar vrea el cu Turcii să între în Ardial, să nu-l lasă, şi cum iaste gata să să bată cu dânsul, de acea veste păgânul gemând şi scârşnind în dinţi, aprinsu de mânie, au trimis čauş la Ian, craiul ungurescu, zicându-i, că au

---

la împăratul cu mare rugăminte şi plângere să-i iarte. Şi aşa au ales dintre dânşii de au trimis sol pe Trifan Čolpan, în Sučavă la împăratul, de-l rugară de pace şi-ş cerşură domnu. Văzând împăratul rugămintea lor, s'au milostivit şi i-au ertat şi au trimis la dânşii pre un agă al său, om de credinţă, de i-au chiemat pre toţi la împăratul, în Sučavă; carii cu mare frică au mers şi au căzut la pičoarele împăratului, pre carii i-au priimit împăratul cu bine, ca pre nişte robi ai săi. Mai apoi ş'au ales domn pre Ştefan Vodă, fečorul lui Alexandru Vodă, care era mai denainte izgonit de Pătru Vodă, şi acolo la Sučavă fiind împăratul, au legat bir 10.000 ughi de aur să dea pe an ţara la împărăţie; iar alte vistere, ce n'au fost apucat Pătru Vodă să le scoaţă cu sine la Ardeal, le-au luat toate împăratul, | sultan Suleiman, şi aşa s'au pornit înnapoi împăratul, sultan Suleiman, petrecându-l şi Ştefan Vodă până la Dunăre. 123r

Iară, după ce au trecut Dunărea sultan Suleiman, luund veste precum Ioan, craiul unguresc, cu oştile sale şi cu oştile lui Ferdinand, împăratului nemţesc, au apucat căile munţilor, ca, de-ar vrea împăratul, sultan Suleiman, să între în Ardeal cu oştile sale, să nu-l lasă, şi cum că iaste gata să să bată cu dânsul, de acea veste gemând şi scârşnind în dinţi împăratul, sultan Suleiman, aprinzându-se cu mare mânie, au trimiş čauşi la Ioan, craiul unguresc, zicându-i că au

uitat de binefacerea lui şi făcându-l nemulţămitoriu, să-i spue că curund va face de-ş va piiarde crăiia şi să va căi.

Răspuns-au Ian, craiul unguresc, Turcului cu multă plecare, cum el acea gătire de oşti nu împrotiva împărăţiei au făcut, pre carele l-au cunoscut apărătoriu vieţii sale şi cinstii sale, ce împrotiva vrăjmaşului său, lui Pătru Vodă, carele fiind suptu poronca crailor ungureşti, au făcut de multe ori prăzi în Ardial, pre carele acmu îl are închis în cetate Ciceul şi în scurtă vreme, îl va avea în mănule sale. Iar împăratul niceun bănat să nu aibă şi niceo îndoire de prieteşugul č'au legat cu dânsul, iproci.

Iară Pătru Vodă, fiind silit în cetate, în Ciceu, în mare închisoare, să temea şi de oamenii săi ce-i avea de apărat cetatea, ca să nu-l dea în
100r mânule Ungurilor. Iară nice să îndoia de tot cu mila lui | Ian Zapolii,
craiul unguresc, ce de bună voe eşind den cetate, au căzut cu rugăminte la craiul să-i lasă cetatea Ciceul pentru traiul său cu casa sa, rugându-să să-i iarte greşelele cele de mai nainte greşite de dânsul, arătând craiului cum şi el, măcar că iaste craiu, iară fiind om, iaste supus primejdiilor şi vremilor împrotivnice aceştii lumi, iproci.

---

uitat de binefacerea lui şi făcându-l nemulţemitoriu, să-i spue că curând îl va face de-ş va piiarde crăiia şi să va căi.

La acestea a lui sultan Suliiman, au răspuns craiul Ioan Zapolie solilor lui sultan Suliiman cu multă smerenie, cum el nu împotriva împăratului, pre carele l-au cunoscut apărătoriu vieţii sale şi cinstei sale au făcut acea gătire de oşti, ci împotriva nepriiatenului său, lui Pătru Vodă, carele, fiind supt porunca crailor ungureşti, au făcut în câteva rânduri prăzi în Ardeal, pre care acum îl are închis în cetatea Ciceului, pre carele în scurtă vreme îl va avea în mâinile sale. Iară împăratul Suliiman să nu aibă nicio îndoire de prieteşugul ce au legat cu dânsul, iproci.

Iară Pătru Vodă, fiind silit în mare închisoare în Ciceu, să temea şi de oamenii săi, pre carii avea de aproape în cetate cu sine, ca să nu-l dea în mâinile Ungurilor. Iar nici să îndoia de tot cu mila lui Ioan, craiul unguresc, ci de bună voe eşind din cetate, au căzut la rugămintea craiului Ioan, ca să-i lasă cetatea Ciceului pentru traiul său şi a casei sale, rugându-se să-i iarte cele mai de nainte greşite de dânsul craiului, arătând craiului Pătru Vodă cum şi el măcar că e craiu, iară fiind om, iaste supus primejdiilor şi vremilor împrotivnice a lumii aceştiia, şi că va fi cunoscut şi craiul de multe ori mutările şi nestările lumii aceştiia.

Făcutu-ş'au pace Pătru Vodă dela craiul unguresc și l-au rugat de i-au dat voe să să cerce la Poartă, să-ş poată tocmi lucrurile despre împărăţie. Şi dându-i voe și slobozănie, agiuns-au Pătru Vodă pre la priiatinii săi la Poartă, trimiţind Pătru Vodă daruri viziriului și altor agi împărătești.

Făcutu-ş'au Pătru Vodă pace despre craiul unguresc, după care l-au rugat
Pătru Vodă de i-au dat voe să ajungă la Poartă, pentru să-ş tocmească lucrurile
despre împărăție, cu care voe i-au dat slobozenie și craiul; singur au ajuns
pe | la priiatenii săi la Țarigrad, trimițând Pătru Vodă daruri veziriului și 123v
altor agi împărătești.

Pentru acest capitol N. Costin a copiat și tradus din autorii: Grigore Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 95—105; Cromer, *o. c.*, p. 604, 605, 607; Isthuanffius, *l. c.*, p. 96, 145 și 146 și Bielschi, p. 563 tradus în Rev. Cercetări istorice, p. 137.

Domniia lui Ştefan Vodă

CAP XXIV

Iară Ştefan Vodă, aicea în ţară, înţălegând că au căzut Pătru Vodă pre mânule craiului ungurescu, nezăbăvind vreme, au răpezit la Poartă, făcând ştire şi rugându-să pen priiatini vizirului, să poroncască împărăţiia la craiul ungurescu, să-i trimiţă legat pe Pătru Vodă. Ce Pătru Vodă îş aşezasă lucrurile de cătră împărăţie, de-l chema să margă la Poartă.

Şi mergând Pătru Vodă la Ţarigrad, s'au aşezat la Galata, care cetate iaste făcută de Itali şi de un niam ce să zic Liguri, şi să numeşte la istorii Pera; acolo cură Boazul între Pera, adecă Gălata, şi între Ţarigrad.

Ştefan Vodă, aicea întru nenorocita ţară, multe şi grele dabile strângea dela biiaţii lăcuitori; şi dela o vreme s'au arătat mare vărsătoriu de singe, că fie pentru ce mică greşală poronciia de omorăia şi încă de multe ori la masă chemând pre mulţi, cu mâna sa îi omorăia.

Iară Ştefan Vodă, aicea în ţară, oblicind de Pătru Vodă cum au căzut pre mâinile craiului Ioan Zapolie, nezăbovind vreme, au repezit la Poartă, făcând ştire şi rugându-se prin priiateni veziriului, ca să poruncască împărăţiia la craiul Ioan să-l trimiţă legat la Ştefan Vodă. Ci Pătru Vodă îşi aşezase lucrurile despre împărăţie de-l chiema la Poartă.

Şi mergând la Ţarigrad Pătru Vodă Rareş, s'au aşăzat la Galata, care cetate iaste făcută de Itali şi de un neam ce-i zic Liguri şi să numeşte la historii Pera, curând Boazul între Pera, adecă Galata, şi între Ţarigrad.

Iar Ştefan Vodă aicea în ţară mari şi grele nevoi cu dările făcea bieţilor lăcuitori; şi dela o vreme s'au arătat mare vărsătoriu de sânge, că fie pentru ce mică greşală poronciia de omorîia; şi încă de multe ori la masă chemând, pre mulţi cu mâna sa îi omorîia.

Ioan Zapolii, craiul unguresc, când au trimis jalobă la împăratul turcesc pentru Pătru Vodă Rareş, cum s'au pomenit mai sus, jeluitu-s'au şi pentru moartea lui Grit, de carele ne trage rândul să pomenim aicea. |

După ce au murit Ian Bamfi, ce era voevod Ardialului în zilele 100v lui Ian Zapolii, craiului unguresc, au stătut Grit otcârmuitoriu şi namesnic crăiei ungureşti, însă la ačasta deregătorie a lui Grit, câţva boiari ungureşti n'au vrut să priimască. Ce stând şi Laschi Liavul, care pe atunce era în mare cinste la craiul Ian Zapolie, şi cu Verbeţie în partea lui Grit, i-au isprăvit deregătoriia ačasta dela craiul şi i-au făcut şi ispisoc craiul, poroncind să iscăliască şi boiarii Ţărăi Ungureşti. Ce n'au vrut boiarii, nice au priimit să iscăliască pentru mare ură ce avea pe acel Grit.

Acesta era om şi trufaş, şi pentru limba turčască era cunoscut la împărăţiia Turcului; pe carele îl trimisese Ian Zapolii craiul la Poartă, după

De vreme ce am pomenit de Grit, pentru a căruia moarte au fost pârît Ioann, craiul unguresc, la împăratul sultan Suliiman pe Pătru Vodă, am socotit să punem de dânsul, adecă de Grit, oarece aicea la acest rând.

După ce au murit Ioan Bamfie Lindva, care era voevod Ardealului în vremea lui Ioan Zapolie, craiul unguresc, au stătut otcârmuitoriu şi namesnic crăiei ungureşti, însă la ačasta diregătorie a lui Grit, câţva boiari ungureşti n'au vrut să priimească ačastă diregătorie. Ci stând şi Laschi Leahul, care era pre acea vreme în mare cinste la Ioan Zapolie, craiul unguresc, cu Verbeţie în partea lui Grit, au isprăvit acea diregătorie de otcârmuitoriu şi namesnic crăiei ungureşti dela Ioan Zapolie, craiul unguresc, şi au poruncit de au făcut şi hatşerif lui Grit craiul să-l cinstească în ivală, poruncind să iscălească şi boiarii Ţărăi Ungureşti. Ci n'au vrut să iscălească, nici priimiia boiarii acea diregătorie a lui Grit, cumu-i Ioan Telie, ispravnic Belgradului, carii în Ardeal Stanislav Valarie, diregătoriul Belgradului sârbesc, şi Ţibac, episcopul Varodinului şi alţii, între carii şi Nadasdie, aceştea n'au priimit deregătoriia lui Grit şi nici au iscălit, pentru ce mare ură avea Grit pre aceştea ce s'au pomenit mai sus.

Acest Grit era om şi trufaş, şi pentru limba şi turcască era cunoscut lui sultan Suliiman, împăratul | turcesc, şi lui Ibraim Paşa, veziriul pre acea vreme, 124r pre care îl trimisese Ioan, craiul unguresc, după

12: să iscăliască şi boiarii Ţărăi Ungureşti C. 23: Veubeţie B şi B^1.

ce-l făcusă otcârmuitoriu Țărăi Ungurești, pentru să așează lucrurile Țărăi Ungurești, ce să ațițasă iar netocmală între domnii ungurești.

Zic unii că acestu Grit să fie vorbit în taină cu viziriul, trăgând la sine crăiia unguriască, și așezase une lucruri spre peirea lui Ian Zapolii, craiului ungurescu. Ce bine zice Scriptura: că cine sapă groapă altuia, el cade într'însa. Așa și Grit, după ce au purces den Țarigrad, trecând Dunărea la Dristor, au vinit în Țara Munteniască, având cu sine 3000 de pedestrime eniceri și călări 1000 și mai bine de Turci, fără Unguri ce era ai lui; avea și ferman la Pătru Vodă și la Radul Vodă, domnul muntenescu, să asculte ce le-ari poronci Grit.

Scrie Istvanfie, să fie spânzurat la Dunăre pre un boiariu muntenesc, anume Ilie, arătând tuturor lăcuitorilor Țărăi Muntenești să să tiamă de însu.

Trecând peste munți la Țara Unguriască, s'au așezat cu tabăra la Brașeu și îndată au trimis Grit cărți la un domnu ungurescu, anume Emirit Țibac, ce era ispravnic Ardialului, făcându-i știre să vie la dânsul pentru svatul a mari lucruri. Iară Țibac, nepurtând grijă de vicleșug

---

ce l-au făcut otcârmuitoriu Țării Ungurești, la Poartă, pentru să așaze lucrurile Ardealului, care de iznoavă să ațâțase netocmele între domnii ungurești.

Zic unii că acest Grit să fie vorbit pre taină cu Ibraim Pașa veziriul, trăgând Grit la sine crăiia Țărăi Ungurești; așăzase une lucruri spre perirea lui Ioan, craiului unguresc. Ci bine zice Scriptura: « Cine sapă groapa altuia, cade într'însa ». Așa Grit, după ce au purces dela Țarigrad, trecând Dunărea la Dârstor, au venit în Țara Rumânească. Avea cu sine 3000 și mai bine de pedestrime eniceri și călări 1000 și mai bine de Turci, fără Unguri, între carii Ungurii era: Urvan, Bastiian, Doție și Gașpar Perusie, horvat de neamul lui Gheorghe călugăr, înnaintea căruia i-au eșit din Podolia și Eronim Laschii; avea și ferman la Pătru Vodă și la Radul Vodă, domnul muntenesc, să-l asculte ce le-ar porunci Grit.

Scrie Istvalfie să fie spânzurat la Dunăre acest Grit și pe un boiariu muntenesc, anume Ilie, arătând tuturor lăcuitorilor Țărăi Muntenești.

Trecând dară acest Grit munții la Ardeal, s'au așăzat cu tabăra la Brașov, trimițind la Emiriz Țibac cărți, făcându-i știre de înturnarea lui dela Țarigrad, să vie la dânsul pentru sfatul a mari lucruri. Acest Țibac, cum am zis, era ispravnic Ardealului, lăsându dar altele la Unguri să scrie mai pre larg. Iară Țibac, negrijindu-se de vicleșug

---

19 : Ardealui B

despre Grit, | îndată cu 200 de oameni au vinit la Grit și s'au așezat ca de doaă mile dela Brașeu și acolo noaptea, fiindu Țibac supt cortu, au trimis Grit niște eniceri de l-au ucis. Așijdirea și pre oamenii lui, pre câți au putut prinde, i-au omorît. 101r

Dacă au adus capul lui Țibac la Grit, văzind ciialalți boiari fapta tirăniască a lui Grit, s'au apucat de arme și strângându-să cu toții la Sibiiu, s'au sfătuit să răscumpere nevinovata moarte a lui Țibac despre Grit, alergându cu sabiile crunte prin sate și prin orașe, strigând și arătând moartea lui Țibac, făcută de Grit.

Nezăbăvindu vreme, să aleg trei bărbați, anume: Gutard și Ștefan Maelat și Frančușco Cvendie, cătră carii s'au adunat mulți domni, pre carii îi trec cu scrisoarea pentru înmulțirea voroavei, lăsând cine va vrea să știe mai mulți, să cetiască la Istvanfie, istoricul Țărăi Ungurești.

Trimis-au îndată soli la Pătru Vodă aicea în țară și la Radul Vodă în Țara Munteniască, arătând tirăniia lui Grit, č'au omorît pre Țibac și pre alții, cerându ağutoriu împrotiva lui Grit. Amândoi domnii nu s'au apărat a le da ağutoriu, ce îndată le-au trimis oști și așea cu toată oastea făcându-să ca la 40.000.

---

despre Grit, de sârg cu 200 de oameni au venit la Grit și s'au așăzat de 2 mile dela Brașov și acolo noaptea, fiind Țibac cu corturile, au trimis Grit o seamă și din enicari ce avea cu sine, de au ucis pre Țibac, tăindu-i capul; pre oamenii lui Țibac, vrând să să apuce de arme, deșteptați fiind din somn, i-au omorît, puțini scăpând.

După ce au adus capul lui Țibac la Grit, și văzând ceialalți boiari fapta tirănească a lui Grit, s'au apucat de arme și strângându-se cu toții la Sibiiu, s'au sfătuit să răscumpere nevinovata moarte a lui Țibac despre Grit, alergându cu sabiile crunte prin | sate și orașă, strigând și arătând moartea lui Țibac, făcută de Grit. 124v

Nezăbovind vreme, să aleg 3 bărbați răscumpărătorі morții lui Țibac anume: Gutard Comsu, Ștefan Mailat și Frančușcu Cfendie, cătră carii s'au adunat câțva, pre carii îi trec pentru lungimea vorbei, lăsând cine va vrea să știe și pre aceia, să cerce la Istvalfie, historicul Țărăi Ungurești, iară noi să venim la historiia noastră.

Trimis-au îndată soli pre Nicolai Cornísie și pre Martin Adrasie, căpeteniile Săcuilor, cu cărți la Pătru Vodă aicea în țară și la Radul Vodă în Țara Muntenească, arătând tirăniia lui Grit cu moartea lui Țibac și altora, cerând ağutoriu împotriva lui Grit. Nu le-au apărat amândoi domnii ajutoriul, ci de sârg le-au trimis oști și așa cu toată oastea făcându-se ca la 40.000.

Acestea dacă oblici Grit, cum nu numai Ungurii, ce și amândoi domnii din ceste țări îi are nepriiatini, fiind în mare grijă, s'au mutat la cetatea Meghisiia, care dobândind-o, au svătuit cu ai săi de s'au închis acolo, până i-a vini ağutoriu dela craiul Ian Zapolii și dela Mehmet Pașea, sarascheriul de Beligrad, și Bali-Bei, căpitanul Samandrii. Ce, nemerind mai curund Ungurii cu ağutoriul dela domnii acestor țări, n'au lăsat pe Grit să să grijască de altă cu zaharalele și altă ce gătasă să aducă de pre aiurea în cetatea Meghisiia, ce au și purces să dobândiască cetatea, unde era Grit.

Apăratu-s'au deodată Grit, având cu sâne eniceri și altă oaste turcască, împingând pre Unguri deodată. Iară sfătuindu-să acei ce era
101v ğurați | asupra lui Grit, socotind că nice hrană îndelungu nu va avea Grit în cetate, au încungiurat cetatea, țiind-o închisă de toate părțile, și au pus de au străgat că cine nu va fugi dela Grit până în 4 zile să vie la dânșii, îi vor avea de vrăjmași. Deci, întâi Urvan, Bațiian și Părusii, lăsind pe Grit, au fugit în tabăra acelor trei bărbați, ce încunğurasă cu oști pe Grit. Așijdirea și târgoveții au abătut în Turci, de i-au tăiat și i-au omorît; pre câțiș n'au putut scăpa den târgu, au început a-i bate den tunuri, de să sfărâma cetatea.

Acestea oblicind Grit, cum că nu numai pre Ardeleni, ci și pre amândoi domnii îi are vrăjmași, fiind în mare grije, s'au mutat la cetatea Meghesiia, care dobândind-o, au sfătuit cu ai săi să să închiză acolo, până îi va veni ajutoriu dela Ioan Craiul și dela Mehmet, sarascheriul Belgradului, și Beli-Bei, căpitanul Samandrei. Ci, nemerind mai curând Ungurii cu ajutoriul dela amândoi domnii, n'au lăsat pre Grit să să grijască de alte, că zaharelele și altele ce să gătase de aiurea să aducă în cetatea Meghesiei, ci au și purces să dobândească cetatea unde era Grit.

Apăratu-s'au deodată Grit, având cu sine eničari și altă oaste turčască împingând pe Unguri deodată. Ci făcând sfat acei ce era jurați asupra lui Grit, socotind că nici hrană îndelung nu va avea în cetate, au încunğurat cetatea de iznoavă, țiindu-o închisă. Pus-au de au strigat și în tabăra lor, cum cine nu va fugi dela Grit în 4 zile și să vie la dânșii, îi vor avea de vrăjmași. Și așa întâi Urban, Bastiian și Părusie, lăsând pe Grit, au fugit în tabăra celor trei bărbați, ce era cu oști împotriva lui Grit, să să facă una cu toții. Așijderea și târgoveții au abătut în Turci, de i-au tăiat și omorându-i; pe câți n'au putut scăpa den târg, au început a-i bate din tunuri, de care au început a săfărâma cetatea.

33: Batiian B și B[1].

Așea, văzindu-să Grit de nepriiateni încungurat și împuținându-să hrana, s'au agiunsu cu o samă de oaste, dându-le daruri, să-l lasă cu fičorii lui să iasă den cetate, ce nemic n'au isprăvit la niște oameni, ce era aprinși cu răscumpărare asupra lui. Și într'ačasta strânsoare fiindu Grit, iată căzu zidiul cetății de cătră răsărit, bătut de pușci, care spărtură văzind oștenii, îndată năvăliră în cetate cu multă vărsare de singe, că Turcii den cetate să apăra bărbătește. Ce biruiră Ungurii pre Turci și dobândiră cetatea, nelăsind pe nime viu. Iară Grit cu fičorii săi au fostu scăpat den afară de zid, lăsindu toată averea sa în jac biruitorilor. Ce, nemerindu în tabăra Muntenilor și a Moldovenilor, l-au prinsu și l-au dat Ungurilor și au pus pe calo de i-au tăiat mânule, apoi i-au tăiat capul. Perit-au și Doție.

Iară pre doi fičori a lui, anume Anton și Andrei, aducându-i aicea la Pătru Vodă, i-au omorît pe amândoi. Vezi cum plătește Dumnăzău tiranilor, vărsătorilor de singe! Iară de iaste așea de Pătru Vodă, cum

---

Așa, văzându-se Grit de doi nepriiateni încungurat și sfârșise | și hrana, 125r
temându-se și de foame, s'au ajuns cu o seamă de oaste, dându-le daruri, ca să-l lasă cu fečorii lui să iasă din cetate, ci nimic n'au isprăvit la niște oameni ce era aprinși cu răscumpărare asupra lui. Și era din toate părțile încungurată cetatea și târgoveții închisese toate porțile și portițele de nu era loc de eșit, că Mailat și Gutard și Cvendie, cu o parte mare de oaste, despre partea de amiazăzi păziia, iară Moldovenii cu Muntenii și Batoție despre răsărit; iar pe despre apus și despre amiazănoapte Toma Bernardie cu Săcui împrejur păziia.

Intr'ačastă strânsoare lovind pe Grit și boala, până a nu-l oborî boala de tot, au început a socoti de scăparea sa și a copiilor săi de ar putea. Și într'acestea gândind, iată zidul cetății de tunuri despre răsărit au căzut, care văzând oastea, neașteptând porunca sărdarilor săi, au dat năvală, sărind peste ziduri unii, măcar că eničarii și alți Turci apăra tare; făcându-se multă vărsare de sânge și în Unguri, dela o vreme biruiră Ungurii pe Turci, au dobândit cetatea, nelăsând pre nimini viu. Iară Grit cu fečorii-ș au fost scăpat denafară de zid, lăsând toată averea sa în jac biruitorilor. Ci, nemerind în tabăra Muntenilor și a Moldovenilor, l-au prins și l-au pus la pază tare. Și așa, să scurtăm voroava, luundu-l cei trei bărbați pre Grit, întâi au poruncit unui Țigan calo de i-au tăiat mâinile, apoi au pus de i-au tăiat capul. Perit-au și Dație și alții mulți.

Pre fečorii lui, Anton și Andrei, de-a-firea chipuri, aducându-i aicea la Pătru Vodă, i-au omorît. Vezi aicea cum plătește Dumnezeu tiranilor și vărsătorilor de sânge! Iară de iaste așa, cum scrie Istvalfii, și de Pătru Vodă,

---

21: Gutavd B.

scrie Istvanfie, că au omorît pre fičorii lui Grit, urîtă şi fără milă faptă şi abiia auzită în lume la creştini!

Zic unii, că, dacă au înţăles sultan Suleiman de închisoarea lui Grit, să fie poroncit lui Ian Zapolii, craiului ungurescu, să margă să dea ağutoriu lui Grit; ce n'au cutezat craiul, zicând că nu are cum asupra unui nărod să margă pentru moartea lui Ţibac.

102r Iară, după ce au | perit Grit, au stătut ispravnic Ţărăi Ungureşti, Maelat şi Balasii.

---

ce au arătat nemilă cu fečorii lui Grit, cumplită şi oţârîtă faptă şi abiia auzite la creştini în lume!

Zic, cum Sultan Suliiman, după ce oblicise de moartea lui Grit, să fie poruncit la Ioan Zapolie, craiul unguresc, să meargă să dea lui Grit ajutoriu; ci n'au cutezat Ioan Craiul, zicând că n'are cum înnaintea unui norod să stea împotrivă, pentru moartea lui Ţibac.|

125v După moartea lui Grit, au stătut ispravnic Ardealului Mailaz şi Balasie.

Costin a format acest capitol traducând pagini din Isthuanffius, *l. c.*, p. 146, 125, 126, 127, 129, 130, 131 şi 132 şi din Cromer, *o. c.*, p. 615.

Aicea scriem de lucrurile crăiei ungurești și cum au cuprinsu Turcii Țara Unguriască

CAP XXV

În anii dela zidirea lumii [6988] iară dela Mântuitoriul nostru Isus Hristos 1480, crăind Matiiaș Corvin pentru faptele și vestea celuialalt 1480 Corvin, Ian Huniad, svădindu-să cu Cehul sau Bohemii și împotriva Avestriei, cu Turcii au ținut pacea. Ce, văzind și papa de Râm și Veneţiianii, 100.000 de galbeni de aur, carii în toți anii îi da crăii ungurești agiutor împrotiva Turcului, s'au tăiat dela Unguri acești bani. La Ardial era ispravnic pre atunce Ștefan Bator.

Pe aceia vreme, un Alai-Bei cu multe oști turcești au lovit Ardialul, însă, cu ağutoriul căpitanului de Timișvar, mare perire s'au făcut în Turci! De iaste așea, cum scrie hronograful, șeasăzăci de mii de trupuri turcești să fie căzut până la Dunăre.

Aicea scriem de lucrurile crăiei ungurești și cum au încăput crăiia ungurească în mâna Turcului în anul dela Hristos 1480 iar dela zidirea lumii [6988] 1480

CAP XLIII

Crăind Mateiaș Corvin pentru faptele și vestea celuialalt Corvin, Ioan Huniiad, sfădindu-se cu Cehul sau Bohemii și împotriva Avstrii, cu Turcii au ținut pace. Ci, văzând și papa de Râm și Veneţiianii 100.000 ughi de aur, care îi da în toți anii crăiei ungurești ajutor împotriva Turcilor, s'au tăiat acești bani dela Unguri. La Ardeal era ispravnic pre aceia vreme Ștefan Bator.

Pre aceia vreme un Ali-Bei cu multe oști turcești au lovit în Ardeal, însă, cu ajutoriul capitanului de Timișvar, mare perire s'au făcut în Turci. De iaste așa, cum scrie hronograful, 60.000 de trupuri turcești să fie căzut până la Dunăre.

16: 1408 B.

Iară tot în sfatul său nu s'au înșelat Turcii: că Ungurii și cu Nemții să sfădiia atunce și între dânșii nespusă vărsări de singe s'au făcut;
1514 că în anul dela Hristos 1514, s'au rocoșit și s'au întărâtat țărănimea împrotiva domnilor săi, râdicându-și craiu pre Gheorghie den Săcui, mare vărsătoriu de singe, în toate părțile crăiei. Apoi s'au adunat la Timișvar și încungiurându-l să-l ia, i-au lovit Ian Zapolii, voevodul de Ardial, și cu agiutoriul Timișvarului i-au înfrânt; și au căzut acel Gheorghie crăișorul cu frate-său Lucație la prinsoare. Și-l pusă voevodul pe acel crăișor la mari chinuri: făcându-i cunună de hier, aprinsă în foc, i-au pus-o în cap, cununându-l ca pe crai. Apoi, slobozindu-i singe den vine, au dat să bea oștenii, ce era prinși cu dânsul; alegând și 20 de căpitani, iarăși de ai lui, în trei zile opriți de mâncare, apoi i-au silit să mănânce carnea de pe crăișorul lor de viu; iară rămășița
102v de pe trupul lui și a frăține-său, puindu să facă mâncări, au | pus la acea masă să mănânce oștenii lui, ce era prinși cu dânșii.

Acele pozne făcându-să în crăiia unguriască și vărsări de singe, atunce când Sultan Suleiman stătu împărat, iară la Unguri era craiu Ludovic om tânăr. A căruia copilărie și turburările crăii ungurești

---

Iară tot în sfatul său nu s'au așăzat Turcii, că Ungurii și cu Nemții să sfădiia atuncea și între dânșii neauzite, nespusă vărsare de sânge s'au făcut; că în
1514 anul 1514 s'au rocoșit și s'au oștit țărănimea asupra domnilor săi, râdicându-și un crăișor, anume Gheorghie din Săcui, mari vărsări de sânge făcându-se în toate părțile și în toată crăiia ungurească, împărțindu-se în doao părți să cuprinză toate unghiurile crăiei. Mai pre urmă s'au adunat la Timișvar, carele încungiurându-l să-l ia, i-au lovit Ioan Zapolie, voevodul de Ardeal, și cu ajutoriul Timușvarului îi înfrânge; cade acela crăișor Gheorghie și cu frate-său Lucații la prinsoare. Și pune pe crăișorul acela voevodul la mari chinuri, că făcându-i cunună de hier aprinsă în foc și i-au pus-o în cap, cununându-l ca pe crai. Apoi slobozîndu-i sânge din vine, au dat să bea oștenii lui, prinși cu dânsul, cu păhar; alegând și 20 de căpitani iarăș de ai lui, 3 zile opriți de mâncare, i-au pus cu sila să mănânce carne de viu de pre dânsul; rămășița de pe trupul lui și a frăține-său puind să facă mâncări,
126r au pus la | aceia masă să mănânce iară din oștenii lui ce era prinși cu dânsul.

Acele pozne când să fac în crăiia ungurească și vărsare de sânge, stătuse împărat turcesc Sultan Suliiman, iară la Unguri să alesese crai cu numele lui Lodovic om tânăr. A căruia copilărie și turburările

văzind Turcul, au legat pace cu Perșii și s'au întorsu cu tot gândul spre Unguri și cu toată puterea. Văzindu-să Ludovic neatocma la putere cu Turcul, trimis-au pre la toate crăiile creștinești soli, cerșindu ağutoriu împotriva Turcului.

Și așea, când ciia îmblă svătuindu-să și cumpănindu-să, sultan Suleiman purcede cu toată puterea sa asupra crăii ungurești. Craiu Ludovic iasă și el, cu câtă oaste avea, înnainte la Mohaču și dând războiu, acolo au perit și el și mai toată oastea unguriască, pripindu-l Turcii, până sosește Ian Zapolii, Domnul Ardialului, cu oaste den Ardial și a Ungurimei de Sus. Cuprins-au Turcu toate locurile pe Drava și Sava și să întorcu cu mare plian.

Iară Ian Zapolii, tâmpinându-l veste pre cale de perirea lui Ludovic craiu cu oștile lui, au și luat în gând de crăie, văzind că s'au stânsu cu acel Ludovic de istov sămințiia de crai ungurești. Și îndată începu a trage la sine pre domnii ungurești și cu daruri și cu cuvinte, arătându-li la ce folos și la ce bine s'au adus țara și crăiia unguriască craii streini de alte niamuri. Că Albreht Craiu, den casa Avstriei ales, atâtea turburări

---

văzând sultan Suleiman, au legat pace cu Perșii și s'au întors cu tot gândul spre Unguri și cu toată puterea. Văzându-se craiul Lodovic netocma la putere cu sultan Suliiman, trimis-au pre la toate crăiile soli, cerșind ajutoriu împotriva Turcilor, arătându-le și de țărăle lor grije de Turci de vor supune crăiia ungurească Turcii și ales la Veneției solul ungurесc ce graiu au avut cătră republica lor! Aducând la sultan Suliiman scrisă orație și eitind-o înnainte, să fie râs sultan Suliiman.

Și așa, când ceia umblă sfătuindu-să și cumpănindu-se, sultan Suliiman purcede cu toată oastea și cu mare putere asupra crăiei ungurești. Bietul craiu Lodovic ca un om tânăr, cu câtă putere avea, îi iase sultanului înnainte la Mohaci, la care loc și el singur au perit și mai și toată oastea ungurească, pripindu-l sultanul până sosește Ioan Zapolie, domnul de Ardealul cu oștile Ardealului și a Ungurimei de Sus. Să întoarce sultan Suleiman după acea izbândă cu mare plean, coprinzând toate locurile pe Drava și Sava.

Iară Ioan Zapolie, timpinându-l veste pre cale de perirea craiului cu oștile, văzând că s'au stins cu acela Lodovic de istov semințiia de crai ungurești, în loc au luat gând de crăie. Și îndată au început a trage la sine pre domnii ungurești și cu daruri și cu cuvinte, arătându-le la ce folos și la ce bine s'au adus țara și crăiia ungurească crai streini de alte neamuri. Că Albert craiul ales din casa Avstrii, atâtea turburări

---

31: Dreava B.

şi mestecături au lăsat în crăie pe urma sa. Vladislav Liavul cu nesocotiala lui, la Varna au perit şi au răpus oastea, tăriia şi vârtutea crăiei.

Aducând aminte faptele sale şi dezrădăcinarea care o făcusă el la Timişvar a ţăranimei oştite şi potolitul acelui pojiar, arătând şi ocara niamului unguresc, având oameni harnici şi de triabă şi cum să-ş aliagă crai den alte niamuri? Cu aceste cuvinte şi făgăduinţă au tras cătră sine pre mulţi 103r domni şi căpetenii. Şi când au fostu la astrucarea | oasălor lui Ludovic, în Buda, cum s'au arătat mai sus că au perit la Mohaču şi s'au aflat trupul lui într'o bahnă întinat, unde-l văzusă un oştian de a lui, că au perit năduşit de calul lui, aleg craiu pre Ian Zapolii o samă de domni, ce-i trăsesă în partea sa.

De altă parte Ferdinand, fratele împăratului nemţăscu, şi el au tras cătră sine pe o samă de domni, să apuce el crăiia, fiind el şi săminţiia lui mai aproape de crăiia unguriască, de vreme ce Albert Craiu au fostu den singele lor, dentr'o casă cu înşii, a Avstriei. Şi cu Ferdinand ţinea parte câţva de zavistuia pre Ian Zapolii.

şi amestecături au lăsat în craie pre urma sa. Vladislav Liavul cu nesocoteala lui la Varna au răpus oaste, toată tăriia şi vârtutea crăiei.

Aducând aminte faptele sale şi dezrădăcinarea, care au făcut la Timişvar, atâtea răutăţi ce făcusă turburată şi oştită ţărănimea şi potolitul acelui pojar, arătând şi ocara neamului unguresc, având oameni harnici şi de treabă, să 126v aleagă crai dintr'alte neamuri? Cu acestea cuvinte | şi făgăduinţe, au tras cătră sine pre câţva domni şi boiari. Şi când au fost la astrucarea oaselor craiului Lodovic, la Buda, celui perit la Mohaci, cum au arătat şi mai sus acăstă poveste, că s'au aflat trupul craiului Ludovic într'o bahnă, cu îndreptatul unui slujitor, care au văzut unde au perit craiul, aleg pre acel Ioan Zapolie, crai unguresc, de care am pomenit şi la domniia lui Pătru Vodă Rareş, cu ajutoriul din domni, mai ales: Ştefan Velbiţii, lui Pavel Artandin, Gheorghie Păshanii, lui Nicolai Ghesla, a lui Ioan Daţiv.

De altă parte, pre aceia vreme, Ferdinand, fratele împăratului nemţesc, văzând şi el că din seminţiia crailor ungureşti n'au rămas următoriu şi el au tras pe o seamă de domni unguri din sus în partea sa, cum ar fi mai aproape şi semenţiia lui de crăiia ungurească, de vreme ce Albert craiul au fost de sângele lor, dintr'o casă cu dânşii a Austriei. Şi cu Ferdinand ţinea câţva de zavistuia pre Ioan Zapolie, între carii era domni: Ştefan Bator, Valentis, Turoge şi Ştefan Maelaz, Ioan Sala, Gaşpar Săred, Bantazab Pafi, Ferens Gnar şi cătră dânşii şi Pavel Bahaz, vestit om de lucrurile războaelor, de neamul său Tribal.

2: au rămas oastea C. 17: au pus oaste B şi B¹. 21 dintr'altă B.

Adunându-să domnii ce ținea cu Ferdinand, cu oastea lui au purces dreptu la Buda. Iară Ian Zapolii, craiul nou, văzind asupra sa putere viind și el încă cu toate lucrurile crăii neașezate, și din domnii lui nime nu-i vinisă, ca la un lucru ce era încă crăie noaă, au purces dela Buda și au luat calea spre Țara Leșască. Iară oștenii lui Ferdinand gonindu-l în urmă și au luat Buda fără de niceo apărare oștenii lui Ferdinand și pusără otcârmuitori sau namesnic pre Ștefan Bator crăii ungurești și pre alți domni.

Iară Ian Zapolii, pribag în Țara Leșască, au năzuit la un domnu liav anume Ieronim Lașco, om vestit peste toți. Priimind acela pre Ian Zapolii pribagul cu mare omenie și cu dragoste și atâta îi făgădui cum măcar toată averea sa să-ș pue la mijloc, numai să-l pue în scaonul crăii ungurești, va sili și a nevoi.

Jicmont, craiul leșăscu, măcar de razimul acela ce răzima la dânsul craiul cel pribag, Ian Zapolii, la Lașco, îi părea bine, însă mai mult nu să amesteca.

Iară Lașco cu a lui socotială ia înnainte gând și dela o vreme, îi spune că nice într'un chip cu altu mijloc, la cinstea și podoabele sale

---

Aceștea, adunându-se cu oștile lui Ferdinand, dirept asupra Budii au purces. Ioan Zapolie craiul văzând asupra sa putere și fiind încă crai nou cu toate lucrurile neașăzat, socotise să aștepte pre nepriiatenii săi la Buda; apoi, văzând că din domni nu vin la dânsul nimea, ca la un lucru ce era încă crăie noao, au purces dela Buda și au luat cale spre Țara Leșască. Iar oștile lui Ferdinand gonindu-l în urmă, pre carii au apucat din oștenii lui Ioan i-au prins și i-au răsipit, luund Buda fără nicio apărare și sânge, și pune pe Ștefan Bator crăiei ungurești otcârmuitoriu adecă caimacam, dând soție pre Pavel otcârmuitoriu de Ostrogon și pre Băritasii pre cărți logofăt și pre Alexie Torcon visternic.

Iară Ioan Zapolie pribag la Leși au năzuit la un domn din Țara Leșască, anume Hieronim Lașco, peste toți vestit om pre acele vremi în Țara Leșască. Acela priimindu-l pre Ioan Zapolie pribagul cu mare omenie și dragoste, la toate voroavele cu dânsul până într'atâta-i făgăduia, cât zicea că tot | gândul 127r său și toată nevoința sa și toată averea sa va pune la mijloc, numai să-l pue iar în loc în scaunul crăiei ungurești.

Jicmont craiul leșesc măcar de razimul ce răzima la dânsul craiul cel pribag, Ioan Zapolie, la Lașco îi părea bine, însă mai mult nu să amesteca.

Iară Lașco cu ascuțită socoteala sa ia înnainte gând și dela o vreme, îi spune că nici într'un chip cu alt mijloc, la cinste și podoabele sale

---

21: încă crăii B.

nu va vini, fără numai prin năzuire la sultan Suleiman, împăratul turcescu. A căruia fiind de curund sol dela Leşi, Laşco, au cunoscut om cu înaltă fire şi nu lui aşea de ţară să ţie, cum de veste în toată lumea,
103v să aibă | un craiu ciriac al său şi de dânsul pus craiu, cu mare veste îi va fi; pre care svat aşea supţire, amestecătoriu, la lucruri mari aşezat, şi el şi pribagul craiu, să apucă Laşco de triabă şi agiunge întâi la viziriul, cu care avu cunoştinţă den solie. Apoi, fără zăbavă vreme, îş face dela seim solie la împărăţiia Turcului; şi mergând sol, au îmblat cu daruri şi întâi pre viziriul şi pre alte capete ce era aproape de împăratul, în partea sa i-au tras.

Iară în fruntea soliei dela împărăţie, au poftit cu puterea sa şi cu armele sale să pue pe asupritul şi gonitul den scaonul său, Ian, cu mare strâmbătate dela Ferdinand, cu vicleşugul a o samă de domni ungureşti; grăind cătră împăratul că: « Ce ar fi mai mare şi mai vestită împăraţilor laudă şi în lumea toată vestea şi vâlhva, decât a apăra asupriţii, a râdica căzuţii; şi pentru unele ca acestea râdică Dumnezeu pre împăraţi şi le dă şi le lăţeşte şi înnalţă puterea, pentru să fie apărare lumii de strâmbătăţi; şi ce-ţ trebuiaşte împărăţiei tale la mai mare şi lăudat lucru în

---

nu va veni, fără numai prin năzuiri la sultan Suleiman, împăratul turcesc. A căruia fiind de curând sol Laşco dela Leşi, au cunoscut om cu înnaltă fire şi nu lui aşea de ţară să ţie, să aibă un craiu cirac al său şi dela dânsul pus crai, cu mare veste îi va fi; pre care sfat aşa supţire om cu fire amestecătoare la lucruri mari aşăzat şi el şi pribagul Ioan, să apucă Laşco de treabă şi ajunge întâi la veziriul cu care avusese cunoştinţă din solie la împărăţiia Turcului Laşco. Apoi şi peste neîndelungate vremi, îş face dela săim solie cu pofta a mulţi domni leşeşti şi purcede supt umbra trebilor crăiei leşeşti tocma la Poarta lui sultan Suleiman, unde întâi pre veziriul şi pre câţva paşi aproape de împăratul Suleiman, cu daruri în partea sa îi trage.

Şi în fruntea soliei dela împărăţiia, pofteşte cu puterea sa şi armele sale să pue pre asupritul şi gonitul din scaunul său, Ioan, cu mare strâmbătate dela Ferdinand, cu vicleşugul a o seamă de domni ungureşti; grăind cătră împăratul că: « Ce ar fi mai mare şi mai vestite împăraţilor laudă şi în lume toată vestea şi vâlfa decât a apăra asupriţii şi a râdica căzuţii: şi pentru acestea unele, râdică Dumnezeu pre împăraţi şi le dă şi le lăţeşte şi înnalţă puterea, pentru să fie lumii apărare de strâmbătăţi. Şi ce-ţ trebuiaşte, împărate Suleimane, la mai mare şi lăudate în

---

18: mari A; mai lăudat C   21: a şădea în ţară B şi B[1]   26: solie din A

toată lumea, decât acesta: să aibă crai ciriaci, la care fericiia împăraților cuvioasă îț arăt scara. Pre Ian craiu, scos den scaonul său de nepriiatini, pre carele, dacă îl va râdica nalta și nebiruita mâna Ta, în toată viața lui și sămințiia lui în urma lui, neuitată va fi mila bunătății Tale ».

N'au trebuit mai mult decât atâta să osteniască Lașco la o împărăție, care unele ca acestea păzește și aștiaptă. Îndată au eșit poroncă de gătire de oaste. Răspunsu eșit lui Lașco: să-i iasă cu Ioan înnaintea lui la Beligrad, îndată cât s'a dezvăra în anul viitoriu.

Adulmăcă Ferdinand aceia a lui Lașco Liavului la Poartă solie și trimite și el soli unguri ca dela un craiu ungurescu, la sultan Suleiman, poftind cu înșălăciune înnoire crăiei pe chipul său. Ce, nu-i fu priimită soliia la împărăție, răspunzind solilor lui Ferdinand, carele fără rușine crăiia altuia o au călcat | de care ar fi împărățiia mai aproape, 104r
că nu iaste den bătrâni împărăției aceiia a priimi la prieteșug pre aciia, carii numelui Otomanilor fac strâmbătate, nice pre unii ca Ferdinand, care nevrednic giudecat iaste la înnalta împărăție de prieteșug. Și încă

---

toată lumea vâlfa decât ačasta, să aibi crai ciraci, la care fericie împăraților cuvioasa îș arăt scara. Pre Ioan Craiul, scos din scaunul său de nepriatenii tăi, pre carele, daca va râdica înnalta și nebiruita mână Ta, milelor și bunătăților Tale, în toată viața lui și semenția lui pre urma lui, neuitate vor fi».

N'au trebuit să ostenească mai mult Lașco la o împărăție, care unele ca acestea păzește și așteaptă. In loc au eșit poruncă de gătire | de oaste. Răspuns 127v
eșit lui Lașco: să-i iasă cu Ioan împăratului înnainte la Belgrad, îndată ce să va dezvăra anul viitoriu.

Adulmecă Ferdinand aceia a lui Lașco Leavului la Poartă soliia și alege și el soli dela sine Unguri ca dela un craiu unguresc și-i trimite la soltan Suleiman, poftind cu înșălăciune dela împărăție înnoire crăiei pe chipul său și ce s'ar cădea și cinste împărăției la cămara lui din aceia crăie, nu să leapădă Ferdinand. Iar, nu-i fu priimită solia la împărăție, răspunzând solilor lui Ferdinand, cum nu iaste din bătrânii împărăției acee a priimi la prieteșug pre aceia, carii numelui Otomanilor fac strâmbătăți, nici pre unii ca Ferdinand, carele fără rușine crăiia altuia o au călcat, de care ar fi mai aproape împărațiia, ca una, care cu biruința și armele și vitejiia sa, nu cu meșteșuguri și cu amestecături au pus pičorul. Nevrednic pentru aceia judecată iaste Ferdinand la înnalta împărăție de prieteșug. Și încă

1: aibi C 2—3: nepriiatinii C

să ştie că strâmbătatea şi călcarea c'au făcut Ferdinandu crăii ungureşti, iată asupră îi vine cu mare putere la răscumpărare şi cu atâtea oşti, cât să cerce pre Ferdinand până şi în părţile Apusului. După acest răspunsu, şi solii a-i scoate den Ţarigrad au eşit poroncă.

Într'aceia vară, purces-au Turcul cu mulţime de oşti; şi eşindu-i Ian Zapolii înnainte la Beligrad cu Laşco Liavul, la adunare, s'au clătit puţinel de pre perină sultan Suleiman, cu zbârcita frunte, însă cu blând ochiu căutând spre Ian, i-au tinsu mâna, zicându-i: « Îţ dau mâna apărătoare la toate trebile tale şi râdicătoare la cinste care ai fostu şi aceia care dela Dumnezău nemic altă nu pofteşte, numai asupriţii şi căzuţii să-i râdice. Fii, dar, cu bună şi veselă inimă şi milelor mele neuitătoriu ! ». Şi îndată au învăţat pre viziriul să-i iasă carte cu ğurământu cu aceste cuvinte scrisă la hronograf:

« Dătătoriul de daruri şi milelor sale, acela a toate ziditoriu, Dumnezău, şi cela ce iaste mare şi puternic, prin voia dumnezăeştii socotele, acela care a îmbe raiurile iaste sultan şi a tuturor împăraţilor aceştii lumi lăţite cârmaču şi al doilea crângul cap şi a oştilor deregătoriu,

---

să ştie că strâmbătatea şi călcarea care au făcut Ferdinand crăiei ungureşti, iată asupră îi vine cu mare putere la răscumpărare şi cu atâtea oşti, cât să cerce pre Ferdinand până şi în părţile Apusului. După acest răspuns şi solii din Ţarigrad a-i scoate, au eşit poruncă.

Intr'aceiaş vară, cât s'au dezvărat, au purces sultan Suleiman cu mare mulţime, căruia Ioan craiul cu glotişoara sa şi cu mamca sa, Laşco Leaful, cum s'au pomenit şi mai sus mai, pre scurt la rândul aceştii poveşti, au eşit la Belgrad pre Dunăre înnainte; la adunare s'au clătit Sultan Suleiman de pre perină unde şădea, cu zbârcita frunte, însă cu blând ochiu căutând asupra lui Ioan, i-au tins mâna, zicându-i: « Îţ dau mâna apărătoare la toate trebile tale şi râdicătoare la cinste carea au fost şi aceia care dela Dumnezeire nimic alta nu pofteşte, numai asupriţii şi căzuţii să-i râdice. Fii, dară cu bună şi veselă inimă şi milelor mele neuitătoriu ! ». Şi îndată au învăţat pre veziriul să iasă carte cu jurământ, actinamea zic ei jurământ; cu aceste cuvinte îl aflu la hronograf:

« Dătătoriul de daruri şi milelor sale, acela mare şi de toate ziditoriul Dumnezeu, acela care iaste mare şi puternic prin voia dumnezeeştii socotele, acela carele a îmbe raiurile iaste sultan | şi a tuturor împăraţilor aceştii lumi lăţite cârmaci şi al doilea crângul cap şi a oştilor diregător,

---

11: Fie C.

carele iaste al nostru proroc Mehmet, asupra căruia proroc fie pururea blagoslovenie și dragoste înnaintea dumnăzăeștii mile, prin a căruia bună milă și ai săi patru priiateni mari învățători tainici: Abubechier, Osman, Omer, Ali, prin carii blând în bunătăți, înnaltul Dumnăzău, dentru a sa nesfârșită milă, fie pururea vesel și priimitoriu de tot, putèrnicul Dumnăzău, și a toți svinții și fericite suflete, carele îl laudă; cu a căruia voe și milă, eu, Sultan Suleiman | 104v Shiac, împăratul împăraților cu mila lui Dumnăzău, lăudat mare și nebiruit, împăratul Țarigradului, craiu crailor, dătătoriul cununelor, umbra lui Dumnăzău asupra pământului, stăpânitoriul a mării cei mari și a Evropei de Gos, Siriei, Araviei, Iudeii, Hananeii, Galileii, Finichiei, Alexandriei, Eghipetului și a marelui Caer, Ethiopiei, Midiei, Liviei, Lanhe, a mării dela Hândi și a Mării Roșii, crăii Ierusalimului, Samariei, a mării Tiveriii, Damascului, Halepului și a marii Antiohiei, Mesopotamiei, Haldeii şi a marelui Vavilon, cu mai mare și mai mică Armeniia, Parthilor, Persilor, Mengrililor, Giurgiilor, mării Caspiei, Trapezontului, Tavrizii, Capadochiei, Chesariei, Pamfiliei, Chilichiei, Tarsiei, Caramaniei, Amastriei, Paflagoniei, Lidiei, Frighiei, Vithiniei, marelui oraş

carele iaste al nostru proroc Mehmet, asupra căruia proroc fie pururea blagoslovenie şi dragoste înnaintea dumnezeeştii mile, prin a căruia buna milă, şi cu ai săi patru priiateni mari învățători și tainici: Abubechier, Osman, Omer şi Ali, prin carii blând în bunătăți înnaltul Dumnezeu dintru a sa nesfârşită milă, fie pururea vesel şi priimitoriu de tot, puternicul Dumnezeu şi a tuturor sfinții şi fericite suflete, carele îl laudă; cu a căruia voe și milă, Eu, aultan Suliiman Shiiac, împăratul împăraților cu mila lui Dumnezeu, lăudat mare și nebiruit, împăratul Constandinopoliei, craiul crailor, dătătoriul cununilor, umbra lui Dumnezeu asupra pământului, stăpânitoriul a marii cei mari şi a Evropei de Gos, Siriei, Araviei, Iudeii, Hananeii, Galileii, Finichiei, Alexandriei, Eghipetului şì a marelui Cair, Ethiopiei, Midiei, Liviei, Lanhe, a mării dela Hândi şi a Mării Roşii, crăiei Ierusalimului, Samariei, a mării Tiveriei, Damascului, Halepului şi a marii Antiohii, Mesopotamiei, Haldeii şi a marelui Vavilon, cu mai mare şi mai mică Armeniia, Parthilor, Persilor, Mingrililor, Giurgiilor, mării Caspiei, Trapezontului, Tavrizii, Capadochiei, Chesariei, Pamfilii, Chilichiei, Tarsiei, Caramanii, Amistrii, Paflagonii, Lidiei, Frighiei, Vithiniei, marelui oraş

14: mări Antiohiei A 27: a marii mări B şi B[1] 31: Avilon B

Nichea, Nicomidiei, a Halchidonului, a toată marea Anatoliia, Greţiei, Traţiei şi a marii Romaniii, Machidoniei, Thesaliei, Peleponisului, Corinthului, Hersonului, Albaniei, Bosnii, Volgariei, Valahiei, Moldavei Schitiei, Tartariei şi a multe alte nesfârşite ţării şi crăii şi împărăţii, dobândite cu sila şi cu puterea şi arme vitejeşti şi vitejiia noastră fulgerătoarei sabiii; şi de mai nainte de noi împăraţi Mehmet Shiac şi fiiusău, Sultan Selim Shiac, blagoslovitul părintele nostru, la odihna cărora necuprinsă şi prea înnalta milă fericiia dumnăzăiască cu sufletele lor, în veci să fie!».

«Voaă, dară, prea luminatului Ian, den mila lui Dumnăzău craiul ungurescu, Croaţii, Dalmaţii, Moravei, iproci, Eu mai sus pomenitul sultan, Suleiman Shiac, împăratul Turcilor, nebiruit, giur înnaintea a tot puternic Dumnăzău, svinta prea înnalta lumina lui, a tot puternic, şi bunătatea Dumnăzăirii lui, la tăriia ceriului, soarele, luna, stelele, 105r pământul şi faţa pământului, la împărăţiia prea svinta | a lui Mehmet, strămoş, moşul şi tatăl mieu şi muma mea şi pânea mea, sabiia, sufletul şi viaţa mea şi a tuturor busiurmanilor obrezuiţuilor, sănătate!

Cătră tine, fratele mieu, Iane craiu, nu te voiu părăsi, de ari vini toate împărăţiile şi crăiile mele la scădere, să nu să aliagă nemic de dânsăle,

---

Nichea, Nicomidiei, a marei Halchidon, a toată marea Anatoliei, Greţiei, Traţiei şi a marii Romanii, Machedoniei, Thessaliei, Peloponisului, Corinthului, Hersonului, Albanii, Bosnii, Volgarii, Valahii, Moldovei, Schitii, Tartarii şi a multe alte nesfârşite ţări şi crăii şi împărăţii dobândite cu sila şi puterea şi arme şi vitejiia noastră fulgerătoarei sabiei; şi mai de înnainte de noi împăraţi Mehmet Shiiac, blagoslovitul părintele nostru, la odihna cărora necuprinse şi prea înnalta mila fericiia dumnezeiască cu sufletele lor în veci să fie!».

128v | Voao, dar, prea luminatului Ioan, din mila lui Dumnezeu, craiului unguresc, Croaţii, Dalmaţiei, Moravei, iproci, Eu mai sus pomenit Sultan Suleiman Shiac, împăratul Turcilor, nebiruit, jur înnaintea a tot puternicului Dumnezeu prea înnalta sfânta lumina lui şi bunătatea Dumnezeirii lui, la tăriia ceriului, soarele, luna, stelele, pământul şi faţa pământului, la împărăţiia prea sfânta a lui Mehmet strămoş, moşul şi tatăl mieu şi muma mea şi pâinea mea, sabiia, sufletul mieu şi viaţa mea şi a tuturor busurmanilor împrejur tăiaţilor, sănătate!

Cătră tine, fratele mieu, Ioane craiule, nu te voi părăsi de ar veni la cădere toate împărăţiile şi crăiile mele, să nu să aleagă nimic de dânsele,

---

5: şi putere C.

să rămâiu numai însumi sau cu doi-trei Busiurmani împregiur tăiaţi, încă legat şi datoriu sintu şi rămâiu să te caut şi să te cercu prin toate unghiurile lumii şi să-ţ zicu: « Iată, eu gata sintu; ce vei despre mine, la tot gata sintu bine să făcu; şi făgăduinţii mele, de nu voiu face destul şi deplin, dentr'acela čas, prea puternicul Dumnăzău, mâniia şi dreptu giudeţul lui, asupra capului mieu să vie şi pre tot să mă piarză. Şi ori de ce m'aş atinge cu trupul mieu, prea înnaltul Dumnăzău în piatră să mă întoarcă; nice să mă sufără tăriia pământului, nice îmblând, să mă poarte; ce în doaă părţi să să răsfacă şi să mă înghită cu tot trupul şi cu sufletul mieu şi să mă soarbă ! ».

Acestu giurământ aşea groznic prin toată crăiia unguriască şi la părţile Ardialului, pre la toţi s'au răpezit. Iară ei cu oştile îndată să clătesc spre Buda, care foarte lesne o au luat: că Nemţii văzind atâta greime de oşti, lăsindu târgul, s'au mutat la cetate, care o ţinea Nadajde; şi în cetate nepriimind Nadajdie să să închine, l-au pus în obezi Nemţii şi au făcut de hălăduirea sa legătură. Şi aşea, şi târgul şi cetatea luând împăratul, au dat pre mâna lui Ian Craiu. Iară împăratul cu oştile au mărsu dreptu la Beciu şi bătându-l cu tot feliul de arme o lună întriagă, apărat fu de Salmaş Hişpanul cu mare vitejie. Apropiindu-să

---

să rămâi sângur sau cu doi trei Busurmani împrejur tăiaţi, încă legat şi dator sânt şi rămâi să te caut şi să te cerc prin toate unghiurile lumii şi să-ţ zic: Iată, eu gată sânt bine să-ţ fac, ce vei despre mine la toate; şi făgăduinţii mele de nu le-oi face destul şi deplin dintr'acela čas, prea puternicul Dumnezeu, mâniia şi drept judeţul lui asupra capului mieu să vie şi pre tot să mă piarză. Şi ori de ce m'aş atinge cu trupul mieu, prea înnaltul Dumnezeu în piatră să întoarcă; nici să mă sufere tăriia pământului, nici umblând să mă poartă; ci în doao părţi să să desfacă şi să mă înghită cu tot trupul şi sufletul mieu şi să mă soarbă! ».

Acest jurământ aşa groaznic prin toată crăiia ungurească şi la părţile Ardealului pre la toţi s'au repezit. Iară ei cu oştile îndată să clătesc spre Buda, care foarte lesne o au luat, că Nemţii văzând atâta greime de oşti, lăsând târgul s'au mutat la cetate, care o ţinea Nadajde; şi în cetate nepriimind Nadajde să să închine, l-au pus în obezi Nemţii şi au făcut de hălăduirea sa legătură. Şi aşa, şi târgul şi cetatea luund împăratul, au dat pre mâna lui Ioan Crai. Iară singur cu oştile au purces drept asupra Beciului; care oraş cu tot feliul de arme bătându-l luna întreagă, cu mare vitejie a lui Nicolae de Salmaş, Hişpan apărat fu. Apropiindu-se

---

12—13: să clătescu C.

iarna, s'au întorsu Turcul înnapoi, dând pre mâna lui Ian Craiu toate podoabele crăești: corona, schiptrul și altele la divan în viderea tuturor, cu toate l-au împodobit și i-au zis împăratul:

« Priiatene și frate, de vreme ce la nevoia ta, la mine și la ağutoriul
105v mieu ai năzuit, după | a lui Dumnăzău, eu încă înțălegând strâmbătatea deplin, cetatea și orașul Buda și toată crăiia ungurească în mâna ta le dau și pre tine craiu ungurescu aleg și întărescu.

Voaă iarăș, domnilor și boiarilor aceștii crăii, poroncescu să fiți acestuia craiu al vostru plecați și cu credință! Care lucru de veți face, mă veți avea priiaten; iară de nu, sabiia mea în voi să va încrunta.

Tu dar, priiatine craiu, bunătăților lui Dumnăzău și a lor mele neuitătoriu să fii; care tu aicea ai cununa și alte podoabe: să te împodobești tu și următorii tăi după tine! ».

După acestea, lăsindu cu câteva stiaguri pre Aloizi Grit, fičorul lui Andriiu, hatmanul Veneţiianilor, de pază craiului, s'au întorsu cu mult plian Turcul spre Țarigrad.

Iară după ce să dusă Turcul, Ferdinand îș râdică inimile cu Ungurii den partea sa, asupra lui Ian Craiu și îl închide în Buda împreună

---

iarna, Sultan Suliiman s'au întors înnapoi, dând pre mâna craiului Ioan toate
129r podoabele crăiei: corona, schiptrul și alte podoabe | crăești la divan, la vederea tuturor, cu toate acestea l-au îmbrăcat; să-i fie zis acestea împăratul:

« Priiatine și frate, de vreme ce la nevoia ta, la mine și la ajutoriul mieu ai năzuit, după a lui Dumnezeu, eu încă înțelegând strâmbătatea ta deplin, cetatea și orașul Buda și toată crăiia ungurească în mâinile tale dau și pre tine craiu unguresc aleg și întăresc.

Voao iarăș, domnilor și boiarilor aceștii crăii, poruncesc să fiți acestuia craiului vostru, plecați și cu credință. Care lucru de veți face, mă veți avea priiaten; iar de nu, sabia mea în voi să vă încrunta.

Tu dară, priiatine craiu, bunătăților lui Dumnezeu și a lor mele neuitător să fii! Aicea ai corona și alte crăești podoabe, care tu și următorii tăi să să împodobească ».

După acestea, lăsând câteva steaguri pre Aloiz Grit, fečorul lui Andrei, hatmanul Veneţiianilor, craiului de pază, singur cu mult plean au purces spre Țarigrad.

Ferdinand de purcesul Turcilor luund veste, își râdică inimile iară cu Ungurii din parte asupra lui Ioan Craiu și îl închide în Buda împreună

cu Grit, ce-l lăsasă împărăţiia de pază. Însă domnii ungurești din partea lui Ian craiu, ce rămăsesă afară de închisoarea Budei, pre Nemţi înspăimară și purced fără izbândă dela Buda.

Multă vărsare de singe au făcut între sine Ungurii, pre acele vremi, carii cum putea birui unul pre altu. Unii ținea cu Nemţii, alţii cu Turcii, până dela o vreme, pe îmbe părțile au pătrunsu acea grozăvie ca de fiară, şi mai mult de fiară sălbătecie.

Şi au stătut între Ferdinand și între Ian Craiu așăzare: să crăiască Ian în viața sa; iară după moartea lui, nu altul, ce numai Ferdinand sau un fičor a lui, să fie craiu. Iară lui Ian craiu, de-i va rămâne fičor, să ţie toate cetăţile tătâne-său și pre Ardial. Şi până într'atâta să îndesa, cât pe Grit, ce-l lăsasă sultan Suleiman de agiutoriu lui Ian craiu, îl trăgea în partea sa cu dări; ce iar altu folos n'au făcut, fără cât vărsare de singe între sine. Pre urmă s'au așezat cu legături de pace, cu ğurământuri între sine: de ar vrea să-i calce Turcul, soţii să-ș fie.

---

cu Ioan pre Grit, carele îl lăsase împăratul Suliiman și cu câțva din domni unguri, anume: Emiric Ţibac, Gheorghie Pistini, Ştefan Verbeție. Însă cu osârdiia și mare vitejiia a o seamă de domni ungurești, carii era denafară de închisoarea Budei și anume: Toma Nadazdi, Ioan Zeret, Franțesco Capolnaz, Cazon voevodul de Ardeal și lui Ioan Bamfi și alți domni crăiei ungurești, strânși cu neîndoit gând, Velhelmu Baron de Ronghel Dolfu, hatmanul pre Nemți, înspăimântat, purcede fără izbândă dela Buda.

Mult sânge au vărsat între sine Ungurii pre aceia vreme, care cum putea pre care să biruiască. Unii ţiind cu Nemții, alții cu Turcii, dela o vreme au pătruns pe îmbe părțile aceia grozăvie, decât de fiară mai mult.

Şi au stătut între Ferdinand și între Ioan Craiu cu aceste legături așăzare: să crăiască Ioan în toată viața lui; iar după moartea lui, nu altul, ci Ferdinand sau un fečor al lui să fie crai. Fečori de va lăsa pre urma sa Ioan, pe toate cetățile tătâne-său și pe Ardeal. Şi până într'atâta | să vârîia, cât și pre Grit, 129v carele îl lăsase sultan Suliiman de ajutoriu lui Ioan Craiu, și pre acela cu dare a-l trage în partea sa siliia. Ci iară alt folos nefăcând, fără cât iară vărsare de sânge între părți, între Gotart Cun și Bamfi și între Nicolae Bator de Gaghi și Ioann Cucude. Iară pre urmă au venit la legătură de pace și acum și jurați între sine: de ar vrea să-i calce Turcul, soție să-și fie.

13: n'au făcut altă C. 17 : Crit B 20 : Frațesco B.

106[r] Iară, după ce s'au așezat craiul Ian, au început cu gând | de însurat; și, den svatul priiatinilor săi, ș'au luat crăiasă pre Isavela, fata lui Jicmont, craiului leșescu; și aducând-o cu cinste și cu mari gloate, s'au cununat în Ston Beligrad. Abiia să satură biiatul craiu de puțintea pace și crăiasa la Buda; iară la Ardial să rădică o samă de domni de oprescu dările visteriei. Ce, îndată sărind craiul, au potolit acea răscoală și cu certare unora. Acolo ostenind craiul după așezarea și potolitul acelor rocoșeni, să bolnăvește în oraș în Sas Sebeș. Începusă a să rădica den boală, când numai ce-i vini veste că i-au născut un fătu crăiasa; și de buurie, uitând slăbăciunea boalei, s'au luat după mese și petrecănii, den care au căzut în mare herbintială inimii și ș'au svârșit viața, cum s'au scris mai sus de moartea acestui craiu Ian Zapolii.

Iară în urma sa, au lăsat cu testament pre cuconul său de va trăi, următoriu crăiei și pre Gheorghie Martinengo, cârmuitoriu Oradiei, pentru mare credință ce avea la dânsul și pre o rudă a sa, anume Pătru Viițehii, au lăsat epitrop cuconului, rugând pre toți domnii să nu

---

Așăzând de abiia craiul Ioann pre scurtă vreme în pace, au stătut pe gând de însurat și din sfatul priiatenilor săi prin soli: Ștefan Broderii și Verbeții, pre Izavela, fiia craiului leșesc Jicmont, crăiasă o au dobândit; care adusă cu mare gloată și podoabe la Stol Beligrad, cununată cu Ioan Craiu fu. Abiia să satură bietul craiul de puține pace, crăiasa tânără la Buda, iar la Ardeal să râdică de iznoavă un Ștefan Maelaz și Emiric Țibac, turburând Ardelenii să oprească dările vistieriei. Unde singur încălecând, curând au potolit aceia răscoală și cu certare unora. Și acolo ostenind craiul Ioan, după așăzarea și potolitul amestecăturilor în Ardeal, cade în boală în oraș Sas Sebeș. Începuse a să râdica din boală, când i-au venit veste că i-au născut făt, parte bărbătească, crăiasa; de aceia bucurie, uitând încă neașezată bine boala, s'au luat după mese și petrecănii, din care au căzutu la mare hierbinteală inimii de au sfârșit viața, cum s'au pomenit mai sus la rândul său, de moartea acestui craiu Ioann Zapolie.

Aproape de moarte, au lăsat cu testament pre fiiu-său următor crăiei și pre Gheorghie Martinuc cârmuitoriu Oradiei, pentru mare credință ce avea la dânsul și pe Pătru Viițehi, unul din rudele sale, pitropi pruncului face, rugând pre toți domnii cu lacrămi și de față câți au fost și prin cărți câți n'au fost de față, prin sângele și neamul unguresc să nu

priimască craiu strein, dând pre fiiu-său în lături, și să agiungă la sultan Suleiman, că va fi apărătoriu fiiului său; și îndată la Poarta lui să trimiță soli pentru înnoirea crăiei fiiului său.

Câteva zile au tăinuit moartea craiului, neclătindu-să oștile den loc și neștiind nemic de moartea craiului.

Solie îndată la împărăție pornind și când solii cu mare credință, pre testamentul craiului, mărgu cu sirguială la Poartă, iară Ferdinand, înțălegând de moartea lui craiu, îndată trimite la crăiasa să să ție în Buda, poroncindu-i să să ție de tocmala c'au făcut bărbatu-său în viața lui, să lasă crăiia, să să ducă la orașele cele așezate cu pruncul ei, făgăduindu-i și mai multe zestre ca unii crăiasă, cum s'ari cădea. Iară, de nu ari vrea de bună voe să să ducă și va vrea să calce tocmala și legăturile craiului, bărbatului ei, în doaă rânduri așezate, arme să aștepte; cu care, ca o crăie driaptă a sa, va cerca casa Avstriei; și, | de sirgu voii sale, în ce 106v
voe iaste, răspunsu să-i facă.

Deci pre solul lui Ferdinand multe zile l-au oprit în Buda diregătorii crăiei și târziu foarte cu greu au făcut pe crăiasa să priimască soliia. Deci, ce au poroncit Ferdinand, toate au grăit solul și pe urmă și lauda de arme.

---

priimească crai strein, dând fiiului său în laturi, și să ajungă la sultan Suliiman, care va fi apărător pruncului; și îndată la Poarta lui soli să trimiță pentru înnoirea crăiei fiiului său.

Câtăva vreme s'au tăinuit moartea craiului, neclătinindu-se și oștile de loc, și neștiind nimic | de moartea craiului. 130r

Solie îndată la împărăție pornind pre Ioan Erehi și pre Ștefan Verbeții, și când solii, cu mare credință pre testamentul craiului, merg cu sârguială la Poartă, iară Ferdinand oblicind moartea craiului, tablele legăturii tocmite cu Ioan Crai până au fost viu, pre Nicolai Salma la Buda trimite crăiasii, poruncindu-i să să ție de legătura bărbatu-său, lăsând crăiia și să purčază pre tocmeala la orașele cele așăzate și stăpâniia cu pruncul, făgăduindu-i și mai multe și zestre, cum s'ar cădea unii crăiase. Iară, de nu va vrea de bună voe sa iasă și va vrea să calce tocmeala și legăturile în doao rânduri așăzate, arme să aștepte; cu care ca o crăie dreaptă a sa va cerca casa Avstriei; și de sârg voii sale, în ce voe iaste, răspuns să facă.

Pre Salma, solul lui Ferdinand, multă vreme l-au oprit în Buda diregătorii crăiei și târziu și foarte cu greu au făcut pre crăiasa să priimească soliia poruncită de Ferdinand, toate grăind solul și pre urma graiului și laude de arme.

Răspuns-au crăiasa către sol, că nu poate să stea acmu după svaturi, ce ari răspunde lui Ferdinand, slăbită fiind de lacrămi și de amara jeale după soțul ei, craiul; nice poate nemic face fără învățătura tatâne său, lui Jicmontu, craiul leșăscu, la care, de nu-m va da o vreme Ferdinand să agiungu la tată-mieu pentru învățătura, ce să va apuca de arme, puțină laudă va agonisi și Chesar Maximilian și Ferdinand, asupra unii fămei stânsă de lacrămi și asupra unui pruncu în fașe.

După soliia răspunsă de crăiasa, Ferdinand nemic zăbăvind, au ales oaste și cu mare tocmală cu ghenarariul său, Leonard Velsho, și o trimisă în crăiia unguriască să bată cetățile: care nu va vrea de bună voe să să închine, să le cuprinză cu oșteni în partea sa.

Sultan Suleiman, cu svatul socotindu că cu cinste împărăției iaste să apere, pre ğurământul său și dat cuvântul pre crăiasa văduva și pruncul, chemând pre solii unguręști, le răspunsă cum au dat crăiia unguriască lui Ian și fiilor săi și au înnoit acea crăie și asupra pruncului, fiiului lui Ian și săminției lui. Și s'au gătit de oaste, puind toată puterea sa, să nu să bucure nepriiatinul său Niamțul; dând și solilor

---

Au răspuns crăiasa solului, că nu poate să stea acum după sfaturi, ce ar răspunde lui Ferdinand, slăbită de lacrămi și amară inimă după craiul, soțul său, nice poate face nimic fără de învățătura tătâne-său, lui Jicmont craiul leșesc; la care de nu-m va da vreme Ferdinand să ajungă și la tată-său pentru învățătura, ce să va apuca de arme, puțină laudă va agonisi și Chesar Maximiian și Ferdinand de or veni cu arme asupra unii fămei stânsă de lacrămi și asupra unui prunc în fașuri.

După soliia răspuns dela crăiasa, Ferdinand nimic netrăgând, aleasă oaste și cu mare tocmeală cu ghenarariul său, Leonard Velsho, în crăiia ungurească pornește să bată cetățile; care nu va vrea să se închine de bună voe, să cuprinză cu oșteni în partea sa.

Soltan Suliiman cu sfatul socotind că cu cinste împărăției iaste să apere pre jurământul său și dat cuvântul, pre crăiasa văduva și pruncul, chemând pre solii ungurești, le răspunde cum au dat crăiia ungurească lui Ioann și fiilor
130v lui; așa înnoiaște toată aceia crăie și asupra pruncului fiiului lui și | seminției lui, până vor ține și ei credința împărăției și vor fi mulțemitori și aminte țiitori milelor împărătești. Și iată să arată lumii stătătoriu <cu> cuvântul și mila sa, să gătează de oaste, puind toată puterea, să nu să bucure dușmanul, Neamțul; dând și solilor

---

21: de-m B. 30: îndată cuvântul B. 34: stăpânitori cuvântul B și B[1].

daruri și pruncului în semne de apărare căftan cu sirmă țăsut, pavăță cu piiatri scumpe împodobită și buzdugan și sabie tot cu mărgăritar peste tot acoperită. Și îndată au poroncit lui Ustref Pașa și lui Mehmet Pașa să purčază cu oaste, sirguind să apere pe crăiasa și pre cucon.

Ferdinand, într'acea vreme, trimite și el sol la Sultan Suleiman, poftind crăiia unguriască cu legături ca acelea, cu care au ținut și Ian Craiu dela împărățiia lui. Ce, solii lui | cu mare scârbă i-au pus la în- 107r
chisoare, zicându-le că sintu de moarte, căci sintu dela un nepriiaten a împărăției trimiși; și acela ce-ș bate ğoc de împărăție, milă cere fără de rușine, calcă crăiia unguriască și pe crăiasa cu pruncul, care iaste supt apărarea împărăției.

Nemții lui Ferdinand, dacă simt că vin acei doi pași Ustref și Mehmet Pașii, să dau înnapoi; iară cum ințăleg că s'au întorsu Turcii, iară au vinit cu hatmanul lor Rohan Dulfu și până în Buda sosind, o au înconğurat de toate părțile cu mare strânsoare.

Sultan Suleiman, ințălegând ačasta veste, să apucă cu mare sirguială a să găti de oaste; și îndată au pornit oștile de pren tot locu innainte la Buda și el singur, cu mulțime de oaste, au purces pre urmă, grăbind

---

daruri și pruncului în semne de apărare: caftan cu sârmă țesut, pavăză cu pietri scumpe împodobită și buzdugan de hier cu aur bătut, pe coadă iar cu aur, și sabie cu mărgăritar peste tot acoperită. Cu groaznică într'aceiaș dată pre aceiaș soli poruncă la Ustreh și Mehmet Pașii îndată să purčază cu oști, cu mare sârguială într'ajutoriu și apărare crăiasei și pruncului, nesocotind alte piiadeci sau cu iarnă să se mântuiască; că, de ar păți ceva crăiasa din zăbava purcesului, cu capetele vor plăti ei scăderea ce ar avea crăiasa.

Ferdinand într'aceiaș vreme alege și el soli unguri și-i trimite la soltan Suliiman, poftind crăiia ungurească cu acele legături, care au ținut și Ioan Craiu dela împărățiia lui. Ci, solii lui cu mare scârbă s'au pus la închisoare, zicându-le că sânt de moarte, că sânt dela un nepriiatin a împărăției trimiși; și acela, care îș bate joc de împărăție, milă cere și fără de rușine calcă crăiia ungurească și pre crăiasa cu pruncul, carele iaste supt apărarea împărăției lui.

Nemții, dacă sâmt că vin oștile turcești cu acei doi pași, carii s'au pomenit mai sus, Ustreh Pașa și Mehmet Pașa, să dau înnapoi; și îndată cum au ințeles că s'au întors înnapoi Turcii, iară vin cu hatmanul Rohan Dulfu și până în Buda sosesc, încunjură Buda de toate părțile cu mare strânsoare.

Aprins de mânie soltan Suliiman din ačastă veste, să apucă cu mare sârguială de gătire de oaste, pornind îndată oștile de pretutinderea în chip de olac înnainte la Buda, și el singur cu mare mulțime de oști, în urma celoralalte oști,

să apuce pre Nemți suptu Buda. Și când agiungea în marginea crăiei ungurești, l-au tâmpinat veste de izbândă, cum Rohan Dulfu, ghenarariul lui Ferdinand, cu doaăzăci de mii de Nemți, cu Unguri, au perit cu totul de Turcii, carii au mersu mai nainte. După ačasta veste, mergea mai încet; și agiungând la Buda, au descălecat despre Buda veche.

Și îndată craiului pruncu ce-i pusese nume Ștefan i-au trimis daruri: trei cai cu toate podoabele, și caftane boiarilor ce era pre lângă cucon.

Solii turcești č'au mărsu cu daruri, au poftit cu mare blândeță dela crăiasa, să trimiță cuconul în tabără, la corturile împărătești și pre toți domnii și boiarii pre lângă pruncu, fără de niceo siială; că împăratul va să prăvască cu ochii săi pre cuconul priiatinului și ciriacului său și den brațăle sale să-l dea fiilor săi, carii sintu aicea, ca de pre acmu să-l cunoască și de temeiu prieteșug neclătitei credinței Otomanilor, de acmu să încapă.

Și pre singura crăiasa, în loc de fiică a sa și noru o ține, ca pe o fiică a iubitului său priiaten și ciriac a răpousatului craiu soțu și pruncului

---

cu nedeprins oștilor sale conace, peste obiceiul eničarilor, silind să apuce pre oastea nemțască la Buda și să nu să scape și de luna lui Avgust, care lună încă
131r dela tată-său, sultan Selim, ținea și fericită | de războae. La marginile crăiei ungurești, acum întrase cu oștile, l-au timpinat veste de izbândă și cum Rohan Dulfu, ghenărariul lui Ferdinand, cu 20.000 de Nemți cu totul au perit. După ačastă veste, mai încet trăgând oștile spre Buda, au descălecat într'aceialaltă parte, la Buda veche, pentru putoare de trupuri ce perise.

În loc craiului prunc, căruia Ștefan nume Ungurii pusese, au trimis daruri: trei cai cu toate podoabele și frâele și șele tot cu pietri scumpe împodobite, și caftane tuturor boiarilor, carii ar fi pre lângă prunc pe aproape.

Solii turcești, carii au adus daruri, au poftit cu mare blândețe dela crăiiasa să trimiță pre fiiu-său pruncul în tabără la corturile împărătești și pre toți domnii și boiarii pre lângă prunc, nimic la inima sa de maică nepriimind vreo sfiială, că de aceia a inimii mărire iaste soltan Suleiman, cât pre toți alți împărați nu numai cu puterea și norocul, ci și cu Dumnezeirea și direptatea biruiaște, toate fericite șie și fiiu-său nădăjduiască cu gând neîndoit. Va împăratul cu ochii să privască pre fiiul priiatenului și cireacului său și din brațele sale să-l dea fiilor săi, carii cu împărățiia sa aici sânt, de acum să-l cunoască din pruncie și de prieteșug temelie neclătitei credinței Otomanilor de acum să înceapă. Pre singură crăiasa în loc de fie-sa și nor ține, ca pre o fiică ce iaste a iubitului său priiaten și cireacului său, răposatului craiu soț, și pruncului

---

17: vgust. B.

craiu maică, ari vrea priiatenește să o vază. Numai pravila den bătrâni a Otomanilor, apără | a întra bărbatului strein la lăcașul fămeesc. Nice 107v
a pofti pe crăiasa la sine poate, la corturi, pentru prepusul lumii, să nu să clătiască în ceva cinstea numelui ei, care, la fămei mari și de cinste, mai scumpă de toate odoară iaste cinstea.

La acestu graiu a solilor, îndată, rănită inema de maică a crăiasăi, foarte slabă, mâhnită și împrotivă au răspunsu crăiasa. Iară, dacă i-au zis Gheorghie Martinengu (e)pitropul să socotiască, cu ačastă deșartă siială să nu întărâte pre păgânul varvar la niscai tirănii, cu inema în tremur au îmbrăcat pruncul cu lucii crăești fașuri și l-au pus cu mamca în carătă lucie de aur și cu o samă de doamne de cinste și cu toți domnii și boiarii l-au trimis la corturi.

Eșit-au înnainte multe stoluri de călări și l-au petrecut până în corturile împărătești. Sultan Suleiman cu blândeță au căutat spre cucon și l-au luat în brațăle sale, vorovindu pren tălmaču cu mamca; au chemat și pre copiii săi, ce era cu dânsul, și le-au zis să sărute pe pruncu, că iaste fiiu ciriacului său, să ție minte, într'aceia dragoste să-l aibă și ei, cum au avut el pre tată-său. Iară pe domni și pe boiari ce vinisă cu pruncul, i-au chemat cu viziriul la mesă.

---

craiu maică, ar vrea prietenește să o vază. Numai pravila din bătrâni a Otomanilor apără a întra bărbatul strein la lăcașul fămeesc. Nice a pofti pre crăiasa la sine poate, la corturi, pentru prepusul lumii, să nu să clătească cinstea în ceva numelui ei, care la fămei mari și de cinste, mai mare de toate odoarăle cinstea iaste.

La acest graiu al solilor, îndată, rănita inimă de maică a crăiasei foarte slabă, mâhnită și împotrivă au răspuns crăiasa. Iară, deaca i-au zis Gheorghie Martinul pitropul să socotească, cu ačastă | săială să nu întărâte pre pă- 131r
gânul varvar la niscai tirănii, cu inima sa în tremur, au îmbrăcat pruncul cu lucie crăești fașuri și l-au pus cu mamca în carătă lucie de aur și cu câteva doamne de cinste și pre toți domnii și boiarii l-au trimis la corturi.

Eșit-au înnainte câteva stoluri de călări din tabără afară și cu alai, cum zic ei, l-au dus la corturile împărătești, unde soltan Suliiman cu mare blândețe au căutat la cocon și l-au luat singur în brațe, vorovind prin tâlmaci cu mamca; au chiemat și pre fiii săi ce era cu dânsul și le-au zis să sărute pruncul și că iaste fiiu cireacului său să ție minte, într'aceia dragoste să-l aibă și ei, cum au avut el pre tată-său. Iară pre domni și boiarii ce venise cu pruncul, i-au chiemat cu veziriul la mese.

8: pitropul A și C.

Și când acolo ospetiază pre domnii ungurești, era gata orânduită oaste să cuprinză târgul; și necunoscând Ungurii, au purces Turcii eniceri bulucuri, anume că mergu să vază orașul, cât nice ciia ce au străjuit la porți, nu au simțit, când au cuprinsu porțile cetății, toate ulițăle și meidianul orașului de mijloc. Îndată au început a străga telalii pre uliță, să să închiză tot omul la casă-și și cineș în gazda sa; armele, tot omul dela casa sa, să le dea, care va să nu piiae cu toată casa sa. Și ačasta de o face, nime grijă să nu aibă. Dacă i-au dat știre lui sultan Suleiman că târgul s'au cuprinsu fără de niceo tulburare mulțimei orașului și acmu sintu
108r toate porțile și ulițăle pre sama enicerilor, iară, dacă însărasă, au | trimis pruncul la mumă-sa; iară pre boiari, pre toți i-au oprit în tabără.

Crăiasa, dacă au văzut cetatea cuprinsă de Turci și domnii opriți toți în tabără, au scris răvaș cu mare jalobă la împăratul și cu lacrămi: « Să nu uite împăratul cinstit și cel milostiv numele său și slava ce are de bunătățile sale la toată lumea și ǧurământul, carele lumii știut iaste, cu carele au întărit milele blândețălor sale și pe urmă soțului său craiului, să ție; pre boiari, carii toți aceștiia au ținut credința stăpânu-său cu toată inema în partea numelui Otomanilor și împărăției sale, împrotiva nepriiatinilor împărăției și stăpânului lor craiului, ciriacului scaonului său, să-i sloboază ».

Și când acolo ospetează pre domnii ungurești, acum era gata orânduită oaste să cuprinză târgul. Și așa, necunoscut, au purces buluc după buluc enicerii, anume că merg să vază orașul, cât nici ceia ce au străjuit porțile nu s'au simțit, când au cuprins și porțile și ulițile toate și meidanul orașului de mijloc. Îndată au început a striga telali pe ulițe, să să închiză tot omul la casă și cineș în gazda sa; armele tot omul dela casă să dea, care va să nu piiae cu toată casa lui. Și ačasta de o face, nimeni grije să n'aibă. Dacă i-au dat știre lui sultan Suliiman că târgul s'au cuprins fără de nicio turburare mulțimii orașului și acum sânt toate porțile și ulițile pe seama enicerilor, măcar că înserase, au pornit pruncul cu cinste la mumă-sa; iară pre boiari pre toți i-au oprit în tabără.

Crăiasa, daca au văzut tot orașul cuprins de Turci și domnii toți opriți în tabără, au scris răvaș cu mare jalbă la împăratul și cu lacrămi, să nu uite împăratul cinstit și cel milositv numele său și slava ce are de bunătățile sale la toată lumea și jurământul care lumii știut iaste, cu carele au întărit milele și blândețele sale, și pre urma soțului său craiului să ție; pre boiari, care toți aceștea au ținut credința stăpânu-său cu toată inima în partea numelui
132r Otomanilor și | împărăției sale, împotriva nepriiatenilor împărăției și stăpânului lor craiului cireacului, să-i sloboază; carii au slujit scaunului său.

Au stătut după ačasta patru zile împăratul la svat ce va face cu Buda și cu casa crăiasăi și cu domnii ungurești. Svătuia unii să-i trimiță în Țarigrad și pe pruncu și pe domni și în Buda să să pue pași. Iară alții svătuia să nu să calce ğurământul, nice să să facă silă ca ačasta, lumii urîtă, unii fămei și unui pruncu, carii s'au priimit pentru apărarea, și acmu să-i scoată den casa lor la robie, la care faptă în toată lumea ocară să va naște.

Iară pașea de Beligrad svătua să să pue pașe în Buda, pe obiceiul bătrânilor săi; crăiasa să să trimiță la tată-său; pruncul în Țarigrad,

---

Au stătut după ačasta patru zile împăratul la sfat ce va face cu Buda și cu casa crăiasei și cu domnii ungurești. Sfătuia Mehmet Pașa și un Custreh Pașe, amândoi musaipi: și pruncul și domnii să să trimiță la Țarigrad. La Buda să să pue pașe om blând, să cârmuiască pre Unguri cu blândețe, pre 'ncet să-i deprinză supt jugul împărăției. Iară Rostin Pașa, ginerile lui sultan Suliiman, sfătuia nici într'un chip să nu calce și jurământul dat și să nu să facă silă ca ačasta urîtă lumii, unii fămei și unui prunc, carii s'au priimit supt apărare, și acum să se scoață din casa lor la robie, cu care faptă în toată lumea numelui ocară a naște.

Împotriva tuturor Mehmet, Pașa de Belgrad, căruia Iahaoglu îl chema pre poreclă, sta clătind cu capul și întrebat, ce și cum ar socoti el, că era între toți mai bătrân, au zis cătră împăratul:

« Multe sfaturi sânt la împărați, împărate Suliimane, iar unul numai direpț iaste. Ce mi să pare, voi zice. În voe va fi a primii și a nu priimi și a râde de un om prost ca mine sau a fi cu greu urechilor voastre; oi priimi de veți râde, sau cu greu veți priimi, prostiia mea va face aceia, iar nu răutatea în partea scaunului tău; că de sânt și prost, bătrânețele mele loc să aibă! Și mai mult făcut bătrân, tot bătând războaie cu acest neam. Și nu mi-i laudă, încă din zilele părintelui tău, multe și izbânde, am învățat toată firea, toată așezarea acestor oameni. Căutați sfatului vostru, căială să nu aveți; de 5 ori acești 20 de ani înnarmat în Țara Ungurească am venit, la toate aceste războae, sau cap pre alții, sau slujitor supt ascultarea altora am fost. Și cu gând ce ai venit să înnalți împărățiia și să lățești hotarăle împărăției noastre și să așezi pace, să odihnim. Dela o vreme supt norocul tău, după ostenelele tale, ai luat Beligradul, cuibul și scaunul tuturor tâlharilor asupra | noastră. Un- 132v
gurii după aceia au prădat Misia și Bosna, pentru care fapte ai venit și în ceste părți cu război. Ai zdrobit toată oastea și pre craiul singur. Și după acestea ț'au venit și Buda supt putere și la mână, cu mare numelui tău cinste și vâlfă, și până în inima nepriiatenului tău ai apropiiat grije.

Apoi ai dat pe seama unui Ungur, care niceș era de sânge crăesc născut și cu cu ce folos l-ai îmbrăcat cu podoabe crăești.? S'au sculat un crai dintre

---

27: că iar să nu aveți B

în casăle împărătești, să-l hrăniască și să criască în legea lor; pre toți domnii să-i omoară; cetățile lor să le răsipască; câți oameni ar fi de războiu toți la Anadol să-i triacă; numai țărani plugari, lucrători de

---

Nemți asupra lui și l-au scos din crăie și au cuprins și Buda și toată crăiia, cu atâta izbândele tale și trude și cu sângele nostru agonisite.

Acum iată al cincilea oștire face, apărând Buda de Nemți cu atâta a împărăției chieltuială și atâta osteneală și sârguială și a ta și a oștii, cât poate zice că nu ai venit pre pămnt, ci ai zburat în aripi cu acastă nădejde a noastră a tuturor, ca doară vei face sfârșit dela o vreme acestor nepăci și vărsare de sângele nostru cu acest neam. Ci, precum văz eu că iaste sfatul unora, la nesfârșite trude și ostenele și a războaelor grije te vor pune; cu apărarea aceștii văduve și unui copil de țâță, îș arată laudă, căriia preț nu iaste.

Eu ca un prost nu pricep ce ar fi lauda aceia a lumii fără de folos. Oasele roade slavă acasta, carea aduce grije și războae. Nici la înțelepți purtători de oști, loc nu are veste ca acasta, care așezare nu face. Moșii și vestitul tatăl tău, 22 crăii cătră împărățiia noastră au adunat până acum. Decât aceia, mai fericit te voi să fii, iar nu mai înțelept — Căci iaste mai mare a fi înțelept, decât în tot casul a fi nebun — carea nu iaste alta mai mare decât acasta: treaba altuia să păzești și a toată viața, avere, cinste, împărăție, la grije să lași.

Destul ai făcut, cât mi să pare, milii, blândețelor, bunătăților tale! Moșii și părinții tăi cu acestea nu să îndestula, ci cu biruința asupra nepriiatenilor, și după biruință cu așăzarea țărilor; care toate înțelesului și înțelepciunii tale, dau, împărate, ca unuia pre carele te-au împodobit Dumnezeu, și că ești sânge împărătesc și că ești împărat înțelept.

133r Eu ceiu partea mea, când socotesc a războaielor | griji, primejdii și cumpăna. Zic atâta: pre Unguri să nu-i credem, că cu ochii vedem nepriiateni. Măcar că unii să fac a să tupila supt umbra ta, mai mulți Unguri sânt la Nemți și țin cu dânșii. Crăiasa ca o fămee cu un prunc în brațe, harnică să ție împotriva Neamțului crăiia și orașul acesta, nu iaste! Va trebui dar cu puterea împărăției toată și totdeauna cu pedestrime, cu tunuri să stăm pururea gata, să o apărăm pre acastă fămee; care lucru, nu laudă, ci mare ocară în lume ne va face.

Și măcar mai apoi să nu aducem cu vreme lucrurile împărăției noastre la cumpănă. Mai cu cinste și mai cu folos iaste a merge cu arme asupra altora, decât a să apăra de alții.

Sfătuesc dară acasta: crăiia de atâtea ori luată și cuprinsă cu războae, pașalâc să să facă, după obiceiul bătrânilor noștri; crăiasa să să trimiță la tată-său, pruncul la Țarigrad, în casa împărătească, să să hrănească și să crească în legea noastră; domnii toți să să omoară; cetățile lor să să răsipească. Câți oameni de oaste pot fi, toți la Anadol, să să treacă; numai plugarii carii lucrează pământul, aceia, pre la târguri și sate să-i lase cu oameni de pază pre la cetăți.

pămăntu, pre la târguri, pre la sate, pre la cetăți, cu oameni de pază să-i lasă.

Sultan Suleiman, cumpănind cu gândul svaturile de îmbe părțile a pașilor, au ales mijlocul: nice așea apreg, cum au zis pașea de Beligrad, nice cum au zis ciialalți. Au trimis poroncă crăiasăi să nu-ș facă voe rea, pentru căci îi caută a eși acmu dentr'ačasta cetate, care neputând-o sprejeni de Nemți, s'au socotit a o ținea cu | oști împărătești. Iară ei, scaon crăescu s'au așezat 108v
cu pruncul, la Lipa, și cu tot Ardialul și părțile crăii ungurești de sus, până să va râdica pruncul Ștefan craiu în vârstă, acea țară fiind mai în laturi. Și cu atâta va fi mai îndămână crăiasăi, că să va hotărî cu tată-său, cu craiul leșăscu, având împărățiia pururea grije de ačasta, să fie supt apărarea împărăției, pruncul cu mumă-sa. Care, den loc au dat poroncă să fie slobozi boiarii, cineș la slujbă č'au avut, numai Verbeții bătrânul să rămâe în Buda, să giudece oamenii după pravila lor. Și iată petrecători împărătești, cu stiaguri, cu cară și agi împărătești pre lângă crăiasa, de ș'au râdicat toată averea casei; numai armele cetății și zaharale au lăsat.

Atunce crăiasa, cu lacrămi și cu ascunsu suspin, ceriului păgâniasca mărturisind înșeleciune, au purces den Buda. Biiații domni, scăpați cu

---

Așea țara ačasta vei așăza și Nemții or sta de grije Avstriei și Stiriei, nu de Țara Ungurească.»

Soltan Suliiman, cumpănind cu gândul sfaturile de îmbe părțile a pașilor, au ales mijlocul: nici așea apreg, cum au zis Pașa de Beligrad, nici cum ceialalți. Au eșit poruncă crăiasei să nu-ș facă voia rea, căce îi caută a eși dintr'ačastă cetate, care neputând a o sprijini de nepriiateni Nemți, s'au socotit a să ținea cu oști împărătești. Iară ei, scaun crăesc s'au așezat cu pruncul, Lipa, și cu tot Ardealul și părțile crăiei ungurești de sus, până să va rădica pruncul Ștefan craiu la vârstă, aceia țară fiind mai în laturi și cu atâta mai îndemână crăiasei, că să va hotărî cu tată-său, cu craiul leșesc, având împărățiia pururea grije de ačasta, să fie supt apărarea împărăției pruncul cu mumă-sa. Care din loc acum să dea poruncă puternicului sângeacului | de Timișvar, 133v
boiarii, toți domnii, cineș la slujba care au avut, numai Verbeție bătrânul să rămâe aicea la Buda să judece orașul după pravila lor. Și iată petrecători împărătești cu steaguri și cară să vor da; agi împărătești pre lângă crăiasa să-ș rădice toată averea casei și podoabele toate și vase, până la Lipa; numai ce ar fi armele cetății să lasă pre loc și zaharelele.

Așea crăiasa, cu lacrămi și ascuns suspin, ceriului mărturisind păgâneasca înșălăciune, din cetatea și orașul Buda purcede. Bieții domni împreună cu

zile, purced cu crăiasa; de bucuriia vieţii, că nu ş'au pus capetele, au uitat č'au pierdut. Şi aşa mântuindu-să crăiasa cu pruncul Ştefan Craiu, căruia apoi Ungurii i-au pus nume Ian Jicmontu, şi în dragostea tăne-său, lui Ian craiu, carele aproape de treizăci de ani au crăit cu bine dela toţi domnii, boiarii den tot Ardialul aŭ adus pruncului la Lipa scaon nou de crăie, daru.

Acestea când să lucriază la Buda, iară Ferdinand luând veste de perirea oştii sale la Buda, temându-să de puterea Turcului, au trimis sol cu daruri scumpe la sultan Suleiman, poftind crăiia unguriască să i-o dea pre sama lui, să-i dea haraču pre an. Iară sultan Suleiman,

---

crăiasa purceg; de bucuriia vieţii, că nu ş'au pus capetele, au uitat ce au pierdut. Şi aşa, mântuindu-se crăiasa cu pruncul Ştefan Craiu, căruia apoi Ungurii i-au pus numele Ioan Jicmont, şi în dragostea tătâne-său, lui Ioan Craiu, carele aproape de 30 de ani au crăit la dânşii, cu bine dela toţi, domnii, boiarii şi tot Ardealul au adus pruncului la Lipa scaun nou de crăie, daruri.

Acestea când să lucrează la Buda, iară Ferdinand luund veste de perirea oştilor cu Rohan Dulfu, temându-se de puterea Turcilor, pentru să arunce zăbavă lui sultan Suleiman, sol pre Nicolai Salma la Buda trimite cu daruri lui sultan Suliiman dela Ferdinand: un păhar de aur cu iscusite meşteşuguri făcut, cu ales mărgăritar împodobit şi un časornic. Acela era de mirat odor, care cu roatele de argint întorcea nu numai časurile zilelor, ci tot crugul ceriului, şi a celor 7 planite clătire cursul soarelui şi premenelele lunii cu mare şi de mirat meşterşug, cu a časurilor şi minutelor în mulţi ani măsura; care cum de târziu unele cu altele în mare sârguială întorcându-se, din clătirea ceriului celui mai de sus de toate, care porneşte altele de dedesuptul său crugurile cereşti — aceluia ce-i zic astronomii adecă clătitoriul cel întâi sau clătirea cea dintâi, care toate celelalte porneşte cruguri. Acestea de mari astronomi cu adâncă socoteală izvodite şi făcute.

134r Spun la Maximiliian împăratul de a căruia viaţă au rămas poveste | de zăbava lui în tot traiul la mari şi de mirat lucruri.

Care daruri foarte au plăcut lui sultan Suleiman că era acel sultan aşa de supţire la minte, cât nu numai era cărturariu în basnele ce are legea lor, ce şi astronomia şi cozmografia înţelegea, dascal având pre lângă sine pe Hamon doftorul de toate dăscălii.

Poftia solii lui Ferdinand dela sultan Suleiman crăiia ungurească să dea pre seama lui, legată supt haraciu, precum au fost dată lui Ioan Craiului în toţi anii.

1: de bucuria biiaţii A. 5: şi tot C. 23: şi minunatelor B.

luând darurile, au răspunsu prin tâlmaču că necuvioasă legături ar fi acele de pace: să ia Ferdinand crăiia, care au ținut-o Ludovic Craiu c'au perit cum s'au scris mai sus, și el să rămâe cu osteniala și truda și cheltuiala, cu atâta numai cu haračul; de pe Țara Avstriei așezat scaonul său spre pace, atunce să să ție cu adevărat împărăției lui prieteșug. Care mijloc | de-i va părea lui Ferdinand cu greu și ar vrea să 109r aliagă războae, pre aceia va sta: că și crăiia unguriască despre dânsul va apăra și părțile Avstriei în pradă vor merge.

Așea lăsind sultan Suleiman lucrul la mijloc, cu apropiiate vremi de toamnă, s'au întorsu spre țara sa, lăsind în Buda oaste de pază, eniceri.

Într'aceia, Gheorghie Martinenzii, la Lipa, nebăgând în samă pre alți domni, trebile crăii au luat după părerea sa, pre sine; cu ce, au adus

---

Sultan Suleiman, cu veselă față luund darurile, au răspuns prin tâlmaci cum necuvioasă legături ar fi acele de pace: să ia Ferdinand orașe și târguri și crăiia, care au ținut Ludovic craiu — Pre acel Lodovic omorîse sultan Suleiman în război — și el cu osteneala, truda și chieltuiala, să rămâe cu atâta, numai cu haračul. De pe Țara Avstriei așăzat scaunul său spre pace, atunce să să ție cu adevărat împărăției lui prieteșug; care mijloc de-i va părea lui Ferdinand cu greu și ar vrea să aleagă războae, pre aceia va sta: că și crăiia ungurească despre dânsul va apăra și părțile Avstriei în pradă vor merge.

Așa lăsând sultan Suliiman lucrul la mijloc, cu apropiiate vremile de toamnă, au purces spre scaunul său, lăsând la Buda oaste de pază eničari.

Într'aceia, la Lipa, Gheorghie Martinuz nebăgând pre alți domni în seamă, trebile crăiei au luat după părerea sa pre sine; cu ce, au adus pre crăiasa la gânduri, muma coconului, că ar fi pofti el crăiia; din care prepusuri au întrat între dânșii mari zarve, care și lor și părților creștinești pe acolo, mare rău s'au ațâțat și s'au început. Și până într'atâta au venit lucrul, cât crăiasa, temându-se de sine și de copil, jalbă au trimis la sultan Suleiman asupra lui Gheorghie, cum s'ar ajunge cu Ferdinand spre peirea ei și a fiiului ei. Însă ačastă zarvă, până într'atâta răul său socotind, domnii au nevoit să potoale pre crăiasa cu mare nevoință, cu toții.

Însă nu îndelung au stătut acea tocmeală între crăiasa și între Gheorghie, care văzând-o că iară crăiasa umblă să-i coboară dela Turci peirea, cu taină ajunge la Ferdinand, arătându-i | toată inima cu priința spre slujbele lui, 134v și nu de vreo viclenie împotriva fiiului a stăpânu-său Ioan, la care mila și credința au avut, cât la moartea sa și fiiului său pruncului, atuncea de curând

---

4: că atâta A. 26: părinților B. 29: Gheordie B.

la gânduri pe crăiasa, că ari pofti el crăiia; den care prepusuri au întrat între dânşii mari zarve, care şi lor, şi părţilor creştineşti pe acolo, mare rău s'au aţiţat şi s'au început. Şi până într'atâta au vinit lucrul, cât au

---

născut, şi a toatei casei sale epitrop l-au lăsat, ce văzând cu lucruri şi cu socotele mureşti purtându-se crăiasa, vedea că va pogorî perire şi cestoralalte părţi a crăiei ungureşti, cum s'au făcut şi cu Buda; că firea muerească şi deşerte prepusuri, alergând în tot časul la ajutoriul turcesc, cu care umblete a a ei trăgând oştile turceşti de nicio nevoe, va face de vor cădea şi aceste oraşe pre mâinile Turcilor, cum au căzut şi Buda, pierzând pre sine şi pre fiiu-său. Pentru aceia alt leac nu vede: numai crăiasa cu fiiul ei să se dea pre mâinile lui Ferdinand, rămăşiţa crăiei, ca la un monarh cu puterile şi care poate să apere despre Turci, să nu piiae; şi cum au rămas şi crăiasa ca o fămee şi copilul încă nu la vârstă de cârma, să mute la ţărăle cele care au fost legate încă de bărbatu-său, Ioan.

Ferdinand, măcar că nu să încredea cu amestecătoare şi nestătoare firi a lui Gheorghie Martinuzii, iară nu lasă acest prilej ce i să face — Că de câte ori pogorîia Ungurii cu netocmelele lor pre Turci cu Nemţii la sfadă, de atâtea ori lua şi Turcii despre ceia parte despre dânşii cetăţi; încă încăpea şi Nemţii despre părţile sale de cuprindea şi ei cetăţi şi oraşe — face sfat de care dă ştire fraţine-său lui chesar. Şi deodată trimite 1000 de oameni aleşi călări şi câtăva armată, adecă tunuri şi altă ce ar trebui de apărare, la Gheorghie Martinuz, care ţinea încă dela Ioan Craiu Oradiia, şi fără nimic altă zăbavă gătează şi alte oşti cu Ioan Baptişta Castand, om viteaz la lucrurile războaelor, de neamul său Hişpan; şi după câteva sfaturi la Beciu, Castand, unde şi de firea lui Gheorghie Martinuzii au pomenit, cum vor să iasă lucrurile lui, au purces în părţile ungureşti şi Ardealului, sârguind cu toate sfaturile la Gheorghie, în Oradia.

135r Izavella Crăiasa, văzând aiave amestecăturile lui Gheorghie, adună | ghiuluş la oraş Agnez, anume împotriva lui, nădăjudind că cu aceia adunare va mazili pre Gheorghie din toată puterea ispravniciei lui, cu ajutorul împrotivnicilor. Ci Gheorghie Martinuzi om amestecătoriu mare, daca simte gândul crăiasii cu o seamă de domni, el încă pre la priiatenii săi scrie cărţi şi în loc purcede cu gloata la oraşul acela, unde începuse a să aduna ghiuluşul.

Iar crăiasa, deaca prinde de veste că au apucat el înnainte la oraş cu gloata sa, ori că să sfiia, ori să nu-l vază în ochi, au trecut la Belgrad. El în loc face de să răsipesc toţi dela acel sfat. Şi de atuncea în vedere nepriiaten copilului craiu şi mâne-sa crăiasei, au început a cuprinde oraşele pre numele lui Ferdinand crai nou. Şi în puţine zile soseşte şi Baptişta Castand cu oştile lui Ferdinand la Clujvar.

După sosirea lui Castand cu oştile, merge Gheorghie la crăiasa, ştiind-o acum înspăimată, şi după câteva mustrări, îi zice să nu mai amestece zarve,

adus pe crăiasa de au lăsat crăiia lui Ferdinand pre tocmala şi scrisorile, č'au făcut Ian Craiu, bărbatul ei, cum s'au scris mai sus, cu legături ca acestea: crăiasa, cu numele fiiului său, Ardialul a-l apăra de Turci nu poate, ce să fie crăiia pre sama lui Ferdinand cu folosul a toată creştinătatea. Şi în locul Ardialului, au luat crăiasa cu cuconul ei o ţară, anume Evboriia şi Ratisboriia, în Ungurimea de Sus, alăturea cu Ţara Leşască, peste munţii leşeşti, a căror ţări era vinitul pre an 25.000 de galbeni de aur. Şi pentru mai mari legături priiateşugului între casăle lor, Anna, fiica lui Ferdinand, să fie logodită după Ian Jicmontu, cuconul crăiasăi, şi cu zestre 100.000 galbeni de aur; şi datoriia, care era făcută de tată-său şi de mumă-sa, crăiasa, 50.000 de galbeni de aur, aşijdirea să plătiască Ferdinand. Şi în loc de zălog pentru acestea, au pus cetatea Caşa, să fie scaon crăiasăi cu fiiul ei. Şi pre aceste tocmele şi legături, care arăta Baptista Castand, ce vinisă dela Ferdinand cu oaste şi cu armată, într'ağutoriu lui Gheorghie Martinenzii, ce era ispravnic şi cârmuitoriu lângă crăiasa şi lângă cucon, lăsat de Ian Craiu, cum s'au pomenit mai sus. Apoi acela au făcut amestecături şi s'au agiunsu cu

---

ci mai bine cu cinste şi cu pace să dea crăiia lui Ferdinand pre seamă, după cum au fost legat şi bărbatul ei, Ioan Craiu, cu Ferdinand. Şi în loc alt ghiuluş de toţi domnii la Clujvar strânge; la care, înnaintea tuturor, Castand au spus cu ce treabă au întrat cu oştile stăpânu-sau în Dachia, arătând şi tablele legate cu Ioan Craiu: după moartea lui, la Ferdinand să vie crăiei ungureşti stăpâniia, ştiindu-se şi Ferdinand de ce s'au legat.

Legăturile era acestea: crăiasa cu numele fiiu-său, Ardealul a-l apăra de Turci nu poate, să dea pre seama lui Ferdinand cu folosul a toată creştinătatea. Şi în locul Ardealului să ia crăiasa cu fiiu-său o ţară ce-i zic Evboria şi Ratisboria în Ungurimea de Sus, alăturea cu munţii leşeşti, a căror ţări venitul face 25.000 de galbeni de aur pre an. Şi pentru mai mare legătura prieteşugului caselor lor, Anna, fiia lui Ferdinand, de acum să fie logodită după Ioan Jicmont, care nume îi dedese domnii din Ardeal, cum s'au pomenit mai sus, şi cu zestre 100.000 de galbeni de aur. Datoria ajijderea care era de tată-său şi de muma copilului îndatorite 50.000 galbeni de aur să plătească Ferdinand. Şi în loc de zălog | de acestea, Caşa să fie scaun crăiasii şi pruncului, fiiul 135v
ei. Şi pre aceste tocmele şi legături, care arăta Baptista Castand, întăriia Gheorghie Martinuzii.

Cu grea de mânie căutătură crăiasa spre Gheorghie, i-au căutat a priimi acăstă tocmeală, zicând că doar o va scoate Dumnezeu de supt jugul lui Martinuzi şi denaintea ochilor lui. Şi cu acele făgăduite amăgitoare a lui

109v Ferdinand. Au purces crăiasa cu cuconul ei | la Ţinob și au scos cununa, schiptrul, mărul și alte podoabe crăești și le-au dat lui Castald. Spun, să fie făcut crăiasa graiu ca acesta cătră cucon:

« Dacă și al tău și al mieu năroc n'au vrut să fii în scaonul crăesc a tătâne-tău, carele drept ţie să cuviniia, și cu dumnăzăescu și omenescu ğudeţ, mânie spre noi a ceriului, care nice cu un mijloc a să primeni nu poate, a răbda ne caută într'aceste cumplite vremi și să alegem ce rău mai mic să vede; căci iaste să ţi să plătiască crăiia de moşie. Numai ce-i mai fără grijă și cu binele creştinătăţii să priimim. Într'aceia, anilor încă ești vârstă, care a te chivernisi la grele vremi nu poţi împrotiva puternicului; cu voe bună, să dai celui mai puternic, să nu fim de a lumii mustrare. Încailea pe partea creştiniască priiatini şi cu milă spre noi să facem, că a Turcilor prieteșug, puternic, dar că iaste fără credinţă, bine l-am simţit. Fie, dar și Dumnăzău așea să dăruiască. Marea strâmbătate a ta, încai cu binele creștinilor să fie!

Ţie, Castalde, dau acestea a crăii odoară, cu care să încunună craii ungurești; tu fără zăbavă, la stăpânul tău, Ferdinandu, să le dai, prea luminatul stăpânul tău, carele, luându-le, nu așea de dânsele să să

Castand şi făgăduinţa cu numele lui Ferdinand, purcede în loc din scaun pentre Castand şi Martinuzi cu fiiul ei la un oraş, anume Ţinob, cale de 8 časuri dela oraş. Acolo scoţând cununa, schiptrul, mărul, semnele şi podoabele crăiei ungureşti, spun să fie făcut la fiiu-său, copilul, graiul acesta:

« Dacă şi al tău şi al mieu norocul n'au vrut să fii în scaunul crăesc a tătâne-tău, carele drept ţie să cuveniia cu dumnezeesc şi cu omenesc judeţ, mâniia pre noi amândoi a ceriului, carea nici cu un mijloc a să premeni nu poate, să suferim trebuiaşte într'aceste cumplite vremi şi să alegem ce rău mai mic să vede, căce iaste să ţi să plătească crăiia de moşie. Numai ce-i mai fără grije şi cu binele creştinătăţii să priimească. Într'aceia anilor încă eşti vârsta, care a te chivernisi la grele vremi nu poţi. Deci ce iaste peste vârsta şi puterea ta, a lăsa cu pace îţi caută. Şi ce a ţine nu poţi împotriva puterii Turcului, cu voe bună să dai celui mai puternic, să nu fim de a lumii mustrare. Încaile pe partea creştinească priiatin şi cu milă spre noi să facem, că a Turcilor prieteşug puternic, dară fără credinţă, bine l-am simţit. Fie, dar şi Dumnezeu aşea să dăruiască! Marea strâmbătatea ta cu binele creştinilor să fie!

Ţie, Castande, dau aceste a crăiei odoară cu care să încunună craii ungureşti; tu, fără zăbavă la stăpânul tău, Ferdinand, să le dai şi pre luminatul stăpânul tău, carele luundu-le, nu aşa de dânsele să să

bucure, cum pentru binele acestor țării creștinești, nevoință și grijă să aibă; și de cuvântul său, prin tine dat, să să știe!».

Îndată după acestea, au mărsu cu toți domnii la ğurămăntu să fie cu credință în partea lui Ferdinand, și ales Gheorghie Martinenzii, și apoi Sasii, Săcuii. Iară apoi, știind că această primenială a lor fără svadă cu Turcii nu va fi, au stătut și la svat de oaste. Iară crăiasa au purces peste grei munți, părăsindu Ardialul.

Gheorghie Martinenzii, amestecătoriul și neașezatul întru îmbletele sali, cum de purcesul crăiasăi vesel, așea de războaele cu Turcii, carii era gata, mâhnit, în multe gânduri să izbiia: și | întâi haračul, 110r
care să da la Turci, la cetatea Uivarului, l-au strânsu și l-au pornit cu sirguială la împărăție, dând știre la Poartă și de acestea ce s'au făcut, că toată vina iaste acei fămei crăiasă, den îmbletele fămeești.

Și cu de acestea siliia să-ș tocmască lucrul și numele său la Poartă și să întoarcă gândul Turcului de oști, gătite pentru îmbletele lui asupra Ardialului.

---

bucure, cum pentru binele acestor țări creștinești, nevoință și grije să aibă și de cuvântul său pre tine dat, să să știe!».

Îndată după acestea, au mers toți domnii la jurământ să fie cu | credință 136r
în partea lui Ferdinand, și ales Gheorghie Martinuzi și apoi Sasii, Săcuii. Și după jurământ, știind că această premeneală a lor fără de sfadă cu Turcii nu va fi, au stătut și la sfat de oaste.

Iară crăiasa, ca una acum nu stăpână, să nu mai zăbovească în casa altuia, strângându-și borfșoarele, au purces cu grei munți pre cale din pământul Ardealului. Spun că la un munte înnalt, pogorîtă din caretă până au încungiurat un pisc, căutând asupra Ardealului cu suspini, până i-a sosi careta, cărturare fămee au scris într'un copaci cuvinte letinești, ** adecă: așa va ceriul. Acesta semn lăsând durerii inimii sale, au purces, părăsind Ardealul.

Gheorghie cum de purcesul crăiasei vesel, așea de războaele cu Turcii, carii acum spânzura gata, mâhnit, în multe gânduri să izbiia. Și întâi haraciul, care să da la Turci, la cetatea Uivarului strângând, l-au pornit cu sârguială la împărăție, dând știre Porții și de acestea ce s'au făcut, că toată vina iaste acei fămei, a crăiasei, din umbletele a ei fămeești.

Și cu de cestea și cu pornitul haraciului, siliia să-și tocmească numele la Poartă și să întoarcă gândul Turcilor de oști, gătite pentru umbletele lui asupra Ardealului.

Însă aceste îmblete a lui Gheorghie în îmbe părţi, i-au gătit perire cu svatul a unora dentre dânşi. Că şi Turcul, sultan Suleiman, oblicind pentru Ardial închinat la Ferdinand, au poroncit paşii de Buda şi lui Ştefan Vodă den Moldova şi domnului muntenescu şi la alţi paşi, să între în Ardial cu armata, să certe vicleniia č'au făcut împărăţiei. Mers-au oastea turčască cu domnii acestor ţării şi au apucat câteva cetăţi; luat-au şi cetatea Lipa. Iară Ungurii încă să pun împrotivă cu oşti şi iau cetăţile iar cătră sine.

Şi aşea, într'acesta chip când stau, poronceşte Ferdinand la Baptişte Castald, oricum ar putea face să omoară pre Gheorghie Martinunzii, simţind îmbletu lui întoarsă la Turci. Iară Castald, plinindu poronca, dă ačastă triabă lui Palaviţin Polcovnicului şi lui Marco Antonii, care era diiac pre cărţi nemţăşti la Gheorghie, să-i facă samă. Făcut-au pe poroncă şi au ucis pre Gheorghie Martinuzii, pentru a căruia moarte, spăimaţi Ungurii şi mai ales Săcui fac între sine ğurământu asupra lui Castald Babtişte. Aşea, după multe cu Turcii amestecături, Ferdinand, să tragă inimile Ardelenilor la sâne, le pune voevod pe Andrei Bator.

Crăiasa Isavela, într'aceia vreme, cerând dela Ferdinand cele prin Baptişte Castald făgăduite, iară, dacă văzu că numai ce o poartă cu

---

Însă acestea îmbletele lui Gheorghie de îmbe părţile, i-au gătit perire, iară cu sfatul unora dintre ei. Că şi sultan Suleiman, oblicind închinat Ardealul la Ferdinand, veziriului de Buda şi cu dânsul lui Ştefan Vodă, domnului de Moldova, şi Mircii Vodă, domnului muntenesc, şi la alţi paşi împrejur, tare trimite poruncă să între în Ardeal cu armata, mâna să certe vicleniia făcută împărăţiei. Purced paşii şi domnii dela aceste ţări după porunca împărătească şi câteva cetăţi iau, între care şi Lipa apucă. Ungurii şi ei cu câteva oşti să pun şi ei împotrivă şi iau cetăţile iar cătră sine.

Şi aşea, într'acestea când stau, Ferdinand prin cărţi la Baptişta Castand porunceşte, oricum să facă, pe Gheorghie Martinuzi să-l omoară, simţind umble-
136v tele lui întoarse la Turci. Castand, plinind porunca, dă ačasta treabă lui |Palaviţân Polcovnicului şi lui Marco Antoni, care era diac pre cărţi nemţeşti la Gheorghie, să-i facă seama. Fac ei după poruncă şi ucig pre Gheorghie Martinuzi, cu a căruia moarte, spăimaţi Ungurii şi mai ales Săcuii, fac între sine jurământ asupra lui Castand Baptişta. Aşea, după câteva cu Turcii amestecături, Ferdinand, să tragă inimile Ardelenilor cătră sine, le pune voevod pre Andrei Bator.

Crăiasa Iezavella într'aceia, cerând dela Ferdinand cele prin Castand făgăduite, daca vede că numai ce o poartă cu

---

24: domnii din A.

cuvinte deșerte, amăgindu-o, începe pe taină a să agiunge cu domnii de Ardial, cei ce să ğurasă asupra lui Castald; și au agiunsu și la Mircea Vodă, domnul muntenesc. Apucatu-s'au Mircea Vodă pentru trebile crăiasăi | și a cuconului ei, la împărățiia Turcului. 110v Și stând așea la părere den doaă părți, și de Turci și de Nemți, trimit sol la Ferdinand, poftindu-l să nu fie opriți a-ș cerca mijloce de pace cu împărățiia Turcului: că cu vinirea a unui hasechi, anume Halil, pe carele isprăvisă Mircea Vodă, nedejduia Ardelenii, că vor pleca pre împărățiia Turcului la pace, nepomenind nemic de Ferdinand.

Dat-au voe Ferdinand, însă cu tocmală: să dea Turcii cetățile ce luasă de curund. Să apucă Halil cu răspunsu de cale și până în optsprăzece zile, răspunsu să aducă. Iară până la întorsul lui Hali, s'au strânsu Ungurii la ghiuliuș, la Aguropol, unde sosește și Hali, aducându răspunsu dela împărăție, că într'altu chip împărățiia nu priimește, nice va priimi; numai, de vreme ce au murit Gheorghie cu nediriaptă moarte și ei cu puterea lor pre Nemți nu-i pot scoate den Dachia, să asculte poronca împărătiască, să aducă la loc pre cuconul Ian Jicmontu, fiiul lui Ian Craiu, cu mumă-sa, crăiasa, la crăie, de vor Ungurii pace și

---

cuvinte întru deșert, amăgind-o, începe pre taină a să ajunge cu domnii de Ardeal, cei jurați asupra lui Castand, și ajunge și până la Mircea Vodă, domnul muntenesc. Să apucă Mircea Vodă de trebile crăiasii și a fiiului ei la împărățiia lui sultan Suleiman.

Și stând așa din doao părți la părere, Ardelenii, și de Turci și de Nemți, trimit sol la Ferdinand, poftindu-l să nu fie opriți a-și cerca mijloace de pace cu împărățiia Turcului; că cu venirea unui hasichi, anume Hali, pe carele isprăvise Mircea Vodă, nădăjduia Ardelenii că vor pleca pre împărăție la pace, nimic nu pomenind de Ferdinand.

Au dat aceia voe Ferdinand, însă cu tocmeală: să dea Turcii cetățile ce luase de curând. Să apucă Hali cu răspuns de cale și până în 18 zile răspuns să aducă. Iară până la întorsul lui Hali, ghiuluș a Ungurilor la Agoropol să strânge, la care sosește și Hali, aducând răspuns dela împărăție acesta: că într'alt chip împărățiia nu priimește, nice va priimi; numai de vreme ce au murit Gheorghie cu nedreaptă moarte și ei cu puterea lor pre Nemți nu pot scoate din Dachia, să asculte porunca împărătească, să aducă la loc pre Ioan Jicmont, fiiul lui Ioan Craiu, cu mumă-sa, crăiasa, la crăie, de vor Ungurii pace,

liniște, care o au avut dela împărăție în zilele lui Ian Craiu. Și iată pașii de Buda să poroncește și i să dă pre mână putere de oști să vie la dânșii. Deci, de vor fi drepți și să vor da supt ascultarea împărăției, hălăduiți vor fi; iară de ar mai trăgăna cu ăceste amestecături, închinându-să la alții, plata faptelor lor gata iaste: că toți lăcuitorii aceștii țări supt sabie vor merge.

S'au cutremurat toți Ungurii de aceste poronci, care au adus Hali, știind bine de puterea Turcilor cum iaste. Mult au luptat Baptiște Castald să-i îmbărbăteză împrotiva Turcilor, ce nemic cu meșterșugurile sale n'au putut face. Într'acea dată, s'au rocoșit și oștile nemțăști pentru lefe ce nu luasă și era să ucigă pre Castald și pe alte căpetenii a lor; și neputându-i opri, s'au dus, puindu-și alte capete dentre sine. Pe urma lor și Castald s'au luat și s'au dus la Bečui. Spun, că iară el au făcut acel meșterșug, să iasă den Ardial mai cu acoperită rușine. |

---

liniște și mântuire, care au avut în zilele lui Ioan craiu despre împărăție. Și iată la veziriul de Buda să poruncește și i să dă pre mână toate Rumele și domnii de Moldova și de Țara Muntenească, oastea Crâmului, pe Tătari, toți aceștea să se adune la pașa de Buda și cu aceia putere ca la 200.000 de oșteni
137r acolo să vie la dânșii. | Deci de vor fi drepți și să vor da supt ascultarea împărăției, hălăduiți vor fi; iară, de ar vrea să mai trăgăneze aceste amestecături, închinându-se la alții, plata faptelor lor gata iaste, supt a numelui lui Dumnezeu jurământ, că toți lăcuitorii acei țări supt sabie vor merge și fămeile și copiii lor în večnica robie, de care rău și vaet, sufletele lor să dea seama, carii sânt pricina pogorîtului acestor răutăți. După acest răspuns, altul să nu mai aștepte, numai sângele acela dela sufletele lor, să se cee dela Dumnezeu seama, carii răutăților ce vor să fie, pricina au dat.

S'au cutremurat toți Ungurii de aceste porunci, care au adus Hali; știind foarte bine de puterea Turcilor cum iaste, au început a gândi de sine. Mult au luptat Castand să-i îmbărbăteze împotriva Turcilor, ci n'au putut face cu meșterșugurile nimic.

Într'aceiaș dată, s'au rocoșit oștile nemțești pentru plata lefelor, că nu luase câteva lefe. Și așa de greu să turburase, cât era să ucigă pre Castand și pe toate capetele, carii era tot șpanoli; nu i-au putut nici într'un chip de acea zarvă să-i oprească Castand, că oastea, puindu-ș alte capete dintre sine, au purces spre Beciu, în urma căror și Castand în puține zile au plecat. Spun că iar el să fie făcut acela meșterșug, să iasă din Ardeal mai cu acoperită rușine.

7: au luat C.

Iară, după ce s'au dus Castald, tot Ardialul s'au plecat supt ascul- 111r
tarea Isavelii Crăiasăi şi fiiului ei. Iară până a vini crăiasa, multe zarve era între dânşii. Ce, dacă au vinit, au trimis zece mii de galbeni de aur la Poarta împărăţiei Turcului, să-ş facă priiateni; care bani, apoi, s'au legat la împărăţie în loc de datorie, până în ceşti ani ce au perdut Turcii Buda şi tot Ardialul, şi s'au aşezat pace, până la moartea crăiasăi.

Iară pe urma crăiasăi, rămâindu încă copilul nu de vârstă, el au poftit, şi domnii l-au sfătuit de au ales 12 svetnici, priiatini de a tătâne- său, să cârmuiască trebile crăiei, însă zilele lui nu de tot fericite. Că, lăsindu-să numai cu un gându la una împărăţie a Turcului, a toţi craii şi domnii creştineşti ş'au pornit ură, cât nime den crai sau den domni creştini, până şi Veneţiianii, den casăle lor moşancă de cinste să-i fie crăiasă, n'au priimit.

Spun că cu învăţătura doftorului, anume Stan, care au căzut la lege arieniască—Ariian să cunoaşte pe diresăle lui date Ariianilor în Ardial până acmu—acest craiu au aşezat ačastă lege, să fie priimită în Ardial; şi nu numai lege ariianiască, ce şi lege papistăşască, calviniască şi liutiriniască şi acea ariianiască, cării legi iaste cap Fotie şi Ariia, dela săboară procleţi. Şi aceste patru legi stau până acmu, scoţindu-ş ochii unii altora.

Care lucru deaca s'au făcut şi au lipsit, tot Ardealul s'au plecat supt ascultarea Iezavellei Crăiasii şi fiiului ei, făcând între sine multe amestecături, până a veni crăiasa în scaun. Iară viind crăiasa şi cu fiiu-său, Ioan Jicmont, la stăpâniia Ardealului, pentru să-şi facă priiateni la Poartă, au trimis 10.000 de galbeni de aur să împartă pre la Porţi daruri, carii apoi s'au legat la împărăţie în loc de datorie, până în ceste vacuri ce au pierdut Turcii Buda, cu care şi tot Ardealul. Şi aşa s'au aşezat câţva ani pace până la moartea crăiasei.

Iară după moarte, rămâind fiiu-său încă de cârma crăiei tânăr, el singur
au poftit şi l-au sfătuit priiatenii tătâne-său să | aleagă 12 domni sfetnici, să 137v
cârmuiască trebile crăiei. Însă zilele lui nu de tot fericite, că, lăsându-se numai cu un gând la una, împărăţiia Turcului, a toţi craii ungureşti ş'au pornit ură până întru atâta, cât nimeni din crai, din domnii creştineşti, până şi Veneţiianii, din casele sale moşancă de cinste să-i fie crăiasă, n'au priimit.

Spun de dânsul că cu învăţătura doftorului, anume Stan, care au căzut la legea arienească — Ariian să cunoaşte pe diresele lui date Ariianilor până acum în Ardeal — el au aşăzat aceste legi să fie priimite în Ardeal: a papistaşilor, a calvinilor, a luteranilor şi ariianilor, căriia lege iaste cap Fotie şi Ariia dela săboară procleţiţi. Şi aceste patru legi stau şi până acum, scoţându-şi ochii unii altora şi până în ceste vremi.

12: moşacă A.

Murit-au acestu craiu tânăr, născut și crescut tot în zarve și în neașăzări, nu fără prepus de otravă, rămâind crăiia iar fără următori, săminție de crai. Și apoi s'au osebit Ardialul dela crăiia unguriască, supt cnezi. Și întâi Ștefan Bator, carele pe urmă au fostu craiu în Țara Leșască, iară în locul lui au stătut cneazu Jicmontu Bator și apoi Andrei Bator, ce l-au stânsu Mihai Vodă, domnul muntenescu, cu poronca Turcilor. Acel Jicmont Bator au făcut schimbu cu împăratul nemțăscu, de au lăsat Ardialul în sama împăratului
111v nemțăscu și i-au dat lui, împăratul o țărișoară | în sus. Și cu acel schimbu, iar au adus asupra Ardialului amestecături, ce nu s'au îndelungat.

Iară după Andrei Bator, au stătut cneazu Jicmont Racoți; și iară, la începutul domniei lui, au început valurile și netocmelele, în care să afla capetele acei țări. Ce, bătându-să pe domniia acei țări, iar den Batorești, anume Gavriil Bator, și făgăduindu-i doaă olate, a Mucačului și a Patacului, acela au lăsat cneziia lui Gavriil Bator și el cu mare avere s'au mutat la Mucaci și la Patac.

Au murit acest crai tânăr, născut și crescut tot în răscoale, nu fără prepus de otravă, lăsând crăiia iară fără următoriu.

Și după moartea lui, s'au usebit Ardealul dela crăiia ungurească supt cnezi. Și întâi Ștefan Bator, care apoi din cneziia Ardealului l-au luat la crăiia lor Leșii să le fie crai; iar în locul lui, la Ardeal, au stătut cneaz Jicmont Bator. Acestuia iarăș i-au abătut să facă schimb cu împăratul nemțesc: pe niște țărășoare în sus, să dea Ardealul. Și cu acest schimbu iarăș au adus amestecături asupra Ardealului, însă n'au trăgănat mult cu de acestea viața.

În locul lui au stătut Andrei Bator și pe acest Bator l-au stâns domnul muntenesc, Mihai Vodă, cu porunca Turcilor, răsipindu-i oastea; iară, singur Andrei Bator năzuind la Sibiiu, nu l-au priimit oroșanii, temându-se să nu le aducă după sine nevoe; și așa, umblând prin păduri rătăcit, au perit de păstori.

După acest Andrei Bator, au stătut cneaz Jicmont Racoții, care în loc, la începutul domniei sale, au început iar valurile și netocmelele, în care să afla capetele acei țări. Ci bătându-se pe acei țări cneziia, iară de Batorești unul,
138r anume Gabriel Bator și făgăguindu-i doao olate: a Mocaciului | și a Patacului, cela Racoții au lăsat cnezia lui Bator și el cu mare avuție s'au mutat la Mucaci și la Patac.

27: ndrei. 35: cela Bator B și B^1.

Acest Gavriil era zburdat copilandru; cu hihote să mărturisiia, că pre bătrânul Racoţi, cu temere, că l-au amăgit și l-au spăriiat de i-au luat de-a-mână domniia Ardialului. Şi așa, în gândul său, cel cu crieri tineri suit, s'au desfrânat în viaţă fără de rușine, călcând casăle a oarecâţi boiari mari, făcând silă fămeilor lor și fetelor lor. Anume trimitea unde ştiia fămei frumoasă; și pre unde i să tâmpla a trece, fugiia oamenii de-ş ascundea fămeile și fetele, pre la beserici. Şi, când îi spunea slugile lui că să ascund și fug oamenii cu fetele, el râdea cu hohot în mare glas. Atâta era departe de rușine ca o fiară! Iară într'o vreme, au mersu la Sibiiu, neştiindu nime de vinirea lui. Acolo, așea fără veste, au scos pe bărbaţi den-a-fară de oraş, câţi au socotit că ar fi mai mulţi la număr de curtea lui, iară fămeile lor li-au împărțit tuturor a lor săi de petrecanie fără lege, alegându-și întâi șie un cârdu. Şi sintu fămeili la Sibiiu iubeţă, cum îș sintu de feliu albeneţă.

Pentru care spurcată și rar auzită faptă, striga theologhii, preoţii lor, pre la beserici de ai lor, au răspunsu că blândă plată iau Sibiianii pentru fapta c'au făcut cu Andrei Bator: la năzuirea lui, n'au vrut o

---

Acest copilandru, Gabriel Bator, zburdat de tinereţe, cu hihote să mărturisiia că pre bătrânul Racoţi, cu temere, ci l-au amăgit şi l-au spăriat de i-au luat de-a-mână domniia Ardealului. Şi aşa, în gândul său, cel cu crieri tineri suit, au sosit la desfrânată fără ruşine viaţă, călcând casele a câţva boiari, cu sila femeilor lor, a câteva şi fete de boiari, peste voia lor stricându-le fečoriia.

Anume trimişii săi avea să iscodească unde ar afla fămee frumoasă, până într'atâta, cât pre unde să prilejiia a trece, şi ţăranii şi boerenaşii fugiia, ascunzându-şi femeile şi fetele pre la biserici. Şi, când îi spunea slugile lui, cum să ascund şi fug cu fetele oamenii, el râdea cu hohot în mare glas. Atâta era departe de ruşine!

Aceia fiară au lovit într'o vreme fără de veste şi au apucat oraşul Sibiiul, care fapta lui nice în gând era oroşanilor să facă aşa: fără veste au scos pre bărbaţi denafară de oraş, câţi au socotit că ar fi mai mulţi cu numărul de curtea lui, iară fămeile lor le-au împărţit tuturor a lor săi de petrecanie fără de lege, alegându-şi întâiu şie un cârd. Şi sânt femeile la Sibiiu iubeţe cum îşi sânt de feliu albeneţe.

Pentru care raru auzita faptă, când striga theologhii, preoţii lor pre la biserici de ai lor, au răspuns că blândă plată au Sibiianii pentru fapta ce au făcut cu Andrei Bator: la năzuirea lui, n'au vrut o

---

1; pre din B 6: a merge C. 19; către B şi B[1]. 34: raru din B[1].

portiță să-i deșchiză, de au perit. Iară cu ačasta faptă ce face cu muiarile lor, niceun rău nu face, ce înmulțește târgul.

Aceste fără de legi, nepovestite, nespusă, nice auzite în lume, văzind
112r domnii peste dumnăzăiască | și omeniască pravilă, trimis-au jalobă la
împărăție pe dânsul. Care lucru simțind el, și temându-să de vicleșug, s'au mutat în Oradie. Și eșindu la primblare, l-au ucis doi fičori de boiari unguri și s'au stânsu cu acel cârlan fără rușine lăudata casă a Batoreștilor, cu rău sfârșitul său și de ocară.

Pre urma aceluia au stătut cneazu Ardialului, Betlen Gabor; acesta era cu mare și deplin fire. Fostu-au împrotiva Nemților multă vreme cu Cehii împreunat; și cu agiutoriul Turcilor, până la zidiurile Beciului au agiunsu cu oaste și părțile crăiei ungurești de sus au dezbătut despre Nemți și la volnicie au adus. Murit-au acestu cneazu în anul
1629 dela Hristos 1629, cu mare jeale tuturor dentru acele părți.

Pre urma lui, doamnă-sa Caterina, carea era den casa cnezilor de Brandaburg, au nevoit de au pus pe fratele soțu-său, Ștefan Betlen, care la Turci era de mare credință, însă om blând; și văzind între Unguri multe capete amestecătoare, au lăsat de bună voe cneziia și au

---

portiță să-i deșchiză de au perit. Iară cu ačasta faptă ce face cu muerile lor, niceun rău nu face, ci înmulțește târgul.

Aceste fără de legi văzând domnii, lumii neauzite, peste dumnezeești și omenești pravile, trimis-au jalbă la împărăție pre dânsul. Care lucru simțind el, și temându-se de vicleșug, s'au mutat în Oradia, unde într'una de zile
138v eșind la primblare, l-au ucis doi fečori de boiari unguri. Și așa au stâns acel
fără de rușine cârlan lăudata casă | a Batoreștilor, cu rău sfârșitul său și de ocară.

Pre urma acestuia au stătut cneaz Ardealului Betlen Gabor; acesta, domn cu mare și deplină fire fericit. Fost-au împrotiva împărăției Neamțului câtăva vreme cu Cehii împreunat; cu ajutoriul și a Turcilor până la zidurile Beciului au dus oaste și părțile crăiei ungurești de sus au dezbătut despre
1629 Nemți și la volnicie adusă. Au murit acest cneaz în anul dela Hristos 1629,
iar dela zidirea lumii [7137] cu mare jale a tuturor din acele părți.

Pre urma lui, doamna mortului, Ecaterina, care era din casa cnezilor de Brandaburg, au nevoit de au pus pre fratele soțu-său, Ștefan Betlen, care la Turci era de mare credință; însă om de firea sa blând și de pace, văzând multe capete amestecătoare și de zarve între Unguri, au lăsat de bună voia lui cnezia și fără vărsare de sânge au

---

14: cu mare jalobă C.

dat locul Racoțăștilor. Spun de căiala Ungurilor, cu povestea lui Esop, care scrie că broaşteli țiind un butuc în loc de împărat, în locul lui au ales pre un şearpe să le fie împărat, ce era într'un iazer.

Aşea Gheorghie Racoți, stătut la cnezie cu sfatul şi priimirea tuturor, întărit-au Ardialul în zilele sale şi părțile Ungurimei de Sus cu întemeiată cnezie; pre mulți amestecători i-au răsipit şi i-au pus la închisoare în toată viața lor. Şi până într'atâta întărit şi întemeiat, cât şi el nedejduia de crăiia leşască, ca şi Bator; în anii dela Hristos 1648, şi cugetând, cum ar ağunge la cununa crăiei, au căzut în boală 1648
ce să chiamă melenholiia; care den svatul doftorilor siliia să să lecuiască cu vânătoriia; ce nefolosindu-i şi acele primblări, ş'au sfârşit viața.

În locul lui Gheorghie Racoți au stătut cneazu Ardialului fiiul lui cel întâi născut, iară pre numele tătâne-său, Gheorghie Racoți | om cu 112v
innaltă fire. De acesta, cum şi de urmaşii lui, vom scrie unde vom agiunge la domniia lui Vasilie Vodă, c'au domnit în țară la noi. De aicea ne întoarcem iară la rândul istoriei noastre.

---

dat locul Răcoțăştilor. Spun de căiala Ungurilor cu povestea lui Esop, care scrie că broaştele țiind un butuc în loc de împărat, în locul lui au ales pre şarpe să le fie împărat, carele era acolo întra'cela ezer.

Şi aşa Gheorghie Racoți stătu la cnezie, fiind hatman întâi şi vestit la Betlen Gabor, în partea de sus a Ungurimei; puternic foarte, au luat cneziia cu sfatul şi primirea tuturor. Au întărit acest cneaz în zilele sale şi Ardealul şi părțile Ungurimei de Sus şi întemeiată cnezie: pre câțva amestecători i-au răsipit şi i-au închis în toată viața lor; şi până într'atâta întărite şi întemeiate, că acum şi el nădejde trăgea de crăiia leşască ca şi Bator. În anul dela Hristos 1648, de gânduri cum ar ajunge la cununa crăiei leşăşti, au căzut 1648
la boală, căriia zic doftorii melenholia; care din sfatul doftorilor siliia să se lecuiască cu vânătoriia; ci nefolosindu-i şi acele primblări, ş'au sfârşit viața.

În locul lui Gheorghie Racoți, au stătut la cneziia Ardealului fiiul lui cel întâi născut, iară pre numele tătâne-său Gheorghie Racoții, om nu innalt, iar fără temere fire. De acesta, cum şi de urmaşii lui, vom scrie unde vom ajunge de domniia lui | Vasilie Vodă aicea la noi domn în țară. 139r

Ci să ne întoarcem de aicea iară la rândul historiei noastre.

2: ştiind C.

Moartea lui Ştefan Vodă

Pătru Vodă Rareş, dacă ş'au aşezat lucrurile dela împărăţiia Turcului şi-i vinisă agă împărătescu cu huchiumuri, de-l chema la Poartă, sta să-ş scoaţă domniia ţărăi.

Iară Ştefan Vodă domnindu aicea în ţară, ştiind pe Pătru Vodă că au mărsu la Poartă şi îmblă să iasă domnu, nu puţină grijă avea, ştiindu-l că şi avere multă au luat cu sine la pribegiia lui, de au dus în Ciceu, care acestea toate îi era ca o ghiaţă la inema lui.

În zilele acestui Ştefan Vodă, au fostu lăcuste şi au mâncat toată roada pământului şi s'au făcut foamete mare în ţară şi la Unguri. Şi urît era tuturor acest Ştefan Vodă pentru faptele lui de tiranie, cum s'au pomenit mai sus.

Iară într'o zi, s'au râdicat Găneştii şi Arbureştii, şi cu slugile lor întrând în cetatea Sucevii, l-au omorît, unde odihniia încă în aşternut numai cu cămeşea; ca nişte tâlhari şi ucigaşi răsipit-au uşea casăi cu drugi, unde odihniia domnul lor, neştiindu domnul nemic de acea tâmplare să-i vie asupră. Şi cu toţii, năvălind ca nişte hiari sălbateci, l-au omorît cu multe rane, cât şi astăzi să cunoaşte singele pe zidiul

---

Iară Pătru Vodă Rareş, după ce-şi aşăzase lucrurile despre împărăţie şi-i venise agă cu huchiumuri de-l chiema la Poartă, sta de-ş cerca vreme să-ş isprăvească de iznoavă domnia ţărăi.

Ştefan Vodă domnind aicea Ţara Moldovei şi înţelegând de Pătru Vodă Rareş, care să afla la Ţarigrad, priimit în cinste la împărăţie, nu puţină grije avea, ştiindu-l că şi câtăva avere au luat cu sine la pribegiia lui din ţară la Ciceu; ci acestea toate îi era lui ca o ghiaţă la inimă.

Şi în zilele acestui Ştefan Vodă s'au prilegit mare foamete în ţară şi la Unguri, că viind lăcustele aşea multe, cât au stricat toată roada pământului în ţară. Şi urînd ţara pre Ştefan Vodă, l-au poreclit Lăcustă Vodă; iară şi boiarii îl urîse pentru faptele lui, ce s'au pomenit mai sus, de tiranie.

Iară într'una de zile, o seamă de boiari, Găneştii şi Arbureştii, voroviţi la un loc spre cumplita moarte stăpânu-său, lui Ştefan Vodă, care nu li s'au căzut; aflând Ştefan Vodă încă într'aşternut, odihnind în cetatea Sucevei, l-au omorît. (O, spurcată faptă!). Iară aţâţătorii aceştii rari auzite fapte au fost Mihul Hatmanul şi Trotuşan Logofătul, fiind sfătuiţi de cu seară ca nişte tâlhari şi ucigaşi. Şi aşa cu toţii, cu arme şi cu slugile sale, într'un cerdac sus în cetate, unde odihniia Ştefan Vodă, răsipind uşea şi năvălind la aşternut la Ştefan Vodă,

---

1: Titlul: Moartea lui Ştefan Vodă C.

păreților casăi aceiia, în cetatea Sucevii, pistrelat den Ștefan Vodă, și tăindu-i capul, l-au scos afară. Ačasta plată au luat Ștefan Vodă dela ciia ce-i milui și-i cinsti; însă pe urmă le-au plătit Dumnăzău cu urgie, cum să va scrie mai ğos la rândul istoriei noastre.

Domnit-au acestu Ștefan Vodă ce l-au poreclit Lăcustă ani 2 și luni 3.

Iară după spurcata faptă c'au arătat Mihul Hatmanul și Trotușan Logofătul cu alți protivnici a lor, după ce au omorît pe Ștefan Vodă, au râdicat cu toții domnu pe Cornea, portarul Sucevii; iară mai nainte au fostu slugă la Mihul Hatmanul și i-au schimbat numele de i-au zis Alexandru Vodă |. 1538

În anii dela zidirea lumii [7046] iară dela Hristos 1538, Alexandru 113r
Vodă Cornea și cu Mihul Hatmanul, iprociii, luând veste de Pătru Vodă Rareș că iaste în cinste la împărăție, au răpezit de sirgu la Ferdinand, craiul ungurescu, pe unul ce-i zicea Pătru Robeu, ispravnicul Sibiiului, cu rugăminte de ağutoriu, să-i trimiță împrotiva lui Pătru Vodă, giuruindu-să cu toată țara că să va închina supt ascultarea crăii

---

neștiind nimic de acea tâmplare să-i vie asupră, s'au sculat fiind numai cu cămeșea: iară ei cu toții, ca niște hieri sălbatice și fără milă, au năvălit asupra lui Ștefan Vodă, pre carele cu multe rane l-au omorît; tăindu-i capul, l-au scos afară. Ce plată au luat Ștefan Vodă dela ceia ce-i cinstise și-i miluise! Dumnezeu pre urmă le-au plătit cu urgie, cum să va arăta la rândul său.

Domnit-au acest Ștefan Vodă pre carele îl poreclise Lăcustă Vodă, 2 ani și 3 luni,

Iară după fapta cea spurcată ce au arătat Mihul Hatmanul | și Trotușan 139v
Logofătul, dinpreună și cu alți carii era protivnici lor, după ce omorîră pre Ștefan Vodă, cu toții au râdicat domn pre Alexandru ce-i zic Cornea, care au fost pre vremea aceia portariu cetății Sucevei, iară mai nainte de acea diregătorie de portar cetății, au fost slugă la Mihul Hatmanul. Și, după ce au râdicat domn pre Cornea Portariul, i-au schimbat și numele de i-au zis Alixandru Vodă.

În anul dela Hristos 1538, iar dela zidirea lumii [7c46] Alixandru Vodă Cor- 1538
nea și cu Mihul Hatmanul și cu Trotușan Logofătul, luund veste de Pătru Vodă Rareș că să află în cinste la împărăție, au repezit de sărg la Ferdinand craiul ungurese pre oarecare ce-i zicea Pătru Robeu, ispravnicul Sibiiului, pre acele vremi, cu rugăminte la Ferdinand de ağutor împotriva lui Pătru Vodă Rareș, care acum aștepta caftan de domnie dela Poartă, arătând precum și în trecutele vremi, au avut domniia razim de craii unguresti; cerea ajutoriu împotriva Turcilor să să poată apăra de Pătru Vodă, făgăduindu-se Alixandru Vodă cu boiarii săi, cum să va închina cu toată țara supt ascultarea crăii

---

4: să va pomeni C. 8—9: marginal, titlul: « Cornea Portarul au stătut domnu »: la majoritatea manuscriselor din grupele A și C.

ungureşti. Ačasta poftă de ağutoriu întârziindu-să despre Ferdinandu, mai multu ağutoriu au făcut lui Pătru Vodă la Poartă, că au luat pre lesne domniia și cu mai puțină cheltuială, oblicindu-să la Poartă îmbletele lui Alexandru Vodă cu a sfetnicilor săi.

Luând Pătru Vodă a doa domnie, au purces cu imbrihorul împărătescu cu mulțime de eniceri și călărime de oaste turčască; în 6 zile a lui Ghenar au purces Pătru Vodă spre Drâstor și de acolo au trecut Dunărea. Și viind la Brăila, să găti să margă asupra lui Alexandru Vodă Cornii. Iară boiarii țărăi, înțălegând de domniia țărăi dată lui Pătru Vodă, au părăsit toți pre Alexandru Vodă Cornea și au eșit în tâmpinarea lui Pătru Vodă la Brăila. Iară Alexandru Vodă au rămas în Cetatea Noaă cu Mihul Hatmanul și cu Trotușan Logofătul și cu Pătrașco și Crasneș și Cozma. Iară ciialalți boiari, mergând la Pătru Vodă în Brăila, pre toți i-au priimit cu drag, ertându-le greșelele făcute de mai nainte și ei toți priimind cu bucurie pe Pătru Vodă.

---

ungureşti. Ačasta poftă de ajutor a lui Alixandru Vodă despre Ferdinand întârziindu-se, căci Ferdinand îndată au chiemat la sfat o seamă din domnii săi, arătându-le pofta lui Alixandru Vodă şi a boiarilor țărăi, ce li s'ar părea. Ci soliia lui Alixandru Vodă la Ferdinand şi răspunsul întârziiat dela Ferdinand oblicindu-se la împărățiia Turcului, mare ajutoriu au fost lui Pătru Vodă Rareş cu luarea pe lesne şi puțină chieltuială a doao domnie a țărăi.

Că de sârg, oblicind sultan Suleiman de lucrurile şi socotelele lui Alixandru Vodă, au dat domnia a doao lui Pătru Vodă Rareş, pre care cu imbrihorul împărătesc, cu mulțime de iniceri şi oaste, călărime turčască, să ducă pe Pătru Vodă domn la scaunul țărăi; carele în 6 zile a lui Ghenarie, în zioa de Botez, au purces Pătru Vodă spre Dristor şi de acolo au trecut Dunărea, au venit la Brăila, gătindu-se cu oştile să meargă asupra lui Alixandru Vodă.

140r Iară boiarii țărăi, înțelegând de domniia | țărăi dată lui Pătru Vodă, au părăsit cu toții pre bietul Alixandru Vodă Cornea şi au eşit întru întimpinarea lui Pătru Vodă la Brăila, lăsând pre Alixandru Vodă pre seama Mihului Hatmanului în Cetatea Noao şi cu Trotuşan Logofătul şi cu Pătraşco şi cu Crasneş şi cu Cozma. Iară ceialalți boiari s'au dus toți la Brăilă înnaintea lui Pătru Vodă, pre care i-au priimit Pătru Vodă cu dragoste ertându-le greşalele lor câte i-au fost arătat în domniia lui Pătru Vodă dintâi. Şi aşa cu mare bucurie toți priimind pre domnu-său, Pătru Vodă, au strigat de bine, menind în ani îndelungați şi norociți domnului său, lui Pătru Vodă, cu mare bucurie aflându-se toți.

Iară pe Alexandru Vodă, precum scrie Isfanfie, istoricul ungur, l-au omorît boiarii ce era cu dânsul, nedejduind că dentru acea faptă vor avea cinste la Pătru Vodă. Și eșind și aciia boiari în tâmpinarea lui Pătru Vodă, cu multe gloate de țară, au înțăles Pătru Vodă fapta lor și Dumnăzău nu i-au lăsat fără osindă, pentru moartea ce făcusă ei, întâi lui Ștefan Vodă Lăcustă, apoi lui Alexandru Vodă Cornii. Au poroncit Pătru Vodă de le-au tăiat capeteli și întâi i-au muncit cu munci grele și groznice. Așea iaste sfârșitul răilor și cumpliților vărsătorilor de | singe nevinovat. 113v

Iară viind Pătru Vodă în Gălați, au pus hatman pe Petrea, fičorul lui Vartic.

Iară pre Alixandru Vodă, precum scrie Isfalfie, historicul ungur, l-au omorît și pre dânsul boiarii, care au rămas cu dânsul, nădăjduind că dintr'acea faptă vor avea obraz la Pătru Vodă. Iară boiarii, după ce au omorît și pre Alixandru Vodă, au eșit cu toții la Galați întru întimpinare lui Pătru Vodă cu câteva gloate de țară, pre carii cunoscându-i Pătru Vodă vicleni și Dumnezeu vrând să răscumpere morțile făcute de dânșii lui Ștefan Vodă Lăcustă și lui Alixandru Vodă Cornea, au poruncit de le-au tăiat capetele, muncindu-i întâi cu grele și cumplite munci.

Așa iaste sfârșitul răilor și cumpliților, ales vărsătorilor de sânge nevinovat! Nerăbdătoriu îndelung pentru sânge, au răsplătit Dumnezeu morțile acelor doi domni de acei lupi încruntați.

Iară acolo pe loc, la Galați, au pus Pătru Vodă hatman pe Petrea, fečor lui Vartic, care și pârcălab de Sučavă.

14: pre boiari B și B[1].

Capitolul acesta este o traducere a lui Miron Costin, precum a arătat d-l P. P. Panaitescu, din Toppeltin, partea II-a a lucrării sale: *Origines et occasus Transsylvanorum.* N. Costin a eliminat ce nu l-a interesat și și-a însușit capitolul. Moartea lui Ștefan Vodă Lăcustă și domnia lui Alexandru Cornea, copiate și traduse din Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 108—109 și Isthuanffius, *l. c.*, p. 146 și 147.

A doa domnie a lui Pătru Vodă Rareş

CAP XXVI

1540 În anul 7048, Pătru Vodă Rareş, aşezindu-să în a doa domnie, trimis-au de ş'au adus doamna şi cuconii den cetatea Ciceul, den Ţara Unguriască. Şi sosind la Sučavă Mai 25, eşit-au în tâmpinare Pătru Vodă cale de trei mile şi cu multă bucurie şi veselie la adunarea lor.

După aceia trimis-au Pătru Vodă sol la Jicmont Avgust craiul, de ş'au cerşut robii ce-i robisă Tarnovschii Hatmanul, când vinisă la Hotin. Ce nu i-au fost de niceun folos soliia aceia, că s'au întorsu solul lui Pătru Vodă fără de niceo ispravă.

1540 *De a doao domnie a lui Pătru Vodă Rareş leat 7048*

CAP XLIV

După ce s'au aşăzat al doilea rând Pătru Vodă la domnia ţărăi, trimis-au de au adus pre doamnă-sa Elena şi pre fiii săi, pre Iliiaş şi pre Ştefan, şi pre fiică-sa Roxanda dela cetatea Ciceul. Şi sosind la Sučavă Mai 25, le-au eşit
140v Pătru Vodă | în timpinare cale de trei mile dela oraş, cu multă bucurie şi veselie la adunarea lor.

Şi iată, aşăzându-se la scaunul său la Sučavă cu toţii, trimis-au soli la craiul leşesc, la Jicmont Avgust, de-ş cerea robii săi ce-i luase Tarnovschie Hatmanul cu oastea, când venise la Hotin. Ci n'au folosit, întorcându-se solii lui Pătru Vodă, neisprăvind nimic.

15: doană-sa B. 17: zile B.

Vinit-au poroncă la Pătru Vodă Rareş dela sultan Suleiman şi la Radul Vodă domnul muntenesc şi la paşea dela Nicopoe să margă în Ţara Unguriască să prinză pre Maelat domnul Ardialului

Sultan Suleiman, înţălegând pentru Maelat, domnul de Ardial, că îmblă cu vicleşug asupra crăii Isavelii şi a fičorului ei, agiungându-să cu Ferdinand, trimis-au poroncă la Ahmet, paşa dela Nicopoe, şi la Pătru Vodă şi la Radul Vodă, domnul Ţărăi Munteneşti, de au mărsu cu oşti în Ardial.

Întrat-au Pătru Vodă pre Oituz şi s'au adunat cu paşa şi cu Radul Vodă la Dunăre. Niceo scădere Ţărăi Ungureşti, pre unde au mărsu, oştile n'au făcut, pentru să nu aibă grijă şi prepus Maelat. Iară, fiindu fără grijă Maelat la casăle sale, făcură svat domnii aceştiia cu paşea, neputând să-l prinză făţiş, să-l prinză cu vicleşug. Şi trimisără de chemară pre Maelat să vie la paşea, pentru întemeiarea legăturilor de pace între dânsul şi între împărăţie, făcându-i ştire că şi sultan Suleiman au purces de vine să mântuiască Buda de încunğurarea Nemţilor, socotind că mai bine cu pace să să aşează, decât cu vărsare de | singe. 114[r]

Când au venit poruncă împărătească dela sultan Suleiman la Pătru Vodă să meargă cu oştile ţărăi să se împreune cu Ahmet paşa din Nicopoe şi cu Radul Vodă domnul muntenesc să meargă asupra lui Mailat ispravnicul Ardealului

Înţelegând sultan Suleiman de Mailat care umbla cu vicleşuguri asupra crăiei Izaveliei şi a fiiului ei, ağungându-se cu Ferdinand, trimis-au poruncă la Ahmet paşa din Nicopoe şi la Pătru Vodă şi la Radul Vodă, domnul muntenesc, să meargă asupra lui Maelat, ispravnicul Ardialului, să-l prinză.

Purcezând dar Pătru Vodă pre Oituz, au trecut cu oştile sale în Ardeal şi s'au împreunat şi cu paşa din Nicopoe şi cu Radul Vodă la Dunăre. Mergând până în Ardeal cu oştile Pătru Vodă, nimic scădere ţărăi n'au făcut, pentru să nu aibă prepus şi grije Maelat. Iară Maelat, după ce părăsise a bate cetatea Făgăraşului, căci acum făcuse tocmeală şi aşăzământ cu hatmanul lui Ioan Craiul, să afla Maelat fără de nicio grije, la curţile sale şăzând.

Nici putea într'alt chip oştile turceşti şi a domnilor făţiş să-l prinză, căci să sunase că-i vin lui Maelat oşti într'ajutoriu dela Ferdinand. Ci făcură şi paşa şi domnii sfat să-l poată găbza cu vicleşug. De sârg trimisără la Maelat să meargă în tabăra lui Ahmet Paşii pentru întemeiarea legăturilor de pace între dânsul şi 'ntre împărăţie, făcându-i ştire că şi sultan Suleiman să află acum purces în cale, să mântuiască Buda, care pre aceia vreme era încungiurată de oşti nemţeşti, socotind că mai bine ar fi cu pace să se aşaze, decât cu vărsare de sânge; ci să vie la paşa.

22: Mehmet paşa B

Răspuns-au Maelat că nu are cum merge la paşea; ce, de-i va trimite paşa zălog pre un fičor al său, el va veni la paşea. Răspuns-au paşea că pre fiiul său nu-l poate trimite la dânsul, căci iaste în slujbă împărătească şi iaste cu primejdie de viaţă la dânşii a trimite zălog, fără ştirea împărăţiei; ce-i va trimite doi agi mari: de Vidin şi de Silistra, cărora le-au dat împăratul stiaguri de isprăvnicie. Şi îmbrăcând paşea pe doi comişei dela grajdiul lui în haine scumpe şi cu arme ferecate şi pre cai împodobiţi, i-au trimis. Şi încrezindu-să Maelat, i-au priimit cu cinste, nesocotind a fi vicleşug.

Văzind zăloage acei Turci de cinste, au vinit Maelat în tabără la paşa şi deodată au mersu la corturile lui Pătru Vodă; şi priimindu-l Pătru Vodă cu cinste, l-au ţinut cu voroavă, până au vinit mulţime de Turci, amestecaţi cu Munteni, de l-au luat şi l-au băgat în obezi. Şi ducându-l la paşea, l-au trimis îndată la împărăţie, la Ţarigrad, şi acolo puindu-l la închisoare, l-au ţinut până i s'au sfârşit viaţa.

Iară Pătru Vodă, întorcându-să dentru acea slujbă împărătiască iarăş pen Ardial, au vinit la scaunul domniei sale, nu fără pradă Ardialului
1541 şi era atunce anii dela zidirea lumii 7049.

În care solie a lui Ahmet Paşii au trimis răspunsul Maelat, că nu are cum merge la dânsul; ci, de-i va trimite Ahmet Paşa zălog pre fiiu-său, va veni la Ahmet Paşa. Ci paşa au răspuns că pre fiiu-său nu poate să-l trimiţă la dânsul
1r de vreme | că să află la slujba împăratului şi ar fi cu primejdie de viaţă la dânşii, a trimite zălog fără ştire împărătească. Iară va trimite doi agi mari: de Vidin şi de Silistra, căror amândurora le-au dat singur cu mâna sa sultan Suliiman steagul de isprăvnicie. Şi aşa au trimis doi comişei dela grajdurile paşii, îmbrăcaţi în haine de lastră, arme pe lângă dânşii scumpe, neştiind povestea nici acei doi Turci. I-au priimit şi Maelat cu cinste, nesocotind a fi vreun vicleşug.

Văzând şi zăloage trimişi, oameni de cinste ca aceia, purcede şi Maelat la Ahmet Paşa la tabără şi deodată au mers la corturile lui Pătru Vodă; pre carele priimindu-l Pătru Vodă şi zăbovidu-l cu voroava, iată mulţime de Turci, amestecaţi cu Munteni, au nemerit la cortul lui Pătru Vodă, trimişi dela Ahmet Paşa şi dela Radul Vodă, şi acolo au prins pre Maelat. Ferecându-l în obezi, l-au dus la paşa; iară paşa îndată l-au trimis la Ţarigrad, la închisoare, şi acolo s'au sfârşit şi viaţa Maelat.

Iară Pătru Vodă după acea slujbă împărătească s'au întors iar prin Ardeal, nu fără pradă Ardealului.

Așijdirea au vinit poroncă dela sultan Suleiman la Pătru Vodă, al doile an după ačasta, de au întrat în Țara Unguriască cu oști, pentru multe amestecături și neașezări, ce era pentru crăiia unguriască, după moartea lui Ian Zapolii, precum s'au pomenit mai sus. Bucuros era și Pătru Vodă de aceli poronci, că nu putea uita Pătru Vodă strâmbătățile ce i-au făcut Ungurii, când era în cetatea Ciceiul. Și au prădat Pătru Vodă cu oastea sa și au arsu Țara Unguriască până la Cetatea de Baltă. Șezut-au șeasă zile la Cetatea de Baltă de au făcut mare pradă și stricăciune Ardialului și s'au întorsu pre la Bistriță și au eșit peste munți la Baia. Însă letopisățăle streine | leșăști și ungurești, de ačastă oștire 114v a lui Pătru Vodă nu pomenescu, ce de Iliiaș Vodă, fičorul lui Pătru Vodă, scriu că au făcut acele prăzi la Ardial, precum vom arăta la rândul său, unde vom scrie domniia lui Iliiaș Vodă, fičorul lui Pătru Vodă.

Dacă s'au întorsu Pătru Vodă den Ardial, au săvârșit zidirea mânăstirii Pobrata, ce iaste de dânsul den temelie zâdită. Urzit-au și mânăstirea Râșca, săvârșit-au și mânăstirea Dobrovățul; zidit-au și mânăstirea Căpriiana în ținutul Lăpușnii. Săvârșit-au și episcopiia den Roman și în mitropoliia den Sučavă au înnoit și au împodobit, cum și

---

Văzând multe și nepărăsite amestecături în Ardeal pre acele vremi, precum s'au pomenit, osebit de lucrurile și amestecăturile crăii ungurești după moartea lui Ioan Zapolie, sultan Suleiman, de iznoavă vine poruncă lui Pătru Vodă să meargă cu oști la Ardeal. Bucuros era și Pătru Vodă de acele porunci, căci tot nu putea uita strâmbătățile ce cunoscuse la cetatea Ciceului despre Unguri. Ci de iznoavă au întrat Pătru Vodă cu oștile sale de au prădat în Ardeal și au ars până la Cetatea de Baltă, unde au șăzut 6 zile, făcând multă stricăciune și pagubă Ardealului. Și după acea pradă, cum s'au pomenit mai sus, s'au înturnat Pătru Vodă pre la Bistriță, măcar că nici cele leșăști nici cele ungurești letopisețá, de ačastă oștire a lui Pătru Vodă nu pomenesc; ci de Iliiaș Vodă, fečorul lui Pătru Vodă, scriu cronicele ungurești de aceste prăzi la Ardeal, precum vom arăta la rândul său, când vom scrie de domnia lui Iliaș Vodă, fečorul lui Pătru Vodă Rareș.

Iară, după ce s'au întors Pătru Vodă dela Ardeal spre țara sa, au | săvârșit 114v mânăstirea Pobrata, care iaste de dânsul zidită, ce iaste pre apa Siretului despre soare-apune. Așijderea și mânăstirea Râșca au zidit-o și mânăstirea ce-i zic Dobrovățul, la ținutul Vasluiului, au săvârșit. Și mânăstirea Căpriana au zidit, care mânăstire se află la ținutul Lăpușnei. Și alte lucruri bune să afle făcute de dânsul în țară, cum iaste și la episcopia de Roman și la mitropolia

la mânăstirea Bistriţa. Şi alte beserici de piatră au zâdit Pătru Vodă în ţară: cum în Hârlău, în Bae şi în alte locuri.

Sămăna bine a fi fičor lui Ştefan Vodă celui Bun: aşea isteţ la fire spre războae, cum şi a zâdi beserici şi alte lucruri bune de pomenire în ţară; la giudeţă blând şi dreptu, statul lui cuvios şi gata la cuvântu.

Îmbătrânit fiind Pătru Vodă şi cu boală grea adaos cătră bătrâneţăle lui, ş'au dat datoriia cea de obşte cu mare jeale tuturor şi l-au
1546 astrucat în mânăstirea Pobrata în anii 7054.

---

de Sučavă şi la mânăstirea Bistriţa. Aşijderea biserici de piatră câteva în ţară sânt zidite de Pătru Vodă, cumu-i în Hărlău, în Baia.

Sămăna bine a fi fečor lui Ştefan Vodă celui Bun: aşa la isteaţe fire de războae, cum şi a zidi mânăstiri, biserici şi alte lucruri de pomenire aicea în ţară; la ğudeţe blând şi drept, statul lui era cuvios şi gata la cuvânt.

1546 Fiind dară anii dela zidirea lumii 7054, acum îmbătrânit Pătru Vodă şi cu boală grea adaos cătră bătrâneţele sale, ş'au dat datoriia cea de obşte, moartea lui cu mare jeale a tuturor. Astrucatu-s'au oasele în mânăstirea Pobrata de dânsul zidită. Lucrurile lui pre larg s'au pomenit mai sus.

Autorul a copiat şi tradus pentru acest capitol următoarele izvoare: Gr. Ureche Vórnicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 111—115; Isthuanffius, *o. c.*, p. 159 şi Cromer, *l. c.*, Anul 1542.

Domniia lui Iliiaş Vodă fečorul lui Pătru Vodă Rareş

CAP XXVII

După moartea lui Pătru Vodă, au râdicat domnu boiarii pre fiiu-său Iliiaş Vodă. Ce, departe de firea tătâne-său era Iliiaş Vodă!

De acestu Iliiaş Vodă, scrie Isfanfie istoricul, că pe vremea ce era multe amestecături în Ardial, i-au vinit şi lui poroncă împărătiască dela sultan Suleiman, de au întrat în Ardial, având şi oaste turciască cu sine. Şi trecând peste munţi, s'au tăbărît la Toriian şi de acolo au slobozit călărimea čambul şi au prădat oraşăle Săcuilor şi au arsu oraşele Sasilor, anume Herman şi Prejmerul, până în pământu şi mulţi oameni

---

Domniia lui Iliiaş Vodă fečorul lui Pătru Vodă Rareş

CAP XLV

După moartea lui Pătru Vodă, au râdicat boiarii domn pre fiiu-său cel mai mare Iliiaş. Departe acum în domnie arătasă acest Iliiaş Vodă de tată-său, Pătru-Vodă: cum că viaţa sa spurcată, aşa şi lucrurile, cum să va arăta mai ĝos. Măcar că să arăta boiarilor şi ţărăi acest Iliaş Vodă om blând şi milostiv, ci pre urmă s'au arătat ca lupul cel supt piialea oii, ce iaste în poveste.

La anul, toamna, la Septemvrie 3, 7057, au stătut Iliiaş Vodă, fečorul lui 1548
Pătru Vodă, la domnie. De acest Iliaş Vodă puţin am văzut la letopiseţul lui Ureche Vornicul şi a unui Simeon Dascalul. Iară aflu la Isfalfie historicul, de lucrurile crăiei ungureşti şi a Ardealului scriitoriu, pomenind mai mult de acest Iliaş Vodă, fečorul lui Pătru Vodă. Pe vremea | ce era amestecăturile în 142r
Ardeal, i-au venit şi lui poruncă dela sultan Suleiman de au întrat în Ardeal. Care, trecând cu oştile peste munţi, având şi oaste turčască cu sine, s'au tăbărît la Torian şi de acolo s'au slobozit oastea călărimea, şi Moldovenii şi Turcii, în pradă spre Sţepusie, spre Orbai şi Cvizdie, oraşele şi cetăţile Săcuilor, care în lung şi în lat mare pradă le-au făcut. Aşijderea oraşăle Sasilor, anume Herman şi Prejmerul, l-au ars până în temelie, în pământ, de au robit şi oameni şi mult plean de dobitoace au luat.

au robit. Şi prinzind veste Ungurii, au sărit şi au scos tot duiumul ce luasă Moldovenii şi Turcii. Şi pre mulţi oşteni de a lui Iliiaş Vodă au
115r luat Ungurii şi Nemţii. | Iară, de ar fi sosit pedestrimea nemţască să le fie apucat poticili, nice singur Iliiaş Vodă n'ar fi scăpat. Şi aşea, cu deşert s'au întorsu înnapoi Iliiaş Vodă la scaonul său, la Sučavă.

Dentru acea tovărăşie cu Turcii, Iliiaş Vodă ş'au arătat firea lui depărtată de cum îl socotiia boiarii şi ţara. Că de atunce s'au dat după obiceiale turceşti, având Turcii tineri pre lângă sine, carii l-au adus la spurcata curvie, depărtandu-să de obiceele creştineşti, care să cuvin domnilor creştini. În vedere să arăta creştin Iliiaş Vodă, iară într'ascunsu păgân Turcu. Atâta călcasă legea creştinească, cât de-l vrea răbda Dumnăzău mai îndelungu, pre mulţi, de nu pre toţi, îi vrea duce la orbire şi la întunerec.

În zilele lui, certat-au Dumnăzău ţara pentru spurcate faptele lui, ču geruri mari, de au săcat pomeţii şi viile. Tiran să făcusă Iliiaş Vodă;

Iară, înturnându-se cu pleanul oamenii lui Iliaş Vodă şi cu Turcii, prinzându-le veste Ladislav şi Pavloban cu diregătorii luí Batorie şi ispravnicii de patru ţărăşoare Ardealului, care stau în megieşie cu oraşul: Colosa, Doboca, Osdiia şi Cuculom, s'au gătat de sârg de război. Şi viind şi Batista şi cu Felex despre Braşeu cu oşti nemţeşti, au purces să ţie calea oştilor lui Iliaş Vodă şi a Turcilor, carii să înturnase din pradă cu mult plean, şi pre sfatul lui Baptişte siliia să apuce căile despre munţi.

Oblicise acum Iliiaş Vodă de oştile ce-i vin asupră, ci au grăbit să treacă munţii mai de grabă; ci, fiind îngreuiat cu mult plean, au ajuns oştile nemţeşti pre Iliaş Vodă şi pre Turci şi acolo au scos tot pleanul Nemţii cu Ungurii dela Iliaş Vodă şi au apucat câţva oşteni de ai lui Iliaş Vodă; şi din Turci au perit acolo. Şi, să fie sosit pedestrimea nemţească şi Săcuii să fie apucat potecile munţilor, nici Iliaş Vodă, nici Turcii n'ar fi scăpat. Şi aşa, cu deşărt s'au întors Iliaş Vodă la scaunul său, la Sučavă.

După ce s'au înturnat Iliaş Vodă din Ardeal, la scaunul său, s'au arătat firea lui, depărtată de cum îl socotiia ţara. Că dintr'acea tovărăşie cu Turcii la Ardeal, s'au dat după obiceiurile turceşti, având câţva Turci tineri pre lângă sine, carii l-au adus la spurcate curvii pre acest Iliaş Vodă, depărtându-se de običaiurile creştineşti, care să cuvin domnilor creştineşti. La vedere creştin să arăta Iliaş Vodă, iară într'ascuns păgân Turc. Atâta călcase legea
142v creştinească, cât de-l vrea ţinea Dumnezeu mai îndelungat, | pre mulţi, de nu pre toţi, îi vrea duce la orbire şi la întunerec.

Certat-au Dumnezeu ţara pentru spurcatele faptele lui Iliaş Vodă, cât şi copaci, pomeţii şi viile au secat de geruri mari. Tiran să făcuse Iliaş Vodă;

au omorît pre Vartic Hatmanul simbătă după Paşti, în târgu, în Huşi, şi l-au îngropat în mânăstirea Pobrata.

Deci întunecat şi rătăcit de tot Iliiaş Vodă, cu întunecările diavolului, lăsat-au ţara şi domniia la frate-său, Ştefan Vodă, în anii dela zidirea lumii 7059, iară dela Hristos 1550 şi s'au dus în Ţarigrad la Sultan [1550] Suleiman, de au priimit lege turčască.

Scrie Cromver şi Gvagnin că, după ce s'au turcit, l-au pus la ispràvnicie sultan Suleiman. Deci văzindu-să în cinste Iliiaş Vodă, pentru să-ş arete credinţa şi slujba la împărăţie, vorovindu-să cu o samă de oşteni turceşti, cu ştirea Porţii, având povaţă pre un Turcu, de nu va fi fostu Grec, anume Marmara, au mersu la Braţlav şi au încunğurat cetatea şi au aprinsu târgul de au arsu până în pământu şi au luat pre toţi oamenii în robie. Iară pre urmă, şi pentru ačasta faptă asupra nevinovaţilor creştini ce au perit şi i-au robit la Braţlav, întorcându-să | cu izbândă, prepus-au pre dânsul sultan Suleiman pentru legea lor, că [115v] nu o ţine deplin, ş'au poroncit de l-au omorît; şi nu să ştie cu ce moarte l-au omorît, nice s'au mai ştiut ce s'au făcut. Aşea i-au plătit Dumnăzău!

---

au omorît după Paşti, sâmbătă, pre Vartic Hatmanul în tărg, în Huşi, pre carele l-au îngropat în mânăstirea tătâne-său, în Pobrata.

Şi aşa, rătăcit deplin fiind Iliaş Vodă de minte şi de lumină cu întunecările diavolului, lăsându-ş domniia la frate-său, Ştefan Vodă, în anul dela zidirea lumii 7059, iar dela Hristos 1550, s'au dus la Ţarigrad la sultan Suleiman [1550] de au priimit legea turčască.

Scrie Cromver şi Gvagnin: după ce s'au turcit, l-au pus la isprăvnicie sultan Suleiman pre Iliaş Vodă; în care văzându-se Iliaş Vodă cinstit, pentru să-şi arate credinţa şi slujba cătră împărăţie, vorbindu-se cu o seamă de oşti turceşti, cu ştirea Porţii, având povaţă pe un Turc (de nu va fi fost Grec) anume Marmara, au mers la Braţlav cetate şi o au încunğurat; luund în robie pre toţi oroşanii, au aprins târgul Braţlavul de au ars până în pământ. Iară pre urmă şi pentru ačastă faptă asupra nevinovaţilor creştini, câţi au perit şi robiţi la Braţlav, întorcându-se la Ţarigrad Iliaş Vodă Turcul, prepuind pre dânsul sultan Suliiman pentru legea lor că nu o ţine deplin, au poruncit de l-au pierdut: poate fi in mare înnecat; că nu s'au mai ştiut nimic de el ce s'au făcut. Aşa i-au plătit Dumnezeu!

24: Gvagnit B; Gvagnig B[1]. 32: au porcit B.

Izvoare utilizate: Gr. Ureche-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 116—117 şi Isthuanffius, *o. c.*, p. 209 şi Paszkowski.

<Domniia lui Ştefan Vodă fečorul lui Pătru Vodă>

CAP XXVIII

După ce au părăsit Iliiaş Vodă şi legea şi ţara, râdicat-au domnu ţărăi pe Ştefan Vodă, fičor mai mic lui Pătru Vodă, socotind boiarii şi ţara că va sămăna tătâne-său, lui Pătru Vodă, uitându-să şi la spurcata faptă a frăţine-său, lui Iliiaş Vodă — Că domnilor buni şi înţălepţi, oglindă trebue să fie faptele trecute a trecuţilor domni; cele bune şi de laudă să le urmează, iară de cele rele şi de hulă, departe să fie—.

Ştefan Vodă dentâi să arăta spre toţi plecat şi milostiv şi spre fapte bune silitoriu, spre beserici nevoitoriu, ca să să stângă şi să să uite numele cel rău a frăţine-său şi să înnoiască bunul nume a tătâne-său. Adevărat, ficorii buni adaogă şi cresc numele părinţilor săi şi-l fac fără moarte; iară cei răi fičori ocărăscu şi stângu numele părinţilor buni.

Domniia lui Ştefan Vodă fečor lui Pătru Vodă Rareş fratele lui Iliiaş Vodă ce s'au turcit

CAP XLVI

După ce au părăsit Iliaş Vodă şi legea şi ţara, râdicat-au ţara domn, puind domn ţărăi pre Ştefan Vodă, fratele lui Iliaş Vodă, fečorul cel mai mic al lui Pătru Vodă Rareşi, socotind că va sămăna acest Ştefan Vodă tătâne-său, lui Pătru Vodă Rareş, prăvind şi spurcata domnie a frăţine-său, lui Iliaş Vodă. Că domnilor înţelepţi oglindă trebue să fie faptele trecute a trecuţilor domni;
143r cele | bune şi de laudă să le urmeze, iară de cele rele şi de hulă departe să fie.

Stând dară Ştefan Vodă la domnie, să arăta spre toţi plecat şi milostiv şi silitoriu spre fapte bune, spre biserici nevoitoriu, vrând cu acestea să să stăngă numele cel rău a frăţâne-său şi să înnoiască bunul nume a tătâne-său, a lui Pătru Vodă Rareş. (Adevărat, fečorii buni adaogă şi cresc numele părinţilor săi şi-l fac nemuritoriu, iară cei răi fečori ocărăsc şi stâng numele părinţilor buni).

22: de din A.

Cu ce socotială au făcut acest Ștefan Vodă că va arăta de au scos den țara sa ereticii, pre carii îi siliia să-i aducă la pravoslavie. Că pe unii de Armeni de bună voe, cu făgăduință, pre alții cu sila îi întorcea cătră driapta credință; iară mai mulți, lăsindu țara, s'au dus pen alte țări, cine încătro au putut eși, pentru să-ș ție legea sa.

Pe proastă cale purcesese Ștefan Vodă cu acestea, socotind că va strânge ocărîta viață a frăține-său, lui Iliiaș Vodă. Și el pe urmă au urmat fapte, nu plăcute lui Dumnăzău, vătămătoare oamenilor, că s'au pornit spre lăcomie, care iaste mumă tuturor răutăților. Că den lăcomie ce avea Ștefan Vodă, s'au făcut curvariu. Nu să răbda de muiari cu bărbați, nu rămânea fete fečoare nebatğocurite, nu hălăduia ğupânesăle boiarilor săi, nesilite.

Văzindu-l neînfrânat în lăcomie și în curvii | săracii lăcuitorii și 116r boiarii țărăi nu l-au putut răbda. Zice Svinta Scriptură Leviticon 20: « Cela ce va preacurvi cu muiarea altuia și va face curvie cu muiarea vecinului său, cu moarte să moară curvariul și preacurvariul ». Și la a doa lege zice Sfânta Scriptură: « Blăstămat, carele doarme cu muiarea

---

Cu ce socoteală au socotit acestea Ștefan Vodă că va arăta de au scos din țara sa ereticii, pre carii îi siliia să-i aducă la pravoslavie. Că pre unii din Armeni de bunăvoe, cu făgăduințe, pre alții cu sila îi întorcea cătră credința pravoslavnică; iară mai mulți, lăsând țara, s'au dus la Turci și la Leși și prin Țara Ungurească, cine încătro putea să iasă, pentru să-și ție legea sa.

Pe proastă cale purcesese Ștefan Vodă cu acestea, socotind că va astupa ocărîta viiață a frăține-său, lui Iliaș Vodă. Și el pe urmă au urmat fapte lui Dumnezeu neplăcute, vătămătoare oamenilor, că s'au pornit spre lăcomie; și lăcomiia iaste muma tuturor răotăților. Că din lăcomie întâi ce avea, Ștefan Vodă s'au făcut curvariu. Nu să răbda de mueri cu bărbați, nu scăpa fete fečoare nebatjocorite, nici jupânesele boiarilor săi nesilite nu hălăduia.

Acesta Ștefan Vodă s'au arătat în faptele curviei urmând pre Gavriil Bator, domnul Ardealului, de care am pomenit în historiia de crăiia și craii și domnii ungurești, care dându-se după curvie, de nu scăpa femei cu bărbați și fete fečoare, pre urmă l-au ucis doi fečori de boiari unguri. Așa și pre Ștefan Vodă, văzându-l neînfrânat în lăcomiile și curviile, bieții lăcuitori văzându-și muerile la sila curviei, fetele sale batjocorite și stricate, n'au putut suferi. Zice Sfânta Scriptură la Liviticon cap 20: « Cela ce va preacurvi cu muiarea altuia și va face curvie cu fămeia vecinului său, să moară cela ce au curvit ». Și la a doao lege iară Sfânta Scriptură zice cap 27: « Blestemat, carele doarme cu muiarea

---

28-29: Andrei Bator B și B[1].

vecinului său şi să zică nărodul Amin. Aşea să fie!». La Ezdra cap 3 zice: «Depărtaţi-vă de muerile pământului şi de muiarile streine!». Pavel Apostul Corinthieni I zice: «Feriţi-vă de curvie, că pe curvari şi pe preacurvari ğudeca-i-va Dumnăzău!». Pentru aceia cu cale sfătuindu-să boiarii şi cu dreptate asupra lui Ştefan Vodă, şi au trimis la boiarii pribegi, ce era eşiţi den ţară de spurcatele fapte a lui Ştefan Vodă în ţara Leşască, făcându-le ştire că nu mai pot răbda pe Ştefan Vodă, pentru nesuferite faptele lui; ce să vie să să mântuiască de Ştefan Vodă.

Atunce boiarii pribegi ce era în Ţara Leşască s'au sfătuit să nu vie fără cap; ce au râdicat domn dentre dânşii pe Petrea Stolnicul şi au eşit în ţară cu oaste leşască.

Iară boiarii ce era cu Ştefan Vodă, aflând vreme asupra domnusău la Ţuţora, n'au mai putut aştepta vinirea boiarilor pribegi, ce s'au râdicat ei noaptea la pod, la Ţuţora, şi au tăiat aţăle cortului asupra lui Ştefan Vodă şi cu multe rane l-au pătrunsu şi l-au omorît.

Aşea giudecă Dumnăzău pe curvari şi pe preacurvari! Dar căci Dumnăzău pune şi înnalţă pe domni stăpâni ţărălor, să caute să giudece strămbătăţile oamenilor, iară nu să facă silă fămeilor şi fetelor

---

vecinului său şi să zică norodul Amin. Aşa să fie!». La prorocul Ezdra
143v cap 3: «Depărtaţi-vă de neamurile | streine şi de muerile lor!». Pavel Apostol cap 1 cătră Corintheni, zice: «Feriţi-vă de curvie că pre curvarii şi preacurvarii îi va judeca Dumnezeu» Cu cale sfătuindu-să boiarii şi cu dreptate asupra lui Ştefan Vodă.

Scriu cronicarii leşăşti că acest Ştefan Vodă ajunsese la Poartă, făgăduind că să va turci ca şi frate-său şi-i venise şi făgăduinţe dela împărăţie că-i vor da diregătorie la Anadol.

Iară au ajuns boiarii lui Ştefan Vodă de sârg la pribegii, care era eşiţi din multe nevoi a lui Ştefan Vodă în Ţara Leşască, făcându-le ştire de spurcatele şi nesuferitele mai mult faptele lui Ştefan Vodă. Şi aşa venind de grabă şi pribegii din Ţara Leşască, adunându-se noaptea cu toţii la Ţuţora, la pod, au tăiat aţele cortului asupra lui Ştefan Vodă şi cu multe rane cuprinzându-l l-au omorît.

Aşea judecă Dumnezeu pre curvarii şi pe preacurvarii, cum zice Pavel Apostolul cătră Corintheni, ce am arătat mai sus. Dar căci pune Dumnezeu pre domni stăpâni ţărălor, au îi pune pentru sile şi strâmbătăţi bieţilor lăcuitori. Şi adevărat alte strâmbătăţi: lipsă, sărăcii, nevoi sânt de suferit; iară să-şi

---

18; fămeilor şi băiaţilor A şi C. 21-22: pre curvari B.

biiaților lăcuitori. Că alte strămbătăți toate sintu de răbdat, iară să-ș vază cineva muiarea, luată de lângă sine la curvie, sau fata fečoară den sinul și de singele său să o siliască spre spurcată poftă a curviei, cum poate să rabde?

Și ačasta încă să să știe că prin slobozirea lui Dumnăzău, nerăbdând spurcata faptă, să pedepsăscu de oameni domnii răi și turbați. Precum și de acest Ștefan Vodă | s'au arătat că l-au omorît boiarii. 116v
Domnit-au ani 2 și luni 4.

În anul 7065, iară dela Hristos 1556, sultan Suleiman au trimis 1556
oaste turčască în Țara Unguriască, să bată Sighidinul. Iară Thoma Nadazdii, ispravnicul Țărăi Ungurești, înțălegând cu au vinit Turcii la Sighidin, s'au pornit și el cu oști ungurești de au început a bate cetatea Baboție, ce era luată de mai nainte de Turci.

Iară, înțălegând Turcii de ačasta, au lăsat Sighidinul și au mărsu să dea agiutoriu cetății Baboții; și dând războiu, au înfrântu Ungurii pre Turci și i-au biruit.

Atunce s'au întorsu crăiasa Isavela cu fiiul ei, Ian Jicmontu, la cneziia Ardialului, den poronca lui sultan Suleiman, găsind-o pre însă

---

vază cineva muiarea, luată de lângă sine la curviia altuia, fata fečoară cea din sinul omului spre spurcată poftă a curviei, cum poate să rabde?

Și ačasta încă să știe că prin slobozirea lui Dumnezeu, nerăbdând mai mult spurcata faptă, precum a lui Ștefan Vodă, să pedepsesc de oameni domnii răi și spurcați, precum s'au arătat și aicea cu Ștefan Vodă, omorît de boiari la Țuțora. Domnit-au acest Ștefan Vodă doi ani și patru luni.

Fiind cursul anilor 7065, iar dela Hristos 1556, sultan Suleiman, împăra- 1556
tul turcesc, au pornit pre Ali Pașa, cel cu poreclă Hadâm, cu oști să bată Sighidinul din Țara Ungurească. Iară Thoma Nazdazdie, ispravnicul Țărăi Ungurești, auzind de oastea turčască cu Ali Pașa Hadâmmul că au încungiurat și bate cetatea Sighidinul, s'au pornit și el cu oștile sale ungurești de au început a bate cetatea Baboțiia, ce era pe seama împăratului sultan Suleiman.

Ačasta înțelegând Hali Pașa Hadâmul, au părăsit Sighidinul și au purces să dea ajutoriu cetății Baboției | unde o încungiurasă Thoma Nadazdie: și 144r
dându-ș război Ali Pașa cu Thoma Nadazdie, au rămas biruit Ali Pașa.

Pre ačasta vreme, s'au înturnat la cnezia Ardealului Ezavella, crăiasa mortului Ioan Zapolie, craiul unguresc, cu fečorul său, Ioan Jicmont, din porunca lui sultan Suleiman, găsind-o

---

21 : slăvirea lui... B; slozirea B[1].

solul turcescu la Petricov în Ţara Leşască. Şi de acolo, împreună cu solul turcescu au vinit în Ardial, cum am pomenit mai sus, unde am scris de crăiia unguriască.

1554 Iară în anul dela Hristos 1554, Ivan Vasilievici, marele cneaz, împăratul Moscului, au dobândit supt ascultarea sa oraşul Astrahanul şi oardele ce sintu la Marea Caspiia, cării mări îi zic Moscalii Hvalensca more. De atunce să scriu împărăţii Moscului stăpâni Astrahanului.

Dacă au omorît boiarii pe Ştefan Vodă la Tuţora, au râdicat domnu ţărăi pre Joldea. Şi au purces în sus pe Jijiia să margă la Sučavă, la scaunul domnescu, să nuntiască, să-ş ia doamnă pre Roxanda, fata lui Pătru Vodă Rareş, sora lui Ştefan Vodă. Şi agiungând până la Şipote, pre Miletin, s'au tâmpinat cu boiarii pribegi, carii şi ei râdicasă domnu dentre sini pre Petrea Stolnicul şi i-au schimbat numele Alexandru, cu porecla Lăpuşnianul.

---

solii turceşti pre Ezavela cu fiiu-său la Petricov, în Ţara Leşască; şi dela Petricov s'au dus Ezavela Crăiasa la mă-sa, crăiasa Bona, la Varşav. Şi de acolo împreună cu solii turceşti au venit în Ardeal, precum am arătat mai sus, unde am scris de crăiia ungurească.

1554 Fiind cursul anilor dela Hristos 1554, iară dela zidirea lumii 7063, Ivan Vasilievici, marele cneaz, împăratul Moscului, oraşul Astrahanul şi oardele ce-s pe Marea Caspiei, cării mări zic Moscalii Hvalinsca more, au dobândit supt ascultarea sa. De atuncea să numeşte stăpânul Astrahanului.

Deaca au ucis boiarii pre Ştefan Vodă, fečorul lui Pătru Vodă Rareş, la Ţuţora, din sfatul tuturor au râdicat domn ţărăi pre Joldea şi i-au dat doamnă pre Roxanda, fata lui Pătru Vodă, soră lui Ştefan Vodă. Şi deci au purces Joldea Vodă pre Jijiia în sus, să meargă la Sučavă, să facă nunta şi au mers până la Şipote pre Miletin, neavând nicio veste de venirea altui domn.

Că prbegii din Ţara Leşască înţelegând ačastă faptă ce s'au lucrat în Moldova, de sârg s'au adunat cu toţii de s'au sfătuit şi au aflat vreme pe îndemână să-şi meargă la moşiia sa. Şi îndată au căzut după Sineuschii Hatmanul coronie, voevodul Rusii, cu rugăminte de ajutor să vie în ţară. Aşa Sineuschii voevodul şi cu ştirea craiului leşesc, nezăbovind vreme, au strâns oaste şi au purces singur cu sine spre Moldova.

Iară boiarii ţărăi, carii era pre acea vreme pribegi în Ţara Leşască, sfătuindu-se ca să nu fie fără cap, au râdicat domnu pe Petrea Stolnicul, schimbându-i numele Alixandru Vodă, cu porecla Lăpuşneanul,

Boiarii cei pribegi cu Alexandru Vodă Lăpușnianul, întrând cu oaste leșască în țară, au înțăles că boiarii ceștelalți ce era în țară, ș'au râdicat domnu pre Joldea, neașteptând vinirea lor, cum le-au fostu trimis cuvântu să păzască să vie cu un cap dentre dânșii, că nu mai pot suferi | pre Ștefan Vodă. Îndată au răpezit cu o samă de oaste pre 117r
Moțoc Vornicul să prinză pe Joldea; și tâmpinându-l la Șipote, l-au împresurat oastea și l-au luat fără de niceun războiu, că Joldea nemic n'au știut de oastea ce l-au împresurat. Și ducând pre Joldea la Alexandru Vodă, l-au însămnat la nas și l-au trimis la călugărie.

---

pre care l-au ales pribegii dintre sine. Și au întrat în țară cu oaste leșască pre cuvântul și a boiarilor de țară, ce trimisese mai denainte la pribegi în Țara Leșască ca să vie fără zăbavă cu domnu, că ei vor sili să se curățeze de Ștefan Vodă, cum s'au și întâmplat și s'au pomenit mai sus.

Așa pribegii neștiind | de Joldea că l-au rădicat boiarii domnu după faptă 114v
asupra lui Ștefan Vodă, s'au gătit cu oaste leșască și cu Alixandru Vodă Lăpușneanul să între în țară; că boiarii ce era în țară, neașteptând cele ce au fost poruncit și sfătuit cu pribegii țărăi din Țara Leșască, râdicase fără de nicio știre a pribegilor domnu pre Joldea Vodă, cum s'au pomenit mai sus. Cu care sosind la Șipote, iată acolo boiarii țărăi luară veste cum pribegii au întrat în țară cu Alixandru Vodă și cu oaste leșască.

Și pribegii încă înțelegând că au râdicat țara cap pre Joldea Vodă la domnie, carele merge la Sučavă să facă și nunta cu Roxanda Domnița, fata lui Pătru Vodă Rareș, de sârg au pornit Alixandru Vodă pre Moțoc Vornicul cu o seamă de oaste înnainte ca să prinză calea Joldii. Care întâmpinându-se cu Joldea la Șipote, neavând așa de aproape Joldea Vodă nicio știre, l-au împresurat oastea leșască și l-au luat viu; pre care ducându-l la Alixandru Vodă, l-au însemnat la nas și l-au dat la călugărie.

16: cela ce B 24: întâmplându-se B și B[1].

Izvoarele copiate și traduse pentru acest capitol sunt: Grigore Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 118—121; Isthuanffius *o. c.*, pp. 236—238; *Ceasornicul Domnilor* și *Biblia*, probabil cea din 1688.

Domniia lui Alexandru Vodă ce i-au zis Lăpuşnianul

CAP XXIX

1557 În anul dela zidirea lumii 7065, Alexandru Vodă Lăpuşnianul, dacă au prinsu pre Joldea şi l-au dat la călugărie, mers-au cu toţi boiarii la Sučavă și au nuntit, luându-și doamnă pre Roxanda, fata lui Pătru Vodă Rareş, ce era întâi să o ia Joldea.

Într'acestu an, s'au tâmplat mare omor în oameni și iarnă grea.

Așezându-să la domnie Alexandru Vodă, au așezat pace de toate părțile și au grijit așezare țărăi. Și domnind cu liniște, au zidit mânăstirea Slatina întru lauda lui Dumnăzău, cu multă cheltuială și oserdie, iscusită între alte mânăstiri în țară și o au sviințit preaosvințitul

---

De domniia lui Alexandru Vodă Lăpuşneanul

CAP XLVII

1557 Fiind cursul anilor dela zidirea lumii 7065, după ce au venit Alixandru Vodă în țară și au însemnat pre Joldea la nas şi-l dede călugăriei, ş'au luat doamnă pre Roxanda, fata lui Pătru Vodă, care era mai nainte Joldii. Priimiră dar pre Alixandru Vodă cu dragoste boiarii şi mergând pre la Hârlău, au trecut la Sučavă și s'au aşăzat la scaun la Sučavă: și acolo făcând nuntă, s'au cununat cu Roxanda.

Tâmplatu-s'au într'acel an mare omor şi iarnă grea.

Iară, deaca s'au aşăzat Alixandru Vodă la domnie, au pus toată grija spre pace despre toate părțile şi de aşăzarea țărăi. Iară cu doamnă-sa Roxanda au avut doi fečori: pre Bogdan şi pe Pătru.

Domnind cu liniște Alixandru Vodă Lăpuşneanul țara, zidit-au mănăstirea Slatina întru lauda lui Dumnezeu cu multă chieltuială şi osârdie, vestită
145r între alte mănăstiri a țărăi; care | mânăstire s'au sfințit de preasfințitul

mitropolitul Sucevei, Grigorie; fost-au la svinţăniia Slatinii preoţi cu diaconi 116, în luna lui Octomvrie 14, fiindu cursul anilor 7066. 1557

Mai pre urmă au zidit Alexandru Vodă şi mânăstirea Pângăraţii; zic că mai multu de frică decât de bună voe, o au zâdit, arătându-i-să de multe ori în vis marele mâcenic Dimitrie, îngrozindu-l pre Alexandru Vodă să-i facă beserică pre acela loc. Şi zidind-o cu oserdie, o au svinţit pre numele marelui mâcenic Dimitrie.

Iară, la al patrule an a domniei sale, venitu-i-au ferman dela sultan Suleiman, împăratul turcesc, lui Alexandru Vodă şi domnului muntenesc, de au mărsu la Ardial. Şi împreunându-să cu oaste turčască, au aşezat la crăie pre Ian Jicmontu la scaunul de moşie, căruia îi pusese nume Ungurii Ştefan, fičorul lui Ian Zapolie, craiul ungurescu. Şi s'au întorsu cu pace la scaunul său, la Sučavă.

În zilele acestui domnu, prestăvitu-s'au | Macarie, episcopul Roma- 117v
nului, ce au fostu episcop ani 27, şi cu cinste l-au astrucat în mânăstirea Râşca, ce-i zidită de dânsul. Iară în locul lui fu svinţit Anastasie, om harnic, întru slujirea păstoriei sale. 14 ani au fostu episcop, pre urmă şi mitropolit au fostu.

Grigorie, mitropolitul Sučavei şi a toată Ţara Moldovei. Avut-au la sfinţenia Slatinei preoţi cu diaocni 116, în luna lui Octomvrie 14, fiind cursul anilor 7066. 1557

Pre urmă şi mânăstirea Pângăraţii în munţi o au zidit. Spun că mai mult de frică decât de bunăvoe, de multe ori arătându-se în vis sfântul marele măcenic Dimitrie, îngrijindu-l pre Alixandru Vodă ca să-i facă biserică pre acela loc. Şi făcând cu osârdie, o au sfinţit pre numele sfântului măcenic Dimitrie.

Iară, la al patrulea an al domniei sale, venit-au ferman dela ultan Suleiman, împăratul turcesc, la Alixandru Vodă şi la domnul muntenesc să meargă la Ardeal cu oşti, să aşaze la crăie pre Ioan Jicmont la scaunul cel de moşie, căruia îi pusese nume Ungurii Ştefan, fečor lui Ioan Zapolie, craiului ungurescu, împreunându-se cu oştile turceşti ce era orânduite de sultan Suleiman. Şi aşa au purces Alixandru Vodă la Ardeal pre porunca împărăţiei. S'au întors Alixandru Vodă cu norocire la scaunul său la Sučavă.

În zilele acestui domnu, s'au pristăvit Macarie, episcopul de Roman, ziditoriul şi începătoriul mânăstirii Râşcăi, carele au fost episcop la episcopia Romanului ani 27, şi cu cinste fu astrucat în mănăstirea sa, în Râşca. În locul lui fu sfinţit Anastasie, om vrednic întru slujbele păstoriei sale, carele 14 ani au fost episcop şi pe urmă şi mitropolit au ajuns.

1562 Pre ačasta vreme, în anii dela Hristos 1562, iară dela zidirea lumii 7071, Ivan Vasilievici, împăratul Moscului, având cu sine trei sute de mii de oaste, s'au pornit asupra cetăţii Poloţcul, ce iaste pre apa Zvina, şi cu multă vărsare de singe o au dobândit. Aflat-au mari vistere întru acea cetate; zece mii de oameni au robit. (Scriu cronicarii leşăşti). Iară pe Jidovi, carii n'au vrut să să botează, au poroncit de i-au înnecat în apa Zvina.

1562 Pre aceste vacuri, la anul dela Hristos 1562, iară dela zidirea lumii 7071, împăratul Moscului, având cu sine 300.000 de oaste s'au pornit asupra cetăţii Poloţcul, care cetate stă prea apa Zvina, şi cu mare vărsare de sânge o au dobândit-o. Aflat-au mari visteriuri într'acea cetate: 10.000 de oameni s'au luat robi (scriu cronicarii lăşăşti) pre care cu sine i-au dus la Mosc, Ivan Vasilievici; iară pre Jidovi, care n'au vrut să să boteze, au poruncit de i-au înnecat în apa Ğvina.

Pre ačasta vreme, ş'au aşăzat tocmele de pace între Ferdinand împăratul nemţesc şi între Suleiman împăratul turcesc în 9 ani |.

145v Iară Ioan Jicmont, fečorul craiului Ioan Zapolie, domnul Ardealului, de iznoavă face amestecături. Ci simţindu-se, Zase şi Balasie unindu-se cu oştile nemţeşti, pre care era capitan Nimitie, au răsipit oştile lui Ioan Jicmont şi la aceia strânsoare îi adusese, cât era să fugă Ioan Jicmont în Ţara Leşască. Ci, îmbărbătându-l boiarii lui, tras-au şi oşti turceşti la ale sale şi au încungiurat cetatea Sacmariul, care bătând-o în câtăva vreme, nu o au putut lua. S'au întors la Ardeal fără niciun folos.

Aicea am socotit să mai însemnez de lucruri streine pre scurt până vom veni la domnia lui Despot, de care ne-ar fi rândul aicea a pomeni.

1564 Fiind cursul anilor dela Hristos 1564, Ferdinand împăratul nemţesc şi craiul unguresc au murit; după a căruia moarte să fac rocoşituri între Unguri cu îndemnarea Ardelenilor şi să apucă de arme. Ci înţelegând Maximiliian, care au stătut şi împărat nemţesc pre urma lui Ferdinand, au pornit oştile sale asupra Ardealului cu hatmanul său Lazar Sfindie. Luat-au Lazăr Sfindie cetatea Tocaiul şi de sârg şi Sacmariul, fiind de Unguri lăsat pustiiu de frica oştilor nemţeşti.

Iară Mustafa paşa de Bosna cetatea Crupa, care bătându-o 25 de zile, o au dobândit, puind supt sabie pre toţi din cetate.

Pre aceia vreme, era solii nemţeşti la Ţarigrad, care au legat pace, numai cu răspunsul solilor dela sultan Suleiman prin Hudaiat, terzimanul său, să întoarcă Tocaiul Ardelenilor.

Iară Ioan Jicmont cu ajutoriul turcesc au luat Inăul cetatea şi Desovul şi Vegosfarinul.

Pentru Dispot cu ce îmblete au eşit la domniia ţărăi vom să arătăm

În anul dela zidirea lumii 7070, iară dela Naşterea Domnului nostru lui Isus Hristos 1561, Iacov, oarecare Vasilie Iraclie, de niam grec, 1561 den ostrovul Samuş, socoti cu arme şi cu oşti să între în ţară, să apuce domniia ţărăi.

Acestu Grec, Iacov Vasilie, dela Iracliia, după nespusa trufie grečască şi a lui, făcându-să a fi niam de a dispotilor, căci şi ačasta au Grecii den firea lor, a să face niamuri mari. Că unii nu numai de niamul împăraţilor greceşti a să numi, ce şi de niamul acelui Iraclie, vestit pe vremile Elenilor, de niamul lui Ahilevsu, nu li-i ruşine a grăi minciuni, aşa şi acestu Iacov Vasilie să numiia a fi de niamul dispotilor. Şi alţii îl ştiia că iaste de niam dela Şam, sau cum scriu unii, Critian. Care, fiind trufaş şi mult de sine socotind, să fece a fi de niam mare, avându hrisovul, care s'au dat dispotilor de Carol al cincele chesariu, luat cu meşterşug după moartea unui dispot, într'acesta chip: |

Dispotul cel adevărat fiindu pre acele vremi în Râm şi bolnăvin- 118r du-să, au murit; iară acest Iacov Vasilie era slugă, mai ispravnic şi

---

De domniia lui Despot Vodă ne vine rândul să scriem şi de războiul lui cu Alixandru Vodă Lăpuşneanul

CAP XLVIII

În anul dela Naşterea Domnului nostru Isus Hristos 1561, iară dela zidi- 1561 rea lumii 7070, Iacov, oarecare Vasilie Iraclis, de neam grec, din ostrovul Samuş, socoti cu arme | şi cu oşti să poată întra în ţară să apuce scaunul ţărăi. 146r

Acest Grec, Iacov Vasilie, dela Iraclia, după nespusa trufie grečască şi a lui, făcându-se a fi neam de a despotilor, că şi ačasta au Grecii de firea lor a să face de neamuri mari. Că unii nu numai de neamul împăraţilor greceşti a să numi, ci şi de neamul acelui Iraclie, vestit pe vremea Elinilor, de neamul lui Ahilevs, nu li-i ruşine a spune minciuni. Aşa şi acest Iacov Vasilie să numiia a fi de neamurile despotilor şi alţii îl ştiia că iaste de neam dela Şam sau cum scriu unii, Critean. Care fiind trufaş şi mult de sine socotind, să făcea a fi de neam mare şi având uricul, care s'au dat despoţilor de Carol al cincilea chesar, luat cu meşteşug după moartea unui Despot într'acest chip:

Despotul cel adevărat fiind pre acele vremi în Râm bolnav, de care boală au şi murit acolo; iară acest Vasilie Iacov era slugă mai ispravnic şi

28: nu ţi-i ruşine B. 30: nesocotind B.

mai isteţ la fire. Şi după moartea lui Dispot, s'au sfătuit cu tovarăşii săi, cu slugile lui Dispot, zicând cătră dânșii:

« Fraţilor, stăpânul nostru au murit și nu are niceo săminţie a sa pre lângă sine; pentru aceia, boiarimea svatului îi vor lua tot ce au rămas, cum iaste legea divanului lor, iară noi vom rămâne cu nemic dentru atâta slujbă, ce am slujit lui Dispot pen ţări streine, până aicea. Iară de mă veţi asculta, cum voiu învăţa, și voaă și mie va fi bine. Să mergiţi înnaintea svatului și să spuneţi de moartea stăpânului nostru lui Dispot și să faceți jalobă pre mine, zicând că iaste un nepot a lui Dispot, care va să ia toată averea mortului Dispot, unchiului său, și noaă nu va să ne plătiască, pentru slujba noastră ce-am slujit lui Dispot. Şi atunce va poronci sfatul de mă vor chema și-mi va poronci să vă plătescu. Iară eu vă făgăduesc să luaţi voi toată averea, c'au rămas dela stăpânul nostru; numai scrisorile să-m daţi mie și ceva de cheltuială, cât să mă poču duce de aicea, să-m aflu stăpân; că voaă nice de o triabă nu vă sintu acele scrisori ».

Şi ascultându-l, tovarășii lui au făcut cum i-au învăţat el. Şi împărţind ei averea, ce le-au fostu rămas dela Dispot, luat-au el scrisorile,

---

mai isteţ la fire, ştiind limbă frâncască, nemțeşte, greceşte şi letineşte. Şi fiind şi hâtru, după moartea lui Despot, au chiemat pre toți tovaroşii săi, slugile lui Despot, şi aşa au făcut vorbă cătră dânşii:

« Tovaroşilor şi fraţii miei dragi, ştiţi că stăpânul nostru au murit şi nu are niceo seminţie a sa pre lângă sine: pentru aceia, boerimea sfatului după moartea lui îi va lua tot ce au rămas, cum iaste legea divanului lor, și noi vom rămâne cu nimic dintru atâta slujbă ce am slujit lui Despot prin ţări streine până aicea. Pentru ačasta, de mă veţi asculta, cum voi învăța, şi voao şi mie va fi bine. Faceţi aşa! Mergeţi cu toţii înnaintea sfatului şi spuneţi de moartea stăpânului nostru lui Despot şi faceţi jalbă pre mine, zicând că iaste nepotul mortului Despot, unchiului său, şi nu va să ne plătească pentru slujba noastră, ce am slujit cu credinţă unchiului său, lui Despot. Şi atuncea vor porunci sfatul de mă vor chiema şi-mi va porunci să vă plătesc. Iară eu mă făgăduesc, toată averea ce iaste a mortului a vă împărți voao; iară eu nimic alt nu poftesc fără numai zapisele şi uricele, care le-au avut mortul Despot, şi numai de
146v chieltuială să-mi daţi atâta |, cât să mă poci duce aiurea să aflu alt stăpân; că voao nici de o treabă nu va sânt acele scrisori, nici va fi de vreun folos ».

Deci tovaroşii lui Iacov Vasilie Grecului auzind acestea, au priimit foarte voioși şi au răspuns cum nu numai « te vom mărturisi la sfat de nepot lui Despot

câte au fostu, zapisă și urice, între care scrisori era și uricul cel de dispotie, cum s'au scris mai sus, și o samă de bani de cheltuială. Și să făcu nepot lui Dispot, pre numele unui nepot, c'au fostu avut Dispot, și perisă în războiu.

Deci Iacov Vasilie, viind deodată la Brașeu, au început a suna cum iaste nepot lui Dispot și arăta urice de dispotie. Și îmblând pren toată Țara Nemțască, au trecut în Țara Leșască. Apoi au vinit aice în țară, la Alexandru Vodă Lăpușnianul; făcându-să rudă doamnii, l-au priimit cu dragoste Alexandru Vodă, că doamna Roxanda | era de pre mumă-sa 118v
rudă de dispot și avea socotință dela Alexandru Vodă și dela doamna Roxanda.

Iară, după firea cea nestătoare grečască, cari-i tot a supune pre alții și a rămâne numai ei nesupuși, au început cu o samă de boiari a lui Alexandru Vodă, pre taină a sfătui, cum ari putea să apuce domniia țărăi, că era sătui și boiarii de Alexandru Vodă, pentru multe greutăți ce începusă a face Alexandru Vodă țărăi. Nu s'au putut ascunde socotiala și gândul Grecului despre Alexandru Vodă; că înțălegând

---

mortului, ci ori unde va trebui te vom mărturisi». Și el știind bine că nepotul lui Despot cu acest nume, de oarecând au fost perit în război; și așa au priimit asupra sa de s'au făcut a fi nepot lui Despot. Și împărțind acolo averea lui Despot între tovaroșii săi, ș'au oprit o seamă de bani de chieltuială.

Și viind deodată la Ardeal, la Brașov, au început a suna cum că iaste nepot lui Despot și arăta și urice de despotie. Și acolo, după războiul ce făcuse Carol Chesariul la Morin în Toroana împotriva Franțozilor, umblând prin toată Țara Nemțească, au trecut în Țara Leșască și de acolo au venit aicea în țară la Alixandru Vodă; pre care deodată l-au priimit în dragoste Alixandru Vodă, făcându-se și rudă doamnei Roxandei, căce Roxanda, doamna lui Alixandru Vodă era de neamul Despotilor. Și așa câtăva vreme avea mare socotință dela Alixandru Vodă și dela doamnă-sa Roxanda acest Iacov Vasilie.

Iară, după firea cea nestătătoare grečască, cari-i tot a supune pe alții și a rămâne numai el nesupus, au început cu o seamă de boiari ai lui Alixandru Vodă pre taină a sfătui, cum ar putea să apuce domniia țărăi, boiarii măcar că era sătui de domniia lui Alixandru Vodă și greutățile ce au început a face țărăi. Nu s'au putut ascunde socoteala și gândul Grecului despre Alixandru Vodă; care înțelegând Alixandru Vodă

5—6: precum iaste C. 35. care .... Vodă din B[1].

Alexandru Vodă, au pus de l-au otrăvit pre taină și simțindu-să a fi otrăvit, îndată au luat doftorii și nu i-au străcat nemic otrava.

După aceia au fugit de aice pren Țara Munteniască și au trecut în Ardial, în Brașeu. Acolo, alegându-ș loc de odihnă, știind limbă săsacă, nemțască, lătiniască și româniască, fiindu în Brașeu câtăva vreme, trimis-au Alexandru Vodă să-l poată gâmba. Ce, oblicind el, și înțălegând că vrea să-l dea Jicmond, craiul unguresc, de grumazi lui Alexandru Vodă, au fugit furiș den Brașeu, noaptea, slobozit peste zid de un priiaten den cetatea Brașeului. Și îmblând rătăcit prin multe locuri, lipsit fiind și de chelșug, neștiindu-să ce să face, au nemerit la Olbreht Laschii în Țara Scepinului, la hotarul Țărăi Leșăști și Ungurești, având slobozănie dela craii ungurești.

Și pentrucă nu de mult mai nainte ș'au fostu luat acest Laschii fămee cu multă avere, văduvă, priimitu-l-au Laschii Liavul cu cinste la casa sa. Și fiind lipsit de bani Iacov Vasilie Grecul a face oaste, au căzut cu rugăminte la Olbreht Laschii, arătându-i niamul său și înstreinarea sa, făgăduindu-i Grecul că niceodată nu-i va uita facerea de bine, numai să-l ağutoriască la lipsa și la nevoia lui. Priimit-au Laschii rugămintea Grecului, că era acel Laschi răsipitoriu și cheltuitoriu a lor sale, și

---

au poruncit de au otrăvit pre Iacov Vasilie Grecul pe taină. Ci, simțindu-se a fi otrăvit, în loc luund doftorii, nu-i strică nimic otrava.

Şi îndată lăsând țara, au fugit prin Țara Muntenească la Ardeal, la Braşeu, şi acolo, socoti loc mai bun de odihnă, ştiind şi limbă săsească şi rumânească; în Braşeu făcând zăbavă câteva vreme, au fost trimis Alexandru Vodă după dânsul să-l poată prinde. Care, oblicind acest Despot şi ştiindu-se că vrea să-l dea Jicmont crai de grumazi lui Alixandru Vodă, noaptea, furiş, prin
147r priiateni slobozit, din cetatea Braşeului au fugit. Şi umblând rătăcit | prin multe locuri, lipsit fiind şi de chielşug, neştiindu-se ce să face, au nemerit la Olbreht Laschi în Țara Scepinului, la hotarul Țărăi Leşăşti şi Țărăi Ungureşti, slobozenie având dela craii ungureşti.

Şi pentrucă nu de mult înnainte, au fost luat acest Laschi fămeeşi văduvă a lui Gheorghie Săredii, cu multă avere, priimitu-l-au Laschi Leavul pre acest Despot, la casa sa cu cinste. Şi, că avea lipsă de bani a face oaste, au căzut cu rugăminte la acest Laschii, arătându-i neamul său şi înstreinarea sa, rugându-se Grecul lui Laschii cum niceodată nu va uita de binefacerea lui şi ca acestea, numai să-l ağutorească în lipsa şi nevoia lui. Priimit-au Laschii poftele lui Despot, că era acel Laschii răsipitoriu şi chieltuitoriu a lor sale şi

râvnitoriu celor streine; că avere nespusă c'au avut dela tată-său | și ce au luat cu fămeiăș văduva ce o luasă de curund, așea cheltuiasă și împrăștiiasă, cât rămăsese la toți fără nume de avere, ce mai mult lipsit. 119r

Iară pe pofta lui Iacov Grecul, ce ș'au pus nume Dispot, ș'au zălojit toate moșiile sale dreptu zece mii de galbeni de aur și cu acei bani au purces a face oameni de oaste Dispot cu Laschi Liavul, nu atâțea de mulți, ce cât să le agiungă numai să între în țară, socotind Dispot că îndată ce să vor apropiia de marginea țărăi, i să va închina toată țara, arătând nesuferite nevoi și apăsuri a lui Alexandru Vodă asupra țărăi.

Și gătindu-să de ce le-au trebuit și oaste cu opt tunuri mari de zâdiuri, au sosit în Podoliia; ce, acolo, den poronca lui Jicmont, aflându-să câtăva oaste den țară, și de Leși și Rusi, i-au împiedecat de n'au putut trece, măcar că au stătut la bătae. Ce, fiind mai puțini, n'au putut treci, ce pierdură războiul și tunurile; că să tâmplasă și Dimitrie Vișnovețchii, voevoda Podoliei, la acel războiu cu Laschii și cu Dispot.

După aceia, Dispot tot n'au pierdut nădejdea, ce au trecut la Franceșco Zaie, ispravnicul lui Ferdinandu, în Țara Unguriască, împreună cu Laschii. Și împăcând pre Zaie cu multe daruri, l-au rugat de

---

râvnitor celor streini; că averile nespuse ce au avut dela tată-său și cele ce agonisise dela fămeeși văduvă ce o luase de curând, așa chieltuisă și împrăștiiasă, cât rămăsese la toți fără nume de avere, ci mai mult lipsă.

Iară pe pofta lui Despot, zălojitu-ș'au acel Laschii toate moșiile sale drept 10.000 galbeni de aur și cu acei bani au purces a face oaste Despot și împreună cu Laschii, nu atâta de multă, cât să le ajungă numai decât să între în țară, socotind Despot că cât să vor apropiia de marginile țărăi, îndată i să va închina toată țara, arătând nesuferite nevoi și apăsuri a lui Alixandru Vodă asupra țărăi.

Și așa, gătindu-ș toate ce le-ar fi trebuit și oaste cu 8 tunuri mari de ziduri, au sosit în Podolia; ci acolo, din porunca craiului Jicmont, aflându-se câteva oști din țară și de Leși și Rusi, l-au împiedicat de n'au putut trece Laschii cu Despot, măcar că au stătut la bătae. Ci fiind mai puțini, n'au putut trece Laschii cu Despot, ci pierzând războiul și tunurile că să tâmplase și voevoda Podoliei, Dimitrie Vișnovețschii, la acel războiu cu Laschii și cu Despot.

Iară măcar că să văzuse Despot de acea dată scăpat de socoteala sa, iară n'au pierdut nădejdea, ci autrecut la Franceșco Zase, ispravnicul lui Ferdinand, în Țara Ungurească de Sus, la care | tare au îndemnat și pre Laschii de au 147v
mers împreună. Așa dară, împăcând pre Zase cu multe daruri, l-au rugat de

---

20: agonise B.

agiutoriu să poată merge să apuce domniia ţărăi, arătând precum şi capetele ce sintu în ţară, boiarimea, îl aştiaptă, având bună nădejde de biruinţă. Şi după multă voroavă între dânşii, au ales de au scris la Ferdinand jaloba şi pofta lui Dispot de agiutoriu şi slobozănie oştilor asupra lui Alexandru Vodă, arătând că mai cu cale şi mai cu cinste iaste să aibă pre Dispot priiaten, decât pre Alexandru Vodă, care, fiind supus Turcilor, face multe şi nespusă tirănii lăcuitorilor ţărăi.

Iară Ferdinand mult au socotit cu svetnicii săi. Ce nu să tocmiia la svat toţi în socotială pentru Dispot, că unii zicea: nu trebue a să protivi unui om, neştiut încă, nice niamul lui, nice hărniciia lui, şi că |
119v nu trebue a întărâta pre Turcu, supt a căruia stăpânie zace acea ţară; şi cătră acestea, că legăturile, carele poftiia a avea cu sultan Suleiman, împăratul turcescu, să le aşează, să vor străca, de să va protivi unui om neştiut ca acel Dispot, şi ca acestea. Iară alţii dentre svetnici, carii era mai aprinşi la minte, arăta că nu trebue să lasă împăratul

---

ajutor să poată merge Despot la scaunul ţărăi, arătând precum şi capetele ce sânt în ţară, boerimea, îl aşteaptă, având bună nădejde de biruinţe. După multă voroavă între Despot cu Laschii şi cu Zase, au ales să scrie la Ferdinand jalba şi pofta lui Despot de ağutoriu şi slobozenie oştilor, de ağutoriu lui Despot asupra lui Alixandru Vodă, arătând că mai cu cale şi mai cu cinste ar fi să aibă priiaten pre dânsul decât pre Alixandru Vodă, care, fiind supus Turcilor, face multe şi nespuse tirănii lăcuitorilor ţărăi.

Aceste cărţi a lui Despot nemerind la Ferdinand, împăratul nemţesc, în netâmplarea a mai mulţi sfetnicilor săi, ci cu ceia ce s'au întâmplat pre acea vreme pre lângă Ferdinand, anume: Nicolai Olah, Arhiepiscopul Strigonului, Thoma Nadazdie palatinul, — din care cel dintâi era din orânduiala preoţască, iară acesta Nadazdie din oşteni era domn sfatului — şi cu Gheorghie Drascovici, episcopul Zgrabii, şi cu Francesc Forbaci, episcopul Varadinului; cu aceştea au stătut împăratul Ferdinand la socoteală şi la sfat; iară pre urmă şi cu Nemţii, carii îi ţinea sfetnici, au avut voroavă de lucrurile lui Despot, nu să tocmiia dară acestea în socoteală. Şi unii cu alţii nu sfătuia într'un chip: că unii zicea cum nu trebue a să protivi unui om, neştiut încă, nici neamul lui, nice hărniciia şi că nu trebue a vătăma şi a aţăţa pre sultan Suleiman, împăratul turcesc, supt a căruia stăpânie zace aceia ţară; şi cătră acestea, că legăturile, carele poftiia a avea cu sultan Suliiman să le aşaze, le vor strica, de să vor potrivi lui Despot, şi ca acestea. Iară alţii din sfetnici, carii era mai aprinşi la minte, arăta cum nu trebue să lasă împăratul Ferdinand o ţară, care şi mai

---

25: a ma mulţi B.

Ferdinand o țară, care și mai nainte vreme era supusă crăii ungurești, ce, să-ș ispitiască cu dânsa nărocul. Iară de ar fi vr'un prepus despre Turcu, să va răspunde că fără știrea lor au întrat Dispot cu oaste în liafa sa, în Moldova, cum și la stăpâniile turcești să tâmplă de multe ori oștiri fără de știrea împărăției. Ačastă părere de pre urmă fu mai socotită de Ferdinand împăratul și făcu răspunsu lui Zaie să fie foarte cu taină acel lucru cu Dispot, căruia i-au trimis Ferdinand împăratul și dar, șeasă mii de galbeni de aur.

Iară Zaie, după ce înțăliasă voia împăratului său, s'au sfătuit cu Laschi Liavul și cu Dispot, purtând toate pre taină. Au orânduit pre Anton Săcuiul cu mare veste, pre atunce purtătoriu de oști, și pre Ioan Russel, de niamul său de Burgundiia, care avea o sută de călărime cu sineță supt ascultarea sa, și Ian Velleiu franțoz cu 100 călărime și cu altă pedestrime s'au unit și el cu ciialalți; și den Slonsca cu Pătru Seldeție cu 150 călărime au vinit la ağutoriul lui Dispot și pedestrime, Nemți den cetatea Casovei și dentr'alte cetăți de pre margine fură adunați, cât cu toții să făcusă 2000 de oșteni aleși. Acestea isprăvindu-să,

---

nainte vreme era supusă crăii ungurești, ce să-și mai ispitească cu dânsa norocul. Iar de ar fi vreun prepus despre sultan Suleiman, să va răspunde că fără știrea lor, au întrat Despot cu oastea în leafa sa în Moldova, vrând să-și ispitească norocul cu Alixandru Vodă, precum și la stăpâniile turcești | să întâmplă de multe ori oștire fără știrea împărăției. Ačastă părere de pe urmă fu mai mult socotită de împăratul Ferdinand și atunce au făcut răspuns lui Zase să fie foarte cu taină acel lucru cu Despot, căruia i-au trimis Ferdinand împăratul și 6000 galbeni de aur dar. 148r

Iară Zase, după ce înțelesese voia împăratului său, purtând toate pre taină, sfătuindu-se cu Laschi și cu Despot, orânduiaște pre Anton Săcuiul, cu mare veste, purtătoriu oștilor pre acele vremi. Măcar că deodată să apăra tare Anton Săcuiul, iară mai pre urmă fu tras cu făgăduințele lui Despot Vodă de au priimit să ia asupra sa toată aceia cârmă; așijderea și pre Ioan Pătru Russel, de neamul său de Burgundia, care avea 100 de călărime cu sânețe supt ascultarea sa, cu Clavdie frate-său s'au împreunat; așijderea și Ioan Velleiu, de neamul său franțoz, carele, luundu-și fămee de neamul Magmibalilor, să așăzase în Țara Ungurească cu 100 de călărime și cu altă pedestrime, s'au unit și el cu ceialalți. Și din Slonsca cu Pătru Seldeție 150 de călărime au venit la ajutoriul lui Despot și pedestrime scoși de Nemți, scoși din cetatea Cassoviei și dintr'alte cetăți de pre margine fură adunați, cât cu toții să făcuse 2000 de oșteni aleși. Acestea isprăvindu-se,

---

32. Nagmibalilor B[1].

au lăsat în socotiala lui Anton Săcuiul, el să fie purtătoriu acei oşti şi să cârmuiască pre toţi; iară Laschi să aibă grijă pentru alte trebi a lui Dispot.

Şi vrând să fie pre taină lucrurile lor, au făcut veste că au murit Dispot şi îndată Laschi au ascunsu pre Dispot într'o cămară de taină şi făcu veste că-i bolnav şi să arătă mâhnit şi cu voe rea Laschi pentru
120r Dispot. Iară, peste puţine zile, eşit-au | Laschii jealnic, zicând că au murit Dispot şi de cheltuiala ce au făcut cu atâta somă de bani pentru Dispot rămâne păgubaş. Făcut-au săcriu de mort şi au pus o piatră mare şi-l duce cu preoţi la beserică de-l prohodesc şi-l îngropară. Şi după acestea, s'au pornit Dispot cu oşti, cu Laschii Liavul, cu tunuri, prin Ţara Unguriască şi apropiindu-să de munţii Ţărăi Leşeşti, în prejma Liovului, avea Leşii păzitori la căile acelor munţi; ce, n'au putut opri pre oastea lui Dispot. Şi viind la marginea Ţărăi Moldovei, oblicisă Alexandru Vodă de apropiiarea oştilor cu Dispot, ce nu credea, viindu-i veste mainte că au murit Dispot, având iscoade oameni ai săi, de au văzut îngroparea acelui săcriu. Iară apoi i-au căutat a crede

---

măcar că Laschii poftiia să poarte el toată cârma, ci s'au ales Anton să fie purtătoriu acei oşti şi să cârmuiască pre toţi, măcar că era din câteva neamuri adunaţi. Pre urmă şi Laschii au lăsat în socoteala lui Anton să fie purtătoriu acei oşti, iar el avea grije de alte lucruri a lui Despot.

Şi vrând să fie pre taină lucrurile lui Despot, socotise cu toţii să facă veste de moartea lui Despot Vodă.

Care îndată Laschii, aşcunzând pre Despot Vodă, făcând un sicriu de om mort, în care puind o piatră mare, adună preoţii şi-l duce de-l prăhodesc la biserică. Şi ducea în umere sicriul şlehticii, oştenii leşeşti, şi îngropară acel sicriu în biserică cu piatra cea mare. Iară Dispot era ascuns în cetate într'o
148v cămară de taină, ştiindu-l | numai o slugă credincoasă a lui.

Şi aşea după acestea, să porni Despot Vodă cu Laschii, cu Anton cu oştile, cu 8 tunuri, trăgând prin Ţara Ungurească de-a-stânga lăsând Sărădnia şi Mucačul de-a-dreapta, să abătură spre munţii Ţărăi Leşeşti, în preajma Liovului. Avea Leşii păzitori la căile acelor munţi, ci n'au putut sta nimic împotriva oştilor lui Despot Vodă, că le-au căutat acelor păzitori a da cale. Şi aşa au sosit la Estepnici, la marginile Ţărăi Moldovei. Acum oblicise Alixandru Vodă de apropiiarea oştilor lui Despot Vodă şi nu credea pentru că oblicise mai nainte de moartea lui Despot Vodă, fiind pre acea vreme oamenii lui Alixandru Vodă faţă la îngroparea acelui sicriu. Ci dela o vreme, din priiatenii săi Alixandru Vodă ce avea Leşi, i-au căutat a crede

den priiatenii săi Leși, că au învis Dispot și vin cu Laskii asupra lui, cu oștile ungurești cu Anton Săcuiul.

Sârguit-au și Alexandru Vodă de ș'au strânsu oștile sale ca la 25.000, făcându-le căutare la Sučavă; ce mai mulți era țărani în oastea lui decât slujitori. Eșit-au Alexandru Vodă împrotiva lui Dispot; știia Alexandru Vodă că și Nemți sintu în oastea lui Dispot.

Tocmit-au la trecătoare Alexandru Vodă oștile sale cu tunuri, să nu lasă a trece oastea lui Dispot. Iară Dispot, îmblând călări pre țărmure, văzu toată oastea lui Alexandru Vodă, și să spământă că nu-l va putea înfrânge. Ce socoti să să întoarne și să fugă, pierzind nedejdea de izbândă. Iară, oblicind Anton Săcuiul de spaima lui Dispot, l-au îmbărbătat și au cercat de aflară altu vad și trecu oastea lui Dispot cu Laschi și cu Dispot.

Iară Alexandru Vodă, văzind trecerea lui Dispot, den sfatul lui Moțoc Vornicul, ce era pre atunce purtătoriu de oștile lui Alexandru Vodă, au întorsu tunurile cu mare nevoe de unde era tocmite și le pogorî mai ğos. Iară Anton Săcuiul cu ai săi trecând de sirgu, dederă năvală și apucară și podul și tunurile lui Alexandru Vodă; iară după ce au

---

că au învis Despot și că s'au apropiat cu Lașchii și cu oștile ungurești și cu Anton Secuiul de marginea țării.

Sârguit-au și Alixandru Vodă de ș'au strânsu oștile sale ca 25.000, făcându-le căutare în câmpii Sučavei. Ci mai mulți era în oastea lui țărani decât slujitori. Purces-au Alexandru Vodă împotriva lui Despot Vodă, de care știia cum și Nemți are în oaste Despot Vodă.

Stătut-au la trecătoare Alixandru Vodă cu oștile sale, tocmind câteva tunuri asupra trecătorii să nu-i lasă să treacă deodată Despot Vodă. Iară Despot Vodă, umblând călare pre țărmuri singur, văzu toată oastea lui Alixandru Vodă, care îngrijindu-se tare, începuse a-ș piiarde nădejdea de a birui pre Alixandru Vodă, ci gândi să fugă. Iar, oblicind Anton Săcuiul gândul lui Despot Vodă, au zis lui Despot Vodă de cercară și aflară alt vad de trecură oștile ungurești și cu cele nemțești, cu Laschii și cu Despot.

Iară Alixandru Vodă, văzând trecerea lui Despot Vodă, din sfatul lui Moțoc, carele era pre atuncea purtătoriu de oștile lui Alixandru Vodă, au întors tunurile de unde era tocmite cu mare nevoe și le-au pogorît mai ğos; mai mult au făcut ačasta Moțoc din nesocoteala sa. Iară Antonie cu ai săi de sârg trecând vadul, dederă năvală și apucară și podul și tunurile lui | Alixandru 149r
Vodă și așa

120v trecut toţi, tocmind | toată oastea Anton, îndată dederă în dobe şi în trâmbiţă sămnu de războiu şi năvăliră asupra oştii lui Alexandru Vodă. Zic, să fie avut Alexandru Vodă în oastea sa şi 2000 de eniceri şi alţi Turci călărime. Ce, n'au ţinut multă vreme războiul că oştenii lui Alexandru Vodă să amestecasă, călărimea cu pedestrimea turčască, şi purčasără în răsipă. Gonitu-i-au câtva loc Anton şi Burgundii cu raitarii franţozi, de i-au agiunsu şi i-au tăiat. Picat-au mulţi den oştenii lui Alexandru Vodă. Fostu-au împărţită o samă de oaste, pre care o purta Moţoc şi Bogdan; aceştea au ţinut câtăva vreme războiul cu Laschi şi cu Dispot. Ce, nemerind Anton Săcuiul cu ai săi şi dând războiu, îndată au purces în răsipă Alexandru Vodă cu Moţoc şi cu Bogdan. Rămas-au multe stiaguri de a lui Alexandru Vodă şi tunurile toate, pre mâna lui Dispot.

Scrie Istfanfie istoricul să fie căzut într'acel războiu trupuri trii mii de oştenii lui Alexandru Vodă şi enicerii mai toţi periţi şi robiţi; mulţi au căzut robi pre mâna lui Dispot. Ce, pre toţi i-au slobozit, cu

---

trecură pre urma lui toţi. După ce au trecut Antonie cu ai săi, lăsând pre Laschii şi pe Despot pe urmă, lăsat-au şi pe un polcovnic al său, anume Pătru Delie să asculte pre Despot şi, când a porunci el, să sloboază tunurile asupra lui Alixandru Vodă. Au trecut podul întâi venind după dânsul Russel cu Burgundii şi Velleiu cu ai săi; iară Ştefan cu porecla Balog cu o seamă de pedestrime, pre care era mai mare Delie, şi Laschii cu Despot mai pre urmă, şi ei trecură aşa în doao şiraguri. Tocmind toată oastea Anton, îndată dând în dobe şi în trâmbiţe semn de războı, făcură năvală asupra oştii lui Alixandru Vodă.

Scrie Istfalfie istoricul să fie avut Alixandru Vodă şi 2000 de eniceri şi Turci călărime. N'au putut sta multă vreme la războı oastea lui Alixandru Vodă; ci amestecându-se călărimea cu pedestrime turčască, au purces în răsipă oastea lui Alixandru Vodă, gonindu-i câtva loc Anton şi Burgundie şi raitarii franţoji de i-au ajuns şi i-au tăiat. Picat-au multe trupuri din oastea lui Alixandru Vodă. Fost-au împărţit o samă de oaste cu Alixandru Vodă pre care o purta Moţoc şi Bogdan, carii câtăva vreme au ţinut războiul cu Laschii şi cu Despot Vodă. Acolo nemerind Anton Ungurul cu polcurile sale şi dând războı, numaidecât au purces Alixandru Vodă cu Moţoc şi cu Bogdan în răsipă. Rămas-au câteva steaguri de a lui Alixandru Vodă pre mâna lui Despot Vodă şi tunurile toate.

Scrie Istvalfi să fie căzut trupuri din oastea lui Alixandru Vodă la 3000 şi enicerii mai toţi, şi căzuţi şi robiţi. Robi mulţi au căzut la Despot Vodă, pre carii i-au slobozit pre toţi Despot Vodă, fiind şi cu

---

19: Rusime B şi B^1.

sfatul lui Laschi și a lui Anton, pentru să tragă cu blândeță inimile a tuturor lăcuitorilor țărăi spre Dispot.

La acestu războiu, tare și vitejește au stătut Alexandru Vodă singur, că pre un Ungur ce făcea războiu singur cu dânsul, l-au oborît cu sulița de pre cal. Așea îl laudă istoriia streină, că multă vreme singur Alexandru Vodă cu puțini, părăsit de toți, au ținut războiul.

Iară, după ce au purces în răsipă și Alexandru Vodă cu cine era pre lângă sine rămași, au căzut ca la 2000 den oștenii lui, împiedecați între niște garduri și șanțuri, ce era îngrădiți niște pomeți, unde să strânsesă țărănime. Unii den fugarii oșteni a lui Alexandru Vodă, s'au fostu suit pen copaci, lăsându-și caii, și pre aciia ucide-i den sineță. Acest războiu a lui Alexandru Vodă cu Dispot, la ce loc au fostu, cronicarii streini | nu scriu; iară răpousatul Grigorie Ureche, 121r c'au fostu vel vornic, scrie că au fostu la Verbiia, însă pre scurt scrie; iară noi, den cronice streine, am aflat mai pre largu și scriem mai pre largu.

Alexandru Vodă, după ce au pierdut războiul cu Dispot, luându-ș de grabă doamna și averea toată, că mai nainte trimisesă la Sučavă de ș'au luat tot c'au avut și au trimis spre Dunăre, și el den Iași, s'au

---

sfatul lui Laschii și cu a lui Anton pentru să tragă cu blândețe inimile tuturor lăcuitorilor țărăi spre Despot Vodă.

La acesta războі, tare și vitejaște au stătut Alixandru Vodă singur, că pre un Ungur ce făcea războі singur cu dânsul, l-au oborît cu sulița de pre cal. Și așa îl laudă historii streine, cum că câtăva vreme, singur Alixandru Vodă cu puțini, părăsit de toți ai lui, au ținut războiul.

Iară după ce | au purces în răsipă și Alixandru Vodă cu oastea ce avea pre 149v lângă sine rămasă, au căuzt ca la 2000, împiedecați între niște garduri și șanțuri, cu care era îngrădiți pomeții, unde s'au fost strâns țărănimea. Unii din fugari, ostași a lui Alixandru Vodă, s'au fost suit prin copaci, lăsându-și caii, și pre aceia ucidea-i din sânețe. Acest războі a lui Alixandru Vodă cu Despot Vodă, la ce loc au fost, cronicarii streini nu scriu; iară Urechie Vornicul scrie că au fost la Verbiia, însă pre scurt scrie; iară noi din cronice streine am aflat mai pre larg, precum și scriem.

Alixandru Vodă, după ce au pierdut războiul cu Despot Vodă, luundu-și de grabă doamna și averea toată, că mai de vreme trimisese la Sučavă de au luat ce au avut și au trimis spre Dunăre, și el dela Iași s'au dus spre Huși.

pornit spre Huşi. Acolo să grijiia să strângă ţara şi să ia agiutoriu dela Turci, să să întoarcă asupra lui Dispot; ce nemic n'au folosit.

Lauda acestui războiu o scriu şi o dau istoricii streini lui Anton Săcuiul, care nepărăsit şi fără preget îmbărbătând pre ai săi, au luat întâi biruinţă. Războiul acesta s'au tâmplat în zua svintului Martin, ce-l sărbază papistaşii; care svintu iaste în 11 zile în luna lui Noemvrie după calendariul lor, iară la noi vine în 31 zile a lui Octomvrie.

După izbândă, Dispot cu Laschi Liavul şi cu Anton, cu toată oastea, au mersu la Sučavă şi au pus de au zugrăvit pe păreţi la uliţa ce să chema Uliţa Tătărască, războiul lui Dispot cu Alexandru Vodă, chipurile căpitanilor osăbi de a domnilor, cu mare meşterşug scrise chipurile hatmanilor şi anume; care zugrăvitură şi scrisoare cu vreme pre urmă au căzut şi s'au ştersu. Precum şi o beserică în Hârlău, ce au fostu zidită de Dispot Vodă, în pomana tătâne-său, de şeasă stânjini în păreţí de înnaltă, care stă astăzi răsipită, şi nime nu scrie de acea beserică, nice iaste pomenire de dânsa, papistăşască, făcută de Dispot Vodă.

N'au zăbăvit Dispot, ce au trimis în goană după Alexandru Vodă; ce nu l-au putut agiunge, nice alt nemic de a lui n'au putut lua, fără numai un car cu covoare, cu păretare, îmbrăcăminte de casă, iar proaste.

Acolo să grijiia să strângă ţara şi să ia ajutoriu dela Turci, să să întoarcă asupra lui Despot Vodă, ci nimic n'au folosit.

Lauda acestui războ i o scriu şi o dau historicii lui Anton, care nepărăsit şi fără preget îmbărbătând pre ai săi, au luat întâi biruinţă. Războiul acesta s'au întâmplat în zioa sfântului Martin ce-l sărbează papistaşii în luna lui Noemvrie 11, după calindariul lor, iar la noi vine la Octomvrie 31.

După izbândă, Despot Vodă au purces cu Laschii şi cu Anton şi cu toate oştile drept la Sučavă şi au pus de au zugrăvit pre păreţi, la uliţa ce să chiema pre atuncea Uliţa Tătărască, războiul lui Despot Vodă cu a lui Alixandru Vodă şi chipurile capitanilor deosebit de a domnilor, cu mare meşterşug făcute chipurile hatmanilor şi anume; care zugrăvitură şi scrisoare pre urmă, cu vreme, s'au şters. Precum şi o biserică în Hârlău, care au fost zidită de Despot Vodă în pomana tătâne-său, de 6 stânjini în părete de înnaltă, care stă astăzi răsipită şi nime nu scrie de dânsa, nice iaste pomenire de acea biserică papistăşască, făcută de Despot Vodă (care pe urmă vei vedea de ce lege era acel Despot Vodă).

Iară n'au zăbovit Despot Vodă, ci de sârg au repezit în goană după Alixandru
150ʳ Vodă; ci nu l-au putut ağunge, nice alt nimic dintru a lui Alixandru Vodă |n'au pu-
tut lua, fără un car în care era covoară peritare, îmbrăcămintele casei, iară proaste.

Iară Alexandru Vodă, strângând rămășiță de oștenii săi ce scăpasă
călărime turci și mai vinisă și alți Turci ca la 5000, între carii avea și
oarecâți eniceri, cu aciia au vinit Alexandru Vodă până | în Prut. Și 121v
acolo, dreptu Huși, au făcut pod peste apa Prutului: și acolo aștepta
agiutoriu pre Mircea Vodă, domnul muntenescu. Iară, înțălegând
Dispot că s'au oștit Alexandru Vodă, strâns-au țara și oștile țărăi la sâne,
ca 25.000 oșteni cu țărani, la Sučavă, și luând tunuri 32, Dispot Vodă
au purces den Sučavă să margă asupra lui Alexandru Vodă. Înțălegând
Alexandru Vodă de apropiiarea lui Dispot Vodă asupra lui, au poroncit
de au străcat podul la Prut ce-l făcusă.

Era un sat despre partea lui Dispot cu puținelă casă, unde socotind Anton Săcuiul loc bun de supus tunurile, au tras tunurile și le-au supus pentre case; iară pre sinețași unguri și nemți pentre desime și pentre

---

După ce au sosit Despot Vodă la scaunul țărăi la Sučavă, i-au eşit mitropolitul țărăi cu toți episcopii și cu tot norodul în timpinare de l-au petrecut cu mare cinste până în cetate. Iară Despot Vodă, ştiindu-se nemântuit de Alixandru Vodă, de care avea mare grije, după ce înțelese că au trecut Dunărea, ştiindu-l şi cu avere eşind din țară, au oprit toate oştile cele streine pre lângă sine. Şi să arăta blând Despot Vodă spre toți şi cu cuvinte dulci pre boiarii țărăi îmblânzindu-i şi întărindu-i cu nădejde de binefacere spre toți, să griji de iznoavă de oşti asupra lui Alixandru Vodă.

Iară Alixandru Vodă, strângându-şi rămăşița ce scăpasă din călărime turčască şi adunând şi alți Turci ostaşi ca 5000, între carii avea şi câțva eniceri, cu aceia cu toți au purces Alixandru Vodă şi au venit la apa Prutului. Şi acolo, drept Huşi, au făcut pod peste Prut, şi acolo au aşteptat ajutoriu şi pre Mircea Vodă, domnul muntenesc. După ce au înțeles Despot Vodă de Alixandru Vodă, că au sosit la Prut cu oşti turceşti şi aşteaptă ajutoriu pre Mircea Vodă, domnul muntenesc, din sfatul lui Anton Ungurul, au strâns țara şi oştile țărăi la sine; ca la 25.000 de oşteni cu țărani s'au strâns la Sučavă la Despot Vodă. Luund 32 de tunuri cu sine Despot Vodă au purces din Sučavă asupra lui Alixandru Vodă. Înțelegând Alexandru Vodă de nepriiatenul său, de Despot Vodă, că să apropie cu oşti asupra lui, au poruncit de au stricat podul la Prut, care făcuse în preajma târgului Huşilor.

Era despre partea lui Despot Vodă un sat cu puținele case, unde socotind Anton loc bun de supus tunurile, au poruncit de au tras tunurile de le-au supus pentre locurile caselor acelui săticel, iară pre sânețaşii unguri şi nemți pentre desime şi pentre

copaci şi pe malul Prutului, unde era mai ponorît malul, au supus să facă meşterşug viclian şi au poroncit să nu dea den sineţă peste poronca lui.

Sta oştenii lui Alexandru Vodă cu Moțoc şi cu Turci amestecați, cá 2.000 pre o râpă a Prutului; carii, dacă văzură că să apropie oastea lui Dispot, şi au poftit Moțoc de au vorovit cu Anton Săcuiul, amândoi puind parola. Ce vor fi vorbit în scurtă voroavă, nu scriu istoricii, fără cât că au vorovit amândoi. Nu s'au putut vedea de oastea lui Alexandru Vodă, oastea cea supusă a lui Dispot, pentru desimea călărimei lui Dispot Vodă. Turcii aşijderea, fiind fără grije pentru apa Prutului, care era pentre dânşii, nice socotiia a fi vreun vicleşug, ce alerga bulucuri să vază tabăra lui Ungurul.

Atunce poronci de sirgu Anton de slobozîră tunurile în oastea lui Alexandru Vodă, şi poronci de eşiră sinețaşii de unde era supuşi. Puțin războiu ținură oştenii lui Alexandru Vodă, că slobozind foc tare Ungurii, picare de pripă caii lor, şi unii morţi căzuţi, alții răniți, au dat dos la tabăra lor.

Iară luând veste de vinirea Mircii Vodă şi de Tătarâ într'ağutoriu lui Alexandru Vodă, s'au apucat Anton Ungurul cu mare sârguială a

---

copaci şi pre malul Prutului, unde era mai ponorît malul, au supus să facă şi meş-
150v teşug viclean, cărora au poruncit Anton să nu dea din sănețe peste porunca | lui.

Sta oştenii lui Alixandru Vodă cu Moțoc, amestecați cu Turci pre râpa Prutului, 2000 carii, după ce văzură că să apropie oştile lui Despot Vodă, şi-au poftit Moțoc să vorbească cu Anton Ungurul, puind parola. Ce vor fi vorbit acolo în scurtă vreme, nu pomenesc historicii, fără cât au vorbit amândoi. Nu s'au putut vedea de oastea lui Alixandru Vodă oastea cea supusă a lui Despot Vodă, pentru desimea călărimei a lui Despot Vodă. Turcii aşijderea, fiind fără grije pentru apa Prutului, care era pentre dânşii, nu socotiia că poate fi vicleşug, alerga bulucuri să vază tabăra lui Anton Ungurul.

Atunce de sârg porunci Anton de slobozîră în oastea lui Alixandru Vodă tunurile; aşijderea dederă poruncă de eşiră de unde era supuşi senețaşii. Puțin război ținură oştile lui Alixandru Vodă, că dând foc Ungurii tare, picară de pripă caii lor, şi unii morți, căzuți, şi alții răniți, au dat dos la tabăra, unde era Alixandru Vodă.

Iară, oblicind Anton Ungurul de venirea Mircii Vodă şi a Tătarălor întru ajutoriul lui Alixandru Vodă, podul pe Prut ce l-au fost stricat Alexandru Vodă, s'au apucat cu mare sârguială să-l,

---

11: Lui Anton Ungurul C. 35: ce din A.

face podul ce-l străcasă Alexandru Vodă; aducând multe coșuri, împlându-le cu pietri, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi cu nuiale de stejar și de loze în loc de odgoani | peste carele au pus liasă împletite 122r bine, așternând paia și pliavă peste liasă. Pus-au tunurile în țărmurile Prutului, de apăra despre oastea lui Alexandru Vodă podul, că făcea năvală să împiiadece să nu poată face podul.

Văziindu Alexandru Vodă că s'au isprăvit podul peste Prut și ağutoriul i să întârzie dela Mircea Vodă și dela Tătari, pierdut-au nădejdea de agiutoriu și de noapte s'au râdicat și s'au dus spre Chilia și spre Cetatea Albă și trecând Dunărea, s'au dus la Silistra și de acolo la Țarigrad cu toate ale sale; iară oștenii lui s'au rășchirat încătro au putut.

---

facă aducând multe coșuri, împlându-se de pietri, le-au aruncat în Prut, legându-le de grinzi cu nuiale de stejari și de loaze în loc de otgoane, peste carele lesă împletite bine, așternând desupra pae și pliavă. Pusese tunurile pre malul Prutului de apăra despre oastea lui Alixandru Vodă podul, că da năvălă oștile lui Alixandru să poată împiedeca să nu să facă podul.

Văzând Alixandru Vodă că s'au isprăvit și podul gata pe Prut, și ajutoriul Mircii Vodă și a Tătarălor că întârziiasă, pierzându-și nădejdea de ajutoriu, de cu noapte au purces spre Chiliia și spre Cetatea Albă și trecând Dunărea la Silistra și de acolo drept la Țarigrad cu toate ale sale; iar ceialalți, carii încătro au putut, s'au rășchirat.

Capitolul acesta este alcătuit de N. Costin din paginile copiate dela Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 121—129 și cele traduse din Isthuanffius, cuvânt cu cuvânt, p. 261, 262, 263; Paszkowski este de asemenea utilizat; *o. c.*, p. 126.

Domniia lui Dispot Vodă.

CAP XXX

Dispot Vodă, văzind că-i slugi nărocul și acolo, cu vitejiia lui Anton, s'au întorsu cu mare bucurie la Iaș, și, pre obiceiul domnilor, i-au cetit molitva de domnie Grigorie Mitropolitul; și apoi, mergând la Sučavă, au poroncit de au strâgat să părăsască toți armele de apărat și să margă cineș pre acasă.

După ce sosi la Sučavă, eșitu-i-au în tâmpinare mitropolitul țărăi cu episcopii și cu tot nărodul, de-l petrecură până în cetate. Având grijă de Alexandru Vodă, știindu-l și cu avere eșit den țară, au oprit toată oastea streină pre lângă sine și să arăta blând tuturor și cu cuvinte dulci; pre boiari îmblânziia și-i întăriia cu nădejde de bine că vor avea în domniia lui. Poroncit-au și ačasta: că cine nu va asculta și nu să va supune poroncilor lui, să va certa cu moarte. Grăia toți de rău de Alexandru Vodă și-l făcea tiran; iară lui Dispot nărocire în mulți ani striga.

Ales-au Dispot Vodă patru boiari de credință, pre carii au lăsat toată cârma țărăi: pe Stroiču vel logofăt, pre Barnovču hatman, pre

---

Iară Despot Vodă, văzând că-i sluji norocul și acolo cu vitejiia lui Anton, s'au întors cu mare vitejie la Iași și acolo i-au citit molitva de domnie Grigorie Mitropolitul după običai. Și din Iași au purces la Sučavă și acolo au poruncit
151r de au strigat | să-și lasă toți armele de apărat și să meargă cineș pre acasă.

Arătatu-s'au Despot Vodă cu blândețe tuturor; iară au poruncit și ačasta, că cine nu va asculta de poruncă și nu să va supune poruncilor, să va certa de moarte. Grăia toți de rău de Alexandru Vodă și-l făcea tiran, iară lui Despot Vodă norocire în mulți ani striga.

Ales-au după aceia Despot Vodă patru boiari de credință, pre carii au socotit să-și lasă toată cârma țărăi, anume pre Stroici făcându-l logofăt mare, pre Barnovču hatmanul, pre

Moțoc vel vornic și Grigorie Leveles, de niamul lui dela Beču, ce era în mare cinste la Dispot Vodă.

Iară Mircea Vodă, fiindu purces cu oaste să vie într'agiutoriu lui Alexandru Vodă cu Tătarăi, dacă au înțăles de fuga lui Alexandru Vodă, s'au întorsu iară la scaonul său. |

Dispot Vodă, măcar că luă izbândă și s'au așezat bine în domnie, 122 v
dară țara era deșartă și stoarsă de Alexandru Vodă; și fiindu multe trebuință la începutul domniei lui, fiind în mare lipsă de bani și cheltuiale den zi în zi adăogându-să, nice s'au găsit cât de puțin în urma lui Alexandru Vodă, că luasă tot cu sine Alexandru Vodă, și nice lefele slujitorilor nu avea de unde plăti; să-i sloboază, nu cuteza, că tot avea grijă de Alexandru Vodă. Iară apoi au slobozit oastea toată la ernatec, însă cu puțină plată. Că deodată socotisă să li să dea de tot capul câte un galbăn de aur; și acești bani neputându-să mai de grabă strânge, au poroncit de au luat un policandru și niște sveșnice de argintu, ce făcusă Alexandru Vodă în mitropolie și le-au strâcat de au făcut bani

---

Motoc vornic mare, căce acum dintr'acea șoptă, de care s'au pomenit mai sus cu Anton, au fost luat credință despre Despot Vodă și Grigorie cu porecla Reveles, de neamul lui dela Beciu, fečor a unui Ioan Reveles episcopului oarecând a unui oraș Burgundie, om știut, care în mare cinste și trecere era la Despot Vodă.

Iară Mircea Vodă, domnul muntenesc, care era purces cu oști într'ajutoriul lui Alixandru Vodă cu Tătarăi, după ce înțelesese de fuga lui Alixandru Vodă, s'au întors iară la scaunul său.

Despot Vodă, măcar că ačastă dată după al doilea război cu Alexandru Vodă cu izbândă s'au așăzat bine la domnie, dară țara era deșartă și stoarsă de Alixandru Vodă. Și fiind multe trebuințe la începutul domniei lui Despot Vodă, căce era în mare lipsă de bani și chieltuiala din zi în zi adăogându-se, nice s'au aflat cât de puțin în urma lui Alixandru Vodă, că scosese Alixandru Vodă tot cu sine și acum Despot Vodă nice lefele slujitorilor nu avea de unde da; să-i sloboază, nu cuteza, că tot avea grije Despot Vodă de Alixandru Vodă.

După acestea toate, cum s'au pomenit, slobozit-au oștile toate Despot Vodă pre la ernatec, însă cu puțină plată, că deodată socotise câte un galben de aur să dea de tot capul. Și acestea că nu s'au putut mai de grabă strânge, au poruncit de au luat un policandru și niște sfeșnice de argint, ce au fost făcute de Alixandru Vodă la mitropolie, de le-au stricat și au făcut bani

de plata oştii; deci cu acei bani, făcuţi den argintul besericii şi cu ce s'au strânsu den ţară, au dat lefile slujitorilor.

Iară îndată au întrat în ura ţărăi Dispot Vodă, văzind că strâcă odoarăle besericilor, carele sintu de alţi domni închinate lui Dumnăzău. (Să prăveşti aicea răul niam al Grecilor şi giudecă de toţi aşea: pedepsit pământul pre care pun pičorul Grecii !).

Şi aşea, după ce să aşăză Dispot la domnie, trimis-au sol la Jicmond, craiul ungurescu, să-i dea cetăţile Clujvarul şi Ciceul, care cetăţi era date încă de Matiiaş craiu domnilor den Moldova; că într'altu chip, de nu le va da şi le va ţine în pieptul lui ascunsă, le va scoate el den pieptul lui. De care solie mâniindu-să Jicmond craiu, au răspunsu solului să spue lui Dispot Vodă că Critenii de pururea sintu minčunoşi.

Alexandru Vodă, după ce au mărsu în Ţarigrad, făcut-au jalobă la împărăţiia lui sultan Suleiman, pentru mare strâmbătate ce i-au făcut Dispot. Iară împăratul, dacă au înţăles, au poroncit vizirului să ducă cu ağutoriul său pre Alexandru Vodă la domniia ţărăi. Trimis-au şi la craiul leşăscu cu bănat, pentru ce au lăsat prin ţara lui a să face atâtea amestecături ţărăi cu Dispot |.

---

de plata oştii. Şi aşa din banii, făcuţi din sfeşnicile bisericii şi ce s'au mai
151v strâns din ţară, s'au dat lefele slujitorilor. Şi de acii numai | decât au întrat în ura ţărăi Despot Vodă, văzând că să strică odoarele bisericilor, care de alţi domni s'au închinat lui Dumnezeu.

Şi aşa, după ce să aşăză Despot Vodă în domnie la scaunul ţărăi la Sučavă, au trimis sol la Jicmont, craiul Ardealului, să-i dea cetăţile Clujvarul şi Ciceul, care cetăţi era date de Mateiaş, craiul unguresc, domnilor de Moldova; că într'alt chip, de nu-i va da pre mâna lui Despot Vodă, de le va ţine acele doao cetăţi în pieptul său ascunsă, le va scoate el din pieptul lui Jicmont. De care solie mâniindu-să Jicmont, craiul Ardealului, acest răspuns au dat solului lui Despot Vodă: să-i spue lui Despot Vodă că Critenii de pururea sânt mincinoşi.

Alexandru Vodă după ce eşi din ţară, şi cu toate tâmplările, cum s'au pomenit mai sus, au mers în Ţarigrad şi au făcut jalbă la împăratul sultan Suleiman, dând arzu cu pâră de mare strâmbătate a sa despre Despot Vodă. Sultan Suleiman au poruncit veziriului să ducă cu ajutoriul împărătesc pre Alixandru Vodă la scaunul ţărăi. Şi la craiul leşesc au trimis cu bănat, căce ar fi lăsat prin ţara lui a să face atâtea amestecături ţărăi cu Despot Vodă.

Iară, când să gătiază Alexandru Vodă să vie cu domniia iar în țară, iată sosăscu boiari trimiși de Dispot Vodă la împărăție cu pocloane, adăogând birul, zece mii galbeni de aur, și tocmindu-și lucrurili Dispot Vodă despre împărăție, trimisu-i-au stiag și sabie scumpă, pre un agă împărătescu, de domnie noaă.

Așezându-și Dispot Vodă lucrurile domniei și despre împărăție Turcului, începu a face mari răutăți și tiranii. Iară Anton Săcuiul, dăruit bine de Dispot Vodă, cu aur, cu argintu și cu haine scumpe, cu soboli și sabii ferecate și paloșe la cai, cu șele ferecate, s'au întorsu la casa sa, lăsindu în locul său lângă Dispot Vodă pre Pătru Divoe, ce era lăsat de paza cetății Sucevii. Așăjdirea lui Albert Laschii i-au dat galbeni zece mii, făgăduindu-i Dispot Vodă că-i va da și alți bani, ce-i mai rămăsese dator, și i-au dat și cetatea Hotinului, la care ispravnic au pus Laschii pre Ian Piasovschii, om al său, liav, șlehtiču. Iară pre urmă la mare vrăjmășie și vrajbă au vinit Dispot cu Laschii, precum vom arăta la rândul său.

După ce s'au dus Anton și Laschi prela ale sale, s'au dus și Ian Pătru Ruseglu; măcar că-l opriia Dispot Vodă să mai șază, ce, fiindu legat în slujbele lui Ferdinand, împăratului nemțăscu, s'au dus și el în Țara

---

Când să gătește Alixandru Vodă cu domnia să vie iar în țară, iată sosesc boiari trimiși de Despot Vodă la împărăție cu multe pocloane, adăogând birul la împărăție 10.000 de galbeni de aur și ș'au tocmit Despot Vodă lucrurile și dela împărăție și i-au dat steag și sabie scumpă, prin agă împărătesc, lui Despot Vodă.

După ce ș'au așăzat Despot lucrurile domniei și despre împărățiia Turcului, începu a face mari răutăți și tiranii Despot Vodă. Iar Anton Ungurul, de care s'au pomenit mai sus, dăruit bine de Despot Vodă cu aur și cu argint și cu haine scumpe, cu sobol și sabii ferecate și paloșe la cai, cu șele ferecate, s'au înturnat la casa sa, lăsând în locul său pre lângă Despot Vodă pre Pătru Divoe, cè era lăsat mai mare de paza cetății Sučavii. Așijderea lui Albreht Laschii, 10.000 de galbeni de aur i-au dat, făgăduindu-să să-i mai dea și alți bani, ce-i mai rămăsese Despot Vodă, și i-au dat și cetatea Hotinului, la carea ispravnic au pus Laschii pre Ioan Piasoțschii, om al său, șlehtici leșesc, măcar că în scurtă
vreme, la mare vrăjmășie au venit Despot | Vodă cu Laschii, precum vom 152r
spune la rândul său.

Pre urmă, după ce s'au dus Anton și Laschii pre la ale sale, Ioan Pătru Rusiglă măcar că-l opriia Despot Vodă să mai șază, fiind legat în slujbele lui Ferdinand, s'au dus și el în Țara

Unguriascä, dăruit bine de Dispot Vodă. Spun, să-l fie petrecut un conac singur Dispot Vodă. Trimis-au Dispot Vodă sol la împăratul nemţăscu, mulţămindu-i pentru de binefacerea lui, făcându-i ştire că şi despre împărăţiia Turcului ş'au aşezat domniia. Aşijdirea şi la craiul leşăscu au trimis soli Dispot Vodă.

Iară după acestea toate, cum s'au pomenit mai sus, pe vremea coronaţiei lui Maximilian, ce l-au coronit craiu ungurescu la Pojin, în anul dela zidirea
1564 lumii 7072, iară dela Hristos 1564, schimbat acmu Dispot Vodă: den blând, cumplit; den milostiv, apucătoriu şi lacom, puind pre ţară mari nevoi. Dezbrăca şi besericili, casăle lui Dumnăzău, luând arginturile de făcea bani.
123v Preste | nădejdea ţărăi despre Dispot Vodă, neputând suferi—cu anevoe să sufere răul şi năcazurile de obşte — boiarii şi cu Tomşea, ce era hatman pe toată oastea ţărăi, cu toţii s'au giurat să fie la un cuvântu, să scoată pe Dispot Vodă den domnie, alegând pre Tomşa Hatmanul, care era cu inemă mare, dentre toţi să fie începătoriu acestui lucru. Atunce înţălesesă boiarii, cum Dumitraşco Vişnoveţchii, îndemnat de Laschii, era gata să vie să ia domniia lui Dispot Vodă, că şi Laschii să întorsesă cu rău asupra lui Dispot

---

Ungurească, dăruit bine de Despot Vodă. Spun, să-l fie petrecut un conac singur Despot Vodă; la masul cel dintâi a lui Pătru Ruseglu, i s'au furat 2 cai foarte frumoşi, care cai i-au fost dăruit Despot Vodă. Prepus-au tare pre Despot Vodă Ruseglu pentru furtişagul acelor cai şi cu bănat s'au dus Pătru Ruseglu în Ţara Rusască şi de acolo la Cassoviia.

Trimis-au Despot Vodă soli la împăratul nemţesc, mulţemindu-i pentru de binefacerea lui, făcându-i ştire că şi despre împărăţia Turcului ş'au aşăzat domnia. Aşijderea şi la craiul leşesc au trimis solii săi Despot Vodă.

Iară după acestea toate, cum s'au pomenit, fiind cursul anilor dela Hristos
1563 1563, iar dela zidirea lumii 7072, pe vremea coronaţiei lui Maximilian, pre care l-au coronit la Pojun crai unguresc, schimbat acum Despot Vodă: din blând, cumplit; din milostiv, apucătoriu şi lacom, puind pre ţară mari nevoi, de dezbrăca şi bisericile, casele lui Dumnezeu, luund arginturile de făcea bani. Peste nădejde ţărăi despre Despot Vodă, neputând suferi — cu anevoe să sufere răul şi necazurile de obşte — boiarii cu Tomşea, care era hatman pe toate oştile ţărăi, să scoaţă pre Despot Vodă din domnie, şi ğuraţi cu toţii să fie într'un cuvânt, au ales pre Tomşea, care era cu inimă mare dintre toţi, să fie începătoriu acestui lucru. Atuncea înţelesese boiarii cum Dumitraşco Vişnoveţchii, îndemnat de Laschii, că acum şi Laschii să întorsese cu rău asupra lui Despot Vodă, că era gata să vie cu oşti Vişnoveţschii asupra lui Despot

Vodă, s'au sfătuit boiarii să trimiță la Vișnovețchii să-l poftiască domnu țărăi.

Șimțindu-să Dispot Vodă urît țărăi, avea grijă mari, ca unul închis în cetatea Sucevii, au răpezit pre un Valintin ungur la Ferdinand Chesariul și la Maximiliian, craiul unguresc, în cai de olac, poftindu ağutoriu de apărare împrotiva boiarilor săi și au învățat Dispot Vodă acelui Valentin să găsască să să vază cu Zaie și cu Anton Săcuiul, să-i poftiască dela Dispot Vodă, să strângă oști și să păzască să-i vie într'ağutoriu, făgăduindu-li amânduror Dispot Vodă mari daruri ca și întâi, arătându-li că lesne vor putea sta împrotiva unor oameni, ce-s neștiuți întru meșterșugurile războaelor.

Iară și Ferdinandu, împăratul nemțăscu, și Maximiliian, craiul ungurescu, socotiră a nu lăsa pre Dispot Vodă în primejdie, cărora arăta nemutată credința și slujbele sale, Dispot Vodă. Deci priimiră amândoi rugămintea lui Dispot Vodă, știind că au fostu și mai nainte apărători craii ungurești, Țărăi Moldovei. Iară și Anton Săcuiul, de care nu odată am pomenit, înțălegând den Valentin grijea și strâmtoarea lui Dispot Vodă, nu apăra despre sine ağutoriul, ce socotiia că va avea piiadică depărtarea căii sale cu oștile, și că-i lipsiia banii, întru cari stau mădulările oștilor.

Vodă; s'au sfătuit să trimiță boiarii la Vișnovețschii să-l poftească domn țărăi.

Sâmțindu-se după acestea Despot Vodă urît țărăi și având grije mare, socotindu-se ca unul închis în cetatea Sucevii, au repezit pre un Valentin ungur la Ferdinand Chesariul și la Maximilian, craiul unguresc, în cai de olac, poftindu-i de ajutoriu și de apărare împotriva | boiarilor săi și au poruncit Despot 152v
acelui Valintin să găsească să să vază cu Franceșco Zaie și cu Anton Săcuiul, să-i poftească dela Despot Vodă, să păzască să strângă oști și să vie întru ajutoriul lui Despot Vodă, făgăduindu-să Despot Vodă amânduror că nu va uita în toată viața lui de binefacerea lor și-i va dărui mai bine de cum i-au dăruit întâi pre amândoi, arătându-le că foarte lesne vor putea sta împotriva unor oameni, ce ei sânt neștiuți întru meșterșugurile războaelor.

Iară și Ferdinand, împăratul nemțesc, și Maximilian, craiul unguresc, socotiră a nu lăsa pre Despot Vodă în primejdie, cărora arăta nemutată credința și slujbele sale Despot Vodă. Priimiră amândoi rugămintea lui Despot Vodă, știind că au fost și mai nainte apărătoriu craiii unguresti, Țărăi Moldovei. Iar și Anton Săcuiul, de care nu odată am pomenit, înțelegând din Valintin grija și strânsoarea la care să afla Despot Vodă, nu apăra ajutoriul despre sine lui Despot Vodă, ce socotiia că ar avea piiadecă căii sale depărtarea cu oștile, și că-i lipsiia banii, în carii stau mădulările războaelor.

Așea, întârziindu-să lucrurili, au sosit Dispot la mai mare perire. În oș-
tile Ardialului, care să afla pururea gata, nu punea niceo nădejde, căci pe |
124r voevodul de Ardial, mai nainte și cu scrisorile și cu cuvintele de vătămare îl
strâcasă Anton Săcuiul, pre diregătoriul a cinci beserici, anume pre Lupul
Peții, solul chesariului Ferdinand, carele trecând pren Ardial la Țarigrad, îl
prinsesă, pentru ce l-au fostu pârînd pre Anton Săcuiul la sultan Suleiman.

Așijdirea între dânsu mari și grele pricini era de neprieteșug și aceli pricini întâi au fostu de au părăsit Laschii pre Dispot de Vodă, s'au unit Laschii cu Vișnovețschii asupra lui Dispot Vodă, aflându-să pre atunce la Liov, în Țara Leșască.

S'au fostu pornit acmu Dispot Vodă cu oaste, să ia cetatea Hotinului de supt ascultarea lui Laschii, care i-au fost-o dat mai nainte, precum s'au pomenit, că era ispravnic pus de Laschii Ian Piasovschii. Văzind dar Piasovschii apropiiarea lui Dispot Vodă, au trimis înnainte-i de i-au spus că-i va da cetatea Hotinului, numai să-l lasă să iasă el cu al său slobod den cetate. Făcutu-i-au Dispot Vodă pre voe lui Piasovschii și au luat cetatea iar în sama lui.

Înțălegând și acasta Laschii, și mai mare gătire au făcut cu Vișnovețchii și s'au pogorît cu oști la Camenița în Podoliia. Ce Dispot Vodă

Și așa, întârziindu-se lucrurile, au sosit la mai mare perire Despot Vodă. In oștile Ardealului, care să află pururea gata, nu punea nicio nădejde, căci pre cneazul din Ardeal, mai nainte și cu scrisorile și cu cuvintele de vătămare îl stricasă Anton Săcuiul, pre diregătoriul a cinci bisericii, anume pe Lupul Peții, solul chesariului Ferdinand, carele trecând prin Ardeal la Țarigrad, îl prinsese, pentru căci l-au fost pârînd pre Anton Săcuiul la sultan Suliiman.

Așijderea între dânsul și între Laschii mari și grele pricini de neprieteșug era și aceste pricini întâi au fost de au părăsit Laschii pre Despot Vodă și s'au unit Laschii cu Vișnovețschii asupra lui Despot Vodă, aflându-se pre acele vremi la Liov, în Țara Rusască.

S'au fost pornit Despot Vodă cu oștile sale la Hotin, să-i ia cetatea de supt
ascultarea lui Laschii, care i-au fost dat mai nainte, și era ispravnic lăsat în ce-
tate Piasoțschii Văzând Piasoțchii apropiiarea lui Despot Vodă, au trimis în
tîmpinarea lui Despot Vodă, zicându-i că-i va da cetatea Hotinului, numai
153r cu al său să iasă slobod. | Făcutu-i-au pre voe Despot Vodă și pe pofta lui
Piasoțschii și au luat cetatea iară în seama lui.

Înțelegând și acasta Laschii, și mai mare gătire au făcut cu Vișnovețschii și s'au pogorît cu oștile în Camenița, în Podolia. Ci văzând că Despot Vodă

25· pricini din A.

n'au cutezat să triacă Nistrul, pentrucă avea oaste puțină, ce s'au întorsu spre Gălați și la Reni și de acolo iar la Sučavă.

Măcar că să întorsesă Dispot Vodă, iară urît tuturor pentru greutățile ce făcea țărăi, fiind lacom, că, fără alte nevoi, mai scosese de casă câte un galbăn de aur. Să făcusă și cumplit tiran și neîmblânzit și asupra celora ce să despărțiia de muiare și lua alta, că acelora mari și cumplite munci le făcea, zicându-le căci nu s'au îndestulat cu o fămee. Și ačasta încă au adaos la nevoia țărăi, că și muiarea aceia plătiia a triia parte de galbăn de aur și atunce da voe să să despartă de bărbat. Și ačasta o făcea Dispot cu sfatul unui om, anume Ian Liubcenie, ce-l adusese den Țara Leșască și-l făcusă episcop. Pre mulți, tăindu-le capetele, poronciia de nu-i îngropa multe | zile să fie la prăvirea altora. 124v

Îl urîsă rău țara și pentru credința pravoslavnică că nu o ținea Dispot Vodă, că la beserică rar sau niceodată nu mergea, ce cu alte slugi petrecea. Și în Cotnar, fiindu Sasi mulți pre atunce, le-au făcut beserică și școală și au adunat vivliothichi. Pre semne, beserica cea strâcată den Cotnariu a papistașilor el o au făcut, de nu va fi și cea mare, ce stă și până astăzi cu Sasi; și aduna dascali de prin Țara Nemțască și den Țara

---

pentru puține oștile sale că n'au cutezat să treacă Nistrul, căce s'au întors spre Galați și la Reni și de acolo iară la Sučava.

La Suceavă, măcar că să întorsese Despot Vodă, iară urît tuturor pentru nevoile ce făcea și nespuse greutăți țărăi, făcându-se mare lacom Despot Vodă, cum s'au pomenit și mai sus, că, fără alte nevoi ce era, mai scosese câte un galben de aur de casă. Să făcusă și mare cumplit și neîmblânzit tiran și asupra acelora ce să despărțiia de muiare și lua alta, că acelora mari și cumplite munci le făcea, zicând căce nu s'ar fi îndestulat cu o fămee. Și acestea încă au adaos la nevoile țărăi, că și muiarea plătiia a treia parte de galben de aur și atuncea da voe să să despartă de bărbat. Și ačasta o făcea Despot Vodă cu sfatul a unui Ioan Lubcenie, pre carele îl adusese din Țara Leșască și-l făcuse episcop. Pre mulți, tăindu-le capetele, porunciia de nu-i îngropa câtăva vreme să fie la priveala altora.

Îl urîsă rău țara și pentru credința pravoslavnică, care nu o ținea Despot Vodă, că la biserici sau niciodată, sau rar de mergea, ci cu alte slugi petrecea. Că în Cotnariu, unde să afla Sasi prea mulți, le-au făcut biserică și școală și au adunat vivliothichi. Pe semne, biserica cea stricată din Cotnari a papistașilor el o au făcut, de nu va fi cea mare de stă și până astăzi; și aduna dascali din Țara Nemțească și din Țara

---

35: cea din B[1].

Leşască, papistaşi. De atunce au rămas aice în ţară la noi ezoviţi şi alţi popi de a besericii Apusului, papistaşi. Şi den sfeşnicile dela mitropolie de argintu, făcute de Alexandru Vodă Lăpuşnianul cu mare cheltuială, den care au făcut bani, cum s'au pomenit mai sus. Acmu oblicisă ţara de niamul lui Dispot că cu amăgituri, iară nu drept au fostu agonisit acest nume împărătescu de Dispot şi de Heracli, de niamul împăraţilor Ţarigradului făcându-să.

Era şi trufaş mare şi mult socotindu de sine Dispot; şi să simeţiia să apuce domniia Ţărăi Munteneşti dela Mircea Vodă şi Ţara Ardialului, având la acestea svetnic pre un Dumitraşco Bolgariu, zicând că i s'au pogorît den ceriu doaă cununi de aur. Oblicisă într'un rându Dispot Vodă că au murit Jicmont, craiul ungurescu, şi să pornisă cu oşti să între în Ardial să apuce crăiia; şi, sosind până la Trotuş, i-au vinit veste că s'au însănătoşat Jicmond Craiu şi s'au întorsu îndată înnapoi la scaunul său.

Aflu şi ačasta la Istvanfie istoricul: că, eşind Dispot Vodă, cum s'au pomenit, spre Hotin, îmblând cu puţini în câmpi, i-au eşit mulţime de oameni şi încunğurându-l, strâga să le râdice acele grele dări, ce le

---

Leşască, papistaşi. De atuncea au rămas aicea în ţară la noi ezuveţii şi alţi popi de ai bisericii Apusului, papistaşi. Aşijderea sfeşnicul cel de argint dela mitropolie, făcut cu mare chieltuială de Alixandru Vodă Lăpuşneanul, din care au făcut bani. Acum oblicise ţara de neamul lui Despot Vodă că cu amăgituri, iar nu dirept au fost agonisit acest nume împărătesc Despot Vodă şi de
153v Iracli, de | neamul împăraţilor Ţarigradului făcându-se Despot Vodă.

Era şi trufaş mare şi multe socotind de sine Despot Vodă, că pusese gând să apuce domniia Ţărăi Munteneşti dela Mircea Vodă şi Ţara Ardealului, având la acestea sfetnic pre un Dumitraşco Bulgariu, zicând că i s'au pogorît din ceriu 2 cununi de aur şi ca acestea. Oblicise într'un rând Despot Vodă de Ioan Jicmont, cneazul Ardealului, că zace de moarte şi să sunase la mulţi de moartea lui Jicmont. Acestea înţelegând Despot Vodă de sârg să pornise cu oşti să apuce Ardealul şi sosind la Trotuş supt munţii Ţărăi Ungureşti, carii despart Ardealul de Moldova, au luat veste Despot Vodă cum s'au sănătoşat Ioan Jicmont, cneazul Ardealului, şi s'au întors de sârg iar înnapoi la scaunul său.

Aflu şi ačasta la Istvalfi historicul: că, eşind Despot Vodă, cum s'au pomenit, spre Hotin, umblând cu puţini în câmpi, i-au eşit mulţime de oameni şi încunğurându-l striga să le râdice acele dări grele, ce le

---

28: şi cu acestea B şi B^1

aruncasă de casă câte un galbăn de aur. Iară Dispot Vodă le răspundea că den svatul lui Bârnov și a lui Moțoc și a doi vlădici face acele greutăți de pune cu asupră, și de iaste cu voe, să le dea pre aciia pre mânule lor, să-i omoară, zicând că tot acești patru au fostu pricina și la Alexandru Vodă, de l-au îndemnat la toate tiraniile, și | nu să vor părăsi de răutățile lor acești patru, de nu va grăbi Dispot 125r Vodă să le facă svârșit viiații lor. Și abiia cu multe cuvinte s'au așăzat acea mulțime de țărani, adeverindu-să că le va face pre pofta lor și le va râdica acele nevoi. Ačastă vorbă și răspunsu a lui Dispot Vodă, de au vinuit pre acei boiari,au fostu pe urmă perirea lui Dispot Vodă.

Întâi Bârnov, înțălegând părerile și poftele țărănimei, știind și socotiala lui Dispot Vodă, socotit-au că mai lesne iaste să facă orice va putea, decât să pătimască. Svătuindu-să cu alții, s'au apucat că va fi el cel întâi pricinitoriu și deșteptătoriu acestui lucru. Și întâi pre Ioan Luscenie, ce-l adusese den Țara Leșască și-l făcusă episcop, l-au otrăvit, că acela știia toate svaturile lui Dispot Vodă, și l-au îngropat afară den târgu, unde zic meidianul denafară, pre acel Lusținie. Și așea s'au apucat de celelalte cu mare tăcere și taină.

---

aruncasă de casă câte un galben de aur. Iară Despot Vodă le răspundea cum din sfatul lui Bârnovie și a lui Moțoc și a doi vlădici face aceste greutăți de pune cu asupră, și de le iaste cu voe, să dea pre aceia pre mâinile lor să-i omoară, zicând că toți acești patru au fost pricina și la Alixandru Vodă, de l-au ațâțat la toate tiraniile, și că nu să vor părăsi de răutățile lor acești patru, de nu va grăbi Despot Vodă să le facă lor sfârșit vieții lor. Și abiia cu multe cuvinte s'au așezat acea mulțime de țărani, adeverindu-se că le va face pofta lor și le va râdica acele nevoi. Ačastă vorbă și răspuns a lui Despot Vodă, de au aruncat vina asupra acelor boiari, au fost pe urmă perire lui Despot Vodă, precum să va arăta mai jos.

Așea Bârnov întâi, înțelegând părerile și poftele țăranilor și știind acum și socoteala lui Despot Vodă, socotind că mai lesne iaste să facă orce decât să pătimească, sfătuindu-să cu alții, s'au apucat că el va fi cel întâi pricinuitoriu și deșteptător acestui lucru. Și întâi pre Ioan Luscenie, episcopul ce-l adusese din Țara Leșască și-l făcuse episcop, l-au otrăvit; carele știia toate | sfaturile 154r lui Despot Vodă și l-au îngropat afară din târg, unde zic meidanul denafară, pe acel Luscinie. Și așa cu mare tăcere și taină s'au apucat de celelalte.

13: facă din B.

Iară Dispot Vodă ş'au luat doamnă den Ţara Leşască, fata lui Martin Zborovschie, om ştiut pre atunce în Ţara Leşască, socotind că cu legătura aceia va trage şi pre Laschii iară în dragoste.

Iară ţara, văzind pre Dispot Vodă că ş'au luat şie doamnă de altă lege, şi mai tare îl urîră pre dânsu. La nunta sa, Dispot Vodă acele cheltuiale au adunat, cât nu numai de tot omul, de tot fel de bucate, ce şi pasări, vânat şi peşte şi feliuri de cheltuiale la bucate, cu mai mare lipsă şi nevoe biiaţilor lăcuitori a ţărăi; şi cu acestea ş'au adaos den zi în zi mai mare ură asupră-ş Dispot Vodă.

Întâi să începu rocoşire asupra lui Dispot Vodă. Venisă oameni de ţară şi spusără lui Dispot Vodă că au întrat Tătarăi de peste Nistru în ţară şi pradă şi ardu şi cerea ağutoriu împrotiva Tătarălor. Iară Dispot Vodă, măcar că-i zicea mulţi şi mai ales Lupul Sasul, pre carele îl adusese de făcea bani, că era meşter, ştiind bine limbă româniască, să să păzască de vicleşugul boiarilor; ce, văzind dela o vreme îmbunăturile boiarilor,
125ᵛ ce era giuraţi într'un cuvântu asupra lui, carii | îl svătuia să trimiţă oaste parte mai multă împrotiva Tătarălor, s'au înşelat Dispot Vodă şi au trimis într'ales osteni unguri 350 şi Sirbi 50, tot călărime, cu

---

Iară Despot Vodă ş'au luat doamna din Ţara Leşască, fata lui Martin Zborovschii, om ştiut pre acele vremi în Ţara Leşască, socotind că cu legătura aceia va trage pre Laschii iar în dragoste.

Iară ţara, văzând pre Despot Vodă că ş'au luat şi doamnă de altă lege, şi mai înnainte urîră pre Despot Vodă. La nunta lui Despot Vodă cu fata lui Zborovschii, acele chieltuiale au adunat Despot Vodă, cât nu numai de tot omul, de tot feliul de bucate, ce şi pasări, vânat şi peşte şi feliuri de chiialtuiale la bucate, cu mai mare lipsă şi nevoile bieţilor lăcuitorii a ţărăi; şi cu acestea au adaos din zi în zi mai mare ură asupra sa Despot Vodă.

Întâi aşea s'au început răcoşiri asupra lui Despot Vodă. De peste Nistru, care apă cade la Cetatea Albă în Dunăre, s'au făcut că venisă oameni de ţară şi spusără lui Despot Vodă cum că au trecut Tătarăi Nistrul şi pradă şi ard şi să roagă de ağutoriu împotriva Tătarălor. Iară Despot Vodă, măcar că-i zicea mulţi şi mai ales Lupul Sasul, pre carele îl adusese Despot Vodă că era meşter de făcea bani, ştiind şi limba moldovenească bine, să să păzească de vicleşugul boiarilor; ci, văzând dela o vreme îmbunăturile boiarilor, ce era ğuraţi într'un cuvânt asupra lui Despot Vodă, şi au pornit într'ales 350 călărime unguri şi 50 de Sârbi,

---

7: că mai A. 26: că mai B şi B[1].

câteva mii de Moldoveni și oarecâți Nemţi pedestrași şi povăţuitori de tunurĭ.

Toată ačastă oaste o au dat în sama lui Ilie Torman şi a lui Ştefan Tomșa, carii era la un loc grăiţi cu alţi boiari asupra domnului lor, lui Dispot Vodă. Iară, după ce trimisă oastea cu Toroman și cu Tomșa, nefiind niciun Tătar, ce liniște, niceun sămnu de pradă, ce tăcere, toata sta în pace; și văzind ciia ce era giurați asupra lui Dispot Vodă, că Ungurii și Sirbii cugetă a fi lucrul într'alt chip, au răspunsu ciialalți că iaste meșterșug de Tătari făcut și au orânduit Tomșa pre Unguri și cu celalalt într'altă parte, vrând să-i împartă la un sat aproape de Nistru, și le-au poroncit să-ș grijască caii și pre sine la acel sat. Iară pre Sirbi i-au orânduit la alt sat, nu departe de ciialalți, să găzduiască acolo. Iară noaptea poroncește Tomșa și Torman de au aprinsu o casă în sat, făcând sămnu Moldovenilor, de au abătut cu toţii cu sabiile goale în Unguri și în Nemţi. Perit-au mulți și den Moldoveni, iară Ungurii și Nemții de tot, toţi, că rămăind o samă, să apăra dentru o grădină cu șanțu încunğurată, câtva čas, până ce au poroncit Tomșea

---

cătăva mii de Moldoveni şi era câțva Nemți pedestraşi şi povățuitori de tunuri.

Ačasta oaste toată o au dat în seama lui Ilie Torman şi a lui Ştefan Tomşea, carii era la un loc grăiți cu ceialalți asupra lui Despot Vodă. Iară, după ce sosiră oştile lui Despot Vodă trimise cu Tomşea şi cu Toroman, nefiind niceun Tătar, ci linişte, niciun semn de pradă, ci tăcere, toate în pace sta; şi văzând ceia ce era ğurați asupra lui Despot Vodă, că Ungurii şi Sârbii cugeta a fi lucru într'alt chip, au răspuns | ceialalți că iaste meşterşug făcut de Tătari şi 144v
au orânduit pre Unguri Tomşa şi cu celalalt într'altă parte, vrând să-i împartă la un sat aproape de Nistru, şi le-au poruncit să-ş grijască caii şi pre sine la acel sat. Iară Sârbilor le-au însemnat de au mers la alt sat, nu departe dela celalalt, ca să găzduiască acolo. Şi aşa, noaptea, porunceşte Tomşa şi Toroman de au aprins în sat o casă, care era semnu; după ce vor vedea Moldovenii acel semn, să abată toți în Unguri şi în Nemți.

Şi aşa năvălind noaptea Moldovenii cu sabiile goale în Unguri şi în Nemți, carii dela o vreme deşteptați unii, apucându-să de război să să apere, au perit mulți şi din Moldoveni, iară Ungurii și cu Nemții de tot; că, rămâind o seamă, s'au dat într'o grădină încungiurată cu şanțu şi de acolo câteva časuri s'au apărat, până ce au poruncit Tomşa şi

---

24 lui din B^1.

cu Toroman, au zis de au îndreptat puşcile asupra lor şi acolo până la unul s'au topit şi Nemţii, căror le poroncisă Tomşa să sloboază focul în Unguri şi în Sirbi, şi ei, nevrând să asculte poronca, ştiindu-i tovarăşi, i-au tăiat pre toţi; fără numai unul, anume Hristofor, carele au îndreptat tunurile asupra Ungurilor, au rămas viu. Văzindu Sirbii acea perire, o samă dând înnot, au trecut peste Nistru şi au scăpat, iară câţi n'au vrut să fugă, au perit toţi de Moldoveni.

Într'acea zi, după ce s'au lucrat acestea, purces-au Tomşea cu Toroman la Sučavă asupra lui Dispot Vodă; însă întâi au mărsu pre la cetăţi şi la târguri, pre unde era păzitori oamenii lui Dispot Vodă, şi
126r întâi au lovit la cetatea Niamţului, unde era | păzitoriu cetăţii Iachim Prudinţii Seleziian, tovarăş în toate nărocirile lui Dispot Vodă. Nu s'au tâmplat atunce în cetate, iar păzitorii cetăţii, neştiind a fi vicleşug, au lăsat pre Tomşa în cetate şi puţini Nemţi, ce era în cetate, pre toţi i-au ucis şi au luat cetatea în sama lui. Iară Prudinţie, neştiind nemic, şi având durere de cetate luată de Tomşa, s'au dus la Sučavă cu vr'o patru, cinci tovarăşi; dând năvală pren oastea, ce era pregiur cetate, au scăpat întreg în cetate.

---

cu Toroman de au îndreptat puşcile asupra lor; şi acolo până la unul s'au topit şi Nemţii, căror le poruncise Tomşa să sloboază în Unguri şi în Sârbi focul, şi ei, nevrând să asculte porunca, ştiindu-i tovaroşi, i-au tăiat; fără unul Hristofor, care au îndreptat tunurile asupra Ungurilor, au rămas viu. Văzând Sârbii acea perire, o seamă dând înnot peste Nistru au scăpat, iară, care n'au vrut să fugă, au perit de Moldoveni.

Într'aceiaş zi, după ce s'au lucrat acestea, au purces Tomşa cu Toroman la Sučavă asupra lui Despot Vodă, care să afla închis în cetatea Sučavei; iară Tomşa au purces deodată pe unde era la cetăţi şi la târguri păzitori oamenii lui Despot Vodă şi întâi au lovit la Cetatea Neamţului, unde era păzitori cetăţii Ioachim Prudenschii Siliziianul, din neamul său născut din cetatea vestită ce să chiamă Glogoviia, tovaroş în toate norocirile lui Despot Vodă. Nu s'au întâmplat atuncea în cetate, iară păzitorii, neştiind a fi vicleşug, au lăsat pe Tomşea în cetate şi puţini Nemţi, ce era în cetate, pe toţi i-au ucis şi au luat cetatea pe seama sa Tomşa. Iară Prudenţie, neştiind nimic, şi având durere de cetate luată de Tomşa, s'au dus la Sučavă cu 4—cinci tovaroşi;
155r dând năvală prin oastea ce era preğur | cetate, au scăpat întreg în cetate.

Tomşea, după ce au luat cetatea Niamţului, nezăbovind, s'au dus la Sučavă şi s'au început mai tare a să strânge cetatea Sucevii. Iară Dispot Vodă, neputând să iasă den cetate cu năvală făţiş, s'au apucat de au întărit cetatea să să poată apăra şi au pus de au slobozit un tun, ce era mai mare, dând veste să să strângă toţi ai săi. Avea nădejde Dispot Vodă în Zborovschii, socru-său, de ağutoriu, că va aşăza cu Laschii şi-i va vini ağutor; aşijdirea şi la Anton Săcuiul şi la Zaie nedejduia şi să va apăra den cetate, până-i vini agiutoriu dela aceştie, ce s'au zis.

Avea cu sine în cetate Dispot Vodă slujitori de triabă 1256; mai mulţi era Unguri; şi pe călărime era Martin Farcaş, iară pe pedestrime Pătru Devan, ce era lăsat de Anton, şi pedestrime Unguri 300 supt ascultarea Thomei Călabanianul, Ştefan Horvat. Iară celelalte polcuri era de multe feliuri: Vloşi, Nemţi, Greci, Leşi şi Turci; era adunaţi şi puţintei Moldoveni.

Dispot Vodă, rămâind în mare strânsoare, şi văzindu-să fără veste încunğurat de nenorocire şi ciia ce era odată supt mila lui şi să părea atunce priitori lui; însă era şi meşteri a multe lucruri, den carii era mai

---

Tomşa, după ce au luat cetatea Neamţului, nimic zăbovind, s'au înturnat la Sučavă şi s'au început mai tare a să strânge cetatea Sucevei. Iară Despot Vodă, neputând să iasă din cetate, făţiş, cu năvală, s'au apucat de au întărit cetatea, să să poată apăra de după zidurile cetăţii, şi au pus de au slobozit un tun, ce era mai mare decât toate în cetate, dând semn să să strângă ai lui. Nădejdea încă nu pierduse Despot Vodă de ağutoriu; avea nădejde în socru-său Zborovschii, că va aşăza cu Laschii de-i va veni ajutoriul; aşijderea şi într'un Anton Săcuiul şi Zaie nădăjduia de ağutoriu, socotind că să va apăra din cetate, până îi va veni ağutoriul, care s'au zis.

Avea cu sine de treabă slujitori în cetate 1256, din carii mai mulţi era Unguri; şi pe călărime era Martin Farcaş, iară pe pedestrime Pătru Divan, pre carele l-au fost lăsat Anton, era povăţuitoriu precum s'au arătat mai sus. 300 de pedestraşi unguri carii asculta de Thoma Călăbanian, Ştefan Horvat şi de Grigorie Gherontoi. Iară celelalte polcuri din multe neamuri: Vloşi, Nemţi, Greci, Leşii, Turci, era adunate cu puţini Moldoveni amestecaţi.

Despot Vodă, rămâind la mare închisoare, şi văzându-se fără veste strâns de nenorociri, şi aceia carii oarecând era supt mâna lui Despot Vodă, carii să părea atuncea priimitori lui Despot Vodă, ce era şi meşter a multe lucruri, din carii era mai

---

18: priitori B[1].

mulți Vloși sau Itali sau Nemți, i-au fostu râdicat cumplire celor ce era giurați asupra lui Dispot Vodă, atâta cât nice muiari, nice copii, n'au lăsat vii. Întru aceste amestecături, pre Gheorghie Reveles, născut la Beču, care strângea haračul în părțile despre Dunăre, neștiind nemic de rocoșituri, l-au prinsu și l-au trimis la cetatea Niamțului la închisoare. |

126v Stând încungiurată cetatea Sucevii mai mult decum să socotiia, iară rocoșenii boiarii mai ales Bârnov, Moțoc și cu Stroiču, svătuiră și aliasără cap dentre sine pre Tomșa, č'au fostu hatman.

---

mulți Vloși sau Itali sau Nemții, i-au fost râdicat cumpliri celor ce era asupra lui Despot Vodă jurați, atâta, cât nice mueri, nice copii, n'au lăsat vii. Întru ačastă amestecătură, pre Gheorghie Revelis, născut la Beciu, de care am pomenit mai sus, care strângea haraciul în părțile din ğos despre Dunăre, și neștiind nimic de rocoșituri asupra lui Despot Vodă, l-au prins și l-au trimis la Cetatea Neamțului la închisoare.

Majoritatea știrilor din acest capitol sunt traduse cuvânt cu cuvânt din Isthuanffius, *l. c.*, p. 263, 264, 265, 266, 279, 280, 281; restul din Grig. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *o. c.*, pp. 134—135.

Domniia lui Ştefan Tomşa

CAP XXXI

După ce au râdicat cap și domn pre Tomșa, măcar făr ă voia lui, începură mai tare a bate cetatea şi au orânduit Tomșea patru tunuri de bătea în poartă, să fărâme poarta, să dea năvală în lontru. Ce, fiind neștiutori Moldovenii Tomșii, puţină stricăciune făcea, că eșiia den cetate şi da năvală și-i împingea atâta, cât dela o vreme îmbla den cetate pe ascunsu afară la hrană de aducea în cetate. Şi întru una de zile, cu slobozăniia lui Dispot, svătuindu-să cu polcovnicii den cetate, Pătru Devan au dat năvală cu 400 de oameni asupra acelora, ce era orânduiţi de Tomșea Vodă de bătea cetatea; şi aciia au dat năvală, cât apucasă

Domniia lui Ştefan Vodă Tomşea şi de moartea lui Despot Vodă 155v

CAP XLIX

Stând încungiurată cetatea Sucevei mai mult decât să socotiia, iară în tabără boiarii sfătuiră, mai ales Bernov, Moţoc şi Stroici şi aleseră pre Ştefan Tomșa, măcar fără voia lui, domn ţărăi.

După ce râdicară cap şi domn dintre sine pre Ştefan Tomşea, începură şi mai tare a bate cetatea şi au rânduit Tomşa Vodă patru tunuri de bătea în poartă, ca sfărâmând poarta, să poată da năvală în cetate. Cică era neştiuţi Moldovenii noştri, puţină stricăciune făcea, că eşiia cetăţenii de le da năvală şi-i împingea atâta, cât dela o vreme umbla pre ascuns den cetate afară de aducea hrană în cetate. Şi întru una de zile, cu slobozenia lui Despot Vodă, sfătuindu-se cu polcovnicii din cetate, Pătru au dat năvală din cetate cu 400 de oameni asupra celor, ce era orânduiţi de Tomşa Vodă de bătea cetatea, şi aceia năvală au dat, cât apucase

de trăgea cu mânule acele patru puşci în cetate. Făcut-au den toată tabăra năvală mare, să nu lasă tunurile să le ia în cetate; ciia să le ia, ceştiia să nu le dea; stătu un războiu mare, ce, dela o vreme, aruncând den cetate cumbarale şi dându foc Nemţii, rămasără biruiţi Moldovenii Tomşii şi luară tunurile cei den cetate. Perit-au den Moldovenii Tomşii atunce ca la 200, precum scrie Istvanfie, măcar că poate să laude pre ai săi, şi acolo au perit şi Ilie Toroman, cel întâi rocoşitoriu asupra domnu-său, lui Dispot Vodă, ş'au luat îndată plata. Iară den oamenii lui Dispot Vodă, şeasă periţi de suliţă şi pre atâţea răniţi.

Stând lucrurile aşea, precum s'au scris, iară Tomşea văzind moale lucrul de dobândit cetatea cu ai săi, s'au sfătuit cu boiarii de au trimis sol la Jicmont, craiul unguresc, cerşind oaste să-i trimiţă într'ağutoriu asupra lui Dispot, ştiindu-l nepriiaten şi învrăjbit lui Dispot Vodă. Şi iată vini veste la Tomşea, cum Dumitraşco Vişnoveţchii, ori chemat de boiari, ori îndemnat de Laschii, că au sosit cu oşti la marginea ţărăi, cu acela gând să apuce domniia, înţălegând netocmală între Dispot şi între Tomşa |.

---

cu mâinile de trăgea acele patru tunuri în cetate. Făcut-au din toată tabăra năvală mare, să nu lasă tunurile să le tragă în cetate; ceia să nu le dea, ceialalţi să le ia; stătut-au un războì mare, ci, dela o vreme aruncând din cetate cumbarale de mână şi din sâneţe, cum dau Nemţii foc, s'au întors biruiţi oamenii Tomşii Vodă, de le-au căutat a lăsa acele patru tunuri pre mână cetăţenilor. Perit-au, precum scrie Isfalfie, măcar că poate să laude mai mult pre ai săi — cu cei răniţi, din oamenii Tomşii Vodă, la 200 de oameni, şi cu dânşii şi Toroman, cel întâiul răcoşitor asupra domnului său, Despot Vodă, ş'au luat acolo plata. Iară din oamenii lui Despot, 6 periţi de suliţă şi pre atâţea răniţi.

Stând acestea aşa cum le-am scris, iară Tomşa Vodă, văzând moale lucru de dobândit cetatea cu ai săi, s'au sfătuit cu boiarii să trimiţă sol la Ioan Jic-
156r mont, cneazul de Ardeal, cerşind oşti într'ajutor | asupra lui Despot Vodă, ştiindu-l pre Ioan Jicmont nepriiaten şi învrăjbit lui Despot Vodă. Ci iată sosiră la Tomşea Vodă veşti într'aceia zi dela margine, precum Dumitraşco Vişnoveţchii, — ori chiemat de lăcuitorii ţărăi, ori de o seamă de boiari de ţară îndemnat, ori de Laschii aţâţat — că au sosit cu oşti la marginea ţărăi, cu acela gând viind ca să apuce domniia, văzând netocmeală între Despot Vodă şi între Tomşa Vodă.

Părăsit-au Tomşea Vodă cetatea şi s'au mutat cu tabăra peste Si- 127r
retiu, iară Vişnoveţchii cu oastea sa, s'au pus cu oastea sa în locul, unde stătusă Tomşea la cetate. Văzut-au Dispot în locul unui nepriiaten pre altul sosit şi de dânsul încunğurat; mai în mare grijă stătu Dispot Vodă, aşezând tabăra lângă cetate Piasovschii, omul lui Laschii, de carele am scris mai sus, că era lăsat de Laschii în cetatea Hotinului. Pre acel Piasovschii l-au trimis Vişnoveţchii sol la Dispot Vodă în cetate cu aceste ponturi: «De va da Dispot Vodă 25.000 galbeni de aur lui Vişnoveţchii atunce, pentru cheltuiala č'au făcut cu oastea sa, şi de să va apuca de tot anul să-i dea câte 12.000 galbeni de aur, îl va scoate de primejdie». Primit-au cu mare bucurie Dispot aceste legături şi au mulţămit lui Vişnoveţchii; şi dăruit bine Piasovschii, s'au întorsu la tabăra lui Vişnoveţchii.

Iară într'aceiaş zi, venit-au boiarii ţărăi la Vişnoveţchii în tabără, carii, dela toată ţara că-l priimăscu domnu, i-au arătat, ducându-i şi cărţi dela toţi boiari, şi dela ţară, pentru mai mare şi întărita credinţă; iară pre Tomşea otcârmuitoriul, l-au făcut otcârmuitoriu domniei, până să va alege altu domnu, şi până să va sfârşi bătaia cetăţii, lăudând pre Vişnoveţchii pentru lucrurile lui ştiute în lume, č'au isprăvit

---

Părăsit-au Tomşa Voda de a mai bate cetatea şi s'au mutat cu tabăra de ceia parte de Siret.

Iară Vişnoveţchii s'au pus cu ostea sa în locul unde stătusă Tomşea Vodă de bătea cetatea. Aşa cât bietul Despot Vodă s'au văzut în locul unui vrăjmaş, altul sosit şi încungiurat de dânsul; la mai mare grije au stătut Despot Vodă, aşăzând tabăra supt cetate Piasoţchii, omul lui Laschii, de care am pomenit mai sus, că era lăsat de Laschii în cetatea Hotinului. Pre acest Piasoţschii l-au trimis Vişnoveţchii sol la Despot Vodă în cetate cu aceste ponturi: « De va da Despot Vodă 25.000 de galbeni de aur lui Vişnoveţ atuncea, pentru chieltuiala ce au făcut cu oastea sa, şi de să va apuca de tot anul să-i dea câte 12.000 galbeni de aur, să nu treacă de vremea însemnată, îl va scoate din primejdie ». Priimit-au cu mare bucurie aceste legături Despot Vodă şi au mulţemit lui Vişnoveţchii; şi dăruit bine Piasoţchii, s'au întors în tabără la Vişnoveţchii.

Iară, într'aceiaş zi, au nemerit boiarii ţărăi la Vişnoveţchii în tabără, carii era dela toată ţara că priimesc domnu pre Vişnoveţchii, i-au arătat şi i-au adus cărţi dela toţi boiarii şi dela ţară, lui Vişnoveţchii pentru mai mare şi întărita credinţă, şi că pre Tomşa otcârmuitoriu l-au făcut domniei, până să va alege altul domnu şi până să va sfârşi bătaia cetăţii, lăudând pre Vişnoveţchii pentru lucrurile lui ştiute la toată lumea, ce au isprăvit

împrotiva Moscalilor și a Tătarălor, fiind de niam mare. Şi ca aceste cuvinte înșelătoare arătând boiarii Liavului Visnovețchii, așea s'au amăgit Vișnovețchii de vicleniia boiarilor de țară și trufindu-să Liavul cu adeverința domniei țărăi, de sirgu trimite cărți în cetate la Dispot Vodă, dându-i știre de vrăjmășie și cum nu priimește niceun așezământ cu dânsul. Vedea-vei nebuniia Liavului la ce au vinit și ce priimește.

Eșisă den cetate o samă de Unguri pentru hrana, știind ce legături priimisă Vișnovețchii cu Dispot Vodă. Pre acei Unguri au poroncit de i-au ucis; unii, închizându-să într'o casă în târgu, trimis-au să-i dobândiască; ce, au eșit den cetate o samă de Unguri de au dat ağutor celor închiși, cu mare moarte în Leși. |

127v Iară Vișnovețchii, nesocotindu-să a fi amăgit de boiarii țărăi, au orânduit 500 de Căzaci, cu Leși amestecați, pe pofta boiarilor, să trimiță cu dânșii să aducă capul Tomșii — uită-te la meșterșug ! — să-l închine lui. Iară, dacă au trecut acele 500 de oșteni Siretiul, fiindu oastea Tomșii supusă, neștiind Căzacii cu Leșii de oaste supusă, i-au lovit Moldovenii cu Tomșea și pre toți i-au topit, cât n'au rămas niceunul.

împotriva Moscalilor şi a Tătarălor, fiind neam mare. Cuvinte amăgite și viclene asupra lui Vișnovețchii, arătând boiarii lui Vișnovețchii. Aşa dar 156v Vișnovețchii, amăgit de viclene şi de dulcele buze a solilor | de țară şi trufindu-se cu adeverința domnii țărăi, de sârg trimite cărți în cetate la Despot Vodă, făcându-i ştire de vrăjmăşie şi cum că nu priimeşte niciun aşăzământ cu Despot Vodă. — Vedea-vei, nebune Liavule, la ce ai venit şi ce priimeşti !.

Fost-au eşit o seamă de Unguri din cetate pentru hrana, ştiind cele ce priimisă Vișnovețchii cu Despot Vodă mai nainte prin Piasoțchii. Pre acei Unguri au poruncit de i-au ucis; unii, închizindu-se într'o casă în târg, porunci să-i dobândească; ci, au eşit o seamă de Unguri din cetate de au dat ajutoriu celor închiși, cu mare moarte în Leși.

Iară după aceia, Vișnovețchii, nesocotindu-să a fi amăgit de boiarii țărăi, au orânduit 500 de Cazaci cu Leşi amestecați, pe pofta boiarilor, să trimiță cu dânşii să aducă capul Tomşii — uită-te la ce meşterşug — să-l închine lui Vișnovețchii. După ce au trecut acele 500 de oşteni podul la Siret, fiind oastea Tomşii Vodă supusă acolo la acel loc, viind Cazacii cu Leşii, neştiind nimic de oastea țărăi ce era supusă, i-au lovit acolo Moldovenii cu Tomşa Vodă, cât n'au scăpat niciunul.

30: nesotindu-să B   33; Vişnovețchi B.

Iară Vișnovețchii, neștiind de perirea oamenilor săi, socotindu-să acmu domn țărăi, eșisă în carătă că era și can bolnav, cu puțini oameni, în tâmpinarea oamenilor săi. Și oblicind de perirea oamenilor săi, atunce să văzu amăgit și viclenit de Tomșea și de boiari. Nu s'au spăriiat deodată Liavul; ce, au încungurat tabăra cu cară, iară cu călărime au eșit la războiu, care s'au tâmplat la pod la Vercicani și fiindu bolnav Vișnovețchii, au dat tocmala oștii în sama lui Piasovschii. Datu-ș'au războiu Moldovenii Tomșii cu Leșii lui Vișnovețchii și deodată înfrânsără Leșii pre Moldoveni; iară pre urmă, Tomșea de altă parte lovind pre Leși, i-au înfrântu și au prinsu viu pre Vișnovețchii și pre Piasovschii și îndată pre acești doi, i-au și trimis la Țarigrad, la împărăție.

Prinsoarea lui Vișnovețchii așea s'au tâmplat: fiind bolnav Vișnovețchii, precum s'au pomenit, neputând fugi mai departe, au întrat într'o căpiță de fân, la un sat, lângă Botășeani și mergând un preot la fân să încarce — cu greu și anevoe să trece primejdiia omului ce-i să petriacă; nicecum nu să poate trece — fân în car, aflat-au pre Vișnovețchii ascunsu în căpiță și l-au legat bine și l-au dus în Botășeani de l-au închinat Tomșii; și deci, cum s'au pomenit, i-au trimis la împărăție.

Iar Vișnovețchii, neștiind nimic de perirea oamenilor săi, au fost eșit în carătă că era și can bolnav, cu puțini oameni în tâmpinarea oamenilor săi, acum socotindu-se domn țărăi. Iar, după ce au oblicit de perirea oamenilor săi, și văzându-se amăgit și viclenit de Tomșa Vodă și de boiari, nu s'au spăriiat deodată Leahul, ci au încungiurat tabăra cu cară, iar cu călărimea au eșit la război, care s'au tâmplat la pod la Vercicani, și fiind bolnav Vișnovețchii, au dat tocmeala oștilor sale în seama lui Piasoțchii. Datu-ș'au războì Leșii cu Moldovenii și deodată înfrânsără Leșii; iar pre urmă, Tomșa Vodă de altă parte lovind pre Leși, i-au înfrânt și au prins viu pre Vișnovețchi și pre Piasoțchi; pre acești i-au și pornit Tomșa Vodă la Țarigrad, la împărăție.

Prinsoarea lui Vișnovețchi așea s'au tâmplat: fiind bolnav Vișnovețchi, precum s'au pomenit, neputând fugi mai departe, au întrat într'o copiță de fân, la un sat, la Botoșeani și tâmplându-se un preot la fân să încarce — cu greu și nevoe să trece primejdiia omului ce-i e să petreacă; nicecum nu să poate trece — fân în car | au aflat pre Vișnovețchii ascuns în copiță și l-au dus 157r
la Tomșa de l-au închinat; și așa, cum s'au pomenit mai sus, l-au trimis la împărăție cu Piasoțchii.

Ducând oamenii Tomșii pre Vișnovețchii la împărăție și pre Piasovschii, s'au tâmpinat cu oamenii lui Alexandru Vodă, ce viniia cu cărți în țară la boiari, că era domniia dată iar lui Alexandru Vodă Lăpușnianul. Dacă tâmpinară oamenii lui Alexandru Vodă pe oamenii Tomșii, ducând pre Vișnovețchii în calea Țarigradului, luară pre Vișnovețchii și
128r pre Piasovschii dela oamenii Tomșii | și-i trimisără ei în Țarigrad la Alexandru Vodă, de i-au închinat el la împărăție, zicând că țara îl poftește pre dânsul să le fie domnu și în nădejdea lui au făcut slujbă împărăției.

Iară pre Vișnovețchii și pre Piasovschii au poroncit împăratul de i-au pus de vii în cârlige, despre Galata; și în cârlige au trăit vii până a triia zi, cu multe sudălmi și ocări spre Mehmet, și Turcii ca într'o proașcă săgeta într'înșii de-i implură de sigeți. Și așea s'au sfârșit Vișnovețchii și Piasovschii.

Dispot Vodă ar hi putut eși den cetatea Sucevii să să fie dus încătro ar hi vrut, până a să gâlcevi Tomșea cu Vișnovețchii, precum îl sfătuia mulți de ai lui. Ce den sfatul lui Dionisie Aval doftorul, au rămas în cetate, zicându-i să nu bage în samă pre Moldoveni. Iară den Ardial să pornisă 1000 de călăreți și pre atâțea pedestrași, dela craiu Ioan

---

Ducând oamenii Tomșii pre Vișnovețchii și pre Piasoțchii la împărăție,s'au întâmpinat cu oamenii lui Alixandru Vodă, carii veniia cu cărțile împăratului să ia țara; că înțelegând împărățiia de atâtea amestecături ce să fac în țară, nu suferi, ci au dat domnia iarăș lui Alixandru Vodă. Dacă întâmpinară ducând pre Dumitrașco Vișnovețchii la Țarigrad, îl luară dela oamenii Tomșii și-i trimisără la Alixandru Vodă în Țarigrad, de i-au închinat Alixandru Vodă la împărăție, zicând că țara poftește domn pre dânsul și în nădejdea lui au făcut slujba împăratului.

Iară împăratul pre Vișnovețchii și pre Piasoțchii au poruncit de i-au pus de vii în cârlige, despre Galata, și în cârlige au trăit vii până a treia zi, cu multe sudălmi și ocări spre Mehmet, și Turcii ca într'o proșcă săgeta într'înșii de-i umplea de săgeți. Și așa s'au săvârșit Vișnovețchi și Piasoțchii.

Ar fi putut Despot Vodă la gâlčava Tomșii cu Vișnovețchi eși den cetatea Sucevei, să să fie dos cu câți oameni avea pre lângă el la cetatea Hotinului, sau la alt loc mai fără grije, precum îl sfătuia mai mulți din cetate. Ci din vina și sfatul lui Dionisie Aval doftorul, l-au împiedecat, sfătuindu-l să nu bage în seamă pre Moldoveni, ci să aștepte acolo în cetate. Iar din Ardeal să pornise 1000 de călăreți și pre atâțea pedestrași dela Ioan

---

16: de a lui A. 27: Piasoțchi B.

Jicmontu, și au vinit într'agiutoriu Tomșii și iar au mărsu Tomșea de au încunğurat cetatea Sucevii, unde era Dispot închis, și au apropiiat pușcile de bătea cetatea.

Iară Dispot, măcar că știia că au vinit Unguri ağutoriu Tomșii, tot nu pierdea nădejdea; și să plinisă trei luni de când era închis în cetate și sosiți în mare strânsoare și lipsă de zahara. Eșit-au den cetate de au dat năvală oastea pedestrime asupra Ungurilor și a Moldovenilor. Stătu un războiu mare cu multă vărsare de singe în îmbe părțile. Perit-au la acel războiu Bârnov, de suliță, și Grigorie Vinție, om blăstămat, den capetele lui Dispot Vodă, Delegheții, care de multe ori svătuia pre Dispot Vodă să omoară pre cei vicleni ai săi. Zicea în șagă.

Iară după ce să apropiiară Ungurii cei denafară supt cetate în meterează, începură a vorovi cu cei den lontru pe taină, făgăduindu-le delą Radislav Radac, mai marele lor, lefe bune și slobozănie în țara lor. Începură cei den cetate a să pleca spre alte lucruri noaă să facă. Văzut-au și pre oarecare den cetate, grăind de pre zidiu cu alții de a Tomșii,

---

Jicmont, domnul de Ardeal, cu Ladislav Radac, om cu veste de războae. Acest Radac au potolit pre Săcui ce să râdicasă la Ardeal asupra lui Ioan Jicmont. Oblicind Tomșea de acasta oaste trimisă de Jicmont cu Ladislav Radac, le-au eșit înnainte cu mare cinste și cu bucurie i-au priimit în tabăra sa și de iznoavă au apropiiat oștile, încungiurând cetatea Sucevii, unde era Despot Vodă închis, și au apropiiat pușcile de o bătea.

Iară Despot Vodă și cei cu dânsul închiși, măcar că auzise de venirea acei oști dela Jicmont, cneazul de Ardeal, cu Ladislav Radac într'ajutoriul Tomșii, nu pierdea inimile; și acum să plinise trei luni închisoarea lor în cetate și sosiți la | mare strânsoare și lipsă de zaharele, sfătuia să dea năvală din cetate în tabăra 157v Tomșii. Și așa în zioa sfântului evanghelist Luca, în care Grigorie Ghirontei cu pedestrime și Martin, eșind din cetate, au dat năvală asupra Ungurilor și a Moldovenilor. Stătut-au un războì mare între dânșii, cu multă vărsare de sânge îmbe părțile. Perit-au într'acel războiu Bernov, de suliță, și Grigorie Venție, om blestemat din capetele lui Despot Vodă, Delagheție, care de multe ori sfătuia pre Despot Vodă să omoară pre acei vicleni ai săi. Zicea în șagă.

Iară cu sfatul lui Ladislav Radac, după ce mai apropiiară tunurile mai supt cetate, făcând șanțuri și metereze, începură a face Ungurii cei denafară cu cei dinlăuntru pe furiș voroavă, și făgăduindu-le dela Ladislav Radac lefe bune și slobozenie la moșiia lor, începură cei din cetate a să pleca spre alte lucruri noao să facă. Văzut-au pre oarecare din cetate că grăia de pre zid cu alții de ai Tomșii,

128v pre carele întrebându-l Dispot Vodă | să-i spue ce au vorovit, și el nevrând să spue deplin, l-au omorît.

Atunce mare gâlčavă și strâgare să auziia în cetate, că Dispot Vodă prepuindu-și pe Pătru Devan, polcovnicul, de vicleșug, vrea să-l omoară; care mai nainte era de mare credință la Dispot Vodă. Iară slujitorii, văzind năpaste ce să face polcovnicului său, mare zarvă feceră și să svătuia să omoară pre Dispot Vodă; apoi socotiră să nu-ș facă nume rău și ucigași de domnu și trimisără să le giure Tomșea Vodă să fie slobozi și ei să deșchiză cetatea.

Înțălegând Dispot Vodă svatul lor, pus-au de au omorît într'o casă pe Pătru Devan, după a căruia perire, apoi fățiș strâga că ei vor închina cetatea. Iară Farcaș, ce era mai mare pre călărime, și căpitanii, carii nu era încă la aceli gâlcevi, sta între slujitori să-i potoală, pre unii cu rău, pre alții cu rugăminte, și ales pre pedestrime, carii era mai mulți decât ciialalți, ce gâlceviia mai tare; ce nemic nu folosiră.

---

pre care ducându-l la Despot Vodă și spuindu-l cum l-au văzut grăind de peste zid cu cei denafară, întrebându-l ce ar fi vorbind, și nevrând deplin să spue, au pus de l-au omorît.

Într'aceia vreme, multă gâlčavă și hramăt să auziia din lăuntru în cetate, că Despot Vodă prepuindu-ș pre Pătru Dival, polcovnicul, de viclenie, vrea să-l omoară; care mai înnainte era în mare credință la Despot Vodă. Iară slujitorii, văzând năpaste că să face polcovnicului, mare zarvă feceră și întâi să ispitiia să omoară pre Despot Vodă; apoi să sfătuiră că-ș vor face nume, cum nu pentru căpitanul l-au omorît, ci au viclenit pre domnu-său și s'au lăcomit de au luat bani dela Tomșa. Și așa rupsără sfatul ca să trimiță să le ğure Tomșa să fie ei slobozi și ei să deșchiză cetatea și ei să hălăduiască, de nume și de viclenine să să curățască. Despot Vodă oblicise acestea și deodată i-au potolit cu banii.

După ce i să părea lui Despot Vodă că au așăzat acea gâlčavă, iară Ladislav Radac trimite pe taină la Pătru Dival de s'au așăzat cu el să închine cetatea.
158r Ačasta oblicind Despot Vodă | pre taină au pus într'o casă de au omorît pre Pătru Dival, după a căruia moarte fățiș striga că vor închina cetatea. Iar Farcaș ce era mai mare pe călărime, și căpitanii, carii încă nu era la acele gâlcevi, au stătut între dânșii să-i poată potoli pre unii cu rău, pre alții cu rugăminte și ales pe pedestrime, carii era mai mulți decât ceialalți, ce gâlceviia mai tare, ci nimic n'au putut folosi.

Început-au a să ruga Dispot Vodă cu multă rugăminte a lor săi să nu-l lasă, zicând că iaste aproape și agiutoriul ce le vine dela Leși, că să făcea cuvântu în cetate că s'au împăcat Laschii cu Zborovschii, socrul lui Dispot Vodă, și vine cu 4000 de Leși. Ce nimic n'au folosit rugămintea lui Dispot Vodă, că pedestrimea începură a destupa încuetorile porții, ce era astupate cu pământu și cu piiatri. Era și o bute mare plină de pietri; răsturnându-să, au căzut peste Martinengu și l-au omorît. Acel Martinengu era den Țara Unguriască dentru târgșor, ce să chiamă Svintul Gutard.

Văzindu-ș Dispot Vodă sosită perirea, o cunună scumpă de aur ce avea, neavând cu alt cu ce mulțămi a o samă de Nemți și Unguri ce-i slujisă cu dreptate, le-au împărțit acea cunună și îmbrăcându-să în haine ce avea mai scumpe și încălecă pe cal cu podoabe scumpe și cu alai, după orânduială domniască, au eșit den cetate la Areni, unde era țara adunată.

Venitu-i-au înnainte poroncă dela Tomșea Vodă, de au descălecat Dispot de pre cal, și au mărsu pe ğos la Tomșea unde era și stând Dispot înnaintea Tomșii și în viderea tuturor, l-au mustrat Tomșa cu 129[R]

Începusă acum toți a sfătui pre Despot Vodă să ağungă la Tomșa cu legături de pace să-și poată scuti viața. Ci, nevrând Despot Vodă să să plece, au început cu multă plecăciune a să ruga a lor săi, să nu-l lasă, fiind aproape și ajutoriul ce le vine, că era acum vestea în cetate precum s'au împăcat Laschii cu Zborovschii, socrul lui Despot Vodă, și că vine cu 4000 de Leși. Ci nimic n'au folosit Despot Vodă, că pedestrimea ce era înlăuntru începură a destupa încuetorile porților, care era astupate cu lut și cu piatră și au deșchis porțile. Acolo fiind o bute mare plină de pietri și răsturnându-se, au căzut asupra lui Martin din întâmplare și l-au omorît. Acestu Martin era dintr'un târgșor din Țara Ungurească, ce să chiamă Sfântul Gotard.

Văzând acestea Despot Vodă cu perirea sosită asupră-și, iar el o cunună de aur ce avea scumpă, neavând alt cu ce mulțemi a o seamă de Nemți și Unguri, ce i-au slujit cu dreptate, le-au împărțit acea cunună. Îmbrăcatu-s'au în haine ce avea mai scumpe domnești, pre cal cu podoabe încălecat, și cu alai după orânduiala domnească, au eșit din cetate afară la Areni, unde era țara adunată.

Venitu-i-au înnainte poruncă dela Tomșa, de au descălecat de pre cal, și au mers pre ğos Despot Vodă la Tomșa și stând înnaintea Tomșii și în vederea tuturor, l-au mustrat Tomșa cu

---

22: Zorovschii B. 23: cu pedestrimea B.

multe cuvinte, aducându-i aminte de multe lucruri fără cale și fără de lege, ce făcea; că nu numai țara au pustiit, ce și de lege ș'au râs, și bisericile au dezbrăcat și le-au prădat. Și după mustrare, l-au lovit cu buzduganul de multe ori până au căzut la pământ și i-au tăiat un Tătar capul, măcar că și den gloatele ce sta acolo să răpeziia de-l loviia. Acolo au omorît și pe Iachim Prudînții. Și despoindu-i piialea de pre cap, o au împlut de paia și o au trimis în Țarigrad la împărăție. De vârstă era Dispot ca de 40 de ani și au domnit aproape de trei ani.

Atunceș, dacă au perit Dispot Vodă la Sučavă, au sosit și Albert Laschii, voevoda Siregiului, cu 14.000 de oaste la Siretiu, ce viniia într'ağutoriu lui Dispot Vodă. Înțălegând Tomșea de vinirea lui Laschi, au trimis pre un căpitan de Nemți č'au fost la Dispot Vodă, tăindu-i nasul și urechile să margă să spue lui Laschii că au perit Dispot Vodă; iar de va vrea Laschii să pață și el, cum au pățit Vișnovețchii, să vie cum au purces. Și mergând, Niamțul acela au spus lui Laschii și svătuindu-să

---

multe cuvinte, aducându-i aminte multe lucruri fără de cale şi fără de lege ce făcea; că nu numai ţara au pustiit, ci şi bisericile au prădat şi ş'au râs de lege. Şi după mustrare, l-au lovit cu buzduganul de multe ori, până căzând la pământ Despot Vodă, i-au tăiat un Tătar capul, măcar că şi gloatele ce sta
158v acolo, să lăsa asupra lui de-l loviia. Şi acolo au omorît | şi pre Ioachim Prudenţie. Şi despuind de piiale capul lui Despot Vodă, l-au umplut cu pae şi l-au trimis în Ţarigrad la împărăţie. Într'acesta chip s'au tâmplat sfârşitul lui Despot Vodă. De vârstă era de 40 de ani; au domnit aproape de 3 ani.

Pre acele vremi, când au perit Despot Vodă la Sucavă, iată sosise şi Albreht Laschii, voevoda Sireğului, la ţărmurile Siretului, care veniia întru ajutoriu lui Despot Vodă cu 14.000 de oşteni; ci nimic nu i-au folosit, că după firea Leşilor gătindu-se cu greu, până a sosi Laschii să dea ağutoriu lui Despot Vodă, iară Tomşa înşălase şi omorîse pre Despot Vodă. Şi înţelegând Tomşa de venirea lui Laschii, au trimis pre căpitanul de Nemţi, de pedestrime, ce era la Despot Vodă, tăindu-i nasul şi urechile şi dezbrăcându-l de haine, l-au trimis la Laschii să-i spue că au perit Despot Vodă; iară, de va vrea să paţă Laschii, cum au păţit Vişnoveţchii, să vie cum au purces, că aşa vor păţi şi el şi oamenii lui. Acestea spuindu-i Neamţul lui Laschii, au întrebat sfat de rotmistri şi poruşnicii săi, ci toţi i-au zis că: « De vreme ce pentru cela ce ai purces, au perit, adecă Despot Vodă, care perind, au perit şi chieltuiala lui Laschii, n'avem ce umbla sau ce căuta, ci să ne întoarcem înnapoi ». Însă nu-ş putea alege cale, pre care să vor întoarce, având grije de vicleşug pre la

Laschii cu ai săi, ce toți i-au zis: « De vreme ce au perit Dispot Vodă, pentru carele mergu, perit-au și cheltuiala lui Laschii ». Și s'au întorsu înnapoi Laschii cu oaste sa; și gonindu-i Tomșa cu 12.000 de oaste până mai sus de Snetin și nimica nu le-au putut străca Leșilor și întorcându-să Tomșa, au aprinsu Snetinul, la întorsu.

Războiul Tomșii cu Mirce Vodă domnul muntenescu

Întru acele zarve ce să face aice în țară, în anul 7068, Mirce Vodă 1560
din Țară Munteniască, înțălegând de atâtea amestecături ce să făcea aicea și domniia Tomșii neașezată dela împărăție și pentru supărarea țărăi ce au fostu în zilele lui Dispot, socoti să-ș ispitească nărocul mai mult de cum era, să apuce țara, să fie domnu și Țărăi Moldovei.

---

codrii Cozminului. Să temea de țărani, înțelegând de dânșii să nu săciuiască pădurea, știind patima lui Albreht craiul.

Scrie Gvagnis historicul, că mai mulți sfătuia pre Laschii să să întoarne pre la codrii Cozminului, și au aflat să trimiță Laschii 200 de răitari într'ales, să nu lasă țăranii să săciuiască pădurea, ci să apere până va veni Laschii. Și s'au pornit Laschii cu oastea sa spre codru și apropiiat, s'au auzit dând din sânețe raitarii lui Laschii, carii aflase pre țărani tăind pădurea. Și așa slobozise în țărani sânețele să-i împiiadice de acel lucru, și spăriindu-să țăranii, au trecut Laschii.

Iară Tomșa cu 12 mii de oaste veniia să apuce pre Leși netrecuți și trimisese înnainte de trecătoare Tomșa să-i poată gămba undeva pre Leși | și podu- 159r
rile la trecători le strica.

Gonitu-i-au Tomșa Vodă pre Leși cu Laschii, până mai sus de Sneten, și neputându-le nimic strica Leșilor, s'au întors Tomșa și au aprins la întors Snetenul. Și așa s'au întors Laschii fără de nicio dobândă.

Războiul Tomșii Vodă cu Mircea Vodă domnul muntenesc

CAP L

Pre acele vremi, în anul 7068, Mircea Vodă, domnul muntenesc, înțele- 1560
gând de atâtea amestecături ce să făcea la Moldova, socoti să-ș ispitească norocul mai mult decât era, să apuce țara, să fie domn și Țărăi Moldovei. Uitându-se la împărechiiarea între călărași și pedestrași, alta, și pentru supărarea țărăi ce făcuse Despot Vodă, socotiia și neașezata domniia Tomșii despre împărăție. Cu acea socoteală s'au pornit Mircea Vodă cu oștile asupra Tomșii.

Ce, prinzind de veste Tomșea, s'au gătit de sirgu cu oști și i-au eșit înnainte la Milcov și dându-ș războiu, au pierdut Mircea Vodă războiul. După
129v izbândă Tomșea Vodă asupra Mircii Vodă, | s'au întorsu la scaonul său la Iaș și gătind boiari să trimiță la Poarta împărăției cu alți oameni de țară, să-i scoață stiag de domnie, iată-i sosiră olăcari cu veste de domniia țărăi dată lui Alexandru Vodă Lăpușnianul, care acmu era sosit la Brăila, și de acolo să gătiia cu Tătari și cu Turci să între în țară.

Acestea înțălegând Tomșea Vodă, s'au svătuit cu boiarii săi, ce vor face, și socotiră să trimiță la Alexandru Vodă oameni de țară giurați, să-i spue cum țara toată nu-l va, nice îl iubăscu și de acolo ei să triacă la împărăție și până nu-i va vini răspunsu dela împărăție, nu vor lăsa pre Alexandru Vodă să între în țară.

După ce au mărsu oamenii Tomșii cu acele cuvinte la Alexandru Vodă, și-i zisără cum nu-l va țara, să fie zis Alexandru Vodă: « De nu mă va țara, eu îi voiu pre înșii; și de nu mă iubăscu ei, eu îi iubăscu pre dânșii; și voiu tot merge, ori cu voe, ori fără voe ». Și oprind la sine pre solii Tomșii, au răpezit la Tătari hochimurili, pre poronca împărăției,

---

Ci, prinzând de veste Tomșa, s'au gătit de sârg și au eșit înnainte la Milcov și acolo ș'au dat războiul și au pierdut Mircea Vodă războiul.

Înțelesese sultan Suleiman, împăratul turcesc, de atâtea amestecături ce să făcea în țară, de care Ioan Jicmont, cneazul Ardealului, au fost făcut știre la împărăție, de iznoavă au dat domniia lui Alixandru Vodă Lăpușneanul.

După izbânda lui Ștefan Tomșa Vodă asupra Mircii Vodă, domnului muntenesc, s'au fost înturnat Ștefan Vodă Tomșa la Iași și de acolo au gătit boiari să-i trimiță la Poartă cu alți oameni de țară, să-i scoață steag de domnie; iată-i sosiră olăcari cu veste de domniia țărăi, cum iaste dată lui Alixandru Vodă, care acum sosisă la Brăila și de acolo să gătează cu Tătari și cu Turci să între în țară.

Acasta înțelegând Tomșa Vodă, s'au sfătuit cu boiarii săi, ce vor face, și aflară sfat ca să trimiță la Alixandru Vodă oameni de țară giurați, să-i spue cum țara toată nu-l va, nici îl iubesc și de acolo să treacă la împărăție și până nu va veni răspuns, să nu-l lasă pre Alixandru Vodă să între în țară.

159v După ce au mers solii Tomșii cu acestea la Alixandru Vodă, și-i ziseră | că nu-l va țara, să fie zis acestea Alixandru Vodă: « De nu mă va țara, eu îi voi pre dânșii; și de nu mă iubesc, eu îi iubesc pre dânșii: și voi tot merge ori cu voe, ori fără de voe ». Și oprind la sine solii Tomșii, au repezit la Tătari pe porunca împărăției hochiumurile.

și îndată au purces Tătarăi în tâmpinarea lui Alexandru Vodă, de au acoperit țara până în Prut, prădând și arzind. De altă parte, Alexandru Vodă cu oaste turčască și cu cine avea pre lângă sine, au întrat în țară.

Deci, văzindu-să Tomșea întru aceste griji și că nu va putea sta împrotiva puterii împărătești, cu svetnicii săi: cu Moțoc Vornicul, cu Veveriță Postelnicul și cu Spančoc Spătariul, au trecut în Țara Leșască și s'au așezat la Liov, după ce domnisă cinci săptămâni. — Vezi cum orbăscu pedepsăle pre om! — Acolo au năzuit, de unde le-au vinit perire; știindu-ș fapta cu Vișnovețchii lucrată, și au cutezat a merge în Țara Leșască! Iară pre Dumitrașco Sirbul prinzindu-l, l-au dat Mircii Vodă în Țara Munteniască, pre care îl însămnasă Tomșea la nas den driapta, cu prepus fiind de domniia Țărăi Muntenești, și l-au omorît Mircea Vodă.

Așezându-să Tomșea cu boiarii ce s'au pomenit, în Țara Leșască la Liov, scrie Istvanfie că și Stroiču au fostu pribag acolo între acei boiari, crăind pre acea vreme Jicmont Craiu la Leși. | Era la acel craiu 130r
în mare ură și prepus Tomșea cu soțiile sale. Iară Alexandru Vodă,

---

Tătarăi îndată au purces întru întâmpinarea lui Alixandru Vodă, acoperind țara cu mulțimea sa, prădând și arzând. — Bine au zis unul: când nebunesc domnii, să stânge și piiare cel nevinovat nărod.—De altă parte, Alixandru Vodă cu Turcii și cu oaste ce au avut pre lângă sine.

Văzându-se Tomșa într'acea grije și că nu putea sta împotriva acei puteri, cu sfetnicii săi: cu Moțoc Vornicul și cu Veveriță Postelnicul și cu Spančoc Spătariul, au trecut în Țara Lească și s'au așăzat la Liov, după ce au domnit cinci săptămâni. Vezi aicea cum orbesc pedepsele pre om! Acolo au năzuit de unde le-au venit perire, știindu-și faptele cu Vișnovețchii lucrate și au cutezat a merge în Țara Leșească!—Vedea-vei pre urmă Tomșo, cu sfetnicii tăi, unde și la cine ai năzuit!—Iară pre Dumitrașco Sârbul, prinzându-l, l-au dat Mircii Vodă, domnului muntenesc, pre carele însămnase Tomșa de narea direaptă, cu prepus fiind de domnie Țărăi Rumânești, pre care l-au omorît Mircea Vodă.

Așezându-se Tomșa cu ceialalți boiari, cum s'au pomenit: Moțoc Vornicul, Veveriță Postelnicul, Spančoc Spătariul, — scrie Isvalfie — că și Stroici au pribegit atunci cu Tomșa la Liov, crăind pre acea vreme Jicmont crai la Leși. Era la craiul în mare ură și prepusuri Tomșa cu soțiile sale. Iară Alixandru Vodă Lăpușneanul,

dacă s'au așezat la domnie, scos-au čauș împărătescu de au trimis cu pâră la craiul leșăscu, la Jicmont, asupra Tomșii și a boiarilor pentru vicleșugul lor. Zice Țițero că mare vină să află întru acela ce liapădă și adevărul, și slujbele le pune întru viclenie.

Văzind craiul și sol trimis dela împărăție prin mijlocul lui Alexandru Vodă, cu pâră asupra Tomșii și altor boiari vicleni, și știind și de prinsoarea și moartea lui Voișnvețchii și a lui Piasoșțchii den Podoliia, și pentru sluțiia a mulți ce făcusă Tomșea, trimis-au pre omul său, anume Crasinschii, de au tăiat capul Tomșii și acelor boiari a lui, anume: Moțoc, și Veveriță și Spančoc. Zice Istvanfie că și Stroici au perit atunce. Și i-au îngropat afară den târgu, la mânăstirea lui Svetăi Onufrie. Iară pre Gheorghie Reveles, ce era închis de Tomșa în Cetatea Niamțului, trimis-au Alexandru Vodă de l-au zugrumat acolo.

Aice vom mai scrie de lucruri streine

1565 În anii dela Hristos 1565, lovit-au Tătarăi în Podoliia și în Țara Rusască, prădându și pustiindu multe târguri și sate; așijdirea Tătarăi

---

după ce să așăză în scaunul țărăi, în Iași, cu a doao domnie, scos-au čauș împărătesc de au trimis cu pâră la Jicmont, craiul leșesc, asupra Tomșii și altor boiari pentru vicleșugul lor. — Zice Țițeron: mare vină să află întru cela, carele și adevărul își leapădă și slujbele le pune întru viclenie. —

Văzând craiul și sol trimis dela împărăție prin mijlocul lui Alixandru Vodă, cu pâră asupra Tomșii și altor boiari vicleni, și știind și de prinsoarea și moartea lui Vișnovețchii și a lui Piasoțchii din Podolia, și pentru sluțiia a mulți ce
160r făcusă Tomșa Vodă, au trimis pre omul său craiul, anume Crasinchii | de le-au tăiat capetele: și Tomșii și lui Moțoc și lui Spančoc și lui Veveriță. Isfalfie scrie și lui Stroici, pre carii i-au îngropat afară din târg, la mănăstirea lui Svetăi Onufrie. Iată-te-i Tomșo, și tu Moțoace, la ce sfârșit ați sosit!

Iară pre Gheorghie Reveles, care era închis în Cetatea Neamțului de Tomșa, au trimis Alixandru Vodă de l-au sugrumat acolo.

Aicea să mai scriem și de lucrurile streinilor

1565 În anii dela Hristos 1565, iară dela zidirea lumii [7073] au lovit Tătarăi în Podoliia și în Țara Rusească, prădând și pustiind multe târguri și sate; așijderea Moldovenii, cum s'au pomenit cu Tomșa, au lovit la Pocutiia de au ars Snetenul. Închis-au Tătarăi

---

25: Stančoc B

la Mejiboje au închis pre Sineuschii, voevoda Ruschii, și hatman fiind, cu mare greu s'au apărat de Tătari. Căzacii, carii era în Litva, avându povață pre un Berila, au întrat de au prădat în Țara Moscului și la un târgșor ce-i zic Sâtna, au bătut pre 300 de Moscali, luându-le și câteva pușci.

---

la Mijiboji pre Sineuschii, voivoda Ruschii, şi hatman fiind, cu mare greu s'au apărat de Tătari. Cazacii, carii era în Litva, având povață pre un Berula, au întrat de au prădat în Țara Moscului. Aceştea Cazaci, la un târgşor ce-i zic Setna, au bătut pre 300 de Moscali, luându-le şi câteva puşci.

Pentru această domnie, Costin copiază din Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, p. 140-146 şi traduce restul ştirilor din Isthuanffius *o. c.*, p. 282, 283 şi 284.

A doa domnie a lui Alexandru Vodă Lăpuşnianul

CAP XXXII

Alexandru Vodă Lăpuşnianul, dacă s'au mântuit de grijea denafară, ş'au adus doamna şi cuconii den Ţara Munteniască, au pus gând să să mântuiască şi de vrăjmaşii săi cei den lontru, pre carii îş prepusese el, că pentru vicleşugul lor fu scos den domnie. Invăţă în taină pre slujitorii săi ce avea în liafă, oameni streini, de s'au supus în curtea domniască în Iaş; şi chemându la curte pre boiarii, carii, viind fără grijă de primejdie, nice gândindu de fapta tirăniască ca aceia, dacă au întrat toţi în curte, atunce slu-
130v jitorii pre învăţătura | č'au avut, au închis poarta şi s'au slobozit cu sabiile ca niște lupi într'o turmă fără păstoriu, în boiari, a-i tăia şi a-i snopi şi a-i giunghea; şi nu numai pre boiari, ce şi pre alţi oameni, câţi-ş era în curte; nu-i mai alegea: vinovaţi, nevinovaţi, pre toţi i-au tăiat; mulţi săriia de pen ferestri de sus, de ş'au frântu pičoarele. Atunce, numai boiari s'au găsit periţi 47, fără de alţii câţi vor fi perit întru acea zarvă tirăniască.

A doao domnie a lui Alexandru Vodă Lăpuşneanul

CAP LI

Alexandru Vodă, deaca s'au curăţit de toată grija de afară, ş'au adus pre doamnă-sa Roxanda şi pre fiii săi din Ţara Muntenească, au pus gând să să curăţească de vrăjmaşii săi cei din casă, pre carii îi prepusese el, că pentru vicleşugul lor s'au fost scos din domnie. Au învăţat într'o zi lefecii, carii au avut streini, de i-au supus în curtea domnească în Iaşi, şi au chiemat pre običai boiarii la curte, carii fără de nicio grije şi de o primejdie ca aceia negândindu-se, dacă au întrat în curte, iară slujitorii după învăţătura ce au avut, au închis poarta, ca niște lupi într'o turmă fără de niceun păstoriu, au întrat în bieţii boiari, îi snopiia şi-i junghiia, ci nu numai pre boiari, ci şi pre slujitori; nici alegea pre cei vinovaţi, ci unul ca altul îi punea supt sabie; cădea mulţi de prin
160v ferestri de-şi frângea pičoarele. Perit-au atuncea 47 de boiari fără de altă curte.

Deci, după obiceiul tiranilor a să bucura de vărsare de singe, îi părea lui Alexandru Vodă iușurare inimii și domniei sale. Ce, ia caută, vezi, ce mărturisește Svinta Scriptură la Iov, cap XV: « În toate zilele sale, cel nedirept să trufește și numărul ailor neștiut iastei tirăniei lui. Sunetul de spaimă pururea întru urechile lui, și când iaste liniște; el pururea îș prepune vicleșug; nu crede că s'ari putea întoarce den întunerec în lumină, prăvind împregiur pen tot locul. Sabiile când s'ar clăti să cerce pâine, vede că i s'au gătat lui. În mâna lui, zua întunerecului; înspăima-l-va pre dânsul lipsa și strâmtorile încunğura-l-vor». Și iarăș la « Pilde » zice în cap XXVIII: — « Leu răcnind și ursu flămând, domnul rău asupra nărodului». — Ia aminte ce liac scrie Țițero de tirani. Zice: « Niceo tovărășie să nu fie noaă cu tiranii; și nu iaste împrotiva firii, a-l dezbrăca, de poți; și încă cu cinste iaste pre tiran să-l omori, că acestu feliu veninos și rău, trebue stârpit den obștea oamenilor; că, precum să tae une închieturi a trupului, care, neavând singe, sacă și săcate vatămă și celora părți sănătoasă a trupului, așea și într'acel feliu de oameni, vrăjmășie și neîmblânzire de fiară, dela obște, ca dela omeniia trupului, despărțit și depărtat trebue ».

Și așa, după običaiul tiranilor a să bucura de vărsare de sânge, îi părea lui Alixandru Vodă ușurare inimii și domniei sale. Ci ia-ni vezi ce mărturisește Sfânta Scriptură la Iov, cap XV: « În toate zilele sale, cel nedirept să trufește și numărul anilor neștiut iaste tirăniei lui. Sunetul de spaimă de pururea întru urechile lui, și când iaste liniște; el de pururea își prepune vicleșug; nu crede că s'ar putea întoarce dintru întunerec la lumină; privind împrejur pen totul locul, sabie, când să va clăti să cerce pâne, vedea că i s'au gătat lui în mâna lui. Zioa întunerecului îl va spăima pre dânsul, lipsa și strâmtorile îl vor încunğura pre dânsul ». Și iarăși la « Pilde », cap XXVIII de domnul tiran: « Leu răcnind și ursul flămânzind, domnul rău asupra norodului. » Ia aminte ce leac scrie Țițeron de tirani. Așa zice: « Nicio tovorășie să nu ne fie noao cu tiranii; și nu iaste împrotiva firii, să-l dezbraci pre dânsul de poți; și încă cu cinste iaste pre tiran să-l omori, — căci acest feliu veninos și rău, trebue sterpit dela obștea oamenilor;. că precum să tae une închieturi a trupului, care, neavând sânge, sacă și săcate vatămă și celora părți a trupului sănătoasă, așa și într'acel chip de oameni, vrăjmășie și neîmblânzire de fiiară, dela obște, ca dela omeniia trupului, despărțit trebue și depărtat. »

---

29 de din A.

N'au rămas nime pre urma aceştii cumplite fapte a lui Alexandru Vodă, să-i arete slujba şi credinţa den dragoste. Mare lucru şi temeinic iaste a sluji domnilor den dragoste, iară mişel acela domnu, căruia slujăscu de frică. Frica dragoste nu are, că unde-i frică, nu-i dragoste;
131r unde nu-i dragoste, iaste ură, den care | izvorăscu multă răsipă domnilor.

Alexandru Vodă, la luarea a doa domnie a lui, s'au fostu adeverit împărăţiei că va răsipi cetăţile ţărăi, puind în socotială ca acasta, că cu răsipirea cetăţilor, mai lesne îş va isprăvi domniia dela împărăţie, şi că va slăbi şi ţara. Ce întru amândoaă socotelele nu s'au înşălat Alexandru Vodă, ce aşezindu-să la scaunul domniei, au trimis de au împlut cetăţili de lemne şi le-au aprinsu de au arsu şi s'au răsipit. Numai cetatea Hotinului o au lăsat să-i fie apărare despre Leşi.

Faptele domnilor, ori laudă, ori ocară le aduc şi le răsună la lume; de sintu fapte bune, laudă; de sintu rele, ocara. Nime nu va lăuda acasta faptă a lui Alexandru Vodă cu răsipa cetăţilor, iară a-l ocărî pentru aceste stricăciuni, c'au făcut cetăţilor, lumea nu să va sătura de ocări.

Pre aceste vremi, sultan Suleiman, împăratul turcesc, cu mare gătire de oşti au mărsu asupra Nemţilor, de care înţălegând Maximiliian,

---

N'au rămas nime pre urma aceştii cumplite fapte a lui Alexandru Vodă, să-i arate slujba şi credinţa din dragoste. Mare lucru şi de folos iaste şi temeiul domnilor, cându că să slujeşte din dragoste, iară mişel acela domn, căruia-i slujaşte de frică. Frica dragoste nu are, unde iaste frică, dragoste nu e; unde nu e dragoste, iaste ură, din care izvorăsc multe răsipe domnilor.

Alexandru Vodă, la luarea domniei sale al doilea rând, de care pomenim aicea, s'au fost adeverit împărăţiei că va răsipi cetăţile ţărăi, puind în socoteală ca acasta, că, cu făgăduinţa de stricăciunea cetăţilor ţărăi, şi mai lesne îş va isprăvi domniia dela împărăţie, şi că va slăbi şi ţara. Ci întru amândoao soco-
161r telele nu s'au înşălat Alixandru Vodă, ci aşăzându-se la scaun, au trimis | de au umplut cetăţile de lemne şi le-au aprins de au ars şi s'au răsipit. Numai cetatea Hotinului au lăsat să fie apărare despre Leşi.

Faptele domnilor, ori laudă, ori ocară le aduc şi le răsună la lume; de sânt faptele bune, laudă; de sânt rele, ocară. Niminea nu va lăuda acasta faptă a lui Alixandru Vodă cu răsipa cetăţilor, iar a-l ocărî pentru aceste stricăciuni, ce au făcut cetăţilor, lumea nu să va sătura de ocări.

Când stau aceste lucruri, cum s'au pomenit, iară sultan Suleiman, împăratul turcescu, cu mare gătire de oşti să găteşte asupra Nemţilor, de care gătire înţelegând Maximiliian,

împăratul nemțăscu, strâns-au seim la orașul Avgusta, cu boiarimea și cu staturile împărăției; iară al doile săim au strânsu la Pojun cu staturile ungurești și pentru lucrurile ungurești. Și la seimul dela Avgusta, singur Maximiliian împăratul au mărsu, iară la cel dela Pojun, pre frate-său Carol au trimis. Și acele săimuri le-au strânsu pentru gătirea oștilor împrotiva lui sultan Suleiman. Priimit-au toți la seimul dela Avgusta să facă oști, și așea, cu mare sirguială a tuturor Nemților, au alesu, cu călărime, cu pedestrime, să facă 50.000; așijdirea și Țara Unguriască au ales să dea ağutoriu și cu bani și cu oameni.

Iară sultan Suleiman, fiind îndemnat și de craiul Ian Jicmont și de Aslan, pașa de Buda, la începutul lui Iunie, au purces cu oști den Țarigrad și sosind la Odriiu, au pornit pe Bertaș Pașa cu 26.000 de călărime și cu 2000 de eniceri, să lovască înnainte în Țara Unguriască. Iară lui Jicmond, craiu de Ardial, cu Tătarăi, au poroncit să margă să bată Săcmariul | și Tocaiul, și 131v
sultan Suleiman să margă la Agriia sau la Sighidin. Bertaș Pașa făr zăbavă au sosit și au încunğurat Ghiula cetatea; atunce bătându Ghiula, iată sosește și sultan Suleiman la Beligrad. Acolo la Beligrad i-au eșit înnainte și Ian Jicmont, craiul de Ardial, cu frumoasă și împodobită curte și după adunare, dăruit de sultan Suleiman, s'au întorsu cu oastea sa.

împăratul nemțesc, strânge săim la orașul Avgusta, cu boerimea și statul împărăției; iar al doilea săimu s'au strâns la Pojun cu staturile ungurești și pentru lucrurile ungurești. Și la săimul dela Avgusta, singur Maximiliian împăratul au mers, iar la cel dela Pojun, pre frate-său Carol au trimis. Și aceste săimuri le-au strâns pentru gătirea oștilor împotriva lui sultan Suliiman. Priimit-au toți la săimul dela Avgusta să facă oști, și așea, cu mare sârguială a tuturor Nemților, au ales cu călărime, cu pedestrime, să facă 50.000; așijderea și Țara Ungurească s'au ales să dea ajutoriu și cu bani și cu oameni.

Iară sultan Suliiman, fiind îndemnat și de cneazul Ardealului, și de Aslan, pașa de Buda, la începutul lui Iunie, au purces cu oști din Țarigrad. Sosind la Odriiu, au pornit dela Odriiu pre Bertaș Pașa cu 27.000 de călărime și 2000 de eniceri, să lovească înnainte în Țara Ungurească. Iară Ardelenilor și Tatarălor au poruncit să meargă să bată Sacmarul și Tocaiul și singur sultan Suliiman să meargă la Agriia sau la Sighidin. Iară Bertaș Pașa, nezăbovind vreme, au sosit și au încungiurat Ghiula cetatea; bătând încă Bertaș Pașa Ghiula, iată sosește și sultan Suliiman la Beligrad. Și acolo la Beligrad, i-au eșit în timpinare și Ioan Jicmont, cneazul de Ardeal, cu frumoasă și împodobită curte și după adunare, dăruit bine de sultan Suliiman, s'au întors la oastea sa.

Iară, după ce să porni sultan Suleiman să bată Agriia, pre Mehmet, paşa de Bosna, lovindu-l Ungurii la cetatea Clujul fără veste, l-au omorît. Înţălegând sultan Suleiman, au lăsat Agriia şi au vinit mânios la Sighidin, de unde eşisă Ungurii č'au omorît pre Mehmet, paşea de Bosna; iară Bertaş Paşa au luat Ghiula închinându-i-să; luat-au şi cetatea Inăul, lăsat de Nemţi.

Maximilian împăratul cu frate-său Ferdinand, în 15 zili a lui Avgust, după calendariul lor, au purces den Bečiu la oştile sale, care sta cu tabăra la Ovarin, care oşti cu călărime, cu pedestrime era mai mult de 100.000, şi clătindu-să, au pus tabăra la Iavrim. Iară Ian Jicmont cu Tătarăi au încungiurat Tocaiul şi au prădat Tătarăi pre la Sares Patac, pre la Mocaču, luând multe mii de oameni în robie.

Iară sultan Suleiman, care avea 100.000 călărime fără eničari, au început a bate Sighidinul şi o apăra vitejeşte den lontru Nicolae Zren. De multe ori şi den cetate eşiia de făcea năvală asupra Turcilor. Iară acolo zăbovindu-să sultan Suleiman, au căzut în boală de vintre şi curund au murit acolo la Sighidin. Tăinuit-au câteva zile veziriul Mehmet Paşea moartea lui sultan Suleiman şi începu şi mai tare a bate cetatea şi aprinzindu-să den lontru cetatea, a opta zi, Septemvrie, s'au

---

161v Iară, după ce să porni sultan Suliiman să bată | Agria, pre Mehmet, paşa de Bosna, la cetatea Clujul lovindu-l Ungurii din Sighidin fără veste, l-au omorît. De a căruia moarte înţelegând, şi acum mânios sultan Suliiman au lăsat Agriia şi s'au pornit la Sighidin cu toată tabăra, iară Bertaş Paşa au luat Ghiula închinându-i-să, şi au luat şi cetatea Inăul lăsată de Nemţi.

Iară Maximiliian împăratul cu frate-său Ferdinand, în 15 a lui Avgust, după calindariul lor, au purces din Beciu cu oştile sale, care sta cu tabăra la Ovaren, care oşti cu călărime, cu pedestrime, era mai mult de 100.000; şi clătindu-se cu oştile sale, au pus tabăra la Iavrim. Iară Ioan Jicmont pre acele vremi cu Tătarăi au încunğurat Tocaiul şi au prădat Tătarăi pre la Sares Patac, pe la Moncaci, luund multe mii de oameni în robie.

Iară sultan Suliiman, care avea călărime 100.000 fără iničari, au început a bate cetatea Sighidinul, care cetate o apăra tare din lăuntru Nicolae Zrin, că de multe ori şi din cetate eşiia de făcea năvală asupra Turcilor. Iară acolo zăbovindu-să sultan Suliiman, au căzut în boală cu vintre, de care în scurtă vreme au murit acolo la Sighidin. Tăinuit-au câtăva vreme Mehmet Paşa, veziriul, moartea lui sultan Suliiman şi au început mai tare a bate cetatea şi aprinzându-se din lăuntru cetatea, a opta zi, Septemvrie, după calindariul papistaşilor, s'au

---

36; Septevrie B.

aprinsu peste tot de ardea. Atunce Turcii au dat năvală la cetate, iară
Nicolae Zren, văzindu-să în primejdie, au deșchis poarta și au pus tu-
nurile în poartă și stând vitejește cu ai săi, au perit la șease sute de
Turci. Și atunceș, la acea năvală, rănindu-să cu doaă rane, au picat
și el și ciialalți au perit | toți, împresurându-i mulțimea Turcilor. 132ʳ

Iară, după ce au dobândit Turcii Sighidinul, au slobozit viziriul
oastea în pradă până la Caniza și peste apa ce-i zic Arabon, iară el au
purces de au dus oasăle lui sultan Suleiman în Țarigrad. Ian Jicmond
Craiu, înțălegând de moartea lui sultan Suleiman, au lăsat Tocaiul.
Iară Maximiliian, împăratul nemțăscu, înțălegând că s'au întorsu oștile
turcești, mergând pre la Comaran, s'au întorsu la Bečiu.

Pre aceste vremi, în anul 7073, Septemvrie 23, au pus Alexandru 1564
Vodă pre Theofan Episcopul, mitropolit Sucevii. Atunce s'au râdicat
un Ștefan Vodă den Țara Unguriască, făcându-să viță de domnu și
strângând păstori de prin munți și altă adunătură, au întrat în țară,
smomind pre oameni să i să închine, să-l aducă la domnie. Ce, înțăle-
gând Alexandru Vodă, au trimis împrotivă-i slujitori și tâmpinându-l
mai sus de cetatea Niamțului și dând războiu, l-au înfrântu și i-au
răsipit oamenii, iară el au scăpat prin munți pedestru.

---

aprins peste tot de ardea. Și atunce au dat Turcii năvală la cetate, iară Nicolae
Zrin, văzându-se în primejdie, au deșchis poarta și au pus tunurile în poartă
și acolo stând bărbătește cu ai săi, au perit la 600 de Turci. Și acolo la năvală,
rănindu-se cu doao rane Nicolai Zrin, au picat; ceialalți au perit, împresurân-
du-i mulțimea Turcilor.

După ce au dobândit Turcii Sighidinul, au slobozit oastea în pradă până la
Caniza și peste apa ce-i zic Arabon și el au purces la Țarigrad de au dus oasele
lui sultan Suliiman. Ioan Jicmont, cneazul de Ardeal, înțelegând de moartea lui
sultan Suliiman, au lăsat Tocaiul. Iară Maximilian împăratul, înțelegând de
oștile turcești că s'au întors, mergând pre la Comorani, s'au întors la Beciu. | 1564

Pre aceste vremi, în anul 7073, la luna lui Septemvrie 23, iară dela nașterea 162ʳ
lui Hristos [1564] au pus Alixandru Vodă pre Theofan episcop, mitropolit de
Sučavă. Și aicea s'au râdicat un Ștefan Vodă din Țara Ungurească, făcându-se
viță de domn și strângând păstorii de prin munți și altă adunătură, au întrat
în țară, momind oamenii să i să închine și să-l ducă la domnie. Ci Alixandru
Vodă, daca au auzit, au trimis împotrivă slujitorii săi, carii l-au timpinat mai
sus de cetatea Neamțului, și dând războiu, l-au înfrânt și i-au răsipit oamenii,
iar el au scăpat prin munți pedestru.

Alexandru Vodă, căzind în boală grea, și să pricepu că nu va eși, ce-i va fi boala hotar vieţii sale, chemat-au episcopii și boiarii țărăi, arătându-le pre fiiu-său, Bogdan Vodă, moșan și următoriu domniei țărăi, după moartea lui, să-l priimască și să-l rădice domnu.

Scrie letopisățul țărăi, să fie fostu moartea lui Alexandru Vodă cu înșălăciune, că fiindu slab de boală, apropiiat de moarte, s'au ğuruit călugăriei, de ar mai avea viață, și au lăsat cu cuvântu episcopilor și boiarilor, de ar vedea că-i spre moarte, să-l călugăriască. Deci, văzindu-l că au fostu leșinat în boală, mai multu mortu decât viu, după cuvântul lui, l-au tunsu călugăr. Iară, după ce s'au trezit den leșinătură, văzindu-să călugărit, tunsu, să fie zis că, de să va scula, va popi și el pre unii. Apoi să-l fie otrăvit doamnă-sa Roxanda, temându-să de cuvântu

---

Fiind cursul anilor dela Hristos ** iară dela zidirea lumii ** Jicmont Avgust, craiul leșesc, strângând oaste aleasă, ca la 100.000 şi mai bine, cu multe tunuri, au purces supt cetatea Radocovici, de 24 de mile după Vilna și de acolo era să să clătească asupra Moscalilor; ci sfârşindu-şi zaharelele, s'au întors craiul la Grodna, în Litva. Orânduit-au craiul pre Ioan Hudchevici de au mers să dobăndească cetatea, ce să chiamă Ula, și începuse Hudchievici a bate cetatea Ula. Iară înțelegând Moscalii, carii era în cetatea Poloțcului, au purces întru ajutoriul Ulii, unde bătea Hodchevici. Ci Leșii, neașteptând războiul cu cei din Poloțcu, pierzând câțva acolo uciși de cetățeni, s'au dus Hudchevici înnapoi. Iară pre urmă au ars Leșii Ula; avea Leșii hatman atunci!

Alexandru Vodă Lăpuşneanul, căzând la boală grea, de care să pricepea că nu va eși, ci că-i va fi acea boală hotar vieții sale, chiemat-au episcopii și boiarii țărăi, arătându-le moșnean și următoriu domniei țărăi după moartea sa, pre fiiu-său Bogdan Vodă, să-l rădice și să-l priimească domn țărăi. Domnit-au cu amândoao domniile ani **.

Scrie Ureche Vornicul și după dânsul Simeon, precum să fie fost moartea lui Alixandru Vodă cu înșălăciune, că în boala lui simțindu-se slab, apropiiat de moarte, s'au adeverit călugăriei, de ari mai veni la viață, și au lăsat cuvânt
162v episcopilor şi boiarilor, că spre moarte să-l | călugărească. Așa, văzându-l că au leşinat în boală și mai mult mort decât viu, după cuvântul lui l-au călugărit, puindu-i nume de călugărie Paisie. Iară, după ce s'au trezvit din leșinătură, văzindu-se călugăr, zic, să fie zis, că, de să va scula, va popi și el pre unii. — Caută aicea că vrea să înșale Alexandru Vodă și pre Dumnezeu! — că apoi episcopii și boiarii înțelegând acela cuvânt, și mai cu de-a-dinsul Ruxanda doamnă-sa, temându-să de un cuvânt

---

19: cetatea Poluțului B și B[1].

ca acela, că era de a şi credere, ştiind câtă moarte şi câtă groază făcusă mai nainte în boiarii săi; temându-să doamna, să nu petriacă ia mai rău decât alţii, l-au otrăvit şi au murit Alexandru Vodă şi cu cinste | 132v
l-au îngropat în mânăstirea Slatina, zidită de dânsul.

Zic, că acestu Alexandru Vodă au fostu scoţind ochii oamenilor şi pre mulţi au sluţit în domniia sa. Domnit-au întru amândoaă domniile ani * *

---

ca acela, că era de şi a credere, ştiind câtă groază şi moarte mai înnainte în boiarii săi făcuse, temându-să doamna să nu petreacă mai rău decât alţii, l-au otrăvit şi au murit Alixandru Vodă şi cu cinste astrucat în mănăstirea Slatinei, de dânsul zidită.

Acest Alexandru Vodă, zic, că au fost scoţând ochii oamenilor şi pre mulţi au sluţit în domniia sa.

În anul dela Hristos 1568, la luna lui Septemvrie, Cazacii dela Vitegsca şi 1568
dela Besrula, având povaţă pre Stanislav Paţ, voevodul de Vitegsca, au ars aceste târguri şi sate moschiceşti: Utsnet, Vielis şi Biela şi le-au pustiit şi pre urmă au prins Căzacii aceia câţva dvorelnici şi pre un păharnic a împăratului moschicesc, anume Pătru Holovici, om ales şi ştiut, şi <cu> mult plean s'au întors la Vetigsca. Iară pre urmă Moscalii, cu 6000 de Tătari Nohai, au venit la Vitegsca cu trei voevozi, anume: Şeremet, Vasilie Buturlin şi Hrebor, cu oşti moschiceşti şi au ars satele şi împrejurul cetăţii, iară cetăţii n'au putut strica.

Într'acesta an, Ioan Jicmont, cneazul de Ardeal, au fost tras pre câţva domni ungureşti dela Maximiliian, împăratul nemţesc, în partea sa. Ci oblicind pre urmă Maximilian împăratul şi strângând săim la Pojun, pre unii dintr'acei domni i-au omorît, pre alţii i-au ertat.

Pentru acest capitol, autorul a copiat domnia lui Alexandru din Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 146—150; restul ştirilor sunt traduse din Isthuanffius, *o. c.*, pp. 300—320.

Domniia lui Bogdan Vodă fičorul lui Alexandru Vodă Lăpuşnianul

CAP XXXIII

1568 În anul dela zidirea lumii 7076, iară dela întruparea Domnului nostru lui Isus Hristos 1574, râdicat-au cu toții domnu țărăi pe Bogdan Vodă, fičorul lui Alexandru Vodă Lăpuşnianul. Fiind cucon de 15 ani, toate trebile țărăi și a domniei, le purta mumă-sa, doamna Roxanda, că era harnică și înțăliaptă, cu dumnăzărie și milostivă și la toate bunătățile plecată.

Şi după doi ani și noaă luni a domniei lui, au murit doamna Roxanda, muma lui Bogdan Vodă, și rămâind Bogdan Vodă singur, cumu-ș era blând și cucernic, deodată tuturor arăta dreptate. De carte nu era prostu, la călărie sprinten, cu sulița la halca nu lesne avea protivnic

---

Domniia lui Bogdan Vodă fečorul lui Alixandru Vodă Lăpuşneanul

CAP LII

După moartea lui Alixandru Vodă Lăpuşneanul, fiind fiiu-său Bogdan
1568 de 15 ani, l-au râdicat cu toții domn țărăi în anii dela zidirea lumii 7076, iară
163r dela Hristos 1572. Lucrurile | țărăi le otcârmuia mumă-sa, doamna Roxanda, că era o fămee harnică și înțeleaptă, cu dumnezeire, milostivă și la toate bunătățile plecată. Şi după ce au domnit Bogdan Vodă doi ani și 9 luni, au murit doamna Roxanda, muma lui Bogdan Vodă, și au îngropat-o în mănăstirea Slatina, unde și domnu-său Alixandru Vodă.

Daca au murit doamna Roxanda, muma lui Bogdan Vodă, și rămasă domniia pre fiiu-său, Bogdan Vodă, singur el cumu-și era blând și cucernic, deodată tuturor arăta dreptate. De carte nu era prost, la călărie sprinten, cu sulița la halca nu prea lesne având șie protivnic,

șie, a săgeta den arcu, nu putea fi mai bine. Iară ce era mai de triabă domniei lipsiia că nu cerca la svat bătrânii. Svatul coptu de bătrâni, coapte lucruri adaog domnilor, iară svatul crud de tineri, crude și nemistuitoare lucruri fac domnilor.

Așea, Bogdan Vodă dela cei tineri de casă lua învățătură. Iubiia glumele și măscăričuni și ğocuri copilărești. Mai apoi au lipit pre lângă sine Leși, de-i era și de svat și de alergat la halca, răsipind cu dânșii averea domniască. Așea, năpusti trebile țărăi, că pre câți îi iubiia întâi, pre atâta îi urîsă pre urmă.

Aceste lucruri cu hulă, trăgându-să de nepriiatini la urechile vrăjmașilor săi, la împărăție, nu atâta, ce pre mai sus le adăogea; intrând în urechile svetnicilor împărătești, aflând vreme și ei să-ș împle pungile, dat-au știre împăratului. De care lucru mai cu deadinsu dacă au înțăles împăratul, au socotit să maziliască pe Bogdan Vodă și să trimiță | la Rodos, să aducă pre Ion Vodă. 133

Scrie cronica leșască, precum Bogdan Vodă, dacă au înțăles de mazilie dela împărăție, că să scârbisă pre dânsul sultan Selim, ce stătu pre urma tătâne-său, lui sultan Suleiman, au pribegit în Țara Leșască la craiul Jicmont Avgustu, vrând craiul să-l ağutoriască, ca pre cela

---

a săgeta cu arcul, nu putea a fi mai bine. Iară ce era mai de treabă domniei lipsiia că nu cerca la sfat bătrânii. Sfatul copt de bătrâni, coapte lucruri adaogă domnilor, iară sfatul crud de tineri, crude și neamistuitoare lucruri fac domnilor.

Așa, Bogdan Vodă dela cei tineri din casă lua învățătură. Iubiia glumele și măscăriciuni și jocuri copilărești. Mai apoi au lipit pre lângă sine Leși, de-i era și de sfat și de halca a bate, răsipind cu dânșii averea domnească. Așa năpusti trebile țărăi, pre câți îi iubiia întâi, pre atâțea îi urîsă pre urmă.

Aceste dela o vreme lucruri cu hulă, trăgându-se la urechile vrăjmașilor, la împărăție, nu atâta, ci mai pre sus le adăogea; intrând în urechile sfetnicilor împărătești, aflând vreme și ei să-ș umplă pungile, dat-au știre împăratului. De care mai cu deadinsul deaca au înțeles împăratul, au socotit să mazilească pre Bogdan Vodă și să trimiță la Rodos, să aducă pre Ion Vodă.

Scriu cronicarii leșăști, precum Bogdan Vodă, după ce oblici de maziliia sa despre împărăție, că să scârbisă pre dânsul sultan Selim, împăratul turcesc, ce stătusă pre urma tătâne-său, lui sultan Suliiman, și au trimis să-l mazilească. Iară Bogdan Vodă au fugit în Țara Leșască la Jicmont Avgust, craiul leșesc, craiul vrând să-l ağutorească ca pre cela

ce au năzuit și s'au dat supt mila și apărarea lui, că să adeverisă să dea craiului leșăscu 24.000 oameni de oaste Bogdan Vodă, când ar pofti craiul.

Trimis-au craiul leșăscu sol la împărățiia Turcului, pre Andrei Tarnovschii la Țarigrad, cu rugăminte pentru Bogdan Vodă, să-l priimască iarăș supt mila sa împărătiască la domniia Țărăi Moldovei. După ce au mersu Tarnovschii la Țarigrad, l-au priimit întâi viziriul pre urmă și împăratul cu bine și cu prietenie. Iară Bogdan Vodă, neașteptând solul crăescu cu răspunsul, au întrat în țară fără știrea craiului, cu 2.000 de Leși dela cumnații săi leși, că o soră a lui Bogdan Vodă era măritată după Caspru Panevschii, iară a doa soră a lui au fostu logodită după Cristef Zboroschii, și multă pagubă au făcut țărăi cu acei Leși. Și

---

ce s'au dat la mila și la apărarea lui, că s'au fost adeverit Bogdan Vodă
163v lui Jicmont, craiul leșesc, să-i dea 24.000 de oameni | de oaste, când ari pofti craiul.

Trimis-au craiul leșesc Jicmont Avgust la sultan Selim, împăratul turcesc, sol pre Andrei Tarnovschii la Țarigrad, poftind craiul pre împăratul Selim, ca să-l priimească pre Bogdan Vodă supt mila împărătească și să-l facă iară domn Țărăi Moldovei. După ce au venit Tarnovschie la Țarigrad, l-au priimit întâi veziriul și pre urmă și împăratul cu dragoste. Iară Bogdan Vodă, neașteptând răspunsul lui Tarnovschii, solului crăesc, au întrat în țară fără știrea craiului, cu 2000 de Leși dela cumnații săi, dat acest a'utoriu lui Bogdan Vodă.

Scrie cronica leșașcă, că o soru a lui Bogdan Vodă au fost măritată în Țara Leșască după Caspru Punevschii, iară a doao soru a lui au fost logodită după Cristov Zborovschii. Ci pre urmă viind Cristov Zborovschii la Bogdan Vodă să-i dea pre soru-sa, cum s'au tocmit, n'au vrut Bogdan Vodă să i-o dea pre soru-sa, și încă cu cuvinte proaste au urnit pre Zborovschii. Cu acestea vătămându-să Leahul, și au și pus gând, cum ș'ari întoarce despre Bogdan Vodă amăgitura și ocara ce i-au făcut. Tâmplându-se Bogdan Vodă în Țara Leșască sângur, al treilea <an>, iarna, mergând în sanie, că mergea atunci Bogdan Vodă să să logodească cu fata lui Ioan Tarlo, l-au întimpinat o slugă a lui Zborovschii, i-au spus de Bogdan Vodă, înturnându-să de sârg sluga lui Zborovschii. Încălecat-au îndată Zborovschii cu gloata sa și au prins pre Bogdan Vodă; nevrând să-l sloboază, căutat-au lui Bogdan Vodă de i-au dat lui Zborovschii 6000 galbeni de aur. Iară pentru rămășiță, s'au apucat chezași Panevschie Leahul pentru Bogdan Vodă și așa au slobozit Zborovschii pre Bogdan Vodă.

pentru aceia, nu i-au mai putut tocmi trebile domniei lui Bogdan Vodă solul crăescu, la împărăţiia Turcului, la Ţarigrad, măcar că deodată pe pofta craiului, contenisă împărăţiia pentru maziliia lui Bogdan Vodă. Iară, luându apoi veste de stricăciunea ţărăi cu Leşii, č'au făcut Bogdan Vodă, trimis-au împăratul de au adus pre Ion Vodă dela Rodos şi i-au dat domniia Ţărăi Moldo"ii, iară Bogdan Vodă au fugit în Ţara Leşască.

În anul dela Hristos ',68, Avgust Jicmond, craiul leşăscu, au îm- 1568
păcat pre Ian Jicmont, craiul ungurescu, cu Maximilian, împăratul nemţăscu.

Într'acest an, sultan Selim, împăratul turcescu, trimis-au sol la craiul leşăscu pre Ibraim Straş, Liav turcit, poftind pre craiul leşăscu, pentrucă avea nepriiatenie Turcul cu cniaz Ivan, împăratul Moscului, să-i sloboază craiul leşăscu 30.000 oaste turčască pren Ţara Leşască să triacă la | Moscu. Ce, n'au priimit craiul leşăscu să triacă oaste pren 133v
ţara lui; ce, au trimis şi craiul leşăscu sol pentru ačasta la sultan Selim, pre Andrei Tarnovschii, să întoarcă Turcul oastea, care o pornisă cu

---

Bogdan Vodă, după ce au întrat în ţară cu acele 2000 de Leşi, multă pagubă au făcut ţărăi. Oblicise Bogdan Vodă că s'au mazilit, că sultan Selim împăratul, măcar că pre pofta craiului leşesc deodată contenise cu maziliia lui Bogdan Vodă; iar, după ce au înţeles de lucrurile lui Bogdan Vodă, cum au întrat cu Leşii în ţară de s'au stricat ţara, au trimis de au adus pre Ioan Vodă dela Rodos şi i-au dat domniia ţărăi, iară Bogdan Vodă au fugit în Ţara Leşască.

În anul dela Hristos 1569, Avgust Jicmont, craiul leşesc, au împăcat pre 1569
nepotu-său Ioan Jicmont, cneazul Ardealului, cu | Maximilian, împăratul 164r
nemţesc.

Iară într'acestaşi an, soltan Selim, împăratul turcesc, au trimis sol la craiul leşesc pre Ibraim Straş, Leah turcit, din Herbul Ozdrovoz, poftind pre craiul leşăsc soltan Sălim împăratul prin Ibraim solul, având neprietenie soltan Selim cu împăratul Moscului Ivan, să sloboază craiul leşesc 30.000 de oaste turčască, să treacă prin Ţara Leşască, la Mosc. Ci ačasta nicecum n'au priimit craiul; şi cu acestea au trimis şi craiul sol la soltan Sălim pre Andrei Tarnovschii, care purcezând din Liublin, au trecut pre la Sučavă, pre la Lăpuşna, au mers la Chiliia şi dela Chiliia au luat Dunărea în sus la Tulcea; trecând Dunărea, au sosit la Ţarigrad. Soliia dela craiul au fost ačasta: să întoarcă sultan Sălim oştile sale, care le-au fost pornit cu

trei zile mai nainte de ce sosisă Tarnovschii, să margă pre altă cale, că pren Ţara Leşască nu o va lăsa craiul să triacă. Pornit-au dară pre altă cale sultan Selim oştile sale, de au mărsu la Astrahan. Aşea era de puternici craii leşăşti pre atunce!...

---

3 zile mai înnainte de ce au sosit Tarnovschii, din Ţarigrad, pre aiurea să meargă, că prin Ţara Leşască şi prin hotarăle crăii leşeşti, nu le va lăsa craiul leşesc. Pornit-au oştile sale sultan Sălim asupra Astrahanului pre altă cale, iar nu pre unde poftiia el. Aşa era de puternici pre acele vremi craii leşeşti!

Aicea am socotit şi calea oştilor turceşti şi isprava ce au isprăvit la Astrahan.

Pentru acest capitol Costin copiază din Grigore Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, p. 150 şi traduce din Bielschi, *Cronica Polska*, în Cercetări istorice, p. 141.

Pentru țara și stăpânirea Astrahanului

CAP XXXIV

Hăniia sau crăiia Astrahanului stă diasupra Mării Caspiei, după oardele Nohailor și după Tătarăi de peste Volga, și aceștea tot supt Moscu sintu. Și multe orașe bogate și îndestulate sintu, între care iaste orașul Astrahanul, cea mai bogată scală pre Marea Caspiia, și de pre numele acestuia oraș, toată acea crăie să numește: deasupra țărmurelui apei Volgăi și de altă parte, unde apa Volga căzind în Marea Caspia să împarte în 70 și mai bine de boazuri, și acolo face ostroave așea de dese, cât de departe prăvind, să pare a fi ca o mare acele boazuri.

Ačasta hănie sau crăie era mai nainte slobodă și avea stăpânii săi de moșie. Iară în anul dela nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Hristos 1554, i-au supus marele cneazu și împărat Moscului, Ivan Vasilievici. 1554

De țara și stăpânirea Astrahanului să scriem aicea și pe ce vreme au căzut supt stăpâniia Moscului

CAP LIII

Hăniia sau crăiia Astrahanului stă desupra Mării Caspiei, după oardele Nohailor și după Tătarăi de peste Volga, și aceștea tot supt Mosc sânt. Și multe orașe bogate și îndestulate are, între care iaste orașul Astrahanul, cea mai bogată scală pe Marea Caspiei, și de pre numele acestui oraș Astrahanului, toată acea crăie să poreclește: desupra țărmurelui apei Volgăi, de altă parte unde apa Volga, căzând în marea Caspiei, să împarte în șaptezeci și mai bine de boazuri și acolo face ostroave așa de dese, cât de departe privind, | să 164v
pare a fi ca o mare acele boazuri.

Ačastă hănie sau crăie era mai nainte vreme slobodă și avea stăpânii săi de moșie. Iară la anul dela Nașterea Domnului și Mântuitoriului nostru Isus Hristos 1554, i-au supus Ivan Vasilie, împăratul Moscului. 1554

1566 Iară în anul 1566, sultan Selim, împăratul turcescu, fiind aprinsu de lăcomie și de zavistie, îndată, la zece zile a lui Martu, au pornit den Țarigrad oști pre uscat, 26.000 călărime și 30.000 eniceri, și pre mare 150 galioane, și oardele tătărăști, Crâmeni și Nohai 80.000, care oști trecând îndelungate și multe primejdioasă tini și iazere, au sosit la Azac, ce iaste în gura Donului. Era turcescu Azacul și până acolo mai svârșisă zaharaoa, ce-ș adusese pre cămili și pre catâri, să le fie de calea Astrahanului. Și odihnindu-să oștile toate la Azac, în zece zile, până s'au grijit de altă zahara, și au purces întinsu la Astrahan, pre câmpi pustii,
134r peste | oardele tătărăști, Nohai, Cerchezi și peste alte locuri. Sosit-au la cetatea Astrahanul în 25 de zile a lui Iulie.

Iară galioanele de pre mare au sosit supt un munte, ce să chiamă Perevoloca. Avea măestrii multe în galioane de săpat muntele acela, care

---

1565 Iară la anul 1565, sultan Selim, împăratul turcesc, fiind aprins de mânie și de zavistie, pentru să-ș înmulțască și să-ș lățască împărățiia sa, îndată, la 10 zile a lui Martie, au pornit din Țarigrad pre uscat și pre mare multe oști turcești: 25.000 călărime și 30.000 eniceri pre uscat, și pre mare 150 de galioane, și oardele tătărăști, așea a Crâmului, cum a Buğacului, din porunca împărătească 80.000. Care oști trecând îndelungate și multe aprimejdioasă tini și iazere, au sosit la cetatea Azacului, fiind pre aceia vreme Azacul turcescu, care stă în gura apei Donului, care apă cade în iazerul Meotidului. Și până a sosi la Azac, mai sfârșise hrana și zahareaoa, care o au fost adus pre cămile și pre catâri și pre cai, gătită pentru Astrahan. Și acolo la Azac, s'au adunat cu oștile turcești și cele tătărăști, odihnind 10 zile pre loc, până s'au grijit de alte zaharele ce au putut, și așea dirept la Astrahan s'au pornit.

Pre oștile turcești saraschiiariu mai mare era Becter-Beiu dela Chefea, și 6 singegași, iară pre eničari era Veli-Aga, capitan pașa. Tunuri puține era în oștile despre uscat pentru cale departe și primejdioasă: 2 baliemezuri și 3 mai mici; supt baliemez câte 12 părechi de cămile trăgea. Iară în oștile tătărăști 12 tunuri mai sprintene de câmp, care le trăgea iară cămile; iară pre oștile tătărăști era mai mari Sulet-Beiu și Mustafa. Acea oaste toată mergea pre câmpi pustii, peste oardele tătărăști Nohai și peste Cercheji și peste Hărgi. Sosit-au supt cetatea Astrahanului în 25 a lui Iulie.

Iară oastea de pre mare, care au fost pornit sultan Selim la Astrahan, 150 de galioane, în care era 5000 eničari cu sânețe, și 3000 de Bosneni carii trăgea la vasă, | pre carii era cap Miserli capitan pașa, om ales, și cu dânșii multe
165r zaharele, care mergea după oști. Care sosind la muntele ce-i zic Perevloca, avea măestrii multe într'acele vasă să sape acel munte Perevloca, care

munte stă între Don și între Volga, și pentru aceia îi zic Perevoloca acelui munte, că pre acolo Căzacii moschicești trăgea vasăle sale, niște luntri iușoare peste acel munte, den apa Volgăi până în apa Donului, cale de șasă mile mari. Acolo Turcii, dacă au sosit, vrea să tae muntele, să abată apa Volgăi în Don. Ce i-au lovit 15.000 de Moscali fără veste și den 8.000 de Turci, ce era la acele vasă de tras, abiia au rămas vr'o 3.000 și le-au căutat a să întoarce înnapoi, cu armata lor ce era în vasă; și nice aciia întregi n'au scăpat, că până la Azac, i-au gonit Căzacii cu acele luntri a lor de prin stuh, dându-le spaimă. Uneori le eșiia înnainte, alteori noaptea, și denainte și den dos făcea năvală la acele galioane cu multă scădere Turcilor, până abiia au scăpat în Azac câți mai rămăsesă.

Iară, dacă au deșertat tunurile și au descărcat den galioane altă gebhana în Azac, Septemvrie 20, aprinzindu-să o casă în cetate, s'au aprinsu și acelea toate, iarba de pușcă și altele, cu multă scădere celor den cetate

---

munte stă pre apa Donului și între apa Volgăi. Acest munte pentru aceia să chiamă moschicește Perevloca, căci acolo Căzacii moschicești le căuta vasele sale și luntrile a le trage peste acel munte, până la Don dela apa Volgăi. Și au običaiu și deprindere cu acel feliu de luntrișoare a sale de umbla, întra dela Azac până unde era Azacul turcesc, în ğos pe apa Volgăi. Și acest munte, între aceste ape, iaste trei mile și ğumătate numai înnalt, și în ğos iar atâta; numără a fi de tot acel munte mai ca 6 mile. Supt acel munte, dacă au sosit oștile turcești, eșind la margine au aflat buturi, pre care era să-ș pue vasele, să treacă acel munte. Și iată acolo 15.000 de Moscali, având povățuitoriu și hatman pre Srăbrănic, i-au lovit acolo fără veste, unde 6000 de eničari au omorît, alții din Turci abiia au scăpat la vasele de pre apă, unde de iznoavă așea i-au lovit Moscalii, cât din 8000 abiia au scăpat 3000 de Turci. Ce vrea Turcii să tae muntele și să abată apa Volgăi în apa Donului. După acea perire a lor, le-au căutat a să întoarce înnapoi cu aceia armată a lor. Și întorcându-se înnapoi Turcii, iară câteva mii de Căzaci în luntrișoare mici mergea după dânșii, dându-le ades spaimă și groază; le făcea mare scădere, că uneori trecea înnainte Căzacii, acelor galioane turcești, noaptea, ni din dos, ni din față, eșind din stufuri; mai pre urmă i-au lovit Căzacii, aproape fiind de Azac de doao mile, și acolo câțva Turci au omorît și pre alții au rănit, cât abiia cu rămășiță au scăpat la cetate, la Azac.

Și sosind supt cetate, de sârg au deșertat Turcii din vasă tunurile și altă gebhana, pravul, gloanțele. Și acestea toate, Septemvrie 20, aprinzindu-să o casă în cetate, s'au aprins, cu mare scădere acelor din lăuntru, așa

---

15: smunte B 35: di vasă B

în oameni și în tot č'au avut. Și așea s'au prăpădit de tot acea oaste turčască, ce mergea pre apă la Astrahan, și ce au rămas, îmblând pre în unghiuri într'o parte și într'altă, niceun galion deplin până în Țarigrad nu s'au întorsu.

Iară Căzacii aciiaș întorcându-să, sloboziia pojar în câmpi de ardea iarba, ca să nu să întoarcă pre acolo oastea cea călăriață, Turci și Tătari, dela Astrahan, și pentru să nu margă hrană Turcilor dela Azac, nice de aiurea. Care oaste, neputându-să apropiia de cetate, pentru apa Volgăi, ce trecea pre supt cetate și o încunğură, și fiind cetatea bine grijită cu arme și cu oameni, zăbovindu oastea turčască, nemic nu începea. Și când să socotiia Turcii fără de grijă nice dentr'o parte,
134v iată câteva mii de Moscali noaptea, | cu luntri, cu șeici și cu plute, cu hatmanul lor Srbrni, Septemvrie 22, mai nainte de zori de zuă, au lovit pre Turci și pre Tătari, făcându-le multă scădere. Au întrat Moscalii vitejește în cetatea Astrahanului.

Și oblicind Turcii de oastea lor cea de pre apă, ce le viniia într'agiutor, cum au pățit și cum s'au întorsu, și hrana împuținând, era toți cu multă grijă și deodată au lăsat cetatea și vrea numai să să întoarcă înnapoi. Ce, cu sfatul Tătarălor, a doa zi au încunğurat cetatea, și

---

în oameni, cum într'alte lucruri a lor. Așa s'au prăpădit de tot acea oaste tur-
165r čască, care mergea pre apă la Astrahan, și ce | au rămas, umblând prin unghiuri, și încoace și încolo, niciun galion deplin la împăratul Selim nu s'au întors.

Iară Cazacii aceiaș întorcându-să, sloboziia peste tot locul pojar de ardea iarba, pentru să nu să întoarcă oastea cea turčască și cea tătărască dela Astrahan pre acolo și pentru să nu meargă Turcilor hrană dela Azac, nici de aiurea. Care oaste, neputându-să apropiia de cetate pentru apa Volgăi, care cură supt acea cetate și o încunğură, și fiind Astrahanul bine grijit cu arme și cu oamenii, zăbovind oștile turcești o săptămână de zile, nimic nu începea. Și așa, când să socotiră Turcii a fi, negândind de niceo parte, iată în doao zile a lui Septemvrie, câteva mii de Moscali noaptea, cu luntri, cu șăici și cu plute, cu Srăbrănic, hatmanul moschicesc, mai nainte de zori de zio au lovit pre Turci și pre Tătari, în carii făcând scădere mare, au întrat Moscalii vitejaște în cetatea Astrahanului.

Și oblicind Turcii de oastea lor cea de pre apă, ce le veniia într'ağutoriu, cum au pățit, și acum și hrana le lipsiia, începusă foarte a să îngrija în de sine și deodată au fost lăsat cetatea, vrând să se întorne înnapoi. Ci, cu sfatul Tătarălor, a doao zi au încungiurat cetatea,

---

28-29: Septevrie B.

începură a face o cetățue acolo, unde au fostu Astrahanul cel Vechiu, cale de doaă mile mai în sus, pe apă, dela Astrahanul acest de acmu. Și îndată s'au pornit multe mii de Tătară, pentru hrana la Moscu, ce niceunul de aciia nu s'au mai întorsu, că i-au lovit Moscalii și niceun Tătar viu n'au scăpat. Și mai zăbăvind Turcii 11 zile, neavând zaharea, nice hrană de cai, s'au întorsu, aprinzind cetatea ce o făcusă ei, cu mare jeale lor și cu ocară; aprins-au și un sat lângă cetate.

Iară purcesul lor dela Astrahan într'acesta chip s'au tâmplat. Septemvrie 12, de diminiață, pe obiceiul lor, au trâmbițat, și îndată s'au pornit agârlâcul lor cu cămile și cu catâri, și a doaă oară trâmbițând, îndată să porniră cu rânduială ca ačasta: întâi spahiii, în câteva stoluri, apoi după dânșii mergea tunurile și gebhanaoa și în îmbe părțile, mergea șiraguri de cămile și de catâri și caii în povod, ce ducea zaharea; apoi enicerii, unii călări, alții pedestri cu sânețǎ; după eniceri mergea solacii cu arce, ce poartă cauce în cap, cu sirmă cusute, de pâslă, albe; după solaci ducea câțva cai în povod a sarascheriului oștii, cu podoabe frumoasă foarte; după povodnici viniia sanğagașii, iară pre urma lor viniia

---

și începură a face o cetățue acolo, unde au fost Astrahanul cel Vechiu, 2 mile în sus pe apă dela Astrahanul cest de acum. Și îndată s'au pornit câteva mii de Tătari la Mosc pentru hrana, ci niciunul de aceia nu s'au întors, că i-au lovit Moscalii și niciun Tătar viu n'au scăpat. Și așa, mai zăbovind 11 zili oștile turcești, neavând nice zaharea, le-au căutat a aprinde cetatea ce o făcuse, cu mare jeale și ocară a sa s'au întors; aprins'au un sat lângă cetate.

Și în 12 Septemvrie au purces dela Astrahan oștile turcești. Iară purcesul oștilor turcești dela Astrahan, într'acesta chip s'au întâmplat: dez-de-dimineață, după običaiul lor, au dat știre de purces din trâmbiță, dela corturile saraschiariului, pe oști, din care glas și știre de trâmbiță, îndată s'au pornit cămilele și carăle. Și peste puțină vreme, al doilea zisără în trâmbiță, în surle
turcești și în dobe, și așa să porniră și oștile cu | ačasta orânduială: eșiia întâi 166r
spahii în câteva polcuri, după dânșii veniia tunurile și gebhanaoa, adecă glonțurile și iarba, care le trăgea cămilele și catârăi; cu cămilele din toate părțile mergea și alții cai în povod pre carii purta zaharea; apoi eničarii, unii călări, alții pedestri cu sinețe; după eničari veniia solacii cu arce, carii poartă șlice sau cauce, în jumătate cusute cu sârmă, iară jumătate de pâslă albă; după solaci ducea câțva cai în povod foarte frumoși a saraschiariului oștilor, cu podoabe frumoase; după povodnici veniia

---

33: cu arge B.

sarascheriul, şi după dânsul un prapor mare, de coade albe de cai, iscusit tocmit, şi pe urmă viniia trei stiaguri mari roşii de taftă, învălite, care numai la bătae le dezvălescu de tot, şi în loc de boldu iaste făcută inemă mare de aur; deasupra acelor inimi sint scrisă slove: legea lui
135r Mehmet | pre nişte cănafi sau săcşori de lastră; şi la vremea războiului cu nepriiatinul, atunce dezvălescu acele stiaguri să vază toţi legea scrisă pre acele stiaguri: să nu jăluiască viaţa pentru legea lui Mehmet; şi le poartă čauşii sarascheriului, de pe oşti. După acele stiaguri viniia tabulhanaoa, după tabulhana viniia opt stiaguri, fieştecare într'alt feliu de floare, după stiaguri, un buluc mare de spahii, iară pe de laturi mergea čauşi de nu lăsa să să apropie de acel beglerbeiu, ce era mai mare pre oştile turceşti. Iară pe de laturi mergea alte polcuri, unii înnainte, alţii mai înnapoi, cine unde putea. Iară la conac acei singeğaşi şi spahii petrec pe sarascheriul până la cortul lui şi stând în rând, i să închină.

Iară Tătarăi mergea: pre urma oştii turceşti, Mehmet Chirei Soltan, fičorul cel mai mare a hanului, cu zece mii de Tătară aleşi, iară Cazi Chirii

---

saraschiariul însuşi, după care un prapor mare, de coade albe de cal, iscusit tocmit; pre urma lui veniia 3 steaguri mari de taftă roşie; putea fi într'un steag 100 de coţi, şi acele trei steaguri era învălite preğur lemn sau coada steagurilor, că nu le dezvălesc de tot, fără numai când iase la bătae cu nepriiatenul. Pre acele lemne a steagurilor, în loc de bold, iaste făcută inimă mare de aur; deasupra acelor inimi spânzură canafi câţva, sau săşčori de lastră, pre carele sânt scrise slovele lui Mehmet; şi pe vremea războiului cu nepriiatenul, atunce dezvălesc acele steaguri, pentru ca văzând toţi legea scrisă pe aceste steaguri, să nu jăluiască viaţa pentru legea lui Mehmet. Acele lemne de steaguri le poartă čauşii sardariului sau sarascheriului oştilor. După acele steaguri, veniia tabulhanaoa: surle, trâmbiţe; după tabulhana veniia 8 steaguri, fieştecare de floarea sa; după steaguri, un polc mare de spahii; iară pe de laturi mergea čauşi de nu lăsa să să apropie de acel beglerbeiu, ce era mai mare pe oştile turceşti. Iară pe de laturi mergea alte polcuri, unii înnainte, alţii den'napoi, alţii mai de laturi, cine unde putea. Iară la conac acei sinğagaşi şi spahii petrec pe sarascheriul până la cortul lui şi stând în rând, i să închină. Seara, după apusul soarelui, într'amurgul, strigă toţi: hala, hala, hu. — adecă: Dumnezeu miluiaşte-ne pre noi. ! — După acea strigare, aşa era de tăcere, cât cine nu veniia aproape, nu să auziia nimic, şi, de avea a grăi unul cătră altul, şoptiia.
166v Iară Tătarăi aşa mergea: | pre urma oştii turceşti, Mehmet Chirii, fečorul cel mai mare al hanului, cu 10.000 Tătari aleşi, iară cu tată-său Cazi Chirii

---

17: un prator B şi B^1.

hanul mergea înnaintea oştilor turcești cu giumătate de milă, iară Aldi Chirii Soltan, cu treizăci de mii de Nohai, den a stânga mergea. Gianclăi, domnul Azacului, cu altă tătărâme mergea de driapta.

Iară la un loc, den doaăzăci și una de zile a lui Septemvrii, până în 23 Septemvrie, n'au avut apă să bea nice Turcii, nice Tătarăi, până al patrulea conac, au sosit la un iazer după apusul soarelui și era apa într'acel iazer can sărată și au băut apa mai toată den iazer și de acolo au agiunsu a doa zi până la apă bună, unde să chiamă Burna și Chesceniia. De acolo să încep câmpii fără apă, că pe acolo le-au căutat a merge, căci pre aiurea Moscalii au arsu câmpii.

Însă Cazi Mârzea, povoața oardelor Nohailor, s'au vorovit cu hanul să povățuiască pre Turci pentr'acei câmpi, să le ia agonisita, că să apucasă că-i

---

hanul era în oaste cu ğumătate de milă înnaintea oştilor. Iară Andi-Ghirii soltan cu 30.000 de Nohai den-a-stânga mergea. Domnul Azacului, cu fečorul său, Ğaclăi, mergea din dreapta cu câteva mii de Tătari. Iară era Sulhet mai mare pre oastea tătărască. Hanul singur mergea înnaintea oştilor turceşti de ğumătate de milă.

Când era să să clătească foarte de dimineață, bătea în dobe, de să clătiia oştile cele din frunte, pre urmă după un čas, în trâmbițe zicea ca în bucim musichiceşte, când ucid câinii. Şi aşa de sârg încăleca toți pre cai cu steaguri, care era 4. Avea şi un steag negru şi roşu în chipul celor turcești, cu inimă de aur, şi slove scrise legea lui Mehmet; şi după ce râdica steagul, îndată încăleca hanul cu fečorii săi înnaintea polcului după 4 steaguri: <întâi> de taftă roşie cu galbenă, a doao albă amestecată cu roşie, al treilea de taftă albă, în care marginile verzi era şi în vârf cu coadă de cal neagră era; al patrulea steag era tot de taftă roşie cu bold de aur, desupra cu slove de aur arăpeşti.

Şi aşa din 21 până în 23 de zile a lui Septemvrie, trei conace n'au avut apă oştile turcești, nici tătărăşti, până a patra zi au sosit la un iazer, după apusul soarelui, în care iazer era apa puțină, sărată; unde de o parte de iazer s'au pus oastea turčască, de altă parte oastea tătărască, aşa cât mai toată acea apă din iazer au băut. Şi de acolo purcezând, a doao zi n'au aflat apă. Iară al doilea conac, au nemerit la apă bună între doao iazere; să chiamă Burna şi Chesceniia. De acolo să încep câmpii fără ape, peste care câmpi le-au căutat a merge, că pe aiurea Moscalii au fost ars câmpii.

Iară Cazi Mârzea, povața cea mai mare a oardelor Nohailor, s'au fost vorbit cu hanul Crâmului, de au povățuit pre Turci pentr'acei câmpi, pentru să le ia agonisita, că să apucasă că-i vor duce pre Turci prin locuri bune şi cu ape, şi cu iară de ajuns

---

26: eptevrie B.

vor duce pre Turci pre locuri cu ape și cu fiară de agiunsu de hrană, zicând că numai în patru zile vor avea cale până la Azac. Ce ačasta era vicleșugul Tătarălor asupra Turcilor. Și așea, unora le-au murit caii, altora le-au stătut caii; că, mergând pe acei câmpi, nu afla apă câte 5 zili, și mulți Turci au rămas
135v pre acolo, unii | tăiați de Tătari, alții leșinați de foame și de sete. Caii Turcilor, carii sta, îi lua Tătarăi și-i mânca. Nice noaptea la pășune nu cuteza Turcii să-ș sloboază caii, că-i fura Tătarăi și-i depărta în locuri pustii.

Și mai multu fu a merge Turcilor pentr'acei câmpi, ce le zic câmpii Magerilor, — că de pre acele locuri au eșit Ungurii — că știia Tătarăi că pre acolo sintu șerpi mulți și alte jivini și amăgisă pre Turci de-i dusără pre acolo, unde au aflat mulțime de șerpi și de alte jivini cumplite. Pre lângă niște mlaștini, era locul plin de piei de șerpi, să părea că-i acoperit câmpul cu pânză albă. Spun, că pre acei câmpi nu pot îmbla vara nice cu mii de cai, de mulțimea șerpilor.

Mărgând dară oastea turčască peste acei câmpi, neavând apă câteva zile, au sosit la un pârâu săc sau cu puține apă și năvălind să apuce

---

de hrană, zicând că numai patru zile sânt de acolo până la Azacu. Ci ačasta
167R era vicleșugul Tătarălor asupra Turcilor. Și așa o samă | de Turci le-au murit caii, unora le-au stătut caii, că, mergând pre acolo, uneori câte 5 zile nu afla apă; și puțini au eșit din Turci de acolo, că pre unii Tătarăi omorîia, alții de foame și de sete periia. Caii Turcilor, carii sta, îi lua Tătarăi Nohai și-i mânca. Și Turcii nu cuteza să-și sloboază noaptea caii la pășune cu roao, că-i fura Tătarăi și-i depărta în locuri pustii, ci le căuta a-i ține lângă corturi la sâne, grijindu-le de cu zio iarbă.

Și mai mult să făcea Turcilor a merge printr'acei câmpi, ce le zic câmpii Magearilor, că de acolo au eșit Ungurii, căci știia că pre acolo iaste mulțime de șerpi și de alte jivine. Ci Tătarăi îi știia amăgi pre Turci, zicând că-i vreme de iarnă și toate jivinile au întrat în pământ. Și așa, amăgindu-să Turcii, după ce au sosit acolo, au aflat multe jivini cumplite, șărpi așa de groși, ca pičorul omului și lungi foarte. Acolo, pre multe locuri s'au tâmplat și ales pe lângă mlaștine de era locul plin de piei de șerpi. Așa era câmpul albu de acele piei, cât să părea că-s acoperiți câmpii cu pânză albă. Și șerpi mulți era într'amândoao oștile. Spun, că peste acei câmpi nu pot umbla vara nici cu câteva sute de cai, de mulțimea șărpilor, măcar că Tătarăi Nohai, când umblă pre acei câmpi pentru vânatul, atunce așa fac: slobod pojar înnaintea sa de ard iarba, și așa îi caută acei jivine a întra în gauri, iară care nu întră în pământ, arde.

Mergând dară oștile turcești peste acei câmpi, nu avea apă câteva zile, au mas pre lângă niște movile fără apă, unde și astăzi stau ziduri de cărămizi

apă, mulţi s'au ucis între sine. Şi mai mergând de acolo, au mas la niște movile fără de apă, acolo era zidiuri de cărămizi, să cunoştea că au fostu oarecând niscai beserici, fiară multă, de multe feliuri, şi mai mulţi cerbi, de carii scriu mulţi, că mănâncă șerpi. Şi mai mergând fără apă doaă zile, au sosit a triia zi la o mlaştină tinoasă cu apă foarte amară și sărată. Ce cum au fostu, au băut și oamenii și caii, de nevoe, de multă sete.

Acolo le-au vinit veste că au perit vr'o 500 de Turci, oameni aleși, ce-i amăgisă un Tătar, zicând că știe fântâni cu apă bună în câmpi, numai să-i plătiască lui cu bani și el să-i ducă la apă, și luând Tătarul câţva bani dela Turci, i-au depărtat în câmpi, unde neaflând apă, au fugit Tătarul; iară Turcii, rătăciţi, toţi au perit; numai patru Turci ce avea cămile s'au întorsu și au nemerit în oaste și au spus de perirea celorlalţi.

Iară a doa zi, au nemerit la un iazer curătoriu, ce să chiamă leșește Przevodniţa, adecă trecătoare, și fiind apă bună, au odihnit o zi. Şi de acolo, a doa zi, mergând până în sară fără apă, era apă în oastea tătărască, iară Turcii săpasă gropi și | aflasă puţine apă de ploae, ce ploasă 136r într'acea zi.

---

făcute, — să cunoaște că au fost oarecând niscai biserici. Fiară multe și de multe feliuri și mai mulţi cerbi, de carii scriu mulţi că mănâncă şărpi, de care să află mulţi.

Şi aşa de iznoavă fiind fără apă câteva zile, au sosit la un pârâu secu — sau cu puţină apă — ci, până a să strânge oastea toată, să sfârşise acea apă, că au fost băut alţii; la acel pârâu, năvălind Turcii, mulţi s'au ucis între sine. De acolea s'au pornit noaptea pe răcoare, neavând apă doao zile, a treia zi | 167v au sosit la o tină în care era apa foarte amară și sărată; ci, de mare sete, au căutat și oamenilor și cailor a o bea.

Acolo le-au venit veste că au perit ca la 500 de Turci, oameni aleşi, pre carii i-au fost amăgit un Tătar, zicând că știe câteva fântâni în câmpi, numai să i să dea un dar bun, și pe urmă luund mulţi bani dela dânșii, i-au dus în câmpi, unde neaflând apă, au fugit Tătarul; și așa toţi rătăcind, au perit, numai patru dintru dânșii s'au întors, carii avea și cămile cu sine; aceia au nemerit în oaste și au spus de perirea lor.

Iară a doao zi, au nemerit la un iazer curătoriu, căruia zic Leşii Przevodniţa, adecă trecătoare, în care iazer fiind apă bună, au odihnit acolo caii o zi. A doao zi, sculându-să de dimineaţă, toată zioa mergând fără apă până în seară, era apă în oastea tătărască, Turcii săpasă puţuri și aflase puţinea apă de ploae, care ploase într'acea zi.

Într'aceia zi, pre un ginere a lui sarascher pașea l-au jecuit Tătarăi, mergând el înnainte cu patruzăci de Turci să agiungă la Azac, pentru hrana, și să să odihniască. Ce, Tătarăi pre toți îi jăcuia, cum pre cei de pre urmă ce rămânea de oameni sau de oaste, așea și pre cei ce trecea înnainte. Deci Turci, decât să încapă în primejdie la Tătari, să lăsa de nu cuteza să margă niceunul înnainte să hălăduiască la Azac, și de lipsa ce avea de foame și de sete, și de primejdiia de Tătari, până agiunsără la ezerul ce să chiamă Gigherlic, și acolo s'au odihnit și ei și caii doaă zile; și acolo cântariul de posmagi câte 84 galbeni de aur cumpăra Turcii, și făină chila câte 20 galbeni de aur, și mazire cu număr cumpăra, câte 10 grăunță la un aspru, iară pe urmă și mai scump cumpăra țitnariul de pâine coaptă. Insă, și aciia ce făcea acea neguțitorie cu atâta scumpete, lăcomindu-să la bani, la amar au sosit, că-i amăgiră Tătarăi, zicând că sintu numai trei conace până la Azac, iară abiia au mărsu de acolo în șeapte zile până la Azac.

La acel iazer, ce s'au pomenit, Gigherlic, au ospătat hanul pre Turci, împărțind tuturor câte o bucată de pâne, zicându-le că toată

Într'aceiaș zi, pre ginerile sarascheriului îl jăcuisă Tătarăi, că având cu sine 40 de Turci călări, s'au fost pornit să meargă înnainte la Azac, pentru odihna sa și pentru să-ș cumpere bucate de hrana oamenilor săi. Tătarăi ținea calea de jăcuia și pre cei ce mergea înnainte și pre cei ce rămânea de oaste. Ci acum vrea Turcii mai mult să moară de foame, decât să încapă în primejdie; cu lipsa de mâncare și de băutură, mai toți Turcii au perit, iară și caii Tătarălor încă hămnisisia, până iată în deseară sosiră la ezerul care să chiamă Gigherlic, acolo s'au ağutorat puținel și le-au căutat a să odihni puținel acolo și ei și caii doao zile; și acolo un țitnar de posmagi câte 84 galbeni de aur cumpăra Turcii; 10 grăunțe de mazăre la un aspru; chila de făină 20 galbeni de aur, și chila ce iaste ca ğumătate de mierță. Și pre urmă și mai scumpu cumpăra țitnariul de pâine coaptă. Iară pe urmă, și aceia ce vindea, lăcomind la bani, la amar au sosit, că le-au fost spuind Tătarăi cum dela acel mas, dela acel iazer, trei conace sânt până la Azac; ci i-au amăgit, că de acolo de abiia au mers în 7 zile până la Azac.

Într'aceiaș zi în urmă, câteva zeci de cară turcești și cămile și catâri mulți, |
168r care n'au putut sosi la acea apă de iazer, când să odihniia alții, ci le-au jăcuit toate Tătarăi și ce au fost în cară au luat tot și pe slugile Turcilor i-au omorît.

La acel iazer, Gegherlic au ospătat hanul pre Turci, împărțind tuturor câte o bucată de pâine, zicându-le că toată

34: sosi din B^1.

hrana câtă are le împarte lor; ce, ačasta făcea hanul pentru să-ş acoperă vicleşugul său.

Dela acel iazer, a doa zi au sosit la iazer curător, care să chiamă Sassele — Gighirligu, și până acolo iaste hotarul câmpilor măgerești. Într'acela câmpu, până astăzi să văd zidiuri multe şi turnuri multe de piatră, unde au fostu dedemultu beserici. Și așea să văd, ca când chip de oamenii cei vechi, mormânturi de piatră le făcea; iară acmu au crescut pre aceli piiatri muşchiu. Tătarăi cei bătrâni spunea cum au auzit den bătrânii lor, că au lăcuit pre aceli locuri creștinii, ce n'au ştiut ce niam au fostu: Sarmaţi sau Petihoţi sau Greci, căci aciia ţin lege grečască.

Doaă săptămâni deplin au călătorit pre acei câmpi. Iară eșind dentr'acei câmpi, în 9 zile a lui Octomvri, au avut conac fără apă |, iară 136v
a doa zi au poposit la o apă mică, ce să chiamă Cheughelnic. Ce până acolo au rămas giumătate de cai morţi şi leșinaţi de sete şi mulţi Turci au murit și s'au bolnăvit de sete și de foame și să ruga altora să-i omoară, să nu mai reabde foame şi sete.

Într'aceia zi, s'au scornit vântu mare, cât oborîia pre om de în pičoari, și caii hâmnisiți și nu putea de vântu nice să să clătiască. Și

---

hrana câtă are împarte cu dânşii; ačasta o au făcut, acoperind vicleşugul său hanul.

Dela acest iazer, a doao zi au sosit la iazerul curătoriu, care să chiamă Sasselle-Gighurligu, şi până acolo iaste hotarul câmpilor măgireşti. Într'acel câmpu, până astăzi să văd ziduri multe şi să văd pre acei câmpi multe turnuri de piatră, unde era mai nainte biserici. Şi aşa să văd, ca, când chip de oamenii cei vechi, mormânturi de piatră le făcea; iară acum au crescut pre acele pietri muşchiu. Tătarăi cei bătrâni spunea, că au auzit de bătrânii lor, cum au fost lăcuit pre acele locuri creştinii, ci n'au ştiut ce neam ar fi fost: Sarmati sau Petihoți sau Greci, căci aceia țin legea grečască.

Doao săptămâni deplin au călătorit pintre acei câmpi. Iară eşind dintr'acei câmpi, la 9 zile a lui Octomvrie, au avut conacul de mas fără apă, iară a doao zi, au poposit la apa mică, ce-i zic Cughelnic. Ci până a sosi acolo, Turcilor ğumătate de cai murisă şi unii au leşinat pre cale de sete; aşijderea şi câţva Turci au murit, iară mulţi bolnavi de sete şi de foame, ruga pre alalţii să-i omoară, să nu mai rabde sete şi foame.

Într'aceia zi, acela vânt să scornisă, cât oborîia oamenii pedestri şi caii homnisiți, cât nu putea de vânt să să clătească nicicum. Şi

după vântu, ploae rece, trei zile ploând neîncetat; și aceia ploae au străcat mai rău pre Turci, câți mai rămăsesă; și pre lângă acea apă, au mersu trei zile până în Azac, că acea apă întră în apa Donului la Azac. Sosind la Azac, au fostu rămas ca la doaă sute de Turci pre cale. — Acolo între Don și între Cheoghelnic, Tătarăi erniază, iară vara mergu în câmpii cei mari cu dobitoacele sale. —

Supt Azac au sosit noaptea și s'au tăbărît lângă apa Donului, că acolo era o cetățue mică, care au fostu arsu de prav de pușcă, ce s'au fostu aprinsu; și acolo la acea cetățue îș strângea hrană, până s'au strânsu Turcii cei rămași, că-i aducea Tătarăi pre caii săi, arătând milă cu dânșii, iară unii nămiia cai dela Tătari. Și după ce sosiia la conac de acei leșinați, la Azac, le hierbea păsat și le da și posmagi, că de multă flămângiune, nu putea să mănânce, că li să înflasă capetele și pântecele; și într'acea noapte mulți au murit.

Și dela Azac, au întrat în corăbii împărătești și au purces pre mare spre Chefea. Și scornindu-să furtună pre mare, s'au înnecat corăbiile acelea și s'au înnecat toți.

---

ntr'aceia zi, au omorît mulți oameni și cai căzuți. După vânt, s'au slobozit ploae rece 3 zile ploând nepărăsit; și acasta ploae au stricat oastea turcască ce mai rămăsese, că s'au umplut de apă calmalele și hainele, de nu putea să să clătească de greimea lor, și să făcusă tină mare și lunecuș. Și pre acastă apă Ghioghelnic, au mers 3 zile până la Azac, că cădea în apa Donului. Sosind la Azac, au
168 v aflat la 200 de oameni | rămași pre cale. — Acolo între Don și între Ghioghelnic, Tătarăi Nohai ernează, iară vara merg în câmpii cei mari cu dobitoacele sale, că acolo sânt mlaștine de sapă puțuri dobitoacelor sale.

Supt Azac au sosit noaptea, Octomvrie 14 zile, și s'au pus cu tabăra pe apa Donului, că acolo era o cetățue mică, care au fost ars de praf de pușcă, ce s'au fost aprins; și acolo la acea cetățue își strângea hrană, până ce s'au strâns din zi în zi Turcii cei ce au fost rămas, pre carii îi aducea Tătarăi pre caii săi, arătând milă cu dânșii; însă aceia avea câte puțini bani, îș nămiia cai la Tătari, carii, după ce sosiia la conac în Azac, le herbea păsat și le da și posmagi, că de mare flămângiune, nu putea să mănânce, că li să îmfla capetele și pântecele; și într'aceia noapte, mulți au murit dintr'aceia. Într'aceiași noapte, s'au tâmplat ger mare, de care mulți din cei slabi au murit.

A doao zi, cumpărându-și hrană și întrând în corăbii împărătești, câteva s'au slobozit pre Marea Neagră spre Chefea. Ci a treia zi, s'au scornit aceia furtună pe mare și s'au sfărâmat vasele acelea și s'au înnecat toți.

Iară beglerbeiu cu cinci sanğaggi au rămas la Azac cu rămăşiţa oamenilor săi, ca la o mie de oameni poate să fie fost, şi acolo aştepta poronca împărătiască, că avea grijă să nu-l omoară împăratul pentru ce au pierdut atâta oaste; că den vr'o doaă sute de mii de oaste cu călărime, cu pedestrime, şi vasă pre apă 150 au pierdut, abiia doaă mii de oameni s'au înturnat înnapoi. Iară den Tătară puţini au perit, fiind mai deprinşi cu lipsa, şi având câteva iape cu dânşii, trăia | cu laptele lor, fără numai Tătarăi, č'au trecut peste Volga pentru 137r
hrana, în Ţara Moscului, niceunul nu s'au întorsu înnapoi, nice s'au ştiut ce s'au făcut.

Iar în anul dela Hristos Mântuitoriul nostru 1571, întrat-au Tă- 1571
tarăi în Ţara Moscului şi în zua de Ispas, au aprinsu târgul Moscul şi o cetate den ğos, de au arsu până în pământu, şi mulţi oameni au perit de foc; numai cetatea Chitaigorod au hălăduit că s'au apărat Moscalii, şi cu mare plian s'au întorsu Tătarăi, fără de niceo scădere sau dodeială.

Iară oastea tătărască au trecut peste Don şi cu [paşea] de Silistra, carii mai avea puţini oameni cu sine. Iară singur beglirbeiu cu 5 sanğacgi au rămas supt cetatea Azacului cu rămăşiţa oamenilor săi, ca la 1000 poate să fie fost, şi acolo aştepta porunca împărătească, că avea grije să nu-l omoară împăratul pentru căci s'ar fi lăsat amăgit de Tătari, de au pierdut atâta oaste. Mare scădere de oşti au avut Turcii, ca 200 şi mai bine de mii de oameni cu călări, cu pedestri, şi 150 de vasă au pierdut; abiia 2.000 de oameni de s'au întors la Ţarigrad. Iară din Tătari puţini au perit, fiind mai deprinşi cu lipsa şi având câteva iape cu dânşii, trăiia cu laptele lor, fără aceia Tătari, ce au fost trecut peste Volga pentru hrana în Ţara Moscului, din carii niciunul nu s'au întors înnapoi, nice au mai putut şti de dânşii, Tătarăi, ce s'au făcut.

Iară la anul dela Hristos Mântuitoriul nostru 1571, iară dela zidirea lumii 1571
[7079] au întrat Tătarăi Crâmului în Ţara | Moscului şi în zioa de Ispas, au 169r
aprins târgul Moscul şi o cetate din ğos de au ars până în temelie, unde mulţi oameni au perit de foc; numai cetatea ce-i zic Chitaigorod au hălăduit că o au apărat Moscalii, şi cu mare plean s'au întors Tătarăi, fără de nicio dodeială. Iară să ne întoarcem de unde am lăsat.

30: târgul Mcsăsul B şi B^1.

Acest capitol este tradus cuvânt cu cuvânt din Paszkowski, *Cronica o ziemi Tataraskieiy*, p. 19.

Domniia lui Ion Vodă

CAP XXXV

Acestu Ion Vodă, a cui fičor ar fi, scrie la istoriile leșăști să fie fičor unui Ştefan Vodă, însă nu cu cununie. Alţii zic că au fostu dela Mazoviia, den Ţara Leșască, să fie slujit la Ferlii, voevodul Cracăului, și să fie mersu acestu Ion Vodă în Ţarigrad; iar nu însămniază cu ce triabă să fie mersu, nice cronicarii leşăşti. Iară letopisățul vornicului Ureche scrie că Ion Vodă să fie fostu fičor de Arman, iară den cine au aflat ačasta, nu arată dovadă.

Inţălegând împărăţiia de amestecăturile lui Bogdan Vodă, cum s'au fost împriiatenit cu Leşii, de-ş măritasă surorile după Leși, și el era să-ș ia doamnă den Ţara Leșască și ţinea Leşi de svat pre lângă sine, au

---

De domniia lui Ion Vodă

CAP LIV

1570 Fiind cursul anilor 7078. Acest Ion Vodă a cui fečor ar fi, la historiile leșești aflu, cum zic unii, să fie fost fečor a unui Ştefan Vodă, însă nu cu cununie. Alții zic să fie fost din Mazoviia, din Ţara Leşască, să fie fost slujit acest Ion Vodă la Ferleiu, voevodul Cracăului. Acest Ion Vodă să fie mărsu la Ţarigrad la împărăție; iar a cui fečor ar fi şi pentru ce au mers la Ţarigrad, nice cronicarii leşeşti nu însemnează. Iară şi letopisețul lui Ureche zice — să fie fost fečor de Arman, — din ce ar fi fost ştiut ačasta, nu scrie, poate fi din poveste au înțeles.

Pre acest Ion Vodă, înțelegând sultan Sălim, împăratul turcesc, de amestecăturile lui Bogdan Vodă, cum s'au zis mai sus, că s'au fost împrietenit cu Leşii, de-ş măritase şi sororile după Leşi, și singur încă pusese gând să-şi ia doamnă din Ţara Leşască, şi că avea Leşi sfetnici pre lângă sine, pre carii mai mult îi asculta decât pre boiarii țărăi, socotiia împăratul să nu

mazilit pre Bogdan Vodă şi au adus dela Rodos pre Ion Vodă şi i-au dat domniia ţărăi. Însă şi la Rodos nu putem şti pentru ce au fostu dus Ion Vodă, poate fi surğun, făcut de mai nainte. Luând stiag de domnie în anul 7078, au purces cu oaste turčască, cum scrie Gvagnin, ca la 1570 20.000. Eşit-au în tâmpinarea lui Ion Vodă o samă de boiari de ţară, mai de frunte: Gavril Logofătu şi Dinga Hatmanul.

Iară Bogdan Vodă, înţălegând de domniia dată lui Ion Vodă, au răpezit la nişte boiari în Ţara Leşască, ce-i trimisese cu prieteşug în partea sa, cu priiateşugul poftindu-i de ağutoriu împrotiva lui Ion Vodă. Ce, sirguind IonVodă cu oaste turčască şi cu Tătari, au apucat Ion Vodă scaunul domniei în Iaşi în postul mari. Iară Bogdan Vodă s'au dus la Hotin, neavând niceun ağutoriu. |

Ion Vodă, dacă s'au aşezat în scaonul domniei ţărăi, socoti la înce- 137v putul stăpânirii sale să să areate groznic şi straşnic, să să tiamă toţi de însul; că atunceş în zua de Paşti, au tăiat pre Ionaşco Zbiiara.

Bine au zis de tirani, că niceo vreme n'au de blândeţă. Precum acest Ion Vodă, nice la zua Paştilor nu s'au înfricoşat de Dumnăzău să nu

---

cumva < să > facă Bogdan Vodă aşăzământ cu craiul leşesc, să dezbată ţara dela ascultarea împărăţiei turceşti şi să o lipască cătră crăiia leşască, au mazilit pre Bogdan Vodă şi au pus domnu pre Ion Vodă, fiind pre acele vremi acest Ion Vodă la Rodos, pe semne surgun mai nainte făcut. Carele luund şi steag de domnie, au purces cu câtăva oste turčască — cum scrie Gvagnin — ca la 20.000, eşind în timpinarea lui Ion Vodă o seamă de boiari de faţă, mai de frunte, anume Gavriil Logofătul şi Dinca Hatmanul.

Iară Bogdan Vodă, după ce au înţeles domniia dată lui Ion Vodă, au repezit la boiari în Ţara Leşască, pre carii trimisese în partea sa cu prieteşugul, poftindu-i de ağutoriu | împotriva lui Ion Vodă. Ci, Ion Vodă sâr- 169v guind cu oastea turčască, şi era şi Tătari cu dânsul, au apucat scaunul de au sosit în Iaşi în postul mare, care acum să aşăzase scaunul domniei, Iaşii târgul. Bogdan Vodă, necutezându-se mai mult să stea, şi pentru lipsa ajutoriului său din Ţara Leşască nevenind la dânsul, s'au mutat la Hotin, la marginea ţărăi despre Leşi, despărţindu-i numai apa Nistrului.

Iară decât ce s'au aşăzat Ion Vodă în scaunul ţărăi, socoti la începutul stăpânirii sale să să arate groaznic şi straşnic, să să teamă toţi de dânsul; că acolo în Iaşi au tăiat pre Ionaşco Zbiera în zioa de Paşti. — Bine au scris de tirani că nicio vreme n'au de blândeţe — precum acest Ion Vodă nici la zioa Paştilor nu s'au înfricoşat de Dumnezeu să nu

facă vărsare de singe. Stătut-au îndată îngrijiaţi biiaţii boiari, măcar că alergasă în tâmpinarea lui Ion Vodă, cu mare poftă de domnu creştin şi blând, şi să tânguia că mai bine le-ar hi fostu cu Bogdan Vodă; măcar că avea Leşi pre lângă dânşi, că, de le lua Leşii hrana, cu cât mai vârtos Turcii, carii îş râdea de muiarili şi de copii lor.

Iară lui Bogdan Vodă, viindu-i ağutoriu la Hotin den Ţara Leşască, dela priiatinii lui, doaă mii de Leşi, cu Nicolae Miliţchii Hatmanul şi cu Neculaiu Siniavschii, voevodul Ţărăi Rusăşti, întrând acele 2.000 de Leşi în ţară, prăda şi străca tot ce afla. Pre urmă au mai întorsu o samă de Leşi, oameni mai proşti, înnapoi, pentru să nu strâce în ţară, zic Leşii, şi trecând codrul Miliţchii, au agiunsu la apa Prutului şi de acolo au răpezit pre Bielavschii cu oamenii lui la Bogdan Vodă, la Hotin, de au pogorît puşcele, şi după ce au sosit puşcele, s'au clătit şi Bogdan Vodă până la Ştefăneşti cu oaste leşască. Şi tâmpinându-să cu oastea lui Ion Vodă, n'au cutezat Leşii să stea la războiu, ce numai străjile

---

facă vărsare de sânge. Stătut-au îndată îngrijaţi bieţii boiari, măcar că alergase întru întimpinarea lui Ion Vodă, cu mare poftă de domnu creştin şi blând, şi să tânguia că mai bine le-ar fi fost cu Bogdan Vodă, măcară că avea Leşi pre lângă dânsul; că, de le lua Leşii hrana, cu cât mai mult Turcii, cari îşi râdea de muerile şi de copiii lor şi-i batjocoriia cu spurcata faptă a sodomiei. Acestea la începutul domniei lui Ion Vodă s'au arătat. Iară vei afla pre urmă ce tiran au stătut.

Iară lui Bogdan Vodă i-au venit ağutoriu la Hotin din Ţara Leşască, dela priiatenii lui, că şi cumnaţi îş făcuse din casa Padnevschilor, că o soru avea după Podnetovschii, alta o logodise după Zborovschii şi el să logodisă cu fata lui Tarlo şi o vrea lua, de nu i s'ar fi schimbat norocul. Aşezându-se Bogdan Vodă cu ağutoriul priiatenilor săi, că-i venisă doao mii de Leşii cu Nicolai Mieliţschii hatmanul, au poruncit prin tabără de au făcut şi au pus spânzurătoare, poruncind cu certare de moarte, cine ar face cuiva strâmbătate cât de puţin, zicându-le că nu în ţara a vrăjmaşi, ci a priiateni merg şi ca la ţara sa.

Şi acolo, pre loc, îndată au ales Miliţschii 700 de Leşi, întorcând alte sacsanale şi oameni mai proşti în Ţara Leşască. Iară singur cu 300 de oameni au ales Miliţschii şi trecând codrul, a doao zi au sosit la apa Prutului, de unde au
170r repezit pre Bielavschii şi cu oamenii lui Bogdan Vodă la Hotin, | de au pogorît puşcile. Şi, după ce au sosit puşcile, s'au clătit şi singur Bogdan Vodă până la Ştefăneşti cu oaste leşască. Acolo au prins veste Leşii cu Bogdan Vodă că şi Ion Vodă să apropie de dânşii şi străjile lui Ion Vodă să vedea. Şi aşa, sfătuiră Leşii să pornească pre Stanislav Lascoronschii şi pre Nicolai Iazloviţschii,

s'au lovit și s'au întorsu spre Hotin. Și Moldovenii lui Ion Vodă, cu Turci amestecați, s'au luat după Leși, să-i poată închide undeva la

---

pre Nicolai Herbort, pre Stanislav Volchii și pre Cruzin Nițschii, pre acești rohmistri cu steagurile sale și cu dânșii pre Tezroc petihovțul cu 30 de Cazaci.

Iară Moldovenii lui Ion Vodă, după ce au văzut aceste oști trimise de Leși, au trecut Prutul în ceia parte, așa cât Leșii mergea de ceia parte de Prut, Moldovenii pre de časta parte, și măcar că la Moldovenii lui Ion Vodă era mai mulți, scrie ca la 6.000, iară Leși era 400, pre semne prea laudă Leșii pre ai săi, iară bătae nu ș'au dat Leșii cu Moldovenii. Aicea să vede că s'au temut Leșii și au avut direptate 400 de 6.000 să să teamă, ci s'au înturnat Leșii la tabăra sa.

A doao zi, iară au pornit aceia oaste Leșii, carii dând asupra străjii lui Ion Vodă, unde era și Turci amestecați, și acolo ș'au dat război. Și îndată au înfrânt Turcii pre Volschii și pre Temruc, carii au fost dat năvală întâi, iară după ce s'au apropiiat Herbort Lascoronschii și Iazlovețchii și Crunzinschii, zicând în trâmbițe de războiu, au făcut mare năvală, cât au plecat straja lui Ion Vodă de fugă, și acolo au dobândit Leșii 24 de robi; iar din Leși un Căzac numai de a lui Temruc și acela având cal tare în gură, neputându-l ținea să-l întoarcă, au perit de un Turc, tăiat de sabie. S'au tâmplat și un Tătar între Căzacii lui Temruc, care văzând întâi războiul pierdut a lui Timroc de oamenii lui Ion Vodă, au fost fugit la tabără, să spue hatmanului Mielițschii că au încungiurat Turcii oștile lui; ci pre urmă, văzând că n'au fost adevărat ce au grăit Tătarul, au poruncit de au pus în lanțuri pre acel Tătar.

Iară, după ce înțeleseră Leșii din spusoarea limbilor, prinsă din străjile lui Ion Vodă, de mulțimea oștilor lui Ion Vodă și cum peste deal numai stă oastea cu Ion Vodă, și le venisă și dela rohmistrii, carii să afla tot în orânduială, stând gata de războiu, la hatmanul ca să le | trimiță ajutor; și așa pre 170v
spusoarea acelui care venisă, trimis dela straja leșască la hatmanul, anume Lișcinschii, au trimis hatmanul pre Ioan Iordan și pre Maciisco Zaleschii cu steagurile sale într'ağutoriu, după care și singur hatmanul cu toată oastea s'au pornit.

Apropiindu-se oastea leșască de Iași, au văzut atunci Mielițschii Hatmanul, că au fost adevărat ce-i spunea limbile, că era câtăva oaste a lui Ion Vodă, care au stătut toată gata în arătarea Leșilor. Iară pre vremea după Rusalii, ğoi acestea, acolo vrând hatmanul Mielițschii să ispitească pre nepriiatenul său, au pornit pre Herbort și pre Iațlovățschii și pre Timmroc, să facă harț cu dânșii, doar îi va scoate mai în laturi, unde supusese Mielițschii Hatmanul o seamă de oaste a sa, că au fost pus o samă de Lipcani și cu răitari cu sinețe. Ci pricepuse și Ion Vodă meșteșugul lui Mielițschii și n'au lăsat să iasă oastea afară departe de tabără. Văzând Mielițschii Hatmanul atâta mulțime de oaste

21 : Ielițschii B.

vr'o strâmtoare, dându-le războiu în multe locuri, până la cetatea Hotinului, fiind cetatea pre mânule Leșilor; au trecut peste Nistru oastea leșască cu Bogdan Vodă fără smintială.

---

a lui Ion Vodă, căriia nu-i va putea sta împotrivă, îndată au poruncit să cerce vad la Prut, să poată trece cu oștile sale asupra lui Ion Vodă; ci el nu spre Iași, ci spre Hotin avea voe să treacă, cum au și făcut. Văzând Ion Vodă că Leșii au dat dos și că trag înnapoi, s'au lăsat după dânșii a-i goni.

Bogdan Vodă, văzându-se părăsit și căzut de nădejde a să așăza în scaunul țărăi, au căzut după Herbort Lațscoronschii și după alte capete leșăști să stea să dea războí lui Ion Vodă, ci n'au isprăvit nimic, răspunzând Leșii lui Bogdan Vodă că n'au loc bun de dat războí. Ci așea ducându-să Leșii, i-au ağuns într'o vale pre Leși Ion Vodă și acolea le-au dat războí și au slobozit tunurile în Leși. Ci tunurile nimic nu le strica, că-i covârșiia glonțurile tunurilor pre Leși. Iar într'acea noapte, n'au mai dormit Leșii, ci sta toți gata pre malul Prutului de să strejuia de oastea lui Ion Vodă; iar, după ce s'au făcut zio, să văzură Leșii că Ion Vodă stă cu tot deadinsul să-i poată închide pre Leși undeva, să-i bage la strâmtoare.

171r Ci au lăsat hatmanul pre Herbort pre urmă și | el să treacă cu tabăra în sus pe Prut. Însă mare năvală au avut Herbort despre oamenii lui Ion Vodă, și cu vărsare de sânge de îmbe părțile, până ce sosiia Leșii în tabăra lor. Iară un Turc, umblând preğur tabăra leșască, băindu-și sulița, chiema să să lasă unul dintr'înșii, din Leși, la harț cu dânsul. Ce-l lovi pre acel Turc un Leav cu bardișa ce poartă ei, cât căzu Turcul de pre cal. Dat-au năvală Turcii să apuce pre Turcul cel căzut mort, Leșii să nu-l dea, au stătut un războí între dânșii, cât au perit de amândoao părțile câțva, iară mai mulți din Turci. Și acolo au luat un steag roșu turcesc un Leah, anume Jicmont Rojin, tăind mâna stegariului.

A doao zi, iarășilea mare buluc de Turci au făcut năvală la tabără, din care un Turc, luund aminte pre un Leav, anume Stanislav Čolpa, că era pre cal împodobit, îl chiema Turcul sârbește să iasă la harț cu dânsul. Vrea Leavul să iasă la câmpu cu acel Turc, ci nu l-au lăsat hatmanul pentru unele pricini. Iar în locul lui Čolpa au trimis pre Pavăl Hanjovschii să facă harț cu acel Turc; pre semne era Harvat sau Sârb pre voroava lui cea sârbească. Scrie Belschii de acest Stanislav că așa era de tare, cât pre doi oameni râdica într'o palmă a sa, și întâmplându-să în Cracău, au râdicat un clopot în clopotniță așa de mare, cât nu l-ar fi rădicat 40 de oameni. Zic că așa de tare era, cât lemnul verde așa-l strângea, cât curgea apă dintr'însul; doao potcoave de cal le frângea. Și alte multe de acest Stanislav scriu cronicarii leșăști, care lăsăm la dânșii să le știe.

Ci, cum am pomenit, în locul acestui Stanislav Čolpa, au fost eșit la harț Hančovschii, care făcând cu Turcul harț, l-au lovit cu colčacul în frunte Leavul

---

35: 8 de oameni B.

Iară Ion Vodă, după ce au trecut Leșii peste Nistru, au început a bate cetatea Hotinului și în câteva săptămâni neputându-o dobândi

---

pre Turc. Să poticnisă Turcul să dea ğos de pre cal, la care să-l apuce sărisă și alți Leși, anume Stanislav Bozga și Stanislav Negoțchi. Ci Turcul, până sosi ceia Leși, s'au zmult din mâna lu Hančovschii și acolo au stătut un război mare pre urmă, cât înfrânsese Turcii pre Leși; ci, adăogându-să Leșii cu Herbort și Volschii cu polcurile sale, de iznoavă tare război stând, și au înfrânt Leșii pre Turci. Și mergând câtva loc | în goană Leșii după Turci și neputând 171v capetele Leșilor să întoarcă pre gonașii săi, au purces și altă oaste leșască să întoarcă pre gonașii săi. Ci cei ce goniia înnainte, văzând că vin de a lor pe urmă, au tot mers în goană, până ce i-au băgat pre Turci în tabăra lui Ion Vodă. Ci de acolo au luat pre Leși în goană, ci nimic nu le-au stricat, că s'au apărat Leșii până aproape de tabăra lor. Și apropiindu-se Leșii de Hotin, la un loc mlăștinos, acolo le-au dat mare năvală Turcii și cu Moldovenii; ci și acolo s'au apărat Leșii, că înglotindu-să Leșii din tabără, au căutat Turcilor a da dosul; până în Nistru au mers Leșii tot cu Moldovenii și cu Turcii petrecători. Că la Podeț, de n'ar fi pus Leșii 12 pușci de apăra trecătoarea, ar fi venit la mare perire Leșii.

Ci cu noapte au sosit Leșii trecând Nistrul la Hotin, că Hotinul era încă pre seama lui Bogdan Vodă, unde lăsase în cetate pre Leaful; anume Doboslovschii. Iar, după ce sosiră Leșii la Hotin, au avut și mai mare războî cu Turcii și cu Moldovenii. Ci nici acolo nu i-au putut străbate pre Leși, ci bărbătește s'au apărat și acolo Leșii, care anume scriu cronicarii leșești. Ci noi pentru lungimea voroavei, trecem cu condeiul.

Deaca au văzut Leșii că nu vor putea sta îndelung împotriva lui Ion Vodă, și având grije și de Bogdan Vodă, că eșiia singur la războî de multe ori, fără știrea lui Milițchie Hatmanul, că și din tabăra lui Ion Vodă nepărăsit da din tunuri în Leși, s'au pornit cu tabără și n'au stătut supt cetatea Hotinului, că capete ce era și cu Bogdan Vodă au întrat în cetate.

Bogdan Vodă au trimis din cetate pre Leaful Radițschii la Ion Vodă, poftindu-l să nu-i ia domniia, — Vezi poftă nebună! — aducându-i aminte cum nici Ion Vodă nu să va putea răzima îndelung, de vreme că au scos fără de dreptate pe Bogdan Vodă din domnie. Socotească cum iaste de greu lucru, cela ce au fost mai dinainte stăpân, să nu aibă nimic, și că ce face astădată lui Bogdan Vodă, alții că vor face lui să știe și să nădăjduiască că iaste Dumnezeu, care răsplătește toată strâmbătatea.

La acastă solie a lui Bogdan Vodă, Ion Vodă nimic n'au | răspuns, nici 172r s'au turburat, ci pre sol al lui Bogdan Vodă, pre Radițchie, l-au trimis la împărăție ca pre un rob; pre carele ducându-l un čauș la Mehmet Pașa, spuindu-i čaușul că iaste rob luat din oaste, măcar că bietul Radițschii au spus pașii că nu rob, ci sol au fost trimis de Bogdan Vodă la Ion Vodă. Iar pașa oblicise

cu armele sale, au trimis sol la Iazlovețchii, hatmanul crăii leșăști, poftindu-l să poroncască lui Dobrosolovschii, ce ținea cetatea, să-i dea cetatea.

138r Să făgăduia Ion Vodă de pre atunce să facă | giurământ craiului leșăscu, că-i va fi cu credință și cu priință în toate poroncile crăești, precum au fostu și alți domni de mai nainte de însul, iproci. Iazlovețchii Hatmanul, văzind ačasta solie a lui Ion Vodă, au făcut știre lui Jicmont, craiului leșăscu, și au priimit craiul ğurământurile lui Ion Vodă.

Bogdan Vodă, pierzindu-și nădejdea de domniia Țărăi Moldovei, fiind și bolnav de ochi, viind la Camenița cu Milițchii, au mulțămit tuturor capetelor leșăști, pentru nevoința č'au pus pentru dânsul să-l ducă la domnie. Și de acolo s'au dus cu puțintei Leși la Moscu și acolo ș'au sfârșit viața.

și de perirea a câțva oameni ai săi de Leși, mâniindu-se, au trimis pre Radițche Leavul la čatargă. Pre urmă Meelițschii Hatmanul l-au scos din robie pre Radițschi, trimițând la Mehmet Pașa pre Gerzec Leavul, ce știia și arăpește.

Văzând Mielețschii că voia lui Dumnezeu nu iaste să să așaze Bogdan Vodă la domnie, au început a trece cu oastea sa Nistrul în ceia parte; cică era poduri puține, au pierdut câțva cai Leșii în Nistru înnecați. Păziia Moldovenii, după ce să vor mai împuțina Leșii la trecătoare, să le dea război, să-i poată apuca. Ci văzând aceia Leșii, au lăsat în urmă o samă de pedestrime, care era pre lângă tunuri de împroșca cu gloanțele, și din cetatea Hotinului încă da nepărăsit în Moldoveni.

Iară, după ce au trecut oastea leșască cu Meelițschii Hatmanul, au început Ion Vodă a bàte cetatea Hotinului și o au bătut câteva săptămâni. Tare apăra cetatea leavul Dobroslovschii. Iară, văzând Ion Vodă că nu va putea lua cetatea cu armele sale, au trimis sol la Iazlovețschii, care era hatman crăiei leșești pre atunci, poftindu-l să poruncască lui Dobroslovchii, să-i dea cetatea.

Să făgăduia de pre atunce Ion Vodă să facă ğurământ craiului leșesc, cum îi va fi cu credință și cu priință în toate poruncile crăești, precum era și alți domni mai nainte de dânsul, au fost legați crailor leșăști, și ca acestea. Iară Iazlovețschi Hatmanul, văzând ačastă solie a lui Ion Vodă, au făcut știre lui Jicmont, craiului leșesc, și au priimit craiul ğurământul lui Ion Vodă.

Așa Bogdan Vodă, pierzându-și nădejdea de a să mai întoarce la domniia țărăi, fiind și bolnav de ochi, viind dela Camenița cu Mielețschii, au mulțemit tuturor capetelor leșăști, pentru nevoința ce au fost pus cu dânsul să-l ducă
172v la domniia țărăi, făgăduindu-se | Bogdan Vodă că până la moartea sa va fi mulțemitor. Au purces d'acolo cu puținei Leși și s'au dus la Mosc și acolo au murit.

In anii dela Hristos Mântuitoriul nostru 1572, au murit Jicmont, craiul leșăscu, în oraş în Ticoțin. Acestu Jicmontu au fostu cel de pre urmă săminție Iaghelilor; crăit-au ani 42. 1572

Iară al doile an, s'au strânsu toți domnii și boiarii leșăști la Varșav; acolo au mărsu soli și dela Ion Vodă, poftind pre recipospolita să-i dea pre Bogdan Vodă, pentru care au făcut pâră Ion Vodă şi la împărăție, și să făgăduia Ion Vodă că va fi în prietenie cu crăiia leșască, cum s'au fostu adeverit și mai nainte, numai să-i dea pre Bogdan Vodă. Pomenit-au solii lui Ion Vodă și pentru Pocutiia că nu o va cere dela dânșii. 1573

Făcut-au Leșii răspunsu lui Ion Vodă într'acest chip: « Că, te-ai jeluit împăratului turcescu pre Bogdan Vodă să ți-l dăm noi; cum nu l-am chemat, așea nice vom să auzim de însul, și că nu să află Bogdan Vodă în crăiia leșască, să știi; iară, de ar fi strângând Bogdan Vodă undeva oști, să știi că pen Țara Leșască nu-l vom lăsa să triacă cu oști Bogdan Vodă, iară pentru Pocutie, că nu o vei mai cere dela Leși, bine vei face ».

Venit-au sol la acel seim și dela hanul Crâmului, poftind pre Leși să nu-ș aliagă craiu pre împăratul Moscului, nice pre vreun fičor a lui,

---

Iară fiind cursul anilor dela Hristos 1572 iar dela zidirea lumii [7080] au murit Jicmont, craiul leșăsc, în târg în Ticoțin. Acest Jicmont, craiu leşesc, au fost cel după urmă seminție Iaghelilor, crăind 42 de ani.

Iară al doilea an, care iaste dela Hristos 1573, s'au strâns toți domnii și boiarii leșăști după moartea lui Jicmont și soli despre alte domnii megiiași, la Varşav; acolo au nemerit şi solul dela Ion Vodă, poftind pre recepospolita să-i dea pre Bogdan Vodă, pentru care au făcut Ion Vodă pâră şi la împărăție; iar să făgăduia Ion Vodă că va fi în prietenie cu crăiia leşască, cum s'au fost adeverit mai nainte, numai să-i dea pre Bogdan Vodă, că au pomenit solii lui Ion Vodă şi pentru Pocutie, că nu o va cere dela dânşii. 1573

Făcutu-i-au Leşii răspunsul lui Ion Vodă într'acestaşi chip: « Că, te-ai jăluit împăratului turcesc pre Bogdan Vodă să ți-l dăm; cum nu l-am chiemat, aşa nice vom să auzim de dânsul, şi că nu să află Bogdan Vodă în crăiia leşască, să ştie Ion Vodă; iar de va fi strângând Bogdan Vodă unde va fi oşti, să ştie că prin Țara Leşască nu-l vor lăsa pre Bogdan Vodă să treacă cu oştile sale, şi să ştie Ion Vodă că s'au dat poruncă hatmanilor să-l păzească pre Bogdan Vodă; iară pentru Pocutie ce pomeneşte Ion Vodă, că nu o va cere dela Leşi, bine va face ».

Nemerit-au la Varşav, la săim, şi soli dela hanul Crâmului, poftind hanul pre Leşi să nu-ş aleagă craiu pre împăratul Moscului, nici pre un fečor al lui,

---

18: 1572 din A

că Moscalul de demult iaste vrăjmaş lor, iaste şi ţărălor sale, şi atunce nu stăpân, ce vrăjmaşi ari avea. Arăta solul hanului, cum mai bine să aibă Leşii priiaten pre Turcu decât pre Moscal, şi-i svătuia solii hanului să-ş aliagă Leşii craiu ori fie pre cine, fără pre Moscal.

Au fostu trimis şi Turcul la craiul leşăscu cărţi şi neapucând viu pre craiul, au cetit cărţile la ivala tuturor Leşilor, scriind să dea liafă hanului Crâmului, ce au fostu mai nainte Leşii să dea Crâmului. Ce, au răspunsu Leşii că gata sintu, numai întâi să facă dreptate cu Tătarăi, carii mainte, încă viu fiind craiul, au lovit în Podoliia de au arsu cetatea Barul şi câteva sate şi târgşoare, care nu s'au căzut Tătarălor să facă, peste legătură, acea stricăciune în Podoliia.

Ion Vodă, după ce rămasă izbânda la dânsu, de scoasă den ţară pre Bogdan Vodă şi pre Leşi, de să şi arăta deodată pre voia ţărăi, însă pre urmă pre toţi domnii au covârşit cu vrăjmăşiia şi cu morţi cumplite. O, Doamne svinte, să oţăraşte condeiul a scrie tirăniile şi mijlocele tirăneşti acestui cumplit tiran domnu! Băgat-au în foc, de viu, pre vlădica Gheorghie, de au arsu, pentru prepus de avuţie. Tot tiranul iaste lacom; şi bine au zis oarecine, că lacomul nice şie, nice altuia iaste de folos.

---

că Moscalul de demult iaste vrăjmaş lor şi ţărălor sale, şi atunci nu stăpân, ci vrăjmaş ar avea. Arăta solul hanului, cum mai bine să aibă Leşii priiaten pre împăratul turcesc decât pre Moscal, şi-i sfătuia solii hanului să-ş aleagă Leşii craiu ori fieş pre cine, fără pre Moscal.

Fost-au trimis împăratul turcesc cărţi la Jicmont, craiul leşăscu, pre carele neaflându-l viu, le-au citit cărţile la iveala tuturora Leşilor, în care scriia
173r pentru hanul Crâmului, să-i dea leafă ce au fost | legat să dea Crâmului mai nainte Leşii. Ci, au răspuns Leşii că gata sânt, numai să le facă dreptate întâi cu Tătarăi, care încă fiind viu Jicmont craiul, au fost lovit în Podolie de au arsu Barul cetatea şi câteva sate şi târgşoare, pre carii măcar că-i lovise Bucaschii, staroste de Cameniţă şi au fost scos robii, iar nu s'au căzut Tătarălor, peste legătură, să facă acea stricăciune în Podoliia.

Ion Vodă, după izbândă cu norocul ce goni pre Bogdan Vodă şi pre Leşi din ţară, s'au aşăzat în scaun. Însă, de şi să arăta deodată spre voia ţărăi, iar pre urmă pre toţi domnii au covârşit cu vrăjmăşiia şi cu morţi cumplite. O, Doamne sfinte, să oţăraşte condeiul a scrie tirăniile şi mijloacele tirăneşti acestui cumplit tiran domn! Băgat-au de viu în foc, pre vlădica Gheorghie, de au ars, pentru prepusul pre dânsul de avuţie. Tot tiranul iaste lacom; şi bine au zis oarecine, că lacomul nice şie, nici altuia iaste folos.

Mitropolitul Theofan au fugit prin munți de groaza lui Ion Vodă, temnițăle toate era pline de călugări și-i îngropa de vii: pre Veveriță și pre Cozma și pre Molodețu călugărul. Așijderea den boiarii de cinste sabiia lui știia, omorîndu-i cu tot feliul de morți, asămănându-să cumpliților tirani lui Nero și lui Dioclitiian. Însă, aciia era păgâni, iară acesta creștin! Însă, de au fostu creștin, nime nu scrie, că precum nime nu adeverește niamul lui, așea nice legea lui de ce lege au fostu. Nice crezu să fie fostu creștin pravoslavnic — Vedea-veți plata de tiran și a lui Ion Vodă, la ce au vinit pe urmă — că, de ar fi fostu creștin, nu s'ari fi însurat în postul mare.

Iară al treile an a domniei lui Ion Vodă, făcându atâtea munci și morți cumplite, urîte lui Dumnăzău și oțărîte lumii, iată îi vini veste că l-au mazilit împăratul și au dat domniia | lui Pătru Vodă Șchiopul. 139r
Acestu Pătru Vodă era den Țara Munteniască, fičor Mircii Vodă și nepot de sor Mihnii Vodă.

Ion Vodă, dacă s'au simțit streinat și scos den domnie — Iată aicea să începe urgie și răsplătire dela Dumnăzău asupra lui Ion Vodă, pentru tirăniia lui — i-au fostu scris capichihăile lui Ion Vodă, să trimită bani să împingă pe Pătru Vodă Șchiopul. Sfătuindu-să Ion Vodă cu boiarii

---

Mitropolitul Theofan nu ar fi vrut eși întreg, de nu ar fi fugit prin munți de groaza tiranului Ion Vodă; temnițele toate era pline de călugări și-i îngropa de vii: pre Veveriță și pre popa Cozma și pre Molodeț călugărul. Așijderea din boiari, dintru cei de cinste, sabia lui omorîndu-i cu tot feliul de morți, asămănându-se cumpliților tirani lui Neron și lui Diocletiian. Ci aceia, păgâni; iar acesta Ion Vodă creștin de au fost, nu scrie nimeni; că, precum nimeni nu adeverește neamul lui, așa nimeni nu scrie legea lui, de ce lege să fie fost. Nici crez să fie fost creștin pravoslavnic — Vedea-vei plata de tiran, Ioane Vodă — că, de ar fi fost creștin, nu s'ar fi însurat în postul cel mare.

Iară al treilea an al domniei lui Ion Vodă, arătând munci și morți cumplite, urîte lui Dumnezeu și oțărîte lumii, iată îi veni veste că l-au mazilit împăratul și au dat domniia lui Pătru Vodă, ce l-au poreclit Șchiopul. Acest Pătru Vodă era din Țara Rumânească, dela Munteni, fečor Mircii Vodă, nepot de soru Mihnii.

Ion Vodă, deaca s'au simțit înstreinat și scos din domniia țărăi, iată aicea să începe urgiia și răsplătirea dela Dumnezeu asupra lui Ion Vodă, pen tirăniia lui, i-au fost scris capichehaialele | lui Ion Vodă, să trimiță bani să împingă pre 173v
Pătru Vodă Șchiopul. Ion Vodă, orbirea lui Dumnezeu, sfătuindu-se cu boiarii

ce-i avea svetnici, tirani ca şi dânsul, cum ar fi mai bine: trimite-va bani la Poartă să-ş tocmască domniia despre împărăţie, au să să apere de Pătru Vodă cu sabiia? Sfătuitu-l-au toţi, mai bine să facă cu aciia bani oaste asupra împărăţiei Turcului şi să nu lasă pre Pătru Vodă la scaonul ţărăi. — Vezi aicea cum strămută Dumnăzău sfaturile cele bune spre rele cu rău sfârşit tiranilor! — Dumnăzău, dela cela ce nu are dreptate în sine, nice sileşte să o aibă; ia dela dânsul mintea cea bună şi o întoarce în socotiala cea rea, ca să nu cunoască nemic de cele ce greşeşte.

Socotiia Ion Vodă să agiungă şi la Henric, craiul leşăscu, de ağutoriu; ce, ştiind că are crăiia leşască legături de pace cu împărăţiia Turcului şi nu-i va da ağutoriu, au ales de au trimis la Căzaci să-i cheme în liafă, ca pre nişte oameni slobozi. Strâns-au şi ţara, cătră carii să ruga cu multe cuvinte blânde — acmu blând de frică — ca să le poată întoarce şi să tragă inimile spre dânsul; arăta şi nesaţiul turcescu şi lăcomiia lor. — Vedea ştercul în ochiul Turcilor, iară bârna în ochii săi nu vedea, — zicând că Turcii toate schimburile fac pentru mâzda şi pentru să sărăčască ţara, să slăbască. Arăta ţărăi Ion Vodă şi ačasta, că de vor videa ceva şi or vrea cu toţii, pre lesne va depărta mâna Turcului

---

ce-i avea sfetnici, făcuţi tirani lacomi ca şi dânsul, cum ar fi mai bine: trimete-va el bani la Poartă, pentru să-ş poată el tocmi domniia despre împărăţie, măcar că Turcii cuvântul creştinului nu-l ţin, au să se apere de Pătru Vodă cu sabia? Sfătuitu-l-au toţi mai bine să facă cu aceia bani oaste asupra împărăţiei Turcului şi să nu lasă pe Pătru Vodă la scaunul ţărăi. — Vezi aicea cum strămută Dumnezeu sfaturile cele bune şi le aduce spre rele, cu rău sfârşit tiranilor.

Socotiia Ion Vodă deodată să agiungă şi la Henrec, craiul leşesc, de ağutoriu; ci, ştiind că are crăiia leşască legătură de pace cu împărăţiia turčască şi că nu-i va da ağutoriu, au ales sfat să trimiţă la Cazaci să-i chiiame în leafă, ca pre nişte oameni slobozi. Şi aşa, strângând şi ţara, cătră care să ruga cu multe cuvinte blânde, — acum blând de frică — ca să le poată întoarce şi trage inimile spre dânsul; arăta şi nesaţiul turcesc şi lăcomiia lor — Vedea ştercul în ochiul Turcilor, iară bârna în ochii săi nu vedea, — zicând, că Turcii toate schimbările fac pentru mâzda şi pentru să sărăčască ţara, că din sărăcie să va mai slăbi. Şi ca acestea le arăta Ion Vodă; ţărăi le arăta şi ačasta, cum pre lesne de vor vrea cu toţii, va depărta mâna Turcului

---

25: că rău sfârşit B^1.

deasupra țărăi, că și pre Leși îi are priiateni, Căzacii s'au adeverit să vie într'ağutoriu, cărora nu le pot sta Turcii înnainte la război.

Și ca acestea, zicea țărăi, cum de au făcut oricui înnalğosul, tot pentru Turci au făcut, și cum l-au fostu cunoscut țara de rău pre Ion Vodă, așea acmu să-l cunoască de bun și mai mult spre folosul lor. | Așea, Ion Vodă, împlând pre toți de nădejde, au străgat cu toții că 139v lângă dânsul vor peri, precum s'au și tâmplat.

Căzacii, văzind lefe, și carii den firea lor sintu gata la jac și dobânzi, s'au strânsu ca 1.200, neîntrebând voia craiului sau a altor căpetenii a crăiei leșăști, au purces în țară la Ion Vodă; între care Căzaci era acești căpetenii: Sverčovschii și Barsam, amândoi avea câte 200 de Căzaci și dela Brațlav era 200 de Căzaci, Cozlovschii iarăși avea 200 de Căzaci, așijdirea și Slujinschii, iară Ianci și Socolovschii avea câte o sută.

Iară, dacă au sosit Căzacii în tabăra lui Ion Vodă, au poroncit Ion Vodă de au dat, de bucurie, den tunuri și den sineță. După ce s'au râdicat masa, au poroncit de au adus câteva tipsii de argintu, pline de galbeni de aur, și le-au pus denaintea Căzacilor, poftindu să priimască

---

deasupra țării, că și pre Leși priiateni, Căzacii s'au adeverit să vie întru ağutoriu la carii au trimis, căror nu le pot sta niciodată Turcii înnainte.

Și ca acestea, zicea țărăi, cum de au făcut cuiva înnağosul, tot pentru Turci au făcut, — Bine, dară Dumnezeu știe pentru cine făceai! — pentru să-i umpli și să le întri în voe; ci că nu s'au putut sătura, nici le-au întrat în voe Turcilor, să vede cu maziliia lui. Pentru ce cu cât l-au fost cunoscut țara pre Ion Vodă de rău, așa acum să-l cunoască de bun și mai mult spre folosul lor. Așa Ion Vodă, umplând pre toți cu nădejde, au strigat cu toții, că lângă dânsul vor peri, precum s'au și tâmplat.

Căzacii, văzând leafă, și carii din firea lor sânt gata la jacuri și dobânzi, s'au strâns ca la 1200, neîntrebând voia craiului sau a altor căpetenii | a crăii leșești, 174r au purces la Ion; între care Cazaci era aceștea căpetenii: Sverčovschii și Barsam, amândoi avea câte 200 de Cazaci și dela Brațlav era 200 de Cazaci, Cotlovschii iarăși avea 200 de Cazaci, așijderea și Lujenschii, iar Ianci 100, Socolovschii iarăși 100.

După ce sosiră Cazacii la tabăra lui Ion Vodă, carii era cu corturi osebi, capetele osebi, cei mai proști osebi, poruncit-au Ion Vodă de au dat cu tunurile de bucurie și din sănețe. După ce s'au râdicat masa, au poruncit de au adus câteva tipsii de argint, pline de galbeni de aur, și le-au pus denaintea Cazacilor, poftindu-i să-i priimească

acea dată dela dânsul. Deodată Căzacii nu primiia atâta liafă, apoi luară-i și să împărțiră cu galbenii și i-au așezat den-a-stânga oștii sale și le-au trimis 6 buți de vin de au băut Căzacii pentru sănătatea lui Ion Vodă și le-au dat și taleri câteva sute.

A doa zi, mai nainte de răvărsatul zorilor, au mersu Ion Vodă la Căzaci și i-au poftit la cortul său; și mergând, așea le-au grăit Ion Vodă, leșește, că știia limba leșască că era așeaș Liav de naștere:

« Pentru lucrurile voastre și vitejilor înțălepți de nu aș ști, nice dănăoară n'aș fi trimis la voi să vă fiu ostenit de atâta cale; iară, știindu-vă că aveți mare laudă întru meșterșugul osteniii, pentru aceia v'am chemat la ačastă triabă ce am cu sultan Selim, împăratul, vrăjmașul mieu de cap, rugându-vă să-mi slujiți pre bani, măcar că voaă a vă arăta liafă nu îndrăznescu, având grijă să nu vă arăt puțin, în prejma lucrurilor voastre cele mari; iară orice v'ar trebui, sau bani, sau haine, așea voaă, cum și cailor voștri, de toate den destul veți avea. Iară și eu nu mă îndoesc întru ačasta, că veți sta și veți începe cum să cuvine celor buni. Pe lângă acestea, pentru osteniala voastră, foarte vă mulțămăscu, că fiind oameni creștini, ați vinit la mine, pentru care pururea voiu fi

---

acea dată dela dânsul. Deodată nu vrea Cazacii să priimească atâta leafă, ci pre urmă luară-i și împărțiră galbenii între dânșii. I-au așăzat pre Cazaci din stânga oștilor sale, unde s'au așăzat Cazacii toți, și acolo le-au trimis 6 buți de vin, să bea pentru sănătatea lui Ion Vodă, și câteva sute de talere.

A doao zi, mai nainte de zori de zio, sculându-să Ion Vodă, au mers la Cazaci și au poftit pre toți la cortul său. Și acolo la cortul lui, Ion Vodă le-au grăit Cazacilor leșaște, că știia Ion Vodă limba leșască că era Leah, așa:

« De n'aș ști de lucrurile voastre și vitejilor înțelepți, nici odinioară nu aș fi trimis la voi să vă fiu ostenit așa de departe aicea; iar, că vă știu că sânteți oameni viteji și aveți mare laudă într'acest feliu de meșterșug, pentru aceia v'am chiemat pre voi la ačasta treabă, care o am cu sultan Selim împăratul, vrăjmașul mieu de cap, rugându-vă să-mi slujiți pre bani, măcar că voao a vă arăta leafă nu îndrăznesc, având grijă să nu vă arăt puțină, în preajma lucrurilor voastre cele mari; iarăș orice v'ar trebui, veri bani, veri haine, așa voao, cum și cailor voștri, de toate din destul veți avea. Iar și eu nu mă îndoesc întru ačasta, că veți sta și veți începe cum să cuvine celor buni. Pre lângă acestea, pentru osteneala voastră ačasta, foarte vă mulțămesc, că fiind oameni creștini, ați venit la mine și într'ačastă tâmplare a mea nu m'ați lăsat, pentru care pururea voiu fi voao

datoriu și pre atâta voiu să vă plătescu, | precât viți vrea voi; că, măcar 1402 că văzu puțini înnaintea vrăjmașului așea de mare, iară așea vă socotescu, ca când ați fi vinit doaă mii de călări, măcar că de acestu vrăjmaş pagubă nu iaste noaă a socoti să nu fie de noi biruit. Îmi caută a mărturisi ačasta, că le slujește nărocul, că den mic, așea de puternic s'au înnălțat, tot dentru slobozăniia lui Dumnăzău, pentru păcatele noastre s'au făcut, și orice au dobândit, tot cu vicleșug și cu amăgirea lor, iară nu cu tărie. De celor mai sus zburând, mai lesne cu vreme socotesc că pot cădea. Mai mult a grăi, de bucurie lacrămile nu mă lasă. Cum vă sint de voios și ce inimă am spre voi, Dumnăzău știe și voi veți putea cunoaște de mine. Pentru ce dar mai mult cum trebue voaă a mă lăuda, ačasta numai să știți, că nărocul mieu, nărocul vostru iaste». Acestea zicând, au lăcrămat Ion Vodă.

La aceste cuvinte a lui Ion Vodă, răspuns-au Sfirčovschii dela toți, ca un oștian deplin, pre scurtu zicând: «Nice banii — de carii puțin băgăm samă — ni-au adus pre noi la ačasta să venim la tine, Ioane, ce ca să batem pre vrăjmașul tău; pentru aceia nice de o plată nu băgăm samă, destul vom avea, de vom goni de aicea pre vrăjmașul tău și pre tine vom împăca cu dânsul. Tu, precum ne vei mulțămi, nărocul

---

datoriu şi pre atâta pre cale voiu să plătescu, pre cât veți vrea voi; că măcar că vă văz puțini împotriva vrăjmaşului așa de mare, iar | așa vă 174v socotesc ca când ați fi venit 2.000 de călări, săvai de acest vrăjmaş pagubă nu iaste noao a socoti să nu fie de noi biruit. Îmi caută a mărturisi ačasta, că le slujaște norocul, de vreme că din mică începătură, așa s'au înnălțat tot pentru slobozeniia lui Dumnezeu, pentru păcatele noastre s'au făcut, și orice au dobândit, tot cu vicleşug şi cu amăgirea lor, iar nu cu tărie. Ci celor ce mai sus zburând, mai lesne cu vreme socotesc că pot cădea. Mai mult lacrămile de bucurie a grăi nu mă lasă. Cum vă sânt de voios şi ce inimă am spre voi, Dumnezeu știe şi voi veți putea cunoaşte de mine. Pentru ce dară mai mult nu-mi trebue voao a mă lăuda, ačasta numai să stiți, că norocul mieu, norocul vostru iaste». Acestea zicând, au lăcrămat Ion Vodă.

La aceste cuvinte ale lui Ion Vodă, au răspuns Sfirčovschii dela toți, ca un oştean deplin, precum în scurt au răspuns lui Ion Vodă: «Nici bani — de care puțin băgăm seamă — ne-au adus pre noi la ačasta, ca să venim la tine, Ioane, ci ca să batem pre vrăjmaşul tău; pentru aceia, nici de o plată nu băgăm în seamă, destul vom avea de vom goni de aicea pre nepriiatenul tău şi pre tine vom împăca cu dânsul. Tu, precum ne vei mulțemi, norocul

tău va arăta ačasta. Noi de puterea turčască cât de puțin nu ne temem; fără cât, ce sfârșit va fi, Dumnăzău știe, iară vom nevoi foarte, cum am putea să te apărăm de vrăjmașul tău».

Apoi i-au poftit Ion Vodă la ospăț cu sine și-i pusă pregiur masă Ion Vodă, cu sâne; la altă masă, logofătul cel mare și Irimiia, hatmanul lui Ion Vodă, și cu alți boiari moldoveni, au șăzut.

Toate acestea auzindu-să la sultan Sălim, împăratul turcesc, de sirgu au trimis Turci 30.000 și Unguri 2.000 la Alexandru Vodă, domnul muntenesc, să margă să prinză pre Ion Vodă și să ducă pe frate-său, Pătru Vodă, domnu țărăi.

Alexandru Vodă, domnul muntenescu, den poronca împărătiască, împreună cu frate-său, Pătru Vodă, cu oastea turčască, cu Unguri și cu Munteni, au purces și, viind până peste apa Siretiul, s'au tăbărît, slobozindu-ș caii la pășune.

140v Ion Vodă, înțălegând de Alexandru | Vodă și de Pătru Vodă că-i vin cu oști asupră, îndată au pornit o samă de Căzaci cu Sfirčovschii și cu 5.000 de Moldoveni, știutori lucrurilor pre unde vor merge. Iară pre

---

tău va arăta ačasta. Noi de puterea turčască cât de puțini nu ne temem; fără cât ce sfârșit va fi, Dumnezeu știe numai, iar ačasta vom nevoi foarte, cum am putea să te apărăm de vrăjmașul tău».

Și așa i-au poftit la ospăț Ion Vodă pre Cazaci cu sine și i-au pus pregiur masă cu dânsul, Ion Vodă; la altă masă, logofătul lui Ion Vodă și Erimiia Hatmanul și cu alți boiari moldoveni au șăzut.

Acestea toate auzindu-le împăratul turcesc, de sârg au trimis 30.000 de Turci și 2.000 de Unguri la Alixandru Vodă, domnul muntenesc, într'ăgutoriu, căruia i-au poruncit să-l prinză pre Ion Vodă și să ducă pre frate-său Pătru Vodă, în scaunul domniei Țărăi Moldovei.

Alexandru Vodă, domnul muntenesc, din porunca împărătească, împreună cu frate-său, Pătru Vodă, cu oaste turčască și Unguri și cu Munteni, — scrie cronica leșască să fie avut Alixandru Vodă Munteni de 40.000 — au purces, și viind la apa Siretului, după ce au trecut în ceia parte, s'au tăbărît
175r deodată acolo la bună | pășune, slobozind caii slobozi să pască.

Iar, după ce luo Ion Vodă veste de Pătru Vodă și de Alixandru Vodă, domnul muntenesc, den niște Moldoveni ce au fost în chip de strajă, îndată au pornit pre Sfirčovschii cu o seamă de Cazaci, dându-i și 5.000 de Moldoveni, știutori locurilor pre unde vor merge. Și singur Ion Vodă cu ceialaltă oaste, în

urma lor s'au pornit Ion Vodă cu oastea. Mers-au Sfirčovschii cu ai săi mălcomiș și dede pre strajea de oștenii munteni—400 era—'și încunğurându-i fără de veste, pre toți i-au prinsu. Și înțălegând dentru aciia Svirčovschii, că nemic nu știe Pătru Vodă de oastea lui Ion Vodă, au și răpezit la Ion Vodă să sirguiască, să vie mai de sirgu cu oastea. Grăbit-au Ion Vodă, și după ce s'au împreunat cu toții la un loc, s'au împărțit în trei polcuri și au lovit de trei părți pre oastea lui Pătru Vodă, când toți dormiia fără de grijă, în nădejdea străjii. Multă moarte au făcut într'înșii, că de nimic nu să putea apuca, numai de fugă pedestri, și numai cu cămeșile abiia au scăpat Alexandru Vodă cu Pătru Vodă, frate-său; Pătru Vodă fugi la Brăila, lăsindu toată tabăra în mâna lui Ion Vodă. Și multă dobândă făcură Căzacii, că așea poroncisă Ion Vodă să lasă mai multă dobândă Căzacilor.

Purces-au Ion Vodă în goană după Pătru Vodă și după Alexandru Vodă cu toată oastea sa, de au arsu și au prădat Țara Munteniască, mai mult de ğumătate, și au pus domnu pre Vintilă Vodă, în Țara Munteniască.

---

urma lui Sfirčovschii au purces. Iară Sfirčovschii, mergând pre cale, rugă pre ai săi să meargă fără gomon, arătându-le că vor isprăvi bine, numai să meargă tare și fără sunet, să-i poată lovi fără veste.

Lovit-au Sfirčovschii asupra a 400 de oșteni, straja lui Pătru Vodă, și încungiurându-i, i-au prins pre toți. Ințelegând Sfirčovschii din oștenii ce-i prinsese, cum Pătru Vodă și cu Alixandru Vodă nimic nu știu de oastea lui Ion Vodă, au repezit la Ion Vodă să sârguiască, că-i biruința lui, că-i vreme ca aceia până a nu prinde vrăjmașul de veste, fiind oaste multă, și Sfirčovschii sta de păziia pre Pătru Vodă și pre Alixandru Vodă. Grăbit-au și Ion Vodă cu oastea ce era cu dânsul și, după ce s'au împreunat cu toții la un loc, s'au împărțit în trei polcuri și de trei părți au lovit pre oastea lui Pătru Vodă, când dormiia fără grije. Așa nimini de nimic nu să putea apuca, fiind dezbrăcați și fără cai, că caii le era slobozi, nici să să apere, nici să fugă nu putea, că să lăsară în nădejdea străjii. Așa, impresurându-i oastea lui Ion Vodă, multă moarte au făcut într'înșii, abiia au scăpat amândoi domnii, Pătru Vodă cu Alexandru Vodă, frate-său. Pătru Vodă au fugit deodată la Brăila, lăsând toată tabăra în mâna lui Ion Vodă și a Cazacilor; au dat jac în tabără și mai mult au lăsat pre Cazaci să facă dobândă.

După izbânda ce au avut, Ion Vodă au și purces în goană după Pătru Vodă și după Alixandru Vodă, cu toată oastea sa, de au ars și au prădat Țara Muntenească, mai mult de ğumătate, tăind și ce le eșiia înnainte, și au pus domnu pre Vintilă Vodă, în Țara Muntenească.

6: în tre polcuri A.

Oblicind Ion Vodă că Pătru Vodă și Alexandru Vodă s'au oprit în Brăila, întorsu-s'au cu oștile sale asupra Brăilei și, tăbărînd supt Brăila, trimis-au doi Munteni la beiul de Brăila, cerând pre amândoi domnii să-i dea pre mânu, că, apoi de nu-i va da, el va sta cu războiu pregiur cetate, până o va dobândi. Trimis-au și beiul de Brăila patru agi la Ion Vodă, cu zece glonțuri mari de tunuri și cu zece mici, zicând lui Ion Vodă că cu acel feliu de bucate îl va ospăta den cetate, care nu le va mistui.

Mâniiatu-s'au tare Ion Vodă pre acei agi, și au poroncit de le-au tăiat urechile și nasurile cu buză cu tot și i-au spânzurat de pičoare înnaintea cetății și îndată au poroncit pedestrimei de au făcut năvală asupra târgului. Având loitre gata, au oborît gardul târgului și întrând
141r în târgu, au tăiat pre Turcii den Brăila, | cât nice câne n'au rămas viu, și curea sângele pârâu în Dunăre și au dat foc de au arsu târgul și multă avere au luat și scule de aur și de argint și mărgăritar mult, că era bogat acel târgu, nefiind prădat niceodată, de când l-au fostu dobândit Turcii în sama lor.

Vrând Ion Vodă atunce să bată și cetatea, numai ce-i vini veste că-i vin într'ağutoriu Brăilei 15.000 de Turci, și îndată au trimis pre

---

Oblicind Ion Vodă că Pătru Vodă și Alixandru Vodă s'au oprit la Brăila, s'au întors cu oștile sale asupra Brăilei și puindu-să cu tabăra supt Brăila, au trimis doi Munteni la beiul de Brăilă, cerând pre amândoi domnii să-i dea lui Ion Vodă, și să spue Turcului că, de nu-i va da, va șădea supt cetate
175v și o va bate, până o va dobândi! | Iar beiul din cetatea Brăilei, după ce înțelese soliia și cererea lui Ion Vodă, au trimis și el 4 agi, cu carii au trimis zece glonțuri mari de tunuri și zece mici, să zică lui Ion Vodă că cu acel feliu de bucate îl va ospăta Turcul din cetate, care nu le va mistui.

Mâniiatu-s'au tare Ion Vodă pre acei soli turcești, cărora au poruncit de le-au tăiat urechile, buzele și nasurile și au pus de i-au spânzurat de pičoare înnaintea cetății și au poroncit de sârg pedestrimei dărăbanilor să facă năvală asupra târgului. Având loitre gata, oborît-au de grabă gardul târgului dorobanții lui Ion Vodă și au întrat în târgul Brăilii, de au tăiat pre Turci, de n'au lăsat nice câine viu în târg. Acela sânge s'au vărsat, cât curgea pârâu în apa Dunării, și au aprins târgul de au ars; unde multă avere au aflat: aur și argint și mărgăritariu mult, că era bogat acel târg, neștiind asupra sa alte prăzi, de cum l-au dobândit Turcii în seama lor.

Vrut-au să să apuce și de cetatea Brăilei, ci luund Ion Vodă veste de 15.000 de Turci ce vin într'agiutoriu Brăilii, au pornit Ion Vodă pre

Sfirčovschii cu Căzacii împrotiva acelor 15.000 de Turci, dându-i şi opt mii de Moldoveni. Şi tâmpinâdu-să Sfirčovschii cu Turcii, datule-au războiu vitejeşte şi înfrângând pre Turci, i-au topit aşea, cât abiia au scăpat vreo mie călări.

Iară, după ačastă izbândă cu năroc asupra acelor Turci, venit-au veste lui Ion Vodă den urmă, că au întrat în ţară Turci şi Tătari. Lăsat-au Brăila şi s'au întorsu cu oastea împrotiva Turcilor şi a Tătarălor şi lovindu-i vitejeşte, i-au răsipit şi i-au gonit.

După aceia au mersu cu oştile sali Ion Vodă supt Tighinea şi bătând-o câteva zile, o au dobândit şi o au arsu. Trimis-au de acolo 600 de Căzaci la Cetatea Albă şi o au aprinsu de au arsu ğumătate de târgu. Iară Ion Vodă cu oastea sa, până a vini Căzacii dela Cetatea Albă, s'au odihnit.

Şi după aceia, înţălegând Ion Vodă de nişte Turci, ce eşisă de prin cetăţi şi să oştisă cu Tătarăi Bugiagului şi mergea la Cetatea Albă, au orânduit pre Căzaci şi cu trei mii de Moldoveni, pre carii, lăsindu-i Sfirčovschii pre urmă, au tocmit Căzacii în trei polcuri: în polcul cel denainte era 400 de Căzaci cu sineţă şi toţi cu calcanuri, să să sprijenască de suliţăle turceşti, orânduiţi. Al doile polcu, iară pre atâţea,

---

Sfirčovschii cu Cazacii împotriva acelor 15.000 de Turci, dându-i şi 8.000 de Moldoveni; pre care timpinându-i Sfirčovschii şi dându-le războі tare, au înfrânt pre Turci şi mare moarte au făcut într'înşii; abiia au scăpat 1.000 de călări.

După acesta război cu izbândă a lui Svirčovschii cu acele 15.000 de Turci, tot nu vrea lăsa Ion Vodă cetatea Brăila în pace, ci viind din urmă veste de o seamă de Turci şi de Tătari că au întrat în ţară, au lăsat cetatea Brăila şi au purces cu Sverčovschii asupra acelor Turci şi Tătari şi i-au lovit de i-au răsipit şi pre acea oaste turčască.

După care izbândă, Ion Vodă au tras cu oştile sale supt Tighina şi au bătut Tighina câteva zile şi o au luat şi o au ars. De acolo au rânduit 600 de Cazaci la Cetatea Albă de o au aprins şi o au ars giumătate de târg. Iar Ion Vodă, până a să întoarce Cazacii dela Cetatea Albă, au odihnit cu oştile sale câteva zile.

Ci pre urmă, înţelegând de o samă de Turci, eşiţi de prin cetăţi şi cu Tătarii Buğacului, care mergea la Cetatea Albă, au orânduit Cazacii, dându-le şi 3.000 de Moldoveni, pre carii lăsându-i Svirčovschii pre urmă, au tocmit Cazacii lui în trei polcuri: | în polcul cel dinnainte era 400 de Cazaci cu sineţe şi toţi cu 176r
calcanuri împotriva suliţilor turceşti orânduiţi. În al doilea polc, era pre atâţea

cu sănețâ și cu arce; pre aciia i-au orânduit în cornul den driapta; acolo, într'acel polcu, era și Svirčovschii. În al treile polcu, pre atâțea, cu suliță lungi; pre aceștiia i-au tocmit în cornul den stânga.

Iară Turcii, văzind oameni de oameni, au sărit cu îndrăznire asupra Căzacilor, iară Sfirčovschii au poroncit polcului celui den mijloc, de au sărit împrotiva Turcilor, slobozind focul în Turci, și să făcu o amestecătură mare într'înșii.
141v Atunce, | și singur Svirčovschii cu alt polcu i-au lovit den dos, săgetând în Turci den arce, și ciia cu sulițăle lungi, de altă parte, năvălind asupra Turcilor de-i giunghea și-i împungea. Stătut-au un čas acest războiu de îmbe părțile, până au sosit și Moldovenii, și cu mare îndrăznire au năvălit asupra Turcilor și înfrângând pre Turci, prins-au vii 200 de Turci și-i mâna denapoi ca pre niște dobitoace, de i-au închinat la Ion Vodă; și îndată au poroncit Ion Vodă de-i tăiară cu coasăle.

Pre acea oaste turčască era cap un agă prea bogat și să prețăluia cu mulți bani și odoară să să răscumpere dela Căzaci, să nu-l mai ducă la Ion Vodă. Ce, Căzacii mai mult socotiia credința spre Ion Vodă decât averea, și fu omorît și acela ca și ciialalți Turci.

---

cu sinețe și cu arce; pre aceștea i-au rânduit în cornul de-a-dreapta, și într'acela polc și singur Sverčovschii. În al treilea polc, și iar pre atâțea, cu sulițe lungi, pre carii i-au pus în cornul de-a-stânga.

Turcii, văzând oameni de oameni, au sărit cu mare îndrăzneală asupra Cazacilor, iar Sfirčovschii au poruncit polcului celui din mijloc, de au sărit asupra Turcilor, slobozind într'înșii focul, și așa să făcu o amestecătură mare între dânșii. Atunce, și singur Sfirčovschii cu alt polc, din dos i-au lovit, săgetând în Turci din arce, și ceialalți cu sulițe lungi dintr'altă parte, năvălind asupra Turcilor, de-i împungea și-i ğunghea cu sulițele. Stătut-au un čas acest război între amândoao părțile, până ce sosesc și Moldovenii proaspeți, și, cu mare îndrăzneală năvălind asupra Turcilor, au înfrânt pre Turci și i-au bătut. Prins-au vii 200 de Turci, pre carii ca pre niște dobitoace i-au mânat de i-au închinat lui Ion Vodă; pre carii îndată au poruncit Ion Vodă de i-au tăiat cu coasele.

Cap pre acastă oaste era un agă prea bogat; să prețuia cu mult aur Cazacilor și cu mai mult argint și alte odoară făgăduind, numai să nu-l aducă Cazacii la Ion Vodă. Ci, Cazacii mai mult socotiia credință spre Ion Vodă decât averea, și așa fu omorît și acel Turc cu ceialalți.

Înțălegând acestea sultan Selim, împăratul turcesc, foarte să tulbură tare și socotiia să să scoale el cu puterea sa, să vie asupra lui Ion Vodă, că întrasă în grijă mare să nu piarză Moldova și cât stăpâniia el dencoace de Dunăre. Poroncit-au și hanului Crâmului să să porniască cu oaste, să margă asupra lui Ion Vodă; trimis-au iarăș și pe Pătru Vodă cu multă oaste turčască.

Înțălegând Ion Vodă de atâtea oști, ce-i vin asupră, au orânduit pre Ieremiia, pârcălabul de Hotin, cu 1300 de Moldoveni la trecătoare Turcilor la Dunăre, să poată opri să nu triacă Turcii, că Pătru Vodă cu Turcii acmu sosisă la Dunăre. Iară Ion Vodă au lăsat oștile de să odihniia, până îi va vini veste dela Ierimiia Pârcălabul, să știe de vrăjmașul său, de Pătru Vodă.

Irimia Pârcălabul, mergând la Dunăre și văzind în ceia parte atâta mulțime de Turci, oștiți cu Pătru Vodă, el s'au agiunsu pre taină cu Pătru Vodă și au luat 30.000 galbeni de aur dela Pătru Vodă, daru, și s'au făcut că nu poate opri trecătoarea Turcilor, pentru mulțimea de oști ce sintu; și întorcându-să Ierimiia Pârcălabul dela Dunăre, au aflat pre Ion Vodă supt Tighinea, bătând cetatea Tighinei, și-i spusă cum n'au putut opri atâta mulțime de oști.

Acestea înțelegându-le împăratul turcesc, sultan Selim, foarte s'au turburat tare și socoti singur să meargă cu oști asupra lui Ion Vodă, că întrasă în grijă mare împăratul să nu piiarză Moldova și cele dincoace de Dunăre. Poruncit-au și la hanul Crâmului să să pornească cu oastea Crâmului asupra lui Ion Vodă, și de iznoavă au pornit pre Pătru Vodă Șchiopul cu multă oaste turčască asupra lui Ion Vodă.

Înțelegând Ion Vodă ačastă gătire mare, și de hanul că-i vine asupră de o parte și Turcii cu Pătru Vodă, care acum sosiră la Dunăre, de altă parte, au orânduit pre Eremiia, pârcălabul de Hotin, cu 1300 de Moldoveni la trecătoarea Dunării, să apere trecătoarea Turcilor. Iar Ion Vodă au lăsat oștile | sale să să odihnească, până îi va veni veste dela Eremia Pârcălabul de 176v
vrăjmașul său.

Iară Eremia Pârcălabul, viind la Dunăre și văzând de ceia parte atâta mulțime de oști turcești cu Pătru Vodă, s'au ağuns pre taină cu Pătru Vodă, dela care au luat 30.000 de galbeni de aur, și s'au făcut că nu poate opri trecătoarea, pentru mulțimea Turcilor; și întorcându-se Eremia Pârcălabul la Ion Vodă, pre carele l-au aflat supt Tighina, de bătea cetatea Tighinei, și i-au spus cum că nu au putut opri atâtea mulțime de oști.

14—16· «Vicleșugul Ierimii părcălabul» titlu mărginal la unele din manuscrisele din grupa A. 21: și din A. 29: veste din A.

Iară auzind acestea Ion Vodă dela Ierimiia Pârcălabul, că Turcii
142r întâi trecusă tunurile cu enicerii | de peste Dunăre în časta parte, s'au gătit și el de grabă; strângând oastea, au purces în tâmpinarea Turcilor la Dunăre și s'au tăbărît aproape de Dunăre.

Iară Căzacii, neavând limbă, căci pre Irimiia Pârcălabul nu-l credea Căzacii, fiind în grijă cu toții, s'au strânsu la cortul lui Ion Vodă și au zis Svirčovschii: « Noi că ț'am ğurat să-ți fim cu credință, Ioane, să-ți slujim până la acest čas împrotiva vrăjmașilor tăi, și de acmu gata sintem să-ți slujim; și știm că vrăjmașii tăi nu pentru țara ta, ce pentru trupurile noastre vin. Ce, noaă întâi ne trebue să știm: mulți sint? ce gândesc? Pentru să nu fim ca niște morți aduși la mormântu și să nu ne punem capetele ca niște dobitoace mute. Pentru aceia, ce veste ai de dânșii? ce svat? ce meșterșug? spune, să știm și noi ».

La aceste cuvinte a lui Svirčovschii, au suspinat Ion Vodă, răspunzind prostește: « Cunoscut-am de multe ori priința voastră spre mine, iubiții miei viteji, și nu aș fi bucuros să vă amăgescu, nice să fac ceva fără svatul vostru; ce așea vă înștiințăzu, cum Irimiia nu-i departe cu altă oaste și i-am poroncit să ne dea știre de nepriiatenul nostru, când

---

Iară auzind ačasta Ion Vodă dela Eremia Pârcălabul, că Turcii întâi trecuse tunurile cu eničarii Dunărea s'au gătit și el mai de grabă; strângându-și oastea ce s'au fost slobozit pre aproape, au purces cu oștile sale în timpinarea Turcilor la Dunăre și aproape de Dunăre s'au așăzat Ion Vodă cu tabăra.

Iară Cazacii, neavând limbă, căci pre Eremia Pârcălabul nu-l credea Cazacii, fiind în grije, s'au strâns la cortul lui Ion Vodă și i-au zis Sfirčovschii: « Noi că ț'am ğurat să-ți fim cu credință, Ioane Vodă să-ți slujim până în cest čas împrotiva vrăjmașilor tăi, și de acuma sântem gata să-ți slujim; și știm că vrăjmașul tău, nu pentru țara ta, ci pentru trupurile noastre vine. Ci, noao ne trebue întâi să știm: mulți sânt? ce gândesc? Pentru să nu fim ca niște oameni morți aduși la mormânt și să nu ne punem capetele ca niște dobitoace mute. Pentru aceia, ce veste are de dânșii? ce sfat? ce meșterșug? spune noao! ».

La aceste cuvinte ale lui Sfirčovschii, suspinând Ion Vodă, au răspuns prostește: « Am cunoscut de multe ori credința voastră spre mine, iubiții miei viteji, și n'aș fi bucuros să vă amăgesc, nice să fac ceva fără sfatul vostru; ci așa vă dau știință, cum Eremiia nu-i departe cu altă oaste, căruia i-am poruncit să ne facă știre de sârg de nepriiatenul nostru, căci

ari avea așea deplin veste și știință de dânsul. Eu pre Irimiia crezu ca pre sănătatea mea, că i-am cunoscut și-i știu bine credința și bunătatea lui; el mi-au făcut știre că mai mult de 15.000 de Turci nu sint. Ce, de ar fi și treizăci de mii, ne vom bate cu dânșii, de ne va agiuta Dumnăzău ».

Nu s'au așezat pre cuvântul lui Ion Vodă, Sfirčovschii, ce au poftit pre Ion Vodă să șază cu tabăra acolo, iară el cu oamenii săi au mărsu pentru limba; și-i dede Ion Vodă și pre Veronie, hatmanul său, cu cinci mii de Moldoveni călări. Și mergând, au dat peste strajea turčască, atâțea de mulți, pre câți era și oștenii lui Ion Vodă; și dându-le războiu, au înfrât pre Turci. Iară altă limbă n'au putut lua, fără numai un Turcu rănit foarte tare, ce nemic dintru acela n'au putut să ințăliagă; ce numai pre singură strajea, au cunoscut ei că iaste multă oaste turčască. Pentru aceia au zis Căzacii lui Ion Vodă să fie triaz și cu pază, cum va crede pre Irimiia pârcălabul | mai mult. 142

La aceste cuvinte, nemic altă Ion Vodă n'au răspunsu, fără numai ce au zis: « Nu avăm de ce avea grijă. Știu și nădăjduescu, că în scurt să va arăta, că eu pentru aceia am vinit, pentru să-mi apăr moșiia până la moarte ». Și au eșit Ion Vodă den tabără, cu trei sute de Moldoveni,

---

are așa deplin veste și știre de dânsul. Eu pre Eremia îl crez ca pre sănătatea mea, că i-am cunoscut și-i știu bine credința și bunătatea lui; el mi-au făcut știre cum mai mult decât 15.000 de Turci nu sânt. Ci, de or fi și 30.000, ne vom bate cu ajutoriul | lui Dumnezeu cu dânșii. » 177r

Nu s'au așăzat pre cuvântul lui Ion Vodă Sfirčovschii, ci au poftit pre Ion Vodă să așază acolo cu tabăra, iară el cu oamenii lui va merge supt nepriiatenul pentru limba. Priimit-au Ion Vodă cu dragoste socoteala lui Sfirčovschii, și l-au slobozit să meargă și i-au dat pre hatmanul său, pre Veronie, cu 5.000 de Moldoveni călări, carii mergând, au dat peste straja turčască, carii era pre atunci cât și oamenii lui Ion Vodă; și dându-le război, au înfrânt pre Turci. Și n'au putut lua altă limbă, fără numai pre un Turc rănit foarte tare, dintru care alt nimic n'au putut înțelege; fără numai din singură straja au cunoscut că iaste oaste multă turčască. Pentru aceia, au zis Cazacii lui Ion Vodă să fie treaz și cu pază, cum va crede mai mult pre Eremia Pârcălabul.

La care alt nimic Ion Vodă n'au răspuns, fără atâta: « Nu avem pentru ce să avem grije. Știu cum nădăjduesc, că în scurt să va arăta, că eu pentru aceia am venit, să apăr moșiia până la moarte ». Și au eșit din tabăra lui, Ion Vodă cu 300 de călăreți,

şi s'au lipit de balta la Cahùl şi s'au suit într'un piscu de dial să poată cunoaşte câtă samă de oaste va fi turčască. Ce nemic n'au putut pricepe, că oastea era pre văi tăbărîtă, ce numai străjile s'au văzut în patru locuri, care nelăsindu-să să să vază de tot de Moldoveni, s'au clătit pre încet în văi. Neputând dar pricepe Ion Vodă pe nepriiatinul său, s'au tras cu toată oastea sa, care era 30.000, şi au tocmit-o în treizăci de polcuri, şi la tot polcul era tunuri.

Iară atunce, o samă den boiarii cei mari, anume: Murgu vornicul cel mare şi Bilăe vornic mare şi Slăvilă Hatmanul, văzind atâta putere de oaste, ce venisă cu Pătru Vodă, temându-să să nu cază în mrejea vrăjmaşilor săi, au părăsit pre Ion Vodă şi au fugit la Turci, la Pătru Vodă.

Avea Ion Vodă şi pive 80 de aruncat cumbarale, călărime deosăbi. Avea ţiitoare Săsui(?) Ion Vodă, sta deosebi; care pentru multă dragoste ce avea spre Ion Vodă, nu l-au lăsat între oastea cea călăriaţă, temându-să să nu-l vicleniască boiarii ţărăi, precum au şi făcut de nevoe, şi să nu-l dea Turcilor, ce numai în Căzaci nedejduia şi credea.

După ce împărţi Ion Vodă oastea sa în treizăci de polcuri, până a să începe războiul, atunce au văzut Ion Vodă mulţimea oştii turceşti,

---

şi s'au lipit de baltă la Cahul, care baltă iase din Dunăre, şi s'au suit într'un pisc de deal să poată cunoaşte câtă seamă de oaste turčască va fi. Ci nimic n'au putut pricepe, că oastea era pre văi tăbărîtă, ci numai străjile au văzut în patru locuri, care nelăsându-să să vază de tot de Moldoveni, s'au clătit pre 'ncet în văi.

Şi aşa, neputând Ion Vodă pricepe nepriiatenul său, s'au tras cu toată oastea sa, care era 30.000, puind-o în treizeci de polcuri, şi tot polcul avea tunurile sale.

Iară acolo, o seamă de boiarii ţărăi, anume: Murgul vornicul cel mare şi Bilăe vornicul cel mare şi Slăvilă Hatmanul, văzând atâta putere de oaste turčască ce venisă cu Pătru Vodă, temându-să să nu cază în mreaja vrăjmaşilor săi, au părăsit pre Ion Vodă şi au fugit la Turci, la Pătru Vodă.

Avea Ion Vodă şi pive 80 în oastea sa de arunca cunbarale, călărime deosebi. Avea ţiitoare Săui Ion Vodă, sta deosebi; care pentru multă dragoste ce avea spre Ion Vodă, nu l-au lăsat pre Ion Vodă între oastea cea călare,
177v temându-se să nu-l viclenească boiarii ţărăi, precum | au şi făcut de nevoe, şi să nu-l dea Turcilor, ci numai în Cazaci nădăjduia şi credea.

După ce împărţi Ion Vodă oastea sa în 30 de polcuri, până a să începe războiul, atuncea au văzut Ion Vodă oastea turčască multă,

care să socotiia mai bine de cincizăci de mii; și atunce să văzu amăgit de Irimiia Pârcălabul, pre carele îl avea mai de credință decât pre alții, și chemându-l Ion Vodă la sine, s'au apărat Irimiia Pârcălabul, zicând că el n'au putut pricepe să cunoască mulțimea Turcilor, iară priința și credința lui cătră domnu-său, Ion Vodă, să va videa că întâi el va da războiu Turcilor. Și îndată cu polcul său au purces Irimiia Pârcălabul asupra Turcilor; iară, apropiindu-să de Turci, au poroncit stegarului său, de au slobozit | stiagul în ğos și ș'au luat toți șlicele [143r] și ș'au plecat capetele la Turci. Văzind Turcii, ce era în frunte să-ș dea războiu, au stătut până s'au închinat Irimiia Pârcălabul cu ai săi.

Iară alți Moldoveni, văzind faptele Irimii Pârcălabul, înspăimați, au alergat la Ion Vodă și i-au spus. Ce, Ion Vodă, ca un om cu inemă mare ce era, să nu-ș blăzniască inimile pentru Irimiia Pârcălabul, care au viclenit pre domnu-său, așea, îndată au poroncit să dea în dobe și în trâmbiță sămnu de războiu. Iară Turcii au pus în frunte pre Irimiia Pârcălabul cu oamenii săi, de-i mâna denapoi ca pe niște vite asupra oștii lui Ion Vodă.

Iară Ion Vodă, văzind pre Moldovenii săi cu Irimiia Pârcălabul în frunte, au poroncit de au slobozit sănețăle toate într'înșii, de au perit

---

care socotiia mai bine de 50.000; și atuncea s'au văzut amăgit de Eremia Pârcălabul, pre carele îl avea mai mare credință decât pre alții, și îndată porunci Ion Vodă să chiiame la sine pre Eremiia Pârcălabul, ci s'au apărat Eremia Pârcălabul cu aceste cuvinte: că n'au putut pricepe și cunoaște, iară priința și credința lui cătră Ion Vodă, să va vedea că întâi el va da război Turcilor. Și îndată au purces Eremia Pârcălabul cu polcul său asupra Turcilor și apropiindu-se de Turci, au poruncit stegariului său, de au slobozit steagul în ğos, și ș'au luat toți șlicele și ș'au plecat capetele. Turcii, vâzând ce era să-și dea războí, au stătut până s'au apropiiat Irimiia Pârcălabul cu oamenii săi și s'au închinat la Turci.

Iară alți Moldoveni, văzând faptele Ieremiei Pârcălabul, înspăimați, au alergat toți la Ion Vodă și i-au spus de Ieremia Pârcălabul. Ci, Ion Vodă, ca un om cu inimă mare ce era, să nu-și piarză inimile pentru Ieremia, care au viclenit pre domnu-său, și îndată au poruncit să dea din trâmbițe și în dobe sămn de bătae. Iară Turcii au pus în frunte pre Ieremia Pârcălabul cu oamenii săi, de-i mâna denapoi ca pre niște dobitoace asupra oștii lui Ion Vodă.

Iară Ion Vodă, văzând pre Moldovenii săi cu Ieremia Pârcălabul, au poruncit de au slobozit sinețele toate într'înșii, de au perit

până la unul, și câți n'au perit de focul lui Ion Vodă, îi ucidea Turcii den urmă, de nu putea străbate de trupurile lor căzute.

Iară Căzacii, văzind ce să lucriază, au slobozit focul în Turci așea de tare, cât au dat dos Turcii deodată, ori că nu le putură sta mai mult împrotivă, ori că-i vrea mai aproape să-i ia în foc, apropiindu-i de pedestrime. Ce, Svirčovschii, pricepând aceia, au strigat asupra Moldovenilor să să întoarcă; înturnară-să Moldovenii și Turcii luară-i în goană. Văzind Moldovenii că-i gonescu așea de tare Turcii, să întoarsără la Turci și să făcu un războiu mare între dânșii, cât de a mână să tăia și să împungea în suliță. Slobozit-au Turcii focul în Moldoveni; aceia moarte să făcu, cât pica de pre cai, așea Moldovenii cum și Turcii, de îmbe părți; nice să mai auziia de trăsnetul pușcilor, nice să vedea locul de fum, nice mai știia pușcașii în cine dau cu pușcile, cât le slăbisă mânule a să tăia unii pre alți.

Atunce Ion Vodă au îndreptat pre ai săi denapoia pușcilor să să odihniască cevaș și să-ș păzască stiagurili sale. Așijdirea și Turcii s'au dat înnapoi să să odihniască și ei. Așea stând și prăvind unii spre alți,

---

până la unul: că, câți n'au perit de focul lui Ion Vodă, îi omorîia Turcii din urmă, de nu putea străbate de trupurile lor căzute.

Iară Cazacii, văzând ce să lucrează, au slobozit focul în Turci așa de tare, cât să amestecasă Turcii în de ei. Iar și Moldovenii dintr'altă parte, așa au dat de tare năvală asupra Turcilor, cât deodată i-au împins de au dat dosul Turcii; ori că nu le putuse sta mai mult Turcii împotrivă, ori că vrea să-i ia în foc, mai apropiindu-i de pedestrime. Ci, Sfirčovschii, pricepând aceia, au strigat asupra Moldovenilor să să întoarcă; întoarnă-să Moldo-
178r venii și Turcii îi iau de goană. Văzându-se | Moldovenii că-i gonesc așa tare Turcii, de iznoavă s'au întors la Turci. Au stătut un războiu mare între dânșii, că așa să apropiiase unii de alții, cât de-a-mână să bătea. Slobozit-au Turcii foc din sinețe asupra Moldovenilor; aceia moarte s'au făcut între dânșii, cât pica de pre cai, așa Turcii, cum și Moldovenii; nici să mai auziia de trăsnetul pușcilor de amândoao părțile, până slăbise mânile tuturor, să tăia unii cu alții: nici pușca și nu mai știia în ce dau, nici putea vedea unul pre alt de praf și de fumul pușcilor.

Atunce Ion Vodă au îndreptat pre ai săi denapoia pușcilor să să odihnească puțin, și să-și păzească steagurile sale. Așijderea și Turcii s'au dat înnapoi să să odihnească și ei. Așa stând și privind unii la alții,

au dat Dumnăzău ploae mare și repede și s'au udat pravul de pușci, de unde avea nădejde de ağutoriu Moldovenii. Ce numai de a mână le căuta a să bate, | ce și mânule le era slăbite și nu putea sprejeni mul- 143v ţimea Turcilor; că și Tătari proaspeţi să adăogea, viind den dos, i-au lovit pre Moldoveni și i-au înfrânt și-i goniră împreună cu Turcii și i-au tăiat, cât numai pedestrime au rămas și oastea de strânsură, Căzaci 250. Ce, fiind și Turcii osteniţi, nu cuteza a năvăli asupra Căzacilor.

Văzind așea Ion Vodă, alergat-au de sirgu la Căzaci și le zisă: « Văzu, bunii miei viteji, că den vicleșugul Irimii Pârcălabului am sosit la ačasta, să ne punem capetele; ce, unde or pica capetele voastre, acolo și al mieu, sufletul să margă dreptu la ceriu ». La acestea i-au răspunsu Svirčovschii: « De moarte nice cât de puțin noaă nu ni-i grijă și cu drag vom muri toți; ce încă să mai dăm războiu acelor spurcați păgâni ».

Și îndată s'au pedestrit cu toţii și împreunându-să cu oastea, ce venisă mai mulţi în dobândă de cât în liafă, ce era ca 20.000, și năvălind cu dânșii, singur Ion Vodă au apucat pușcele dela Turci cele ușoare; o pușcă de acelea singur Ion Vodă o au apucat, că așea era de tare Ion Vodă, cât o au tras singur. Și împlându pușcele acele de prav, le-au

---

au dat o ploae mare și repede de s'au muiat praful. Ci n'au fost îndămână Moldovenilor că li s'au muiat praful și pușcile, de unde avea mare nădejde și ağutor, ci numai de a mână le căuta a să bate; ci le era mâinile slăbite și nu putea sprijini mulțimea Turcilor că și Tătarăi proaspeți veniți era din dos, i-au lovit pre Moldoveni și i-au înfrânt, de i-au gonit împreună cu Turcii, și i-au omorît de au rămas numai pedestrimea și oastea de strânsură, Cazaci 250. Ci, fiind și Turcii osteniți, nu cuteza a năvăli asupra Cazacilor.

Văzând acestea Ion Vodă, alergând de sârg la Cazaci, le-au zis: « Văz bunii miei viteji, că din vicleșugul Ieremiei Pârcălabul am sosit la ačasta, să ne punem capetele; ci, unde vor pica capetele voastre, și al mieu acolo, sufletul să meargă drept la ceriu ». La acestea, i-au răspuns pre scurt Sfirčovschii: « De moarte nici cât de puțin noao nu n'e frică, nici grijă, și cu drag vom muri toți; ci să dăm încă război acelor câini de păgâni ».

Și aceste zicând, s'au pedestrit cu toții și împreunându-să cu oastea, ce era venită mai mult în dobândă, decât în leafă, care era ca la 20.000, și năvălind cu dânșii, singur Ion Vodă au apucat pușcile dela Turci cele ușoare și o pușcă dintr'acelea singur Ion Vodă o au apucat. Și așa era de tare Ion Vodă cât o au tras; care umplându-le acele pușci de praf, le-au

spart şi le-au lepădat şi legând tabără, s'au tras cale de o zi, la un sat, de s'au îngropat; însă, de apă le era lipsă mare şi nevoe.

Iară Turcii, dacă s'au strânsu cu toţii cu cei den goană, i-au încungiurat de mai nainte de apusul soarelui. Şi era mulţi Turci cu Tătară, cât nu-i puteai cuprinde cu ochii, şi acolo toată noaptea i-au străjuit să nu scape dentr'acel loc şi au aprinsu casăle în sat ce era pustii, să să facă lumină să să vază Turcilor. Iară, dacă s'au făcut zuă, început-au Turcii cu toate puşcele a bate într'înşii, ce nu le putea străca nemic că să îngropasă bine. De acolo, trei zile s'au apărat, făcând năvală Căzacii în multe rânduri asupra Turcilor. Văzind Turcii că cu greu îi vor dobândi, au pus socotială să facă legătură cu Ion Vodă, să li să închine.

Ion Vodă, încă văzind că flămânzăscu şi leşină de sete şi pravul încă împuţinasă, să fugă să scape loc nu era, că tot locul cuprinsese Turcii, au gândit că doar cu blândeţă şi cu ğurământu făcând Turcii,
144r să va scoate den peire. Era jeale | mare lui Ion Vodă de oastea ce vinisă în dobândă, măcar că Căzacii toţi era gata să moară lângă Ion Vodă; începu a trimite la Turci că să va închina, de-i vor trimite om ca acela să-i giure la poftele lui Ion Vodă. Turcii bucuroşi era la una ca ăcasta,

---

178v spart şi le-au lepădat şi legând tabără, | s'au tras de o zi cale, la un sat, de s'au îngropat; unde de apă mare nevoe şi lipsă avea.

Iară Turcii, deaca s'au strâns cu toţii, cu cei din goană, i-au încungiurat mai nainte de apusul soarelui. Şi era atâţea de mulţi cu Tătari, cât nu-i putea cuprinde cu ochii, şi acolo toată noaptea i-au străjuit Turcii, să nu iasă dintr'acel loc, şi au aprins casele într'acel sat ce era pustii, să li să facă Turcilor lumină. Deaca s'au făcut zio, cu toate puşcile au început Turcii a bate într'înşii, ci nu le putea strica nimica, că să îngropase bine; unde trei zile s'au apărat, făcând Cazacii în câteva rânduri năvală asupra Turcilor. Văzând Turcii că cu greu îi vor dobândi, au pus socoteală să facă legătură cu Ion Vodă să li să închine.

Ion Vodă, încă văzând că flămânzesc şi mor de sete şi praful încă împuţinase, să fugă să scape loc nu era, doar să zboare, că tot locul cuprinsese Turcii, au gândit că doar cu blândeţe şi cu giurământ, făcând Turcii, să va scoate de moarte. Era jale mare lui Ion Vodă de oastea ce venisă în dobândă, măcar că Cazacii era gata să moară toţi lângă Ion Vodă; începu a trimite la Turci că să va închina, de va trimite un om ca acela să-i ğure la poftele lui Ion Vodă. Turcii bucuroşi au fost la una ca aceia:

decât cu arme și cu vărsare de singe, mai bine cu înșălăciune să-l dobândiască. Și trimisără un Turcu la Ion Vodă de-i giură într'acesta chip: Întâi, pre Căzaci să-i sloboază cu zile, întregi să să ducă; a doa, să-l ducă pre Ion Vodă viu la stăpânul său, împăratul; iară pentru oastea de țară nemic n'au pomenit, căci nu să îndoia, cum nu o vor erta, fiind raia, și pagubă împărăției s'a face de-i va omorî.

După ce au giurat Turcul pentru acestea lui Ion Vodă, au eșit den șanțu, luând cu sine pre toți Căzacii, și așea au zis cătră Turcu: « De vreme ce iaste voia lui Dumnăzău să cazu eu astăzi în mânule voastre, mă rog să-mi arătați acele ce mi-ați giurat, să sloboziți pre acești oameni buni, iară de aveți vreo mânie spre dânșii, de pre mine vă răsplătiți, și lor le dați pace ».

Și așea, împărțindu-și Ion Vodă tot al său între Căzaci, ș'au luat ertăciune dela dânșii, zicând că până la moartea sa nu-i va uita. Auzind Căzacii acestea, au început cu toții a plânge și a-l săruta. Și dacă s'au depărtat ca trei pistrele dela Căzaci, ș'au luat ertăciune dela țară cu multe lacrămi și iar s'au întorsu la Căzaci, de le-au împărțit aur, odoară č'au avut la sine, zicând: « N'au vrut ačasta Dumnăzău, bunii miei voinici, ca să pot a vă avea mai mult pre voi, sau pre aciia deplin

---

decât cu arme și cu sânge, mai bine cu înșelăciune să-l dobândească. Și trimiseră un Turc la Ion Vodă, giurând pre acestea: întâi, pre Cazaci să-i sloboază întregi și cu viață; a doao, ca să-l ducă pre Ion Vodă viu la împăratul, stăpânul lui; iară pentru oastea de țară, nimic n'au pomenit, căci nu să îndoia că o va erta, fiind raia, și pagubă împărăției s'ar face de i-ar omorî.

După ce au giurat Turcul pe acestea lui Ion Vodă, au eșit din șanț, luând cu sine pre toți Cazacii, și așa au zis cătră Turc: « De vreme că iaste voia lui Dumnezeu să caz eu astăzi în mânile voastre, mă rog să-mi arătați aceia ce mi-ați ğurat, să sloboziți pre acești oameni buni; iară, de aveți vreo mânie pre dânșii, de pă mine vă răsplătiți și lor le dați pace ».

Și așa, împărțindu-și tot al său între Cazaci, ș'au luat Ion Vodă ertăciune dela dânșii, făgăduindu-să că până la moartea lui nu va uita pre Cazaci. Auzind acestea Cazacii, au început cu toții a plânge și a-l săruta. | Apoi depăr- 179v
tându-se ca trei pistrele de săgeți dela Cazaci, ș'au luat ertăciune dela țară, cu multe lacrămi și de iznoavă s'au înturnat la Cazaci, de le-au împărțit aur, odoară ce au avut la sine, zicând: « N'au vrut ačasta Dumnezeu, bunii miei voinici, ca să pot avea mai mult pe voi, sau pre aceia deplin

1.200, că m'aş fi nevoit cu ağutoriul lui Dumnăzău, să nu îmble aceştiia câini pre locul mieu, carii mi-au luat Dumnăzău pentru multe ale mele păcate. Ce, în zădar, acestea îmi caută a răbda ce au slobozit Dumnăzău asupră-mi, să mă despartu de voi. Dumnăzău să vă ducă sănătoşi la casăle voastre! Iară pre mine, de mă va păzi Dumnăzău dentru sângeroasă mâna acestor oameni răi şi mă vor duce cu viaţă la stăpânul mieu, nu mă îndoescu nemic întru stăpânul mieu, că-mi va da iarăş
144v domniia şi voi şti mulţămi crăiei leşăşti şi niamului leşăscu. | Ce am avut pre lângă mine, mai bine voaă să rămâe, decât acestor câini, pentru priinţa şi slujbele ce am cunoscut de multe ori dela voi».

Clătit-au la multă curgere de lacrămi pre Căzaci ačasta voroavă a lui Ion Vodă şi ş'au lăsat şi sabiia la dânşii şi au purces însuş al doile numai cu un Liah, anume Osmonschii, ca un rob în tabăra turčască.

Dacă au dus pre Ion Vodă la paşea, ce era sarascher pre oşti, l-au mustrat paşa ca la patru časuri. Ce ar fi răspunsu Turcilor, să cunoaşte că au răspunsu cuvântu mare, l-au giungheat paşa cu hamgeriul în pântece şi în gură şi scoţindu-l afară, i-au tăiat capul şi-l pusără într'o suliţă, iară trupul lui l-au legat de coadele à doaă cămile şi l-au ruptu bucăţi. Aşea scrie cronica lui Gvagnin istoricul.

1200, că m'aş fi nevoit cu ağutoriul lui Dumnezeu, să nu umble aceştea câini pre locul mieu, care mi-au luat Dumnezeu pentru multe ale mele păcate. Ci, în zadar, acestea îmi caută a răbda ce au slobozit Dumnezeu asupra mea, să mă despart de voi. Să vă ducă Dumnezeu sănătoşi la casele voastre! Iară pre mine, de mă va păzi Dumnezeu de sângeroasă mâna acestor păgâni şi oameni răi şi mă vor duce cu viaţă la stăpânul mieu, nu mă îndoesc nimic întru stăpânul mieu, că-mi va da iarăşi domniia şi voi şti mulţemi crăii leşeşti şi neamului leşesc. Şi ce am avut pre lângă mine, mai bine voao să rămâe, decât acestor câini, pentru credinţa şi slujbele ce am cunoscut de multe ori dela voi».

Clătit-au la multă vărsare de lacrămi pre Cazaci ačastă voroavă a lui Ion Vodă; şi ş'au lăsat şi sabiia la dânşii şi au purces singur al doilea numai cu un Leaf, anume Osmonschii, ca un rob în tabăra turčască.

Acolo, după ce l-au dus pre Ion Vodă la paşa, care era sarascheriu, 4 časuri l-ar fi mustrat paşa. Ce ar fi răspuns Ion Vodă Turcilor, să cunoaşte că ari fi răspuns cuvânt mare: că acolo, fiind Ion Vodă la paşa, l-au giunghiat paşa cu hangiariul în pântece şi în gură şi scoţându-l afară, i-au tăiat capul puindu-l într'o suliţă, iar trupul l-au legat de coadele a doao cămile de l-au rupt bucăţi. Aşa scrie cronicariul Gvagnin de moartea lui Ion Vodă.

Iară Ureche Vornicul în letopisăţul ţărăi, scrie că de viu l-au legat pre Ion Vodă de čoadele a doaă cămili de l-au sfărâmat, şi să fie zis atunce Ion Vodă că: «Eu multe feliuri de munci şi morţi groznice am făcut, iară moarte ca ačasta n'am ştiut să fiu făcut». — Vezi ce feliu de pocăinţă are tiranul! — Apoi Turcii toţi îş ungea sabiile cu sângele lui Ion Vodă.

Plata ş'au luat Ion Vodă pentru cumplite morţi, ce au făcut şi el. Mai scrie Gvagnin zicând, că pentru aceia l-au pedepsit Dumnăzău pe Ion Vodă, căci să turcisă, ca, cu legea turčască, să poată scăpa de moarte.

După aceia s'au slobozit Turcii la aceialaltă spuză de ţară de i-au snopit şi i-au sfărâmat. Iară Căzacii, văzindu spre ce iaste lucrul, nelăsindu-să pre giurământul Turcilor, au silit să între în şanţu să să apere până la moarte. Ce, n'au putut, că era şanţul cuprinsu de Turcii. Ce, s'au slobozit cu toţii de au întrat în tabăra turčască, în grămadă, tăind şi omorînd pre Turci, până au perit şi ei până la unul. Iară pe Svirčovschii polcovnicul şi pre alţi sotnici au luat Turcii în robie şi pre urmă au eşit den robie cu preţ de răscumpărare.

Domnit-au Ion Vodă 3 ani; ce om au fostu nu trebue mai mult a-l tălmăci, că faptele lui l-au arătat.

Iară Ureche Vornicul scrie cum de viu l-au legat pre Ion Vodă de cozile a doao cămile de l-au fărâmat, şi atunci, zic, să fie zis Ion Vodă: «Caută, că eu multe feliuri de morţi am făcut groaznice, iar ačastă moarte n'am ştiut să fiu făcut» — Vezi, ce feliu de păcăinţă are tiranul! — Mai apoi, ceialalţi Turci îş ungea sabiile cu sângele lui Ion Vodă.

Plata ş'au luat Ion Vodă pentru | cumplite morţi ce au făcut şi el. Mai 179v
scrie Gvagnin de zice, că pentru aceia l-au pedepsit Dumnezeu pre Ion Vodă, căci să turcisă, ca, cu legea turčască, să poată scăpa de moarte.

Pre urmă s'au lăsat Turcii la ceialaltă spuză de ţară de i-au znopit şi i-au fărâmat. Iară Cazacii, văzând spre ce-i lucrul, nelăsându-se pre ğurământul Turcilor, au silit să între în şanţ iar, să să apere până la moarte; ci n'au putut că era şanţul cuprins de Turci. Ci, au întrat în tabăra turčască, în grămada turčască, tăind şi omorînd pre Turci, de au perit până într'unul. Iară pe * * de Cazaci i-au prins vii Turcii: pre Sfirčovschii Hatmanul, pe Vavrinţ Cozlovschii, pe Ploţan, pre Zadorschii, pre Iancil, pre Zaleţschii, pre Boguţschii. Aceştea pre urmă s'au răscumpărat şi au eşit din robie.

Domnit-au acest Ion Vodă ani 3; ce om au fost nu trebue mai mult a tălmăci, că faptele lui îl arată.

145r După peirea lui Ion Vodă și răsipa oștii sale, slobozitu-s'au | Tătarăi în pradă în toată țara și au robit, cât mai mare pustiire decât atunce n'au mai fostu de cându-i țara noastră, împresurându-i pre toți fără de veste pre la casăle lor. Și dentru aceia pradă de atunce, pre multe locuri până astăzi multe sate au rămas pustii, ales la câmpu, den Prut până în Nistru.

Turcii, după izbândă č'au făcut asupra lui Ion Vodă, s'au întorsu înnapoi, iară Pătru Vodă au trimis pre Bilăe Vornicul înnainte, caimacam, la scaonul domniei, la Sučavă, dând veste de domnu nou, și au scos bejeniile pre acasă; pre urmă au sosit și Pătru Vodă la Iași, Iuni 25.

După perirea lui Ion Vodă și răsipa oștii lui, s'au slobozit Tătarăi în pradă peste toată țara de au robit, de n'au fost niciodată mai mare pustiire în țară decât atuncea, împresurându-i pre toți fără veste pre la casele lor.

Știrile din acest capitol sunt copiate și traduse de N. Costin din autorii: Grigore Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 151—162 și din Pazkowski, în Cercetări istorice, pp. 142—153, din care cronicarul a tradus cuvânt cu cuvânt.

Domniia lui Pătru Vodă Şchiopul în anul 7081 1573

CAP XXXVI

Leşii, după moartea lui Jicmont Craiu, au fostu ales craiu leşăscu pre Henric, frate craiului franţozesc. Iară Henric, pre urmă, oblicind de moartea frăţine-său lui Carol, craiului franţozesc, au eşit pre taină, neştiind Leşii den Cracău, pre o portiţă, şi s'au dus în Ţara Franţozască, de l-au făcut acolo craiu franţozăscu în locul frăţine-său, lui Carol.

Într'acest an, au murit sultan Selim, împăratul turcesc, după ce luă veste de bucurie pentru doaă cetăţi în Africa, la Işpaniia, anume: Tunes şi Goleta; dacă făcu dunanma de bucurie, mai trăind doaă săptămâni, au murit şi au râdicat Turcii împărat pre sultan Murat, fičorul lui

---

Domniia lui Pătru Vodă ce l-au poreclit Şchiopul

CAP LV

Paşa, după izbândă ce au făcut cu Ion Vodă, au pornit pre Pătru Vodă la scaun şi singur cu oştile turceşti s'au întors înnapoi. Iară Pătru Vodă au şi pornit pre Bilăe Vornicul de cuprinsese scaunul Sučavei şi au dat veste de pace şi de domn tânăr şi au scos şi băjăniile pre acasă şi pre urmă au sosit şi Pătru Vodă la scaon, în Iaşi, în 25 a lui Iunie.

Leşii, după moartea lui Jicmont craiului leşesc, au fost ales crai leşesc pre Henrec, fratele craiului franţozesc. Acest Henrec, craiul leşesc, oblicind de moartea frăţine-său, Carol, craiul franţozesc, au eşit pre taină, neştiind Leşii din Cracău, pre o portiţă şi s'au dus la Ţara Franţozească, de au stătut craiu franţozesc în locul frăţine-său, Carol. |

Într'acest an, soltan Selim, împăratul turcesc, după ce luo veste de bucurie 180r
de 2 cetăţi la Africa a hatmanilor că le-au dobândit, anume Tunes şi Goleta, după doao săptămâni, după ce să făcuse dunalma de bucurie pentru acele cetăţi, au murit.

sultan Sălim cel mai mare. Acela Murat au omorît pre 5 frați ai săi mai mici. Împărățit-au sultan Sălim ani 7 și luni 5.

1575 În anul dela Hristos Mântuitoriul nostru 1575, în luna lui Octomvri, mare pradă au făcut Tătarăi în Țărăle Rusăști, în Volin și în Podoliia. 55.000 de suflete au perit, cu mic cu mare; 340.000 au robit; cai, iape, vaci, boi, oi, fără samă au luat, fără alte prăzi ce au luat. Cu aceste oști tătărăști în Țara Leșască, au fostu șeapte sultani.

Pre aceste vremi, murit-au Alexandru Vodă, domnul muntenesc; domnit-au ani 9 și lună 1 și au rămas domniia fiiu-său, Mihnii Vodă. Arătatu-s'au în văzduh stea cu coadă, ce să chiamă cometa.

Scriu cronicarii leșăști că acea pradă ce am pomenit că au făcut |
145v Tătarăi în Țara Leșască, să fie fostu cu știrea lui Pătru Vodă, și zic, să fie fostu și oamenii lui Pătru Vodă, și zic că și plianul č'au adus Tătarăi den Țara Leșască, să-l fie împărțit cu Pătru Vodă. Ce, nu-i de crezut să-l fie împărțit. Poate să-și fie având bănat Pătru Vodă pre Leși, pentru Căzacii č'au vinit agiutoriu lui Ion Vodă, să fie fostu și cu știrea lui; iară dobânda să o împarță cu Pătru Vodă, eu nu crezu.

Tăinuitu-s'au câtăva vreme moartea lui sultan Selim, până au ales împărat pre sultan Amurat, fečorul lui sultan Selim cel mai mare. Acest Amurat au omorît pre cinci frați ai lui mai mici. Impărățit-au sultan Selim ani 7, luni 2.

1575 La anul dela Hristos 1575, iară dela zidirea lumii 7083, în luna lui Octomvrie, mare pradă au făcut Tătarăi în Țărăle Ruseşti, în Volin şi în Podoliia. 55.000 de suflete au perit cu mic cu mare; 340.000 au robit; cai, iape, ca la 150.000; alt dobitoc 500.000, oi 200.000, fără alte prăzi ce au luat. Cu aceste oști tătărăşti în Țara Leşască, au fost 7 sultani.

Murit-au Alixandru Vodă, domnul muntenesc, domnind 9 ani și o lună și au rămas domniia fiiu-său, Mihnii Vodă. Arătatu-s'au în văzduh stea cu coadă, ce-i zic cometa.

Scriu cronicarii leşeşti că acea pradă ce au făcut Tătarăi în Țara Leşască, să fie fost cu ştirea lui Pătru Vodă, şi zic că au fost şi oamenii lui Pătru Vodă, că şi pleanul ce au adus Tătarăi, zic, să-l fie împărțit cu Pătru Vodă. Poate să fie şi adevărat, având Pătru Vodă bănuială pe Leşi şi pentru ağutoriul Cazacilor ce au fost cu Ion Vodă, să fie fost cu ştirea lui Pătru Vodă; iară, pleanul să-l fie împărțit Tătarăi cu Pătru Vodă, nu-i de crezut, că nu-s acel fel de neam Tătarăi să facă la tovaroşi împărţeală.

5: 340 A. 21-22: Octovrie B. 23: 340.

Iară și Căzacii n'au șezut fără lucru pre acea vreme, că au lovit ** având povață pre un Căzac anume Bogdan, de au făcut multă pagubă Tătarălor.

Leșii, părăsiți de Henric, craiul lor, că numai șeapte luni crăisă, stătură cu toții după alesul craiului nou. S'au strânsu toți la Varșav: unii poftiia pre Maximilian, sau pre fiiu-său Ernest, unde și solii lui Maximiliian, fiind în Varșav, tras-au cu daruri pre mulți domni leșăști în partea lui Maximilian. Craiul șvezăscu încă trăgea la sine crăiia leșască, având și el soli în Varșav. Era și fata lui craiu Jicmont, ce numai ia singură rămăsesă den sămințiia lui Iaghelo, iar parte bărbătiască să stânsese. Ștefan Bator, domnul de Ardial, iară trăsesă o samă de domni leșăști în partea sa. Și Alfonsu, domnul de Feraria, așijdirea. Iară o samă de domni numai pre Anna, fata craiului celui mortu, socotiia să o aliagă să fie crăiasă și să o mărite după Ștefan Bator, domnul de Ardial.

Maximilian avea parte mai tare și făcusă și ğurământ înnaintea solilor leșăști, la Beci. Ce, zăbăvindu-să Maximilian a vini în Țara Leșască, ciia ce trăgea cu Ștefan Bator au nemerit mai curund den Ardial împreună cu Bator, lăsind în locul său pre frate-său, domnu în Ardial. Iară Maximilian, rămasă fără crăie leșască.

Iară şi Cazacii n'au şăzut fără lucru pre acea vreme, că i-au lovit, având povață pre un Cazac, anume Bogdan, de au făcut mare pagubă Tătarălor.

Leşii, părăsiți de Henrec, craiul lor, care numai 7 luni crăisă, au stătut cu toții după alesul craiului nou. Strânsu-s'au cu toții la Varşav. Era câteva părți şi socotele la alesul craiului nou. Unii din domnii leşeşti poftiia pre Maximiliian, sau pre fiiu-său, Ernest, unde şi solii lui Maximilian era la Varşav, trăgând cu daruri scumpe pre o seamă de domni în partea lui |Maximilian; alții pre Ernstu, fečorul 180
lui Maximilian. Craiul şvezesc încă trăgea la sine crăiia leşască, având şi el solii săi la Varşov. Era şi fata craiului Jicmont, care singură rămăsese din semințiia lui Iaghelo, iară partea bărbătească să stinsese. Domnul de Ardeal, Ştefan Bator, iară trăsese câțva domni leşăşti în partea sa. Şi Alfonsu, domnul de Feraria, aşijderea. Iară o samă numai pre Anna, fata craiului celui mort, socotiia să o aleagă să fie crăiasă şi să o mărite după Ştefan Bator, domnului Ardealului.

Maximiliian împăratul avea parte mai tare şi făcuse şi giurământ înnaintea solilor leşeşti la Beciu. Ce, că s'au zăbovit Maximiliian a veni în Țara Leşască, ceia ce trăgea cu Ştefan Bator, domnul de Ardeal, au nemerit mai curând din Ardeal împreună cu Bator, lăsând Bator în locul său în Ardeal, pre frate-său domnu. Iară Maximiliian împăratul au rămas fără crăiia leşască.

8: era şi din ediţia M. Kogălniceanu. 27: era şi din ediţia M. Kogălniceanu.

Cu aceste legături și tocmele, s'au așezat Ştefan Bator la crăie leșască: întâi să ğure că va ține toate legile Leșilor; a doa: datoriile crăii să le plătiască; a triia: oricât loc de a Leșilor au dobândit Moscalii, să-l răscumpere; a patra: cu Turcii vecnică pace să aibă; a cincea: hotarăle
146r să le păzască și să aibă de grijă; | a șeasea: mai nainte de întrarea lui în Țara Leșască, să trimiță 100.000 de zloți, de răscumpărarea robilor den Tătari; a șeaptea: robii dela Tătari să-i răscumpere.

Venit-au Ștefan Bator în luna lui April pen Moldova și au mersu în Țara Leșască. Eșitu-i-au în tâmpinare la marginea Țărăi Leșești, Ieronim, voevoda Țărăi Rusăști, și Sinevceștii, cu mare gloată și slujitori. Și mergând Bator în Cracău, fu aleș craiu și atunceș s'au cununat cu Anna, fata lui Jicmont Craiu, iară în treizăci de zile a lui Maiu, fu coronit craiu. Noi să vinim la rândul istoriei noastre, lăsând la Leși, ei să scrie de Ștefan Bator, craiul lor.

Cu aceste legături şi tocmele, s'au aşăzat Ştefan Bator craiu leşesc: întâi: să giure la toate legile Leşilor că le va ține tare; a doao: datoriile crăii să le plătească; a treia: orice au dobândit Moscalii loc d'al Leşilor, să-l răscumpere; a patra: cu Turcii vecnică pace să aibă; a cincea: hotarăle să le păzească şi să le poarte grijă; a şasea: mai înnainte de întrarea sa în Țara Leşască, să trimiță 100.000 de zloți; a şaptea: robii dela Tătari să-i răscumpere.

Şi aşa, la luna lui Aprilie, au purces Bator în Țara Leşască pen Moldova. Eşitu-i-au întru întimpinare la marginea Țărăi Leşeşti, Ieronim, voevodul Țării Ruseşti şi Nicolai, caşteleanul de Camenință, şi Sânevceştii cu câtăva curte şi slujitori. Şi, viind Bator la Cracău, fu ales craiu, carele îndată s'au cununat cu Anna, fata lui Jicmont craiului. Cununatu-l-au episcopul de Cracău în neîntâmplarea arhiepiscopului de Gnezna. Acest arhiepiscop s'au fost despărțit cu alții, care ținea în partea lui Maximilian. Şi în 30 de zile ale lui Mai, după calindariul lor, fu şi coronit.

Iară după ce au auzit arhiepiscopul de Gnezna, arhiepiscopul Gneznei în crăiia leșască iaste cap și el ține crăiia leșască pe vremea când moare vreun
181r crai leşesc | până să va alege altul, şi el are datorie întâi a însemna vremea să să strângă alți domni pentru alesul craiului nou și el are datorie cu mâna lui să coronească pre crai. Atuncea era peste voia episcopului de Gnezna acea alegere la crăiia leșască pre Bator; iară, după ce să isprăvi de alții Ştefan Bator crai leşesc, şi să cunună cu fata lui Jicmont craiu, nici el, nici alții ce era cu dânsul, n'au mai stătut împotrivă.

Ci să venim la rândul nostru noi, lăsând la Leşi să scrie ei de Ştefan Bator, craiul lor.

2: întâi din B, 15: craiu leşăşti B.

După ce trecu un an în domniia lui Pătru Vodă, la anul 7082, s'au 1574 scočorît un Căzac, anume Ivan Potcoavă, dentre Căzacii dela Praguri, făcându-să, cum zic unii, frate lui Ion Vodă, răspunzindu-să dela Mazoviia, de unde au fostu și Ion Vodă; iară Potcoavă îi era poreclă, pentrucă frângea în mâini potcoave de cal. Acesta au tras o samă de Căzaci la sine.

Scrie cronica leșască, că auzind o samă de boiari de țară de acest Căzac că să scrie și să numește frate lui Ion Vodă și strânge Căzaci lângă sine, au trimis pre taină la dânsul, den țară, poftindu-l să vie la moșie-și, că pre urma frăține-său, lui Ion Vodă, lui să cuvine domniia țărăi, și ca acestea. Să jeluia și pre Pătru Vodă, pentru mari strâmbătăți și nevoi cu dările peste putință ce le face lor, și au mari asuprele de Turci, întru carii mare dragoste avea Pătru Vodă și-i avea în curte pre o samă de Turci. Priimit-au Potcoavă pofta boiarilor și le-au mulțămit și-i întreba de sfat, în ce chip și cu ce mijloace ari putea Potcoavă să vie la domnie, să-i facă răspunsu acei boiari ce-l poftiia.

Trimis-au acei boiari doaă cărți, scriind una la cneaz Costantin, voevodul de Chiev, că pre atunce era Chievul leșăscu, și altă carte la

---

După ce trecu un an din domniia lui Pătru Vodă, la anul 7085, s'au sco- 1577 čorît un Cazacu, anume Ivan Potcoavă, dintre Cazacii dela Zaporoj, făcându-se, cum zic unii, frate lui Ion Vodă. — Şi potcoavă l-au poreclit, pentrucă frângea în mâini potcoave. — Acest Potcoavă, răspunzându-se de moşie dela Mazovie, de unde au fost şi Ion Vodă, au tras o samă de Cazaci la sine.

Scrie cronica leşască, că auzind o samă de boiari de țară de acest Potcoavă, cum că să răspunde frate lui Ion Vodă şi că strânge Cazaci la sine, au trimis pre taină la dânsul, din țară, poftindu-l să-şi vie la domnie şi la moşie-şi, de vreme ce că pe urma frăține-său, lui Ion Vodă, lui să cuvine domniia țărăi, şi ca acestea. Să jăluia şi pe Pătru Vodă, pentru mare strâmbătăți şi nevoi cu dările peste putință ce le face lor Pătru Vodă; aşijderea şi cum au mare asupreală dela Turci, în carii avea mare dragoste Pătru Vodă şi-i avea şi în curte o seamă de Turci. Priimiit-au cu dragoste, bucuros, Potcoavă acea poftă a boiarilor, pentru care le-au mulțemit, ce-i întreba de sfat în ce chip şi cu ce mijloace ar putea Potcoavă să vie la ačastă domnie, să facă acei boiari ce le poftiia răspuns.

Trimis-au curând din țară 2 cărți: o carte scriia la cneazul Costandin, voevodul de Chiov, că pre atuncea era Chievul în seama Leşilor, şi altă carte la

starostea de Bar, cu peceţili a câţva boiari mai de frunte, în care cărţi
146v ruga-i tare să dea ağutoriu lui Potcoavă numai până | la Nistru, iară acolo la Nistru, ei îl vor tâmpina cu oaste. Luând Potcoavă cărţile acelea, au mărsu necunoscut la Bar şi le-au dat starostelui de Bar şi au avut cu dânsul multă voroavă cu taină.

Răspunsu-i-au starostele, bucuros i-ari da ağutoriu şi pre lesne ari putea face ačasta, ce, ştiind de legăturile şi tocmelele, ce are craiul leşăscu cu împărăţiia Turcului, a face ačasta, nu i să cade fără voia crăiască; însă, între alte trebi, scriind la craiul starosteli, va pomeni şi pentru ačasta şi fiind cu voia craiului, nu să va apăra de acest lucru. Şi au zis lui Potcoavă, până-i va vini răspunsu dela craiul, să zăbăvască într'alt loc, căci şezind în Bar, să nu să sune, şi s'ari face spaimă la Moldova. Deci, mulţămind Potcoavă starostelui, s'au dus de acolo.

Iară un Căzac, anume Copeţchii, ce nemerisă de curundu acolo în Bar, înţălegând ačasta, au mărsu la Potcoavă, bucurându-să de norocirea lui şi ğuruindu-i ağutoriu după putinţa lui. Mulţămitu-i-au Potcoavă şi l-au rugat pentru ce-i adevereşte, să-i arete şi întru faptă, şi-i va mulţămi şi-i va plăti osteniala lui.

---

starostele de Bar, cu câteva peceţi de ţară şi a boiari mai de frunte; în care cărţi îi ruga tare să dea lui Potcoavă ağutoriu numai până la Nistru, şi acolo îl vor aştepta pre Potcoavă cu oşti. Luund Potcoavă aceste cărţi, au mers necunoscut cu dânsele la Bar şi le-au datu starostelui de Bar cu care au avut şi câtăva voroavă pre taină.

181v Răspunsu-i-au starostele de Bar, | că bucuros i-ar da ağutoriu şi pre lesne ar face ačasta; ci, ştiind de legăturile şi tocmelele, care are craiul leşesc cu împăratul turcesc, a face ačasta, nu i să cade fără voia şi învăţătura crăiască; pentru ce, scriind la craiul starostele alte trebi, şi de ačasta va pomeni craiului, şi, fiind cu voia craiului, nu să va apăra de acest lucru. Şi lui Potcoavă i-au zis, până va veni răspunsul dela craiul, să să zăbovească într'alt loc, căce şăzând în Bar, să nu să sune, şi s'ar face vreo spaimă şi amestecătură în Moldova. Aşa Potcoavă, mulţemind starostelui, s'au dus de acolo.

Iară Copeţchi, care au fost nemerit de curând la Bar, înţelegând ačasta, au mers la Potcoavă, bucurându-se de norocirea lui, şi îndată i s'au făgăduit de ağutoriu după putinţa sa. Mulţemit-au lui Copeţchi Potcoavă şi l-au rugat ceia ce i s'au adeverit, să-i arate şi în faptă, făgăduindu-se Potcoavă lui Copeţchi că-i va mulţemi şi plăti osteneala lui, de-l va mila lui Dumnezeu şi-l va bucura cu domniia Ţărăi Moldovei, să să poată aşeza la moşie, la care îl chiamă Moldovenii.

22: şi . . . Bar din B[1]

Copețchii, având cunoștință între Căzaci, cu carii au fostu vr'o doaăzăci de ai, mers-au la Căzaci; având puțintei bani Copețchii den agonisita sa, i-au împărțit Căzacilor și să găsi și un Moldovan, anume Țopa, ce era însurat în Țara Leșască și trăia în ținutul Braslavului, care și acela să amestecă cu Copețchii. Și cu nevoința lor s'au strânsu 330 de Căzaci aleși și au întrat în țară. Iară, înțălegând Căzacii cu Potcoavă că Pătru Vodă vine cu oaste mare și cu pușci în tâmpinarea lor, ei au apucat ce au putut dela margine și s'au întorsu înnapoi, păzindu-ș vreme pre altădată.

Pătru Vodă, având grijă de Căzaci, ca să nu mai între și altădată în țară să prade, trimis-au cărți pre un čauș la caștalianul de Halici, ce era mergător sol la împărățiia Turcului pentru legătura păcii, făcând jalobă, că peste legăturile păcii ce au Leșii cu Poarta împărăției Turcului, pustiescu Căzacii țara împăratului și vor să așează domnu țărăi pre Potcoavă; pentru aceia dă știre, să | scrie la craiul să opriască acea 147r faptă a Căzacilor și să prinză pre Potcoavă să-l pedepsască, să facă dreptate despre toți Căzacii, ce sint cu Potcoavă, că apoi, nevrând craiul să facă ačasta, să știi că împăratul turcescu va străca pacea cu craiul.

Având dară Copețchi mare cunoștință și dragoste între Cazaci, cu carii au fost 20 de ani, s'au dus la Cazaci, căror, ce au avut bani din agonisita slujbelor sale Copețchi, i-au împărțit Cazacilor; către care și un Moldovean, anume Țopan, care s'au fost însurat în Țara Leșască și trăiia în ținutul Brațlavului, s'au amestecat cu Copețchii. Și iată, cu nevoința acestor doi: a lui Copețschi și Topei s'au strâns la 330 de Cazaci într'ales, pre carii era hatman un Cazac, anume Șah. Și au întrat Potcoavă în țară. Ci, înțelegând Cazacii că Pătru Vodă i-au eșit lui Potcoavă înnainte cu oaste multă, având și pușci cu sine Pătru Vodă, au apucat ce au putut dela margini și s'au întors Cazacii înnapoi, cruțindu-să pre altă dată.

Iară Pătru Vodă, având grijă de Potcoavă și de Cazaci, ca să nu între de iznoavă în țară să prade, trimis-au pre un Turc čauși cu cărți la cașteleanul de Halici, carele era mergătoriu sol la împărățiia Turcului să lege pace, făcând jalbă, că peste legăturile păcilor ce au cu Poarta, pustiesc Cazacii țara împăratului și că vor Cazacii să așaze pe Potcoavă domn la Moldova; pentru aceia îi face știre, să scrie la craiul, să împiiadece acest lucru și să prinză pre Potcoavă și | după legăturile de pace să-l pedepsească și să facă 182r dreptate despre toți acei Cazaci, ce sânt cu Potcoavă. Că, de n'ar vrea craiul să facă acestea, atuncea împăratul turcesc va strica pacea cu craiul și nu va sta așăzământurile ce s'au așăzat între dânșii.

Acestea toate deplin le-au scris caştelianul la craiul şi îndată, înţălegând craiul, au trimis la hatmanul şi la o samă de boiari de margine, să pue nevoinţă să prinză pre acel Potcoavă şi pre Căzacii ce fac rocoşituri cu dânsul; şi nu l-au putut prinde. Ce încă mai bine s'au gătit Potcoavă cu mai mulţi Căzaci şi au trecut Nistrul pre la Soroca; şi auzind oamenii de domn tânăr, mulţi i s'au închinat de pre margine.

Aceste toate deplin le-au scris caşteleanului de Halici, care înţelegându-le craiul, tare s'au îngrijat şi de sârgu, prin cămăraşul său au pornit cărţi la hatmanul şi la o samă de boiari de margini, să pue nevoinţă să prinză pre Potcoavă împreună şi pre Cazacii ce fac rocoşituri cu dânsul. Au trimis hatmanul trei roate de slujitori cu Boboleţchi, sluga sa, ca să-l afle la Nemirova, că acolo să aflasă Potcoavă mai înnainte. Ci viind Boboleţchi la Nemirov l-au aflat acolo.

Ci Potcoavă, căruia i s'au zis şi Creţul, prinzând de veste, au eşit din târg, având cu sine 50 de Cazaci cu sineţe pedestri şi au venit la un vadu, unde au întrat în apă până în pântecele calului şi au pus Căzacii denainte frunte. Iar Bobliţchi, deaca au sosit după dânsul la vad, văzând pre Potcoavă că iaste gata de a să bate şi la loc strâmtu, nu s'au apucat de război, ci s'au întors înnapoi şi aciiaşi, şi Potcoavă după dânsul la Nemirov: Bobliţche la curte, iară Potcoavă în târg, la gazdă. Deci au chiemat Bobleţche pre mai marele târgului şi i-au zis să-l prinză pre Potcoavă, să i-l dea; iar mai marele târgului s'au lepădat de dânsul şi au zis că el nu-l va prinde, nici îl apără, ci, de-i trebuiaşte, el să şi-l prinză.

Văzând omul hatmanului că nimic nu poate folosi, s'au dus den Nemirova şi au spus hatmanului. Acestea toate le-au trimis hatmanul la urechile craiului; cum au aflat pre Potcoavă în Nemirov, şi namistnicul voevodului Braţlavului n'au vrut să-l dea din Nemirov. Trimis-au craiul cu ponoslu la voevodul de Braslav, ca să poruncască să prinză pre Potcoavă şi să-l trimiţă la craiul. Ci, până a merge comornicul craiului la voevodul Braslavului, iară Potcoavă mai cu mulţi Cazaci şi bine gătit, să gătează să între de iznoavă pre la Soroca, în ţară.

Iară Şah Hatmanul, lăsând în Nezia 400 de Cazaci şi luund cu sine 600 de oameni, s'au dus pre şleahul ce să chiamă Probita şi acolo s'au împreunat cu Potcoavă şi l-au numit domnu Moldovei pre Potcoavă. Şi îndată dau în
182v dobe şi | l-au petrecut toţi pre Potcoavă până la Soroca şi acolo au trecut Nistrul. Iară, cumu-i rândul oamenilor mulţi, i s'au închinat, deaca s'au vestit domn tânăr.

17: Boboliţ B şi B[1].

Auzind Pătru Vodă că au întrat Căzacii cu Ivan Potcoavă în ţară, îndată s'au gătit şi au eşit cu oaste împrotiva Căzacilor, având Turci 500, şi au luat şi puşcele cu sâne şi tocmind puşcele, şi după puşci pe acei beşlei turci în frunte, învăţându-i să sloboază puşcele în Căzaci, şi dacă vor slobozi puşcele, să să sloboază ei cu năvală asupra Căzacilor. Ce, Căzacii, cumu-ş sintu învăţaţi la războiu, dacă au văzut că slobod puşcele, ei toţi s'au plecat la pământu, de i-au covârşit focul. Iară Turcii, părându-le că sintu ucişi Căzacii de puşci, s'au lăsat la dânşii. Atunce Căzacii slobozîră focul în Turci şi îndată căzură trei sute de cai şi ciialalţi au şi dat dos şi multă pagubă făcură în oastea lui Pătru Vodă.

Văzind Pătru Vodă nenorocirea sa, au dat dos şi lăsind scaonul său, Iaşii, au trecut în Ţara Munteniască. Iară Potcoavă Creţul au vinit cu Căzacii domnu în locul lui Pătru Vodă, Noemvri 23.

Iară Pătru Vodă, fiind în Ţara Munteniască, au trimis jalobă pre Căzaci la împărăţie, că l-au gonit den ţară şi strică ţara; ce, să-i dea ağutor împărăţiia. Venit-au ponoslu lui Pătru Vodă dela împărăţie, pentru moi lucrurile lui, iară şi poroncă au trimis la Dobrogeni şi la Tătari bugegeni şi domnului muntenescu, să să oştască asupra lui Potcoavă Creţul.

Auzind acestea Pătru Vodă Şchiopul, cum Ivan Potcovariul, ce-i zicea şi Creţul, au întrat în ţară cu oaste căzăčască, de sârg s'au gătit şi au eşit cu oaste împotriva lui, având 500 de Turci beşlii, şi au luat şi puşcile cu sine, şi s'au gătit de războı, puind pe acei 500 de beşlii pe după puşci în frunte, dându-le învăţătură, când vor slobozi puşcile, să să slobоază în Cazaci. Ci Cazacii, cum îş sânt învăţaţi la războı, cum au slobozit puşcile, văzând că să înnalţă fumul, toţi s'au lăsat la pământ, de i-au covârşit focul. Turcii, socotind că-s ucişi Cazacii de puşci, s'au lăsat la dânşii şi Cazacii au slobozit într'înşii focul. Şi acolo au picat 300 de cai şi ceialalţi au dat dosul şi multă pagubă au făcut în oastea lui Pătru Vodă.

Văzând Pătru Vodă nenorocirea sa, au dat dos şi au purces Pătru Vodă în ğos, lăsând scaunul său, Iaşii, şi s'au dus în Ţara Muntenească. Iară Potcoavă au venit cu Cazaçii domn şi au întrat în Iaşi, Noemvrie 23.

Iară Pătru Vodă, după ce au venit în Ţara Muntenească, au dat ştire la împărăţie, făcându jalbă pre Cazaci ce sânt supt ascultarea craiului leşesc, cum l-au gonit din ţară şi să strică ţara; cerşut-au agiutoriu Pătru Vodă dela împărăţie.

147v Iară Potcoavă Crețul, dacă au vinit în Iași, întâi au slobozit | temnițăle și pre alții, ce era închiși, apoi au făcut boiari: pre Țopa l-au făcut vel postelnic, pre Copețchii, pârcălab de Hotin, iară în sama lui Șah au dat pre toți Moldovenii și au răpezit și la împărăție să-ș scoață stiag de domnie. Ce, pre cine au trimis Potcoavă la Țarigrad pentru domnie, l-au prinsu oamenii lui Pătru Vodă și n'au agiunsu la Poartă. Pătru Vodă au întrat în țară cu oaste, ce s'au pomenit mai sus, viindu-i și Moldoveni de Țara de Ĝos ağutoriu.

Înțălegând Căzacii de vinirea lui Pătru Vodă, au svătuit pe domnul lor pe Potcoavă, cu nume ce-i pusese ei Ion Vodă, de au eșit den Iași, și s'au dus până la Docolina, în tâmpinarea lui Pătru Vodă. Mulți era și oameni de țară între Căzaci, ce să închinasă la domnu tânăr, Ion Vodă. Au vrut Potcoavă să tocmască în frunte pre Moldoveni la războiu, ce nu priimiia Căzacii, necrezindu de tot pre Moldoveni. Ce au orânduit Șah pre o samă de Căzaci, să ia aminte ce feliu de rânduire face Pătru Vodă oștilor sale, și văzură că au poroncit Pătru Vodă de au

---

Iară Potcoavă, după ce au întrat în Iași, întâi au slobozit temnițele și pre cei ce era închiși, între carii era și un șlehtici dela Volin, anume Bosie, pre carele l-au fost vândut Tătarăi unor Turci den Iași. Apoi au împărțit Potcoavă boeriile: pre seama lui Șah au dat pre toți Moldovenii; pre Țopa l-au făcut postelnic, pre Copețchi l-au făcut pârcălab de Hotin și au repezit și la împăratul turcesc să-i scoață steag de domnie. Iar pre acel sol al lui Potcoavă, mergând la Țarigrad, l-au prins oamenii lui Pătru Vodă și n'au ağuns la Poartă.

Lui Pătru Vodă i-au venit și ponoslu dela împărăție, pentru moi lucrurile lui. Iarăși poruncă la Dobrogeni și la Tătarăi bugegeni și la domnul muntenesc au trimis împărățiia, să meargă într'ağutoriu lui Pătru
183r Vodă asupra lui Potcoavă Crețul. Așa, | Pătru Vodă s'au pornit cu oștile asupra lui Potcoavă și întrând în țară, i-au venit Moldovenii ğosenii într'ağutoriu.

Iară Cazacii, după ce înteleseră de Pătru Vodă că le vine asupră, au sfătuit pre Potcoavă, de au eşit din târgul Iaşilor, și au purces înnaintea lui Pătru Vodă la Docolina. Fost-au și de țară oaste cu Cazacii, că mulți să închinasă la Potcoavă, carele îi pusese numele de domnie Ion Vodă. Și tocmindu-se de război, vrea Potcoavă să pue pe Moldoveni în frunte, să dea întâi război, ci, nu-i priimiia Cazacii, necrezând de tot pre Moldoveni. Ci, au orânduit Șah câțva Cazaci de streajă, să ia aminte ce feliu de orânduială face Pătru Vodă oștilor sale, și au văzut cum au poruncit Pătru Vodă să

pus înnainte herghelii de caii, cirezi de vaci, pentru să calce pedestrimea lui Potcoavă cu acel dobitoc, și înnaintea cirezii au eșit Turcii la harțu. Şi așteptând Căzacii până să mai apropie oastea lui Pătru Vodă, slobozîră focul și acele dobitoace mai multă zăhăială făcură Turcilor, că înturnându-să dobitoacele înnapoi, au dat peste oastea lui Pătru Vodă; și loviră Căzacii în oastea lui Pătru Vodă, Căzacii den driapta și Şah den stânga, și înfrânsără pe Pătru Vodă și rămasă izbânda iar la Căzaci.

Ivan Potcoavă, după ce birui pe Pătru Vodă, măcar că-i mergea cu năroc, iară nu să încrezu de tot, ca să să așează la domnie, că Pătru Vodă iar strângea oaste turčască, și Unguri i-au fostu venit într'ğutoriu.

---

pue înnainte herghelii de cai şi cirezi de vaci, pentru să calce pe pedestrimea lui Potcoavă cu acel dobitoc, şi înnaintea acei cirezi au eşit Turcii la harţ şi s'au hârţuit câtva, cât Cazacii nu mai putea suferi. Ci Şah, vrând să să mai apropie de Pătru Vodă, şi atunci să sloboază focul într'înşii. Şi aşa apropiindu-să, au slobozit Cazacii focul, că acea herghelie de cai şi cireadă de vaci, după ce slobozîră focul Cazacii, mai multă zăhălă făcură Turcilor decât Cazacilor, că înturnându-se dobitoacele înnapoi, da peste oastea lui Pătru Vodă. Văzând acea zăhăială de acele dobitoace, Căzacii au lovit din direapta şi Şah de-a-stânga pre oastea lui Pătru Vodă şi au înfrânt şi aici pe Pătru Vodă şi rămasă izbânda iară la Cazaci.

Potcoavă, < ce >să numiia Ion Vodă, după izbândă ce făcuse asupra lui Pătru Vodă, măcar că şi acea dată rămasă biruitoriu, iară să se aşaze la domniia ţărăi nesocotindu-să, căci Pătru Vodă iar strângea oaste turčască, şi Unguri i-au venit într'ağutoriu, — ci înturnându-se la Iaşi, nimic n'au zăbovit, ci grijindu-să de hrană, luund cu dânşii şi 14 puşci şi alte jacuri, au purces din Iaşi, spre locul său de unde venise.

Iar pârcălabul de Hotin, care era pus de Pătru Vodă mai nainte şi pre urmă gonit dela Hotin de Copeţchi, să afla lăcuitoriu de acea parte de Nistru, cu numele lui Iacob Strus, înţelegând că Potcoavă au eşit din Iaşi şi trage la locul său, având oameni ai săi păzitori, au trecut Nistrul pe taină la Hotin, şi au prins pre Copeţchii | şi luundu-l cu sine să-l ducă la Pătru Vodă, domnul 183v său, pre cale s'au întimpinat cu Cazacii, carii era trimişi de Potcoavă la Copeţschi, să-l ia din cetate, pentru să nu cază pre mâinile lui Pătru Vodă. Acolo au năvălit Cazacii şi au luat pre Copeţchii din mâinile lui Strus Pârcălabului şi au omorît şi pre pârcălabul lui Pătru Vodă împreună şi pre alţii, ce au fost pre lângă dânsul.

Iară, după ce s'au apropiiat Potcoavă de Soroca, nu-şi putea afla cale încătro ari merge; spre Nijov pre câmp, să temea de omeţi mari, pre lângă

33: era trimis B.

Ce, întorcându-să la Iaşi, nemic n'au zăbăvit, ce s'au grijit de hrană şi au luat cu sine 14 puşci şi alte jacuri şi au eşit den Iaşi şi s'au dus den cătro au vinit. Şi pre urmă, pre Potcoavă cu înşelăciune l-au dus
148r la | craiul şi puindu-l la închisoare, i-au tăiat capul, pentru aceste rocoşituri ce făcusă asupra lui Pătru Vodă.

Pătru Vodă, înţălegând că Potcoavă au lăsat scaonul domniei şi au trecut în Ţara Leşască, au vinit în Iaşi şi s'au aşezat cu pace al doile

---

Nemirov să temea de hatmanul şi de voevodul de Braslav, că era poruncă dela craiul la voevodul de Braslav să-l prinză pre Potcoavă şi-l păziia tare şi dela hatmanul şi dela voevodul. Fostu-i-au ieşit în cale hatmanul; ci, văzând că Potcoavă să gătează de gâlčavă, că avea Cazaci cu sine de treabă, nu i-au cutezat, că vedea că să va vărsa sânge mult.

Iară voevodul de Braslav, aflându-se în Nemirov pre acea vreme, au poftit la sine la curte pre câţva Cazaci, între carii au fost Şah Hatmanul. Acolo le-au spus voevodul cum are mare bănat dela hatmanul pentru Potcoavă, neştiind el nimic că ei l-au dus la domniia Ţărăi Moldovei: « de aţi dat pricină stricării păcii între împăratul turcesc ». Să nu le pară şagă să mânie pre craiul; ce l-au sfătuit să margă Potcoavă la craiul să să îndrepteze, şi pentrucă iaste om de treabă, îl va priimi craiul cu dragoste şi voi vă veţi curăţi de acea vină şi Potcoavă încă va hălădui. Şi au zis voevodul cum singur cu Potcoavă va merge la hatmanul şi hatmanul va merge cu dânsul la craiul.

Acestea, deaca le-au spus Cazacii lui Potcoavă, el fu bucuros şi au mers cu voevodul de Braslav la hatmanul; au dat voevodului 12 puşci şi hatmanului 2. Trimisu-l-au pre Potcoavă hatmanul la craiul, fiind atunci craiul la săim la Varşav, pre care îndată au poruncit craiul să-l pue la închisoare, puindu-i heară în pičoare şi cu pază tare. După săim, s'au pornit craiul den Varşav la Liov, mai mult pentru amestecăturile ce să făcusă cu Potcoavă, iară pre Potcoavă l-au trimis la altă închisoare, la Rava, că la săim fiind, îl vrea fi omorît, că avea mare mânie pre dânsul, ci socotea voia ţărăi, carii tare sta pentru Potcoavă, arătând craiului cum ar fi om de treabă. Nemerit-au
184r la craiul un čauş dela împăratul turcesc în Liov, care | între alte făcând jalbă şi pre Potcoavă, au poruncit de au tăiat capul lui Potcoavă. Făcut-au jalbă tot acel čauşi şi pre Ion din Zbaraj şi pre voevodul de Braslav şi pre Filon Cmita, pentrucă slobod pre Cazaci, pre carii îi ţin prin ţinuturile sale, de fac mare pagubă în olaturile împărăţiei turceşti. Orânduit-au craiul comisari pre la târguri, să să facă cercare acelui lucru.

Pătru Vodă, înţelegând că Potcoavă au părăsit scaunul şi ţara şi au trecut în Ţara Leşască, au venit la Iaşi şi s'au aşăzat la scaunul ţărăi al doilea

---

18: n'au sfătuit B şi B^1.

rând, fiind cursul ailor 7086. Atunce au pus mitropolit pre Theofan, 1578
care fugisă de frica lui Ion Vodă, precum s'au pomenit la rândul său, și fugisă pren munți.

Căzacii, fiind scârbiți pentru moartea lui Potcoavă, iară s'au râdicat cu Alexandru, fratele lui Potcoavă, tot într'acelaș an, Fevruarie 9, au întrat în țară asupra lui Pătru Vodă. Ce Pătru Vodă, știind poticala dentâi č'au pățit cu Căzacii, nu s'au apucat de războiu, ce întâi le-au dat cale. Iară Alexandru au întrat în Iași, Fevruarie 9. Pătru Vodă de sirgu au strânsu oaste turčască și unguriască și fără veste au lovit în Iași și au încunğurat pre Alexandru în curtea domniască și au bătut den Câșlegi până la Miiază-Părese. Iară întru o noapte, Martu 12 zile, au eșit Alexandru cu Căzacii den curte, că nu mai putură suferi, că și iarba de pușcă sfârșisă și bucatele li să înpuținasă, și nedejduind că vor scăpa, au fugit spre codru. Iară, prinzind veste oastea lui Pătru Vodă, au sărit după dânșii și agiungându-i la iazerul Čurbeștilor, au prinsu viu pre Alexandru, depreună cu boiarii lui.

Atunce Pătru Vodă, așezându-să în scaon al treile rând, au zidit mânăstirea Galata, în vale, care fără zăbavă vreme s'au răsipit.

---

rând, fiind cursul anilor 7086, și au dat mitropoliia lui Theofan, carele în 1578
zilele lui Ion Vodă să lăsasă de frica lui Ion Vodă, — precum s'au pomenit la domniia lui Ion Vodă — și fugisă prin munți.

Cazacii, cum s'au pomenit, dela Nizove, fiind scârbiți pentru moartea lui Potcoavă, de iznoavă s'au râdicat cu Alixandru, fratele lui Potcoavă, și într'același an ce să așăzase Pătru Vodă la domnie al doilea rând, la luna lui Fevruarie 9, au întrat în țară asupra lui Pătru Vodă. Ci Pătru Vodă, știind potecala ce pățise mai nainte cu Cazacii, nu s'au apucat de război, ci le-au dat cale întâi. Iară Alixandru au întrat în Iași și s'au așăzat în scaon, Fevruarie 9. Iar Pătru Vodă de sârg cu oaste turčască și ungurească,' și fără veste, au lovit în Iași și au cuprins pre Alixandru în curtea cea domnească și au bătut din Câșlegi până la Miază Păresimi. Iar într'o noapte, Martie 12 zile, au eșit Alixandru cu Cazacii din curte, că n'au mai putut suferi, că și iarba de pușcă și bucatele li să împuținasă, și socotind că vor scăpa, au fugit spre codru, cărora prinzându-le veste oastea lui Pătru Vodă, s'au pornit după dânșii și la iazerul Čorbeștilor i-au ağuns și pre Alixandru l-au prins viu, dinpreună cu boiarii lui. Acest Alexandru au ținut o lună scaunul. Așezatu-s'au Pătru Vodă în scaun al treilea rând și făcu mânăstirea Galata în vale, care, nu după multă vreme, s'au răsipit.

De năroc era Pătru Vodă cu Căzacii. Așea știe face tâmplări norocul
omului, de nu-i lasă loc de odihnă; că bine de unii nemântuit, alții
1578 viniia asupră-i; că într'acelaș an 7086, Iulie 26, venit-au niște Căzaci
cu un domnișor până la Nistru, ce, dintr'aciia niceunul nu s'au întorsu,
toți ș'au pus capetele.

Așijdirea, curund după aceștiia Căzaci, la anul 7087, Octomvrie 12, un Costantin iară cu Căzaci viniia în țară și toți s'au înnecat în Nistru.

Pre acea vreme și într'acel an și într'acea lună, Zborovschii, cu
148v oaste căzăcască, au lovit Dașovul de l-au arsu și l-au prădat | și multe
Turcoae au robit și cu multu duium s'au întorsu înnapoi fără de smintială.

Domnit-au Pătru Vodă Şchiopul 5 ani și i-au vinit maziliia dela împărăție; viind un agă împărătescu, l-au luat den scaon și l-au trimis la Halep, la pază, iară în locul lui, au pus domnu pre Iancul Vodă.

De noroc era Pătru Vodă cu Cazacii — aşa ştie face tâmplări norocul
184v omului, de nu-i lasă loc de odihnă, — că bine de unii | nemântuit, alții veniia
asupra lui; că într'acelaş an, după ce s'au aşăzat al doilea şi al treilea rând la
1578 domnie, în anul 7086, Iulie 20, au venit nişte Cazaci cu un domnișor la Nistru,
ci, aceştea nu s'au întors înnapoi, că ş'au pus toți capetele. Aşijderea, curând
1578 după aceştea Cazaci, la anul 7087, Octomvrie 12, un Constantin iară cu
Cazaci veniia în țară şi s'au topit toți în Nistru.

Intr'acestaş an şi într'acastaş lună, când Constantin cu Cazacii trecea, iar Zborovschii cu oaste căzăcască, au lovit Daşovul de l-au ars şi l-au prădat şi multe Turcoae au robit şi mult plean au luat şi mai apoi s'au întors înnapoi fără de niceo sminteală.

1578 *De maziliia lui Pătru Vodă Şchiopul în anul 7087 Dechemvrie 2*

Acest Pătru Vodă ce-i zic Şchiopul, după ce au domnit 5 ani, l-au mazilit împăratul şi au trimis pre un Turc mare de l-au luat din scaun şi l-au trimis la Halep, la pază, iară domniia o au dat Iancului Vodă.

Pentru prima domnie a lui Petru Şchopiul, N. Costin a copiat din Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 167—173; a tradus din Isthuanffius, *o. c.*, p. 347, 360 şi din *Cronica Polska* a lui Paszkowski, dată în traducerea din Cercetări istorice, p. 155.

Domniia Iancului Vodă ce-i zic Sasul

CAP XXXVII

În anul 7088, Fevruarie 17, venit-au Iancul Vodă în țară și s'au așezat la domnie, carele de naștere au fostu Sas, liutoran de lege; pravoslaviia nu iubiia. Și, dacă s'au așezat domnu țărăi, toată eriticiia și nedumnăzăriia ș'au arătat, că lăcomie de avuție nespusă avea, pentru care pre mulți au omorît, și au trimis de au luat· de-a-zecea den boi de pren toată țara. 1580

Pentru Ion Lungul ce s'au râdicat domnu

Iancul Vodă, de multă lăcomie ce avea, scos-au în țară zăciuială de boi, care obiceiu țara n'au suferit. Ce s'au râdicat Lăpușnenii să

Domniia Iancului Vodă ce-i zic Sasul anul 7088 Fevruarie 17 1580

CAP LVI

Daca au mazilit împăratul pe Pătru Vodă Șchiopul, dat-au domniia Iancului, carele de naștere sa au fost Sas, de lege luteran; pravoslaviia nu iubiia. Decii au venit în țară și au șăzut în scaun, Fevruarie 17. După aceia toată nedumnezeirea și ereticiia sa ș'au arătat, că lăcomie de avuție nespusă avea, pentru care pre mulți au omorît. Mai apoi, de lăcomie mare ce avea, trimis-au să ia a zecea din boi din toată țara.

De un domn ce-i zicea Ion Vodă Lungul anul 7089 1581

CAP LVII

Iancul Vodă, fiind plin de lăcomie, izvodi običnă care n'au fost în țară niciodată, de au trimes în toată țara să ia boi de a zecea, care običaiu nu l-au putut suferi țara. Ci s'au râdicat | Lăpușnenii de s'au sfătuit ca să

13: dela «dat-au domniia...», întreg capitolul cu domnia Iancului Vodă Sasul si primul alineat din a doua domnie a lui Petru Vodă Șchiopul, lipsesc din B[1]; copistul a lăsat filele albe. 15—16: tot nedumnezeirea B.

să dezbată de supt mâna Iancului Vodă și oștindu-să, au râdicat dentre dânșii domnu pre Lungul și l-au numit Ion Vodă și au purces pe Prut în sus.

Iancul Vodă, prinzindu de veste că Lăpușnenii s'au râdicat asupra lui, îndată au trimis pre Bučum Vornicul cu oaste împrotiva lor, și tâmpinându-să la Balota, s'au lovit de față și dând războiu de îmbe părți vitejește, pierdură Lăpușnenii războiul și pre domnișor încă l-au prinsu viu. Unii scriu să s'au înnecat în Prut domnișorul.

Pribegirea boiarilor de răul Iancului Vodă

Multe lucruri spurcate și de Dumnăzău urîte făcea Iancul Vodă în domniia lui, cât de răutățile lui, toată țara și boiarii să oțărîia; că legea creștiniască nu iubiia, la avuție, lacom și prădătoriu, țara cu dările îngreuia și era curvariu peste samă, că nu numai afară, ce nice de curtea sa nu să feriia. Giupânesăle dela masa doamnii sale le scotea de le făcea silă.

---

să dezbată de supt stăpâniia Iancului Vodă și bulucindu-se, au râdicat dintre dânșii domn pre Lungul și i-au pus numele Ion Vodă și de acii au purces pe Prut în sus.

Iară Iancul Vodă, prinzând de veste că Lăpușnenii s'au râdicat asupra lui, de sârg au trimis pre Bučum Vornicul cu oaste împotriva lor, și întâmpinându-se oștile la Bolota, s'au lovit de față și dând războí de amândoao părțile vitejaște, pierdură Lăpușnenii războiul și domnișorul încă să înnecă în Prut.

Ačastă poveste ce să scrie mai sus, că s'au râdicat Lăpușnenii pre Iancul Vodă, cronicariul leșăsc nimic nu scrie, iară letopisețul nostru cest moldovenesc cam pre scurt și ačasta.

Când au pribegit boiarii Țărăi Moldovei prin țări streine de răul Iancului Vodă

CAP LVIII

Multe lucruri spurcate și de Dumnezeu urîte făcea Iancul Vodă în domniia sa, cât de răul lui toată țara și boiarii să oțăra; că legea creștinească nu iubiia, la avuție lacom și prădător, țara cu dările o îngreoia și era om curvariu peste seamă, că nu numai afară, ci nici de curtea sa nu să feriia, că giupânesele boiarilor dela masa domniei sale le scotea de le făcea silă.

22: pierdea Lăpușnenii B.

Aceste toate neputându-le suferi boiarii, mai vârtos Movileștii: vlădica Gheorghie, Irimiia Vornicul și frate-său | Simion Păharnicul și 149r Balica Hatmanul, s'au sfătuit pre taină să pribegiască; carii, întâi ș'au făcut prilej cu voia lui, că mărgu să svințască mânăstirea Sucevița, și așea au pribegit în Țara Leșască cu toții. Iară alți boiari au fugit în Țara Munteniască, alții la Turci și în alte părți.

Iară pe urmă, mărgând jalobă la împărăție de răsipa țărăi, au mazilit pre Iancul Vodă și au dat domniia iară lui Pătru Vodă Șchiopul.

În anul 7091, înțălegând Iancul Vodă de mazilie dela împărăție și 1583 cunoscând la ce-i va vini mai apoi lucrul, gândi că, de va merge la Turci, va avea pâră multă și cândai să nu piiae. Ce s'au sfătuit să triacă în Țara Leșască și de acolo să triacă în Țara Unguriască, că prin țară nu putea să triacă peste munți, că să temea de țărani. Și așea, au eșit den țară și au trecut în Țara Leșască și, trecând pre la Pocutiia, i-au ținut calea Iazlovețchii și l-au dus în Liov cu toată averea lui și de sirgu au trimis la craiul de i-au dat știre. Iară craiul au scris la Sinevschii Hatmanul și la Herbort, staroste de Liov, de au tăiat capul Iancului Vodă,

---

Aceste toate neputându-le suferi boiarii, mai vârtos Movileștii: vlădica Gheorghie, Irimia Vornicul și frate-său, Simeon Păharnicul, Balica Hatmanul, s'au sfătuit pre taină ca să pribegească; carii, întâi ș'au făcut prilej cu voia lui ca să meargă să sfințească la mănăstirea Sucevița, și apoi cu toții au trecut în Țara Leșască. Alții la Turci, alții la Munteni și într'alte părți.

Mergând apoi jalbă la împărăție de răsipa țărăi, i-au luat domniia și o au dat iar lui Pătru Vodă Șchiopul.

De pribegiia Iancului Vodă și de moartea lui anul 7091 1583

CAP LIX

Înțelegând Iancul Vodă de maziliia sa dela împărăție, și domniia | lui 185v Pătru Vodă Șchiopului dată, cunoscând la ce ar veni mai apoi lucrul, gândi că, de va merge la Turci, va avea pâră multă, și mai apoi gândiia să nu piiae. Ci, s'au sfătuit să treacă în Țara Ungurească prin Țara Leșască, că prin țară spre munți nu era putință, că să temea de țărani. Și așa au eșit din țară și trecând pre la Pocutiia, i-au ținut calea Iazlovățschii și l-au dus la Liov cu toată averea lui și îndată au scris la craiul de i-au dat știre. Iar craiul au scris la Sinevchii Hatmanul și la Herbort, starostele de Liov, să-i ia toată averea în sama crăiei și lui să-i tae capul.

şi i-au luat averea în sama crăiască, numai o parte de avere au lăsat doamnii şi cuconilor lui, să le fie de hrană.

Scrie Ureche Vornicul că perirea Iancului Vodă s'au făcut cu învăţătura împărăţiei Turcului, de i-au tăiat capul.

Domnit-au Iancul Vodă ani 3 şi luni 7. Zic, că ačesta Iancul Vodă îmbla vara cu sanie de os.

Şi îndată au trimis craiul pre podscarbul lui de i-au luat toată averea Iancului Vodă, numai doamnii lui şi coconilor lui le-au lăsat o parte, să le fie de hrană. Şi după învăţătura craiului, au tăiat capul Iancului Vodă.

Scrie Ureche Vornicul că moartea Iancului Vodă au fost cu învăţătura împăratului turcesc, de i-au tăiat capul.

Şi au domnit Iancul Vodă 3 ani şi 7 luni.

Acest Iancul Vodă, zic, că au fost umblând vara cu sanie de os. Aşa au petrecut Iancul Vodă ţenchiul său.

13: zic din A.

Acest capitol este transcris de cronicar cuvânt cu cuvânt din Gr. Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *o. c.*, pp. 171—173.

A doa domnie a lui Pătru Vodă Şchiopul

CAP XXXVIII

În anul 7092, Octomvrie 17, venit-au domnu ţărăi Pătru Vodă 1583
Şchiopul, pre carele toţi îl aştepta, şi auzind pribegii ce era fugiţi pentr' alte ţări de nevoe ce trăgea de Iancul Vodă, cu dragoste s'au întorsu la domnul lor, la Pătru Vodă, şi i-au miluit iar cu boeriile lor.

Pentru nişte Căzaci ce veniia în ţară

De năroc era Pătru Vodă cu Căzacii, că în domniia dentâi numai avu odihnă de Căzaci, şi acmu, la o doa domnie, bine nu să aşezasă la scaon, | iată Căzacii viniia să apuce scaonul, într'acăstă lună, Octomvrie 149v

---

De domniia lui Pătru Vodă Şchiopul anul 7092 Octomvrie 17 1583

CAP LX

După ce au mazilit împăratul pre Iancul Vodă, dat-au domniia lui Pătru Vodă Şchiopul iarăş, pre carele aşteptându-l toţi, iată au venit al doilea rând în ţară şi au şăzut în scaon Octomvrie 17.

Auzind de ceia pribegii, carii era fugiţi pentr'alte ţări de nevoia Iancului Vodă, cu dragoste s'au întors la domnul său, Pătru Vodă, pre carii iar i-au miluit cu boeriile sale.

De nişte Cazaci ce venisă în ţară 7092 1583

De noroc era Pătru Vodă cu Căzacii, că în domniia dintâi nu mai avea odihnă de dânşii, acum la a doao domnie, bine nu să aşezase la scaun, iar Cazacii veniia să apuce scaunul, Octomvrie

27. Ce, prinzind veste Pătru Vodă, le-au eşit înnainte la Prut, la sat la Bogdăneşti şi acolo încunğurându-i, le-au căutat Căzacilor a să închina lui Pătru Vodă. Şi dentre acei Căzaci au ales Pătru Vodă o samă, carii au socotit oameni mai de triabă, şi i-au oprit să-i slujască; iară pre alţii cu ğurământu i-au slobozit de s'au dus.

După ačasta, nu multă vreme trecând, au lovit alţi Căzaci la Nistru de ceia parte, mai sus de Tighinea, nişte sate, ce descălecasă pre hotarul leşăscu, Turci čutaci şi Moldoveni foarte mulţi, eşiţi den ţară de nevoi în zilele Iancului Vodă, şi mare perire au făcut într'înşii şi robie şi s'au întorsu cu dobândă la locurili sale Căzacii.

Într'acest an, Pătru Vodă, dacă s'au aşezat la domnie, nu lăsă în uitare pomana sa, mânăstirea Galata, ce o zidisă în vale şi să răsăpisă, ce cu oserdie au silit şi au zidit Galata în dial, care stă şi până astăzi.

1584 În anul 7092, Avgust 7, venit-au Căzacii şi fără veste au lovit Tighinea, de o au arsu şi o au prădat, şi au robit pre cei tineri, copii şi fete, iară pe bătrâni până la unul i-au tăiat şi multă dobândă au luat.

---

27 Анн. Ci Pătru Vodă, prinzând de veste, le-au eşit înnainte la Prut, la sat la Bogdăneşti, cu câţi oameni au putut avea acea dată şi acolo i-au încungiurat. Fiind Cazacii la strâmtoare mare, căutatu-le-au a să închina, din carii au ales Pătru Vodă o samă, carii i-au părut oameni mai de treabă, de i-au oprit să-i slujască; pre alţii cu giurământ
186r i-au | slobozit.

Nu multă vreme după aceia, au mai lovit alţi Cazaci pe decindea de Nistru nişte sate ce să descălecasă pe hotarul leşesc, Turci čutaci şi Moldoveni foarte mulţi, carii eşise din ţară de răul nevoilor Iancului Vodă, şi mare moarte au făcut într'înşii şi pradă şi robie şi cu dobândă s'au întors la locurile sale.

Într'acest an, deaca s'au aşezat Pătru Vodă la domnie, nu vru să lasă în deşărt pomana sa, mânăstirea Galata din vale, care o zidise în domniia sa dintâi şi să răsipisă, ci cu toată nevoinţa au silit şi au zidit Galata din deal, care trăiaşte şi până astăzi.

1584 Într'acestaş an 7092, Avgust 7, s'au strâns Cazacii şi fără veste au lovit Tighina, de o au ars-o şi o au prădat-o, şi au robit pre cei tineri: copii, fete; iar pre alţii până la unul i-au tăiat şi multă dobândă şi neavând cine le sta împotrivă, s'au întors fără de nicio sminteală la locurile lor.

În zilele acestui Pătru Vodă, în anul 7093, mare secetă au fostu în 1585
ţară, cât au săcat toate izvoarăle, pâraiale şi bălţile; şi unde mai nainte
prindea peşte, acolo ara cu plugul, şi piatră pre multe locuri au căzut
şi copacii au săcat de secetă şi dobitoacele, neavând ce paşte, le dărâma
frunză. Şi atâta pulbere era, cât, dacă bătea vântu, să strângea troiane
în râpi şi pe la garduri, ca şi iarna de omăt. Iară despre toamnă, dacă
s'au pornit ploi, au otăvit câmpul şi s'au făcut mohor pen ţarini şi
au strânsu de acel mohor de ş'au scos sărăcimea foamea, că să făcusă
foamete în ţară.

În anul 7094, Avgust 15, adunatu-s'au Pătru Vodă cu nepotu-său, 1586
Mihnea Vodă, domnul muntenesc, la sat, la Munteni pe Prut, amândoi
cu curte multă şi cu gloate mari şi s'au ospătat împreună.

În anul 7095, Ghenarie 8, râdicatu-s'au o samă de Căzaci, ca neşte 1587
lupi | învăţaţi la prăzi, de au întrat în ţară şi au prădat în ţinutul So- 150r
rocii şi multe bucate au luat. Iară Pârvul, pârcălabul de Soroca, au
sărit cu hânsarii după dânşii şi cu alţii cine au vrut; şi agiungându-i
la Periiaslav, vrând să-ş scoaţă al său şi Căzacii nevrând să-ş lasă do-
bânda, tare războiu făcură şi în doaă zile abiia au spartu pre Căzaci

---

De o secetă mare ce au fost în zilele acestui Pătru Vodă anul 7093 1585

Domnind Ţara Moldovei, mare secetă s'au tâmplat în ţară, cât au săcat
toate izvoarăle, râurile, bălţile; şi unde mai nainte prindea peşte, acolo ara
cu plugul, şi piatră pe multe locuri au căzut şi copacii au săcat de secetă,
dobitoacele n'au fost având ce paşte vara, ci le-au fost dărâmând frunze. Şi
atâta praf era, cât, deaca să scornea vânt, să strângea troian de pulbere la gropi
şi la garduri, ca de omet. Iară despre toamnă, deaca s'au pornit ploi, au apucat
de au crescut mohoară, şi cu acelea ş'au fost prinzând foamea sărăcimea, că-i
cuprinsese pretutindenea foametea.

Anul 7094, Avgust 15, s'au împreunat Pătru Vodă cu nepotu-său, Mihnea 1586
Vodă, domnul muntenesc, la sat, la Munteni pre Prut, amândoi cu curte multă
şi cu gloate mari şi s'au ospătat amândoi împreună.

În anul 7095, Ghenarie 8, râdicatu-s'au o seamă de Cazaci, ca nişte lupi 1587
ce era pururea învăţaţi la pradă, de au întrat în ţară şi au prădat şi multe
bucate au luat dela ţinutul Sorocii. Iară Pârvul pârcălabul | s'au îndemnat 186v
cu hânsarii şi cu alţii, carii au vrut să meargă de bună voe, şi i-au ağuns la
Periiaslav, unde Cazacii vrând să nu-ş dea dobânda, Moldovenii să-ş scoaţă
al său, tare război s'au făcut şi doao zile bătându-se, abiia au spart pre Cazaci;

şi pre toţi i-au omorît; numai pre unul, lăsindu-l viu, l-au trimis la Pătru Vodă.

Într'acestaș an, în luna lui Iunie, Pătru Vodă au făcut nuntă nepotu-său, lui Vlad Vodă, fičorul lui Miloş Vodă, și au luat fata Mircii Vodă, domnul muntenesc, și au chemat la nuntă pre Mihnea Vodă, domnul muntenescu, în târgu în Tecuču. Nuntă domniască cu multă cheltuială şi cu frumoasă podoabe și ğocuri și mulți den vecini au vinit de le-au înfrumusețat masa.

1587 În anul 7096, Noemvrie 23, venit-au Căzacii în ţară cu un Ivan să-l râdice domnu. Ce, eșindu-le Pătru Vodă înnainte cu oaste den sus de Ţuţora, și dând războiu vitejește de îmbe părţile, mulţi au perit și în Noemvri 26, birui Pătru Vodă pre Căzaci şi-i sili de i-au dat pre cine avură mai mare, carele ș'au luat plată după vina sa. Iară mulţi să ascundea prin păduri și pre unde putea și Moldovenii îi goniia. Mai apoi pen păduri fugând Căzacii, care pre unde putea să scape, apărându-să până la Cirimuș, puţini întregi au scăpat, tot răniți și pedestri.

---

mai apoi, deaca i-au biruit, pre toți i-au omorît, fără numai unul, zic, să fie scăpat; pre o samă vii i-au prins şi i-au trimis la Pătru Vodă, pre carii i-au trimis la împărăție.

Într'acesta an, în luna lui Iunie, Pătru Vodă au făcut nuntă nepotu-său, lui Vlad Vodă, fečorul lui Miloş Vodă, de au luat fata Mircii Vodă, şi au chiemat la nuntă pre Mihnea Vodă, domnul muntenesc. Nuntă domnească au făcut, cu multă cheltuială şi ğocuri și mulți vecini au venit de le-au înfrumsețat masa. Ačastă veselie s'au făcut în târg în Tecuciu.

Într'acestaşi an şi într'ačastaşi lună, pe acea vreme, fără veste au lovit Cazacii Daşovul de l-au ars şi oamenii au tăiat; şi prădând, multe dobitoace şi avere multă au luat şi robi ce le-au plăcut şi s'au întors înnapoi fără de zminteală.

1587 Iară la anul 7096, Noemvrie 23, au venit Cazacii în țară cu un domnişor, anume Ivan, cărora le-au eşit înnainte Pătru Vodă cu oaste de sus de Ţuțora, Noemvrie 23, şi dând războí vitejaşte de amândoao părțile, au picat mulți şi în 26 de zile birui Pătru Vodă pre Cazaci şi-i siliia de i-au dat pre cine au avut mai mare, carele ş'au luat plată după vina sa. Iară ceialalți să ascundea prin păduri şi carii unde putea şi Moldovenii îi goniia. Mai apoi Cazacii fugând prin păduri, carii unde au putut scăpa, apărându-se până la apa Cermuşului, de au întrat în țara lor, ci puțini întregi, mai toți răniți şi pedestri.

14: prin poduri A. 34: prin poduri B.

Domnind Pătru Vodă Ţara Moldovei ca un domnu cum se cade, cu de toate podoabele câte trebuescu unui domnu de cinste, că boiarilor era ca un părinte şi-i ţinea la mare cinste şi den svatul lor nu eşiia; ţărăi era apărare, săracilor milostiv, mânăstirile miluia şi întăriia; cu megiiaşii de pen pregiur bine petrecea, cât la toţi avea nume bun şi dragoste; la ğudeţu blând şi fără făţărie era, cât nu era a zice că nu-i harnic de domnie.

Mai apoi, văzind nevoia ţărăi, că Turcii, precum iaste feliul lor cel păgânesc şi nestâmpărat de lăcomie, trimis-au de cerea o somă de bani să dea peste adetiul, ce era să dea ţara, s'au svătuit cu boiarii ţărăi, ce vor face şi cum vor putea râdica şi alte dări ce n'au mai fostu; că de acea | dată nu-i era că nu va putea râdica acea somă de bani den 150v ţară, ce-i era să nu să facă obiceiu, carele nu ari mai eşi den ţară, că şi ačasta ari lua şi altele vor izvodi, cum s'au şi tâmplat.

Şi au ales cu sfatul său Pătru Vodă să să ducă den ţară să nu să facă dela dânsul începătură, ce dela altul; şi s'au gătit de dus. Iară boiarii toţi-l apăra de acea cale, să nu să ducă den ţară şi den domnie, ce mai bine să dea acea somă de bani den ţară, precum dă şi alte dări običuite, şi să-ş ţie ţara şi domniia, că altul, ce va vini domnu în locul lui, va da şi ţara tot nu va hălădui. Ce, Pătru Vodă nice într'un

---

Când au lăsat Pătru Vodă domniia şi scaunul şi s'au dus în Ţara Nemţască

Domnind Pătru Vodă Ţara Moldovei ca un domnu cum să cade, cu de toate podoabele câte trebuesc unui domnu de cinste, că boiarilor era ca un părinte, pre carii la cinste mare îi ţinea şi din sfatul lor nu eşiia; ţărăi era apărătoriu, spre săraci milostiv, mănăstirile | întăriia, pre călugări miluia; cu vecinii de 187r prin preğur bine vieţuia, cât la toţi avea nume bun şi dragoste, de nu era a zice că nu-i harnic de domnie; giudecăţile cu blândeţe şi fără făţării făcea.

Mai apoi, văzând nevoia ţărăi, că Turcii, după obiceiul lor cel spurcat şi nestâmpărat de lăcomie, trimisără de cerea să dea bani mai mult decum era običaiul ţărăi. S'au sfătuit cu boiarii ce vor face, cum vor putea râdica şi alte dări, care n'au mai fost; că nu-i era de ačasta, că doară nu va putea plăti ačastă dată ţara, ci-i iaste că să face obiceiu, carele nu va mai eşi; şi ačasta vor lua şi altele vor izvodi, cum s'au şi întâmplat. Şi ş'au ales sfat aceştii nevoi, ca să să înčapă dela altul, iar nu dela dânsul. Ci s'au gătit să să ducă din ţară, măcar că boiarii toţi apăra să nu să ducă din ţară, ci să dea acea nevoe, că alţii vor da şi ţara tot nu va hălădui. Ci, Pătru Vodă nici într'un

---

20: şi scaunul de bună voe... B[1]. 21; ţara din B[1].

chip nu vru să să apuce să dea acea dare, să ia asupră-ş domniia ţărăi cu blăstăm dela ţară, ce-ş tocmi lucrul înnainte și lăsă boiarii să ţie scaunul ţărăi, până le va vini domnu dela împărăție.

Iară el s'au râdicat cu o samă de boiari de frunte, carii să temură a rămâne, să nu petriacă ca mai nainte cu Iancul Vodă. Anume era Stroici vel logofăt, Irimiia Vornicul, cu frate-său Simion Păharnicul, Andrei Hatmanul și alții mulți. Şi trecând prin Ţara Leșască la Ţara Nemțască și acolo s'au așezat Pătru Vodă. Iară boiarii toți s'au întorsu în Ţara Leșască și s'au așezat la târgu, la Podhaeț și pre aiurea.

Spun de Pătru Vodă că acolo, când da bani de cheltuială bucatelor, au fost lăcrămând și zicea: « Aceștea sintu lacrămile săracilor ! ».

Deci, putem să-i zicem Pătru Vodă cel milostiv, că binele său l-au lepădat pentru ţară, că altul ca acesta n'au mai făcut. Era domnu blând, milostiv, la ğudeț dreptu, nu bețiv, nu curvariu, nu lacom, nu răsipitoriu; putem zice că toate pre izvod le-au ținut, ca să nu să smintiască.

Domnit-au în a doa domnie ani 7 și luni 6 și în domniia dentâi ani 5 și luni 6, care fac toți doisprăzece ani și ğumătate.

---

chip nu vru să să apuce de acea dare și să ia blestemul ţărăi a upră-şi, ci au tocmit lucrul înnainte: au lăsat boiarii să păzească scaunul, până le va veni alt domn dela împărăție.

Iară el, plinind domniei sale 7 ani şi ğumătate, s'au râdicat cu fruntea boiarilor, carii să temură a rămâne să nu pață ca mai nainte ca cu Iancul Vodă, între carii au fost: Stroici Logofătul, Ieremia Vornicul cu frate-său Simeon Păharnicul, carii mai apoi amândoi au căzut la domnie, Andrei Hatmanul şi alții mulți, carii nu să îndura de dânsul. Şi au trecut prin Ţara Leșască la Ţara Nemțască şi acolo s'au așezat, unde spun că, când au fost dând bani de chieltuială bucatelor, au fost lăcrămând şi au fost zicând: « Acestea-s lacrămile săracilor ».

De acolo boiarii s'au întors în Ţara Leşască cu toții şi s'au aşăzat acolo la târg, la Podhaeț şi pre aiurea.

Şi așa Pătru Vodă putem să zicem cel milostiv, că binele său l-au lăsat pentru țară, carele ca acesta altul nu s'au mai aflat. Era domn blând, ca o matcă făr de ac, la ğudeț drept, nebițiv, necurvariu, nelacom, nerăsipitoriu; putem să zicem că toate pe izvod le-au ținut, să nu să zmintească.

Acest Pătru Vodă au domnit într'amândoao domniile 12 ani şi ğumătate. |

Capitolul este copiat din Gr. Ureche-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 173—179.

Domniia lui Aron Vodă cel Cumplit

CAP XXXIX

În anul 7099, dacă au părăsit Pătru Vodă domniia şi ţara, înţălegând 1591
împărăţiia că ţara au rămas fără domnu, au cercat, pre cine vor trimite
domnu în locul lui Pătru Vodă. Ce nărocul ţărăi | să schimbă, că după 151r
năroc bun, iată vini şi rău, ca cum ar fi de Dumnăzău însămnat, după vreme bună şi sănin să vie vreme turburată, după domnie lină şi blândă să vie cumplită şi amară. Aflară Turcii pre Aron, căruia i-au dat domniia cu multe datorii; fiind fără sulfet şi îmblând şi alţii pentru domniia, pre toţi i-au împlut Aron cu bani, luând bani cu camătă dela Turci şi dela alţii, şi au eşit la domnie.

Domniia lui Aron Vodă cel Cumplit carele mult greu au adus ţărăi 187v
în anul 7099 1591

CAP LXI

După ce au părăsit Pătru Vodă domniia şi ţara, înţelegând Turcii că au rămas fără domn ţara, au cercat pre cine vor trimite în locul lui Pătru Vodă. Ci norocul cel bun a ţărăi să schimbă, că după noroc bun, iată veni şi rău, ca cum ar fi dela Dumnezeu însemnat, după vreme bună şi senin să vie vreme rea şi turburată, după domnie lină şi blândă să vie cumplită şi amară. Aflară Turcii pre Aron, căruia i-au dat ţara cu multe datorii, care fiind om fără de suflet, şi, umblând şi alţii pentru domnia, pre toţi i-au ůmplut de bani, luund bani cu camătă dela Turci. Aşa, după multă cheltuială şi datorie ce împresurasă ţara, ş'au scos domniia la Moldova şi au venit în ţară de au şăzut în scaun.

Iară după ce au vinit în țară, nu-i era grijă de altă, fără numai afară de a prădare, iară den lontru, nu să sătura de curvie, de ğocuri, de cimpoiași și de măscărici ce-i ținea. Așijdirea dabilele pren țară, ce îngreuiasă țara; nu îmbla numai dăbilarii singuri, ce și Turci trimitea de îmbla pren țară cu dăbilarii, de nu-ș era biiații țărani volnici cu nemic; muiarile nu era a lor, fetile le rușina, ce vrea să facă, făcea. Pe dăbilariu, pentru un potronic de-l vrea pârî la dânsul, nu-l ğudeca, ce trimitea acolo de-l piiardea; pre boiari, pentru avuție îi omorîia, ğupânesăle le siliia; și domnind, nu altă, ce ciudesă și pozne făcea.

Acestea făcând, cunoscu că tuturor iaste urît și socoti ca să nu să încriază lefeciilor țărăi, ce au strânsu în liafă Unguri, călări și pedestri, și au făcut celor pedestri odăi în curtea domniască, în Iași, să-i aibă pururea lângă dânsul.

Apoi văzu că de datornici nu să va putea mântui, ce au orânduit de tot omul să ia câte un bou și au trimis în toată țara cu Turci de strângea, și pentru care om nu avea bou, ei lua a cui găsiia în sat. Dela unul lua boii toți, pentru alții, că mulți rămăsesă de răutăți și de dabile ce era în țară, săraci, fără boi de hrană.

După ce s'au așăzat la domnie Aron Vodă, nu-i era grijă de alt, numai afară de a prădare, iar dinlăuntru nu să sătura de curvie, de ğocuri, de cimpoiași, și de măscăricii ce-i ținea. Așijderea dabilele cu care îngreuiasă țara; nu umbla numai dăbilarii singuri, ci și Turci trimitea de umbla cu dăbilarii, de nu-ș era bieții țărani volnici cu nimic; muerile nu era a lor, fetele le rușina, ce vrea să facă, făcea. Dăbilariul pentru un potronic de-l vrea pârî la dânsul, nu-l giudeca, ci trimitea acolo la dânsul de-l pierdea; boiarii, pentru avuții îi omorîia, ğupânesele le siliia și domnind, nu alte, ci ciudese făcea.

Acestea și altele mai multe făcând, cunoscu că tuturor iaste nevăzut și urît, ci gândi ca să nu să încrează țărăi și lefeciilor, ci au tras în leafă Unguri călări și pedestri și au făcut celor pedestri odăi în curte, să fie pururea lângă dânsul.

Mai apoi, văzând că de datornici nu să va putea mântui, au orînduit ca să ia de tot omul câte un bou și așa au trimis în toată țara cu Turci de strângea, și care om n'avea bou, el lua al cui găsiia în sat; dela altul îi lua toț' câți avea pentru alții, că mulți de răutăți și dabile ce era, nici de hrană r.u avea boi.

3: daniile A. 21: daniile B. 21: îngreuiasa B.

Iară în anul 7100, într'aceste răutăţi şi belituri ce făcea Aron Vodă, neputând suferi ţara, s'au râdicat Orheianii şi Sorocenii cu un domnişor, ce-i zicea Ionaşco, ce-l alesesă cap dentre dânşii şi-i pusără nume Bogdan Vodă. 1592

Dacă înţăliasă Aron Vodă de ačasta, au dat ştire ţărăi să să strângă şi el fără zăbavă au eşit cu curtea şi cu lefecii săi; şi | până a eşi den 151v curte, au tăiat pre Bučum vel vornic şi pe Bârlădianul Logofătul şi pe Paos Vornicul, dându-le vină de vicleşug, că-i cu ştirea lor. Deci au purces împrotiva vrăjmaşilor săi. Atunce mergând, au pus pe Ureche Vornicul, logofăt mare; şi tâmpinându-să oştile la Răut, ş'au dat războiu viteješte de îmbe părţile. Şi izbândi Aron Vodă şi prinsă şi pe domnişorul acela şi-i tăia nasul şi l-au călugărit.

Iară, dacă au spartu Aron Vodă pre viclenii săi, niceun loc n'au rămas să nu fie plin de vrăjmăşiia lui, că nu numai pre cei vinovaţi ce au fostu într'acel războiu pierdea, ce şi sămințiile lor, şi vinovaţi şi nevinovaţi.

Pentru mazilie

Gătindu-să Aron Vodă să facă mai mari vrăjmăşii, iată îi viniră călăraşi cu veste de mazilie, că înţălegând împărăţiia de atâtea răutăţi

---

Iară la anul 7100, într'aceste răutăţi şi belituri ce făcea Aron Vodă | de 1592 188r nevoi mari mai neputând suferi ţara, s'au râdicat Orheianii şi Sorocenii cu un domnişor, ce-i zicea Ionaşco, pre care îl alesese cap dintre dânşii, şi-i pusără numele Bogdan Vodă.

Aron Vodă, deaca au înţeles de ačasta, au dat ştire alţii ţări să să strângă şi el fără zăbavă au eşit cu curtea şi cu lefecii săi. Însă mai nainte, până a eşi din curte, au tăiat pre Bucium Vornicul şi pre Bârlădean Logofătul şi pre Paosu Vornicul, dându-le vină că-i cu ştirea lor. Deci au purces împotriva vrăjmaşilor săi şi mergând au pus pre Ureche logofăt mare şi de acii s'au întimpinat cu oştile la Răut şi dând războì vitejaşte de amândoao părţile, au izbândit Aron Vodă şi-i bătu pre toţi şi pre domnişor încă-l prinse şi-i tăe nasul şi l-au călugărit.

Decii, daca au spart Aron Vodă pre viclenii săi, niciun loc n'au lăsat să nu fie plin de vrăjmăşia lui, că nu pierdea numai pre care au fost într'acel războì, ci şi seminţiile lor, şi vinovaţi şi nevinovaţi.

Gătindu-să Aron Vodă să facă mai mare vrăjmăşie decât ačasta, iată că au venit călăraşi dela Ţarigrad cu veste, cum l-au mazilit, că împăratul turcesc şi tot sfatul, auzind de atâta răutate

și morți și asuprele fără măsură ce făcea, l-au mazilit. Atunce Aron Vodă tăinui acea veste, să nu o înțăliagă țara și slujitorii, temându-să să nu-l omoară, că mulți era bucuroși să auză veste ca aceia, că unora părinții, altora fičorii și frații le perisă și alții rămăsesă săraci de multe răutăți a lui. Ce pre taină învăță pre acei călărași să nu scoață cuvântu afară și îndată au răpezit în Iași la doamna sa, să să încarce și să purčază în ğos, iară pre boiari i-au învățat de au chemat gloatele, și le-au mulțămit de slujbă ce i-au făcut și le-au zis să margă cineș pre acasă, gândindu că să vor duce și el să ia drumul în ğos, spre Gălați.

A doa zi, părându-i că să vor fi dus curtenii și călărașii, au încălecat și au purces spre Iași, silind să agiungă el mai curund, să nu obličască cineva, și iată gloatele mergea pe de toate părțile. Atunce au chemat pre boiari, zicând: « Crezi, eu am slobozit oastea să-ș margă pre acasă, dar cine-i oprește? » I-au spus boiarii că o samă s'au dus, iară celora ce le iaste calea spre Iași și mai la munte, ačasta le iaste calea. Și așea depreună au mărsu, până au însărat; apoi noaptea au silit Aron Vodă de au mersu, și nefăcând zăbavă în Iași, au purces în ğos spre Țarigrad și pre cale l-au tâmpinat capegiu împărătescu, ce viniia să-l ia den |
152r scaon, să-l ducă la împărăție.

---

ce făcea cu morți și cu jacuri fără măsură, l-au mazilit. De acii să mira Aron Vodă, cum va face să nu prinză oastea de veste și țara de mazilie, ca să nu-l omoară, că mulți era bucuroși să vază una ca ačasta, că unora părinții le perise, altora fečorii, altora frații, alții sărăcise de multe răotăți. Ci pre taină au învățat călărașii să nu scoață cuvânt afară, și au trimis în Iași la doamnă-sa, să să încarce și să purčagă în ğos, iar pre boiari i-au învățat de au chemat gloatele și le-au mulțemit de slujbă ce i-au făcut și le-au zis să meargă cine-ș pre la casele sale, gândind că doar să vor duce și el să ia drumul la Țarigrad.

A doao zi, părându-i că să vor fi dus curtenii, au încălecat și au purces spre Iași, ca să silească și el mai tare, să nu obličască cineva, iată gloatele mergea pe de toate părțile. Atuncea au chiemat boiarii de le-au zis: « Crez, eu am slobozit oastea să meargă pre acasă-și, dară cine-i oprește? ». I-au spus boiarii cum o samă s'au dus, iar căror le iaste calea spre Iași și spre munți, ačasta le-i
188r calea. Așa | împreună au mers, până au înserat; de acii noaptea au silit de au mers și nimic zăbavă făcând în Iași, ci au silit spre Țarigrad, unde mergând, au întâmpinat capigiu împărătesc, viind să-l ia din scaun, să-l ducă la împărăție.

Iară, dacă înţăliasără toţi de maziliia lui Aron Vodă, nu într'alt chip, ce cum după furtună şi vremea rea, dacă văd oamenii sănin şi linişte, să bucură toţi, aşea toată ţara s'au bucurat.

Întorsu-s'au Aron Vodă de pre cale cu domnie noaă

Într'acesta chip s'au tâmplat întoarcerea lui Aron Vodă cu domnie noaă, de pre cale, nesosit încă în Ţarigrad. Dacă au înţăles datornicii de maziliia lui Aron Vodă, mai vârtos Edoard Barton, ce era pre atuncea sol dela crăiasa de Anglia la Poartă, că au fostu luat bani împrumut câtăva somă dela alţi neguţitori greci şi englezi, de au dat lui Aron Vodă, când au eşit domnu întâi, şi n'au fostu apucat Aron Vodă să-i plătiască banii. Măcar că deodată aştepta acel sol să vază pre Aron Vodă, sosit mai curund mazil în Ţarigrad, iară apoi, pricepându că-ş va piiarde banii, adunat-au pre toţi datornicii neguţitorii, dela carii luasă bani pre chizăşiia sa, şi i-au învăţat de au mersu la viziriul şi au făcut jalobă asupra lui Aron Vodă, că pentru scurtă domniia lui, n'au putut plăti banii č'au împrumutat pentru domnie. Alţii de altă parte, zicea că n'au fostu vreme aşea curund să să maziliască Aron Vodă; că agiunsesă de mai nainte Aron Vodă la priiatini săi; dat-au ştire şi împărăţiei şi încă neîntrat în Ţarigrad, l-au tâmpinat caftan de domniia ţărăi.

Iară, deaca înţeleseră toţi de maziliia lui Aron Vodă, nu într'alt chip, ci cum după multă furtună şi vreme rea, daca văd oamenii sănin, să bucură cu toţii de linişte, aşa toată ţara s'au bucurat.

A doao domnie a lui Aron Vodă

CAP LXII

După ce s'au mazilit Aron Vodă, Dumnezeu încă nu-şi umpluse certarea sa deplin, că Aron Vodă încă n'au fost ağuns la Ţarigrad, domniia iar i-au dat-o şi scaunul ţărăi, că datornicii lui, Turcii, cu toţii au mers la veziriul de au strigat pentru dânsul şi de nevoia datornicilor, iar i-au întors domniia.

Aron Vodă, după obiceiul său cel rău şi cumplit, deaca au înţeles că i-au dat domniia de iznoavă, cumu-şi era vrăjmaş şi cumplit, nu să apucă de alt, ci iară gândi, că ce n'au putut împlini cu rău în domniia dintâi, să plinească cu a doao domnie. De pre cale au repezit pre credinčosul său, pe Oprea,

---

21: şi .... oamenii din B[1].

Dumnăzău încă nu-ș plinisă certarea deasupra țărăi, că Aron Vodă, după obiceiul lui cel rău și cumplit, dacă au înțăles că i-au dat domniia, îndată au răpezit pe crezută slugă a sa, pre Oprea, armașul cel mare, cu cărți în țară, să ție scaunul și să poată prinde pre cine i-au scris într'un izvod, că să apucasă Aron Vodă, nu de altă, ce tot de răutăți să facă. Și ce n'au plinit cu rău în domniia dentâi, să pliniască acmu, să-i ție pre toți Oprea Armașul la închisoare, până va vini el să-i piarză.

Pribegit-au Ureche Logofătul de grija lui Aron Vodă

Oprea Armașul, după învățătura domnu-său, lui Aron Vodă, viind
152r de olac, | au întrat în Iași sara și s'au dus în curte și au descălecat la odăile dărăbanilor ungurești și noaptea au venit la gazda lui Ureche Logofătul, ce era caimacam la scaon, până va vini domnu în țară, și arătându-i poronca domnu-său; iară Ureche, auzind de numele domnu-său, lui Aron Vodă, numai ce s'au întristat și vrând să hălăduiască, să nu-i fie a-l mai videa, zis-au cătră Oprea Armașul: « Cu bucurie priimăscu și gata sintu bucuros să slujăscu domnului nostru acestea ce-mi poroncește Măriia Sa. Numai să fie cu taină, nime să nu știe, și bine ai vinit dumnita, să șezi la taină, până îi vom oblici pre toți, să-i știm, cine unde sintu; că pre câți-i scrie în izvod, să-i putem prinde, să nu cumva prinză veste să fugă, și ne va fi cu smintială ». Mers-au Oprea Armașul de au șezut la taină, cum au zis Ureche Logofătul, la odăile dărăbanilor într'aceia noapte și a doa zi, până au însărat.

---

armașul cel mare, cu cărți, ca să cuprinză scaunul, și cu izvod, ca pre câți au vrut el să-i piarză, să-i prinză și să-i ție la închisoare până va veni și el la scaun.

Oprea Armașul, după învățătura lui Aron Vodă, de olac au venit și seara au întrat în Iași; nici aiurea au mers în gazdă, ci la odăile dărăbanților ungurești în curte au mers și noaptea au venit la gazda lui Ureche Logofătul, carele îl lăsasă Aron Vodă să păzească scaunul, și au arătat porunca domnu-său. Iară el de grabă, auzind de numele domnu-său, lui Aron Vodă, cum iarăș au dobândit domniia, vrând să hălăduiască de dânsul, au dat răspunsul Oprii Armașul zicând: « Acest lucru cu bucurie priimesc și sânt bucuros să-i slujesc, numai să fie cu taină, să nu știe niminea. Bine că ai venit să șezi la taină |
189v până vom oblici pre toți, cine unde sânt; pre câți scrie catastiful să-i prindem, să nu cumva zmintim să obličască să fugă ». Și așa Oprea s'au amăgit cu acest sfat și s'au așăzat iară la dorobanți într'acea noapte și într'acea zi.

Iară Ureche Logofătul numai ce să mira încătro să va duce, de urîtul lui Aron Vodă, să nu-i fie a-l mai videa, știind câtă groază și răutăți făcusă mai nainte în domniia sa, și acmu mai de mari cazne să va apuca. Aflând vreme și cale deșchisă Ureche Logofătul, de a să depărtare să iasă den țară, s'au gătit și purcezind, au învățat pre gazdă-ș, cine-l va întreba a doa zi, să spue că s'au dus acasă, în Cârligătură. Și așea, au purces și, mergând cu sirguire într'aceia noapte și a doa zi toată zua, au trecut pre la Soroca în Țara Leșască.

A doa zi sara, Oprea Armașul au mersu la gazda lui Ureche Logofătul să sfătuiască și neaflându-l, atunce au văzut că l-au înșălat într'acesta chip și îndată au trimis cărți pre la margini să păzască să prinză marginile. Iară, dacă au înțăles că Ureche au trecut în Țara Leșască și s'au depărtat, el s'au așezat și au ținut scaonul, până au vinit Aron Vodă.

Ureche Logofătul, dacă au trecut Nistrul, au mersu unde era și ciialalți boiari pribegi strânși, unde aștepta toți sfârșitul lucrului.

Scrie Ureche Vornicul, în anul 7101, încă până a sosi Aron Vodă 1593
în țară cu domniia, s'au râdicat un Pătru Căzac din Țara Leșască cu
puțintei pribegi, înțălegând că țara iaste fără domnu. | Și întrând în țară, 153

Înțelegând Ureche de venirea lui Aron Vodă și de porunca ce-i trimisese pre Oprea Armașul, nu cuteza să-l aștepte în țară, știind câtă groază și răutăți făcuse mai înainte în domniia dintâi, și acum a dooa oară mai de mari cazne să va apuca.

Ci, deaca s'au așăzat Oprea la odăile dărăbanților, aflând Ureche vreme și cale deșchisă de a să depărtare și a eșire din țară, învățat-au pre gazda sa, cine va întreba a doao zi de dânsul, să-i spue că s'au dus acasă la Cârligătură. Așa, noaptea toată noaptea și zioa toată zioa fugând, au eșit pre la Soroca în Țara Leșască.

A doao zi seara, Oprea Armașul, daca s'au dus la gazda lui Ureche să să sfătuiască și nu l-au aflat, văzând că l-au amăgit într'acestași chip, îndată au chemat pre alții ce s'au întâmplat acolea și au repezit cu cărți în toate părțile, să prinză marginea. Deaca au oblicit că Ureche Logofătul au trecut Nistrul și s'au depărtat, n'au mai avut ce face; ci s'au așăzat de au ținut scaunul, până la venirea lui Aron Vodă. Iară Ureche, daca au trecut Nistrul, s'au dus îndată unde era și alți boiari pribegi strânși, de aștepta sfârșitul lucrului.

De Pătru Cazacul anul 7101 1593

Scrie Ureche Vornicul, că încă până n'au fost sosit Aron Vodă la scaun, iară Pătru Cazacul s'au râdicat din Țara Leșască cu puțini pribegi, înțelegând că scaunul iaste deșărt și sârguindu-să să apuce scaunul,

153r au vinit în Iași la scaonul domniei și au domnit doaă luni. Iară, dacă au vinit Aron Vodă, au prinsu pe Pătru Căzacul și l-au trimis la împărăție.

Aron Vodă, dacă s'au așăzat al doile rând în domnie, cumu-ș era vrăjmaș, să apucă tot asuprele să facă țărăi și punea dabile mari. Și întâi, cu voia lui îmbla Turcii prin țară, de strângea dabilele cu oamenii domnești, iară mai apoi, nu-i putea opri și silă mare tuturor făcea, bucatele fără preț le istoviia și fără de bani le lua.

Însă, apoi, cunoscând Aron Vodă că nu va fi bine până în sfârșit, că țara scârșca, pribegii sta înținați, gândi, după toată răutatea ce făcusă, să arete și vreun lucru bun, ca să să curățască de strigare și să zică țărăi, că nu-i den voia lui ce s'au lucrat în țară, ce-i de nevoe și de sila Turcilor. Și socoti să să agiungă cu Mihai Vodă, domnul muntenesc, ca să să dezbată de supt stăpâniia Turcilor. Și întâi să apucă de zâdi mânăstire în țarina Iașilor, care să chiamă până astăzi Aron Vodă, pre
1594 numele lui, unde iaste hramul svintului Nicolae, în anul 7102.
1595 Iară în anul 7103, au întrat în țară Lobodă cu oaste căzăcască și au gonit pre Aron Vodă den scaon și au arsu târgul Iașii.

---

au întrat în țară și au apucat scaunul la Iași și au domnit doao luni. De aci au sosit și Aron Vodă și au prins pe Pătru Cazacul și l-au trimis la împărăție.

Iară cronicariul leșesc de această poveste, ce spun că au venit Pătru Vodă Cazacul de au apucat scaunul, nimic nu să scrie.

189v Aron Vodă, deaca s'au așăzat al doilea rând la scaun, cumu-ș era | vrăjmaș, nu de altă să apuca, ci iar de asuprele a face țărăi și de dabile mari. Și întâi, cu voia lui, Turci strângea dabilele cu dăbilarii, mai apoi nu-i putea opri și silă mare pretutindenea făcea; luoa slujitorii de țară cu sila de-i punea de le râniia la cai, bucatele fără preț și fără bani le lua.

De acii, cunoscând Aron Vodă că nu va fi până în sfârșit bine, că țara scârșca, pribegii sta înținați, gândi, după toată răotatea ce făcuse, să să curățască și să arate țărăi, că nu-i din voia lui ce s'au lucrat, ci din sila Turcilor. Socoti să să agungă cu Mihai Vodă, care domniia pre acea vreme Țara Muntenească, ca să să dezbată de supt mâna Turcilor. Însă întâi socoti, că după atâtea răutăți ce făcusă, să să apuce să facă și vreun lucru bun, ca să nu-i vie cu
1594 osândă; s'au apucat în anii 7102, de au făcut mânăstirea în țarina Iașilor, care să chiamă pre numele domnului Aron Vodă, unde iaste hramul Sfetăi Nicolae.
1595 În anul 7103, au venit Lobodă cu oaste căzăcască și au gonit pre Aron Vodă din scaun și au ars târgul Iașii.

30: cu Mihnea Vodă B^{1}.

Scris-am de aicea înnainte mai pre largu domniia lui Aron Vodă, precum scrie în istorii streini.

Aron Vodă, viind în țară cu a doa domnie, cum am pomenit mai sus, și mântuindu-să de Pătru, părându-i-să a fi mai slobod, vrut-au să-ș așează domniia mai fără grijă. Și îndată pre o samă de boiari ce-i avea în prepus, i-au omorît; den carii unul era anume Brut, iară ce boiarie au avut, nu putem ști, fără cât că era Arbănaș de niam, om știind câteva limbi și sosit la mare avere, știut și la Poarta împărăției. Pre acesta, încă pentru avere l-au omorît; și alte greutăți cu dabile îngreuia țara. Văzindu-să Aron Vodă în ura tuturor, și den casă și de afară, și la împărăție sunasă pentru moartea lui Brut, fiind cunoscut la Poartă acel Brut, că era rudă cu Sinan Pașa, vestit pre atunce acel pașă la împărăție. |

Faptele lui Aron Vodă oblicindu-să la împărăție, întâi poronci la 153v
Bator Jicmond, craiul Ardialului, prin Ahmet Pașea, ce era cu oști în părțile Țărăi Ungurești, să trimiță la Aron Vodă să-ș râdice oamenii ce-i în liafă, ce-i trăsese Aron Vodă pre lângă sine den Ardial, și să ia aminte să nu-ș mai lasă oamenii să margă să slujască în Moldova.

Edoard, solul crăiasei de Angliia, așijdirea pârîia pre Aron Vodă pentru banii ce-l îndatorisă și nu-i putea scoate și siliia să-l poată aduce la Țarigrad pentru acea datorie, căci să făcusă veste de Aron Vodă, cum să čarcă să fugă în părțile creștinești. Pârît-au pre Aron Vodă și pentru Oprea Logofătul — care au fost și armaș — și pentru Răzvan Hatmanul, pentrucă aceștea ar hi svetnici lui Aron Vodă la toate răutățile. Acestea săpându-l den zi în zi, văzind că nu va fi bine de dânsu, s'au agiunsu cu Mihai Vodă, domnul muntenescu, să să dezbată de supt mâna Turcului; să agiunsă cu Mihai Vodă, Bator Jicmontu, craiul Ardialului, și cu Aron Vodă, îndemnându-i să să râdice pre Turci, nepriiatinii creștinătății și să să uniască toți cu împăratul nemțăscu. Iară acestea îmblând pre taină, iată vini veste lui Bator Jicmond dela capichihaia lui dela Poartă, dându-i știre, precum Sinan Pașa să gătiază cu Tătarăi să între în Ardial, să pue supt sabie și copiii de opt ani.

Iară, dacă s'au dezvărat, întrat-au Tătarăi în Țara Unguriască, de s'au împreunat hanul cu Sinan Pașa. Întrând hanul pen țară, pe poronca

23; Arăzvat Hatmanul A.

împărăției, i-au grijit conace Aron Vodă și Mihai Vodă. Iară hanul au fostu dat știre la Leși, precum merge pren Moldova și pren Țara Munteniască la Beligrad să să împreune cu Sinan Pașa; ačasta au făcut să nu aibă grijă Leșii de Tătari.

Ce hanul, dacă au trecut Nistrul, au lăsatu-ș calea pen Țara Munteniască și au mărsu dreptu la Hotin, la marginea Țărăi Leșăști, și de acolo, măcar că era și alte căi, ce au ales trei căi de mersu: pre la Haliču și pre la Caluș, fiind și mai largu locul și sate mai dese pentru prada lor, și pre acea cale au mărsu până la Sambor o samă; altă oaste, pe
154r Nistru | până la Striiu și au trecut la Muncaci: iară a triia oaste pre la Pocutiia și au lovit la Maramoroș.

Acestea ințălegând Zamoschii, canțileriul crăii leșăști, au strânsu oaste ce au putut în grabă, să apuce pe Tătari la strâmtori; ce nemic n'au isprăvit, că trecusă Tătarăi peste munți, cu mare pradă pen Țara Leșască. Iară ce au făcut Tătarăi la Unguri, dacă au trecut pen Maramoroș, să scrie ei, iar noi ne întoarcem la rândul nostru.

Lucrându-să acestea, iară Căzacii, ce trăia pe lângă Nistru în Podoliia, supărându-să de prăzile Tătarălor, înțălegând precum Bator Jicmontu stăpânește Țara Moldovei și Țara Munteniască, au trimis sol la dânsul și viind la Beligrad, la Bator Jicmontu, au cerșut să-i priimască la slujba sa și, de le va da liafă de doaă luni și să-i lasă să triacă prin Țara Munteniască, vor sta nevoitori de vor merge până la Odriiu cu armele sali. Ačasta solie dela acei Căzaci o au priimit Bator Jicmont, fiind agiunsu și cu Aron Vodă și cu Mihai Vodă, cu îndemnarea lui Rodolfu, împăratul nemțăscu, și i-au întorsu cu mari daruri.

Iară aice în Moldova și în Țara Munteniască, mare sunet de arme să afla; că Aron Vodă, ințălegându de vinirea hanului den poronca împărăției, să între într'aceste țări, într'amândoaă, să le prade, îndată au răpezit la Mihai Vodă și la Bator Jicmontu; și îndată Bator Jicmond au trimis cu oști pre Albertu Chiral și cu oști muntenești, și lovind pre Tătari, i-au înfrântu; și dobânda ce luasă Tătarăi dela Unguri în anul trecut, o au luat-o înnapoi Aron Vodă și cu Mihai Vodă, cu Ungurii. Și au luat câteva cetăți mici pe Dunăre.— Nu le scriu anume istoricii unguri.

Iară oarecare Iancul, fičor a unui domnu muntenescu, având oaste turčască și cu Tătari, au întrat în Țara Munteniască asupra lui Mihai

Vodă. Ce, eşindu-i mai curund înnainte Mihai Vodă, cu oştile sale, şi cu Ungurii lui Bator Jicmontu şi cu Moldovenii lui Aron Vodă, având şi oarece Căzaci, înfrânt-au pre acel domnişor şi multă vărsare de singe au făcut în Turci şi în Tătari şi au mersu în goană de au încunğurat Cetatea Albă şi au aprinsu târgul de afară de au arsu. |

După acea izbândă, au dat ştire lui Bator Jicmontu, cerşind Aron 154v
Vodă şi Mihai Vodă să-i trimiţă mai multu agiutor, să stăpâniască Dunărea toată. Trimis-au câteva tunuri lui Bator Jicmontu, dobândite dela Turci, den care puşci era pe doaă puşci scrisă stiagurile şi numele lui Ferdinand, împăratului nemţăscu, şi pre alte doaă, numele şi stiagurile lui Huniiad Ioan, tatul lui Matiiaş, craiul unguresc. — Aceste puşci socotescu că sintu dobândite de Ştefan Vodă cel Bun, când au bătut pre Matiiaş Craiu la Bae.

Aicea să vedem şi svârşitul lui Aron Vodă

Bator Jicmontu să ţinea stăpân aşea Ţărăi Moldovei, cum şi Ţărăi Munteneşti, măcar că uric pe aceste doaă ţări nu-ş făcusă. Iară acestea lucrându-să, iată Ştefan Răzvan, hatmanul lui Aron Vodă, au scris pre taină la Bator Jicmontu, precum Aron Vodă să čarcă să-ş facă pace iar la Turci, să-ş tocmască lucrurile despre dânşii. Şi îndată trimisă oşteni de ai săi într'ales Bator Jicmontu asupra lui Aron Vodă şi l-au prinsu şi legat l-au dus în Ţara Unguriască şi l-au închis cu toată casa lui în cetate în Alvinču în anul 1595, în luna luì Mai, şi acolo ş'au sfârşit viaţa, pedepsit la închisoare.

Iară în locul lui au pus domnu Bator Jicmontu pre Ştefan Răzvan hatmanul.

Iară după acestea, să făcură legături între Bator Jicmontu cu Ştefan Răzvan Vodă şi cu Mihai Vodă, după ce au pus la închisoare pre Aron Vodă, într'acestu chip:

«*Noi, Jicmont, den darul lui Dumnăzău a ţărălor Ardialului, a Moldovei, a Ţărăi Munteneşti şi a împărăţiei Râmului domn, a părţilor crăiei ungureşti stăpânitoriu şi a Săcuilor oblăduitoriu*».

Dăm în ştiinţă cu cartea ačasta, tuturor celor ce să cade, că den bună facerea lui Dumnăzău celui prea bun, după ce am dobândit cârma crăiei Ardialului şi după ce au început şi groaza tirăniei Turcului şi a Tătarului

a să arăta în Ţara Unguriască, nemic altă n'am avut în cuget, fără cât
155r lepădându şi depărtându prieteşugul nesuferitului vrăjmaş, pentru a lor nestătătorie şi necredinţă republicii creştineşti. Şi fiindu crăiia unguriască de multă lipsă încunğurată şi mai în cele de pre urmă primejdii aflată, câte ni s'ar cădea, după Dumnăzău a agiutori şi a apăra, şi crăiile şi ţărăle asuprite de ğugul Turcilor, den cumplita a lor robie a le râdica şi în ce veche şi de oarecându poftită volnicie a le înturna să putem. Şi acestui prea bun svat, decât care nemic lui Dumnăzău mai drag şi noaă niceun lucru mai lăudat că va fi, şi niceun liac spre agonisita numelui nostru nemuritorie şi mai de folos nu să va putea afla. Pentru aceia, ca să râdicăm den robiia Turcilor crăiia noastră, adunându oştile noastre şi toată gătirea osteniască măritului domnu Mihai Vodă — carele lăsindu necredinţa Turcilor, pre sine împreună cu toată boiarimea mai nainte s'au fostu închinat — am nevoit şi cu norocite lucruri, cu multe războae biruind vrăjmaşii şi scoţindu-să den ţară, s'au aşezat ţara în volniciia sa cea veche. Şi încă ostaşii noştri, văzindu asupră răul norodului dela marginile Bolgariei, biruind pre Turci în Ţara Bolgariei, cu multe războae şi cu mare peire într'înşii, prădându târgurile şi satele şi olaturile turceşti în Ţara Bolgariei, s'au întorsu întregi la hotarăle sale. Şi acea ţară, care s'au aşezat de nu-i în volnicie, pentru să să poată mai bine otcârmui în legea creştiniască şi să să poată apăra de vrăjmaşi, viindu la noi dentru acea ţară cu plină poroncă şi volnicie a lui Mihai Vodă şi a tuturor staturilor acei ţări, să aliagă şi să închee ponturile şi legăturile întru amândoaă părţile.

Ponturile şi legăturile între Mihai Vodă şi între Bator Jicmont craiul ungurescu

Den partea lui Jicmont craiu au fostu boiari, anume: Ştefan Iosica logofătul cel mare, Gheorghie Ravazdi, svetnicul a lui Jicmont şi sta-
155v rostele cetăţii Uivarului-Şamos. | Iară den partea lui Mihai Vodă şi a Statului Ţărăi Româneşti era: Eftimie, mitropolitul Târgoviştii, Theofil episcopul de Râmnic, Luca episcopul de Buzău, Mitrul vel vornic, Cârstea Vornicul, Dimitrie Logofătul, Danul Visternicul, Theodosie Vistiernicul, Radul Clučariul, Radul Postelnicul, Bordur Logofătu,

31; Ethimie A.

Vintilă Clučarul, Stamati Postelnicul și Preda; în Beligrad, în luna lui Mai, în 9 zile pe calendariul papistașilor, în anii 1595 așezate și încheiate, dentru amândoaă părțile fără vătămare păzite și ținute.

Intâi, noi, episcopii și boiarii, stăpâniia, priiateșugul și robiia toată a Turcilor, ca unor necredinčoși și călcători de lege, o vom lepăda și toți cu o inemă și cu un cuget, așea noi, carii ne aflăm aicea, cum cei mai mari și mai mici a moșiei noastre nărod, împreună cu Mihai Vodă, așijderea cu tot clirosul besericii și toți boiarii, pre noi singuri, săninatului domnului Jicmont, den darul lui Dumnăzău, țărălor Ardialului, a Moldovei, a Țărăi Romănești, a țărălor peste munte și a slăvitei împărăției Râmului, domnului, a părților crăiei ungurești stăpânitoriu și a Săcuilor oblăduitoriu, iproci, stăpânului nostru milostiv ne supunem; și ačasta împreună cu noi și a tot nărodului țărăi noastre, a lăcuitorilor, supt puterea lui o dăm, cu toată deplin giudecata priitoarei și amestecate împărăției; și pre dânsul îl așezăm, îl înnălțăm cu o inemă și cu un glas a toată țara domnu noaă și țărăi noastre stăpân și craiu de moșie, luând întru dânsul aceia nădejde, că Măriia Sa pre noi și moșiia noastră, împrotiva tuturor groazălor turcești și a altor vrăjmași, ne va apăra și ne va acoperi; și pre noi în volniciia cea veche, că ne va păzi întru adevăr; că ne va ğudeca, precum pre alte țări și domnii a Mării Sale supusă supt poronca sa, după așezământurile și legăturile acestea, care pre acăstă vreme le așezăm | dentru amândoaă 156r părțile, întru tăriia acestui lucru și întru mărturie.

Intâi, noi, carii cu chipurile ne aflăm credinții Măriei Sale, cu numele domnului nostru, lui Mihai Vodă, și a toată țara lui, nărodului, facem giurământu noi și toată țara, lui și urmașilor lui, cum vor fi credinčoși până la moarte. Ačasta cu iscălitura, mânule noastre întărind. Așea și Mihai Vodă, acmu așezat domn, și cei pre urma lui domni și tot Statul Țărăi Romănești, vor fi datori a păzi. Și de vreme ce săninatul domnu, stăpânul nostru milostiv, în țara noastră nu poate sta și lăcui pururea, noaă, în locul său, ne va pune domnu, pre care staturile țărăi, cu socotială de obște și părere dela Măriia Sa, vom pofti; care să fie știutor limbii moșii noastre și care ari cârmui după orânduială țara aceia și care pricinele noastre, drept și cu orânduială, după

17: ca Măria Sa A.

veche volnicie și deprindere, și după legăturile acestea și așezământuri, și cu poronca săninatului domnului nostru și aceluia ce va fi în urmă, să giudece și să aliagă. Și pentru ca acestea mai bine și mai drept să să poată a isprăvi și a urma, Măriia Sa, supt numele și norocirea sa, după Dumnăzău, stiag oștesc, buzdugan și sabie domnului de țară, ca unui namesnic al său îi va trimite, den care să cunoască toți, că iaste în locul său pus și toți dela cel dentâi până la acel de pre urmă, după aceste legături și așezământ, să fie ascultători domnului, întru tot ce va poronci Măriia Sa craiul.

Așijdirea, domnu de țară, pentru să poată plini mai bine datoriia și slujba sa, dată după voia Mării Sale craiului și după folosul staturilor, 12 boiari, știuți lucrurilor cu vârsta și cu ispita, și isteți, să să adaogă cătră dânsul, cu a cărora svat, așea întru pricinele ğudecătoare, a le alege, cum și întru isprava altor lucruri. După aceste legături și așezământuri, singur domnul țărăi să păzască, ca să nu să facă nemărui
156v strâmbătate peste direptatea și putința. Și aciia |boiari precum cu socotiala numai și voia și cu știrea Mării Sale craiului și a lor săi urmași, să vor pune; așea și cu aceiaș știre și voe, să fie depărtați de slujba și locul lor.

Așijdirea, ce să atinge de viniturile țărăi, de acelea, așea așezăm, cum, de câte ori să vor faci de Măriia Sa, stăpânul nostru, în țara sa în Ardial comisie, să să trimiță boiari și den Țara Munteniască la acea adunare, carii ari socoti după voia Mării Sale și a urmașilor săi, după trebuință a pune dări pre țară. Și la acele adunări și de obște a țărăi împreunări, să aibă loc deosăbit, ca și alți trimiși, cu slobodă voe a-ș da părere și socotiala, să fie cei întâi cu locul și cu voroava și domnul și boiarii den Moldova. Și birul așezat, îl vor spune numai domnului. Și acei 12 boiari și boiarii vor cunoaște dela Măriia Sa, carii vor fi aleși și orânduiți, carii în toți anii depline și îndestulate same de cuprinse cheltuiale și veniturile să fie datori a da samă.

Toate hărăziturile, uricile și întăriturile a domnilor celor dentâi a țărăi, Măriia Sa craiul și urmașii lui să le lasă neclintite, precum stau; și pe urmă, supt numele și pecetea Mării Sale și a urmașilor lui, toate acele cărți și direse să iasă și prețul tuturor scrisorilor, făcut după lege și običaiul acei țări, să să pue, iară moșiile să nu să poată hărăzi altora, fără lăcuitorilor acei țări.

Domnilor pușі până la vreme, de viniturile țărăi aceiia, după datoriile slujbelor lor, Măriia Sa craiul le va orândui vinit pe pofta țărăi și a boiarilor.

Toate pricinele, după veche legi și obiceiu a țărăi, înnaintea giudecătorilor orânduiți să să încapă să să giudece, și înnaintea domnului și a 12 boiari; după ğudecată, să să obârșască osăbit de toate. Și orice feliu de pricini de pediapsă, atingându-să de viața și averile boiarilor, carii săvai că den ğudecata de cap s'ari pune în oprială, însă să să lasă loc | de milă și de ertare, și nice viața, nice averea boiarilor ce-s de pediapsă, fără știrea craiului și a urmașilor săi, să nu să poată lua. 157r

Iară, de s'ari pedepsi cineva cu moarte, averea lui, după obiceiul țărăi aceiia, să margă la rude și la urmașii lui.

Și întru ačasta orânduială și ispravă să să închiză toată Țara Munteniască suptu hotarăle și marginile ei vechi, despre partea Moldovei și a munților, despre Dunăre până la mijlocul matcii Dunării, dela Rușava până la Brăila și după vechile hotară și margini să să ia vinitul țărăi.

Toată orânduiala besericii și a preoților sau a călugărilor, să o lasă Măriia Sa în veche ținere și obiceiu, pravile, țeremonii și volniciile, să fie slobozi a-ș lua običuite viniturile sale. Așijdirea și toate bесericele muntenești, care să află în țărăle Mării Sale sau a urmașilor, vor fi supt giudecata așezământului mitropolitului de Târgoviște, după așezarea legii besericii și orânduialei țărăi aceiia, și viniturile sale să-ș poată lua pre obiceiu.

Tituluș va avea Măriia Sa și urmașii lui dela domnu și dela toată orânduiala țărăi, așea: Prea săninatul domnu, stăpânul Jicmond, den darul lui Dumnăzău, a Ardialului, a Țărăi Moldovei, a Țărăi Românești și a svintei împărăției Râmului domn, a părților crăiei ungurești stăpân și a Săcuilor oblăduitoriu, iproci, stăpânul nostru milostiv.

Iară domnul de țară: Dumnealui măritul domnu Mihai Vodă a Țărăi noastre Românești, credinčosul noaă iubit.

Iară însuș domnul, la titulușul său, pe urmă să nu să pue cu mila lui Dumnăzău, nice târgul sau locul de unde va trimite cărțile sale la Măriia Sa, la urmașii lui, să nu să pomeniască.

Domnul țărăi să aibă pecetea niamului său, iară nu cea de obște a domnilor Țărăi Muntenești, iară cu čară roșie. Iară pecetea țărăi să fie la Măriia Sa și la urmașii lui.

Boiarii toți să vor chema a domnului de Ardial, nu a domnului 157v țărăi și fieștecare va avea într'acela chip tiutiuluș.

Domnul muntenesc să va scrie între svetnicii de Ardial.

Domnul țărăi prin soli sau cu altă socotială, cu nime den nărodul strein sau den domni, fără slobozăniia și voia dela domnul Ardialului și dela urmașii lui, — și lor le va fi — nice de une lucruri să nu poată socoti și a isprăvi. Ce, când va fi trebuință ca aceia, să întrebe de Măriia Sa domnul Ardialului și de urmașii lui și lor le va fi a isprăvi pricina domnului și a toată țara a le isprăvi și a le urni.

Iară de ostașii ungurești sau de alt niam, de va face strâmbătate vreunuia den lăcuitorii țărăi, den partea aceluia, căpitanul domnului de Ardial, care va fi acolo pus pentru cercătura vinii și faptii. Așijdirea de va face vr'o silă cinevaș den lăcuitorii domnului sau a țărăi vreunui ostaș a domnului Ardialului, den partea aceluia, singur domnul prin vornicul să cerce ğudețul fără de niceo zăbavă. Iară care, ori chipurilor boiarilor, ori curții, va face silă împrotiva legii și dreptății, să i să facă certare de cap.

Între cei 12 boiari ğurați, să nu poată fi niam de Grec și niceo slujbă sau rându care razimă de cârmuirea acei țări, a avea să nu poată.

Ospețăle și hărăziturile ce sint običuite la Pași și la Botezul Domnului nostru Isus Hristos, să să facă den vinitul țărăi.

Așijdirea domnul țărăi și toți boiarii, făcând ğurământ cu încredințarea sa Mării Sale, domnului de Ardial, și urmașilor lui, să vor lega cu tainele credinței.

După aceste ponturi și așezăminturi, atunce când să va trimite stiagul oștescu domnului țărăi, așijdirea Măriia Sa, domnul Ardialului, să făgăduiaște cu toate puterile, cu bani, cu pușci, cu iarbă de pușcă și cu altă gătire de oaste, în Țara Munteniască, împrotiva tuturor vrăjmașilor a o apăra și a o sprijeni și a o cârmui. După aceste 158r legături și așezăminturi și urmașii lui vor face. Pentru a cărui | lucru, încredințasă și večnica pomenire Măriia Sa, domnul Ardialului, întâi, și noi, chipurile ce ne-am pomenit mai sus, dentru amândoaă părțile,

spre a obârși aceste ponturi și așezământuri cu iscălitura de mănule noastre și cu pecețili noastre običuite le vom întări și întemeia. Lucrațu-s'au acestea în Beligrad.

Și iată îndată singur Jicmont, craiul și domnul de Ardial, toate cele mai de sus scrisă ponturi și așezământuri dentru amândoaă părțile prefăcute și încheiate, priimindu-le, și neschimbate și tare avându-le, cu iscălitura mânii și cu pecetea inelului nostru adevărat, a le întări au vrut; și spre acelea a le ținea și neclătite a le păzi, așea și cu a urmașilor noștri nume — când vor sta ei stăpânitori, — credința și cuvântul nostru domnescu, ne legăm. Lucratu-s'au acestea în oraș, în Beligrad, Mai în 20 de zile, anul dela Hristos 1595. 1595

Acestea isprăvindu-le, solii muntenești s'au întorsu în țara sa. După dânșii au mărsu Palatiție cu buzdugan și cu stiag de au întemeiat pre Mihai Vodă domnul Țărăi Muntenești. Giurat-au acolo pre loc așea Mihai Vodă, cum și toți boiarii, după ponturi înnaintea lui Palatiție.

După ačasta, în luna lui Iunie, în zi întâi, trimis-au boiarii și Ștefan Răzvan Vodă, domnul Moldovei, la Beligrad de s'au legat și ei, după așezământul lui Mihai Vodă, cu Jicmontu Craiu.

Iară la sfârșitul lui Mai, au întrat Tătarăi în Moldova și în Țara Munteniască cu multă oaste și lovindu-i Muntenii cu Ungurii și cu Căzacii la marginea Țărăi Muntenești, i-au bătut și i-au tăiat; perit-au mulți Tătari.

Curund după ačasta, lovit-au Mihai Vodă la Nicopoe pre Ferhat pașea, pre carii biruindu-l, au aprinsu târgul de au arsu, puindu pre toți supt sabie; numai cetatea au rămas întriagă. Iară curund dup'aceia, au lovit în Bugiag și mare pradă au făcut; luat-au și șeapte bunčucuri tătărăști de le-au închinat lui Jicmontu Craiu și mulți robi.

Aceste rocoșituri și turburări ințălegând | împărățiia Turcului, au 158v
și orânduit pre Sinan Pașa și cât s'au dezvărat, au și purces cu oști den Țarigrad asupra lui Mihai Vodă. Ințălegând Mihai Vodă de clătirea lui Sinan Pașa că-i vine asupră, tras-au agiutoriu dela Bator Jicmond, craiul Ardialului, 2.000 de Unguri călărime și 500 de pedestrime cu Cvilarie; și până a vini Sinan Pașa, iară Mihai Vodă și cu Cvilarie au lovit pre Turcii ce să afla la oraș, la Floci, și pre toți i-au pus în sabie. Lovit-au și la Rușava și la Silistra și la Dristor le-au

dobândit și le-au arsu. Lovit-au pe un Mehmet Pașa, Mihai Vodă, care viniia cu un Bogdan Vodă cu oaste turčască și cu Tătari și cu 14.000 de Sirbi și l-au bătut Mihai Vodă. Trecut-au Mihai Vodă peste Dunăre pe ghiață de au prădat în Dobrogea și au dobândit Lastova, Oblucița; răsipit-au Cernavodă, Azgradul, Rihova și până la Chiliia și la Cetatea Albă.

Sosit-au și Sinan Pașa în Dobrogea cu 100.000 de oaste turčască, și făcând pod peste Dunăre, au mersu dreptu la București și la Târgoviște; nefiind niceo oaste, pre lesne le-au luat, că Mihai Vodă nu să nedejdui în oștile ce avea. Ce ș'au trimis doamna și cu fiiu-său, Pătrașco Vodă, în Sibiiu, în Țara Ardialului, și el cu Cviralie au întrat cu oștile sale în munți, la o cetățue ce-i zic Cernavoda, cetate veche și stricată de Turci mai de mult, iară în loc tare pietros.

Iară Sinan Pașa, strângând den toată țara oameni, au încungiurat Bucureștii și Târgoviște cu șanțu și cu părcani, iară oastea o au împărțit în doaă părți: o parte cu Ali Pașa au lăsat în Târgoviște să isprăvască lucrul cetății, iară cu alta au mărsu Sinan Pașa după Mihai Vodă. Și, dacă s'au apropiiat de unde era Mihai Vodă, au orânduit 12.000 de Turci într'ales să margă să lovască pre Mihai Vodă peste acele locuri strâmte și să nu să întoarcă până nu-l vor birui.

Iară Mihai Vodă cu Cviralie, nedejduindu întru Dumnăzău și bizuindu-să și locului, au eșit în tâmpinarea Turcilor la acele strâm-
159r tori, | ce s'au pomenit mai sus, și stătu un războiu mare între dânșii cu multă vărsare de singe, până au dat dos Turcii; și-i goniia oștenii lui Mihai Vodă până în tabăra turčască, și de acolo, iar lua înnapoi a goni pre oamenii lui Mihai Vodă; și tot îmblară într'acea zi până în desară tot hărățindu-să, și să goniia unii pre alții, neputându-ș alege.

Iar într'apusul soarelui, nemerisă trei sute de Unguri pedestrime, ce era eșiți den tabără pentru pășune, și sosindu în războiu, îndată den poronca lui Mihai Vodă stătură și aciia bărbătește la războiu. Iară Turcii, înțălegând că au vinit agiutoriu proaspăt lui Mihai Vodă, neștiind numărul lor, ș'au făcut spaimă și au dat dos și i-au luat oștenii lui Mihai Vodă în goană după Turci și pre mulți au agiunsu și i-au omorît. Apucat-au și patru tunuri și câteva stiaguri; și fugând Sinan

4: Astova A 5: Blucița A.

pașa, zic, că au căzut cu calul de pre un pod în apă și abiia au eșit, întinat. Și după acest războiu, nezăbăvind Sinan Pașa, iară s'au gătit cu oaste și au mărsu asupra lui Mihai Vodă. Iară Mihai Vodă s'au dus în munți și să gătiia mai cu mare gătire împrotiva lui Sinan Pașa și au dat știre lui Bator Jicmontu de vinirea lui Sinan Pașa.

Pornit-au Bator Jicmontu pre Binedectu Mindițintie, otcârmuitoriul Săcuilor, și pre Valtazar Bogasie și pre Nicolae Cornisie cu oști să să adune în câmpii Barčului, la un târgu săsăscu ce să chiamă Valea Niagră; și singur Jicmontu au purces den Beligrad la Săbeș. Și acolo i-au nemerit vești bune: întâi, că au dobândit oamenii lui cetatea Lipa; a doa, de biruința lui Mihai Vodă asupra lui Sinan Pașa; a triia, Cazi-Chirii han, eșind den Crâm să vie în Moldova cu oaste să prade, iară viind Moscalii de peste Nipru, au lovit în Crâm de au prădat și au arsu; care veste înțălegând hanul, s'au întorsu iar în Crâm.

Venit-au lui Jicmontu ağutoriu den Țara Leșască Ian Vihernii cu trei sute de Căzaci; așijdirea și oaste nemțască, călărime 1500, dela împăratul nemțăscu cu Albert ghenărariul, iară osăbit oastea Ardialului 24.000. Mers-au poronca lui Jicmontu | și la Răzvan Vodă den 159v Moldova, de au întrat de grijea Tătarălor pre la Săcui cu 2300 de pedestrime și 800 de călărime și cu 22 de pușci și s'au tăbărît la cetatea Terhvara între munți, ce era făcută de Ludovic craiul unguresc și mai apoi lărgită de Ian Huniad Craiu, care o stăpâniia pre atunce Brașovenii.

Și acolo vini veste lui Răzvan Vodă, că au întrat în țară cu oaste leșască Ieremiia Moghila cu Zamoskii, hatmanul leșăscu. Văzindu Leșii că au pus Bator Jicmontu dela sine domnu în Moldova, și pre atunce, Leșii o scriia pe Moldova că iaste soție crăiei leșăști, încă de pe legăturile ce făcusă Leșii cu Ștefan Vodă cel Bun și mai apoi cu Bogdan Vodă, cum s'au pomenit la rândul acelor domnii, n'au suferit pre Răzvan Vodă.

De unde au luat Miron Logofătul de scrie în letopisățul său de Ștefan Radul Vornicul, să-l fie pus domnu țărăi în locul lui Aron Vodă, eu nu poci afla; nice iaste alt Ștefan, fără Ștefan Răzvan Vodă, că și cronicarii streini, Nicolae Isfanfii și Volfgang de Betleen, carii în istoriile sale pomenescu de domniile Moldovei, scriu că pre urma lui Aron Vodă au stătut domnu Ștefan Răzvan, pus de Bator Jicmontu, craiul

Ardialului, precum s'au pomenit mai sus, că au mărsu Răzvan Vodă pe poronca lui Bator Jicmontu într'agiutoriu lui Mihai Vodă.

Iară Movileştii, precum scrie Ureche Vornicul, încă cu Pătru Vodă Şchiopul trecusă în Ţara Leşască. Au pus domnu Leşii pre Irimiia Moghila vornicul cu alesul boiarilor de ţară, puind deodată şi pren
1595 cetăţile ţărăi slujitorii săi Leşii, în anul 7103.

Împărăţiia Turcului pre atunce lupta pentru crăiia unguriască cu Nemţii, pentru Buda, pentru Astrogon şi pentru Elnicul. Iară văzind că cuprind Leşii Ţara Moldovii, au orânduit pre Cazi-Chirii soltan, hanul Crâmului, trimiţindu-i şi 2.000 de eniceri, cătră 70.000 de Tătari ce era. Trimis-au împărăţiia şi stiag şi tuiuri de domniia Moldovii să aşează pre cine ari socoti el la domnie, să fie den partea împărăţiei.

Prinzind veste Leşii de clătirea hanului la Moldova, cu ruşini |
160r socotind a lăsa la smintială pre domnul pus de dânşii, au orânduit şi ei pre Zamoschii Hatmanul cu zece mii de oaste. — De nu să laudă. —
1595 În anul 7104, Octomvrie 9, au sosit Leşii la Ţuţora, iară a doa zi să văzură şi străjile tătărăşti, iară a triia zi, Octomvrie 11, au sosit şi hanul cu tătărâme. Iară Leşii, văzind atâta tătărâme, n'au putut răbda fără şanţuri, ce ş'au întărit tabăra cu şanţuri pe împregiur. Făcut-au şi băşti de pământu denafară de şanţul taberii aşea de departe, cât agiungea glonţul puşcii, şi au pus oaste în băşti şi de acolo da den tunuri. Şi într'acea zi, au stătut războiul toată zua, năvălindu Tătarăi spre tabăra Leşilor den faţă, iară dosul nu putea să-l ia Tătarăi, că Leşii sta neclătiţi. Iară a doa zi, socotisă hanul cu mesterşug să depărteză pre Leşi dela şanţuri; au orânduit pre o samă de Tătarăi de făcea năvală asupra Leşilor, apoi să făcea a fugi. Ce Leşii, pricepând meşterşugul, sta între băşti neclătiţi până în desară. Atunce, deprinzind Leşii pe Tătari, văzind că să tem de foc Tătarăi, luat-au Leşii în goană până la oastea cea supusă, apoi s'au întorsu Leşii încet, sprijenindu-să de năvala Tătarălor până între băşti.

Nu dormiia Irimiia Vodă; că, deşi avea nădejde în Leşi, iară îndată au agiunsu cu daruri la hanul şi au dat cele 7 sate de ţară hanului, ce să zic hăneşti până astăzi; au legat atunce şi miiarea ce să dă în toţi aii balcibaşlâc şi alte daruri; şi cu nevoinţa Irimii Vodă, au stătut legături

de pace între hanul tătărăscu și între Zamoschii, dând și hanul zălog la Leşi și Leșii la hanul, până să va închide tocmala.

Capetele de pace au fostu acestea: Irimiia Vodă să fie domnu țărăi birnic împărăției den an în an după običaiu, iară hanului să-i dea acele sate și alte daruri, cum s'au pomenit mai sus; și oștile leșăști să nu mai între în Țara Moldovii; și să margă sol dela Leși la împărățiia Turcului, pentru întăritura păcii. Iară hanul să dea stiag și tuiuri de domnie Ieremiei Vodă și să-i scoată atșiref, sau | uric de domnie večnică dela împărăție. 160v

Și așea s'au împăcat; și s'au dus hanul la locurile sale cu Tătarăi și Zamoschii cu Leșii la țara lor, lăsindu lângă Irimiia Vodă pre Albert Hanschii și pre Iani Potoțchii cu trei mii de oșteni, că să temea Ierimiia Vodă de Unguri. Și au purces și Irimiia Vodă și s'au așezat la Sučavă, la scaunul domniei.

Ačasta veste, dacă au agiunsu la Bator Jicmont, craiul Ardialului, au adunat svat, cum vor face să scoață pre Irimiia Vodă den țară, țiind Moldova a lui; au ales cu svatul să îngăduiască până li să va alege cu Turcii, cu Sinan Pașa, cum s'au pomenit mai sus, ce viniia cu mare putere de oști asupra lui Mihai Vodă, domnul muntenesc.

Făcând căutare oștii sale Jicmont Craiu, care era împărțită în noaă polcuri: 20.000 călărime cu suliță și 32.000 pedestrime, avea și pușci pe roate 53 și câteva cară cu iarbă de pușcă și alte trebuitoare de războiu; și au trecut peste munți în Țara Munteniască la Rucal. Acolo viind și Mihai Vodă cu Cviralii, cu 8.000 de oșteni într'ales. Vinit-au acolo și Ștefan Răzvan Vodă cu Moldovenii și de acolo, pornindu-să Jicmont cu tabără, au mărsu unde era tăbărît Mihai Vodă, o milă de loc dela Târgoviște și au șezut pre loc zece zile.

Iară Sinan Pașa cu Turcii era în Târgoviște, unde o întărisă cu șanțuri și cu părcane și cu spini îngrădit. Și mergea Sinan Pașa de prăviia oastea lui Jicmont dentru un dial; și poate fi cunoscut că nu-i va putea sta împrotivă. S'au svătuit cu ai săi să nu aștepte acolo pre Jicmond Craiu; ce, au lăsat la Târgoviște pre Ali Pașea cu o samă de oaste și pre Mehmet Beiu, iară Sinan Pașa s'au tras cu altă oaste de sirgu la București.

Iară Jicmont cu tocmala oștilor sale, cu Mihai Vodă și cu Răzvan Vodă, au încungiurat Târgoviștea: înnainte era Mihai Vodă cu 4000

29: poate fi cunoscu A.

de călărime într'ales, cu suliță, și Cviralie cu câteva polcuri, den driapta
161r și den stânga, câte cinci mii de sulițași | călări; iară în mijloc era pedestrime și Săcui, cu suliță, cu coasă; după aceia, carăle cu pive de aramă; pe urmă roate nemțăști; iară după Nemți, singur Bator Jicmont cu 12.000 de călărime, cu suliță; și pre urmă, ceialaltă oaste. Precum scriu istoricii streini, au fostu de toată oastea ca 60.000; și au sosit în locul unde stătusă Sinan Pașa.

Și înțălegându că au fugit Sinan Pașa, să temea Jicmont de vicleșug și poronci de stătu oastea în tocmala sa toată noaptea și a doa zi până amiazăzi, până au vinit cercătorii ce-i trimisese Jicmontu de au cercat să știe de oastea lui Sinan Pașa ce s'au făcut. Și, dacă știură că s'au tras la București Sinan Pașa, s'au sfătuit Jicmont Craiu: merge-vor în goană după Sinan Pașa? Și au ales cu sfatul să nu rămâe nepriiatinii în urmă și s'au apucat a bate Târgoviște de trei părți cu metereză și cu coșuri.

Răzvan Vodă cu Săcuii era orânduit despre răsărit cu zece tunuri, iară Mihai Vodă și Jicmont cu Cviralii despre munte și despre apa Ialomiții cu doaăzăci de puști. Să apăra tare Turcii den lontru și împingea pe ciia ce pusese acmu loitre pe zâdiurile cetății; nepărăsit da den tunuri și cumbarale arunca. Iară Săcuii strânsesă lemne uscate și catran și rășină și altele de aprinsu foc și au aruncat în cetate; ce nu s'au putut aprinde îndată. Iară a doa zi Săcuii, vrând să să arete mulțămitori pentru volniciia ce le făcusă atunce de curund Jicmontu, au și mai strânsu grămăzi de lemne uscate și au aruncat în șanțu, unde era Turcii, și aprinzindu-să, au dat năvală Săcui cu loitre peste zidiuri și s'au suit pe o parte de zid și iară au dat foc cu acele vriascuri și pe altă parte de zid. Atunce Turcii, văzindu-să aprinși și încunğurați de foc, nu să mai putură apăra și eșiră pe o portiță ce era neștiută de oștile lui Jicmontu. Ce n'au scăpat, că era călărime împreğurul cetății, mai la câmpu. Încăput-au viu în mânule lui Jicmontu Ali Pașea și Mehmet Bei. Dat-au în pradă cetatea, den carii mai multă dobândă au luat |
161v Săcuii, că ei au sărit intâi în cetate. Aflat-au și doaă pușci mai mari; era glonțul câte de 56 de ocă.

Sinan Pașea, dacă au înțăles că au dobândit cetatea Târgoviște, mare frică l-au cuprinsu. Lăsat-au și Bucureștii și au fugit la Dunăre.

Deodată întărisă Sinan Pașa o beserică în București cu șanțuri și cu băști, ce era zidită de Mihai Vodă și de Alexandru Vodă, domnul Țărăi Muntenești. Ce nime nice acolo n'au cutezat să aștepte pre Jicmontu Craiu. Au fostu pus lagumuri împreğurul acei beserici și lăsasă o čată de oameni ca, de ari vini Jicmont pre aproape, să aprinză lagumurile asupra oștii lui Jicmont.

Ce s'au înșălat în svat Sinan Pașa, că Jicmont, după ce au dobândit Târgoviște, n'au vinit dreptu pe șliavul Turcilor, că pre unde mersesă Turcii, au fostu rămas numai pământul; ce, pre altu loc au mersu, rămâind București di-a-stânga.

Apropiindu-să Jicmont de Dunăre spre Giurgev, au înțăles că Sinan Pașea au trecut peste Dunăre cu o samă de oaste, iară altă samă de oaste au rămas dencoace de Dunăre. Pornit-au îndată Jicmont o samă de oșteni într'ales, de au cercat să afle iaste așea, și pre mulți Turci au aflat pre cale, mergând să agiungă la cetatea Giurgevului. Ce, puțini au scăpat, iară mai mulți i-au tăiat și i-au prinsu vii; gonitu-i-au până la Giurgev.

Apucasă Sinan Pașea de trecusă peste Dunăre într'un ghecet. Iară mulțime de Turci trecea peste pod, cât nu mai încăpea pe pod; ce, să sloboziia unii și înnot și mai mulți să înneca. Sosit-au atunci și Jicmont cu oștile și mare moarte să făcu în Turci de oștenii lui Jicmontu, mai ales de Săcui, ce arătară mare vitejie. Perit-au mulți Turci, cât să amestecasă apa cu sângele lor, de să făcusă roșie de singe; iară den ceia parte, Sinan Pașa nu înceta a bate den pușci în oastea lui Jicmont; ce, niceo scădere făcea.

Iară pedestrimea, ce era în liafă la Răzvan Vodă, au dat năvală la podul despre cetate de au apucat podul și acolo mare și cea de pre urmă frică în Turci era, carii trecusă Dunărea, de au tăiat și au străcat podul, temându-să să nu triacă oastea lui Jicmontu și în ceia parte| 162r de Dunăre.

Dobândit-au Jicmontu și cetatea Ğurgevul și o au arsu și omorî pre toți cetățenii și au străcat podul și au arsu vasăle, pre carele era făcut podul. Întorsu-s'au Jicmont, petrecut de Mihai Vodă până la Gherghiță, și îndată au gătit pre Răzvan Vodă cu oști să margă asupra Irimii Vodă și i-au dat 12.000 de oaste unguriască.

Şi înţălegând Irimiia Vodă de vinirea lui Răzvan Vodă cu Ungurii, au strânsu şi el oaste de ţară, câtă au putut, şi s'au gătit să stea cu războiu împrotiva lui Răzvan Vodă. Era într'o duminecă, când s'au apropiiat Răzvan Vodă cu Ungurii de târgul Sucevii; era eşit şi Irimiia Vodă la sat la Areni. Iară oastea leşască, ce era la Irimiia Vodă lăsată de Zamoschii, o au tocmit mai la câmpu, despre Şcheia, pe supt un mal ce iaste alăturea pre lângă drumul Băii.

Irimiia Vodă era în beserică la svinta slujbă, când să agiungea hărăţii den oastea lui Răzvan Vodă cu oştile ţărăi. Şi când au eşit Irimiia Vodă den beserică, să tâmpinară oştile de îmbe părţile şi după câtăva luptă între oşti, au lovit Leşii în oastea unguriască den aripa despre Schee şi îndată au înfrântu pe Unguri.

Iară supt Răzvan Vodă, precum scrie Istvanfii, doi cai au căzut în războiu atunce; şi, încălecând pre al triile cal, au silit de au îmbărbătat oastea sa şi au tocmit războiul la loc. Ce, curund purčasără în răsipă oastea lui Răzvan Vodă. Părăsit de toţi, Răzvan Vodă fugind, l-au prinsu oştenii Irimii Vodă; scrie Isfanfie că era rănit Răzvan Vodă. Şi întâi au poroncit Irimiia Vodă de l-au sluţit de nas şi de buză şi după câtăva mustrare i-au tăiat capul şi l-au pus într'un par împrotiva cetăţii. Să pomeneşte şi astăzi movila lui Răzvan Vodă pe drumul Băii ce merge dela Sučavă. Iară pre Unguri i-au gonit până în munţi, tăindu-i şi ucigându-i oştenii Irimiei Vodă cu mare vărsare de singe.

1595 Fost-au acest războiu în anul 7104, Dechemvrie 5 zile. Aşea s'au plătit lui Răzvan răul ce făcusă şi el lui Aron Vodă, dela carele au avut milă şi cinste.

Iară Săcuii, cum cei ce scăpasă den războiul dela Sučavă, aşea şi
162v acei de pre loc, văzindu-să în volniciia sa | ce le dedesă de curund Bator Jicmont craiu, au început a face goană asupra nemişilor de le-au prădat casăle şi multe nebunii au făcut. Acestea înţălegând Jicmont, au strânsu svat şi le-au străcat volniciia ce dedesă Săcuilor.

După acest războiu şi perire a lui Răzvan, s'au aşezat domniia Irimii Vodă fără grijă; nice Bator Jicmont, domnul Ardialului, nu s'au mai ispitit să mai trimiţă oşti în Moldova.

Ačasta perire a lui Ştefan Răzvan, cum şi răsipa oştilor lui Jicmont Craiu deodată, şi dezbaterea Ţărăi Moldovii de supt ascultarea crăiei

ungurești, <nu> numai împăratului nemţăscu, — ca unui craiu unguresc, de care răzimasă și de mai nainte vreme Moldova, încă de mai nainte de ce au luat Turcii Ţarigradul era și întovărășită — i-au părut rău, ce și lui Climentie, papa Râmului, mare părere de rău, pentru căci crăiia leșască <se unia cu Turcul, când craiul Jicmond>, luptând el să dezbată ţara de supt mâna Turcului, să cuprinză Ţara Moldovii, să împreune și pre Moldoveni cu sâne, împrotiva Turcilor; căci trimisesă Jicmontu Craiu sol la cumnatu-său Rodolfu, împăratul nemţăscu, și la Climentie, papa de Râm, jeluindu de mare pagubă, ce i-au făcut Leșii în òastea lui, și Leșii au împiedecat lucrul spre scăderea creștinătăţii, de au așezat Ţara Moldovii iară supt birul Turcilor, de supt care bir era eșită ţara cu nevoinţa lui. Iară și papa mare ponoslu au trimis Leșilor și osăbire de beserica lor craiului leșăscu, ca unui împiedecător binelui creștinilor.

Trimis-au și craiul leșăscu sol la papa, făcându-i știre, că are el de grijea Ţărăi Moldovii; fiind mai aproape, vecini Ţărăi Leșești și mai înhotărîtă, mai cu cale au socotit a fi să razime de crăiia leșască și de republica leșască, decât de crăiia unguriască. Acea grije o poartă el, să nu fie Moldova cu Turci, și de mai nainte vreme fiind supt grijea sa, cum și acmu de curund cu puterea sa au scos den Moldova pre hanul Crâmului. Iară craiul unguresc, neavând putere să să apere pre sine, cum poate să apere pe Moldova de Turci și de Tătari, mai | având 163r prilej fiecând crăiia leșască de oaste.

Aceste pricini avea ei între sine, pentru Moldova.

5: se unia . . . Jicmond din ediţia M. Kogălniceanu; în manuscrisele cu letopiseţul lui N. Costin, aflate la Academia Română, acest text e omis de copist.

Prima domnie a lui Aron copiată din Ureche Vornicul-Simion Dascălul, *l. c.*, pp. 179—182; a doua domnie idem, pp. 182—185; în plus autorul a tradus din Isthuanffius, *o. c.*, pp. 390—420; Domnia lui Răzvan Vodă, transcrisă din Letop. lui Miron Costin, ed. V. A. Urechia, pp. 435—439; celelalte știri traduse din Isthuanffius, *o. c.*, p. 421, 433, 436, 464, 465, 466, 467 și 468 și Wolfgang de Bethlen, *Historia de rebus Transilvanicis*, p. 556, 608—631.

Domniia Ierimii Moghila Vodă

CAP XL

Irimiia Vodă domniia cu pace și cu lucruri așezate și întemeiate că ținea și oști streine și păziia și datoriia despre împărăție.

Iară nu multă vreme după ačasta, Bator Jicmont, văzindu-să îmbătrânit și fără cuconi și văzind că Turcii den an în an să întărescu și cască să cuprinză Ardialul și el obosit de vârtute, alegându-și bătrânețălor viață cu odihnă, au socotit că frații săi niceunul nu va putea să ție Ardialul de răul Turcilor și au făcut tocmală cu cumnatul său, cu împăratul nemțăscu, să fie pre sama împăratului nemțăscu Ardialul; iară lui i-au dat cumnatu-său, împăratul nemțăscu, doaă olate, anume: Ratișbor și Opoliia, la Țara Sileziia, care să chiamă Slonsca, ce să hotărește cu Leșii.

Și după aceia Jicmont, după legăturile ce făcusă cu cumnatu-său Rodolfu, împăratul nemțăscu, pentru Ardial, lăsat-au deodată Ardialul pe sama lui Caspar Cornisie, pre care îl avea credinčos Jicmontu, și chemându-l în taină, i-au zis: « Așea iaste voia mea, ca după ce voiu eși eu den Ardial, nemărui să nu lași domniia Ardialului, ce să o tragi la tine. Pentru aceia ti-am făcut hatman pre oștili Ardialului ».

A doa zi, iară au chemat pre Ștefan Boțcai, unchiu-său, și-i zisă: « Așea te sfătuescu că, de-ți va trebui domniia Ardialului, să nu răbzi pe vr'un Muntian, arătând pre Iosica, să ție domniia ». După aceia, nezăbăvind vreme, toamna, au dat domniia Ardialului lui Ștefan Iosica, logofătul său, a căruia svat nu numai în cele de obște, ce și în cele deosăbite, le ținea Jicmontu. Aceste sămănături de netocmală și de neiubire între acei trei, au aruncat Jicmontu.

Iară Rodolfu, împăratul nemţăscu, nezăbavă vreme, au trimis sol la Jicmont de l-au întrebat de ţine tocmala cu dânsul, făgăduindu-i prin solii săi multe vinituri den an în an lui Jicmontu. Şi să despărţisă Jicmontu şi de fămeia-ş, | alegându-şi viaţă singuratecă. Iară, după ce 163v au înţăles papa, cum s'au despărţit Jicmontu de fămeia-ş şi va să petriacă viaţa călugăriască, i-au ğuruit episcopiia dela Olom sau dela Vratislav, în Slonsca, să-i dea. Cu acestu feliu de făgăduinţă sau părându-să lui Jicmontu, au răspunsu solilor, că să va lăsa în tăriia acelora, carii aşea de cele de cinste, cum şi de cele de folos, îl vor sfătui.

Iară, căindu-să Jicmontu de legăturile sale ce făcusă cu împăratul nemţăscu, socoti pre taină să trimiţă sol la împărăţiia Turcului, să facă craiu în locul său pre Ştefan Iosica, să-i trimiţă împărăţiia stiag şi buzdugan. Aceste aşăzându-să într'acesta chip, pentru să obârşască deplin lucrurile, au răpezit Iosica den poronca lui Jicmontu cărţi la namesnicul Cassovei, să nu să grăbască nice el, nice comisarii împăratului nemţăscu a întra în Ardial, căci încă de purcesul lui Jicmontu den Ardial, nemic adevărat nu s'au aşăzat şi statul Ardialului spre aceia să pliacă, ca să nu rămâe Ardialul în mânule streinilor.

Aceste cărţi de sirgu le trimite Iosica la Cassovie, iară namesnicul Cassoviei îndată le trimite la Rodolfu, împăratul nemţăscu. După aceia, Jicmontu au poroncit să să strângă toţi la Beligrad şi acolo viind Jicmontu, au zis cătră toţi să fie într'o tocmală şi să să bată cu Rodolfu, împăratul nemţăscu, şi pentru să nu înmulţim povestea, lăsăm de aice altele la Unguri să scrie mai pre larg.

Iară Jicmontu, după legăturile ce făcură cu Rodolfu împăratul, pentru Ardial, au lăsat Ardialul pre sama oamenilor lui Rodolfu.

Atunce, Mihai Vodă au fostu trimis sol la Jicmontu, poftind agiutoriu să margă asupra Irimii Vodă, să-l scoaţă den domnie, să apuce el şi domniia Moldovii. Ce Jicmontu au răspunsu lui Mihai Vodă, precum mai bine să stea în pace, de vreme ce şi papa de Râm şi Rodolfu, împăratul nemţăscu, poroncescu să nu scočorască arme asupra Leşilor şi a Moldovenilor; | că aşea papa, cum şi Rodolfu, arătând că veţi afla 164r pre urmă liac, să fie toţi megiiaşii în pace. Apoi Jicmontu, părăsind Ardialul şi femeia-ş, au purces spre Opoliia.

Iară Mihai Vodă, înţălegând de Jicmontu că au lăsat Ardialul în sama lui Rodolfu, împăratului nemţăscu, de sirgu au trimis la solii lui Rodolfu împăratului, la Ardial, cerşind svat ce va face şi de ce să va apuca, de vreme ce Jicmontu au părăsit Ardialul, şi de unde-i va vini ağutoriu împotriva Turcilor, că nice oşti, nice bani nu are; şi pentru zăloage ce au pus pentru plata oştii, pe poronca lui Jicmontu, să-i arete solii împărăteşti de unde le va putea scoate, şi pentru altă plată oştilor ce le-ari trebui, de unde să va da? Răspuns-au solii să nu poarte grijă Mihai Vodă, ce să fie cu inemă bună, că în scurtă vreme poftele i să vor plini.

Mai trimis-au Mihai Vodă pre Radul Cluceriul şi pre Mierăşte Logofătul la comisarii lui Rodolfu cu solie, în care era mari lucruri a le descoperi, şi-i pofti de viniră comisarii lui Rodolfu cu o samă den boiarii Ardialului în Târgovişte şi au sfătuit cu Mihai Vodă pentru grijea oştilor. Şi îndată au dat bani lui Mihai Vodă 10.000 galbeni de aur şi au făcut aşezământuri între dânşii. Mihai Vodă, domnul muntenesc, să aibă stăpân pre Rodolfu, împăratul nemţăscu şi craiul unguresc, iar Rodolfu, ca pre o ţară de moşie să o dea lui Mihai Vodă şi fiiu-său, lui Pătraşco Vodă, fără de niceo dare, numai Mihai Vodă să trimiţă daruri împăratului, cum să cade unui domnu, şi pre acea alegere să stea Rodolfu, iproci.

Purces-au Mihai Vodă, după aceia, trecând Dunărea la Nicopoe, în ţărăle Bolgariei, de au prădat şi au arsu şi au adus robi în Ţara Munteniască 15.000 de bărbaţi cu fămei, de i-au aşezat în Ţara Româniască.

Peste voe era Ardelenilor tocmala ce făcusă Jicmontu cu Rodolfu, împăratul nemţăscu, temându-să pre urmă de supunere de Niamţu.
164v Ce, nezăbăvind vreme, după ce au purces | la Slonsca Bator Jicmontu, s'au strânsu toţi boiarii Ardialului şi au ales craiu pe Bator Andriiaş, carele era atunce în Ţara Prusiii.

Împrotivă era acestu lucru, tocmelii ce făcusă împăratul nemţăscu cu Jicmontu pentru Ardial, precum am pomenit mai sus. Ce, nelăsând în voia căpeteniilor de Ardial, împăratul nemţăscu au socotit şi cu sabiia să-i supue, având tocmală cu Bator; şi au orânduit pre un ghenăral al său, anume Başta Giurğa, şi au trimis şi la Mihai Vodă de l-au îndemnat să vie asupra lui Bator Andriiaş, pentru mai pre lesne supu-

nerea Ardelenilor de doaă părți, că Mihai Vodă pururea avea cu împăratul Niamțului răspunsuri.

Pre lesne au priimit Mihai Vodă acestu lucru și fără zăbavă au strânsu oaste den țara sa, ca 30.000, și au întrat în Ardial până la Sibiiu și acolo tăbărînd, au așteptat pre Bașta Giurgi cu oștile nemțăști.

Trimis-au Bator Andriiaș la împăratul nemțăscu solie, cu rugăminte să nu facă asuprială să-l scoată den crăie, ce-i i de moșie de atâțea veci a Batoreștilor; ce, acele oști gătite asupra lui, mai bine împreună cu dânsul să să orânduiască asupra Turcilor, arătând că el nu den sine, ce den voia tuturor svetnicilor și a boiarilor Ardialului, au priimit crăiia Ardialului; rugându-să împăratului nemțăscu să-l priimască supt mila sa, iproci. Și cu ačastă solie au fostu trimis Bator Andriiaș pre Volfungu și deodată l-au fostu pus la oprială în Beču și iar l-au slobozit.

Pre urmă au trimis sol și aicea, la Ieremiia Vodă, legând prieteșug cu Irimiia Vodă, poftindu-i și fata să-ș dea Ierimiia Vodă după frate-său Ian, socotind Bator Andriiaș că încuscrindu-să cu Irimiia Vodă, să să poată lăți și la domniia Moldovii, puindu pe frate-său domnu.

Știind Bator Andriiaș de prieteșugul č'au avut frate-său, Bator Jicmont cu Mihai Vodă, domnul muntenescu, au trimis sol la Mihai Vodă pentru prieteșug; și cine au fostu cu acea solie, în loc de prietenie între dânșii, au ațițat pre Mihai Vodă cu mare vrajbă spre Bator Andriiaș. |

Ce, Mihai Vodă, îndemnat de împăratul nemțăscu asupra lui Bator 165r
Andriiaș, au făcut veste că au gătit oastea aceia împrotiva Turcilor. Iară pe urmă, simțind Bator Andriiaș că merge Mihai Vodă asupra lui cu oaste, au trimis sol la Baștea Giurğa să afle de lucrurile lui Mihai Vodă. Ce Bașta Giurgea au răspunsu că gândul lui Mihai Vodă nu-l știe. Trimis-au Mihai Vodă de au iscodit; ce vrând Mihai Vodă să înșele pre Bator Andriiaș, au făcut ğurământu că el nu uită binele și mila lui Bator Jicmontu, frăține-său, care l-au ağutorit împrotiva Turcilor, și precum au fostu în bună megieșie, așea și acmu cu Bator Andriiaș. Pre urmă s'au descoperit vicleșugul lui Mihai Vodă, după multe solii între Mihai Vodă și între Bator Andriiaș.

Poronci Mihai Vodă să să gătează de războiu oștili sale; așidirea și Bator Andriiaș. Iară, să scurtăm voroava, au rămas izbânda la Mihai

18; Bator Andriiaş A.

Vodă, înfrângând oastea lui Mihai Vodă pre oastea lui Bator Andriiaș, și purčasără în răsipă den războiu, lăsind toată tabăra cu toată gătirea oștească, în mâna lui Mihai Vodă, că singur Mihai Vodă, văzind că sta războiul neales, au dat năvală în Ardeleni de i-au șpârcuit. Perit-au multe capete în războiu, fugit-au Bator Andriiaș cu puțini boiari de ai săi.

Iară după izbândă, Mihai Vodă au purces cu oaste la Beligrad, trimițind înnainte la cetățeni să le vază socotiala. Însă, după ce s'au făcut zuă, îndată au răpezit gonași după Bator Andriiaș. Iară cetățenii den Beligrad, înțălegând de răsipa Ardelenilor cu Bator Andriiaș și de Mihai Vodă că le vine asupră, trimisără sol cu daruri la Mihai Vodă și-l tâmpinară nu departě de Sibiiu cu tabăra și i să rugară Beligrădenii să le fie milă, iproci.

Iară Bator Andriiaș, părăsit de toți, simțind că-l gonescu Săcuii să-l prinză, au fugit și rătăcind pedestru numai cu Nicolae Mica, au nemerit la niște păstori și fiindu însătat, au cerșut apă; iară păstorii,
165v neavând apă, i-au dat zăr de lapte. Și dând la Nicolai Mica | să guste, zisă Bator Andriiaș: « Să bem aceste mișelii, care ne-au dires și ne-au închinat vânzătorii și hiclenii noștri ». Și bându puțin dentr'acel țițiiu, au trimis pe un păstoriu să-i aducă apă și-i dede un galbăn de aur. Și eșind Andriiaș den coliba čobanului, s'au lăsat supt un brad să odihniască puțintel și au zis lui Nicolae să-l străjuiască. Și neștiind Bator Andriiaș că-i sintu nepriiatinii aproapi, luându-l pe urmă, pen frânturi, pen locuri grele, și nemerind gonașii la čobani, i-au întrebat. Și auzind Nicolae Mica de unde era de păziia pre Bator Andriiaș, l-au deșteptat; și nemerindu-i Săcuii, au eșit la dânșii Nicolae, doar îi va îmblânzi. Ce, nemic isprăvind, ca niște oameni turbați, au năvălit cu arme și l-au omorît. Apoi, găsind și pre Bator Andriiaș, au năvălit ca niște hiiari sălbatece asupră-i și în loc l-au omorît.

Vesel și îndrăznețu Mihai Vodă, după izbândă, pre lesne cuprinde orașele pre sama sa și i să închina și cetățile, numindu-l domnu lor, priimind pren cetăți osteni de a lui.—De pre atunce are nume de-i zic Mihai Craiu.—

După ce-i dusără gonașii capul lui Bator Andriiaș la Mihai Vodă, au trimis Mihai Vodă de au adus și trupul, gol de toate hainele lui, a noa zi după ce perisă, și cosindu-i capul la trup, l-au îngropat în Beligrad, îmbrăcat cu haine scumpe.

Stând Mihai Vodă după așezarea Ardialului, iară de aicea den țară s'au râdicat Irimiia Vodă, îndemnat de Turci, și au mărsu cu oaste în Țara Munteniască; și neavând cu nime niceun războiu, au mersu în București și au pus domnu pe frate-său, Simion Păharnicul, și, lăsind oaste de a sa pre lângă dânsu, s'au întorsu la scaunul său, la Sučavă.

Înțălegând Mihai Vodă de cuprinsul scaunului Țărăi Muntenești de Irimiia Vodă, îndată au purces cu oaste den Beligrad, de au mărsu asupra lui Simion Vodă. N'au așteptat Simion Vodă să stea împrotiva lui Mihai Vodă, ce s'au dat spre marginea țărăi, spre Focșeani, pentru ağutoriul dela frate-său, Irimiia Vodă. Și strângând câtăva samă de oaste | la margine, au așteptat pre Mihai Vodă la Milcovul cel Mare, 166r
— Are și altu nume grozav acea apă, de atunci, spun Muntenii — și ținu războiul câtva čas. Apoi pierdu Simion Vodă războiul și s'au dus în răsipă oștenii lui Simion Vodă, cine încătro au putut; iară Simion Vodă au năzuit la frate-său, Irimiia Vodă, la Sučavă.

Iară Mihai Vodă, după izbândă asupra lui Simion Vodă, n'au zăbovit; ce, strângând oaste č'au avut și Săcui, și au mărsu asupra Irimii Vodă, care să afla la Trotuș, nuntind, nepurtând grijă așea în grabă să-i fie oaspe Mihai Vodă.

Iară, dacă înțăliasă că Mihai Vodă trece munții și-i vine asupră cu multe oști, nefiind gata Irimiia Vodă să poată sta împrotiva lui Mihai Vodă, au mărsu spre Sučavă. Mihai Vodă, nemic zăbăvind, s'au pornit după Irimiia Vodă, cu mare sirguială; și lăsind Irimiia Vodă oaste leșască ce avea lângă dânsu, să poată lua limbă den oastea lui Mihai Vodă, supuindu-să acei oșteni leși, au lovit pre niște Munteni și Sirbi dentr'o aripă a oștii lui Mihai Vodă, în laturi de tabără, și-i înfrânsără și-i goniră până în tabără, cât să îngrijească și însuși Mihai Vodă deodată. Iară stând Ungurii, au înfrântu pre Leșii Irimii Vodă și acolo pre loc au perit o sută dentr'înșii.

Înțălegând Irimiia Vodă de perirea oștenilor săi, au năzuit la Hotin; așea îl pripisă Mihai Vodă de aproape pre Irimiia Vodă, cât și pre niște haiduci pedestri cu oarecâte cară, mergând pre urma oștii Irimii Vodă, i-au agiunsu fruntea oștii lui Mihai Vodă și au stătut haiducii la războiu, apărându-să câtva čas. Ce, înglotindu-să oastea lui Mihai Vodă,

i-au înfrântu la sat, la Verbiia, pre Jijiia, unde stă movilă, făcută de Irimiia Vodă deasupra acelor trupuri.

Şi atâta era de groznic Mihai Vodă şi vestit de războae în toate aceste părţi, cât, îndată ce au sosit la Sučavă, i s'au închinat cetatea, şi a Sucevii şi a Niamţului şi au pus oşteni de ai săi de pază la cetăţi, pedestraşi. Şi nice cu atâta nu s'au lăsat Mihai Vodă, ce au purces
166v dela Sučavă | spre Hotin, de au gonit pre Irimiia Vodă şi pre Simion Vodă până la Hotin.

Cetatea Hotinului era bine grijită de Irimiia Vodă, cu slujitori nemţi de ai săi; iară Irimiia Vodă au trecut peste Nistru la Leşi pentru ağutoriul. Pusese Mihai Vodă şi un domnu dela sine aicea în ţară, anume Marcul, a căruia nume nu să poveşteşte, pentru scurta vreme č'au avut acel domnişor; nice la letopisăţăle streine nu să află numele acei domnii. Şi socotind Mihai Vodă că va domni şi Ţara Moldovii, poroncisă la oastea sa să nu facă stricăciune pen ţară.

Era Leşii pre aceia vreme strânşi toţi la săim, la Varşav, sfătuind de oaste împrotiva Şvedului; că craiul leşăscu Jicmontu, fiind moşan acei crăii, ce încă viu tată-său, Ian Craiu, au ales Leşii pre Jicmontu la crăie şi după moartea tătâne-său, neavând alt fečor fără Jicmont, cuprinsese crăiia şvezască un frate a craiului şvezăscu, anume Gustav. Deci, fiind mai aproape Jicmontu, fičorul craiului şvezăscu, de acea crăie, decât unchiu-său Gustav, siliia pre Leşi la acela săim numai să pozvoliască să facă oşti împrotiva lui Gustav.

Iară socotind Leşii că nice într'un chip acele doaă crăii să să facă una nu vor putea, fiind una dencoace şi alta dencolo de Marea Balticum şi prilejindu-să ačastă tâmplare Irimieia Vodă cu Mihai Vodă, au dat Leşii nădejde craiului lor pre altă dată asupra Şvedului, arătându mare triabă ačasta şi cu grijă crăii leşăşti, să lasă cuprinsă ţărâle aceste de Mihai Vodă: Ardialul, Moldova şi Ţara Munteniască. Ce, au stătut săimul după triaba ačasta: să să facă oşti împrotiva lui Mihai Vodă, având Irimiia Vodă gineri, oameni mari, domni la Leşi.

Istoriile ungureşti scriu, că Irimiia Vodă au întrat în cetatea Hotinului şi de acolo s'au apărat câteva zile de Mihai Vodă.

Iară după spartul săimului leşăscu, îndată au purces Bator Jicmontu,
167r fratele lui Bator | Andriiaş, care să afla atunce în Ţara Leşască, den

alesul săimului svatului, împreună cu Zamoschii, canţileriul crăii leşăşti, la tabără în Podoliia şi fără zăbavă s'au pornit împrotiva lui Mihai Vodă. Vestit era acela hatman la Leşi, a cărui fapte nice Coneţpolschii Hatmanul n'au agiunsu.

Înţălegând Unguri de clătirea lui Bator Jicmontu cu Zamoschii, îndată au trimis sol la dânsul den svatul boiarilor de Ardial, arătând nevoia ce au despre Mihai Vodă şi rugându-să lui Bator Jicmond să să întoarcă la crăiia Ardialului, iproci. — Scrie Volfgangu de Betleen.

Acestea înţălegând Jicmontu, au răspunsu solului zicând: « Dumnezău iaste unul stăpân, care au făçut toate şi carele, luându domniia unuia, o mută şi o dă la altul. Pentru ce, niceo nevoinţă nu-i trebue, nu numai în cele mari, ce nice în cele mici lucruri, de nu-l va noroci Dumnăzău pre dânsul; măcar că cneziia Ardialului iaste în primejdie, cę de va plăcea lui Dumnăzău şi de-l va chema la acea sarcină, nu să va pune împrotiva lui Dumnăzău ».

Iară Zamoschii, văzind acea solie la Bator Jicmontu, au priimit. Iară Irimiia Vodă, apărându-să de Mihai Vodă den cetatea Hotinului, prins-au veste că vin oştile leşăşti asupra lui. Lăsat-au Mihai Vodă o samă de oaste, čălărime şi pedestrime, cu Mârzea, cu 6.000, şi cu Moiseiu, care era pus mai mare căpitan pre Unguri. Iară Mihai Vodă cu ceialaltă oaste, lăsându Hotinul, s'au dus pre Oituz în Ardial. Iară Zamoschii cu Irimiia Vodă, încă dacă au înţăles de purcesul lui Mihai Vodă, au trecut Nistrul pre la Colodrubca, la ţinutul Cernăuţilor, şi Prutul pre la Cernăuţi şi au trecut codrul Cozminului şi au mărsu la Sučavă. Mihai Vodă întărisă cetatea cu oamenii săi, iară el singur, cum s'au pomenit mai sus, au trecut la Ardial, pentru să-ş înglotiască oastea şi să mai obosască oastea Leşilor.

Aflat-au Zamoschii şi Irimiia Vodă bine grijită cetatea Sucevii de
oamenii lui Mihai Vodă şi au ales cu sfatul | să nu facă zăbavă la 167v
cetate, ce să margă întinsu după Mihai Vodă.

Împărăţiia Turcului, avându războae cu Nemţii pentru crăiia unguriască, era bucuroasă că să sfădeşte Irimiia Vodă cu Mihai Vodă; şi s'au tras cuvântul până astăzi, cum să fie trimis cu taină 40.000 de galbeni de aur la Irimiia Vodă, să facă oaste asupra lui Mihai Vodă, şi hrisov sau uric de domnie večnică, lui şi săminţiei lui.

Simțind Mihai Vodă că-i vin asupră Leșii cu Irimiia Vodă, au purces den Ardial și au ales loc să-ș dea războiu cu Leșii pe Teleajin. Era la Mihai Vodă 60.000 slujitori la acel războiu: Munteni, Unguri, Sirbi și Nemți puțintei și au tocmit oastea pre malul dencolo; călărime au pus de îmbe părțile la aripi, iară pedestrime au tocmit asupra vadului. Și au așteptat pre Leși, puind apa ca o piiadecă între oști, până ar deprinde oștenii lui acel fel de oaste și să vază până încât sintu de simeți Leșii la războiu.

Oastea lui Zamoschii era 30.000 Leși aleși și la Irimiia Vodă 5.000 oșteni de țară. Dacă au sosit Leșii la vad, precum era oastea lui Mihai Vodă tocmită, așea au tocmit și Zamoschii oastea sa, dreptu împotriva oștii lui Mihai Vodă.

Cu atâta era mai meșter Zamoschii decât Mihai Vodă, că îndată cât au sosit la vad, au făcut cu pedestrimea sa bășți de pământu înnalte și acolo au suit pușcele; și așea, toată zua aceia au stătut, dându numai den tunuri și den sineță peste apă, unii spre alții. A doa zi, Zamoschii au trecut mai sus, într'altu vad, apa mai despre munte, oastea călărime și îndată bulucuri au purces la vad, unde era oastea lui Mihai Vodă; iară singur Zamoschii cu pedestrime-au stătut mai tare cu focul asupra vadului.

Mihai Vodă, văzind că trec Leșii pentr'altu vad, au mai întărit pedestrimea și el cu șanțuri, iară el singur cu toată călărimea să ție vadul pe unde trecea Leșii. S'au mirat Mihai Vodă de simețiia Leșilor,
168r cu ce sirguială au apucat vadul; și să făcu | un războiu mare pentru vad. Singur Mihai Vodă, ca un leu, în fruntea oștii îmbărbătând pre ai săi, și au ținut războiul câteva časuri, până au vinit husarii.

Nedeprinsă oastea lui Mihai Vodă cu acel fel de oaste, husari: că sintu tot în hier, numai ochii și buzăle să văd; mulți pun și aripi tocmite de vultur sau de alte pasiri mari și cei mai de-a-firea cu pardoși peste platoșe; iară slugile care nu au pardos, pun scoarță turcești; iară în fruntea cailor, câte o tablă de hier; mulți pun și la piiaptul cailor pentru feriala de glonțuri. Nice fiece cal încalică, ce tot cai groși, mari, să poată purta tarul și tot cai frije nemțăști sau cai turcești, la cei mai de firea. Nu aliargă la războae niciodată, rar dau în triapădul cailor, când ari sări asupra vreunii pedestrimi sau a taberii, iară asupra oștii sprintene,

cumu-s Tătarăi, niceodată nu aliargă, că Tătarăi să răşchiră şi nu fac niceo izbândă cu sulița. Sulițăle lor sintu de optu coți de lungi și cu prapore până în pământu; stau ca un zid la războiu.

Și cum au sosit Leșii peste vad și au mărsu asupra oștii lui Mihai Vodă, îndată, dela celalaltu vad, au înfrântu cu focul Zamoschii pe pedestrimea lui Mihai Vodă den șanțurile lor, și câtă pedestrime era, toată au încăput în mânule lui Zamoschii cu armata lor, cuprinzindu-i călărimea ce mai era rămasă la acela vad cu Zamoschii.

Dat-au știre lui Mihai Vodă de înfrângerea pedestrimei lui, și acolo, unde era el cu călărime, nu avea putere să stea împrotiva Leșilor. Numai ce i-au căutat a da dos lui Mihai Vodă; însă nu de tot în răsipă, ce cu tocmală, întorcându-să singur Mihai Vodă, unde era grije, și tot apărându-să, au mărsu până la Târgșor.

Știindu Zamoschii, cine iaste la războae Mihai Vodă, să nu să mai
depărteză oastea lui cea călăreață, să nu aibă vr'o smintială, au trimis
trâmbacii, de au zis de întorsu oștii. Căzut-au la acel războiu 1.000
de trupuri de îmbe părțile, iar prinși | vii, mulți de a lui Mihai Vodă 168v
și pedestrimea cu totul. Fost-au acestu războiu în anul dela zidirea
lumii 7108. 1600

Să urîsă Muntenilor cu Mihai Vodă, cu atâta oștire. Ce, după fuga lui Mihai Vodă, trei zile după războiu, au stătut pre loc Irimiia Vodă și Simion Vodă cu Zamoschii, până au vinit toți boiarii acei țărăi și slujitorii, primind pre Simion Vodă, domnu cu ğurământu. Mers-au cu toții până în București și au așezat la scaon pre Simion Vodă și i-au lăsat Zamoschii trei mii de Leși cu Ian Potoțchii, starostele de Camenință; apoi s'au întorsu Ierimiia Vodă cu Zamoschii la Sučavă.

Iară Mihai Vodă, după ce au pierdut războiul la Teleajin, au strânsu oaste prin munți, de ai săi și den Țara Unguriască cunoscuți și den Săcui, vr'o 7000 de oșteni, cum scrie hronograful, și pornisă pe Udrea Spătariul cu patru mii de oșteni să fie de straje, iară el tot să mai gătiia în munți, să iasă odată cu pușci și gătit mai bine.

Ce, au grăbit Simion Vodă, de n'au avut vreme să să mai întemeiază, că de sirgu strângând oști de țară și cu Leșii, pre svatul iar a boiarilor, au purces den București și au mărsu cu zi cu noapte, prin locuri ascunsă, până la Argeș, unde era Udrea cu oastea lui Mihai Vodă de

strajă. Prins-au de veste și Udrea și au scos oaste de strajă la câmpu, că loc de fugă nu era, că să apropiiasă oastea lui Simion Vodă; şi până în trei ori ş'au dat războiu cu Leşii; întorcându-să iară a patra oară, au purces în răsipă Udrea cu oștenii săi.

Mihai Vodă nu era departe, mai în munți de acolo, viind să să împreune cu ceialaltă oaste. Ce, dacă au dat știre Udrea de răsipa oștii č'au fostu cu dânsul, l-au părăsit cu toții și ciialalți; ce, numai i-au căutat lui Mihai Vodă a lăsa Ţara Munteniască și au trecut la Ardial. Udrea Spătariul, după aceia, curund au vinit și el și s'au închinat la Simion Vodă. Şi așea, Mihai Vodă, vrând să domniască Ardiȩlul, au pierdut și Ţara Româniască. |

169r In Ardial, după ce au sosit Mihai Vodă și au aflat oamenii săi ce-i pusese pen cetăți, scoși de Bașta Ǒorǧu şi puși oșteni de a împăratului nemțăscu, văzindu că nu are loc nice în Ardial, s'au râdicat cu toată casa lui și cu câțva căpitani crezuți ai săi: Mârzea, Ghiețe, Racea și au mărsu în Beču la împăratul nemțăscu, în nădejdea slujbei ce făcusă împrotiva Batoreștilor. Şi l-au priimit împăratul bine; iară pentru Ardial, că n'au fostu pentru dânsul așezat, ce pentru sine, atunce s'au arătat.

Iară Bașta Ǒorgi, înțălegând că au așezat Zamoschii, cum în Ţara Moldovei, așea și în Ţara Munteniască, domn, avându grijă să nu facă vreo clătire și asupra Ardialului, trimis-au cărți la Zamoschii, aducându-i aminte și poftindu-l să nu stăpâniască cu armele Ţara Munteniască și Ţara Ardialului, care țări sintu den vremile vechi supusă împărăției nemțăști, să nu turbure legile a bunii megieșii și a vechilor tocmele, nice să fie pricină de învrăjbire între chesariul și între craiul leșăscu, carii îș sintu rudă și cunoscuți. Iară, de ari vrea să facă îndărăptnicie să stea împrotivă, vor agiunge armele împăratului său, cu care să va apăra și pre sine și țărăle sale.

La acestea, Zamoschii, trimițind om al său, au răspunsu, precum nice el, nice stăpânul său, craiul leșăscu, care iaste iubitor de creștinătate și poftitoriu de pace, n'au ațițat niceun huet de arme; ce, pentru să-ș răscumpere de pre Mihai Vodă Muntianul, om îndrăzneț, mândru, lacom și cumplit, carele nu numai Ţara Moldovii ce iaste supusă crăiei cu sila au fostu cuprinsu, ce și hotarăle rusăști și a Podoliei și locurile

peste Nistru, le-au prădat cu foc și cu sabie. Și precum el mai mult nu poftește decât liniște a toată creștinătatea și între domni încredințare și întemeiat prieteșug. Iară Mihai Vodă au dat pricină tuturor răutăților și măcar că iaste izgonit den toate țărăle, iară socotiala nu s'au mutat. Ce, trebue să să râdice den mijloc | Mihai Vodă ca un 169v amestecătoriu și turburătoriu de prieteșug între domni, și viclian tuturor cu totul, iproci. Iară rămâindu Ardialul pre sama stăpâniei chesariului, îi pare bine; și de vreme ce Ardialul iaste părete Țărăi Leșăști, pentru aceia au socotit și el și sinatul, ca, aprinzindu-să Ardialul, să nu arză Țara Leșască.

La acestea, Baște Ǧorgi, cu boiarii de Ardial făcând svat, au ales precum prin scrisori nu vor putea să să așează acele ce era de îndoială între sine. Ce, au ales cu svatul de au trimis pre Ștefan Čachi, ǧuruindu-i mult, numai să margă la Zamoschii, că tot nu eșisă den Țara Munteniască, să vorovască cu dânsul să nu supere mai mult Țara Munteniască și Ardialul, fiind străcate de oști, ce să margă înnapoi de unde au vinit; și Bașta Ǧorgi va sta la mijloc, lipsind pre Mihai Vodă, și să aducă pre Bator Jicmontu la mila chesariului, numai de va fi nevoitoriu să întoarcă pre Zamoschii cu oștile leșăști.

Deci, viind Ștefan Čachi cu soliia la Zamoschii, după câtăva voroavă, au eșit Zamoschii den Țara Munteniască la Moldova. Iară și slujitorii lui Mihai Vodă, carii i-au fostu adus Moisi Șecheli den Țara Leșască, au trecut den Ardial pre la Ciuc, la Moldova, la Zamoschii. Iară Bașta Ǧorgi, strângând toată boiarimea și nemișii Ardialului den poronca împărătiască, i-au făcut de au giurat toți, cum vor fi credinčoși împăratului.

Nu peste multă vreme, Bator Jicmontu, văzindu perirea frăține-său, lui Bator Andriiaș, pogorît dela cumnatu-său, împăratul nemțăscu, s'au căit de tocmala č'au făcut, cum s'au scris mai sus, și lăsindu olatele, carii dedese cumnatu-său, au trecut în Țara Leșască, că-i era Zamoschii ginere, fiindu doamna lui Zamoschii fată lui Bator Andriiaș.

Iară între atâtea amestecături între Ardeleni, întrat-au Ibraim Pașa cu oști turcești în Țara Unguriască, de au dobândit cetatea Baboțiia, iară Tătarăi au prădat pre la Canejul.

Iară înțălegând Ardelenii, că Mihai Vodă, cum să află la împăratul

170r nemţăscu, la Beču, întrară | în grijă să nu-ş isprăvască deregătoriia Ardialului dela împărăţiia Niamţului; avea grijă şi de oaste turčască, ce era acmu la Bolgariia cu Mehmet Paşa; şi atunce făcură ghiuliuş acolo la Cluj şi aflară o samă de boiari să aducă iar pre Bator Jicmontu, la care socotială era şi Ştefan Čachi şi Moisi Şecheli; şi alţii sta împrotivă, zicând să nu întărîte pe împăratul nemţăscu, căci trag pre Bator Jicmontu şi să liapădă de Rodolfu, împăratul nemţăscu.

Şi după aceia, lăsară toate giurământurile ce făcusă cătră Başta Ğorgi, şi trimisără sol la Bator Jicmont cu 300 de slujitori, carele era în Botăşeani, în ţară la noi, în curtea domniască, supt paza Irimiei Vodă; căci, măcar că-l avea priiaten Irimiia Vodă pre Bator Jicmontu ce având grijă să nu să facă nescari amestecături pentru dânsul, îl ţinea în Botăşeani cu pază de slujitorii săi, împregiur. Iară Ungurii au scos pre o feriastră, den curtea domniască den Botoşeani, pre Bator Jicmontu, şi au năzuit de olac spre Ardial, cum au putut mai de sirgu. Iară, dacă obliciră slujitorii Irimii Vodă, ce era de pază, purčasără a-i goni pre Unguri şi nu i-au mai agiunsu.

Şi trecându Bator Jicmontu peste munţi, au mersu în cetatea Bistriţii şi, priimindu-l toţi cu bucurie, i-au vinit slujitori înnainte şi au mărsu la Cluj. Şi îndată au trimis sol la împărăţiia Turcului şi capichihae au trimis să să afle pururea pre lângă împărăţie, supuindu-să la împărăţiia Turcului. Trimis-au soli şi la Rodolfu, împăratul nemţăscu.

Ce, împăratul nemţăscu, mâniindu-să pre solii Ardialului, au poroncit solilor să iasă den Praga, că acolo găsiră solii aciia pre împăratul. Şi îndată au şi pornit pre Mihai Vodă, dăruit bine de Rodolfu împăratul, să margă să să împreune cu Başta Ğorgi Mihai Vodă şi să să sfătuiască pentru răscumpărarea Ardialului de supt Jicmontu Bator, cu nevoinţă să-l aducă iar supt ascultarea sa, poroncind şi la Baştea Ğorgi să să împreune cu Mihai Vodă şi cu alte căpetenii.

Iară Jicmontu Bator întâi au trimis asupra Săcuilor, vrând să-ş
170v răscumpere pentru | moartea frăţine-său, lui Andrei Bator. Iară solii Ardelenilor, după ce spusără lui Jimontu, cum nu i-au priimit Rodolfu, împăratul nemţăscu, şi cum au pornit pre Mihai Vodă asupră-i, îndată începu a face oşti, călărime şi pedestrime, şi puind căpitani crezuţi de ai săi.

Insă, nelăsindu-să Jicmontu Bator în nădejdea oștenilor săi, ca să poată sta împrotiva așea de puternic nepriiatinului său, au trimis sol la Pașa de Buda și la Pașa de Beligrad și la Beiul de Timișvar și aicea la Ierimiia Vodă, poftindu-i de agiutoriu. Ce, pașii i-au făgăduit că la vreme îi vor trimite agiutoriu; iară Irimiia Vodă i-au trimis 3.000 de oșteni. Strâns-au și dela Sirbi agiutoriu.

Iară Bașta Ğorgi au pus de au sunat, precum el nu asupra Ardialului strânge oaste, ce pentru să ducă pre Mihai Vodă în Țara Munteniască, domnu.

Iară dela împărăția Turcului au vinit lui Bator Jicmontu răspunsu, precum cu bucurie au priimit împărăția pofta lui, și nezăbavă vreme, îi va trimite ağutoriu. De aceste vești dela Poartă, mare bucurie au avut Ardelenii împreună cu Jicmontu Bator.

Ce gătindu-să Jicmontu den Cluj să iasă în tabără, s'au războlit și au trimis la Bașta Ğorgi sol, precum au înțăles Jicmont Bator de bănatul cumnatu-său, lui Rodoflu împăratul, asupra sa. Ce, el nu pentru altă s'au întorsu la moșiia sa, cum să fie împrotivnic împăratului, ce pentru să-ș poată apăra moșiia sa despre varvari; și el, nu den voia sa, ce cu pofta a tuturor Ardelenilor, au vinit la Ardial, iproci.

Răspuns-au Bașta Ğorgi solului, precum el nu poftește vărsare de singele creștinesc, măcar că ari ști voia lui Jicmontu, și Rodolfu împăratul nu iaste chip prostu, ca acela, să să poată împăca cu un ospățu, ce i se cuvine mai mare cinste și ascultare decât tuturor domnilor. Și cu aceste cuvinte au slobozit dela sine pre solul lui Jicmontu.

Și iară au mai trimis sol Jicmontu la Bașta Ğorgi cu ğurământu, de i-au spus că el nu pentru scăderea ce mai mult pentru adaogerea | 171r
și creșterea între creștini, au vinit. Ce, de vreme că Jicmontu au cunoscut pe Bașta Ğorgi că vine asupra lui, el încă iaste gata a sta împrotivă-i.

La aceste au răspunsu Bașta Ğorgi, precum el iaste slugă, și ce i-au poroncit, are datorie a le face și să știe Jicmontu ačastă poveste: să înduplece nuiaoa, iară să nu o frângă și la înduplecatul nuialii, multu să socotiască în cuget; adăogând și ačasta: mujicul, când să vede aproape de stăpânire, și hainele sale a cheltui pentru dânsa iaste gata; iară craiul Jicmontu den stăpâniia care o are, va să să dezbrace și altuia să o dea.

Cu aceste cuvinte, Bașta Ĝorgi au vrut să înștiințeze pre Jicmontu că, cu acele pricini ce îmblă împrotiva lui Rodolfu, îș va piiarde stăpâniia, care ari putea să o ție, de ari fi cu credință lui Rodolfu.

Și așea, den iscoade înțălegând Jicmontu Bator, precum Bașta Giurgi și cu Mihai Vodă s'au pornit cu oști asupră-i, au tras și el toate oștile de prin toate locurile la un sat aproape de Cluj, anume Șamos Falva, și el încă au purces din Cluj cu 43 de stiaguri făcute de curund.

Iară Bașta Ĝorgi, clătind dela Dobrițin, s'au tăbărît la Maetin, făcând împregiur șanțu.

Până aicea acest letopisăț iaste scris de pre izvodul, č'au scris răpăosatul Nicolae Costân, č'au fostu vel logofătu.

11: Intre letopisețul lui Nicolae Costin de tipul A și între letopisețul lui Miron Costin, tipul care începe cu: « Batoreștii... », copiștii au intercalat aceste versuri, care sunt extrase din poema « Viața lumii », opera poetică a lui Miron Costin:

Moartea într'un chip calcă toate, casă
Domnești și împărătești; pre nime nu lasă.
Pre bogați și pre săraci, ia le tae vacul,
O, vicliaňa, în toată vremea, vinezi ca cu sacul.
Năprăvălit, strămutat, ce nu stăruiaște?
De tine în tot časul ce hălăduiaște?
Spre cădere de tine, și cu vreme toate
Primenești și nemic să stea în veci nu poate.
Tu, părinte tuturor, Doamne și'mpărate,
Numai singur covârșești vremi nemăsurate.
Ai poroncit vremilor să nu stea,
Nemic în veci pre lume nu poate să custe.
Mulți au fostu și mulți sintem și mulți te aștaptă,
Lumea den primenele nu să mai deștiaptă.

La acest capitol N. Costin a copiat letopisețul lui M. Costin, pp. 442—450 și a tradus din Isthuanffius, *l. c.*, pp. 460—468, 469, 477, 478, 484, 485, 489, 490, și din Wolfgang de Bethlem.

BIBLIOGRAFIE

Bethlen Wolfgang, *Historia de rebus Transilvanicis.*

1. Baronius Soranus (Caesar), *Annales ecclesiastici editio novissima*, Tom. I—XV, 1622. Coloniae Agripinae.
2. Bianu I., *Catalogul manuscriselor româneşti*, Vol. I, 1907. Buc. 746 pag.
3. Bianu I., Nerva Hodoş şi Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*, Vol. III, 1936. 777 pag.
4. Bălcescu N., *Magazin istoric pentru Dacia*, Tom. III, 1846. Buc. 378 pag.
5. Bonfinius Antonius, *Historia Pannonica sive Hungaricarum rerum.* 1690, Coloniae Agripinae, 16 + 702 + 2 (f) + 98 pag.
6. Cartojan N., *Ceasornicul Domnilor* în Revista Istorică Română, Anul 3 (1933). Buc. 469 pag. şi în Cercetări literare, IV, 1941. Buc. 313 pag.
7. Chiţimia C. I., *Incoronarea regilor poloni la N. Costin* în Cercetări literare, Vol. IV. Buc. pp. 139—163.
8. Costin Miron, *De neamul Moldovenilor din ce ţară au eşit strămoşii lor*, ediţia C. Giurescu, 1914. Buc. 64 pag.
9. Costin Miron, *Despre poporul Moldovei şi al Ţării Româneşti*, ediţia Kogălniceanu în Cronicele României, II, Vol. III, 1874. Buc. 487—521 pag.
10. Cromeri Martini, *Polonia sive De origine et rebus gestis Polonorum*, 1586, Colonia, 9 file + 846 pag. + 27 file, Acad. Rom. cota S 2302.
11. Gaster M. Dr., *Voroava Garamanţilor* în Literatura populară română, 1883. Buc. 605 pag.
12. Giurescu C-tin, *Noui contribuţiuni la studiul cronicelor moldovene*, 1908. Buc. 93 pag.
13. Grecescu Constant, *Mărturiile comisului Iştoc, un fragment de cronică*, 1659—1664 în Revista Istorică Română, 1938, Bucureşti.
14. Gwagnin Alecsander, *Kronika Sarmacjej europskiej Cracovia*, 1611.
15. Ioanid, *Istoria Moldo-României*, 1858. Bucureşti.
16. Iorga N., *Istoria literaturii româneşti*, I, Secol XVIII, Vol. II.
17. Isthuanffius Nicolaus, *Historia Hungaria sive Regni Hungarici Historia post obitum*, 1685, Coloniae Agripinae.

18. Kogălniceanu M., *Cronicele Romaniei seu Letopisețele Moldovei și Valahiei* Vol. I, 1872. Buc. 501 pag.

19. Miehovius, *Cronica Polonorum*, 1521, Cracovia, 498 pag. In folio.

20. Mustea Nicolai, *Letopisețul Țerei Moldovei în Cronicele Romaniei*, Tom. III, 1874, Buc. 535 pag.

21. Panaitescu P. P., *Influența polonă și rusă în vechea noastră literatură*, curs litografiat.

22. Panaitescu P. P., *Influența polonă la cronicarii Gr. Ureche și Miron Costin* în Memoriile secțiunii istorice ale Academiei Române, Vol. IX, 1925. Buc. 1—224 pag.

23. Panaitescu P. P., *Știri noui despre Miron Costin și familia lui* în « Omagiu lui Ion Bianu », 277—284 pag. 1927. București.

24. Panaitescu P. P., *Influența polonă asupra Românilor în secolele XVI și XVII*. Cracovia, 1931.

25. Panaitescu P. P., *Miron Costin, Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*, Memoriile Secț. Istorice Academia Română, Seria III, Tom. X.

26. Panaitescu P. P., *O istorie a Ardealului tradusă de Miron Costin* în Memoriile secțiunii istorice Academia Română, Vol. XVII.

27. Pascu Giorge, *Istoria literaturii române. Cronicarii moldoveni și munteni*, 1926. Buc. 180 pag.

28. Paszkowski, *Cronica Sarmasyey europskyey*.

29. Petre Șt. Ioan, *Nicolae Costin Vieața și opera*, 1939. Buc. 286 pag.

30. Pușcariu Sextil, *Istoria literaturii române epoca veche*, 142—146, 1930. Sibiu, 259 pag.

31. Râmniceanu Constantinescu Gh., *O nouă variantă a cronicii lui Nicolae Costin* în Arhiva, VI, 1895, pp. 419—429.

32. Strjkowski, *Kronika Polska Litewska*.

33. Tocilescu Gr., *Studii critice asupra cronicilor românești* în Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie, VII, 1894.

34. Toppeltinus Laurentius, *Origines et occasus Transsylvanorum. Lugdunii*, 1667.

35. Ureche Grigore Vornicul și Simion Dascălul, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția C. C. Giurescu, 1934. Craiova, 216 pag.

36. Urechia V. A., *Miron Costin opere complete*, două volume. Buc. 1886 și 1888.

37. Manuscrisele Nr. 53, 59, 104, 115, 120, 123, 125, 168, 232, 236, 238, 240, 252, 253, 254, 256, 266, 268, 338, 340, 352, 353, 354, 400, 401, 492, 503, 580, 601, 731, 932, 1298, 1665, 2305, 2575, 2591, 2601, 2942, 3039, 3056—3057, 3067, 3410, 3439, 4161, 4456 și 4797 dela Biblioteca Academiei Române și Nr. 70, 75, 88, 91 și 116 din Biblioteca Universității din Iași, care conțin letopisețul lui Nicolae Costin.

38. Manuscrisele Nr. 772 și 938 hronografe de tipuri diferite.

GLOSAR

A

abate vrb, a se năpusti 377
acmu adv, acum 601
actinamea s, jurământ 387
adetiul s, dare, dajdie 562
adulmeca vrb., a descoperi, a afla 386
agă s, ispravnicul darabanilor 370
agarlâcul s, bagaj, calabalâc 500
ai s. pl, ani 94, 153, 484, 546, 552
aiave adv, în fiinţă, în realitate 405
albineț adj, albicios, bălan 414
amăruntul adv, amănuntul 294
ameliţa şi *ameninţa* vrb, a pomeni în treacăt despre ceva, a menţiona 43, 46, 89, 175
amistui vrb, a ascunde 47, 96, 365, 492
aprimejdioasă adj, primejdioasă 497
aprod s, slujitor la Curte 367
armată s, tunuri 405, 406, 598
arz s, jalbă, raport, memoriu 455
aspru s, monetă veche turcească 505
astronomia s, ştiinţa care se ocupă cu studiul corpurilor cereşti 403
astruca vrb, a înmormânta 343, 425, 436, 490
astrucare, înmormântare 383
asupreală s, nedreptate, silă 567, 571
aşeaş adv, de asemenea, iarăşi 521
au conj, sau, ori 519

B

bae = săseşte olărie 174
bahnă s, mlaştină 168, 383
balcibaşlâc s, tribut de miere care se da în fiecare an Hanului Tătarilor 583
baliemez s, tun de cel mai mare calibru 497
bardişă s, armă veche, în formă de topor cu coadă lungă 513
basnă s, povestire mincinoasă, legendă 92, 403
baştă s, cazemată în formă de turn 207, 303, 304, 360, 583, 586, 597
băia vrb, a mângâia, a desmierda 513
băjenie s, pribegie, loc de adăpost de frica năvălirilor duşmane, 303, 540
bănat s, supărare, necaz 304, 455, 551, 602; bănuială 355, 457
becisnic adj şi s, netrebnic, nemernic 220
beglerbeiu s, guvernatorul unei provincii turceşti cu rang de vizir 501, 508
beiu s, guvernator (la Turci) peste un oraş sau provincie 525
belitură s, despuiere de averi 566
beşliu, *beşlei* s, corp de călăreţi turci, care făceau slujbă de curieri 548
bineţi oame? expresie 172
biuhme 172
bişug s, belşug 83, 108, 125, 203

blagorodnic adj și s, nobil, de neam 38
blagoslovenie s, binecuvântare 57, 194
blăzni, vb., a se înșela, a se amăgi 532
boaz s, 496
bold s, par ascuțit, prăjină lungă 501, 502
bolniță s, spital 201
borduh s, sac din pielea stomacului unui animal 305
boz s, zeu păgânesc, idol 100, 147; bozoaia 64, 65
brodi vrb, a nimeri undeva, a ajunge din întâmplare 82
bucim s, bucium, instrument muzical 502
buluc s, companie de soldați, ceată de oameni înarmați 117, 126, 399, 451, 501, 513, 597
buluci vrb, a se concentra, a se strânge în rânduri 234, 241, 346, 555
bunciuc s, steag 580
busurman și *busiurman* s, musulman 389, 390
butură, s, butuc, buturugă 498

C

cabaniță s, mantie cu guler de samur pe care o primește domnul dela Poartă 268
caftan s, haină cu mâneci dată domnului de Sultan 396, 397, 418, 568
caimacam s, ocârmuitor 384, 569
calcan s, pavăză 526
calici vrb, a ologi 179
calo s, Țigan, om crud, vărsător de sânge 378
camătă s, dobândă 564
cămăraș s, slujbaș la cămara domnească, camerier 547
canaf s, ciucure 501
cap s, conducător, om de frunte 411, 412, 413, 431, 474, 514, 515, 520, 527, 553, 566, 593; condiție de pace, paragaraf 584
capegiu și *capigiu* s, portar al seraiului din Constantinopol, însărcinat cu mazilirea sau decapitarea domnului 567
capichehaia s, capuchehaia, agentul diplomatic al domnilor noștri pe lângă Poartă 518, 572, 601
capiște s, templu păgân 145
căpitan-pașă s, 497
caretă s, caretă, trăsură închisă de paradă 408, 472
carte s, scrisoare 302, 356, 517, 544, 546, 590
căsaș s, cap de familie 126
cașalianul și *cașteleanul* s, 128, 185, 249 258, 543, 546, 547
catargă s, galeră, rob la galeră 515
catastif s, condică, registru 569
cauc s, căciulă 500
cehăi vrb, a supăra 299
cerca vrb, a cerceta, a iscodi 585, 586; *cercare* și *cercătură*, cercetare 551, 579; *cercător*, cercetaș, iscoadă 269, 585
cerșut vrb, cerut 230, 301, 340, 421, 548, 573, 593
chelșug s, chieltuială 441
chezaș s, garant 493
chilă s, măsură veche de capacitate pentru grâne: în Muntenia de 400 oca, în Moldova de 240 oca 505
chivără s, chipiu înalt 143
čalma s, turban 507
čambul s, năvală pentru pradă 116, 304
čauș s, curier, ștafetă (la Turci) 370, 481, 501, 514, 546, 551
cineș pron, fiecare, toți 312, 399, 402, 453, 567
cinsteș adj, vrednic de cinste, demn 283
cin s, tagmă, stare socială 312
cirac, *ciriac* și *cireac* s, protejat, favorit 385, 386, 397, 398, 399
čutaci adj și s, poreclă dată Turcilor 559

ciudese = ciudă, lucruri de mirare, minuni 565
clăti vrb, a porni, a merge 398, 489, 502, 506, 507, 511; *clătire* s, mers, pornire 368, 403, 583, 596
cliros s, cler 311
cobuz, s instrument cu coarde 42
colfi şi *colfo* s, golf 106
colčac s, jambiere 513
comănac s, căciulă de lână 366
comisie s, 577
comisar s, persoană delegată pentru o misiune 551, 590, 591
comişel s, slujbaş al grajdurilor domneşti 423
comornic s, cel însărcinat să execute o sentinţă, o judecată 547
computove 291
conac s, popas 457, 501, 502, 507, 573
conteni vrb, a se opri, a înceta 494
corn s, aripă de oştire 527
coroni vrb, a încorona 457, 543; *coronaţiia* s, încoronare 184
coş s, tabără la şes a Tătarilor 585
coteică s, căţea de vânat cu picioarele scurte 172
cozmografia s, studiul corpurilor cereşt şi al lumii astronomice 403
crezut adj, credincios, de încredere 569 599, 601
crunt adj, plin de sânge 102, 162, 376
crângul cerului s, *crugul* cerului, bolta cerească 387
crug s, orbita unei planete 403
cucon şi *cocon* s, fiu de domn sau de boier 316, 393, 483, 491, 556
culoglu s, soldat pedestru la Turci 126
cumbara s, ghiulea, bombă, granată 469, 531, 585
cumpănă s, primejdie 220, 401
cura vrb, a curge 85, 337, 366, 499, 525; *curătoriu* adj, curgătoriu 504, 506
curugiu s, soldat turc miliţian 126
custa vrb, a trăi, a fi în vieaţă 603
cândai adv, poate, cumva 556
cântar şi *ţitnar* s, greutate de circa 50 kgr 505
câşlegi s, perioadă de timp în care nu se posteşte 552

D

da cale expresie, a se retrage 445, 552; *da dosul*, a fugi, 198, 221, 233, 361, 514, 581
dabilă s, dare, bir 565, 571, 572; *dăbilar* s, agent de percepţie 565
dais adică războiu 91
dava s, oraş 91
dăndoară adv, odată; nicedănăoară = niciodată 324, 521
dărăban s, ostaş din pedestrime sau din garda domnului moldovean 326, 525, 569
dejghinare s, desbinare 197
deşărt adj, în loc: cu —, fără să fi luat nimic 427
deşugubină s, amendă pentru crimă 194
detunat adj, trăsnit 289
dezbate vrb, a scăpa de sub stăpânire 188, 415, 510, 555, 572; *dezbatere* s, scăparea de sub stăpânire 587
diiac s, logofeţel, scriitor de cancelarie 232, 409
diregător şi *deregător* s, conducător, slujbaş 358, 387, 394, 427, 459; *diregătorie* şi *deregătorie* s, slujba unui înalt funcţionar 62, 63, 374, 431, 418, 601
dires s, document, hrisov 276, 412, 577
divă s, minune, lucru de mirare 111, 126
divan s, pat 279; tribunal 439
dobă s, tobă 261, 447, 500, 502, 532
dobândă s, pradă, jaf 37, 520, 524, 534,

E

F

G

H

haiduc s, mercenar ungur în armata română 594
halca s, cerc de fier prin care se asvârle geridul 491, 492
hangiar şi *hamger* s, pumnal încovoiat 537
harţ şi *harţu* s, încăierare între avangărzile duşmane sau între mici detaşamente 360, 512, 513, 550
hasechiu şi *hasichiu* s, ofiţer din garda sultanului 410
hatşerif s, poruncă a sultanului scrisă de mâna sa 374
hălădui vrb, a se mântui, a scăpa cu viaţă 99, 306, 341, 361, 364, 368, 411, 430, 475, 505, 508, 551, 562, 569, 603;
hălăduire s, mântuire 390
hămnisi vrb, *a hămisi*, a leşina de foame 505, 506
hărăţ s, soldat din avangardă 587
hărăţi vrb, a se încăiera, a se lupta 581
hărăzitură s donaţiune, dar 577, 579; *hărăzitor* 314
hânsar şi *husar*, soldat îmbrăcat în fier 560, 597
hâtru adj, isteţ 322, 439
hereghie s, origine, neam 137
hiclean adj, viclean, trădător 593
hidropică s, boală 146
hihot s, hohot 414
hochium şi *huchium* s, poruncă scrisă dela sultan 413, 479
homnisi vrb, vezi hămnisi
hotărî vrb, a se învecina 588, 589
hotnog s, căpitan 242
hronograf s, cronică 380, 598

I

iazer s, lac adânc, mare 497, 502, 504, 506
iereticie vezi *ereticie*
imbrihor s, slujitor la grajdurile sultanului 419
infula s, mantie 319
iproci adv, şi altele 319, 320, 418, 515, 578, 591, 592, 593, 596, 600, 602
iscoadă s, spion, cercetaş 289, 603
ispită s, cercetare 36
ispovedanie s, spovedanie 311
ispravnic s, dregător 239, 320, 358, 406, 418, 422, 427, 432, 438, 442, 456, 459; *isprăvnicie* s. 423, 428
istov s în locuţiuni: de ~, cu totul, cu desăvârşire 37, 382
istovi vrb, a isprăvi, a sfârşi 571
iznoavă s, în locuţiuni: de ~, din nou 248, 317, 437, 547
izvod s, manuscris, catastif 563, 569, 603; *izvodi* vrb, a crea, a inventa 204, 403, 554, 562; *izvodire* s, 46

Î

îmbe pron, amândouă 107, 533, 561
îmbunător adj, linguşitor 348
împroşca vb, a trage cu săgeţi la ţintă 515
împrotiva, *împotrivă* adv, în dreptul, în faţă 587
împrotivnic, *împotrivnic*, adversar, duşman 602
încailea adv, barem, măcar 407
începătură s, început 562
încrunta vrb, a se umple de sânge 391, 420
îndărăptnicie s, îndărătnicie 599
îndelunga v.b, a se îndepărta 221, 362, 413
îndupleca vrb, a se îndoi, încovoia 602; *înduplecatul* 602
îngloti vrb, a strânge oaste 300, 359, 514, 594, 596
îngreca vrb, a rămâne însărcinată 218
înhotărî vezi *hotărî*
înnağosul şi *înnalğosul* 520
înspăima vrb, a se spăimânta 405, 409, 532

J

L

M

moşan s, moştenitor 100, 298, 489, 595; *moşancă* 489
mreajă s, cursă 531
musaip s, curtean, consilier intim 400
musichiceşte adj, muzical 502

N

namesnic s, locţiitor, vicar 288, 374, 384, 547, 577, 590
năboiu s, revărsare de ape 54
năduşi vrb, a se înăbuşi 351, 383
năimi şi *nămi* vrb, a angaja, a închiria 507
năramză s, portocal
năruit adj, ruinat, prăbuşit
nedodeit adj, nesupărat, nestingherit 221
nemeş şi *nemiş* s, nobil ungur 173, 201, 205, 218, 266, 269, 587, 600
nemuritorie s, nemurire 575
nepărăsit adj, fără încetare, mereu 37, 360, 449, 507, 514, 515, 585
nepriiaten s, duşman 530, 531
nescari pron, nişte, oarecari 601
nestătorie s, nestatornicie 575
neştine pron, cineva, oarecine 252
nevoitor adj, străduitor 600
neznai-ruseşte 172
niceş 400
numere s, pluralul dela nume 68, 129 204

O

obadă s, pl *obezi*, cătuşi 291, 390, 423
obârşi vrb, a sfârşi 309, 313, 315, 317, 320, 378, 580, 590
običui vrb, a obişnui, a deprinde 562, 578, 579, 580;
običnă, deprindere 554
oblăduitor s, cârmuitor 574, 578
oblici vrb, a afla, a descoperi 124, 170, 359, 373, 451, 525, 601
oborî vrb, a doborî 296, 378, 448, 506, 525
obrezui vrb, a circumcide, a tăia împrejur 389
obsidis = zălog 125
obuz s, tabără 198
ocină s, moşie, moştenire părintească 194
ocol s, plasă, circumscripţie 238
ocop s, şanţ de întăritură 299
odgon s, funie groasă pentru corabie 452
odor s, giuvaer 403
olac s, curier, ştafetă şi cal de poştă 219, 264, 396, 458, 569, 601; *olăcar* s, ştafetă 264, 479
olat s, ţinut, regiune 99, 230, 305, 306, 322, 413, 551, 575, 589
oprială s, arest 578, 592
oraţie s, cuvântare 313, 382
ort s, monetă: 10 parale 137
osebi şi *usebit* adv, 413, 449, 520, 578; osăbire, despărţire 588
oserdie s, zel, sârguinţă 49, 436
ostrov s, insulă 496
oştenie s, războiu 521
otac s, tabără, lagăr 366
otăvi vrb, a tăia iarba 560
otcenaş şi *oscenaş* 204, 317
oturac s, veteran (la Turci) 126
oţărî vrb, a se mânia, înfuria 188, 379, 517, 518, 555

P

paliţă s, bârnă, par, băţ 91
pantheon s, biserică păgână 145
papistaş adj şi s, catolic
pardoş s, leopard 597
parola s, lozincă, cuvânt convenţional 450
părcan s, gard de scânduri 581, 584
păretar, covor de perete 449
pânză s, primejdie, nevoie 276
pedestraş s, soldat infanterist 464, 466; *pedestri* vrb, a descăleca; *pedestru*, care

probosciul s, preotul 270
proclet adj, afurisit, blestemat 412.
protivnic adj, de seamă, la fel 418, 491
purces s, pornire, plecare 500
puşcă (pl *puşti* şi *puşci*) s, tun 207, 292, 360, 378, 465, 546, 598; puşci pe roate 584; *puşcariu* s, tunar 360
puţintea adj, puţin 393

R

rahnă s, epilepsie, boala copiilor 269
raia s, cetate sub stăpânire turcească 536
raitar s, soldat cavalerist 447, 478, 512
răsface vrb, a desface 390
răşchira vrb, a se împrăştia, a se risipi 90, 292, 452, 598
răvaş s, scrisoare, bilet 399
războli vrb, a se îmbolnăvi deodată 602
recipospolită s, stat, regat 185, 516
rediu, pl *reade* s, pădurice 172
roată s, companie de soldaţi 547; roate nemţăşti 582
rocoşi vrb, a se răscula, a se răzvrăti 95, 117, 310, 321, 381, 411; *rocoşire* răscoală 96, 120, 147, 341, 463; *rocoşitură* s, 437, 467, 547, 551, 580; *rocoşean* s, 467; *rocoşitor* adj 469
rohmistru s, căpitan de cavalerie (la Poloni) 296, 362, 477, 512
rostul s, gura 61
rumpe vrb, rupe 118

S

sarascher s, comandantul unei armate sau al unei provincii turceşti 377, 497, 500, 501, 505, 537
satir s, geniu al pădurilor 156
săbor s, sobor, sinod 196, 240
săciui vrb, a seciui, a tăia 478
săcşor s, săculeţ 501
săim şi *seim*, divanul sau sfatul polon 183, 215, 235, 327, 385, 486, 490, 516, 596
sărdar s, serdar, general de cavalerie 378, 501
săvai conj, măcar, chiar, fie 300, 319, 522, 578
sârg şi *sirg* s, grabă numai în locuţiune: de ~, iute 37, 96, 178, 264, 283, 304, 359, 418, 498, 502, 556, 601; *sârgui* vrb, 446, 510, 524, *sirguire* 570, *sârguială* 394, 401, 403, 594
scală s, port 82, 136, 337, 496
scârşca vrb, a scrâşni 571
scočorî vrb, a scormoni, scotoci 544, 590
schiptru s, sceptru 312, 319
sculă, obiect mic de mare preţ, giuvaer 364
scursură s, 91
shizmă s, deslipire, despărţire 197
siială şi *săială* s, sfială 221, 397, 398
sineaţă şi *săneaţă* s, puşcă 246, 360, 444, 478, 512; *sineţaş* s, puşcaş 450, 451
sângeac de Timişvar 402; *singegaş* s, soldat port-drapel 497, 501
slobozi vrb, a libera, a descărca puşca 368, 488, 532, 579; *slobozenie* s, iertare de păcate 522
smintealǎ şi *zmintealǎ* s, pagubǎ, stricăciune 248, 278, 294, 350, 354, 559, 561, 598. *sminti* şi *zminti* vb 563, 569
sobol s, blană de samur 268, 456
soci = ungureşte cojocariu 174
Sočavă — ungureşte cojocărie 174
sodomie s, viciu 269, 511
solac s, 500
sotnic s, căpitan la Cazaci 538
soţie s, tovarăş, asociat 392, 480, 582
spahiu s, cavalerist turc 500, 501
spart adj, împrăştiat, risipit 595
spăimat vezi *înspăimat*
spânzura vrb, a atârna 408, 501

Ş

T

Ţ

U

V

val s, necaz, frământare 413
vanda? = o boierie în Ţara Ungurească 174
văcuire s, eternitate, veşnicie 38
vădire s, ieşire la iveală 314
văleat s, dată, an, 90, 160
vătămare s, jignire 291, 459
vâlhvă, *vâlfă*, îmbărbătare 277, faimă 385, 386
vârtute s, putere, tărie, vigoare 383, 589
velcopolean s, soldat din garda regelui polon 295, 300
veri conj = ori 521
viclenitor adj şi s, trădător 269
vintre s, pântece, abdomen 146, 467
vistier, pl *vistere* s, comoară 370
vivliothică s, bibliotecă 460
volnicie s, libertate 125, 203, 220, 249, 314, 357, 415, 575, 576, 577, 578, 585, 587; *volnic* adj 565
voroavă s, vorbire, cuvântare 35, 267, 315, 318, 423, 443, 484, 513, 514, 545, 577, 592, 600; *vorovi* vrb, 398, 428, 451, 475, 502

Z

zacon s, obiceiu, datină 201, 205
zahara şi *zaharea* s, proviant, hrană pentru oameni şi vite 402, 474, 489, 497, 500
zapis s, înscris, act de cumpărare sau vânzare 439, 440
zarvă, turburare, nelinişte 404
zatocenie s, exil, urgie 112
zavistie s, invidie, pismă 497; *zavistui* vrb, a invidia, a râvni 52, 252, 348, 383
zădărî vrb, a întărîta, a aţâţa 249, 270, 358
zăhăială s, turburare 550
zălog s, amanet 406; *zălogi* vrb, a amaneta 442
zbura vrb, a vorbi 522
zburdat adj, sburdalnic 414
zdvornitor, care serveşte 194
zmult, part dela a smulge 229, 514
znopi vrb, a tăia în bucăţi 538
zugrăvitură s, pictură 449

INDICE

B

C

D

E

F

G

H

M

N

O

P

R

S

T

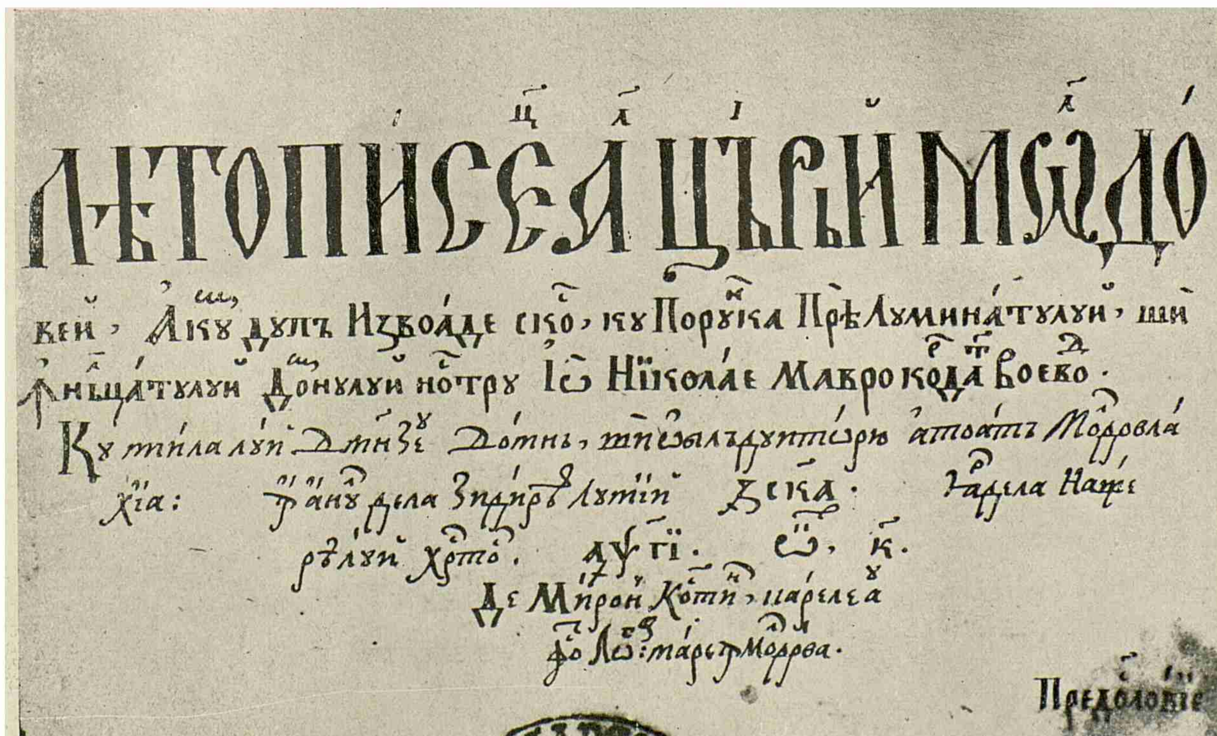
Ţ

U

V

Z

INDICE DE AUTORII CITAȚI

ЛѢТОПИСЕЦУЛ ЦЪРІИ МОЛДО
ВЕИ, АИКЕ ДУПЪ ИЗВОАДЕ СКОС, КУ ПОРУНКА ПРѢЛУМИНАТУЛУИ, ШИ
ѪНЪЛЦАТУЛУИ ДОМНУЛУИ НОСТРУ ІѠ НИКОЛАЕ МАВРОКОРДАТ ВОЕВОД.
Ку мила луи Дмнзеу Домн, стъпѫнитѡрю атоатъ Молдовла
хїа: ѿ анул дела зидирѣ лумии ЗСЛА. Иаръ дела наш
терѣ луи Хс ҂АѰКГ. ѠК. К.
Де Мирон Костин, кареле а
фост логофът маре ѫ Молдова.

Предословіе

Pagină cu titlul letopisețului, redacțiunea către domn. Ms 2715 din anul 1723 dela Academia Română.

Planșa I

ПЕНТРѸ ФАЧЕРѢ ЗИДИРѢ ЛѸМИИ

КАП. А

Pagină din letopisețul, redacțiunea către domn. Ms 2715 din 1723 dela Academia Română.

ПЕНТРѪ ЗИДИРѢ ЛѪМИИ

Pagină din letopiseţul, redacţiunea închinată cetitorului.
Ms 238 dela Academia Română.

Planşa IV

Medalioanele lui Sas, Dragoş şi Lasco Vodă din letopiseţul închinat cetitorului.
Ms 238 dela Academia Română.

CUPRINSUL

Pagina

MONITORUL OFICIAL
ŞI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAŢIONALĂ.
BUCUREŞTI, 1942

